HONORÉ DE BALZAC

KİBAR FAHİŞELERİN İHTİŞAM VE SEFALETİ

Çeviri: AYSEL BORA

CAN

HONORÉ DE BALZAC

KİBAR FAHİŞELERİN İHTİŞAM VE SEFALETİ

KLASİKLER 95

Can Yayınları 2959

Splendeurs et misères des courtisanes, Honoré de Balzac
© 2012, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2012
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Füsun Önen

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1451-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

HONORÉ DE BALZAC

KİBAR FAHİŞELERİN İHTİŞAM VE SEFALETİ

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Aysel Bora

Honoré de Balzac'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

İki Yeni Gelinin Anıları, 1983
Vadideki Zambak, 1990
Goriot Baba, 2000
Eugénie Grandet, 2001

HONORÉ DE BALZAC, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihî bir romandı. 1829-1830 yıllarında taşra yaşamına yönelen *Tours Papazı* ve *Eugénie Grandet* gibi romanları basıldı. 1834 yılı, Balzac'ın yaşamında bir dönüm noktası oldu. Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak biçimde üç grupta tasarladı: insan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan "Çözümleyici İncelemeler"; insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan "Felsefi İncelemeler"; bu nedenlerin sonuçlarını gösteren "Töre İncelemeleri". *Goriot Baba*, gerçekçilik akımının başyapıtı sayılır. Balzac, bu eserlerinin tümüne Dante'yi anıştıran bir başlık koydu: "İnsanlık Komedyası". Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde kalmış roman ve 2000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

AYSEL BORA, İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra *Meydan Larousse*'un çevirmen kadrosunda görev aldı. Bugüne değin, aralarında Jean-Paul Sartre, Georges Simenon, Amin Maalouf, Nathalie Sarraute, David Boratav, Mathias Enard, Milan Kundera, Yasmine Ghata, Gamal Gitani, Doris Dorrie, Christian Jacq gibi pek çok yazarın yapıtını dilimize kazandırdı.

Zatıalileri Prens Alfonso Serafino di Porcia'ya[1]

Şu son günlerde evinizde kalırken uzun uzun üzerinde düşündüğüm, esasen Paris'i anlatan bir eserin başına isminizi koymama izin veriniz. Bahçenizde serpilip boy veren, beni nostaljiyle tanıştıran ama karaağaçlarıyla Champs-Elysées'yi hatırladığım *boschetti*'lerin altında dolaşırken dindirdiğiniz özlemlerle sulanan bu söylem çiçeklerini size sunmamdan daha doğal ne olabilir? Belki böylece Duomo'nun karşısında hayallere dalmanın, Porto Ranza'nın o tertemiz ve zarif zemin taşları üzerinde bizim çamur deryası sokakları özlemenin suçunu telafi edebilirim. İleride Milanolu kadınlara ithaf edebileceğim birkaç kitap yayımlayacak olursam, sevdiklerimizin isimleri arasında sizin kadim hikayecilerinizce de çok sevilmiş isimler bulacağım için bahtiyar olacağım. Bu isimlerin hatırasına bu samimi ve sadık dostunuzu hatırlamanızı rica ederim.

De Balzac
Temmuz 1838

1. Bu İtalyan prensi, 1838'de Milano'daki gösterişli villasında Balzac'ı misafir etmişti. Yazar bu kitabın sadece başlangıç kısmını bu villada tasarlamıştır. Çünkü ithaf yazısı 1838 tarihini taşıyor, oysa roman çok daha sonra yayımlanmıştır. (Y.N.)

1

Fahişeler nasıl sever

Opera Balosu'ndan bir manzara

1824 yılının son Opera Balosu'nda, hiç hesapta olmayan aksilikler yüzünden evinden çıkamayan bir kadını arayan bir erkeğin tavrıyla koridorları ve fuayeyi arşınlayıp duran genç bir adamın yakışıklılığı pek çok maskelinin dikkatini çekti. Bu zaman zaman umursamıyormuş gibi, zaman zaman telaşlı gidip gelmelerin sırrını ancak yaşını başını almış kadınlarla görmüş geçirmiş aylaklar bilir. Bu büyük buluşmada kalabalık kalabalıkla pek az ilgilenir; herkes kendi çıkarının derdindedir, aylaklığın dahi zihni başka şeylerle meşguldür. Modayı yakından takip eden züppe kılıklı bir genç, kendini bu endişeli arayışa öylesine kaptırmıştı ki uyandırdığı ilginin farkında bile değildi. Bazı maskelilerin alayla karışık hayranlık tezahüratını, ciddi hayret nidalarını, atılan lafları, tatlı sözleri duymuyor, hiçbir şey görmüyordu. Yakışıklılığına bakıldığında bu baloya macera yaşamaya gelen ve bir zamanlar Frascati[1] kumarhanesinde vurgun fırsatı bekleyen şanslı erkeklerden sayılabilecek bu genç, aslında akşamının istediği gibi geçeceğinden son derece emin görünüyordu. Opera'daki maskeli baloyu balo yapan ve

1. Paris'te çok rağbet gören İtalyan dondurmacı ve kafe sahibi. Kafe, sonradan kumarhaneye dönüşmüş, ihtilalden sonra da kapanmıştır. (Ç.N.)

ancak oyunda rolü olanların bildiği o üç kişilik gizemlerden birinin kahramanı olmalıydı; yoksa Opera, sırf "gördüm" demek için gelen genç kadınlar, taşralılar, tecrübesiz gençler ve yabancılar için bir yorgunluk ve can sıkıntısı sarayından başka bir şey olamazdı. Defter-i kebirin varlığından bile bihaber Bretagne sahil köylüleri için borsa ne kadar anlaşılmazsa onlar için de bu gelip giden, girip çıkan, kavisler çizen, olduğu yerde dönen, inip çıkan ve ancak bir kütük yığınının üstündeki karıncalarla kıyaslanabilir hem ağır hem telaşlı kuru kalabalık o kadar anlaşılmazdır. Birkaç istisna dışında Paris'te erkekler maske takmaz; maskeli balolara özgü *domino* denen o kapüşonlu geniş pelerini giyen erkek, gülünç görünür. Burada toplumun dehası devreye girer. Aşk ilişkilerini saklamak isteyen insanlar Opera'ya gider ama içeri girmez, mutlaka içeri girmek zorunda olan maskeliler de hemen dışarı çıkar. En eğlenceli manzaralardan biri de balo başlar başlamaz yakalanmaktan akın akın kaçmaya bakanlarla yukarı çıkanların kapıda yarattığı sıkışıklıktır. Yani maskeli erkekler ya eşlerini gözetlemeye gelen kıskanç kocalar ya da çapkınlık yaparken eşlerine yakalanmak istemeyen kocalar olup her iki durum da aynı derecede eğlencelidir. Bu arada genç adam, fıçı gibi yuvarlana yuvarlana yürüyen, kısa boylu, şişman, katil maskeli biri tarafından takip edildiğinin farkında değildi. Opera'nın müdavimi olan herkes bu maskelinin bir kamu yöneticisi, borsa simsarı, banker, noter; aldatıldığından şüphelenen bir burjuva olduğunu ânında anlardı. Zira yüksek sosyetede kimse böyle iz sürüp de kendini küçük düşürmezdi. Nitekim birçok maskeli bu ürkütücü şahsı birbirine göstererek gülmüş, laf atanlar olmuş, birkaç genç de alay etmişti. Bir yere varamayan bu sataşmaları o kendine güveni ve tavırlarıyla dikkate bile almadığını ilan eder gibiydi; kovalanan bir yabandomuzu nasıl kulaklarında

vınlayan kurşunlara, arkasından havlayan köpeklere aldırmadan koşarsa bu adam da genç adamın arkasına takılmış, onun gittiği yere gidiyordu. Opera Balosu'nda zevk de keder de ilk bakışta aynı kılığa, yani o meşhur siyah Venedik kaftanına bürünse ve her şey birbirine karışsa da, Paris sosyetesini oluşturan farklı kesimler orada buluşur, birbirini tanır ve birbirlerini karşılıklı süzerler. Erbabı için o kadar belli işaretler vardır ki, bu karmaşık ve anlaşılmaz çıkarlar kitabı eğlenceli bir roman gibi okunabilir. Müdavimlerin gözünde bu adamın çapkınlıkta hiç şansı olamazdı, öyle olsaydı, mutlaka üzerinde ne hazırlıklardan sonra artık muradına erdiğini belli eden kırmızı, beyaz ya da yeşil gibi anlaşmalı bir işaret taşırdı. Mesele intikam mıydı acaba? Maskelinin, çapkın genci çok yakından takip ettiğini gören birkaç aylak, bakışlarını hazzın o ilahî halesini kondurduğu güzel yüze çevirmişti. Genç adam ilgi çekiyor, etrafta dolaştıkça uyandırdığı merak da artıyordu. Zaten seçkin bir hayatın alışkanlıkları her halinden belli oluyordu. Zamanımızın kaçınılmaz yasalarına göre, gerek fiziksel olarak, gerek manevi bakımdan bir dük ve emsalinin en seçkin, en iyi yetiştirilmiş oğlu ile daha dün Paris'in göbeğinde sefaletin demir pençesi altında kıvranan bu çekici genç arasında pek de fark yoktu. Hırslarına yetecek paraları olmadan Paris'te yükselmek isteyen ve kendilerini bu muhteşem şehrin en çok tapınılan tanrısı tesadüfe feda ederek her şeylerini riske atan gençlerin çoğunda olduğu gibi yakışıklılığıyla, gençliğiyle aradaki derin uçurumları kapatabiliyordu. Yine de kılık kıyafeti, hali tavrı kusursuzdu, fuayenin klasik parkelerini de Opera'ya alışkın biri havasında arşınlamaktaydı. Paris'in bütün bölgelerinde olduğu gibi burada da kim olduğunuzu, ne yaptığınızı, nereden geldiğinizi ve ne istediğinizi açık eden bir duruşunuz olduğunu fark etmeyen var mıdır?

Balo müdavimlerinin seçkin bir kadın olduğunu bildiği bir maskeli, "Yakışıklı delikanlıymış!" dedi. "Buralarda dönüp dönüp bakılacak türden."

Koluna girdiği adam, "Tanımadınız mı?" dedi. "Oysa Madam du Châtelet size takdim etmişti..."

"Nasıl?! Şu eczacının oğlu mu? Hani Madam du Châtelet'nin ölüp bittiği, gazetecilik yapmaya kalkan, Matmazel Coralie'nin sevgilisi olan?"

Sixte du Châtelet Kontu, "Ben onun bir daha toparlanamayacak kadar dibe vurduğunu sanıyordum... Nasıl olur da Paris sosyetesinde yeniden boy gösterir, anlayamıyorum..." dedi.

Maskeli kadın, "Sanki bir prens," dedi, "onu böyle havalara sokan, birlikte yaşadığı o artist kız olamaz. Oğlanı ilk keşfeden kuzenim olmuştu ama onu içine düştüğü sıkıntılardan kurtaramadı... Doğrusu, bu Sargine'in[1] metresi olan kadını tanımayı çok isterdim. Bana hayatıyla ilgili bir şeyler söyleyin de takılıp meraklandırayım şunu."

Fısır fısır konuşarak genç adamı takip eden bu ikili o sırada geniş omuzlu maskeli tarafından dikkatle süzüldü.

Charente Valisi genç züppenin koluna girerek, "Sevgili Mösyö Chardon," dedi, "sizinle tanışmak isteyen birini takdim edeyim..."

"Sevgili Châtelet Kontu," diye cevap verdi genç adam, "bana hitap ederken kullandığınız ismin ne kadar gülünç olduğunu bu hanımdan öğrendim. Bir krallık kararnamesiyle anne tarafımdan atalarımın soyadı olan Rubempré bana geri verildi. Bu olay gazetelerde ilan edilmiş olsa da o kadar yoksul bir insanla ilgili ki, bunu dostlarıma, düşmanlarıma ve hiç ilgisi olmayanlara hatırlatırken yüzüm hiç de kızarmıyor. Siz kendinizi bu üç gruptan

1. Yazarı bilinmeyen ama Arnaud de Baculard'a mal edilen bir öyküde yer alan karakter, aşk öğrencisi. (Ç.N.)

hangisine dahil ederseniz edin, ben kendileri henüz Madam de Bargeton iken bizzat karınız tarafından alınması tavsiye edilen bir tedbiri onaylamamak gibi bir şey yapmayacağınızdan eminim." (Markiz'i gülümseten bu şirin dokundurma, Charente Valisi'nde sinirli bir ürpertiye neden oldu.) Lucien ekledi: "Kendisine söyleyin, artık armam da var; yeşil mine zemin üstüne gümüşi azgın boğa."

"Gümüşi azgın..." diye tekrarladı Châtelet.

Lucien coşkuyla devam etti:

"Eğer bilmiyorsanız eşiniz Madam Markiz size bu eski armanın neden mabeyinci anahtarından da, sizin armanızda bulunan imparatorluk arılarından da üstün olduğunu anlatır. Genç kızlık soyadı "Nègrepelisse d'Espard" olan Madam Châtelet için ne büyük talihsizlik..."

Markiz d'Espard, bir zamanlar burun kıvırdığı adamın küstahlığı ve kendine güveni karşısında şaşırmıştı. "Madem beni tanıdınız, artık sizi meraklandırmama gerek kalmadı," dedi. Alçak sesle de ekledi: "Ama sizin beni ne kadar meraklandırdığınızı anlatamam."

Lucien kesin olan mutluluğunu tehlikeye atmak istemeyen bir erkeğin tebessümüyle, "O halde izin verin de," dedi, "bu gizemli alacakaranlıkta kalmaya devam ederek düşüncelerinizi meşgul etme konusunda sahip olduğum tek şansı elimden kaçırmayayım Madam."

Markiz, Lucien'in hazırcevaplığı karşısında, lafının ağzına tıkandığını hissederek elinde olmadan küçük ve sert bir hareket yaptı.

Châtelet Kontu, Lucien'e, "Konumunuzdaki değişiklikten dolayı sizi kutluyorum," dedi.

Lucien, "Ben de iltifatınızı aynen kabul ediyorum," diye karşılık verdi. Markiz'i de sonsuz bir incelikle selamladı.

Kont, Madam d'Espard'a dönüp alçak sesle, "Kendini beğenmişe bak!" dedi. "Sonunda atalarını da fethetmiş."

"Gençlerdeki bu kendini beğenmişlik, biz kadınları hedef aldığında hemen hemen her zaman çok yüksekler-deki bir aşk mutluluğuna işaret eder; çünkü erkeklerin kendi aralarında birbirine çalım satmaları aşkta yaya kaldıklarının habercisidir. Bu yüzden, hanım dostlarımız arasında bu güzel kuşu kanatlarının altına almış olanı doğrusu tanımak isterdim; belki o zaman bu akşam eğlenebilirdim. Bana gelen imzasız pusulanın bir rakibemin başının altından çıkan bir hınzırlık olduğu kesin, çünkü pusulada bu genç adamdan söz ediliyor. Böyle küstah davranmasını akıl veren biri olmalı. Takip edin şunu. Ben Navarrein Dükü'nün koluna gireceğim, beni bulursunuz."

Madam d'Espard tam akrabasına yaklaşacakken gizemli maskeli, Dük'le ikisinin arasına girerek kulağına şöyle dedi: "Lucien sizi seviyor. Pusulayı o yazdı. Şu sizin Vali en büyük düşmanı, onun yanında nasıl açılsın?"

Meçhul kişi, Madam d'Espard'ı çifte şaşkınlığıyla baş başa bırakarak uzaklaştı. Markiz, bu maskelinin rolünü oynayabilecek birini tanımıyordu. Tuzak olmasından korktu, gidip oturdu ve saklandı. Lucien'in nicedir hayalini kurduğu intikam kokan bir yapmacıklıkla o iddialı "*du*"sünü koparıp attığı Kont Sixte du Châtelet, bu yakışıklı züppeyi belli bir mesafeden takip ederken kısa bir süre sonra, gönül rahatlığıyla konuşabileceğini sandığı bir genç adamla karşılaştı.

"Merhaba Rastignac, Lucien'i gördünüz mü; çulu düzmüş."

Şık genç Atina usulü, hafif ama esprili bir tonla cevap verdi:

"Ben onun kadar yakışıklı olsaydım, ondan bile zengin olurdum."

Maskeli şişman adam, Rastignac'ın kulağına eğilerek, "Olamazdın," dedi. Bu tek sözcüğü vurgulayış biçimiyle, onun tek bir alayını binlerce alayla ona iade etmişti.

Hakareti sineye çekecek bir adam olmayan Rastignac yıldırım çarpmış gibi dondu kaldı. Yakasına yapışan demir pençeden kendini kurtaramadı, bir pencerenin girintisine götürülmeye ses çıkaramadı.

"Vauquer Ana'nın kümesinden çıkmış genç horoz, işin büyük kısmı kotarılmışken Taillefer Baba'nın milyonlarına el koyacak yürekte olmayan siz, kendi güvenliğiniz için bilin ki Lucien'e, sevdiğiniz bir kardeş gibi davranmayacak olursanız bizim elimizdesiniz, demektir. Tafranız bize sökmez. Sessizlik ve bağlılık istiyorum, aksi halde oyununuza girer, façanızı bozarım. Lucien de Rubempré, günümüzün en büyük gücü olan Kilise tarafından korunuyor. Yaşamayı mı tercih edersiniz ölmeyi mi? Cevabınız nedir?"

Bir ormanda uyuyakalıp uyandığında kendini aç bir aslanın yanında bulan bir adam gibi gözü kararda Rastignac'ın. Korkmuştu ama etraftan gören olmamıştı. En cesur adamlar bile böyle anlarda korkuya teslim olur.

"Bilen... ve böyle bir şeye cesaret edebilecek... bir tek o var..." dedi kendi kendine.

Maskeli elini sıkıp cümlesini tamamlamasına engel oldu. "Siz de karşınızdaki oymuş gibi davranın o zaman," dedi.

Diğer maskeliler

O zaman Rastignac, ıssız bir yolda silahlı bir haydudun saldırısına uğrayan milyonerin yapacağını yaptı; teslim oldu.

Sonra Châtelet'nin yanına dönerek, "Sevgili Kon-

tum," dedi, "mevkinize önem veriyorsanız, Lucien de Rubempré'ye iyi davranın. Bakarsınız günün birinde sizden çok daha yüksek bir mevkiye gelmiş."

Memnuniyetini belli belirsiz bir hareketle dışa vuran maskeli, yeniden Lucien'in peşine düştü.

Vali haklı olarak şaşırmıştı. "Azizim," dedi, "kendisi hakkındaki görüşlerinizi ne de çabuk değiştirdiniz."

"Merkezde yer alan ama sağ tarafla birlikte oy verenler kadar çabuk," diye cevap verdi Rastignac. Bu vali, milletvekilinin birkaç gündür bakanlıkta görüş bildirmesinden kaçınıyordu.

Onları dinlemekte olan des Lupeaulx söze karıştı:

"Bugün görüş diye bir şey kaldı mı? Varsa yoksa çıkarlar... Konu nedir?"

Milletvekili, Genel Sekreter'e, "Ne olacak, Rastignac'ın bana üstün bir şahsiyet olarak yutturmaya kalktığı Rubempré Efendi..." dedi.

Des Lupeaulx ciddi bir tavırla, "Sevgili Kontum," diye cevap verdi, "Mösyö du Rubempré, erdemleri olan bir gençtir. Üstelik arkası o kadar kuvvetlidir ki sizinle tanıştırma imkânı bulursam kendimi bahtiyar sayarım."

"Desene oğlan zamane eşkıyalarının kucağına düşecek," dedi Rastignac.

Üçü birden, az çok tanınmış birkaç aydınla pek çok seçkinin durduğu köşeye yöneldiler. Bu beyefendiler yaptıkları gözlemleri, esprileri ya da dedikoduları ortaya dökerek eğlenmeye çalışıyor ya da bir eğlence çıksın diye bekliyorlardı. Son derece tuhaf biçimde oluşmuş bu grubun içinde Lucien'in görünüşte iyi ilişkiler içinde olduğu ama gizliden gizliye onun ayağını kaydırmaya çalışan insanlar vardı.

Blondet, Finot'nun kolundan çıktı, Lucien'i teklifsiz bir şekilde belinden kavradığı gibi göğsüne bastırdı: "Vaaay Lucien, evladım, sevgili aşkım! Demek yaralarımız sarıl-

dı, onarılıp yamandık, samanla doldurulup çulu düzdük ha? Nereden geliyoruz böyle bakalım? Florine'in yatak odasından gönderilen armağanlar sayesinde ayağımız yerden kesilmiş anlaşılan. Bravo sana oğlum!"

Andoche Finot, bir ara Lucien'in neredeyse bedavaya çalıştığı, Blondet'nin ise katkıları, tavsiyelerindeki bilgelik ve görüşlerinin derinliğiyle zenginleştirdiği bir derginin sahibiydi. Finot ile Blondet, Bertrand ile Raton'un[1] ete kemiğe bürünmüş haliydi. Tek fark, La Fontaine'in kedisinin kandırıldığını sonunda fark etmesi, Blondet'ninse kandırıldığını bile bile Finot'ya çalışmaya devam etmesiydi. Bu parlak kalem serüvencisi, aslında daha uzun süre Finot'nun kölesi olarak kalmaya mahkûmdu. Finot, o kaba saba görünüşünün altında, üstüne sarmısak sürülmüş amele ekmeği misali zekâ bulaşmış küstahça salaklığının yanıltıcılığı altında haşin bir irade saklamaktaydı. Edebiyatçıların ve politikayla uğraşan insanların sefahat âlemlerinde ortaya saçtığı fikir ve paraları toplayıp kendine mal etmesini iyi biliyordu. Blondet ise ne yazık ki gücünü, kusurlarının ve tembelliğinin emrine vermişti. Başı sıkışan, Blondet'ye koşuyordu; kendi canı için parmağını kımıldatmazken başkalarının çıkarı için her şeyi yapan üstün ama zavallı insanlar klanındandı o, lambalarını başkalarına kullandıran Alaeddin'ler klanından. Bu harika akıl hocalarının kendi çıkarlarıyla ilgili olmadıkça keskin ve isabetli görüşleri vardır. Onlarda kol değil, kafa işler. Davranışlarındaki tutarsızlık da bundandır, kendilerinden aşağı zekâların onları kınaması da. Blondet dün yaraladığı arkadaşıyla bugün kesesini paylaşır; ertesi gün gırtlağını sıkacağı biriyle yemekler yer, içki içer, yatardı. İnsanları

1. Bertrand (maymun) ve Raton (kedi): La Fontaine'in masalından. Raton kestaneleri ateşten çekerken uyanık Bertrand afiyetle mideye indirir. (Ç.N.)

eğlendiren tuhaflıkları, yaptığı her şeyi affettirirdi. Bütün dünyayı bir şaka olarak kabul ettiğinden, ciddiye alınmak istemiyordu. Gençti, seviliyordu, az çok tanınan biriydi, mutluydu, Finot gibi yaşlılığında lazım olur, diye bir kenara para istif etmekle uğraşmıyordu. O an Lucien'in Blondet'nin sözünü kesmek için az önce Madam d'Espard ve Châtelet'nin laflarını ağızlarına tıkadığı an gösterdiği gibi bir cesarete ihtiyacı vardı. Ne yazık ki gösteriş merakından aldığı o anlamsız haz, nice büyük işlerin dayanağı olan gururunu bastırıyordu. Az önceki karşılaşmada bu kibirli havailiği galip gelmişti. Bir zamanlar onu yoksul ve sefil diye küçümseyen iki insana karşı kendini zenginmiş, mutluymuş ve onları umursamıyormuş gibi göstermişti. Ama bir şair, sefillik günlerinde kendisine el uzatan, evlerinde kaldığı iki sözde dostluyla ilişkisini yaşlanmış diplomatlar gibi paldır küldür kesebilir miydi? Finot, Blondet ve o, rezilliğin suyunu birlikte çıkarmışlar, sadece alacaklılarının parasını kemiren sefahat âlemlerine dalmışlardı. Lucien de cesaretlerini nasıl kullanacaklarını bilemeyen askerler gibi o anda birçok Parislinin yaptığını yaptı, Finot'nun elini sıkmasını kabullendi, Blondet'nin okşamalarını geri çevirmedi ve kendi itibarını düşürdü. Gazeteciliğe vaktiyle bulaşmış ya da hâlâ bu işin içinde olan herkes küçümsediği adamlara selam vermek, baş düşmanına gülümsemek, en pespaye durumlarla uzlaşmak, kendisine saldıranlardan aşağı kalmamak için onların yaptığını yapıp ellerini kirletmek gibi acımasız bir zorunluluk içindedir. İnsan göre göre kötülüklere alışır, yapılanlara boş verir; önce yapılan kötülükleri onaylamaya başlar, sonunda kendisi de yapar. Hiç durmadan utanç verici ve sonu gelmeyen uzlaşmalarla lekelenen ruh zamanla pörsür, asil düşüncelerin zembereği paslanır, bayağılığın zıvanaları yıpranır ve kendi kendine dönüp durur. Alceste'ler

Philinte[1] olur, karakterler gevşer, yetenekler yozlaşır, güzel bir eser yaratma inancı uçar gider. Yazdığı sayfalarla gurur duymak isteyen kişi, vicdanının er geç kötü işler olarak işaret edeceği berbat makalelerle kendini harcar. Lousteau gibi, Vernou gibi büyük bir yazar olmak üzere gelmişken, kendini yetersiz bir gazeteci bozuntusu olarak bulur. Bu yüzden karakteri kadar yeteneği de üstün insanlar, edebiyat hayatının dikenli yollarında emin adımlarla yürümesini bilen d'Arthez'ler ne kadar övülseler azdır. Lucien, Blondet'nin sataşmalarına ses çıkaramadı; bu adam zekâsıyla onu karşı konulmaz biçimde etkiliyordu, aralarındaki ilişki yoldan çıkarıcı ile çömezi arasındaki ilişkiye benziyordu ve Blondet, Lucien'in üzerindeki hâkimiyetini hâlâ koruyordu. Üstelik Montcornet Kontesi ile yakınlığı sayesinde sosyetede iyi bir konuma sahipti.

"Amcanızdan miras mı kaldı?" dedi Finot alaycı bir havayla.

Lucien aynı tonda cevabı yapıştırdı:

"Ben de sizin gibi, salakları hizaya dizip bir güzel budadım."

Andoche Finot sömürenin sömürülene karşı sergilediği küstahça güvenle, "Beyefendinin bir dergisi, bir gazetesi falan mı vardı yoksa?" diye devam etti.

"Daha da iyisi," diye karşılık verdi Lucien. Başyazarın üstünlük taslamasıyla incinen gururu onu bir anda yeni konumunun ruh haline geri döndürmüştü.

"Peki neymiş o azizim?"

"Partim var."

"Lucien Partisi diye bir şey mi var?" dedi Vernou gülümseyerek.

1. Alceste ile Philinte: Molière'in *İnsandan Kaçan* oyununda birbirine zıt iki kahraman. (Ç.N.)

Blondet yeniden söze girdi: "Finot, bak gördün mü, bu oğlan seni yaya bıraktı. Ben sana söylemiştim. Lucien' de yetenek var, sen onu idare edemedin, çocuğun canını çıkardın. Şimdi pişman ol bakalım seni koca hödük."

Burnu iyi koku alan Blondet, Lucien'in vurgularında, jestlerinde, tavırlarında pek çok sır olduğunu gördü; sözleriyle bir yandan onu yumuşatmaya çalışırken bir yandan da dizginleri kısmaya bakıyordu. Lucien'in Paris'e neden döndüğünü, neler yapmak istediğini, nasıl geçindiğini öğrenmek istiyordu.

"Sen istediğin kadar Finot ol, böyle bir üstünlük asla harcın olamaz, onun için karşısında diz çök!" diye devam etti. "Beyefendiyi gelecekte söz sahibi olacak önemli kişiler arasında kabul et, hem de hemen, o da bizden! Esprili ve yakışıklı, senin *quibuscumque viis*'lerinle[1] bir yerlere gelmesin mi? Güzelim Milano zırhının içinde, yarısı çekilmiş keskin kılıcı ve dalgalanan armalı üçgen flamasıyla işte o! Aman Tanrım! Lucien, bu güzel yeleği de nereden yürüttün? Bu çeşit kumaşları insana ancak aşk arayıp buldurur. Kaldığımız bir yerimiz var mı? Şu sıralar dostlarımın adreslerini bilmem lazım, nerede kalacağımı bilemiyorum. Finot, çapkınlık gibi bayağı bir bahaneyle bu akşam kapıya koydu beni."

"Azizim," diye cevap verdi Lucien, "ben özlü bir sözü kendime şiar edindim, bu sayede insan huzur içinde yaşadığından emin oluyor: *Fuge, late, tace*! Yani kaç, bırak, sus! Haydi, ben gidiyorum."

Blondet yemeye içmeye çok meraklıydı, parasız kalınca da başkasına asılırdı.

"Bana yemek borcun var, ödemeden bırakmam! Hani şu küçük yemek vardı ya..."

1. (Lat.) "Ne olursa olsun" anlamında bir deyim. (Ç.N.)

"Hangi yemek?" dedi Lucien. Elinde olmadan sabırsızlığını belli eden bir hareket yapmıştı.

"Hatırlamadın mı? İşte ben bir arkadaşın refaha erdiğini böyle anlarım: Adamda hafıza kalmaz."

Finot, Blondet'nin şakasını fırsat bilerek, "Bize olan borcunu bilir o," diye atıldı, "ben onun gönlüne kefilim."

Blondet fuayeden çıkıp sözde dostların toplandığı sütunun yanından geçen şık giyimli gencin koluna yapıştı.

"Rastignac," dedi, "ziyafet var, siz de davetlisiniz..." Sonra da Lucien'i göstererek ciddi bir ifadeyle devam etti: "Yeter ki Mösyö onur borcunu inkâr etmekte ısrar etmesin... Yapar o."

İşin içinde bir kandırmaca olduğunu aklına bile getirmeyen Rastignac, "Ben kefil olurum, Mösyö de Rubempré öyle şey yapmaz," dedi.

"İşte Bixiou geliyor!" diye bağırdı Blondet, "O da gelsin. O olmazsa eksik kalırız. O olmayınca şampanyadan dilim pelteleşir, her şey fena halde yavan gelir... Hicivlerdeki baharat bile!"

"Dostlarım," dedi Bixiou, "görüyorum ki günün harikasının etrafında toplanmışsınız. Bizim sevgili Lucien, yine Ovidius'un *Dönüşümler*'ine başlamış. Tanrıların kadınları baştan çıkarmak için acayip zerzevata dönüşmesi gibi, o da Chardon'u, kim bilir kimi baştan çıkartmak uğruna, asilzadeye çevirmiş! X. Charles'ı mı yoksa?" Elbisenin düğmesinden yakalayarak, "Lucien, yavrum," dedi, "beyzade geçinen bir gazeteci, güzel bir *Charivari*'yi[1] hak etmiş demektir." İnsafsız alaycı sonra da Finot ile Blondet'yi gösterdi: "Yerlerinde olsam, seni o küçük gazetelerinde işe alırdım; on sütunluk birkaç güzel laf sıralar, bunlara birkaç kuruş kazandırırdın."

1. Resimli mizah dergisi (1832-1937). (Ç.N.)

Blondet, "Bixiou," dedi, "bizim için Amphitryon'lar[1] eğlenceden yirmi dört saat önce ve on iki saat sonra kutsaldır. Parlak dostumuz bize yemek ısmarlayacak."

"Ne diyorsunuz?" diye devam etti Bixiou, "Ama büyük bir ismi unutulmaktan kurtarmaktan, ihtiyaç içinde kıvranan aristokrasiyi yetenekli bir adamla donatmaktan daha elzem bir şey var mıdır? Basın sana saygı duyuyor Lucien, bir zamanlar en güzel süsüydün. Seni destekleyeceğiz. Finot, gazetenin "Paris'ten Haberler" sütununa bir ara yazısı sıkıştır! Blondet, sen de gazetenin dördüncü sayfasına yalandan bir yazı döşen! Çağın en güzel kitabının çıkışını ilan edelim; "IX. Charles'ın Okçusu!" Dauriat'ya yalvaralım da "Papatyalar"ı hemen bize versin... Hani şu Fransız Petrarca'sının ilahî sonelerini! Dostumuzu itibar kazandırıp itibar kaybettiren kâğıttan gemiye bindirelim."

Lucien gitgide kalabalıklaşma tehlikesi arz etmeye başlayan bu gruptan kurtulmak istiyordu. Blondet'ye, "Bütün derdin yemekse," dedi, "eski bir dostla, o dost sanki salağın tekiymiş gibi abartılı ve imalı dokundurmalarla konuşmana gerek yoktu." Telaşla, "Yarın akşam Lointier'de," diye de ekledi. O sırada bir kadının geldiğini görmüştü, hemen kadına doğru koştu.

Lucien'in yanına koştuğu maskeli kadını tanır gibi olan Bixiou üç ayrı ton ve hınzır bir edayla, "Ooo!" dedi, "Bu iş tetkike değer doğrusu."

1. Molière'in Platon'un aynı adlı eseri üzerine kurduğu komedisinin kahramanı. Ziyafetler vermesiyle ün yaptığından, bu kelime artık "konuk ağırlayan" anlamında da kullanılmaktadır. (Ç.N.)

Torpil

Ardından hoş çifti takip etti, yanlarından geçti, ikisini de dikkatle inceledi ve Lucien'in maddi durumundaki değişikliğin nereden kaynaklandığını merak eden o kıskançlar güruhunun yanına geri dönerek meraklarını tatmin etti.

"Dostlarım," dedi, "Senyör Rubempré'nin sevgilisini uzun zamandır tanıyorsunuz, kendisi des Lupeaulx'nun eski 'fare'si."

Artık unutulmuş olan ama bu yüzyılın başında çok yaygın olan sapıklıklardan biri de "fare" lüksüdür. Çoktan eskimiş olan bu kelime, tiyatroda, daha çok da operada figüranlık yapan ve sefih adamların kendi günah ve ahlaksızlıkları için yetiştirdikleri on-on bir yaşındaki çocuklar için kullanılırdı. "Fare", bir nevi yaramaz bir saray çocuğu, her yaptığı hoş görülen bir çocuk kadındı. Her şeyi alabilirdi; tehlikeli bir hayvan gibi ona güvenmemek lazımdı. Bir zamanlar eski komedilerde Scapin'lerin, Sganarelle'lerin ve Frontin'lerin yaptığı gibi hayata bir neşe unsuru katıyordu. Fareler çok pahalıydı: Ne onur, ne kazanç, ne de zevk bahşederlerdi. Fare modası o kadar gerilerde kaldı ki, Restorasyon Dönemi'nden önce kibarlar âleminin bu çok mahrem ayrıntısını bugün birkaç yazar, fareye yeni bir konuymuş gibi sahip sıkıncaya kadar pek az kişi biliyordu.

"Nasıl yani? Lucien, Coralie'yi altında öldürdükten sonra Torpil'i de mi elimizden alacak?" dedi Blondet.

Bu sözleri işiten atletik yapılı maskeli, dalgın olmasına rağmen Rastignac'ın gözünden kaçmayan bir hareket yaptı.

"Mümkün değil!" diye cevap verdi Finot, "Torpil'de metelik yok. Nathan, Florine'den bin frank borç aldığını söyledi."

Rastignac, Lucien'i bu son derece iğrenç suçlamalara karşı korumaya çalışarak, "Beyler, beyler!" dedi.

"Ne yani!" diye bağırdı Vernou, "Coralie'nin eski kapatması, bu kadar mı namuslu?"

"Ah!" dedi Bixiou, "O bin frank bence Lucien dostumuzun Torpil'le yaşadığını kanıtlıyor."

"Edebiyat, bilim, sanat ve politika dünyasının seçkinleri için telafisi imkânsız büyük bir kayıp!" dedi Blondet. "Torpil, içinde hoş bir kibar yosma hamuru olan tek fahişe; eğitimle bozulmamış, okuma yazma bilmiyor. Bizi anlardı. Çağımızı en şahane Aspasia[1] figürlerinden biriyle süslerdik. Böyle figürler olmadan büyük yüzyıl olunmaz. Madam du Dubarry'nin on sekizinci, Ninon de Lenclos'nun on yedinci, Marion Delorme'un on altıncı, Impéria'nın on beşinci yüzyıla, Roma'yı mirasçısı yaparak devletin borçlarını bu miras sayesinde ödemesini sağlayan Flora'nın Roma Cumhuriyeti'ne nasıl yakıştığına bir bakın! Lydia olmasa Horatius'un, Delia olmasa Tibullus'un, Lesbia olmasa Catullus'un, Cynthia olmasa Propertius'un, bugünkü ününü borçlu olduğu Lamia olmasa Demetrios'un hali nice olurdu?"

Bixiou, yanındakinin kulağına eğildi:

"Opera'nın fuayesinde Demetrios'tan bahseden Blondet bana biraz fazla *Débats*[2] geliyor."

Blondet hâlâ devam ediyordu:

"Bütün bu kraliçeler olmasaydı Caesar'lar imparatorluğunun hali nice olurdu? Lais ve Rodop, Yunanistan ve Mısır demektir. Kaldı ki bu kadınların hepsi de yaşadıkları yüzyılların şiiridir. Büyük ordunun dulunun kışlalarda şaka konusu olması yüzünden Napoléon'da bu şiir

1. (MÖ V. yüzyıl) Zekâsı ve güzelliğiyle Perikles'i etkilemiş ve onun metresi olmuş Miletos'lu kadın. (Ç.N.)

2. 1789-1944 yılları arasında yayımlanmış haftalık Fransız gazetesi. (Ç.N.)

eksiktir. İhtilal'in şiiri ise Madam Tallien idi! Şimdi Fransa'da bu taht boş, oturacak sahibini bekliyor! Biz kendi aramızda oraya bir kraliçe yaratabilirdik. Ben Torpil'e bir teyze bulurdum, çünkü annesi tam anlamıyla bir ahlaksızlık batağında öldü; du Tillet ona bir konak, Lousteau da araba alır, Rastignac uşaklar, des Lupeaulx de aşçı tutar, Finot şapkalar (babası şapkacı olan Finot bu on ikiden vuran taşlamayı duyunca irkilmeden edemedi) alır, Vernou methiyeler düzer, Bixiou kelimeler döktürürdü! Aristokrasi bizim Ninon'umuza eğlenmeye gelirdi, biz de sanatçıları çağırır, gelmezlerse yerin dibine batıran makalelerle cezalandırırdık. II. Ninon küstahlığıyla şahane, şaşaasıyla ezici olurdu. Kendine ait görüşleri olurdu. Evinde yasaklı tiyatro eserleri okunurdu, olmazsa bastırılırdı. Liberal olamazdı o, yosmalar özde monarşi yanlısıdır. Ah! Ne büyük kayıp! Koca bir yüzyılı kucaklaması gerekirken, kalkmış gencecik bir delikanlıyı seviyor! Lucien onu av köpeği yapacak!"

"Senin adlarını saydığın güçlü kadınlardan hiçbiri sokakta sürtmemiştir," dedi Finot, "bu güzel fare ise balçıkta debelenmişti."

"Gübrenin içindeki zambak soğanı gibi güzelleşti," diye söze girdi Vernou, "orada çiçek açtı. Üstünlüğü buradan geliyor. Her şeyle bağlantısı olan gülüşle neşeyi yaratmak için her şeyi tanımış olmak gerekmez mi?"

O âna kadar konuşmadan dinleyen Lousteau, "Haklı," dedi, "Torpil gülmeyi de, güldürmeyi de biliyor. Büyük yazarlarla büyük oyuncuların sahip olduğu bu maharet, sosyal katmanların her türlüsüne nüfuz edenlere vergi bir şeydir. Bu kız daha on sekiz yaşındayken en büyük zenginliği, en alt sefaleti, her sınıftan erkeği tanıdı. Elinde sihirli bir değnek varmış gibi politikayla, bilimle, edebiyatla ya da sanatla uğraşıp yürekleri hâlâ çarpan erkeklerin şiddetle bastırılmış o hayvani iştahını

açığa çıkarıyor. Paris'te bir "hayvan"a onun gibi, 'Defol!' diyebilen başka kadın yoktur. Hayvan kuzu kuzu kafesinden çıkar, kendisini olmadık aşırılıklara vurur; sizi sofraya oturtup patlayıncaya kadar yedirir, içirir, sigara tüttürmeniz için ısrar eder. Bu kadın Rabelais'nin göklere çıkardığı o tuzdur, üzerine serpildiğinde maddeye can verir, sanatın şahikalarına yükseltir; elbisesi şöyle bir açıldığında görülmemiş güzellikler ortaya serilir, parmakları mücevherlerini tam zamanında yere düşürür, dudaklarından tam zamanında tebessümler dökülür, her şeye bir tesadüf havası verir; dili hazırcevaplığıyla cıvıl cıvıldır; en renkli ve en renklendirici ses oyunlarının sırrı ondadır; o..."

Bixiou, Lousteau'nun sözünü kesti:

"Bunları tefrika halinde yazsan üç-beş kuruş kazancın olurdu. Torpil bütün bu anlattıklarından kat be kat üstün. Hepiniz bir şekilde âşıklarıydınız ama hiçbiriniz metresiniz olduğunu söyleyemezsiniz; o size her zaman sahip olur, siz ona asla sahip olamazsınız. Kapısını zorlarsanız, ancak iyilik isteyeceğiniz içindir..."

"Yükünü tutmuş çete reislerinden bile daha eli açıktır, en iyi okul arkadaşınızdan çok daha vefalıdır," dedi Blondet, "ona kesenizi de, sırrınızı da emanet edebilirsiniz. Ama benim Torpil'i kraliçe seçmeme neden olan şey, düşmüş gözdeye karşı Bourbon tarzı kayıtsızlığıdır."

"O da annesi gibi çok pahalı," dedi des Lupeaulx. "Güzel Hollandalı, Toledo piskoposunun bütün gelirini yutmuş, iki noteri yemiş bitirmiş."

"Saray oğlanlığı zamanında Maxime de Trailles'ı da beslemiş," dedi Bixiou.

"Torpil; Raffaello, Carême[1], Taglioni, Lawrence, Bo-

1. Marie-Antoine Carême (1784-1833) "Şeflerin Kralı" ve "Kralların Şefi" olarak ün salmış Fransız aşçı. Napoléon'un da aşçısıydı. (Ç.N.)

ule gibi çok pahalı," dedi Blondet, "bütün dahi sanatçılar gibi..."

Bunun üzerine Rastignac, Lucien'in koluna giren maskeli kadını işaret ederek, "Esther'de hiçbir zaman böyle kibar bir kadın hali olmadı," dedi. "Ben Madam de Sérisy üzerine bahse giriyorum."

"Hiç kuşku yok..." diye devam etti du Châtelet, "İşte Mösyö Rubempré'nin yükselişinin sırrı belli oldu."

"Ah! Kilise hizmetkârlarını seçmesini ne de iyi bilir, ne kadar da şirin bir elçilik sekreteri olacak!" dedi des Lupeaulx.

"Üstelik," diye devam etti Rastignac, "Lucien yeteneklidir de." Sonra Blondet, Finot ve Lousteau'ya bakarak ekledi:

"Bu beyefendiler bunun kanıtlarını fazlasıyla görmüşlerdir."

Lousteau kıskançlıktan çatlıyordu. "Evet, oğlan sırf ilerlemek için yaratılmış" dedi, "üstelik bizim 'fikir bağımsızlığı' dediğimiz şeye de sahip..."

"Onu yetiştiren sensin," dedi Vernou.

Bixiou, des Lupeaulx'ya bakarak, "Ben," dedi, "sayın genel sekreterle meclis soruşturma üyesinin anılarına dayanıyorum; bu maskeli, Torpil'dir. Akşam yemeğine bahse giriyorum..."

"Bahsi kabul ediyorum," dedi Châtelet. Gerçeği öğrenmek ilgisini çekiyordu.

Finot, "Haydi ama des Lupeaulx," dedi, "dikkatlice bakın da şu sizin eski fareyi kulaklarından tanıyın."

"Bir maskeliye karşı saygısızlığa gerek yok," diye tekrar lafa girdi Bixiou, "Torpil ve Lucien fuayeden çıkarken nasılsa yanımızdan geçecekler. O zaman size kanıtlayacağım ki odur."

Gruba yeni dahil olan Nathan, "Demek dostumuz Lucien yeniden su yüzüne çıktı ha?" dedi. "Ben de bir

daha geri gelmemek üzere Angoumois'ya döndüğünü sanıyordum. Alacaklıların aleyhine kullanacağı bir sır falan mı keşfetmiş yoksa?"

"Senin o kadar çabuk yapamayacağın bir şey yaptı," dedi Rastignac, "bütün borçlarını ödedi."

Koca maskeli onaylama belirtisi olarak başını salladı.

"O yaşta işlerini düzene sokan adam işi gücü bırakır, cesareti kalmaz, hazır yiyici olur," diye söze karıştı Nathan.

"Yoo! O daima büyük bir asilzade olarak kalacak, yüksek fikirleriyle sözümona üstün geçinen insanları daima gölgede bırakacaktır," diye cevap verdi Rastignac.

O anda gazetecisi, züppesi, yapacak işi olmayan meraklısı hep birlikte, satılık atı inceleyen at cambazları gibi girdikleri bahse konu olan o nefis özneyi incelemekteydi. Paris'in yozlaşmışlığına bata çıka kaşarlanan bu hakemler, hepsi de üstün zekâlı, her biri farklı unvana sahip, sefihlikte birbirinden aşağı kalmayan, ayartmada birbiriyle yarışan, hırsları sınır tanımayan, her şeyi tahmin etmeye, her şeyi keşfetmeye alışkın bu hakemler gözlerini hararetle maskeli bir kadına dikmişlerdi. Bu kadının kim olduğunu ancak onlar ortaya çıkarabilirdi. Kadınları tanınmaz hale getiren kefen misali siyah pelerinin altından, kapüşonun altından, devrik ve geniş yakalığın altından o yuvarlak hatları, hal ve tavırlardaki kendine has küçük ayrıntıları, endamın salınışını, başın duruşunu; sıradan gözlerden en çok kaçacak, erbabı içinse görmesi en kolay şeyleri yalnızca onlarla Opera Balosu'nun gediklisi birkaç kişi tanıyabilirdi. O şekilsiz zarfa rağmen karşılarında çok heyecan verici bir manzarayı seçebildiler; gerçek aşkın canlılık verdiği bir kadının gözlere sunduğu manzarayı. İster Torpil olsun ister Maufrigneuse Düşesi ya da Madam de Sérisy; ister sosyal basamakların en üstünden ya da en alt tabakadan gelsin, bu

yaratık harika bir yaratı, mutlu rüyaların kıvılcımıydı. Bu yaşlı gençler kadar gençlik budalası yaşlılar da öylesine derinden etkilendiler ki, Lucien'in bir kadını tanrıçaya dönüştürmek gibi müthiş bir ayrıcalığa sahip olduğu için kıskandılar. Maskeli kadın sanki orada Lucien'le yalnızmış gibi duruyordu. O kadın için oradaki on bin kişi, o ağır ve tozlu atmosfer yoktu. Hayır, o tıpkı Raffaello'nun ince altın çizgiyle çekilmiş ovalleri altındaki Madonnaları gibi küçük aşk tanrılarının oluşturduğu göksel bir takın altındaydı. Artık etraftakilerin dirsek darbelerini hissetmiyordu. Bakışlarındaki ateş, maskesindeki iki göz deliğinden çıktığı an Lucien'in gözleriyle birleşiyordu. Vücudundaki titreşimler, sevgilisinin her kıpırdanışına birer cevap gibiydi. Seven bir kadının etrafında parıldayan ve onu o kadar kadın arasında işaret eden o alev nereden gelir? Yerçekimi kurallarını altüst etmişe benzeyen bu hava perisi hafifliği nereden gelir? Bedenden taşan ruh mudur bu? Yoksa mutluluğun fiziksel belirtileri de mi vardır? Dominonun altından bir bakirenin saflığı, çocuksu bir tatlılık kendini belli ediyordu. Birbirlerinden ayrı ve yürüyor olsalar da, bu iki varlık en usta heykeltıraşların elinden çıkma, birbirine sarılmış Flora ve Zephyros[1] heykel gruplarına benziyordu; ama Lucien ile güzel pelerinlisi, sanatların en büyüğü olan heykelden çok daha güzel bir görüntüyü, Gian-Bellini'nin fırçasının Meryem Ana resimlerinin altına yerleştirdiği kuş ve çiçeklerle uğraşan melekleri andırıyordu; nasıl ki neden sonuçtan üstünse Lucien ile bu kadın da sanattan çok daha üstün olan hayaller âlemine aittiler.

Dünyayı unutan bu kadın, grubun hemen yanından geçerken Bixiou bağırdı: "Esther?" Talihsiz kadın, ismi-

1. Yunan mitolojisinde çiçek tanrıçası ile batı rüzgârı tanrısı sevgililer. (Ç.N.)

nin söylendiğini duyan herkesin yaptığı gibi başını hızla çevirdi, münasebetsizi tanıdı ve ölüm döşeğinde son nefesini verir gibi başını eğdi. Tiz bir kahkaha koptu ve grup, ürkerek yol kenarından deliklerine kaçışan tarlafareleri gibi kalabalığın arasına karıştı. Bir tek Rastignac, Lucien'in ateş saçan bakışlarından kaçıyor gibi görünmemek için fazla uzaklaşmamıştı. Maskelerine rağmen aynı derecede derin iki kederi hayranlıkla fark etti; önce yıldırım çarpmışa dönen zavallı Torpil, sonra gruptan sona kalan tek kişi olan o anlaşılmaz maskeli... Esther, dizleri çözülmek üzereyken Lucien'in kulağına bir şey söyledi, Lucien onu tuttu, sonra birlikte gözden kayboldular. Rastignac bu güzel çifti gözleriyle takip ederken düşüncelerinin derinliklerinde kayboldu.

"Bu Torpil ismi de nereden geliyor?" diye soran karanlık bir ses içini ürpertti, çünkü ses artık kendini saklamıyordu.

"Bu o, gene kaçıp kurtulmuş," dedi Rastignac kendi kendine.

Maskelinin sesi bu defa farklı çıktı.

"Sus, yoksa seni boğarım!" diye çıkıştı. "Senden memnunum, sözünü tuttun, bu yüzden hizmetine koşacak bir sürü adamın oldu. Bundan böyle hiç sesin çıkmasın. Ama susmadan önce deminki soruma cevap ver!"

"Tamam," dedi Rastignac. "Bu kız öyle fettandır ki Napoléon'u bile baştan çıkarabilirdi. Baştan çıkarılması en zor adamı bile baştan çıkarırdı..."

Tam uzaklaşırken de ekledi:

"... yani seni!"

"Bir saniye!" dedi maskeli. "Şimdi sana, bu âna kadar beni hiçbir yerde görmediğini kanıtlayacağım."

Adam maskesini çıkardı, Rastignac bir zamanlar Vauquer pansiyonunda tanıdığı o rezil şahısla hiçbir ilgisi olmayan birini görünce bir an duraksadı.

"Şeytanın yardımıyla kendinizi baştan aşağı değiştirmişsiniz. Gözleriniz hariç. Onları unutmak mümkün mü?" dedi.

Çelik bilekli adam Rastignac'ın kolunu sıkarak sonsuza kadar susmasını tavsiye etti.

Sabahın üçünde des Lupeaulx ile Finot, şık Rastignac'ı, korkunç maskelinin onu bıraktığı yerde bir sütuna dayanmış buldular. Rastignac kendi kendine günah çıkartmış, itiraflarda bulunmuş, hem papaz hem günahkâr hem yargıç hem de suçlu olmuştu. Arkadaşlarıyla beraber yemek yemeye gitti, epeyce içkili ama suskun olarak da evine döndü.

Bir Paris manzarası

Langlade Sokağı da tıpkı bitişik sokaklar gibi Palais-Royal ile Rivoli caddelerini birbirinden ayırır. Paris'in en parlak semtlerinden birinin bu kesimi, eski Paris'in bir zamanlar üzerinde değirmenler bulunan çöp dağlarından artakalan çirkeften uzun zaman kurtulamayacaktır. Pek bakımlı olmayan dış cepheleriyle birtakım işyerlerinin faaliyet gösterdiği bu daracık, izbe ve çamurlu sokaklar, geceleri tezatlarla dolu esrarengiz bir çehreye bürünür. Hiç eksilmeyen bir kalabalığın doldurduğu, sanayi, moda ve sanat başyapıtlarının ışıldadığı Saint-Honoré, Neuve des Petits Champs ve Richelieu caddelerinin şıkır şıkır köşelerinden gelip de kendini, ışıkları gökyüzüne kadar vuran bu aydınlığın etrafını saran daracık sokaklardan oluşan karanlık ağın içinde bulan biri, hele Paris'in geceki yüzünü de tanımıyorsa hüzünlü bir korkuya kapılır.

Işık saçan havagazı lambalarının yerini koyu bir karanlık alır. Uzaktan uzağa solgun bir sokak lambasından dökülen dumanlı ve ölgün bir ışık, birtakım karanlık çıkmazları aydınlatmaya bile yetmez. Sokaktaki tek tük insanlar hızlı hızlı yürür. Dükkânlar kapanmıştır, açık olanlarsa hiç tekin değildir; temizlikten nasibini almamış karanlık bir kabare, kolonya satan bir çamaşırcı dükkânı. Sağlıksız bir ayaz ıslak bir manto gibi omuzlarınıza çöker. Çok az araba geçer. Langlade Sokağı, Saint-Guillaume geçidi çıkışı ve bazı köşe başları netameli köşelerdir. Belediye Meclisi bu büyük cüzam yatağını temizlemek için hâlâ bir şey yapamamıştır, çünkü fuhuş, uzun zaman önce burayı kendine karargâh olarak seçmiştir. Belki de bu ara sokakları pislik yuvası halleriyle bırakmak Paris dünyasının iyiliğinedir. İnsan gündüz buradan geçerken, geceleri buraların ne hale döndüğünü tasavvur bile edemez. Bu sokakları toplumun hiçbir tabakasından olmayan acayip insanlar arşınlar, duvarları yarı çıplak ve bembeyaz şekiller doldurur. Karanlık harekete geçmiştir. Duvarla sokaktan gelen geçenler arasından, yürüyüp konuşan süslü kıyafetler akar. Bazı aralık kapılardan kahkahalar yükselir. Kulağa, Rabelais'nin, "Havada donmuş da eriyor," dediği gibi sözler takılır. Kaldırımlar arasından nakaratlar yükselir. Gürültü belirsiz değildir, bir anlam ifade eder; boğuksa sestir ama şarkıya benziyorsa, artık insanlıkla ilgisi kalmamış, ıslığa yaklaşmıştır. Sık sık düdükler çalar. Çizme topuklarının tahrik edici ve alaycı bir yanı vardır. Bütün bunlar insanın başını döndürür. Burada hava koşulları değişmiştir; kışın sıcaktır, yazın üşünür. Ama hava nasıl olursa olsun bu tuhaf doğa daima aynı manzarayı sunar: Berlinli Hoffmann'ın masal dünyası buradadır. En matematik kafalı veznedar bile buralardan ayrılıp yeniden hareketli bir kalabalığın, dükkânların ve sokak lambalarının bulunduğu nezih caddelere açılan boğaz-

ları geçtikten sonra buradaki her şeyi gerçekdışı bulur. Fahişelere ilgi göstermekten çekinmeyen, eski kraliçe ve krallara kıyasla onları horlayan ya da onlardan utanan çağdaş yönetim ve politika, başkentlerin bu yarasına bir neşter atmaya cesaret edemez. Elbette tedbirler zamanla değişmelidir, bireyler ve bireysel özgürlüklerle ilgili kararlar alıp uygulamaya sokmak da hassas bir iştir; ama mesela hava, aydınlatma, mekânlar gibi tamamen maddi düzenlemeler konusunda belki de biraz daha geniş ve cesur davranmak gerekmektedir. Ahlakçılar, sanatçılar ve aklı başında yöneticiler bir zamanlar Palais-Royal ormanında sokak kızlarının mevzilenip müşteri beklediği eski dehlizleri çok arayacak. Bu kızlar artık gezinenlerin gittiği yerlerde müşteri arıyor. Esasında müşteriler onların bulunduğu yerlere gitse daha iyi olmaz mı? Peki ne oldu? Bugün bulvarların en ışıltılı kesimleri, o sihirli gezinti yerleri akşamları artık aileye yasak. Bazı geçitleri bu bağlamda kullanarak caddeleri kurtarmak gibi bir çözüm düşünülebilirdi ama polis bu imkândan yararlanmasını bilemedi.

Opera Balosu'nda bir sözle incinen kız, bir-iki aydır Langlade Sokağı'nda berbat görünüşlü bir binada oturuyordu. Sırtını çok büyük bir evin duvarına dayamış, sıvası dökülen, derinliği olmayan ve inanılmaz yükseklikteki bu yapı, sokaktan ışık alıyor ve tam anlamıyla papağan tüneklerine benziyordu. Her katta iki odalı birer daire vardı. Evin katlarına ana duvara bitişik ve garip biçimde inşaat iskeletindeki deliklerden sızan ışıkla aydınlanan ince bir merdivenle çıkılıyor, dışarıdan bakılınca her sahanlıktan çıkan kurşun borular, sayesinde katlar belli oluyordu. Bu kurşun borular Paris'in en korkunç özelliklerinden biridir. Dükkân ve arakat bir tenekeciye aitti, ev sahibi birinci katta oturuyordu, diğer dört katı da bu kadar kötü bir yerde bu kadar tuhaf bir şekilde inşa edilmiş

bir eve kiracı bulmanın güçlüğü hatırına ev sahibinden de, kapıcı kadından da saygı ve yakınlık gören son derece ağırbaşlı terzi kızlar tutmuşlardı. Bu mahallenin amacını, tıpkı buna benzeyen, ticaret erbabının istemediği ve ancak itibar görmeyen, bugün var yarın yok ya da değersiz işlerin yürütüldüğü evlerin çokluğu açıklar.

Kimilerinin iyi bildiği, kimilerininse hiç bilmediği bir evin içi

Matmazel Esther'in sabahın ikisinde bir genç tarafından perişan vaziyette eve getirildiğini gören kapıcı kadın, öğleden sonra saat üçte üst kattaki terzi kızla konuşmuştu; bir eğlenceye gitmek üzere arabaya binmeden önce Esther'i merak ettiğini söyleyen kız, Esther'in dairesinden ses gelmediğini anlatmıştı. Herhalde hâlâ uyuyordu ama bu kuşkulu bir uykuydu. Matmazel Esther'in oturduğu dördüncü katta neler olup bittiğini öğrenemediği için, kulübesinde yalnız olan kapıcı kadının içi içini yiyordu. Arakatın duvarındaki bir girintiye yerleştirilen bir nevi niş gibi olan kulübesini, tenekecinin oğluna emanet etmeye tam karar vermişti ki bir araba durdu. İçinden besbelli kıyafetini ya da ne mene biri olduğunu gizleme niyetiyle tepeden tırnağa paltosuna sarınmış bir adam indi ve Matmazel Esther'i sordu. O zaman kapıcı kadının içi tamamen rahatladı; kızın neden eve kapanıp sessiz ve sakin kaldığı şimdi anlaşılıyordu. Ziyaretçi, kulübesinin üstündeki basamakları çıkarken kapıcı kadın ayakkabılarını süsleyen gümüş tokaları fark etti, bir cüp-

pe kemerinin siyah püskülünü görür gibi oldu; aşağı inip arabacıya sordu, adam konuşmadan cevap verdi, kapıcı yine anladı. Rahip kapıyı vurdu, hiçbir cevap alamadı. Hafif inlemeler duyunca bir omuz darbesiyle kapıya yüklendi; bu kuvveti muhtemelen hayırseverliğinden alıyordu ama başkasında görülse alışkanlığa yorulurdu. Derhal arkadaki odaya koştu ve zavallı Esther'i boyalı alçıdan bir Meryem Ana heykelinin önünde diz çökmüş, daha doğrusu elleri kenetlenmiş bir halde olduğu yere yığılmış buldu. Kız can çekişiyordu. Sönüp geçmiş bir kömür mangalı bu korkunç sabahın hikâyesini anlatıyordu. Maskeli balo kostümünün kapüşonu ve pelerini yerlerdeydi. Yatak bozulmamıştı. Yüreğinin tam orta yerinden ölümcül bir darbe alan zavallı kızcağız hiç kuşkusuz her şeyi Opera dönüşü hazırlamıştı. Şamdanın çanağına dolan erimiş mum birikintisinin içinde donup kalmış mum fitili, Esther'in son düşüncelerine ne kadar derinden daldığını gösteriyordu. Gözyaşlarıyla ıslanmış bir mendil, günahkâr fahişenin klasik temsilcisi Mecdelli Meryem'in umutsuzluğunun samimiyetinin kanıtıydı. Bu mutlak nedamet, rahibi gülümsetti. Ölmeyi becerememeyen Esther, iki odanın içindeki havanın boğucu hale gelmesi için çok daha fazla miktarda kömür gerektiğini hesaba katmayarak kapısını açık bırakmış, duman da onu sadece sersemletip bayıltmıştı. Merdivenden gelen temiz havayla yavaş yavaş kendine gelince kederini yeniden hissetti. Rahip, kızın ilahî güzelliğinden bir nebze etkilenmeksizin, sanki bir hayvanmış gibi yaptığı ilk hareketleri inceleyerek ayakta durup karanlık düşüncelere daldı. Gözleri, apaçık bir kayıtsızlıkla bu çökmüş vücuttan, önemsiz eşyalara gidip geliyordu. Tüyleri dökülmüş adi bir halının tam örtemediği aşınmış, soğuk kırmızı taş döşeli odadaki eşyalara baktı. Boyalı tahtadan, etrafı kırmızı gül desenli sarı dokumadan perdelerle çevrilmiş

eski model bir karyola; gene boyalı tahtadan, penceredeki perdelerle bir örnek kumaşla kaplı bir koltukla iki sandalye; gri zemin üzerine serpme çiçek desenli ama zamanla kararıp kir bağlamış bir duvar kâğıdı; maun bir dikiş masası; en basit türden mutfak eşyasıyla tıka basa doldurulmuş bir ocak için bir kısmı kullanılmış iki kucak odun; üstüne yalancı mücevherlerle ve makaslarla karışık birkaç parça cam eşya dizilmiş taş bir pervaz; kirli bir iğnedenlik, parfüm kokulu beyaz eldivenler, su testisinin üstüne atılmış şirin bir şapka, penceredeki kırık camı tıkayan bir Ternaux şalı, bir çiviye asılmış şık bir elbise; mindersiz kupkuru küçük bir kanape; müptezel kırık takunyalar ve minicik pabuçlar, kraliçeleri kıskandıracak potinler; üzerleri Paris'te fakirin gümüşü olan almangümüşünden çatal kaşıkla dolu, son yemekten kalan artıkları görebildiğiniz çatlaklarıyla adi porselenden tabaklar... İçi patates ve yıkanacak kirli çamaşır dolu küçük bir sepet, onun üzerinde de tertemiz bir tül bone; kapısı açık ve içi boş kötü bir aynalı dolap, raflarda tefeciden alınan makbuzlar... Hazin ve neşeli, sefil ve zengin, göze çarpan şeylerin hepsi bundan ibaretti işte. Çanak çömlek kırıkları arasındaki bu lüks kalıntısı, yularına dolanarak kırılan okunun altında kalıp koşum takımlarıyla ölmüş bir at gibi, dağınık çamaşırları arasına yığılmış bu kızın derbeder hayatına çok uyan bu ev, bu tuhaf manzara, rahibi düşündürmüş müydü? En azından içinden, "Yolunu şaşırmış bu günahkâr kız, zengin bir gencin aşkıyla böylesine bir yoksulluğu bağdaştıracak kadar dünya nimetlerine kayıtsızmış," demiş miydi? Eşyanın dağınıklığını, hayatın dağınıklığına mı bağlamıştı? Merhamet mi hissetmişti, korku mu? İçinde merhamet, dehşet duygusu uyanmış mıydı? Onu böyle kollarını kavuşturmuş, endişeli yüzü, büzülmüş dudakları ve sert bakışlarıyla gören, kafasının karanlık

kin ve nefret duygularıyla, birbirini tutmayan tekinsiz düşüncelerle, hayra alamet olmayan niyetlerle meşgul olduğunu sanırdı. Ölümün eşiğine gelen kız dertop olup kendi üstüne kapanmışken yere yığılmış bedenin ağırlığı altında neredeyse ezilmiş göğsün hoş dolgunluğu ve eteğin siyahlığının altından görünen yere yığılmış Venüs'ün enfes çizgileri rahibi hiç etkilemiyordu elbette; arkadan görünen beyaz, yumuşacık ve biçimli ensesini, sereserpe gelişmiş vücudun güzelim omuzlarını ortaya seren bu başın kendini öylece bırakmış hali onu hiç duygulandırmıyordu; Esther'i yerden kaldırmamıştı, hayata dönüşün kendini belli ettiği yürek burkan soluk alıp verişleri hiç duymuyor gibiydi. Yerden kaldırıp müthiş bir güce sahip olduğunu ele veren bir kolaylıkla yatağına taşıması için kızın korkunç bir şekilde hıçkırması ve ürkütücü bakışlarını ona dikmesi gerekti.

"Lucien!" diye fısıldadı.

Rahip hafif bir buruklukla, "Aşk dirildi, kadının dirilmesi de yakındır," dedi.

Paris'in ahlak sefaletinin kurbanı olan kız o an kurtarıcısının kıyafetini gördü ve canının çektiği şeyi elde eden çocuk gibi gülümseyerek, "Tanrı'yla barışmadan ölmeyeceğim öyleyse!" dedi.

Rahip, alnını suyla ıslattığı kıza bir köşede bulduğu şişeden sirke koklattı.

"Günahlarınızı bağışlatabileceksiniz," dedi.

Kızcağız, rahibin kendisiyle ilgilenmesi karşısında duyduğu minneti içtenlik dolu hareketleriyle ifade ediyordu.

"Hayatın, beni terk edecek yerde hızla bana doğru aktığını hissediyorum," dedi.

Üç Güzeller'in baştan çıkarırken sergileyebileceği bu çekici mimikler, bu garip kıza neden Torpil dendiğini gayet güzel açıklıyordu.

Rahip, kıza bir bardak şekerli su vererek, "Şimdi daha iyi hissediyor musunuz kendinizi?" diye sordu.

Adam, bu garip evin girdisini çıktısını biliyor, her yerini köşe bucak tanıyor gibiydi. Tıpkı kendi evinde gibiydi. Nereye giderse gitsin kendi evindeymiş gibi davranma ayrıcalığı ancak krallara, sokak kızlarına ve hırsızlara aittir.

Bir fare günah çıkartıyor

Bu garip rahip bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Tamamen iyileştiğinizde, sizi işlediğiniz şu son suça, kalkıştığınız intihara sürükleyen nedenleri bana anlatırsınız," dedi.

"Hikâyem çok basit peder," diye cevap verdi kız. "Üç aydır, içinde doğduğum derbeder hayatı yaşıyordum. Fahişelerin en pespayesi, en müptezeliydim. Şimdiyse aralarındaki en bedbaht kişiyim. Zavallı annemi, katledilerek ölen annemi hiç anlatmayayım..."

Papaz, günahkâr kızın sözünü keserek, "Kuşkulu bir evde bir yüzbaşı tarafından..." dedi. "Ben sizin aslınızı biliyorum. Sizin cinsinizden böyle yüz kızartıcı bir hayat sürüp de affedilmesi gereken biri varsa bunun –kendisine örnek olacak birini bulamayan– siz olduğunuzu da biliyorum."

"Heyhat! Ben vaftiz edilmedim, hiçbir dinî eğitimden de geçmedim."

"Hepsini telafi etmek hâlâ mümkün," dedi rahip, "yeter ki imanınız, pişmanlığınız samimi ve art niyetten uzak olsun."

Kız, yürek burkan bir saflıkla, "Kalbimi Lucien ile Tanrı dolduruyor," dedi.

"Tanrı ile Lucien diyebilirdiniz," diye karşılık verdi rahip gülümseyerek. "Ziyaretimin sebebini hatırlattınız bana. İtiraflarınızda bu genç adamla ilgili hiçbir şeyi atlamayın."

"Lucien adına mı geldiniz?" diye soran kızın aşk dolu ifadesi ondan başka her rahibi rikkate getirirdi. "Ah! Böyle bir şeye kalkışacağımdan kuşkulanmış olmalı."

"Hayır," diye cevap verdi rahip, "endişe ettiğimiz şey ölümünüz değil, biz sizin hayatınız için endişe ediyoruz. Haydi, ilişkinizi anlatın bana."

"Tek kelimeyle..." dedi kız.

Zavallı kızcağız din adamının haşin tavırları karşısında tir tir titriyordu ama artık hiçbir kabalığın kendisini şaşırtmadığı bir kadın olarak, "Lucien, Lucien'dir," diye devam etti, "yeryüzündeki en yakışıklı delikanlı, yaşayanların en iyisi; zaten onu tanıyorsanız, benim aşkım size çok doğal gelecektir. Üç ay önce izin günlerimden birinde Porte Saint Martin'da tesadüfen karşılaştık. Çünkü çalıştığım Madam Meynardie'nin evinde haftada bir gün iznimiz vardı. Tahmin edebileceğiniz gibi ertesi gün evden izin almaksızın çıktım. Aşk kalbime girmişti bir kere, beni de o kadar değiştirmişti ki tiyatrodan dönerken artık kendimi tanıyamıyordum; kendimden iğreniyordum. Lucien'e hiç söylemedim. Nerede çalıştığımı söylemek yerine ona, o sıralar kız arkadaşlarımdan birinin oturduğu ve bana bırakma nezaketini gösterdiği bu evin adresini verdim. Kutsal bildiğim her şey üzerine söz veririm ki doğruyu söylüyorum..."

"Hiç yemin etmeyin."

"Kutsal söz vermek yemin etmek midir? Neyse, o günden beri namuslu bir işle geçinebilmek için parça başına yirmi sekiz paraya gömlek dikerek şu odada deli-

ler gibi çalıştım. Bir ay boyunca iffetli kalmak, beni seven ve bana erdemlilerin en erdemlisi olarak saygı duyan Lucien'e layık olmak için yalnız patates yedim. Haklarımı geri alabilmek için resmî bir dilekçeyle polise başvurdum, iki yıl gözetim altında tutulacağım. Sizi bir çırpıda ahlaksızlık siciline geçiriveren polis takımı, iş kaydınızı oradan silmeye gelince inanılmaz zorluk çıkarıyor. Tanrı'dan bütün dileğim, kararımdan dönmemekti. Nisanda on dokuz yaşıma basacağım; o yaştayken insanın imkânları çok oluyor. Oysa bana sanki üç ay önce doğmuşum gibi geliyor... Her sabah yüce Tanrı'ya dua ederek Lucien'in geçmiş hayatım hakkında asla bir şey öğrenmemesini diliyordum. Şu gördüğünüz Meryem Ana heykelini aldım; hiç dua bilmediğim için ona kendimce dua ediyordum. Okumam yazmam yok, kiliseden içeri adım atmış değilim, yüce Tanrı'yı sadece ayin alaylarında gördüm. Meraktan."

"Peki, Meryem Ana'ya neler söylüyorsunuz?"

"Onunla Lucien'le konuşur gibi, Lucien'i ağlatan o coşkulu ruh hallerimle konuşuyordum."

"Aa! Ağlıyor demek?"

"Sevincinden," dedi kız heyecanla. "Zavallı kedicik! O kadar iyi anlaşıyoruz ki tek bir ruh gibiyiz! O kadar nazik, o kadar şefkatli, o kadar yumuşak kalpli, o kadar düşünceli, hali tavrı o kadar ince ki... Şair olduğunu söylüyor, bense onun tanrı olduğunu söylüyorum... Bağışlayın! Ama siz rahipler aşktan anlamazsınız. Zaten Lucien gibi birinin değerini ancak erkek sarrafı olan bizler takdir edebiliriz. Bakın, Lucien günahsız bir kadın, kadar nadir bulunan bir yaratıktır; onu tanıdıktan sonra artık kimseleri sevemezsiniz. İşte böyle... Ama böyle bir insana kendi dengi olan biri yaraşır. Ben de Lucien'imin sevgisine layık olmak istiyordum. O felaket de bu yüzden geldi başıma... Dün Opera'da kaplanlar kadar acımasız, kap-

lanlardan bile kalpsiz birtakım gençler beni tanıdı; kaplan olsalar belki çok daha iyi anlaşırdım! Örtündüğüm masumiyet perdesi düştü; gülüşmeleri kafamı ve kalbimi kırdı. Sanmayın ki beni kurtardınız, ben zaten kederimden ölmüşüm."

Rahip, "Masumiyet perdesi mi?" diye sordu. "Lucien'e karşı son noktaya kadar direndiniz mi yani?"

"Aman, peder, siz onu tanıyan biri olarak bana nasıl böyle bir soru sorarsınız!" diye cevap verdi kız muhteşem bir tebessümle. "İnsan Tanrı'ya direnebilir mi!"

Din adamı yumuşak bir sesle, "Saygısızca konuşup günaha girmeyin," dedi. "Kimse Tanrı'ya benzeyemez; abartı gerçek aşka yakışmaz, taptığınızı söylediğiniz insana karşı hissettikleriniz, gerçek ve saf bir aşk değilmiş meğer. Övündüğünüz gibi gerçekten değiştiğinizi hissetmiş olsaydınız; içiniz, gençliğin hazinesi olan o güzel erdemlerle dolar, el değmemişliğin yaşattığı hazları, utanma duygusunun o zarif hoşluklarını tanırdınız. Bu ikisi, bir genç kızın en değerli hazineleridir. Siz sevmiyorsunuz."

Esther'in dehşet ifade eden hareketini gören rahibin kılı bile kıpırdamadı.

"Evet, onu kendiniz için seviyorsunuz, onun için değil. Sizi cezbeden gelip geçici tensel hazlar için, aşkın kendisi için değil. Lucien'e bu tür bir yakınlık duyduğunuza göre, Tanrı'nın tapılası mükemmelliklerle donattığı bir insanın esinlendirdiği o kutsal ürpertiyi hiç hissetmemişsiniz. Kirli geçmişinizle onu alçalttığınız, rezillikle nam salmış lakabınızın hakkını veren o korkunç hazlarla bir genci baştan çıkardığınız hiç aklınıza gelmiyor mu? Kendi kendinizle de, gelip geçici sevdanızla da çelişiyorsunuz."

"Geçici mi?" diye tekrarladı kız başını kaldırarak.

"Ebedi olmayan, bizi sevdiğimizle sonsuza kadar Hıristiyanca bir gelecekte birleştirmeyen aşka başka ne denir?"

Kız boğuk ama ateşli bir sesle, "Ah! Ben de Katolik olmak istiyorum!" diye haykırdı.

Bu sesle Yüce Kurtarıcı bile merhamete gelir, kızı bağışlardı.

"Ne Kilise'nin ne bilimin vaftizinden geçmiş, okuma yazma bilmeyen, dua etmekten âciz, attığı her adımda kaldırımların ayaklanıp suçladığı, belki yarın öbür gün bir hastalığın alıp götüreceği geçici bir güzellikten başka matah bir özelliği olmayan bir kız mı; bu iffetsiz, pespaye, üstelik pespayeliğinin de farkında olan (durumunuzun farkında olmasaydınız ve bu kadar sevmeseydiniz bağışlanabilir bir tarafınız olurdu) bir fahişe mi, ileride intihara ve Cehennem'e kurban gidecek bir kız mı Lucien de Rubempré'nin karısı olacak?"

Rahibin her cümlesi, Esther'in yüreğinin derinliklerine saplanan bir hançer darbesiydi. Umutsuzluk içindeki kızın her cümlede gitgide yükselen hıçkırıkları, yağmur gibi akan gözyaşları, iman ışığının vahşilerinki gibi saf zekâsına, nihayet uyanan ruhuna, iffetsizliğin çamurlu bir buz tabakasıyla örttüğü karakterine ne büyük bir şiddetle nüfuz ettiğini gösteriyordu. Artık o buz tabakası imanın güneşinde erimekteydi.

"Neden ölmedim sanki!" Beyninin içinde uğuldayarak onu harap eden düşünce sellerinin arasında dile getirdiği tek şey bu oldu.

"Kızım," dedi korkunç yargıç, "insanların önünde itiraf edilmeyen ama içinizi döktüğünüzde meleklerin mutlu bir gülümsemeyle dinlediği bir aşk vardır..."

"Hangi aşk?"

"Umudu olmayan aşk. Yaşama arzusu verdiğinde, fedakârlığı ilke edindiğinde, mutlak mükemmelliğe erişme düşüncesiyle yapılan her hareketi soylulaştırdığında. Evet, melekler işte böyle bir aşkı destekler, böyle bir aşk insanı, Tanrı'yı tanımaya götürür. Sevdiğine layık olmak

için bıkıp usanmadan kendini mükemmelleştirmeye çalışmak, uğruna binlerce gizli fedakârlıkta bulunmak, onu uzaktan sevmek, onun için canını vermek, özsaygısını ona feda etmek, ona karşı ne gurur ne öfke duymak, yüreğinizi dağlayan korkunç kıskançlıkları ona hiç hissettirmemek, zarar görecek bile olsak ona sevdiği her şeyi vermek, sevdiğini sevmek, yüzümüzü daima ona dönmek, hissettirmeden onu izlemek; işte din böyle bir aşkı bağışlardı, böyle bir aşkın insani yasalara da ilahî yasalara da saygısı olurdu ve sizi, pis şehvetinizle sürüklendiğinizden çok başka bir yola götürürdü."

Bir kelimeyle (Hem de nasıl bir kelimeyle, nasıl bir vurgu eşliğinde!) dile getirilen bu hükmü duyan Esther haklı olarak büyük bir güvensizliğe kapıldı. Bu kelime, patlamak üzere olan fırtınayı haber veren gök gürültüsü gibiydi. Rahibe baktı ve içinde, yakın ve ani bir tehlike karşısında en babayiğit insanı bile kıvrandıran sancıyı duydu. O anda bu adamın içinde neler olup bittiğini hiçbir bakış okuyamazdı ama en korkusuz insanlar bile bu gözler karşısında umuda kapılmaktan çok tir tir titrerdi. Eskiden kaplan gözü gibi açık sarı olan bu gözler, zorlu bir hayat ve yoksunluklar yüzünden, yılın en sıcak gününde ufukta beliren pus perdesine benzer ince bir tül tabakasıyla perdelenmiş gibiydi; hani toprak sıcak ve ışıltılıdır ama sis yüzünden silikleşir, duman duman olur, neredeyse görünmez hale gelir, işte böyle. Tam bir İspanyol ciddiyetinin hâkim olduğu, güneşten kavrulmuş zeytuni yüzü korkunç bir çiçekbozuğundan kalma, araba tekerinin kesik kesik izlerini andıran binlerce yara izinin çirkinleştirdiği derin kırışıklarla yol yol olmuştu. Artık görünüşüne boş vermiş bir rahibin kurumuş kalmış, üzerindeki saçlar seyrelmiş, ışıkta kızıla çalan peruğu, bu yüzdeki sert ifadeyi büsbütün ortaya çıkarıyordu. Atletik gövdesi, yaşlı asker elleri, geniş göğüs yapısı, geniş omuzları Ortaçağ mimar-

larının bazı İtalyan saraylarında kullandıkları ve tam olmasa da Porte Saint Martin Tiyatrosu'nun cephesindeki sütun heykellerin de hatırlattığı karyatidler gibiydi. Bu adamı kilisenin bağrına atan şeyin çok şiddetli tutkular ya da olağanüstü olaylar olduğunu düşünebilmek için fazla zeki olmaya gerek yoktu. Gerçekten de rahibi ancak ilk görüşte aşkların en tuhafları değiştirebilmişti. Tabii böyle bir karakterin değişmesi mümkünse.

Fahişeler böyledir

Esther'in o günlerde şiddetle reddettiği tarzda bir hayat süren kadınlar, zamanla erkeklerin dış görünüşüne kesinlikle aldırmaz olup çıkarlar. Çeşitli bakımlardan kendileriyle kıyaslanabilecek günümüz edebiyat eleştirmenlerine benzerler; eleştirmen de gün gelir sanat formüllerini umursamaz olur. O kadar çok eser okumuş, ne eserlerin unutulup gittiğini görmüş, yazılı sayfalara o kadar alışmış, başını o kadar çok derde sokmuş, o kadar çok dram görmüş, çoğu zaman dostunun düşmanının hatırına sanata ihanet ederek ne düşündüğünü söylemeksizin o kadar çok makale yazmıştır ki, sonunda hepsinden tiksinir hale gelmiştir, ama gene de yargılamaya devam eder. Bu yazarın bir eser yaratması için nasıl mucize gerekiyorsa, kibar bir fahişenin kalbinde saf ve asil bir aşkın tomurcuklanması için de mucize gerekir.

Zurbarán'ın[1] bir tablosundan kaçmışa benzeyen bu

1. Francisco de Zurbarán (1598-1664): Daha çok dinî temalı resimleriyle tanınmış İspanyol ressam. (Ç.N.)

rahibin konuşma şekli ile tavırları, dış görünüşe pek önem vermeyen bu kıza o kadar düşmanca gelmişti ki kendisinin korunup esirgenecek bir nesneden ziyade, bir planın zorunlu öznesi olduğunu düşünmeye başlamıştı. Kişisel çıkarın yapmacıklı tatlı dili ile merhametin yumuşaklığını birbirinden ayıramıyordu; çünkü bir dosttan gelen paranın sahte olup olmadığını anlamak için tetikte olmak gerekir. Kendini uzun uzun göklerde süzüldükten sonra üstüne çullanan korkunç bir alıcı kuşun pençesindeymiş gibi hissetti ve o korkuyla, telaşlı bir sesle, "Ben rahiplerin görevinin, teselli etmek olduğunu sanırdım," dedi, "ama siz beni öldürüyorsunuz!"

Rahip, bu masumiyet çığlığı karşısında irkilerek bir an sessiz kaldı. Cevap vermeden önce kendini toplaması gerekti. Son derece tuhaf bir şekilde bir araya gelen bu iki insan, o an kaçamak bakışlarla birbirini inceledi. Rahip kızı anladı ama kız rahibi anlayamadı. Rahibin kafasında belki de zavallı Esther açısından tehdit oluşturan bir plan vardı ama ondan vazgeçip ilk düşüncelerine döndü.

Tatlı bir sesle, "Bizler ruh doktorlarıyız," dedi, "ruhun hastalıklarına hangi ilacın derman olacağını biz biliriz."

"Acı çekenlerin günahlarını bağışlamak gerekir," dedi Esther.

Aldatıldığını düşünüyordu. Yatağından aşağı kayarak adamın önünde diz çöktü, büyük bir alçakgönüllülükle cüppesinin eteğine yüz sürdü ve gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü adama çevirdi.

"Ben çok şey yaptığımı sanıyordum," dedi.

"Bakın çocuğum, sizin bu kötü şöhretiniz Lucien'in ailesini matemlere boğdu, insanlar onu da kendi çılgın dünyanızda mahva sürüklemenizden korkuyor. Bir bakıma haksız da sayılmazlar..."

"Baloya benim yüzümden geldiği doğru. Merakını uyandırmak istemiştim."

"Cümle âlemin gözü önünde sizi elde ettiğini ilan etmek, sizi gururla etrafına gösterip caka satmak ve gösteri atı yapmak isteyeceği kadar güzelsiniz. Harcadığı sırf parası olsa tamam... Ama zamanını, gücünü de harcayacak; kendisine hazırlanmak istenen parlak gelecek planlarına olan hevesi sönecek. Günün birinde elçi, zengin bir adam, şan ve şeref sahibi sevilen bir insan olabilecekken yeteneklerini Paris'in çirkeflerinde heba eden nice sefih gibi, lekeli bir kadının âşığı olacak. Size gelince... Bir süreliğine seçkin bir çevreye yükseldikten sonra, ileride eski hayatınıza döneceksiniz; çünkü sizde iyi bir eğitimin verdiği günaha karşı direnmek ve geleceği düşünmek için gerekli olan o güç yok. O akşam Opera'da sizi utandıran insanlarla ilişkinizi kesemediğiniz gibi aynı yolun yolcusu arkadaşlarınızla da bağlarınızı koparamazsınız. Lucien'in size duyduğu aşk karşısında telaşlanan gerçek dostları, onu takip edip her şeyi öğrenmiş. Büyük bir korkuya kapıldıklarından, durumunuzu öğrenip akıbetinize karar vermem için beni size gönderdiler. Ancak bu insanlar, Lucien'i yolunu tıkayacak bir taştan kurtaracak güce sahip olsalar da merhametliler. Şunu hiç unutmayın kızım; gerçek bir Hıristiyan'ın tesadüfen ilahî ışığın yansıdığı bir balçığa bile tapması gibi, Lucien'in sevdiği insan da dostlarının saygısını hak eder. Ben buraya kurtarıcı düşüncenin elçisi olarak geldim; ama sizi tamamen ar damarı çatlamış, edepsizlik ve numaracılıkla kuşanmış, iliklerine kadar çürümüş, nedamet çağrısının sesine kulaklarını tıkamış bir halde bulsaydım, öfkelerine teslim ederdim..."

Rahip, belinden resmî belgeye benzer bir kâğıt çıkararak, "Az önce yürekten gelen bir pişmanlık duygusuyla resmî bir belgeye sahip olmaktan bahsettiğinizi duydum. İşte elde edilmesi çok zor, polisin vermeyi toplumun çıkarı doğrultusunda haklı olarak geciktirdiği o sivil

ve politik özgürlük belgesi," dedi. "Sizi dün gördüler, belgeyse bugünün tarihini taşıyor. Lucien'le ilgilenen insanların ne kadar nüfuzlu olduklarını anlayın işte."

Esther kâğıdı görünce, hiç beklenmedik bir mutluluğun neden olduğu sancılı ürperişlerle o kadar masum bir heyecana kapıldı ki, dudaklarına aklını yitirmişler gibi sabit bir tebessüm takıldı kaldı. Rahip sustu, yoldan çıkmış insanların yırtıklıklarının ta kendisinden aldıkları o korkunç güçten yoksun kalarak ilk baştaki narin ve kırılgan doğasına geri dönen bu çocuğun bu kadar heyecana dayanıp dayanamayacağına baktı. Esther fettan bir fahişe olsaydı numara yapabilirdi ama masumiyet ve sahiciliğine geri dönmüştü. Tıpkı ameliyat olup da çok parlak bir ışık karşısında yeniden etkilenen biri gibi ölebilirdi de. Adam, o an insan yaradılışını en derin noktalarına kadar gördüyse de sabitliğiyle insanı ürküten bir sessizliğe büründü; yamaçları granitten, soğuk, beyaz, göğe yakın, hiç değişmeyen, çatık kaşlı ama gene de lütufkâr yüce bir dağdı. Sokak kızları aslında bir anları bir anlarına uymayan değişken varlıklardır, hiç sebepsiz en sersemce moralsizlikten mutlak bir kendine güvene geçebilirler. Bu bakımdan hayvanlardan bile aşağıdırlar. Neşede, kederde, dinde, dinsizlikte; her şeyde aşırıya kaçtıklarından, kendilerine has yüksek ölüm oranı onları kırıp geçirmese ve şansları yaver gidip de aralarından birikisi yaşadığı bataktan kurtulup bir yerlere gelmese, neredeyse hepsi aklını kaçırırdı. Bu müptezel hayatın sefaletinin derinliklerine nüfuz etmek, bir fahişenin deliliği nerelere kadar götüreceğini, üstelik orada da kalmayacağını görmek için, rahibin dizlerine kapanıp büyük bir coşkuyla kendinden geçen Torpil'i görmek gerekirdi. Zavallı kız, yüzünde Dante'nin Cehennem tasvirinde unuttuğu, Cehennem'deki buluşları fersah fersah geride bırakan bir ifadeyle kurtarıcı kâğıda bakıyordu. Ama tepkisi

gözyaşlarıyla geldi. Esther ayağa kalktı, kollarını adamın boynuna doladı, başını dayadığı göğsünde gözyaşları döktü, bu çelikten kalbi saran kaba kumaşı öptü. O kalbe dalıp içinde kaybolmak ister gibiydi. Adama yapıştı, ellerini öpücüklere boğdu; kutsal bir minnettarlık coşkusuyla kedi gibi cilveler yaptı ve en tatlı sevgi sözcükleriyle hitap ederek o bal şeker sözlerinin arasında farklı farklı tonlamalarla binlerce defa, "O kâğıdı bana verin!" dedi, sevgisiyle boğduğu rahibi ani bakışlarıyla kucaklayarak gafil avladı ve sonunda öfkesini yumuşatmayı başardı. Rahip, kızın lakabını nasıl da hak ettiğini gördü; bu çekici yaratığa direnmenin ne kadar zor olduğunu anladı, bir anda Lucien'in aşkını da, şairi cezbeden şeyin ne olduğunu da sezdi. Böyle bir tutku binlerce cazibesinin yanı sıra sivri bir olta iğnesini de içinde taşır. Özellikle sanatçıların yüksek ruhuna saplanan, mızrak gibi sivri mi sivri bir iğnedir bu. Sıradan insanlara göre anlaşılmaz olan bu tutkular, yaratıcı insanların güzellik idealine duydukları açlıkla açıklanabilir. Zaten onları herkesten farklı kılan da budur. Suçluları güzel duygulara döndürmekle görevli meleklere benzemek değil midir bu biraz? Böyle bir insanı günahlarından arındırmak, onu baştan yaratmak değil midir? Fiziksel güzellik ile manevi güzelliği bir ahenge dönüştürmek ne iştah kabartıcı şeydir! Bir başarılsa o gurur, insana nasıl da haz verir! Aşktan başka bir aracı olmayan çaba, ne güzel çabadır! Bir zamanlar Aristoteles, Sokrates, Platon, Alkibiades, Cethegus ve Pompeius örneklerinde olduğu gibi, sıradan insanın gözüne uygunsuz görünebilecek bu birleşmeler, XIV. Louis'yi Versailles'ı yaptırmaya yönelten, insanları sefaletlerine mal olacak girişimlere sürükleyen, bataklıklardaki zehirli gaz kokularını etrafı akar sularla çevrili parfüm dağlarına dönüştüren, Conti Prensi'nin Nointel'de yaptığı gibi bir tepeye göl konduran ya da müteahhit

Bergeret gibi Cassan'da İsviçre manzaraları yaratan o duyguya dayanmaktadır. Sonuç olarak sanat, ahlakın içine taşmıştır.

Bu sevgi gösterisi karşısında yumuşadığı için utanan rahip, Esther'i sertçe itti. "Hâlâ fahişesiniz!" sözü üzerine kız da utanarak oturdu. Rahip, belgeyi bir hışımla, duygusuzca kuşağının arasına sokuşturdu. Esther, kafasında tek bir istek olan bir çocuk gibi, gözlerini kâğıdın durduğu yerden alamıyordu.

Fare, Mecdelli Meryem oluyor

Rahip bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Kızım," dedi, "Anneniz Yahudi'ydi. Vaftiz edilmemişsiniz ama sizi sinagoğa da götürmemişler. Siz, vaftiz edilemeden ölen küçük çocukların gittiği yerdesiniz..."

"Küçük çocuklar," diye tekrarladı kız dokunaklı bir sesle.

"... Çünkü siz polis kayıtlarında sosyal varlıkların dışında bir sayıdan ibaretsiniz," diye devam etti kalpsiz rahip. "Eğer üç ay önce bir aralıktan gördüğünüz aşk, sizi yeniden doğduğunuza inandırdıysa o günden beri gerçekten çocukluğunuzu yaşadığınızı hissediyor olmalısınız. O halde çocuk gibi davranmalı, tepeden tırnağa değişmelisiniz. Sizi tanınmaz hale getirme görevini de ben üstleniyorum. Öncelikle, Lucien'i unutacaksınız."

Bu sözle kalbi kırılan zavallı kız, başını kaldırarak rahibe baktı ve olmaz anlamında bir işaret yaptı. Kurtarıcının içinde yeniden celladını görünce dili tutulmuştu.

Rahip devam etti:

"En azından görüşmekten vazgeçeceksiniz. Ben sizi en iyi ailelerin kızlarının eğitim gördükleri rahibe okuluna yerleştireceğim; orada Katolik olacak, Hıristiyan ibadeti konusunda eğitilecek, dini öğreneceksiniz. Okuldan tertemiz, iffetli, terbiyeli, mükemmel bir genç kız olarak çıkarsınız, tabii eğer..."

Adam parmağını kaldırarak bir an sessiz kaldı.

"Eğer," diye devam etti sonra, "kendinizde, Torpil'i burada bırakma gücünü buluyorsanız..."

Zavallı kız, "Ah!" diye bağırdı. Her bir söz bir müziğin notaları gibiydi, bu müziğin sesiyle Cennet'in kapıları önünde yavaş yavaş açılıyordu. "Ah, keşke şuracıkta bütün kanımı olduğu gibi boşaltıp yenisiyle doldurmak mümkün olsaydı!.."

"Sözlerime kulak verin."

Kız sustu.

"Geleceğiniz, unutma gücünüze bağlı. Zorunluluklarınızın kapsamının ne kadar geniş olduğunu bir düşünün. Torpil'i ele verecek tek bir söz, tek bir hareket Lucien'in kadınını öldürür; rüyada sayıklanmış bir söz, elde olmadan dile getirilmiş bir düşünce, edepsiz bir bakış, sabırsızca bir hareket, eski müptezel hayata dair bir hatıra, bir dalgınlık, yaşadıklarınızla ilgili bildiğiniz ya da başkalarının bildiği bir şeyi ifşa edecek bir baş işareti..."

Kız, azize coşkusuyla, "Haydi Peder, haydi!" dedi. "Kızgın demirden ayakkabılarla yürürken gülümsemek, iğneli fıçı gibi bir korsenin içinde yaşarken balerin zarafetini korumak, üstüne kül serpilmiş ekmek yemek, zehir içmek; her şey çok güzel olacak. Kolay iş!"

Dizlerinin üstüne çökerek rahibin ayakkabılarını öptü. Gözyaşlarıyla ayakkabıları ıslattı. Rahibin bacaklarına sarıldı, sonra bu bacaklara yaslanarak sevinç gözyaşlarının arasında anlamsız sözler mırıldandı. O güzelim saçları şelaleler gibi döküldü, Tanrı habercisinin ayakları-

nın altına halı gibi yayıldı. Ancak kız ayağa kalkıp bakınca adamın asık suratlı ve sert olduğunu gördü.

Korkuyla, "Hangi hareketimi saygısızlık olarak gördünüz?" diye sordu. "Benim gibi olup da İsa efendimizin ayaklarını mis kokulu sularla yıkayan bir kadından bahsedildiğini duymuştum. Heyhat... Namuslu olmak beni o kadar fakirleştirdi ki size gözyaşlarımdan başka sunacak bir şeyim yok!"

Rahip, acımasız bir sesle, "Siz benim söylediklerimi dinlemediniz mi?" diye cevap verdi. "Sizi götüreceğim evden, görünüş ve ahlaki bakımdan o kadar değişmiş olarak çıkmalısınız ki kadın olsun erkek olsun, sizi tanıyan hiç kimse arkanızdan, 'Esther!' diye bağıramasın, başınızı çevirmenize neden olmasın. Dün aşkınız size, içinizdeki o hafifmeşrep kızı bir daha ortaya çıkmamacasına toprağa gömme gücünü verememiş. Şu an, yalnız Tanrı'ya duyulan hayranlıkta bile o kız yeniden ortaya çıkıyor."

Kız sordu:

"Sizi bana gönderen de Tanrı değil mi?"

"Eğer eğitiminiz sırasında Lucien'e görünecek olursanız her şey biter," diye devam etti rahip, "bunu kafanıza iyice sokun!"

"Peki onu kim teselli edecek?"

"Siz hangi sebeple teselli ediyordunuz ki?" Sahnenin başından beri, rahibin sesinde ilk defa asabi bir titreme hissediliyordu.

"Bilmem... Çoğu zaman üzgün gelirdi."

"Üzgün mü? Neden üzgün olduğunu size söyler miydi?"

"Hiçbir zaman," diye cevap verdi kız.

Rahip, "Sizin gibi bir kızı sevdiği için üzülüyordu da ondan!" diye bağırdı.

Kız içten bir alçakgönüllülükle devam etti:

"Heyhat! Haksız da sayılmazdı... Hemcinslerimin

yüz karasıyım ben, onun gözünde de ancak aşkımın gücüyle bağışlanabilirdim."

"Bu aşk size, bana körü körüne itaat etme cesaretini vermeli... Eğer sizi hemen şimdi alıp eğitileceğiniz eve götürürsem, buradaki herkes Lucien'e bu pazar bir rahiple gittiğinizi söyler. O zaman arkanızdan gelebilir. Sekiz gün geçtikten sonra ben tekrar görünmeyince, kapıcı kadın beni çapkınlığa gelmiş biri zanneder. Demek ki sekiz gün sonra bugünkü gibi bir akşam saat yedide gizlice evden çıkarak Frondeurs Sokağı'nın aşağısında sizi bekleyen arabaya bineceksiniz. O sekiz gün boyunca Lucien'den uzak durun. Bahaneler uydurun, kapıyı açmayın, gelecek olursa bir kız arkadaşınızın evine çıkın. Onunla tekrar görüşüp görüşmediğinizi ânında öğrenirim, o durumda da her şey biter. Tekrar gelmem bile."

Şöminenin üstüne bir kese bırakarak devam etti:

"Zaten kendinize rabıtalı kılık kıyafet hazırlamanız ve şu fahişe görüntünüzden kurtulmanız için bu sekiz gün şart," dedi. "Havanızda, kıyafetlerinizde Parislilerin çok iyi tanıdığı öyle bir şey var ki, neyin nesi olduğunuzu şıp diye anlarlar. Sokaklarda, bulvarlarda annesinin yanında yürüyen, kendi halinde, namuslu bir kıza rastlamadınız mı hiç?"

"Ah, evet, çok fena olurum! Anneyle kız görüntüsü bizler için en büyük işkencelerden biridir; yüreklerimizin kıvrımlarında gizli kalmış, içimizi kemiren pişmanlık duygularımızı uyandırır! Ben eksikliklerimi fazlasıyla biliyorum."

Rahip ayağa kalktı.

"İyi, o zaman haftaya pazar nasıl olmanız gerektiğini de biliyorsunuz demektir," dedi.

"Bir dakika!" dedi kız, "Gitmeden önce bana gerçek bir dua öğretin de Tanrı'ya yakarabileyim."

Rahibin, kıza Fransızca olarak *Ave Maria* ile *Pater*

noster'i ezberletmesi dokunaklı bir sahne oldu.

Esther, Katolik inancının bu iki muhteşem ve popüler duasını yanlışsız okuyunca, "Ne kadar güzel!" dedi.

Rahiple vedalaşırken de sordu:

"Sizin isminiz ne?"

"Carlos Herrera. İspanyol'um. Ülkemden sürüldüm."

Esther, rahibin elini yakalayıp öptü. Artık fahişe değil, düşmüş de uyanan bir melekti.

Tiziano'nun yapmak isteyeceği bir portre

Verdiği aristokrat ve dinî eğitimle ün yapmış okulda, o yılın mart ayı başında bir pazartesi sabahı, yatılı kız öğrenciler, o şirin topluluklarının nüfusunun yeni gelen bir öğrenciyle arttığını gördüler. Bu kız, güzelliğiyle sadece okul arkadaşlarını değil, bu kızların her birinin içinde mükemmelen yer etmiş kendine has güzellikleri de açık farkla geride bırakıyordu. İran sarayında taşa oyulmuş Farsça dizelerle tarif edilen, bir kadının tepeden tırnağa güzel sayılması için sahip olması gereken otuz niteliğe Fransa'da rastlamanın son derece zor, hatta imkânsız olduğu söylenir. Fransa'da bütünüyle azsa da, çok çekici ayrıntılar vardır. Heykel sanatının vermeye çalıştığı ve yarı çıplak Diana ile Venüs gibi nadir birkaç kompozisyonda bunu başardığı bir bütün olarak güzellik ise Yunanistan ve Anadolu'ya has bir ayrıcalıktır. Esther, insanlığın beşiği, güzelliğin yurdu olan o yöreden geliyordu. Annesi Yahudi'ydi. Yahudiler başka millet-

lerle temas ederek çoğu zaman yozlaşıp bozulsalar da, çok sayıdaki kavimleri arasında, Asya tipi güzelliğin en hayran olunası örneklerini hâlâ koruyan kollar mevcuttur. Ya itici çirkinlikte olurlar ya da Ermeni yüzlerinin şahane özelliklerini taşırlar. Esther, çevresindekilerin arasında birinci gelirdi; ahenkle birbirine karışan otuz güzellik niteliğinin hepsine sahipti. Yaşadığı o tuhaf hayat; kıvrımlarının güzelliğine, dış görünüşünün tazeliğine zarar vermek bir yana, ona tarifi zor, kadınsı bir hava kazandırmıştı. Ham meyvelerin pürüzsüz ve sıkı dokusu olmaktan çıkmış, ama olgunluğun sıcak tonlarına da henüz erişmemişti; hâlâ çiçekteydi o. Ahlaksız hayatına bir süre daha devam etseydi, etli butlu bir şey olurdu. Düşüncenin yerini şehvetin aldığı bir yaratıktaki bu fışkıran sağlık, bu hayvan mükemmelliği, fizyolojistlerin gözünde çok önemli bir vaka olmalı. Çok genç kızlarda ender rastlanan, hatta neredeyse hiç görülmeyen bir durumla, kıyas kabul etmez soyluluktaki elleri, ikinci çocuğunu doğurmakta olan kadınların elleri gibi yumuşacık, saydam ve bembeyazdı. Ayaklarıyla saçları, Berry Düşesi'nin, ününü fazlasıyla hak eden ayaklarına ve saçlarına benziyordu; hiçbir berber elinin kavrayamayacağı kadar gür saçlar o kadar uzundu ki yerlere dökülerek halkalar oluşturuyordu çünkü Esther, oyuncak gibi kolayca kaldırılıp bırakılabilen, tekrar alınıp yorulmadan taşınabilen türden orta boyda bir kadındı. İpek kâğıt gibi incecik, kırmızı kılcal damarlarla renklenen sıcak bir amber tonuna sahip teni, kuru olmaksızın parlak, nemli olmaksızın yumuşaktı. Aşırı asabi olsa da görünüşte narindi. Esther, Raffaello'nun büyük bir sanatçı olarak resmettiği figürlerinde öne çıkan bir ayrıntıyı andıran özelliğiyle dikkatleri hemen üzerine çekerdi; çünkü Raffaello, Yahudi güzelliğini en fazla inceleyen, en iyi aktaran ressamdır. Bu harika ayrıntı, kaş

kemerinin derinliğiyle verilmiştir; kaşın altındaki gözler, sanki çerçevesinden dışarı çıkmış gibi dönmekte ve kaş kemerinin eğrisi, duru çizgisiyle kubbenin kemerlerini andırmaktadır. Gürlükten dipleri görünmeyen kaşların altındaki bu güzelim yay, gençliğin duru ve saydam renklerine büründüğünde, alttaki yuvarlaklığa bir ışık takılıp da uçuk bir pembelik bıraktığında; orada bir sevgiliyi mutlu edecek sevgi hazineleri, bir ressamı umutsuzluğa sevk edecek güzellikler var demektir. Gölgenin altın renkler aldığı bu ışıltılı kıvrımlar, bir sinir kadar sağlam ve incecik bir zar kadar esnek bu doku, doğanın son çabasıdır. İstirahatteki göz, bu yuvarlaklığın içinde, ipek liflerinden bir yuvanın içindeki mucizevi yumurta gibidir. Ama daha sonra, tutkular bu süzgün sınır çizgilerini kararttığında, çekilen acılar o incecik lifler ağını kırıştırdığında, bu mucizevi şey korkunç bir melankoliye dönüşür. Esther'in kökeni, Türklere benzeyen gözkapaklarıyla gözlerinin doğulu biçimi ve ışıkta kuzgun karası kanatların laciverdine bürünen arduvaz mavisi rengiyle kendini belli ediyordu. Gözlerindeki pırıltıyı ancak bakışlarındaki olağanüstü şefkat yumuşatabiliyordu. Bir kadın her zaman birini büyüler ama sadece çöllerden gelen ırkların gözlerinde böyle herkesi büyüleme gücü vardır. Çöllerden kopup gelenlerin gözünde belki de uzun uzun seyrettikleri sonsuzluğa benzer bir şeyler kalmıştır. Acaba doğa ileriyi görerek onları kumlardaki seraplardan, güneş sellerinden ve havanın kavurucu sıcağından korumak için retinalarını birtakım yansıtıcı perdelerle mi donatmıştı? İnsanlar da başka canlılar gibi, geliştikleri ortamlardan bir şeyler alıp oradan edindikleri özellikleri yüzyıllarca koruyor mudur? Irklar sorununa dair bu problemin o çok önemli çözümü, belki de sorunun kendi içindedir. İçgüdüler birer canlı olgudur, nedeni de ortama uyma, ayakta kalma zorun-

luluğudur. Hayvanlardaki tür çeşitliliği, bu içgüdülerin etkinleşmesinin bir sonucudur. Nedeni uzun süre araştırılan bu gerçeğe inanmak için geçenlerde İspanyol ve İngiliz koyunları üzerinde yapılan gözlemin insan topluluklarına uygulanması yeterlidir. Otların bol olduğu çayır düzlüklerinde, sürüdeki koyunlar birbirlerine yakın otlamakta, seyrek olduğu dağlık bölgelerde ise sürü, etrafa dağılmaktadır. Bu iki koyun türünü yurtlarından söküp alın, Fransa'ya ya da İsviçre'ye götürün; çayırlar alçak ve gür otlarla kaplı olduğu halde dağlı koyun oralarda sürüden ayrı otlayacaktır, ovalı koyunlar ise Alp Dağları'nda olmalarına rağmen birbirlerine yakın otlayacaklardır. Edinilmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmış içgüdüler ancak birkaç kuşak sonra belli belirsiz yeniden şekillenebilir. Nasıl dağlılık içgüdüsü yüz yıl sonra inatçı bir keçide yeniden ortaya çıkıyorsa, on sekiz yüzyıllık sürgünlüğün ardından Doğu da Esther'in gözlerinde ve yüzünde öyle parlıyordu. Kızın bakışlarında o korkunç sihir gücünden eser yoktu; gözlerinden tatlı bir sıcaklık yayılarak insanı şaşırtmadan yumuşatır, en katı iradeleri bile ateşiyle eritirdi. Esther nefreti yenmiş, Parisli sefihleri şaşırtmıştı, sonunda da bu bakış ve cildinin bir içim su yumuşaklığı sayesinde şimdi onu diri diri mezara gönderen o korkunç lakaba layık görülmüştü. Her şeyiyle, kızgın kum perilerinin karakteriyle uyum içindeydi. Mağrur hatlara sahip düzgün bir alnı vardı. Burnu Araplarınki gibi narin, ince oval burun kanatları ise biçimli ve kıvrık kenarlıydı. Kırmızı, taptaze dudakları hiç örselenmemiş güller gibiydi; gece âlemleri bu dudaklarda hiçbir iz bırakmamıştı. Sanki âşık bir heykeltıraşın kenarlarını düzeltip şekil vermiş, cilalamış olduğu çenesi süt beyazıydı. Bir tek şeye çare bulamamıştı; kırılan tırnakları. Adi ev işleri yüzünden son derece şekilsizleşen ve uzayıp biçimlenmesi artık zaman isteyen tır-

nakları, dibe vurmuş fahişeyi açıkça ele veriyordu. Yatılı genç kızlar önce bu mucizevi güzellikleri kıskandı, ama sonra hayranlık duydu. Daha bir hafta bile geçmeden saf Esther'e bağlandılar, çünkü okuma yazma bilmeyen, her bilgi, her beceri kendisi için yeni olan ve piskoposluğa bir Yahudi kızının Katolik dinine girme şerefini, manastıra ise vaftiz töreninin şanını sağlayacak olan on sekiz yaşındaki bu kızın gizli mutsuzlukları ilgilerini çekiyordu. Kendilerini eğitim bakımından ondan üstün gördüklerinden güzelliğini bağışladılar. Esther çok geçmeden bu görgülü, seçkin kızların davranış biçimlerini kaptı; seslerinin yumuşaklığını, duruş ve tavırlarını benimsedi, yani sonunda özüne döndü. Değişim o kadar eksiksizdi ki dünyada hiçbir şeye şaşırmaz gibi görünen Herrera bile daha ilk ziyaretinde şaşkına döndü. Başrahibeler, vasisi olduğu kızı öve öve bitiremiyordu. Bu kadınlar eğitim hayatları boyunca bundan daha sevimli bir karakter, bundan daha Hıristiyanca bir yumuşakbaşlılık, bundan daha sahici bir alçakgönüllülük, bu kadar büyük bir öğrenme arzusu görmemişlerdi. Zavallı rahibe okulu öğrencisini ezen acıları çekmiş olup karşılığında İspanyol'un vereceği gibi bir ödül bekleyen bir kızın, Cizvitlerin Paraguay'da yenilediği kilisenin ilk günlerinde yaşanan mucizeler gibi mucizeler yaratması işten bile değildir.

"Örnek alınacak bir kız," dedi Başrahibe, Esther'i alnından öperek.

Temelde Katolik inancına ait olan bu ifade her şeyi anlatıyordu.

Nostalji

Esther teneffüslerde arkadaşlarına kibarlar âlemiyle ilgili çok basit ama kendisi için bir çocuğun hayat karşısındaki ilk şaşkınlıklarına benzeyen şeyler hakkında çekine çekine sorular soruyordu. Vaftiz edileceği gün ve ilk Komünyon töreninde beyazlar giyeceğini, beyaz satenden saç bandıyla beyaz kurdeleler takacağını, beyaz ayakkabılarıyla beyaz eldivenlerinin olacağını, saçına beyaz fiyonklar takacağını öğrenince göz yaşlarına boğuldu. Arkadaşları şaşırdı. Yeftah'ın[1] dağ başındaki halinden çok farklı bir sahneydi bu. Fahişe, sırrının anlaşılmasından korktu, bu korkunç hüznü o halini gözünün önüne getirdikçe şimdiden içini dolduran sevinçle açıkladı. Geride bıraktığı yaşam biçimiyle yeni başladığı yaşam biçimi arasında, kuşkusuz ilkel hayatla uygarlık arasındaki kadar mesafe olmasına rağmen, Fenimore Cooper'ın *Amerikalı Püritenler* romanının o harika kadın kahramanının seçkinliğini yaratan zarafet, safiyet ve derinlik onda da vardı. Farkında değildi ama kalbinde onu yiyip bitiren bir aşk da vardı, garip bir aşk. Esther'in bu konuda bilmediği yoktu ama hissettiği şey, hiçbir şey bilmeyen bir bakirenin arzularından çok daha şiddetli bir arzuydu. Oysa her iki arzunun da nedeni ve sonucu aynıydı. İlk aylarda kapalı manastır hayatının onun için yeni bir şey olması, eğitimin uyandırdığı şaşkınlıklar, öğrendiği işler, ibadet ve ayinler, manevi kararlılığın ateşli imanı, çevresinde uyandırdığı sevginin güzelliği ve nihayet, uyanan bir zekânın yeteneklerini çalıştırmak; bütün bunlar hatı-

1. Doğru yolu bulan haydut Yeftah'ın öyküsü; İsrailoğullarının kurtuluşunun, halkın Tanrı'ya sadakatıyla gerçekleşebileceğinin dile getirildiği "Hâkimler" kitabının ana düşüncesini temsil eden bir öyküdür. (Y.N.)

ralarını bastırmasına yardımcı oldu, hatta yeni bir hafıza yaratma çabalarını bile kolaylaştırdı çünkü öğreneceği şeyler kadar unutması gereken şeyler de vardı. İnsanda birçok hafıza vardır. Beden ile aklın kendi hafızaları olur; mesela nostalji, bir fiziksel hafıza hastalığıdır. Üçüncü ay, kanatlarını açarak Cennet'e yönelen bu bakir ruhun şevki büsbütün kırılmadıysa da nedenini Esther'in bile bilmediği sinsi bir dirençle kesintiye uğradı. Esther, İskoç koyunları gibi ayrı bir köşede otlamak istiyordu, sefih hayatının içinde gelişen içgüdülerini yenemiyordu. Yüz çevirdiği Paris'in o çamurlu sokakları onu yine mi çağırıyordu acaba? İğrenç alışkanlıklarının kopan zincirleri unutulmuş halkalarla kendisine bağlıydı da, hekimlerin sözünü ettiği, o eski askerlerin artık olmayan uzuvlarındaki ağrılar gibi onları mı hissediyordu? Günah ve aşırılıkları iliklerine kadar işlemişti de, kutsal sular oraya gizlenen Şeytan'a henüz ulaşamıyor muydu? Uğruna melek gibi tertemiz olmak için o kadar didindiği insanı görmek, bu kadın için vazgeçilmez bir şey miydi? Tanrı onu, kutsal sevgi ile insani sevgiyi bir tuttuğu için bağışlamalıydı. Bir aşk, onu öteki aşka götürmüştü. İçindeki hayati güç yer değiştirirken, çekilmesi şart olan acıları da beraberinde mi getiriyordu yoksa? Bilimin konuyu fazla ahlakdışı ve fazla tehlikeli bularak incelemeye tenezzül etmediği bir durumda, sanki hekimle yazar, rahiple politikacı her türlü şüphenin üstündeki insanlar değilmiş gibi, her şey şüphe ve karanlık içinde kalır. Oysa doktorlar, araya ölüm girse bile, yarım kalmış çalışmalarına yeniden başlama cesaretine sahiptir. Esther'i pençesine alarak mutlu hayatını karartan bu koyu melankolinin nedeni belki de bunların hepsi birdendi; belki de bunları anlamaktan âciz olduğu için doktormuş, ameliyatmış bilmeyen hastalar gibi acı çekiyordu. Tuhaf bir olguydu. Kötü, sağlığa zararlı yiyeceklerin yerini alan bol ve sağ-

lıklı gıda, Esther'e yaramıyordu. Hazlar kadar kederlerin de korkunç olduğu düzensiz bir hayatın yerine koyulan ve özellikle yorucu olmayan hafif çalışmalarla teneffüsler arasında paylaştırılan bu temiz ve düzenli hayat, genç öğrenciyi öldürüyordu. En huzurlu dinlenmeler, o ezici yorgunlukların ve en zalim heyecanların yerini alan sakin geceler ateşini yükseltiyor, hastabakıcının eli de gözü de bu hastalığın belirtilerini teşhis edemiyordu. İşin aslı, şimdiki arkadaşları, onun geçmişte yaşadığı süfli hayatı yaşamaları halinde nasıl perişan olacaksa pespayeliğin ve çekilen onca çilenin arkasından gelen iyilikle mutluluk ve endişenin yerini alan güven duygusu da Esther'i öyle perişan ediyordu. Esther batağın içine ekilmiş, orada gelişip serpilmişti. Mutlak bir iradenin hükümran buyruklarına rağmen, içinden çıktığı o cehennem, baskısını hâlâ hissettiriyordu. Nefret ettiği şey, kız için hayat demekti, sevdiği şeyse onu öldürüyordu. İnancı o kadar ateşliydi ki dine bağlılığı içini açıyordu. Dua etmeyi seviyordu. Ruhunu, hiç zorlanmadan, sorgulamadan kabul ettiği gerçek dinin aydınlıklarına açmıştı. Kendisini eğiten rahip çok memnundu ama Esther'in vücudu her an ruhuyla mücadele halindeydi.

Madam de Maintenon'un[1] bir arzusunu yerine getirmek için çamurlu bir su birikintisinden alınan sazanlar mermer bir havuzun berrak sularına konmuş. Madam onları kral sofrasının artıklarıyla beslermiş. Sazanların o eski canlılığından eser kalmamış. Hayvanlar sadık olabilir ama insanoğlu dalkavukluk denen illeti onlara asla bulaştıramaz. Saraydan biri Versailles'daki bu sessiz protestoyu fark etmiş. Bu nevi şahsına münhasır Kraliçe, "Onlar da benim gibi," diye karşılık vermiş, "o karanlık

1. XIV. Louis'nin gözdesi. Kraliçe ölünce gizlice Kral'la evlenmiştir. (Ç.N.)

bataklıklarının hasretini çekiyorlar." Bu cümle, Esther'in bütün hikâyesinin özetidir...

Zavallı kız zaman zaman içinden kopan bir istekle manastırın muhteşem bahçelerinde koşmaya başlıyor, telaşla ağaçtan ağaca gidiyor, kendini umutsuzca karanlık köşelere atıyordu. Peki ne arıyordu? Bilmiyordu ama şeytana uyuyor, ağaçlarla cilveleşiyor, onlara daha önce hiç ağzından çıkmamış sözler söylüyordu. Bazen akşamları başını örtmeden, omuzları çıplak, duvar diplerinden yılan gibi süzülüp koşuyordu. Şapeldeki ayin sırasında çoğu zaman gözlerini çarmıha dikip öylece duruyordu; herkes ona hayran oluyor, Esther'in gözlerine yaşlar doluyordu ama onun ağlaması öfkedendi. Etrafında kutsal tasvirler görmek isterken karşısına o yanardöner geceler; fuhuş âlemlerini tıpkı konservatuvarda Beethoven'in bir senfonisini yöneten Habeneck[1] gibi yönettiği, fevri hareketlerle, bastırılamayan gülüşmelerle bölünen şen şakrak ve şehvet dolu geceler dikiliyordu. Derbeder, azgın, haşin... Dışarıdan bakıldığında Esther yeryüzüne ancak dişi kalıbıyla bağlı olan bir bakire kadar narin ve tatlıydı, içindeyse buyurgan bir Messalina kıvranıyordu. Melek ile Şeytan arasındaki mücadelenin sırrını bir tek o biliyordu; başrahibe saçlarını kuralların izin verdiğinden daha süslü taradığı için azarladığında, sevimli bir uysallıkla hemen saç biçimini değiştiriyordu. Başrahibe emretse saçlarını kesmeye de hazırdı. Kirli diyarlara dönmektense ölmeyi tercih eden bir sokak kızındaki bu özlemde yürek burkan bir zarafet vardı. Esther sarardı soldu, değişti, zayıfladı. Başrahibe derslerini hafiflettiği bu ilginç kızı sorgulamak için yanına aldı. Mutluydu, arkadaşlarıyla arası çok iyiydi; hayati

1. François Antoine Habeneck (1781-1849). Fransız orkestra şefi. Beethoven'i Fransa'ya tanıtan kişidir. (Ç.N.)

hiçbir yerinden bir şikâyeti yoktu ama aslında olan hayatiyetine olmuştu. Hiçbir şeye üzülmüyor, hiçbir şey arzu etmiyordu. Öğrencisinin cevapları karşısında şaşıran başrahibe onu böyle yiyip bitiren bir uyuşukluk içinde gördükçe ne düşüneceğini bilemiyordu. Genç öğrencinin durumu ciddileşince Doktor çağrıldı ama Esther'in daha önceki hayatından habersiz olan, böyle bir şeyi aklına bile getiremeyecek olan doktor, kızı her şeyiyle hayat dolu buldu. Hiçbir yerinde hastalıktan eser yoktu. Hastanın verdiği cevaplar bütün tahminleri altüst ediyordu. Korkunç bir fikre kapılan doktorun kuşkularını gidermek için geriye tek bir yöntem kalıyordu ama Esther muayene olmayı inatla reddetti. Bu tehlikeli durum karşısında Başrahibe, Peder Herrera'ya başvurdu. Gelip Esther'in umutsuz halini gören İspanyol, doktorla bir köşeye çekilip bir süre görüştü. Bu gizli görüşmeden sonra bilimadamı din adamına tek çarenin İtalya'ya bir seyahat olduğunu söyledi. Rahip bu seyahatin Esther'in vaftiz töreninden ve ilk Komünyonundan önce olmasını istemiyordu.

Doktor sordu:

"Peki daha ne kadar zaman var?"

"Bir ay," diye cevap verdi Başrahibe.

"O zamana kadar ölür," diye karşılık verdi Doktor.

"Evet ama günahları bağışlanmış ve kurtulmuş olarak," dedi Rahip.

İspanya'da din meselesi politik, sivil ve hayati meseleri bastırır; bu yüzden Doktor, İspanyol'a cevap vermeden Başrahibe'ye döndü ama korkunç Rahip koluna yapışarak onu hemen durdurdu.

"Tek kelime etmeyin beyefendi!" dedi.

Doktor, dindar ve monarşi yanlısı olmasına rağmen, Esther'e şefkat ve merhamet dolu gözlerle baktı. Kız, boynunu bükmüş bir zambak kadar güzeldi.

"O halde, Tanrı'ya emanet olsun!" diye seslendi çıkarken.

Doktor'un ziyaretiyle aynı gün, hamisi, Esther'i Rocher-de-Cancale lokantasına götürdü çünkü kızı kurtarma arzusu, Rahip'in aklına olmadık çareler getirmişti; iki hovardalığa kalkışarak bir deneme yaptı. Birincisi zavallı kıza sefahat âlemlerini hatırlatabilecek mükellef bir akşam yemeğiydi, ikincisi ise ona sosyete âleminden birkaç manzara sunabilecek Opera. Genç azizenin dinen caiz olmayan bu yerlere gitmeye karar vermesi için Rahip'in o ezici otoritesini kullanması gerekti. Asker kılığına giren Herrera o kadar başarılıydı ki Esther neredeyse tanıyamayacaktı. Esther'den yüzünü peçeyle örtmesini istedi ve onu, gözlerden uzak kalabileceği bir locaya yerleştirdi. Son derece ciddi biçimde geri kazanılan bir masumiyet açısından tehlike teşkil etmeyen bu iğreti çare, etkisini ânında yitirdi. Yatılı öğrenci, hamisinin akşam yemeğini tiksindirici, tiyatroyu da dinî açıdan mide bulandırıcı bularak durgun ve kederli haline geri döndü. Herrera içinden, "Lucien'in aşkından ölüyor bu kız," diye geçirdi. Bu ruhun derinliklerini yoklamak, nereye kadar dayanabileceğini öğrenmek istiyordu. Öyle bir an geldi ki, zavallı kız artık ancak manevi gücüyle ayakta duruyor, bedeni dayanamıyordu. Rahip bir zamanlar cellatların sorgulama sanatına getirdikleri o korkunç pratik uyanıklıkla o ânı hesapladı. Kızı bahçede nisan güneşinin okşadığı çardak boyunca uzanan bankta otururken buldu. Üşümüş de orada ısınır gibiydi; okul arkadaşları onun sararmış saz benzine, ölümün eşiğindeki ceylan gözlerine, melankolik duruşuna ilgiyle bakıyorlardı. Esther ne kadar mecalsiz olduğunu, daha doğrusu yaşama zevkinin kalmadığını gösteren bir hareketle İspanyol'u karşılamak için ayağa kalktı. Bu zavallı çingene, bu yaralı kırlangıç, Carlos Herrera'da ikinci kez merha-

met uyandırıyordu. Tanrı'nın ancak kullarını gazaba uğratırken kullanacağı bu karanlık elçi, hastayı sertlik kadar tatlılık, intikam kadar iyilik yapma isteği de ifade eden bir tebessümle karşıladı. Yarı manastır hayatı yaşadığından beri tefekküre dalmayı, iç sesine kulak vermeyi öğrenmiş olan Esther de ikinci defa olarak koruyucusunun karşısında ümitsizliğe kapılıyordu ama ilkinde de olduğu gibi, adamın sözleriyle içi hemen rahatladı.

"Sevgili kızım," dedi, "neden bana Lucien'den hiç bahsetmediniz?"

Kız sancı çeker gibi tepeden tırnağa ürpererek, "Size söz vermiştim," diye cevap verdi, "size o ismi asla telaffuz etmeyeceğime dair yemin etmiştim."

"Ama gene de onu düşünmekten vazgeçmediniz."

"Tek hatam bu efendim. Her an onu düşünüyorum. Hatta az önce siz yanıma gelirken de içimden ismini tekrarlıyordum."

"Yokluğu sizi öldürüyor mu?"

Esther cevap olarak mezarın kokusunu alan hastalar gibi başını eğdi.

"Onu tekrar görsen?" dedi Rahip.

"Bu, yaşamak olurdu," diye cevap verdi kız.

"Onu sadece ruhunuzla mı düşünüyorsunuz?"

"Ah efendim, aşkı bölemezsiniz ki..."

"Seni lanetlenmiş kavmin kızı seni! Ben seni kurtarmak için elimden geleni yaptım, artık seni kaderine terk edeceğim; onu yeniden göreceksin!"

"Peki ama neden mutluluğuma sövüyorsunuz? Lucien'i severken de erdemli olamaz mıyım? Lucien'i sevdiğim kadar erdemli olmayı da seviyorum. Burada nasıl erdem uğruna ölmeye hazırsam, onun uğruna ölmeye de hazır değil miyim ben? Ölümüm bu iki delice tutku, beni Lucien'e layık kılan erdem ve beni erdemin kucağına atan Lucien yüzünden olmayacak mı? Evet, onu gör-

meden ölmeye de hazırım, onu tekrar görerek yaşamaya da. Beni Tanrı yargılayacak."

Rengi yerine gelmiş, solgunluğu altın parlaklığına bürünmüştü. Esther bir kere daha bağışlanmıştı.

"Vaftiz sularıyla yıkandığınız günün ertesi günü Lucien'i göreceksiniz. Uğruna faziletli bir hayat sürdürebileceğinize inanırsanız da bir daha hiç ayrılmayacaksınız."

Rahip, dizlerinin bağı çözülen Esther'i ayağa kaldırmak zorunda kaldı. Zavallı kız, sanki yer ayaklarının altından kaymış gibi yere düşmüştü, Rahip onu bankın üstüne oturttu. Konuşabilir hale gelince, "Neden bugün değil?" diye sordu.

"Başpiskoposu vaftiz olup din değiştirmenizin şerefinden mahrum etmek mi istiyorsunuz? Lucien'e, Tanrı'dan uzak olamayacak kadar yakınsınız!"

"Evet, başka hiçbir şey düşünemiyordum!"

Rahip alaycı bir hareket yaparak, "Sizde hiçbir dine girecek bir hal yok," dedi.

"Tanrı büyüktür," diye devam etti kız, "kalbimi okur."

Sesinde, bakışında, jestlerinde ve tavırlarında ışıldayan bu tatlı safiyet karşısında yenik düşen Herrera, Esther'i ilk kez alnından öptü.

"Sefa çapkınları sana güzel isim bulmuş; sen Tanrı Baba'yı bile baştan çıkarırsın. Birkaç gün daha sabretmen şart, sonra ikiniz de özgür olacaksınız."

Sevinçten kendinden geçen kız, "İkimiz de ha?" diye tekrarladı.

Uzaktan seyrettikleri bu sahne, öğrencilerle rahibeleri hayrete düşürmüştü. Esther'i az önceki haliyle kıyaslayınca, mucizevi bir olayla karşı karşıya olduklarını sandılar. Tamamen değişen çocuk hayata dönmüştü. Aşkla dolu gerçek kişiliği yeniden ortaya çıkmıştı. Tatlı, cilveli, neşeli ve sinir bozucuydu; sonunda dirilmişti.

Sayısız düşünce

Herrera, Cassette Sokağı'nda, bağlı olduğu Saint Sulpice Kilisesi'nin yakınında oturuyordu. Sert ve katı bir üslubu olan bu kilise, dinî bakımdan Dominikenlere yakın olan bu İspanyol'a çok uyuyordu. VII. Fernando'nun entrika politikalarının maşalarından biriyken meşruti bir krallığın kurulmasını önlemek için faaliyet içine girmişti, çünkü krala olan bağlılığının mükâfatını ancak *rey netto*'nun[1] yeniden kurulmasıyla alacağını biliyordu. Carlos Herrera, halk meclisleri Cortes'in devrilecekmiş gibi görünmediği bir dönemde kendini ruhu ve bedeniyle yüksek soylu sınıfın meclisi *camarilla*'ya adamıştı. Üst tabakaya göre, bu davranış yüce bir ruhun göstergesiydi. Angoulême Dükü'nün İspanya seferi gerçekleşmiş, İspanya tahtında Kral Fernando hüküm sürmekteydi ama Carlos Herrera Madrid'e dönüp hizmetlerinin karşılığını talep etmemişti. Meraklı kafalara karşı diplomatik bir sessizliğe bürünerek kendini korudu ve Paris'te kalışına neden olarak Lucien de Rubempré'ye duyduğu candan sevgiyi ileri sürdü. Nitekim Lucien, isim değişikliğiyle ilgili krallık kararnamesini de bu sevgiye borçluydu. Aslına bakılırsa Herrera, gizli servislerde kullanılan rahipler gibi, geleneğe uygun olarak son derece gözden uzak bir biçimde yaşıyordu. Saint Sulpice Kilisesi'nde dinî görevlerini yerine getiriyor, ancak iş için, o da akşamları ve arabayla dışarı çıkıyordu. Gününü, uykuyu iki yemek arasına sıkıştıran, hal böyle olunca da Paris'in en civcivli ve gürültülü saatlerine denk düşen İspanyol usulü *siesta*'yla geçiriyordu. İspanyol purosu da yardımını esirge-

1. Mutlak monarşi. (Ç.N.)

miyor, tütünle birlikte zamanı da tüketiyordu. Tembellik ciddiyet gibi bir maskedir, zaten ciddiyet de bir nevi tembelliktir. Herrera ikinci katta, evin bir kanadında oturuyordu, Lucien ise öbür kanatta kalıyordu. İki daire hem birbirinden ayrıydı hem de geniş bir kabul dairesiyle birbirine bağlanıyordu. Bu geçiş dairesinin antik tarzdaki ihtişamı, ciddi kilise adamına da genç şaire de uyuyordu. Evin iç avlusu karanlıktı. Bahçe, ulu ve sık ağaçlarla gölgelenmişti. Din adamlarının seçtiği evlerde sessizlik ile gözden uzaklık bir aradadır. Herrera'nın kaldığı bölüm tek kelimeyle özetlenebilirdi: hücre. Lucien'inki ise şatafat ve lüksüyle şıkır şıkır, konforun incelikleriyle donanmış olarak şair, yazar, gözü yükseklerde, sefih, hem gururlu hem kibirli, derbeder ama düzen de isteyen bir züppenin; yani arzu etmek, kafasında bir şeyler tasarlamak için –belki ikisi de aynı kapıya çıkıyordu– bir miktar imkânı olan ama hayata geçirecek güce sahip olmayan o yarı dâhilerden birinin lüks hayatının gerektirdiği her şeyi bünyesinde toplamıştı. Lucien ile Herrera, ikisi birlikte bir politikacı ederdi. Bu beraberliğin sırrı da kuşkusuz burada yatıyordu. Yaşama güçleri yer değiştirerek çıkarlar bölgesine kayan yaşlı insanlar, kafalarındaki projeleri gerçekleştirmek için çoğu zaman mükemmel bir makineye, genç ve tutkulu bir aktöre ihtiyaç duyar. Richelieu de ileri yaşlarında eğlendirmek istediği kadınlara yem olarak atmak üzere akça pakça, yakışıklı ve bıyıklı bir yüz aramıştır. Şaşkın gençler tarafından anlaşılmayınca önce ana kraliçeyle kraliçenin sevgisini kazanmaya çalıştıysa da kraliçelerin hoşuna gidecek kıratta biri olmadığından, efendisi kralın annesini sürgüne yollamak, yüreğine korku salmak zorunda kalmıştır. Yükselme hırsıyla dolu olduğunuz bir hayatta ne yaparsanız yapın, hiç beklemediğiniz bir anda bir kadına toslamanız kaçınılmazdır. Büyük bir politikacı ne kadar kudretli olursa ol-

sun, Hollandalıların elması elmasla tıraş etmeleri gibi, ona da bir kadının karşısına çıkaracağı bir kadın gerekir. Roma, en güçlü dönemlerinde bu zorunluluğa boyun eğmişti. Bu arada, baskıcılık konusunda İtalyan Kardinal Mazarin'in hayatının Fransız Kardinal Richelieu'nünkinden ne kadar farklı olduğuna bir bakın. Richelieu büyük feodal beylerin muhalefet yaptığını düşünüp baltasını üzerlerine indirir, yanında şahit olarak sadece bir Kapuçin[1] rahibinin bulunduğu düelloda yıpranıp iktidarının en parlak zamanında ölür; Avusturya Kraliçesi Anne'ın hizmetkârı Mazarin, birleşerek silahlanan, zaman zaman zafer kazanan ve krallığı kaçırtan asiller ve burjuvazi tarafından istenmezse de kimsenin kafasını uçurtmaz, bütün Fransa'yı yenmesini bilir ve XIV. Louis'yi yetiştirir, XIV. Louis ise asilleri büyük Versay Sarayı'nda altın sırmalı ipek kordonlarla boğarak Richelieu'nün başladığı işi tamamlar. Madam de Pompadour[2] ölmüş, Choiseul[3] mahvolmuştur. Herrera bu yüksek doktrinlere vâkıf mıydı acaba? Çok daha önceden bilinçlenmiş miydi? Richelieu öyle yapamamıştı çünkü. Rahip, Lucien'i kendine Cinq-Mars[4] ama sadık bir Cinq-Mars olarak mı seçmişti? Bu sorulara kimse cevap veremez, bu İspanyol'un akıbetinin ne olacağını kimse tahmin edemeyeceği gibi, hırsının boyutlarını da kimse ölçemez. Uzun süre gizli kalan bu beraberliğe bir göz atanlar tarafından sorulan bu soruların maksadı, Lucien'in ancak birkaç gün önce

1. Fransisken tarikatının bağımsız bir kolu olan Fratres Minares Capucinorum'un üyesi. (Y.N.)

2. Madam de Pompadour (1721-1764): XV. Louis'nin metresi. (Ç.N.)

3. Étienne François de Choiseul (1719-1785): Fransız devlet adamı, asker. Kral'ın yeğenine yazdığı aşk mektuplarını ortaya dökünce gözden düşmüştür. (Ç.N.)

4. Henri Coiffier de Ruzé, Marki de Cinq-Mars (1620-1642). Fransa Kralı XIII. Louis'nin gözdesi. (Ç.N.)

haberdar olduğu korkunç bir sır perdesini aralamaya çalışmaktı. Carlos ikisi adına da yükselme peşindeydi, Carlos'u tanıyanların onun tavırlarından çıkardıkları sonuç şuydu; hepsi de Lucien'in, Rahip'in gayrimeşru oğlu olduğuna inanıyordu.

Lucien, Opera'daki gece ortaya çıkarak kendisini erkenden yüksek sosyeteye atmıştı, oysa Rahip onu bu âleme karşı silahlandırma işini tamamladıktan sonra orada görmek istiyordu. Aradan on beş ay geçmiş, Lucien'in ahırında üç güzel atı, akşam için bir kupa arabası, gündüz için körüklü bir faytonu, bir de *tilbury* denen körüksüz faytonu olmuştu. Yemeklerini hep dışarıda yiyordu. Herrera'nın tahmin ettikleri bir bir çıkmıştı; çömezi har vurup harman savurmaktaydı ama genç adamın kalbinde sakladığı Esther'e olan anlamsız aşkını unutması için böyle bir avuntunun gerekli olduğunu düşünüyordu. Yaklaşık kırk bin frank yedikten sonra yaptığı her çılgınlık; Lucien'i eskisini de aşan bir istekle Torpil'e döndürmüştü. Her yerde ısrarla arıyor, bulamayınca da avcı gibi kızın izini sürüyordu. Herrera, bir şairin aşkının nasıl bir şey olduğunu bilebilir miydi? Kalbi tutuşturup duyulara kadar sızan bu duygu, o yüce küçük adamlardan birinin beynine kazınmaya görsün, artık o şair, sadece hayal gücüyle değil, duyduğu aşkla da diğer insanlardan üstün olur. Zihinsel yaratıcılığın bir cilvesine borçlu olduğu bir yetenekle doğayı hem duyguların hem de düşüncelerin izini taşıyan imgelerle tasvir eder, aşkına zihninin kanatlarını takar; hisseder ve resmeder gibi betimler, yaşar ve düşüncelere dalar; düşündükçe duygulanımlarını çoğaltır, duyduğu erinci gelecekten beklentilerle ve geçmişin hatıralarıyla üç katına çıkarır; onu sanatçıların prensi yapan nefis ruh hazlarını da işin içine katar. İşte o zaman şairin tutkusu, insani boyutları aşan bir manzumeye dönüşür. İyi de o zaman, sevdiği kadın, kadınların

istemedikleri kadar yüksek bir konuma gelmiş olmaz mı? Şair, o muhteşem Mancha'lı şövalye Don Quijate gibi, köylü kızını prensese dönüşürür. Kendisi içinse dokunduğu her şeyi harikalara çeviren sihirli değneğini kullanır, böylece hazları yarattığı ideal bir dünyanın hoşluklarıyla büyütür. Bu yüzden şairin aşkı, bir tutku örneğidir. Her şeyde aşırıdır, umutlarında, umutsuzluklarında, öfkesinde, hüzünlerinde, sevinçlerinde... Uçar, sıçrar, yerlerde sürünür, onunki sıradan insanın hissettiği heyecanlardan hiçbirine benzemez; düz ovalarda akan dereler için Alpler'den kopup gelen coşkun seller neyse sıradan insanın aşkı için de bu tutku odur. Bu güzelim dehalar nadiren anlaşılır, bu nedenle de boş umutlarla kendilerini harcar; ideal sevgili peşinde kendilerini tüketirler; hemen hemen her zaman, doğanın aşk şenlikleri için şiir gibi süslediği ve daha çiftleşemeden oradan geçen birinin ayakları altında ezilip giden muhteşem böcekler gibi ölürler. Ama bir tehlike daha vardır! Kafalarındakine uyan ama çoğu zaman "fırıncının kızı" olan bir şekle rastladıklarında, tıpkı Raffaello gibi yapar, o güzelim böcek gibi yaparak Fornarina'nın[1] yanında ölürler. Lucien işte o noktadaydı. İster istemez her şeyde, iyilikte de kötülükte de aşırıya kaçan şair yaradılışı, ahlaksız olmaktan çok ahlaksızlıkla içli dışlı olmuş bir kızın içindeki meleği keşfetmişti; onu hâlâ bembeyaz, kanatlı, tertemiz ve gizemli görüyordu. Kız da erkeğin onu böyle istediğini sezerek ona hazırlanmıştı.

1. Romalı bir fırıncının kızı. Ünlü *La Fornarina* tablosu için Raffaello'ya poz vermiştir. (Ç.N.)

Bir dost

1825 Mayısı'nın sonunda Lucien, bütün canlılığını kaybetmiş durumdaydı; artık dışarı çıkmıyor, akşam yemeklerini Herrera'yla birlikte yiyor, dalgın dalgın oturuyor, çalışıyor, diplomatik anlaşmalar kataloğunu okuyor, divana bir Türk gibi bağdaş kurup oturarak günde üç-dört hokka nargile içiyordu. Genç seyis yamağı, atları tımar ederek Boulogne Ormanı'ndaki yarışlar için güllerle süslemekten çok, bu güzel aletin marpucunu temizlemek ve tütününe güzel kokulu esanslar karıştırmakla meşgul oluyordu. İspanyol, Lucien'in yüzünün solduğunu, bastırılmış aşk çılgınlıklarının bu yüzde bıraktığı hastalık izlerini fark ettiği gün, hayatını bağladığı bu adamın kalbinin derinliklerine girmek istedi.

Lucien nefis bir akşam, bahçede koltuğuna oturmuş, tıpkı hayal âlemindeki nargileciler gibi eşit aralıklarla ve arka arkaya üfleyerek kokulu dumanıyla bir sis perdesi çektiği ağaçların arasından robot gibi güneşin batışını seyrediyordu. Derin bir iç çekişle hayallerinden sıyrıldı. Arkasına dönünce kollarını kavuşturmuş, ayakta duran Rahip'i gördü.

"Sen burada mıydın?"

"Uzun zamandan beri," diye cevap verdi Rahip, "düşüncelerim seninkilerin genişliğini takip etti..."

Lucien, sözün anlamını anladı: "Ben hiçbir zaman senin gibi sert bir yapıda olmadım. Hayat benim için bir cennet olur, bir cehennem. Ama tesadüfen ikisi de olmuyorsa öylesi beni sıkar. Şu anda da sıkılıyorum..."

"Önünde harika umutlar varken insanın canı nasıl sıkılır?"

"Bu umutlara inanmıyorsa ya da çok belirsiz ve puslularsa..."

"Saçmalama!" dedi Rahip. "Bana içini dökmen, ikimiz için de en doğrusu. Aramızda hiç olmaması gereken bir şey var: sır! Bu sır on altı aydır sürüyor. Sen bir kadını seviyorsun."

"Eee! Sonra?"

"Ahlaksız bir kız, adı Torpil..."

"Ne olmuş?"

"Çocuğum, metres tutmana izin verdim ama saraydan genç, güzel, nüfuzlu bir kadın, en azından bir kontes olmalıydı. Sana Madam d'Espard'ı seçmiştim. Bir yerlere gelmekte hiç çekinmeden araç olarak kullanabilirdin onu; çünkü senin kalbini asla zehirlemez, özgür bırakırdı... Kral gibi soyluluk payesi de veremedikten sonra, pespayenin pespayesi bir fahişeye kapılmak vahim bir hatadır."

"Kendisini delicesine bir aşkın gidişine kaptırarak hırslarından vazgeçen ilk kişi ben miyim?"

"Tamam," dedi Rahip, Lucien'in düşürdüğü nargile *marpucunu* yerden alıp uzatırken, "ne demek istediğini anlıyorum. Yükselme hırsıyla aşk birleştirilemez mi diyorsun? Evlat, sen şu ihtiyar Herrera'nın şahsında sonsuz fedakârlığıyla gerçek bir anne bulmuşsun."

Lucien, Rahip'in elini alıp sıkarak, "Biliyorum dostum benim," dedi.

"Sen pahalı oyuncaklar istedin, hepsine sahipsin. Parlamak istiyorsun, ben seni iktidara giden yolda yönlendiriyorum, bu yolda ilerlemen için bir alay kirli el öpüyorum, sen de ilerleyeceksin. Biraz daha sık dişini, kadın erkek her insanın hoşlandığı şeylerden hiçbirinin eksikliğini duymayacaksın. Senin kaprislerinle kadınsı bir yanın var, zekân ise erkekçe. Seni ben düşünüp yarattım, her şeyini bağışlıyorum. Gelip geçici tutkularını tatmin etmen için benimle konuşman yeter. Hayatına politikayı ve hükmetme yeteneğini sokarak onu büyüttüm, bu sayede birçok insanın hayranlığını kazandın. Şimdi ne ka-

dar küçüksen ileride o kadar büyük olacaksın; ama bindiğimiz dalı da kesmemek lazım. Geleceğini mahvedecek hatalar hariç, her şeyi yapmana izin veriyorum. Ben sana Saint-Germain semtinin salonlarının kapılarını açarken senin çirkef derelerinde sürünmeni yasaklıyorum! Lucien! Ben senin çıkarlarını korumak için kale gibi dikileceğim önüne, seninle ilgili her konuda senin için acı çekeceğim. Bu nedenle, senin hayat kumarındaki acemiliğini ben usta bir oyuncunun ince kurnazlığına dönüştürdüm..." (Öfkelenen Lucien bir hışımla başını kaldırdı.)

"Ben Torpil'i kaçırdım!"

"Sen ha?" diye haykırdı Lucien.

Kudurmuş bir hayvan gibi bir öfke nöbetine kapılan şair ayağa fırlayarak değerli taş kakmalı altın marpucu Rahip'in suratına fırlattı. Öyle bir şiddetle itti ki, atletik yapılı adam yere devrildi.

İspanyol, o korkunç ciddiyetinden hiçbir şey kaybetmeksizin ayağa kalkarken, "Evet, ben," dedi.

Siyah peruğu yere düşmüş, kurukafa gibi cascavlak kafası adamın gerçek fizyonomisini gözler önüne sermişti; korkunç görünüyordu. Lucien kolları iki yana düşmüş bir halde divanda öylece kaldı. Yıkılmıştı, aptallaşmış bir ifadeyle Rahip'e bakıyordu.

"Kızı kaçırdım," diye tekrarladı Rahip.

"Ona ne yaptın? Maskeli balonun ertesi günü kaçırdın..."

"Evet, sana ait olan bir insanın, bir yerlerine tekme atmaya bile tenezzül etmeyeceğim birtakım zirzoplar tarafından hakarete uğradığını gördüğüm günün ertesi günü..."

Lucien, "Zirzoplar mı?" diyerek sözünü kesti. "Şuna canavarlar desene sen, giyotinde boynu uçurulanlar bunların yanında melek kalır! Sen zavallı Torpil'in onlardan üçü için neler yaptığını biliyor musun? İçlerinden biri,

iki yıl boyunca sevgilisiymiş. Kızcağız çok fakirmiş, ekmeğini sokaklardan kazanıyormuş. Adam da meteliksizmiş. Tıpkı seninle karşılaştığım zamanki halim gibi yani, intiharın eşiğindeymiş. Bizim aslan, geceleri kalkıp kızın akşam yemeğinden artakalanları koyduğu dolaba gider, bir güzel hepsini yermiş. Kız bu oyunu fark etmiş; adamın utancını anlayarak dolaba daha çok artık bırakmaya özen göstermiş. Bundan çok mutlu oluyormuş. Bir tek bana söyledi, Opera'dan dönüşte arabada. İkincisi; hırsızlık yapmış, kız bu hırsızlık fark edilmeden adamın karşılığını ödeyebilmesi için ona borç para vermiş. Adam o parayla işini halletmiş ama zavallı kızcağıza borcunu hiçbir zaman ödememiş. Üçüncüye gelince; kızcağız Figaro'nun dehasına taş çıkaran bir komedi oynayarak adamın servet kazanmasını sağlamış. Bir yandan onun karısı gibi görünürken diğer yandan da kendisini saf ve temiz bir burjuva kadını sanan büyük nüfuz sahibi bir kalantorun metresi olmuş. Yani birinin hayatını, diğerinin şerefini kurtarmış, sonuncuyu da zengin edip servet kazandırmış ki servet de bugün hepsi demektir! Şimdi gelin de bu adamların ona reva gördüğü şeye bir bakın!"

"Ölsünler ister misin?" diye sordu Herrera gözündeki bir damla yaşla.

"Haydi oradan, gene başladın! Seni bilirim ben..."

"Hayır öfkeli şair, her şeyi bil artık!" dedi Rahip, "Torpil diye biri yok artık..."

Lucien, bir hışımla Herrera'nın üstüne atılıp gırtlağını sıkmak istedi. Ondan başka kim olsa yere devrilirdi ama İspanyol'un kolu, şairi durdurdu.

"Bir dinle!.." dedi soğuk bir ifadeyle. "Ben onu tertemiz, iffetli, terbiyeli, dindar bir kadın yaptım. Düzgün bir kadın. Şimdi eğitim aşamasında. Sana olan aşkının baskısıyla bir Ninon de Lenclos bir Marion Delorme, Opera'da o gazetecinin dediği gibi bir Dubarry olabilir, olmalı. Ya

onun metresin olduğunu itiraf edeceksin ya da yarattığın şeyin perde arkasında kalacaksın ki bu daha akıllıca olur. Her iki durumda da kazançlı çıkarsın, gururun okşanır, zevke gark olursun, ilerlersin. Ama büyük bir şair olduğun gibi büyük bir politikacı da olacaksan, Esther senin için sadece metres olarak kalır, çünkü kız ağırlığınca altın değerinde, bakarsın ileride bize yararlı olabilir. İç ama sarhoş olma. Ben senin tutkularını dizginlemeseydim, bugün kim bilir ne halde olurdun? Seni çekip çıkardığım o sefalet batağında Torpil'le birlikte debelenir dururdun. Al oku!" dedi Herrera, Talma'nın *Manlius*'taki oyunu kadar doğal bir ifadeyle. Oysa Talma'yı hiç seyretmemişti.

Nutku tutulan şairin kucağına düşen kâğıt, onu bu korkunç cevapla içine sürüklendiği şaşkınlıktan uyandırdı. Kâğıdı alıp mektubu okudu. Matmazel Esther'in yazdığı ilk mektuptu.

Peder Carlos Herrera'ya...

Aziz koruyucum, düşüncelerimi ilk kez ifade etme iradesini Lucien'in belki de çoktan unuttuğu bir aşkı uzun uzun tarif etmek için kullanmak yerine, size karşı şükran duygularımı dile getirmek için kullandığımı görünce bile bendeki minnettarlığın, aşkın önüne geçtiğine inanmayacak mısınız? Ama Aziz Peder, ben çok şükür hâlâ dünyaya bağlı olan sevdiğime söylemeye cesaret edemeyeceğim şeyi size söyleyeceğim. Dünkü ayin, içimi Tanrı'nın inayetinin hazineleriyle doldurdu, ben de kaderimi sizin ellerinize teslim ettim. Sevdiğimden uzakta ölsem bile Mecdelli Meryem gibi arınıp temizlenerek öleceğim ve ruhum, sevdiğimi korumakta, onun koruyucu meleğiyle yarış edecek. Dünkü ayini hiç unutur muyum! Çıktığım o şanlı tahttan nasıl feragat ederim? Dün vaftiz sularında bütün kirlerimden arınarak yüce Kurtarıcımızın kutsal bedenini içime aldım; onun kutsal eşya dolaplarından biri oldum. O an meleklerin şarkısını işittim; artık bir kadın değildim, bu dünya-

daki alkışlar arasında, insanı mest eden günlük kokularıyla dua bulutu içinde, herkesin hayranlığını kazanmış olarak ve göksel bir eş için süslenen bir bakire gibi ışıklı bir hayata doğdum. Asla umut etmediğim bir şekilde kendimi Lucien'e layık bulunca, temiz olmayan her türlü aşka tövbe ettim. Artık erdemin yolundan başka bir yolda yürümek istemiyorum. Eğer bedenim ruhumdan daha dayanıksız çıkacak olursa ölsün gitsin. Kaderimin hâkimi olun, ölürsem Lucien'e kendisi uğruna ölürken Tanrı için doğduğumu söyleyin.

Pazar akşamı görüşmek üzere...

Lucien, yaşlı gözlerle Rahip'e baktı. İspanyol, söze, "Şişman Caroline Bellefeuille'ün Taitbout Sokağı'ndaki dairesini biliyorsun," diye başladı. "Yüksek yargıdan dostu vardı; terk edilince kız, korkunç maddi sıkıntıya düştü. Her şeyine el konacaktı. Evini içindeki eşyalarıyla birlikte satın aldım, evi bir tek üstündeki partallarla terk etti. Esther, göklere yükselmek isteyen o melek de oraya indi. Seni bekliyor."

Tam o anda avluda eşinen atların sesini duyan Lucien, ancak kendisinin takdir edebileceği bu bağlılık karşısında duyduğu hayranlığı ifade etme gücünü kendinde bulamadı. Az önce hakaret ettiği adamın kollarına atıldı, bir bakışla ve bütün duygularını sessizce dışa vurarak hepsini telafi ettikten sonra merdivenleri uçarcasına indi. Arabacısının kulağına Esther'in adresini söyledi, sahiplerinin tutkusundan bacakları adeta kanatlanan atlar da hızla yola koyuldu.

Peder Herrera'nın rahip olmadığının öğrenilişi

Ertesi gün, yoldan geçenlerin, giyinişine bakınca kılık değiştirmiş jandarma sanacağı bir adam, Taitbout Sokağı'nda bir evin önünde, birinin dışarı çıkmasını bekliyormuş gibi gidip geliyordu. Adımları, telaşlı bir adamın adımlarıydı. Paris'te bir şeyin peşinde böyle heyecan ve merakla dolaşan tiplere çok sık rastlanır; ya bir asker kaçağını takibe almış gerçek jandarmalar, ya bir tutuklama vakası için tertip kuran mübaşir yamakları, ya evine kapanıp ortalarda görünmeyen borçlunun hakkından nasıl geleceklerini tasarlayan alacaklılar, ya kıskanç ve şüphe içindeki sevgili veya kocalar ya da dostları adına nöbete yatan dostlardır bunlar. Ama kafesteki ayı gibi düşünceli bir telaşla Matmazel Esther'in pencerelerinin altında dolaşıp duran, bu cüssesi yerinde meymenetsiz adamınki gibi vahşi ve haşin düşüncelerle aydınlanmış bir yüzü nadiren görürsünüz.

Öğleyin pencerelerden biri açıldı ve yastıklarla beslenmiş kanatları iten hizmetçinin eli göründü. Bir süre sonra Esther yatak kıyafetiyle pencereye, hava almaya çıktı. Lucien'e yaslanmıştı; gören, İngilizlerin o nefis sayfa süslemelerinden birinin aslı sanabilirdi. Esther önce İspanyol Rahip'in, efsanedeki o bir bakışıyla öldüren yılan gibi kötü kötü bakan gözlerini fark etti. Zavallı kız, kurşun yemiş gibi bir dehşet çığlığı kopardı.

"İşte o korkunç Rahip!" dedi Lucien'e adamı göstererek.

Lucien gülümsedi.

"O mu?" dedi. "Sen ne kadar rahibeysen, o da o kadar rahip..."

Kız iyice korkmuştu.

"Nedir öyleyse?" dedi.

"Şey... Bir tek Şeytan'a inanan kocamış bir tilki!"

Yalancı Rahip'in sırları üzerine tutulan bu ışık, Esther kadar sadık olmayan biri tarafından yakalansaydı, Lucien'i sonsuza kadar mahvedebilirdi. Yatak odalarının penceresinden öğlen yemeğinin hazır beklediği yemek odasına geçen âşıklar, Carlos Herrera'yla burun buruna geldi.

Lucien terslendi:

"Neden geldin?"

Pervasız adam, önünü kestiği çifti dairenin küçük salonunda kalmaya zorlayarak, "Sizi kutsamaya," diye cevap verdi. "Sözlerimi iyi dinleyin sevgililerim! Eğlenin, mutlu olun, çok güzel bir şey bu. Mutluluk her şeye bedeldir, işte benim şiarım." Esther'e dönerek, "Ama sen," dedi, "çamurdan çıkarıp ruhunu ve bedenini sabunlayıp temizlediğim sen! Lucien'in yoluna taş koymak gibi bir niyetin yoktur umarım..." Bir süre durup sessizce Lucien'e baktıktan sonra, "Sana gelince ufaklık," dedi, "kendini yeni bir Coralie'ye kaptıracak kadar şair sayılmazsın. Biz burada nesir yapıyoruz artık. Esther'in âşığı ne olabilir? Bir hiç. Peki Esther, Madam de Rubempré olabilir mi? Hayır." Elini Esther'in elinin üzerine koyarak, "O halde küçüğüm..." dedi. Esther eline yılan dolanmış gibi ürperdi. "Evet, sosyete sizin yaşadığınızı bilmeyecek; özellikle bir Matmazel Esther'in Lucien'i sevdiğinden ve Lucien'in de ona tutkun olduğundan haberi olmayacak... Bu daire sizin hapishaneniz olacak küçüğüm. Dışarı çıkmak isterseniz, sağlığınız için bu gereklidir çünkü, gece gezeceksiniz. Kimselerin sizi göremeyeceği saatlerde. Çünkü güzelliğiniz, gençliğiniz ve manastırın size kazandırdığı seçkinliğiniz, Paris'te derhal dikkat çekecektir. Dünyada kim olursa olsun," dedi korkunç bir bakış ve ondan da korkunç bir sesle, "Lucien'in âşığınız olduğunu ya da

onun metresi olduğunuzu öğrendiği gün, işte o gün, sondan bir önceki gününüz olacaktır. Bu küçükbeye, anne tarafından atalarının ismini ve armasını taşıması için bir kararname koparttık. Ama iş daha bitmedi! Markilik unvanını geri alamadık. Bunun için iyi bir ailenin kızıyla evlenmesi lazım, Kral ancak o ailenin hatırına bu lütufta bulunacak. Bu evlilik Lucien'i saray dünyasına sokacak. Kendisinden bir erkek yaratmayı başardığım bu çocuk önce elçilik sekreteri, sonra da Almanya'da küçük bir sarayda elçi olacak ve Tanrı'nın ya da benim (benimki daha etkili olacaktır) yardımımızla günün birinde Ayan Meclisi'nin sıralarında...

Lucien, "Ya da mahkeme sıralarında," diyerek adamın sözünü kesti.

Carlos, koca eliyle Lucien'in ağzını kapattı. "Sussana sen!" diye bağırdıktan sonra, kulağına, "Böyle bir kadına sır verilir mi?!" diye fısıldadı.

"Esther herhangi bir kadın mı oluyor yani?" diye bağırdı *Marguerites*'in yazarı.

"Gene mi edebiyat!" dedi İspanyol, "Gene mi o zırvalar! Bütün bu melekler eninde sonunda birer kadına döner; oysa kadının her zaman için maymun ya da çocuk olduğu anlar vardır! Bizi güldürürken öldüren iki varlık..." Dehşet içindeki öğrenci kıza döndü: "Esther, pırlantam..." dedi, "Size bir hizmetçi buldum. Bana çok bağlıdır. Kendi kızımdan farksız. Aşçınız da melez bir kadın, eve azametli bir hava verir. Asya ve Avrupa'yla burada her şey dahil ayda bin frankla kraliçeler gibi yaşarsınız... Tabii tiyatro kraliçeleri gibi... Avrupa terziydi. Şapkacılık, tiyatrolarda figüranlık yaptı. Asya ise boğazına düşkün bir İngiliz milorda hizmet etmiş. Bu iki yaratık, iki peri gibi her şeyinizle ilgilenecek."

Başka bir şey yapmamış olsaydı bile kutsala küfretmekten ve sahtekârlıktan suçlu olan bu adamın karşısın-

da Lucien'in çocuk gibi sindiğini gören, aşkıyla kutsanmış kadın, kalbinin derinliklerinde şiddetli bir korku hissetti. Cevap vermeden Lucien'i odaya çekip sordu: "Şeytan mı bu adam?"

"Benim için... Şeytan'dan da beter!" dedi Lucien öfkeyle. "Ama beni seviyorsan tıpkı bu adam gibi bana bağlı olmaya çalış, ona da itaat et, yoksa ölürsün..."

"Ölür müyüm?" dedi kız daha da korkarak.

"Ölürsün!" diye tekrarladı Lucien. "Heyhat! Küçük ceylanım, beni bekleyen ölümün yanında her ölüm bir hiç kalır, eğer..."

Bu sözleri duyunca sararan Esther, fenalaştığını hissetti.

Dışarıdaki dinsiz imansız sahtekâr, "Eee, ne oluyor!" diye bağırdı. "Yoksa papatyalarınızı yola yola bitiremediniz mi daha?"

Esther ile Lucien geldiler, zavallı kız gizemli adamın yüzüne bakmaya cesaret edemeden konuştu: "Tanrı'ya nasıl itaat ediyorsam size de öyle itaat edeceğim efendim."

"Güzel!" diye cevap verdi adam, "Bir süre daha mutlu mesut yaşayın bakalım... Sadece ev ve gece tuvaletlerine ihtiyacınız olacak, fazla masraf yapmak gerekmeyecek."

İki müthiş bekçi köpeği

Sevgililer yemek odasına doğru yöneldi. Ama Lucien'in hamisi bir el hareketiyle sevimli çifti durdurdu. Esther'e, "Az önce size yanınızda çalışacak olanlardan bahsetmiştim ya çocuğum," dedi, "şimdi de onları takdim edeyim..."

İspanyol, zili iki defa çalınca "Avrupa" ile "Asya" dediği iki kadın geldi. Kadınları görünce, lakapların hikmeti anlaşıldı.

Cava Adası'nda doğmuşa benzeyen Asya, Malaylara has bakır tenli basık yüzü ve şiddetli bir basınçla içeri göçmüş gibi duran burnuyla, göreni korkutuyordu. Yüzünün alt kısmı, çene kemiklerinin tuhaf yapısı nedeniyle büyük maymun türlerini andırıyordu. Yıpranmış olsa da, yüzünde her an kurnazlık peşinde koşma alışkanlığının getirdiği bir zekâ pırıltısı vardı. Cin gibi küçük gözleri kaplan gözü gibi sakindi ama doğrudan yüzünüze bakmıyordu. Asya, etrafındakileri korkutmaktan çekinir gibiydi. Soluk mavi renkteki dudaklarının arasından, göz kamaştırıcı beyazlıkta ama üst üste binmiş çarpık dişleri görünüyordu. Bu hayvansı fizyonomideki genel ifade korkaklıktı. Yüzünün teni gibi yağlı ve parlak saçları simsiyah iki bant halinde rengârenk bir başörtüsünün etrafına dolanmıştı. Son derece güzel olan kulaklarında süs olarak iki siyah inci vardı. Ufak tefek, kısacık, toplu haliyle Asya, Çinlilerin hayal perdelerinde oynattıkları silik yaratıklara, daha doğrusu tip olarak var olmayan ama seyyahların ne yapıp edip buldukları Hindu idollerine benziyordu. İnce yün bir elbise üstüne beyaz önlük takmış bu ucubeyi görünce, Esther'in içi ürperdi.

"Asya!" dedi İspanyol. Asya da sahibine bakan köpeğe benzer bir hareketle başını kaldırdı.

İspanyol, parmağıyla üzerinde sabahlığıyla duran Esther'i gösterdi.

"İşte hanımın..."

Asya, bu genç peri kızına neredeyse acıklı bir ifadeyle bakarken aynı anda sık ve kısa kirpiklerinin arasında boğulmuş bir ışık, yangın kıvılcımı gibi Lucien'e doğru aktı. Lucien, önden açık muhteşem ropdöşambrı, Friz kumaşından gömleği, kırmızı pantolonu, sarı saçlarının

iri dalgalar halinde taştığı Türk tipi takkesiyle tanrısal bir görüntü sunuyordu. İtalyan dehası, *Othello*'yu anlatacak sözleri yaratabilir; İngiliz dehası, onu sahneye koyabilir ama kıskançlığı tek bir bakışla İngiltere ve İtalya'dan çok daha muhteşem ve mükemmel bir biçimde ifade etmek ancak doğaya mahsustur. Yakaladığı bu bakış üzerine Esther, İspanyol'un koluna yapışarak dibini göremediği bir uçuruma yuvarlanmamakta direnen kedi gibi, tırnaklarını geçirdi. İspanyol, anlamadığı bir dilde birkaç kelime söyleyince, Asyalı canavar gelip Esther'in önünde diz çöktü, yerlere kapanarak ayaklarını öptü.

"Asya, rastgele bir aşçı değil, Carême'i bile kıskançlıktan çatlatacak bir aşçıbaşıdır. Bilmediği yemek yoktur. Size öyle bir fasulye pişirir ki melekler içine göklerden baharlar mı koydu, diye şüpheye düşersiniz. Her sabah bizzat hale giderek her şeyi en uygun fiyata almak için şeytan gibi boğuşur. Zaten şeytanın ta kendisidir; ağzının sıkılığıyla meraklıları bezdirir. Etrafa karşı sizin Hint diyarlarından geldiğiniz dedikodusunu yayacağız. Asya'nın da yardımıyla bu masal bayağı inandırıcı olacak; çünkü o, hangi ülkeden olmak isterlerse o ülkede doğmuş gibi yapan Parisli kadınlardan biridir. Ama bana kalırsa, sizin yabancı bir kadın olmanıza gerek yok..."

"Sen ne diyorsun Avrupa?"

Avrupa, Asya'yla tam bir tezat oluşturuyordu, çünkü Monrose'un[1] tiyatroda karşısında rakibe olarak isteyebileceği en şirin hizmetçiydi. İnce endamlı, deli dolu görünüşlü, sansar suratlı, sivri burunlu Avrupa bakışlara, Paris'in sefahat âlemlerinde yorgun düşmüş bir çehre, çiğ patatesle beslenmiş bir sokak kızının pörsük ve damarları görünen, cansız, soluk ve inatçı çehresini sunu-

1. 1783-1843 yılları arasında yaşamış Fransız oyuncu. Gerçek adı Claude-Louis-Séraphin Barizain'dır. (Ç.N.)

yordu. Minik ayağını öne doğru uzatmış, elleri önlüğünün cebinde öylece durmasına rağmen kıpır kıpırdı; çünkü yerinde duramayan hareketli bir tipti. Terzilik ve tiyatrolarda figüranlık yaptığından, gençliğine rağmen çok tezgâhtan geçmiş olmalıydı. Tövbekâr sokak kızlarının alayı gibi ahlak düşkünüydü, anne babasının parasını çalmış, ahlak zabıtasının sıralarından geçmiş olabilirdi. Asya insanda dehşet uyandırıyordu ama bir anda da her şeyiyle tanıyordunuz onu. Doğrudan Locuste'ün[1] soyundan geliyordu o. Oysa Avrupa'nın verdiği tedirginlik, hizmetinden yararlandıkça büsbütün artmaktaydı; ahlaksızlıkta sınır tanımıyormuş gibiydi, halk arasında dendiği gibi gölgesiyle bile kavga edecek tıynette biriydi.

Avrupa kuru ve kısık bir sesle, "Madam, Valenciennes'li olabilir," dedi, "ben de oralıyım." Sonra bilgiçlik taslayan bir ifadeyle Lucien'e döndü:

"Mösyö, Madam'a nasıl bir isim vermeyi düşünüyorlar acaba?"

İspanyol, Esther'in soyadını bir çırpıda tersine çevirerek, "Madam van Bogseck," diye cevap verdi. "Madam, Hollanda asıllı bir Yahudi, bir tüccarın dul eşi, karaciğerinden rahatsız ve bu hastalığa da Cava'da yakalandı... Büyük bir serveti yok, fazla merak uyandırmamak lazım."

"Altı bin frank gelirle yaşadığımızı söyler, hanımın ne kadar cimri olduğundan yakınırız," dedi Avrupa.

"Tamam," dedi İspanyol başını eğerek. O an Avrupa'yla Asya'nın bakışmalarını yakalamış ve bundan hiç hoşlanmamıştı. Korkunç bir sesle gürledi: "Sizi mendebur karılar sizi! Ne dedim ben size? Siz bir kraliçeye hizmet edeceksiniz, ona bir kraliçeye gösterilen saygıyı göstereceksiniz, intikamı kollar gibi özen göstereceksiniz

1. I. yüzyılda yaşamış, her gün biraz zehir içerek her türüne bağışıklık kazanmış "zehirli kadın". (Ç.N.)

ona. Bana nasıl bağlıysanız, ona da öyle sadık kalacaksınız. Burada olan bitenleri ne kapıcı bilecek ne konu komşu, ne de kiracılar! Kısacası, dünyada kimse bilmeyecek. Olur da meraklısı çıkarsa, atlatmak size düşüyor." O kocaman kıllı elini Esther'in koluna koyarak, "Madam da en ufak bir düşüncesiz hareketten kaçınmalı. Gerekirse siz engelleyeceksiniz, ama... daima saygı çerçevesinde! Avrupa, hanımefendinin kıyafetleri için siz dışarıyla temasta olacaksınız. Fazla para harcamamak için de gözünüzü dört açacaksınız. Son olarak; bu daireye hiç kimse, hatta en önemsiz bir kişi dahi adımını atmayacak. Her şey ikinizin elinde."

Esther'e, "Güzel yavrum," dedi, "akşam arabayla dışarı çıkmak istediğinizde Avrupa'ya söylersiniz, hizmetkârlarınızı nerede bulacağını o bilir, çünkü arabanın arkasında size eşlik edecek bir de üniformalı uşağınız olacak. Ama benim usulümce, tıpkı bu iki köle gibi."

Esther'le Lucien söyleyecek söz bulamıyorlardı; İspanyol'u dinliyor, emirler yağdırdığı o iki değerli bendeye bakıyorlardı. Biri kötü ve dikkafalı, diğeri zalimlik içine işlemiş iki yüze kazınmış bu körü körüne itaati, bu sadakati acaba hangi sırlara borçluydu İspanyol? İki korkunç yılan görüp de taş kesilen Paul ile Virginie gibi donup kalan Esther'le Lucien'in ne düşündüğünü sezen İspanyol, en tatlı sesiyle kulaklarına şöyle fısıldadı: "Onlara tıpkı bana güvendiğiniz gibi güvenebilirsiniz. İkisinden de gizliniz saklınız olmasın, gururları okşanır."

Sonra iki kadına dönerek, "Hadi git yemeği hazırla benim küçük Asya'm," dedi, "sen de şekerim, masaya bir tabak daha koy," dedi Avrupa'ya, "şu çocuklar babacıklarına hiç olmazsa bir yemek ikram etsinler."

Kadınlar kapıyı kapattıktan, Avrupa'nın gidip gelen ayak sesleri duyulmaya başladıktan sonra da o koca elini açarak Lucien ile genç kıza, "İkisi de avucumun içinde!"

dedi. Sözleri de, el hareketi de insanın içini ürpertiyordu.

Lucien, "Nereden buldun bunları Tanrı aşkına?" diye bağırdı.

"Eh, taht taç altından bulup getirmedim elbette!" dedi. "Avrupa bataktan çıktı, oraya dönmekten korkuyor... Memnun kalmadığınızda onları 'Rahip Efendi'yle korkutun, göreceksiniz nasıl kediden korkan fareler gibi titreyecekler." Sonra gülümseyerek ekledi: "Vahşi hayvanları terbiye ederim ben."

Esther, sevimli bir zarafetle Lucien'e sokularak, "Bana Şeytan'mışsınız gibi geliyor!" diye haykırdı.

"Evladım, ben sizi Tanrı'ya vermeye çalıştım ama tövbekâr kız masalı, Kilise'nin uydurmasıdır. Bir tane çıksa bile, o da gidip Cennet'te yosmalık yapacaktır... Siz orada gördüğünüz eğitimle kendinizi unutturmayı ve rabıtalı bir kadın olmayı başardınız; çünkü orada, yaşadığınız ahlaksızlık batağında asla öğrenemeyeceğiniz şeyler öğrendiniz." Esther'in yüzünde hoş bir minnettarlık ifadesi görünce de ekledi: "Bana hiçbir şey borçlu değildiniz. Her şeyi onun için yaptım..." (Lucien'i gösteriyordu.) "Siz fahişesiniz, fahişe olarak kalacaksınız, fahişe olarak öleceksiniz. Hayvan terbiyecilerinin insana cazip gelen o teorilerine hiç kulak asmayın; bu dünyada neyseniz ancak o olursunuz. İnsanları kafatasındaki çıkıntılara göre sınıflandıran adam haklı. Sizde de aşk çıkıntısı var."

Görüldüğü gibi İspanyol da Napoléon, Hz. Muhammed ve birçok büyük politikacı gibi kaderciydi. Tuhaftır ki eylem adamlarının neredeyse tamamı kadere inanma eğilimindedir, düşünürlerin çoğu ise kayraya, takdiriilâhiye.

Esther, melek gibi yumuşacık, "Ben ne olduğumu bilmiyorum," diye cevap verdi, "ama Lucien'i seviyorum ve ona taparak öleceğim."

İspanyol sertleşerek, "Haydi gelin de yemek yiyelim," dedi. "Tanrı'ya dua edin de Lucien çabuk evlenme-

sin; çünkü o zaman onu bir daha göremezsiniz."

"Onun evlenmesi benim ölümüm olur," dedi kız.

Yalancı Rahip'in önden gitmesine izin vererek arkada kaldı ve fark ettirmeden parmaklarının ucunda yükselip Lucien'in kulağına fısıldadı.

"O iki sırtlanı başıma gardiyan koyan bu adama boyun eğmemi sen mi istiyorsun?" dedi.

Lucien başını eğdi. Zavallı kız üzüntüsünü içine atarak neşeli görünmeye çalıştı ama korkunç bir eziklik duyuyordu. Carlos'un "iki bekçi köpeği" dediği bu korkunç yaratıklara alışması için hiç aksamayan bir ilgi ve sadakat ile bir yıldan fazla zaman gerekti.

Sıkıcı bir bölüm çünkü dört yıllık bir mutluluğu anlatıyor

Lucien Paris'e döndüğünden beri tavırlarıyla izlediği politika öyle derindi ki kışkırtıcı olmalıydı, nitekim eski arkadaşlarının hepsini kıskandırdı. Onları başarılarıyla, kusursuz kılık kıyafetiyle, insanlarla arasına mesafe koyarak kudurtmak dışında intikam almadı. Arkadaşlık etmeyi o kadar seven, her şeyini anlatıp paylaşan şair, soğuk ve içine kapanık biri olup çıkmıştı. Paris gençliğinin kendine örnek aldığı de Marsay bile söylemlerinde ve eylemlerinde Lucien kadar ölçülü davranmıyordu. Nüktedanlık bahsinde Lucien ağır basıyordu, bunu da gazeteciliği sırasında kanıtlamıştı. Pek çok kişi yaltaklanmak için de Marsay ile Lucien'i kıyaslayarak şairi daha üstün buluyordu. De Marsay bu konu hakkında

ileri geri konuşmak gibi bir küçüklük yaptı. Gizli iktidarı ellerinde tutan kişiler nezdinde çok gözde olan Lucien, edebiyatta yükselme sevadasından çok çabuk vazgeçti; *L'Archer de Charles IX*[1] gerçek başlığı altında yeniden basılan romanının başarısına ve *Les Marguerites*[2] başlığıyla yayımlanan sonelerinin Dauriat tarafından bir haftada satılarak büyük ses getirmesine kayıtsız kaldı. Kendisine iltifat eden Matmazel des Touches'a, gülümseyerek, "Geç gelen, ölümden sonra gelen bir başarı bu," diye cevap verdi. Müthiş İspanyol, bendesini çelik gibi eliyle bir yola sokmuştu, yolun sonunda da sabırlı politikacıları bekleyen zafer bandolarıyla çıkarlar vardı. Lucien, Taitbout Sokağı'na yakın olmak için Beaudenord'un Malaquais rıhtımındaki garsoniyerine geçmiş, akıl hocası da aynı evin dördüncü katında üç odalı bir daireye yerleşmişti. Lucien'in artık sadece bir binek hayvanıyla arabası, bir hizmetçisi ve seyisi vardı. Dışarıda yemediğinde, akşam yemeklerini Esther'de yiyordu. Carlos Herrera, Malaquais rıhtımına gelen giden insanları öyle bir göz hapsine almıştı ki Lucien yılda on bin franktan fazla tek kuruş harcamıyordu. Asya ile Avrupa'nın hiç eksilmeyen, açıklanamaz sadakati sayesinde Esther'e on bin frank yetiyordu.

Lucien, Taitbout Sokağı'na girer çıkarken de binbir tedbir alıyordu. Daima perdeleri kapatılmış kiralık bir arabayla geliyor, arabayı daima içeri aldırıyordu. Bu sayede, Esther'e olan aşkı da Taitbout Sokağı'ndaki aşk yuvası da yüksek sosyetenin bilmediği bir şey olarak kaldı, Lucien'in de hiçbir girişimine ve ilişkisine zarar vermedi. Ağzından hiçbir zaman bu hassas konuyla ilgili bir şey

1. (Fr.) IX. Charles'ın Okçusu. (Ç.N.)
2. (Fr.) Papatyalar. (Y.N.)

kaçırmadı. Paris'e ilk geldiğinde Coralie konusunda yaptığı hatalar ona ders olmuştu. Yaşama biçimiyle her şeyden önce düzgün bir hayatın arkasında ne gizemlerin saklı olabileceğini gösterdi; her gece saat bire kadar insanlarla beraber oluyordu, sabah ondan öğleden sonra saat bire kadar evinde kalıyor, sonra Boulogne Ormanı'na gidiyor, saat beşe kadar ziyaretler yapıyordu. Yürüdüğünü çok az kişi gördüğünden eski tanıdıklarına rastlamaktan kurtulmuş oluyordu. Birkaç gazeteci ya da eski arkadaşları tarafından selamlanınca önceleri başını eğerek o kadar nazikçe karşılık veriyordu ki ona kızmak imkânsızdı. Ama tavrında Fransız senlibenliliğini öldüren derin bir küçümseme fark ediliyordu. Artık görüşmek istemediği insanları böylece püskürtmüş oldu. İçinde kalan kin onu, defalarca evine davet eden Madam d'Espard'a gitmekten alıkoyuyordu ama Maufrigneuse Düşesi'nin, Matmazel des Touches'un ya da Montcornet Kontesi'nin evinde veya başka bir yerde karşılaştıklarında son derece nazik davranıyordu. Madam d'Espard da kendisine aynı derecede diş biledığinden, Lucien ihtiyatı elden bırakmamaya çalışıyordu. Çünkü ileride görüleceği gibi, intikam almaya kalkarak Markiz'in iyice bilenmesine yol açmış, bu yüzden de Carlos Herrera'nın zehir zemberek vaazını sineye çekmek zorunda kalmıştı. İspanyol ona, "Sen henüz önüne gelenden intikam alacak kadar güçlü değilsin!" demişti. İnsan, kızgın güneşin altında yola çıktığında, çok güzel de olsa durup bir çiçeği koparmakla oyalanmamalı... Lucien'in önünde zengin bir gelecek vardı ve gerçekten üstün niteliklere sahipti, bu yüzden, Paris'e dönmesinden ve kaynağı belirsiz servetinden gocunan ya da burukluk duyan gençlerin ona kötü bir oyun oynamaktan zevk almayacakları düşünülemezdi. Düşmanının çok olduğunu bilen Lucien arkadaşlarının kötü niyetlerinden habersiz değildi. Bu yüzden Rahip manevi

oğlunu kibarlar âlemindeki hainliklere ve gençliğin sonu kötü biten düşüncesizce davranışlarına karşı uyarıyordu. Lucien, Rahip'e her akşam o günün en küçük olaylarını bile anlatmak zorundaydı. Anlatıyordu da. Koruyucusunun öğütleri sayesinde, ağızdan laf almasını çok iyi beceren sosyetenin merakını kursağında bırakıyordu. İngiliz ciddiyetinin koruduğu, etrafını diplomat ketumluğuyla diktiği surlarla takviye eden Lucien, kimseye işlerine göz atma hakkını ve fırsatını tanımıyordu. Sosyete hayatı yakışıklı genç yüzünü sonunda törendeki prenses yüzü gibi duygusuzlaştırmaya başlamıştı. 1829 yılının ortalarına doğru Grandlieu Düşesi'nin en büyük kızıyla evlenmesi gündeme geldi. Düşes'in evlendirecek dört kızı daha vardı. Kralın, bu evlilik vesilesiyle Lucien'e markilik unvanı bahşedeceğinden kimsenin kuşkusu yoktu. Evlilik, Lucien'in politikadaki kaderini çizecek, muhtemelen Almanya'daki eyalet saraylarından birinde elçilik görevine getirilmesini sağlayacaktı. Lucien'in hayatı özellikle üç yıldır hiçbir kusur bulunamayacak bir ağırbaşlılıkla geçmişti; hatta de Marsay onun hakkında şu acayip sözü sarf etmişti: "Bu oğlanın arkasında kuvvetli biri olmalı!" Lucien, böylece neredeyse önemli bir şahsiyet haline gelmişti. Esther'e olan tutkusu da ciddi adam rolünü oynamasına çok yardımcı olmuştu. Böyle bir alışkanlık, yükselme hırsına sahip insanların saçmalamamasının garantisidir; başka bir kadına ilgi duymadıklarından, kendilerini fiziksel isteklerinin, ahlakları üzerindeki baskısından kurtarmış olurlar. Lucien'in keyfini sürdüğü aşk mutluluğuna gelince; meteliksiz şairlerin, tavan arasında aç biilaç kurdukları hayallerin gerçekleşmiş haliydi. Sevdaya tutulmuş kibar fahişelerin en ideali olan Esther, Lucien'e bir yıl beraber yaşadığı aktris Coralie'yi hatırlatmakla beraber, kızı tamamen silip geçmişti. Seven ve sadık her kadın eve kapanmaya, gizliliğe, denizin dibin-

deki inci hayatını yaşamaya meraklı olsa da çoğu için sadece lafta kalan o şirin heveslerden biridir bu. Aşklarını böyle kanıtlamayı hayal eder, ama yapamazlar. Her ânı ilk günkü mutluluğunu yaşar gibi yaşayan, her an Lucien'in ilk yakıcı bakışının etkisini hisseden Esther, dört yılda tek bir kez bile meraka kapılmadı. Bütün zekâsını İspanyol'un o uğursuz eliyle çizdiği programa uymakta kullanıyordu. Dahası da vardı; en çılgın hazların ortasında bile, bir âşığın yeniden kabaran arzularının sevilen bir kadına bahşettiği sınırsız gücü kötüye kullanmadı, Lucien'e Herrera hakkında tek soru sormadı. Zaten kendisini hâlâ korkutan adamı düşünmeye cesaret edemiyordu. Esther'in kuşkusuz zarif rahibe okulu öğrenciliğini de, rabıtalı kadın davranışlarını da, yeniden doğuşunu da borçlu olduğu bu tuhaf insanın açıklanamaz iyilikleri, zavallı kıza Cehennem çağrıları gibi geliyor, korku içinde, "Bir gün bunların hepsinin acısını çıkaracak," diye düşünüyordu. Güzel gecelerde kiralık arabayla gezmeye çıkıyordu. Kuşkusuz Rahip'in buyurduğu gibi çabucak, çoğu zaman Lucien'le, bazen de Avrupa'yla Paris'in çevresindeki güzel ormanlara; Boulogne'a, Romainville'e ya da Ville d'Avray'ye gidiyordu. Oralarda hiç korkmadan dolaşıyordu, çünkü Lucien'in olmadığı zamanlarda kendisine çok gösterişli bir uşak üniforması giymiş, üzerinde sahici bıçak taşıyan ve gerek fizyonomisi gerek sert kas yapısıyla müthiş bir sporcu olduğunu belli eden irikıyım uşak eşlik ediyordu. Bu muhafızın bir de İngiliz modasına uygun olarak, "uzayan baston" denen, değnek oyuncularının iyi bildiği, birden fazla saldırganla başa çıkılabilmesini sağlayan bastonu vardı. Esther, Rahip'in talimatına uyarak uşakla tek kelime konuşmuyordu. Madam geri dönmek istediğinde Avrupa bir avaz sesleniyor, uşak arabacıya ıslık çalıyor, zaten o da daima makul bir mesafede bulunuyordu. Lucien Esther'le do-

laşırken, Avrupa ile uşak *Binbir Gece Masalları*'ndaki büyücünün, koruduğu insanların yanına verdiği Cehennem zebanisi kılıklı iki hizmetkâr gibi onlardan yüz adım geriden geliyorlardı. Parisliler, daha çok da Parisli kadınlar güzel bir gecede ormanın ortasında dolaşmanın tadını bilmezler. Sessizlik, ayın ışık oyunları, yalnızlık, insanı güzel bir banyo gibi sakinleştirir. Genelde Esther evden gece saat onda çıkıyor, gece yarısından saat bire kadar gezinerek saat iki buçukta eve dönüyordu. Sabah on birden önce kalkmıyordu. Banyo yapıyor, uzun uzun süsleniyordu, böyle bir bakım ve süslenme çok zaman aldığından ancak bütün zamanları kendilerine ait olan kibar fahişelerin, hafifmeşrep kızların ya da sosyeteden büyük hanımefendilerin harcıydı. Esther ancak Lucien geldiğinde hazır oluyor, erkeğin gözüne her zaman yeni açmış çiçek gibi görünüyordu. Tek derdi şairini mutlu etmekti. Ona ait bir eşya gibiydi, yani ona büyük bir özgürlük tanıyordu. İçinde parladığı dünyanın dışına bir kez olsun bakmıyordu. Rahip bunu özellikle tembihlemişti çünkü Lucien'in dışarıda maceralar yaşaması da bu güçlü politikacının planlarının bir parçasıydı. Mutluluğun hikâyesi olmaz. Her ülkede masalcılar bunu o kadar iyi anlamıştır ki bütün aşk maceraları, "Onlar ermiş muradına!" sözüyle biter. Bu yüzden Paris'in göbeğindeki bu gerçekten masal gibi mutluluğun yollarını açıklamak mümkün değildir. Mutlulukların en güzeliydi, şiirdi, dört yıllık bir senfoniydi! Kadınların hepsi de bu kadarına, "Çok uzun!" diyecektir. Ama ne Esther, "Ne kadar çok!" dedi, ne de Lucien. Aslında "onlar ermiş muradına" tekerlemesi onlar için peri masallarından çok daha anlamlıydı, çünkü "çocukları olmadı." Bu durumda Lucien kendini şair kaprislerine, açık açık söyleyelim, konumunun icaplarına bırakarak sosyete içinde çapkınlık edebiliyordu. Kendi yolunda ağır ağır ilerlerken, birtakım po-

litikacılara gizlice yardım ederek çalışmalarına katkıda bulundu. Bu meselede ağzını çok sıkı tuttu. Madam de Sérisy'nin salonu en sık gittiği yerdi. Salonlarda söylenenlere bakılırsa, Madam'ın son gözdesiydi. Madam de Sérisy, Lucien'i Maufrigneuse Düşesi'nin elinden almıştı, Düşes ise herkese umurunda olmadığını söylüyordu. Kadınların, kıskandıkları mutlu aşktan intikam almak için sarf ettikleri sözlerdendir bu. Bu arada Lucien, krallık başrahibinin cemaatine girmiş, Paris başpiskoposunun dostları olan birkaç hanımla yakınlık kurmuştu. Alçakgönüllü ve saygılı bir şekilde, sabırla bekliyordu. O sıralar evlenen ve karısına Esther'in yaşadığı hayatı yaşatan de Marsay'in sözlerinde sıradan bir gözlemden fazlası vardı. Lucien'in yükselişi sırasında, denizaltında kendisini bekleyen tehlikeler söz konusuydu. Bunlar, hikâyenin akışı içinde yeterince açıklığa kavuşacak.

Vaşağın fareyle karşılaşması ve sonrasında olanlar

İşler bu haldeyken, güzel bir ağustos gecesi, Baron de Nucingen Fransa'ya yerleşen yabancı bir bankerin malikânesinden Paris'e dönüyordu. Akşam yemeğini orada yemişti. Bu arazi, Paris'ten sekiz fersah uzaklıkta, Brie Ovası'ndadır. Ancak Baron'un arabacısı, efendisini oraya kendi atlarıyla götürüp getireceğini söyleyerek böbürlenmişse de gece bastırınca aheste beste gitmeye başlamıştı. Vincennes Ormanı'na girdiklerinde hayvanlar, hizmetkârlar ve efendileri şu haldeydi: Ünlü borsa tiranının

kilerinde patlayıncaya kadar içen arabacı körkütük sarhoş vaziyette uyuyordu ama ele güne karşı dizginleri de elinden bırakmıyordu. Arkada oturan uşak "Alman topacı gibi" horluyordu. Tahtadan oyulmuş küçük figürlerin, büyük Reinganum'ların ve topaçların ülkesi Almanya... Baron'un aklında bir şeyler vardı, düşünmek istiyordu ama Gournay Köprüsü'nü geçer geçmez sindirim uykusunun tatlı tatlı bastırmasıyla gözleri kapandı. Atlar dizginlerin gevşekliğinden arabacının ne halde olduğunu anladı; arkada gözcülük eden uşağın sürekli bas tonundaki horultularını işitti, efendilik sırasının kendilerine geldiğini görünce bu çeyrek saatlik özgürlükten yararlanıp keyiflerince yürüdü. Akıllı köleler olarak hırsızlara da Fransa'nın en birinci para babalarından birini, halkın çok isabetli benzetmeyle "vaşak" adını taktığı kesimin en işbilirini bir güzel soyma fırsatını sundular. Efendilik onlarındı, sonunda evcil hayvanlar da herkesin fark ettiği bir merakla bir yol ağzında başka atların önünde durdu. Sanki onlara at dilinde, "Kimin atısınız siz? Neler yapıyorsunuz? Mutlu musunuz?" der gibiydiler. Araba ilerlemez olunca, içi geçen Baron uyandı. Önce kendisini hâlâ meslektaşının koruluğunda sandı, sonra karşısında beliriveren ilahî bir hayalle apışıp kaldı; o an her zamanki silahından yoksundu, hesapsız kitapsız yakalanmıştı. Öyle harika bir mehtap vardı ki insan her şeyi, hatta akşam gazetesini bile okuyabilirdi. Baron, ormanın sessizliğinde ve bu dupduru aydınlıkta kiralık bir arabaya binen, bir yandan da uykudaki kupa arabasının acayip manzarasına bakan yalnız bir kadın gördü. Baron de Nucingen bu meleği görünce, içten gelen bir ışıkla aydınlanmış gibi oldu. Genç kadın hayranlıkla seyredildiğini görünce korkulu bir hareketle peçesini indirdi. Uşak, tok bir sesle anlamı arabacı tarafından çok iyi anlaşılan bir nara attı, araba ok gibi fırladı. Yaşlı banker korkunç bir heyecana

kapıldı. Ayaklarından ateşler halinde başına çıkan kan alev alev kalbine doluyordu. Boğazı sıkıştı. Zavallı adam, hazımsızlığa uğramış olmaktan korktuysa da bu büyük endişesine rağmen, ayaklarının üstünde doğruldu.

"Dörtnala!" diye bağırdı, "Şu arabaya yetişirsen sana yüz frank!"

"Yüz frank" sözünü duyan arabacı uyandı. Arkadaki uşak da uykusunun arasında duymuştu mutlaka. Baron emri tekrarladı, arabacı atları dörtnala sürerek Trone Geçidi'nde Nucingen'in meçhul ilaheyi gördüğü arabaya çok benzeyen bir arabaya yetişti ama arabaya zengin bir mağazanın baştezgâhtarıyla Vivienne Sokağı'ndan "rabıtalı bir kadın" kurulmuştu. Bu yanılgı Baron'u çileden çıkardı. Gümrük memurları arabayı kontrol ederken, uşağına, "Seni koca hayvan!" diye bağırdı. "Yanıma seni alacağıma George'u alsaydım, o kadını kesin bulurdu bana!"

"Ama Baron hazretleri, galiba o arabanın arkasındaki üniformalı uşak Şeytan'dı, o arabayla bu arabayı değiştokuş etti."

"Şeytan diye bir şey yoktur!" dedi Baron.

Baron de Nucingen o sıralarda altmışında olduğunu söylüyordu. Kadınlara olan ilgisini tamamen kaybetmişti. En çok da kendi karısına. İnsana çılgınlıklar yaptıran bir aşk yaşamamış olmakla övünüyordu. Kadınlarla işini bitirmiş olmasını mutluluk olarak görüyor ve hiç utanmadan en melek kadının bile mal olduğu bedele değmediğini, hatta kendini bedavaya verse bile beş para etmediğini söylüyordu. Bu işlerden o kadar bıkmış, el etek çekmiş bir adam olarak geçiniyordu ki, kendini avutma zevki için ayda iki bin franga bile kıyamıyordu. Gösteriyi, Opera'daki locasından soğuk bakışlarını bale topluluğuna dikerek seyrediyordu. Paris eğlencelerinin seçkinleri olan o korkulası ihtiyar genç kızlarla gençlik budalası yaşlı kadınlar sürüsünden bu para babasına göz

süzen tek bir kişi çıkmazdı. Doğal aşk, yalandan aşk ve gururlu aşk, sosyeteye ayak uydurmak için göstermelik aşk, beğeniye dayanan aşk, edebe uygun karıkoca aşkı, eksantrik aşk; Baron gerçek aşk hariç hepsini satın almış, hepsinin tadına bakmıştı. Bu aşk ise avına saldıran kartal gibi üzerine çullanmıştı; ekselansları prens Metternich'in[1] sırdaşı Gentz'e[2] de böyle olmuştu. Geçkin diplomatın Fanny Elssler uğruna kalkıştığı saçmalıkları bilmeyen yoktur; ünlü dansçıya gelince, onu ilgilendiren, Avrupa'nın çıkarlarından çok sahne provalarıydı. Adına Nucingen denen demir kaplı kasayı altüst eden kadın, ona her kuşakta ancak bir tane çıkan o kadınlardan biri gibi görünmüştü. Tiziano'nun sevgilisinin, Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'sının, Raffaello'nun Fornarina'sının Esther'den daha güzel oldukları şüphe götürür, insan sarrafı bir Parislinin keskin gözleri bile Esther'de fahişe çağrıştıran en ufak bir ipucu göremezdi. Sevilen, etrafı lüks, zarafet ve aşkla sarmalanmış olarak yaşayan Esther'in bu ağır soylu hanımefendi edası onu hayrete düşürmüştü. Karşılık gören bir aşk, kadınların tılsımı gibidir; bu tılsımı taşıyanlar, imparatoriçeler gibi mağrur olur. Baron, peş peşe sekiz gece Vincennes Ormanı'na, sonra Boulogne Ormanı'na, sonra Ville d'Avray ormanlarına, sonra Meudon Ormanı'na; sonuçta Paris'in etrafındaki bütün ormanlara gittiyse de Esther'e rastlayamadı. Kızın, "İncil'den bir çehre" dediği o nefis Yahudi yüzü, gözünün önünden gitmiyordu. On beş gün geçmiş, Baron yemeden içmeden kesilmişti. Barones Delphine de Nucingen ile artık misafirlerinin yanına çıkarmaya başladığı kızı Augusta, Baron'daki değişikliği önce

1. Avusturya Başbakanı, ünlü devlet adamı (1773-1859). (Ç.N.)

2. Prusyalı gazeteci. Dansçı Fanny Elssler'e olan aşkıyla çok konuşulmuştur. (Ç.N.)

fark etmediler. Anne kız Mösyö Nucingen'i ancak sabah kahvaltısında ve beraber oldukları zaman akşam yemeklerinde görüyorlardı, bu da sadece Delphine'in misafirleri olduğu zamanlara rastlıyordu. Ama iki ay geçtiğinde artık bir sabırsızlık hummasına kapılan ve sıla hasreti gibi hasret çeken Baron, milyonlarının işe yaramaması karşısında şaşkındı. Eridi bitti. O kadar bitik bir hali vardı ki Delphine dul kalacağını düşünerek umutlanıyor, için için seviniyordu. Büyük bir ikiyüzlülükle kocası için sızlanmaya başladı ve kızını misafire çıkarmaz oldu. Kocasını sorularla serseme çevirdi; Baron ise dalak hastalığına[1] yakalanmış İngilizler gibi cevap verdi; neredeyse tamamen suskun kalarak. Delphine de Nucingen her pazar büyük bir akşam yemeği düzenlerdi. Yüksek sosyetede artık kimsenin pazar günü gösterilere gitmediğini ve o gün genellikle herkesin boş olduğunu fark ettikten sonra kabul gününü pazara almıştı. Tüccar takımının ya da burjuva sınıfının her yeri istila etmesi yüzünden pazarları Londra'da ne kadar sıkıcıysa, Paris'te de o kadar tatsızdır. Nucingen sağlığının yerinde olduğunu söyleyip itiraz ettiyse de Barones kocasını muayene etmesi için meşhur Desplein'i de yemeğe davet etti. Keller, Rastignac, de Marsay, du Tillet; evin bütün dostları Baronese Nucingen gibi bir adamın öyle pat diye ölemeyeceğini söyledi. Baron'un muazzam boyuttaki işleri birtakım tedbirlerin alınmasını gerektiriyordu, durumun ne merkezde olduğunun bilinmesi lazımdı. Akşam yemeğine bu beylerle birlikte François Keller'in kayınpederi Gondreville Kontu, Şövalye d'Espard, des Lupeaulx, Desplein'in en sevdiği öğrencisi Doktor Bianchon, Beaudenord ve karısı, Kont ve Montcornet Kontesi, Blondet,

1. Dalağın melankoliye neden olduğuna inanılırdı. (Ç.N.)

Matmazel des Touches ve Conti de davet edilmişti. Bir de Rastignac'ın, resmî dilde ifade edildiği gibi "emir üzerine" beş yıldır coşkuyla dostluk gösterdiği Lucien de Rubempré.

Para babasının umutsuzluğu

Blondet, Lucien'in her zamankinden de yakışıklı ve bir içim su giyinmiş halde salona girdiğini görünce Rastignac'a, "Bundan bir türlü kurtulamayacağız," dedi.

"Dost olmakta yarar var, çünkü hiç tekin değildir," dedi Rastignac.

"O mu?" dedi de Marsay. "Benim için ancak durumu apaçık belli olan insanlar tekin değildir, onun durumu ise sağlammış gibi görünüyor ama değil, çünkü saldıran yok! Söylesenize, neyle geçiniyor bu? Serveti nereden geliyor? Eminim, altmış bin franga yakın borcu vardır."

Rastignac, "İspanyol rahibi zengin bir hamisi var, adam bunun bir yerlere gelmesini istiyor," diye cevap verdi.

Matmazel des Touches, "Grandlieu'lerin büyük kızıyla evleniyormuş," dedi.

"Evet, ama," dedi Şövalye d'Espard, "müstakbel eşine vermesi gereken serveti temin etmesi için otuz bin frank gelir getiren bir toprak satın almasını istemişler. Öyle bir toprağa bir milyon lazım, bu kadarı da hiçbir İspanyol'un harcı değildir."

Kızlık soyadı Goriot olan Barones Madam de Nucingen, "O kadarı da fazla, çünkü Clotilde enikonu çirkin bir kız," dedi. Matmazel de Grandlieu'yi soyadı yeri-

ne adıyla anarak kendine yüksek tabakayla içli dışlıymış gibi bir hava veriyordu.

"Hayır," diye karşılık verdi du Tillet, "düşeslerin kızları bizim gibiler için asla çirkin olamaz. Hele bir de işin ucunda markilik unvanıyla diplomatik mevki varsa... Ama bu evliliğin önündeki en büyük engel, Madam de Sérisy'nin Lucien'e duyduğu anlamsız aşk. Oğlana para yağdırıyordur herhalde..."

De Marsay, "Demek Lucien'i böyle beş karış suratla görmekte şaşılacak bir şey yokmuş; Madam de Sérisy'nin, Matmazel de Grandlieu ile evlenmesi için bir milyon verecek hali yok ya! Lucien işin içinden nasıl çıkacağını bilemiyordur," dedi.

Montcornet Kontesi, "Evet ama Matmazel de Grandlieu ona hayran," dedi, "genç kızın yardımıyla çok daha iyi koşullara kavuşabilir."

"Peki Angoulême'deki ablasıyla eniştesini ne yapacak?" diye sordu Şövalye d'Espard.

Rastignac, "Ama ablası zengin," diye cevap verdi. "Lucien ondan Madam Séchard de Marsac diye bahsediyor artık."

Bianchon, Lucien'e selam vermek için ayağa kalkarken, "Sorunları olsa da tatlı çocuktur," dedi.

Rastignac, Lucien'le sıcak bir tokalaşmadan sonra, "İyi günler dostum," dedi.

De Marsay selamın önce Lucien'den gelmesini bekledikten sonra soğuk bir şekilde karşılık verdi. Yemekten önce Baron de Nucingen'le şakalaşarak onu muayene eden Desplein ve Bianchon, hastalığın tamamen ruhsal olduğunu teşhis ettiler ama güçlü borsa politikacısının âşık olması o kadar olmayacak şey gibi geliyordu ki kimse sebebini anlayamadı. Bianchon'un, bankerin derdine sebep olarak aklına aşktan başka bir şey gelmediğini çıtlattığı Barones de Nucingen, kocasının nicedir ne du-

rumda olduğunu bilen bir kadın olarak gülümsedi. Gene de yemekten sonra bahçeye inildiğinde evin yakın dostları bankerin etrafını sardı; Bianchon'un, Baron'un âşık olabileceğini söylediğini duymuş, bu olağanüstü hali açığa kavuştırmak istiyorlardı.

"Ne kadar süzüldüğünüzün farkında mısınız Baron?" dedi de Marsay, "Maliye doğasının kanunlarını çiğnediğinizden şüphe ediliyor."

"Asla!" dedi Baron.

De Marsay de, "Evet, evet, öyle!" diye karşılık verdi. "Âşık olduğunuzu iddia edecek kadar ileri gidiyorlar."

"Doğru..." diye cevap verdi Nucingen, ağlamaklı. "Hiç bilmediğim bir şeyin özlemini çekiyorum."

Şövalye d'Espard, "Siz mi âşıksınız? Ama siz kendini beğenmişin birisinizdir!" dedi.

"Benim yaşımda âşık olmak çok gülünç, biliyorum ama ne yaparsınız, bir iştir geldi başıma..."

"Yüksek sosyeteden bir kadın mı?" diye sordu Lucien.

"Orası kesin," dedi de Marsay, "Baron ancak umutsuz bir aşk yüzünden böyle iğne ipliğe dönebilirdi. Yoksa canının istediği ya da bir fiyatı olan her kadını satın alacak kadar bol parası var!"

"Hiç tanımıyorum," diye cevap verdi Baron. "Bizim hanım salonda değilken şunu itiraf edeyim; ben şimdiye kadar aşk nedir bilmiyormuşum. Aşk... Galiba aşk, zayıflamak demekmiş."

Rastignac sordu:

"Bu masum genç kadınla nerede karşılaştınız peki?"

"Arabada, gece yarısı Vincennes Ormanı'nda."

"Nasıl biriydi?" dedi de Marsay.

"Beyaz şapka, pembe elbise, beyaz eşarp, beyaz tül... tam anlamıyla İncil'den bir çehreydi! Ateşli gözler, Doğulu ten..."

Lucien gülümsedi:

"Siz rüya görmüşsünüz!"

Baron, "Doğrudur, kütük gibi uyuyordum!" dedikten sonra, "Alkole bulanmış bir kütük gibi," diye düzeltti, "dostumun kır evinde akşam yemeğinden dönüyordum da..."

"Yalnız mıydı?" diye soran du Tillet, vaşağın sözünü kesti.

Baron ağlamaklı bir sesle, "Evet..." dedi, "Yalnız arabasının arkasında Macar askeri kılıklı bir uşakla bir de hizmetçi kadın vardı..."

Rastignac birden, "Lucien bu kadını tanıyor gibi görünüyor!" diye bağırdı. Esther'in sevgilisinin gülümsediği gözünden kaçmamıştı.

Lucien hızla çark etti:

"Gecenin bir yarısı Nucingen'in karşısına çıkan kadınları kim tanımaz ki?"

Şövalye d'Espard, "Yani, sosyetede görünmeyen bir kadın mıydı?" diye sordu, "Yoksa Baron arabacıyı tanırdı..."

"Bu kadına hiçbir yerde rastlamamıştım," diye cevap verdi Baron, "kırk gündür polise aratıyorum."

"Hayatınıza mal olmaktansa birkaç yüz bin franka mal olması evladır. Sizin yaşınızda gıdasız kalan tutkular da tehlike arz eder," dedi Desplein, "insan bu yüzden ölebilir."

"Evet..." diye cevap verdi Nucingen, Desplein'e. "Yediklerim hiç yaramıyor, hava beni öldürecek gibi geliyor. Vincennes Ormanı'na gidiyorum, onu gördüğüm yere! Hayatım ne hale geldi! Son tahvillerle ilgilenemedim bile. İşleri, iş arkadaşlarımın insafına bıraktım. Bana acıyorlar. Bu kadını tanımak için bir milyonu gözden çıkardım, sonuçta kazanan ben olurum, çünkü artık borsaya da uğramaz oldum... Du Tillet'ye sorun..."

"Evet," dedi du Tillet, "işlerden de zevk almaz oldu,

değişiyor... Ölüm alameti bu."

"Aşk alameti," dedi Nucingen. "Ama benim için ikisi de aynı kapıya çıkıyor zaten!"

Artık vaşak olmaktan çıkarak hayatında ilk defa altından ve paradan daha kutsal, daha yüce bir şey gören yaşlı adamın saflığı, bu her şeyi kanıksamış insanlar topluluğunu duygulandırmıştı. Kimi birbirine bakıp gülümsedi, kimi yüzlerinde, "Böyle kudretli bir adam bu hallere düşecekti ha!" ifadesiyle Nucingen'e baktı. Sonra hep birden bu olayı konuşarak salona döndüler. Gerçekten de büyük sansasyon yaratacak çapta bir olaydı bu. Lucien bankerin sırrını açtığında Madam de Nucingen'i bir gülmedir aldı. Karısının alaycı sözlerini işiten Baron onu kolundan tuttuğu gibi pencerenin girintisine götürdü.

"Madam," diye fısıldadı, "ben sizin aşklarınızla hiç alay ettim mi ki şimdi kalkmış benim aşkımla alay ediyorsunuz? İyi kadınlar sizin yaptığınız gibi kocalarını alaya almaz, onu bu işten kurtarmak için yardım eder..."

Lucien yaşlı bankerin tarifinden Esther'ini tanımıştı. Zaten gülümsediğinin fark edilmesi çok canını sıkmıştı, kahve ikram edilirken herkesin sohbete dalmasını fırsat bilip çıktı.

Barones de Nucingen sordu:

"Mösyö de Rubempré'ye ne oldu?"

Rastignac cevap verdi:

"Şiarına sadıktır o: *Quid me continebit?*"

De Marsay açıkladı:

"Yani, 'Beni kim tutar?' Ya da 'kimse beni tutamaz,' hangisini beğenirseniz."

Horace Bianchon:

"Sayın Baron meçhul kadınından bahsederken Lucien'in yüzünde bir gülümseme belirdi, bu yüzden, kadını tanıdığına inanıyorum," dedi. Bu kadar doğal bir gözlemin tehlikeli olabileceğini aklına bile getirmemişti.

Vaşak içinden, "Güzel!" diye geçirdi. Umutsuz hastalar gibi derdine derman olabilecek her şeye sarılıyordu. Lucien'i takip ettirmeye karar verdi. Ama bu sefer Louchard'ın adamlarını kullanmayacaktı. On beş gün önce, yardım etmesi için Paris ticaret zabıtasının en becerikli icra takipçilerinden olan bu adama başvurmuştu.

Esther'in mutluluğu uçurumun kıyısında

Lucien, Esther'e gitmeden önce Grandlieu'lerin konağına uğrayıp iki saat geçirerek Matmazel Clotilde Frédérique de Grandlieu'yü Saint-Germain semtinin en mutlu kızı yapmak zorundaydı. Yükselme hırsıyla dolu bu gencin en büyük özelliği ihtiyatı elden bırakmamak olduğu için, Baron de Nucingen'in çizdiği portreyi duyunca elinde olmadan gülümsemesinin oradakilerin üzerinde uyandırdığı etkiden, Carlos Herrera'yı derhal haberdar etmesi gerektiğini düşündü. Baron'un Esther'e tutulması ve meçhul kadını arayıp bulması için peşine polisi takma düşüncesi, tıpkı bir zamanlar suçluların Kilise'ye sığınması gibi, papaz cüppesinin arkasına saklanan adama bildirilmesi gereken çok önemli olaylardı. Zaten o sırada bankerin oturduğu Saint-Lazare Sokağı'ndan Grandlieu konağının bulunduğu Saint Dominique Sokağı'na giderken Lucien'in yolu Malaquais rıhtımındaki evinin önünden geçiyordu. Lucien, korkunç dostunu dua kitabını tüttürürken, yani yatmadan önce piposuyla duman altı olmakla meşgul buldu. Yabancılı-

ğından çok tuhaflığıyla dikkat çeken bu adam, fazla yumuşak bulduğu İspanyol yaprak sigaralarını artık içmez olmuştu. Lucien'in anlattıkları üzerine, "İş ciddileşiyor," dedi. "Kızı bulsun diye Louchard'ı kullanan Baron, senin peşine de bir hafiye takmayı akıl ederse her şey ortaya çıkar. Baron'a karşı oynayacağım kartları hazırlamak için fazla zamanım yok, her şeyden önce ona polisin ne kadar âciz olduğunu göstermek zorundayım. Bizim vaşağın avına kavuşma umutları tamamen söndüğünde harekete geçip gözündeki değeri üzerinden kızı ona satacağım..."

"Satacak mısın?" diye haykırdı Lucien. İlk tepkisi hep şahane olurdu zaten.

Carlos Herrera kalayı bastı:

"Durumumuzu unuttun galiba?"

Lucien başını eğdi.

"Paralar suyunu çekti," diye devam etti İspanyol, "üstelik altmış bin frank da borcumuz var! Clotilde de Grandlieu'yle evlenmek istiyorsan, o gudubete dulluk hakkı olarak bir milyonluk bir arazi almak zorundasın. Tamam işte; Esther av, ben de o vaşağı, bir milyonu sızdırıp hafifletene kadar avının peşinden koşturacağım. Bu benim işim..."

"Esther asla kabul etmez."

"Ben hallederim."

"Bu onu öldürür."

"Ona da cenaze işleri bakar." Gaddar adam, Lucien'in sızlanmalarını tavır koyup durdurarak, "Hem nedir ki?" diye parladı. Bir an sessiz kaldıktan sonra da, "İmparator Napoléon uğruna çiçeği burnunda kaç general öldü? Kadın mı yok! 1821'de senin için varsa yoksa Coralie'ydi, ama bak Esther'i buldun. Bu kızdan sonra da... kim mi gelir? Meçhul bir kadın! İşte o meçhul kadın, bütün kadınların en güzeli olacak, sen de onu Grandlieu Dükü'nün damadı sıfatıyla elçi olup Fransa Kralı'nı temsil

edeceğin bir başkentte arayıp bulacaksın..." diye devam etti. "Hem sonra, Esther bundan mı ölecek sence? Matmazel de Grandlieu'nün kocası Esther'i elinde tutmaya devam edebilir mi? Zaten sen bunları bana bırak, her şeyi kafana takıp canını sıkma. Bu benim işim. Yalnız biriki haftalığına Esther'den vazgeçmen lazım. Yine de Taitbout Sokağı'na gitmeye devam edeceksin. Haydi bakalım, artık gidip seni boğulmaktan kurtaracak o tahta parçasıyla cilveleş. Rolünü de iyi oyna; bu sabah yazdığın o ateşli mektubu Clotilde'in eline sıkıştırıp ondan da bana azıcık ateşli bir cevap getir! Kızcağız yoksunluklarının acısını yazdıklarıyla çıkarıyor. Çok işime gelir! Esther'i biraz üzgün bulacaksın, ama söyle ona söz dinlesin. Erdem kisvemiz, dürüstlük hırkalarımız, arkasında büyüklerin her türlü rezilliklerini sakladıkları bir paravan söz konusu... Benim güzel 'benliğim' söz konusu, yani sen. Senden asla kimse şüphelenmemeli. İki aydır boşuna kafa yormuşum, tesadüfler can simidi gibi yetişti."

Carlos Herrera bu korkunç cümleleri kurşun atar gibi arka arkaya sıralarken, bir yandan da giyiniyor, çıkmaya hazırlanıyordu.

"Ağzın kulaklarında!" diye bağırdı Lucien. "Sen zaten zavallı Esther'i hiç sevmedin, şimdi de onu başından defedeceğin an geldi diye keyfine diyecek yok!"

"Sen onu sevmekten bıktın mı? O zaman, ben de ondan nefret etmekten bıkmadım. Yine de kıza her zaman samimi olarak bağlıymışım gibi davranmadım mı? Oysa Asya aracılığıyla hayatı avucumun içindeydi. Yahniye birkaç zehirli mantar atıldı mı her şey biterdi... Buna rağmen Matmazel Esther yaşıyor! Üstelik de mutlu!! Neden, biliyor musun? Çünkü sen onu seviyorsun. Çocukluk etme. İşte dört yıldır iyi kötü bir tesadüf bekliyoruz. Demek ki kaderin önümüze attığı lokmayı kapmak için yetenekten fazlasına ihtiyacımız var. Her şeyde olduğu

gibi bu rulet oyununda da hem iyi hem de kötü yanlar var. Sen içeri girerken ne düşünüyordum, biliyor musun?"

"Hayır."

"Barselona'daki gibi bir şeyler yapıp burada da dini bütün yaşlı bir kadının mirasçısı olsam diyordum. Asya'nın yardımıyla..."

"Cinayet mi yani?"

"Senin mutluluğunu sağlamak için elimde yalnızca o para kalmıştı. Alacaklılar sıkıştırıyor. İcra memurları peşine düşüp bir de Grandlieu konağından sepetlenirsen halin nice olur? Şeytan'ın alacağının vadesi gelir çatar!"

Carlos Herrera bunları söylerken bir yandan da işaretle, kendini nehre atarak intihar eden bir adamın hareketlerini taklit ediyordu. Sonra, güçlü insanların iradesini zayıf insanların ruhuna nüfuz ettiren o sabit ve delici bakışlarla gözlerini Lucien'e dikti. Her türlü direnci kırarak etkisini gösteren, insanı hipnotize eden bakışı, yalnızca Lucien ile akıl hocası arasındaki ölüm kalım sırlarını ele vermekle kalmıyor, bu aşağılık adamın sıradan duygulara çok üstün duygularını da açığa vuruyordu.

Normal hayata dönmesi yasalarca ömür boyu yasaklandığı için toplumun dışında yaşamak zorunda kalmış, ahlaksızlığın her türlüsüyle, şiddet ve öfke dolu zorlu direnişlerle yıpranmış, ama içini kemiren sağlam bir ruha sahip bu rezil ama büyük, meçhul ama ünlü adam, yüreğini dağlayan yoğun bir yaşama arzusuyla, ruhuna zaten sahip olduğu Lucien'in o zarif bedeninde yeniden hayat bulmuştu. Kendi kararlılığını ve çelik gibi iradesini verdiği bu şair, onun toplum hayatındaki temsilcisiydi. Lucien onun için oğuldan da, sevilen kadından da, aileden de, kendi hayatından da üstündü. Lucien onun intikamıydı; sağlam ruhlar duygulara hayatın kendisinden çok daha fazla değer verirler, bu yüzden o da şairi çözülmez bağlarla kendine bağlamıştı.

İntihar etmek üzereyken bulduğu umutsuz şairin hayatını satın alan Herrera, ona iblisçe bir teklifte bulunmuştu; böyle şeylere ancak romanlarda rastlanırsa da ağır ceza mahkemelerindeki ünlü dramlara bakılırsa, gerçekte de büsbütün imkânsız olmadığı görülür. Lucien'i, Paris hayatının tüm zevklerine gark ederek, parlak bir gelecek kurmak için imkânları olduğunu göstererek kendi malı haline getirmişti. Zaten ikinci benliği söz konusu olduğunda, bu tuhaf adam için fedakârlığın sonu yoktu. O kadar güçlü olmasına rağmen, yarattığı eserin kaprisleri karşısında o kadar âcizleşmişti ki, sonunda ona sırlarını açtı. Tamamen manevi olan bu suç ortaklığı, ikisinin arasındaki bağı belki daha da pekiştirmişti. Lucien, Torpil'in kaçırıldığı günden beri mutluluğunun ne kadar korkunç bir temele dayandığını biliyordu.

Bu İspanyol rahibi, cüppesinin altında, ağır ceza mahkûmlarının en ünlülerinden olan Jacques Collin'i saklıyordu. Bu adam, on yıl önce Rastignac'la Bianchon'un da kiracı olarak kaldıkları Vauquer Pansiyonu'nda Vautrin adıyla burjuva hayatı sürmüştü. "Dokuzcanlı" olarak bilinen Jacques Collin hapsedildiği Rochefort'dan neredeyse kapatılır kapatılmaz firar ederken kendine ünlü Saint Hélene Kontu'nun[1] macerasını örnek almıştı; ama Coignard'ın o cüretkâr eyleminde yaptığı hataya düşmemiş, suça bulaşmamıştı. Hem namuslu bir adamın yerine geçip onun gibi davranmak hem de mahkûm hayatına devam etmek birbirine çok zıt unsurlar barındıran bir girişimdir, özellikle Paris'te bu işin sonu belayla biter çünkü aile ortamına giren bir mahkûm için bu dönüşü-

1. Saint Helene Kontu Pontis, namı diğer Coignard kürek cezasına çarptırılmış bir mahkûmdur. Saint Helene Kontu'nun kimliğine bürünüp onun sevgilisiyle evlenmiştir. Çetesinin işlediği suçları ve yaptığı vurgunları perde arkasından yönetiyordu. Sonunda yakalanıp tekrar mahkûm edilmiştir. (Ç.N.)

mün yaratacağı tehlikeler katbekat artacaktır. Şüpheden uzak kalabilmek için insanın gündelik çıkarların üstünde bir konumu benimsemesi gerekmez mi? Bir salon adamı ister istemez pek çok raslantının tehdidi altındadır, oysa dış dünyayla hiçbir teması olmayan insanlar üzerlerinde böyle bir ağırlık hissetmez. Dolayısıyla papaz cüppesi en güvenilir kılıktır. Özellikle de bu kıyafeti, örnek alınacak, yalnız ve hareketsiz bir hayatla tamamlarsanız. Medeni haklar bakımından ölü sayılan bu adam, "Öyleyse ben de rahip olurum," demişti. Sosyal bir biçim altında mutlaka yeniden yaşamak ve kendisi kadar tuhaf olan tutkularını tatmin etmek istiyordu. 1812 Anayasası'nın İspanya'da ateşlediği ve bu enerji dolu adamın da katıldığı içsavaş ona gerçek Carlos Herrera'yı bir pusuda gizlice öldürme fırsatını verdi. Büyük bir asilzadenin gayrimeşru oğlu olup babası tarafından çocuk yaşta terk edilmiş, dünyaya gelişini hangi kadına borçlu olduğunu bilmeyen bu Rahip'e, bir piskoposun tavsiyesi üzerine Kral VII. Fernando tarafından Fransa'da politik bir görev verilmişti. Carlos Herrera'yla ilgilenen tek insan olan piskopos, Kilise'nin karanlık işlerinin takipçisi bu çocuğun Kadiz'den Madrid'e, oradan da Fransa'ya yaptığı seyahat sırasında öldü. Çok arzu ettiği rahip kimliğini, hem de tamamen kendi istediği koşullarda bulduğuna çok sevinen Jacques Collin, o uğursuz mahkûm damgasını silmek için sırtına yaralar açtı, kimyasal maddelerin yardımıyla yüzünü değiştirdi. Rahibin cesedini yok etmeden önce karşısına geçerek kendini, kimliğini çaldığı insana benzetti. İspanyolca bilen ağır ceza mahkûmu, neredeyse yaşlı bir dervişin sihirli sözlerle genç bir bedene girebilme gücünün anlatıldığı o Arap masalındaki kadar mükemmel olan bu başkalaşımı tamamlamak için, Endülüslü bir rahibin bilmek zorunda olduğu kadar Latince de öğrendi. Üç ağır ceza hapishanesindeki mahkûmların

kasadarı olan Collin, herkesçe kabul edilen dürüstlüğü sayesinde kendisine emanet edilen paralarla yükünü tutmuştu. Duyulan bu güven aslına bakılırsa biraz da mecburiydi; bu tür ortaklar arasında yapılan bir hatanın bedeli hançerle ödenirdi. Jacques Collin bu sermayeye piskoposun gerçek Carlos Herrera'ya verdiği paraları da eklemişti. İspanya'dan ayrılmadan önce, vaktiyle işlediği bir cinayetten dolayı nedamet getirerek Tanrı'dan af dileyen yaşlı ve dindar bir kadının son duasını okuduktan sonra, cinayetten gelen paraları sahiplerine iade etme sözü vererek hepsini cebine atmıştı. Rahip kılığına girdikten sonra, kendisine Paris'te büyük nüfuz sahibi kişilerin himayesini kazandıracak gizli bir göreve gönderilen Jacques Collin, büründüğü karakteri lekeleyecek hiçbir şey yapmamaya kararlı bir şekilde kendini yeni hayatının fırsatlarına bırakmışken, Angoulême'den Paris'e giden yolda Lucien'e rastladı. Sahte Rahip, kendisine muhteşem bir iktidar aracı olabilecek gibi görünen bu çocuğu intihardan kurtardı: "Kendinizi Şeytan'a bırakır gibi, bir Tanrı adamına bırakın," dedi genç adama, "göreceksiniz ki yepyeni bir kaderin bütün olanakları önünüze açılacak. Rüyadaymışçasına yaşayacaksınız. En kötü uyanışınızsa ölüm olacak, kendinizi içine atmak istediğiniz şu ölüm..." Tek bir insan haline gelen bu iki insanın birleşmesi bu sağlam düşünceye dayanıyordu, Herrera bu birliği ustaca manevralarla yönlendirdiği bir suç ortaklığıyla da pekiştirmişti. Ahlak bozmakta deha sahibi olduğundan, Lucien'i acımasızca sıkıntılı durumlara sürükledikten sonra birtakım çirkin ya da yüz kızartıcı işlere sesini çıkarmadan razı olması karşılığında zor durumdan kurtararak genç adamın dürüstlüğünü de mahvetti. Ama bütün bunlar Lucien'in üst tabakanın gözünde daima saf, namuslu ve asil olarak kalmasına engel değildi. Lucien sosyal açıdan muhteşem bir ışıktı, sahtekâr da onun

gölgesinde yaşamak istiyordu. Bir gün, aslında rahip olmadığını itiraf ederken, "Ben yazarım, sen de dram olacaksın; başaramazsan, ıslıklanan ben olacağım," demişti.

Carlos verdiği sırların rezilliğini, kaydettiği ilerlemelere ve Lucien'in ihtiyaçlarına göre ayarlamış, ihtiyatlı davranıp itiraftan itirafa geçmişti. Yani Dokuzcanlı, Paris zevklerine alışmanın, başarıların, tatmin olmuş kendini beğenmişlik duygusunun bu zayıf mı zayıf şairin ruhuyla bedenini esir ettiği an son sırrını açıkladı. Bir zamanlar aynı iblisin ayartmaya çalıştığı Rastignac'ın direndiği noktada, ipleri daha iyi oynatılan, daha kurnazca yollarla kritik durumlarda bırakılan, hepsinden önemlisi de yüksek bir mevki elde etmenin mutluluğuna yenik düşen Lucien boyun eğdi. Şiirsel şekline iblis adı verilen kötülük, yarı yarıya kadın olan bu adama karşı en dayanılmaz baştan çıkarma yollarını kullanırken önceleri çok şey verip az şey istedi. Carlos'un en büyük dayanağı, Tartuffe'ün Elmire'e[1] vaat ettiği o ebedi gizlilikti. Lucien'in Jacques Collin tarafından ele geçirilmesi gibi korkunç bir işin üstesinden Seyid'in Hz. Muhammed'e duyduğu mutlak bağlılığa benzer bir bağlılığın her gün tazelenen kanıtları geldi. O sırada, Esther'le Lucien, kendileri yüzünden korkunç hesaplaşmaları göze alan mahkûm kasasının güvenilir ellerine teslim edilen paraları yiyip bitirmekle kalmamıştı; züppenin, sahtekârın ve fahişenin yüklü miktarlarda borçları da vardı. Lucien tam başarıya ulaşacakken, bu üç insandan birinin ayağını kaydıran küçücük bir çakıl taşı, göz karartıcasına inşa edilen bu parlak geleceğin masalsı yapısını yerle bir edebilirdi. Rastignac, Opera Balosu'nda Vauquer Pansiyonu'ndaki Vautrin'i tanımıştı ama ağzından bir şey kaçıracak olursa kendini ölmüş bil-

1. Molieré'in ünlü komedisinde, sahte sofu Tartuffe, himayesine girdiği adamın karısı Elmire'i baştan çıkarmaya çalışır. (Ç.N.)

mesi gerektiğinden de haberdardı. Madam de Nucingen'in âşığıyla Lucien sözde dostluk ifadesiyle göz göze geliyorlarsa da bakışlarının kıyısında köşesinde bir korku gizliydi. Rastignac, tehlike ânında Dokuzcanlı'yı idam sehpasına götürecek arabayı büyük bir zevkle temin ederdi. Carlos'un Baron de Nucingen'in âşık olduğunu öğrenip, kendi kalibresindeki bir adamın zavallı Esther'den ne faydalar sağlayacağını bir çırpıda kavrayarak nasıl karanlık bir sevince kapıldığını artık herkes anlamıştır.

"Haydi yine iyisin," dedi Lucien'e, "Şeytan, papazını koruyor."

"Barut fıçısının üstünde oturmuş tütün içiyorsun."

"*Incedo per ignes!*"[1] diye cevap verdi Carlos gülümseyerek. "Benim işim bu."

Grandlieu Malikânesi

Grandlieu sülalesi geçen yüzyılın ortalarına doğru iki kola ayrılmıştı. Önce dükler kolu, hayattaki son dükün sadece kız evlatları olması dolayısıyla kurumaya mahkûm oldu. Daha kıdemli olan bu kolun unvan ve armaları, bu durumda Grandlieu vikontlarının oluşturduğu ikinci kola miras kalacaktı. Dükler kolunun armasında kırmızı mine zemin üzerindeki yatay bantta çatılmış üç dore balta ile ailenin bütün tarihini özetleyen ünlü "*CAVEO NON TIMEO!*"[2] ibaresi vardı.

1. (Lat.) "Ateşte yürürüm," anlamına gelen bir deyim. (Ç.N.)
2. (Lat.) "Tedbirimi alırım, korkma!" (Ç.N.)

Vikontların Navarreins'lerle paylaştığı kenarları tırtıklı altın mineyle çevrili kırmızı zeminli dört eşit bölüm halindeki armasının üzerinde ise bir şövalye miğferiyle *"GRANDS FAITS, GRAND LIEU!"*[1] ibaresi yer alıyordu. 1813'ten beri dul olan şimdiki vikontesin bir kızı ve bir oğlu vardı. Sürgünden hemen hemen her şeyini kaybederek dönmesine rağmen, Derville adlı fedakâr bir dava vekilinin yardımları sayesinde yeniden hatırı sayılır bir servete kavuşabilmişti

1804'te Fransa'ya dönen Grandlieu Dükü ile Düşesi, İmparator'dan iltifat ve büyük yakınlık gördüler; onları sarayına davet eden Napoléon, Grandlieu ailesine ait kamulaştırılmış her şeyi iade etti. Bu araziler aileye yaklaşık kırk bin liralık gelir getiriyordu. Saint-Germain semtinden olup da bir zamanlar Napoléon'un çekiciliğine karşı duramayan büyük asiller arasında yalnızca Dük ile Bragance'larla akraba büyük koldan bir Ajuda olan Düşes, İmparator'un iyiliklerini de kendilerini de inkâr etmediler. Saint-Germain semti Grandlieu'leri bu yüzden büyük suçlu ilan ederken, XVIII. Louis, belki de sırf erkek kardeşini kızdırmak için bu sadakati takdir etti. Genç Grandlieu Vikontu'yla, Dük'ün o sırada dokuz yaşında olan en küçük kızı Marie Athénais'nin evliliğine muhtemel gözüyle bakılıyordu. Sondan bir önceki kız Sabine, Temmuz İhtilali'nden sonra Baron de Guénic'le evlendi. Üçüncü kız Joséphine, ilk karısı Matmazel de Rochefide'i (namı diğer Rochegude) kaybeden Marki'yle evlenip Madam d'Ajuda-Pinto oldu. En büyük kız 1882'de manastıra girdi. Onun bir küçüğü, o sırada yirmi yedi yaşında olan Clotilde Frédérique ise Lucien de Rubempré'ye derin bir aşkla tutulmuştu.

1. (Fr.) "Büyük vakalar, ulu toprak!" (Ç.N.)

Saint Dominique Caddesi'nin en güzel evlerinden biri olan Grandlieu Malikânesi'nin, ihtişamıyla Lucien'in ruhunda ne fırtınalar estirdiğini söylemeye bile gerek yok; arabasını içeri almak için o muazzam kapının zıvanalarının üstünde her dönüşünde Mirabeau'nun sözünü ettiği gibi gururunun okşandığını hissediyordu. "Babam Hoummeau'da altı üstü basit bir eczacıydı ama bak, ben gene de şu kapıdan giriyorum işte..." Aynen böyle düşünüyordu. Bu yüzden de, XIV. Louis devrinde Versay modeline uygun olarak yaptırılan ve seçkin bir tabakanın, o günlerde "Küçük Şato" denen, Paris'in kaymak tabakasının doldurduğu XIV. Louis tarzı büyük salonda, "Mösyö de Rubempré!" diye isminin ilan edildiğini duymak, merasim merdiveninin birkaç basamağını çıkma hakkını kaybetmemek için değil bir sahtekârla işbirliği yapmak, daha ne suçlar işleyebilirdi!

Evden dışarı çıkmayı pek sevmeyen bu Portekizli soylu hanımın etrafı çoğu zaman komşuları Chaulieu'lerle, Navarreins'lerle, Lenoncourt'larla çevrili oluyordu. Sevimli Barones de Macumer (kızlık adı Chaulieu), Maufrigneuse Düşesi, Madam d'Espard, Madam de Camps ve Bretagne'lı olan Grandlieu'lerle akraba olan Matmazel des Touches da baloya giderken ya da Opera'dan dönüşte sık sık ziyarete geliyordu. Grandlieu Vikontu, Rhétoré Dükü, ileride Lenoncourt-Chalieu Dükü olacak Marki de Chaulieu, karısı ve Lenoncourt Dükü'nün torunu olan Madeleine de Mortsauf, Marki d'Ajuda-Pinto, Prens de Blamont-Chauvry, Marki de Beauséant, Vidam de Pamiers, Vandenesse'ler, yaşlı prens de Cadignan ve oğlu Maufrigneuse Dükü de sarayın havasının solunduğu bu debdebeli salonun müdavimlerindendi. Hal ve tavırların, ses tonlarıyla nüktelerin, ev sahiplerinin büyük aristokratlara yaraşır davranışlarıyla tam bir ahenk içinde olması, davetlilere Grandlieu'lerin Nap-

oléon'a kul köle olduklarını unutturuyordu.

Maufrigneuse Düşesi'nin annesi yaşlı Düşes d'Uxelles bu salonun sözü dinlenen bilge kişisi gibiydi. Oysa Madam de Sérisy, Ronquerolles olarak doğmuş olmasına rağmen kendini buraya asla kabul ettirememişti. İki yıl boyunca deli divane olduğu Lucien'i desteklemesi için annesini araya koyan Madam de Maufrigneuse tarafından getirilen yakışıklı şair, bu salonda Fransa Kraliyet Başrahibi'nin nüfuzu ve Paris Başpiskoposu'nun yardımı sayesinde tutunuyordu. Gene de bu eve ancak Rubempré, ailesinin ismi ve armaları bir krallık kararnamesiyle kendisine iade edildikten sonra kabul edilmişti. Lucien'i çekemeyen Rhétoré Dükü, Şövalye d'Espard ve birkaç kişi daha, Lucien'in eski hovardalıklarından alınma hikâyeler anlatarak arada bir Grandlieu Dükü'nü Lucien'e karşı dolduruyorsa da etrafı daha o zamandan Kilise'nin önemli kişileriyle çevrili olan dindar Düşes ile Clotilde de Grandlieu, şair gence arka çıktılar. Zaten Lucien de bu düşmanca dedikoduların nedeninin Madam d'Espard'ın kuzeni ve sonradan Kontes Châtelet olan Madam de Bargueton'la yaşadığı macera olduğunu düşünüyordu. Arkasından, böylesine güçlü bir aileye kendini kabul ettirme ihtiyacını hissetti, gizli akıl hocasının da Clotilde'i baştan çıkarması konusunda üstelemesiyle, sonradan görmeler gibi gözünü karartarak haftanın beş günü malikâneye gitti, hakaretleri bir güzel yuttu, küstahça bakışları sineye çekti, laf dokundurmalara esprilerle karşılık verdi. Devamlılığı, hal ve tavırlarındaki zarafet ve incelikle hatırnazlığı sonunda hakkındaki tereddütleri yok ederek engelleri azalttı. Lucien, Maufrigneuse Düşesi'nin evinde daima sıcak karşılanıyordu. Aşkları sürerken Düşes'in Lucien'e yazdığı ateşli mektuplar Carlos Herrera'nın eline geçmişti. Madam de Sérisy de Lucien'e tapıyordu. Matmazel des Touches'un evinde her zaman

hoş karşılanan Lucien, bu üç eve kabul edilmekten memnundu. İspanyol'undan da ilişkileri konusunda ağzını sıkı tutmasını öğrenmişti.

"Kendini aynı anda birçok eve bağlayamazsın," demişti gizli akıl hocası. "Her kapıyı çalan, hiçbirinde ilgi görmez. Büyükler ancak mobilyalarıyla yarışanları, evlerinde her gün gördüklerini ve tıpkı üzerine oturdukları divan gibi vazgeçilmez bir eşya haline gelenleri korur."

Grandlieu'lerin salonunu kendi savaş alanı olarak görmeye alışan Lucien zekâsını, hazırcevaplılığını, yeni havadisleri, saray adamı zarafetini orada geçireceği akşama saklıyordu. Clotilde tarafından uzak durması gereken tehlikeli konular hakkında önceden uyarıldığından, sokulgan ve mültefit tavırlarıyla Mösyö de Grandlieu'nün küçük tutkularını destekleyen şeyler yapıyordu. Önceleri Maufrigneuse Düşesi'nin mutluluğunu kıskanan Clotilde, sonunda Lucien'e delice âşık olmuştu.

Böyle bir evliliğin sağlayacağı avantajları fark eden Lucien, âşık rolünü Comédie Française'in son jönprömiyesi Armand'la aşık atacak kadar başarılı oynadı. Clotilde'e tartışmasız gerçek birer edebiyat başyapıtı niteliğindeki mektuplar yazıyor, Clotilde de bu çılgınca aşkı kâğıt üzerinde ifade etmek için adeta onunla yarışıyordu. Çünkü ancak bu şekilde sevebiliyordu. Lucien her pazar Saint-Thomas-d'Aquin Kilisesi'ne, ayine giderek kendini ateşli bir Katolikmiş gibi gösteriyor, krallık yanlısı ve dini öven konuşmalarıyla harikalar yaratıyordu. Bir yandan da Katolik Kiliseler Birliği'ne bağlı gazetelere hiçbir maddi karşılık beklemeden ve yazısının altına imza olarak sadece "L" harfi koyarak son derece dikkat çekici makaleler yazıyordu. Gerek X. Charles, gerekse Kraliyet Başrahipliği'nden gelen istek üzerine, hiçbir maddi karşılık beklemeden politik broşürler kaleme aldı. "Kral," diyordu, "benim için o kadar çok şey yaptı ki kendisi için

canımı bile veririm." Dolayısıyla, birkaç gündür Lucien'in Başbakanın özel kalemine başkâtip olarak atanması gündemdeydi, ama Madam d'Espard, Lucien'in aleyhine o kadar çok insanı seferber etti ki X. Charles'ın Başbakanı Jacques bu konuda bir karar vermekte tereddüt etmeye başladı. Lucien'in durumunun net olmaması ve kendisi yükseldikçe dile getirilen, "Neyle geçiniyor?" sorusunun cevap beklemesi bir yana, meraklılar iyi niyetle de olsa, kötü niyetle de olsa bu işi didiklemeden duramıyor ve ikbal peşinde koşan bu adamın zırhında değil bir, birçok kusur buluyorlardı. Clotilde de Grandlieu gayet masum, annesiyle babası konusunda casusluk ediyordu. Birkaç gün önce Lucien'i sohbet için bir pencere girintisine çekerek ailenin itirazlarından haberdar etmişti. "Bir milyonluk bir arazi satın alın, o zaman benimle evlenebilirmişsiniz, annemin cevabı böyle," demişti Clotilde. Carlos ise, Lucien'in güya nihai olan bu sözü aktarması üzerine, "İleride sana bu paranın nereden geldiğini sorarlar," demişti. "Eniştem epey yüklü bir servet yapmıştır herhalde," diye karşılık vermişti Lucien, "paranın kaynağından onu sorumlu tutarız." Carlos, "Yani bütün iş bir milyonu bulmaya kaldı desene!" diye haykırmıştı, "Bunu bir düşüneyim."

Bir kez bile akşam yemeğine davet edilmemiş olması, Lucien'in Grandlieu Malikânesi'ndeki konumunu açıklamaktaydı. Dük'ün, Rubempré Efendi dediği adam hakkındaki güvensizliği o dereceydi ki yaşlı Dük'ten bu lütfu kopartmayı ne Clotilde başarmıştı, ne d'Uxelles Düşesi ne de Lucien'e karşı her zaman harika davranan Madam de Maufrigneuse. Salonun müdavimlerince fark edilen bu ayrıntı, kendini sığıntı gibi hisseden Lucien'in onurunu fena halde kırıyordu. Yüksek sosyetenin müşkülpesent olmaya hakkı vardır, çünkü sık sık ihanete uğrar! Herkesçe bilinen bir servetiniz yoksa, belirli bir işi-

niz ya da mesleğiniz yoksa, istediğiniz kadar takla atın, Paris sosyetesinde öyle uzun boylu ayakta kalamazsınız. Bu yüzden, Lucien yükseldikçe, "Neyle geçiniyor?" sorusu da kafaları giderek daha çok kurcalıyordu. Başsavcı Granville'in, Devlet Bakanı ve Yüksek Mahkeme Başkanı Kont Octave de Bauvan'ın desteğini borçlu olduğu Madam de Sérisy'nin evinde şöyle demek zorunda kalmıştı: "Gırtlağıma kadar borçlandım."

Yükselme hayallerinin kabulü olarak gördüğü malikânenin avlusuna girerken, Dokuzcanlı'nın düşünüp taşınıp verdiği karar aklına geldi. İçi burkularak, "Ayaklarımın altında her şeyin çöktüğünü hissediyorum!" diyordu kendi kendine. Esther'i seviyordu ama Matmazel de Grandlieu'nün de karısı olmasını istiyordu! Ne tuhaf durumdu! Birine sahip olmak için ötekini satmak gerekiyordu. Bu alışverişi Lucien'in onurunu incitmeden yapabilecek tek bir adam varsa o da yalancı İspanyol'du. İkisi de tek tek ve birbirlerine karşı son derece sıkı ağızlı olmak zorunda değil miydiler? Hayatta, tarafların sırayla bir hükmeden, bir hükmedilen olduğu bu türden bir anlaşma daha yoktur.

Lucien, yüzüne gölge düşüren bulutları savuşturarak neşeyle, ışıl ışıl Grandlieu Malikânesi'nin salonlarına girdi.

İyi aile kızı

O sırada pencereler açılmış, bahçeden gelen çiçek kokuları salonu doldurmuştu. Salonun tam ortasında bir çiçek piramidi yükseliyordu. Düşes bir köşede diva-

na oturmuş, Chaulieu Düşesi'yle sohbet etmekteydi. Birçok kadın bir araya toplanmıştı, yapmacık üzüntülerine kendilerince uygun gördükleri farklı ifadelerin izini taşıyan değişik tavırlarıyla dikkat çekiyorlardı. Yüksek sosyetede kimse felaketleri, acıları umursamaz; hepsi laftadır. Erkekler salonda ya da bahçede dolaşıyorlardı. Clotilde ile Joséphine çay masasının başında meşguldüler. Vidam de Pamiers, Grandlieu Dükü, Marki d'Ajuda-Pinto, Maufrigneuse Dükü bir köşede vist oynuyorlardı. Geldiği haber verilen Lucien, salonu geçip Düşes'i selamladıktan sonra, yüzünden okunan üzüntünün nedenini sordu.

"Madam de Chaulieu acı bir haber almış; damadı olan eski Soria Dükü, Baron de Macumer ölmüş. Bu acı haberi ağabeylerine bakmak için Chantepleurs'e giden küçük Soria Dükü'yle karısı mektupla bildirmiş. Louise perişanmış..."

"Hiçbir kadın hayatında kocasından Louise gibi sevgi görmemiştir," dedi Madeleine de Mortsauf.

"Zengin bir dul olacak," diye devam etti yaşlı Düşes d'Uxelle, Lucien'e bakarak. Lucien'in yüzündeki kayıtsız ifade değişmemişti.

"Zavallı Louise," dedi Madam d'Espard, "onu anlıyorum, çok üzülüyorum."

Markiz d'Espard ince ruhlu ve yufka yürekli bir kadınmış gibi dalgın bir tavır takındı. Henüz on yaşında olan Sabine de Grandlieu alay dolu anlamlı bir bakışla annesine baktıysa da annesinin kaş göz işaretiyle hemen vazgeçti. Çocuğunu iyi terbiye etmek böyle olurdu işte.

Madam de Chaulieu en anaç haliyle, "Kızım bu acıya dayanırsa, geleceğinden korkarım," dedi. "Louise çok romantik bir kızdır."

Yaşlı Uxelles Düşesi:

"Kızlarımız bu bakımdan kime çekti bilemiyorum..."

Yaşlı bir kardinal, "Bu devirde, duygularla görenekleri uzlaştırmak artık çok zor," dedi.

Ne diyeceğini bilemeyen Lucien de küçük hanımlara iltifat etmek üzere çay masasına gitti. Şair, kadınlar grubunun yanından geçerken Markiz d'Espard, Grandlieu Düşesi'nin kulağına eğildi:

"Siz bu çocuğun sevgili Clotilde'inize âşık olduğuna sahiden inanıyor musunuz?"

Sorudaki hinliği anlamak için Clotilde'in bir portresini çizmek gerekir. Yirmi yedi yaşındaki genç kız o sırada ayakta duruyordu. Bu duruş da Madam d'Espard'ın alaycı bakışlarının tıpkı kuşkonmaza benzeyen Clotilde'in tahta gibi kupkuru vücudunu olduğu gibi sarmasına olanak tanıyordu. Genç kızın göğsü o kadar yassıydı ki modacıların yalancı şal dedikleri egzotik çarelerle bile gizlenemiyordu. Taşıdığı ismin kendisine yeterince avantaj sağladığının bilincinde olan Clotilde ise kapatma zahmetine girmek bir yana, bu kusurunu yiğitçe ortaya çıkarıyordu. Ortaçağ heykeltıraşlarının, katedrallerdeki nişlerin zemini üzerinde profillerinin bütün keskinliğiyle öne çıkan küçük heykellerinde yarattıkları o yalın ve net çizgiyi, kendini sımsıkı elbiselerin içine hapsederek elde ediyordu. Clotilde'in boyu beş ayak, dört parmaktı. Amiyane ama duruma çok uygun bir deyimle, sırf bacaktan ibaretti. Bu orantısızlık, gövdesinin üst kısmına biçimsiz bir görüntü veriyordu. Esmer teni, gür siyah saçları, kalın kaşları, daha şimdiden kararmış göz çukurlarına gömülü çakmak çakmak gözleri, çıkık alnının altındaki yarım ay gibi kavisli yüzüyle, Portekiz'in en güzel kadınlarından biri olan annesinin karikatürü gibiydi. Doğanın böyle cilveleri vardır. Ailelerde aynı çizgilerin kız kardeşte şaşırtıcı bir güzellik sunarken erkek kardeşte tam bir çirkinlik abidesine dönüştüğü sık sık görülür, oysa iki kardeş birbirine çok benzemektedir. Clotilde'in aşırı de-

recede içeri çökük dudaklarına kalıplaşmış bir küçümseme ifadesi yerleşmişti. Kalbinin gizli kıpırtılarını yüzündeki herhangi bir çizgiden çok dudakları ele veriyordu. Yanakları kızaramayacak kadar koyu renkli olduğu, her zaman sert bakan siyah gözleri de asla bir şey söylemediği için, içindeki sevgi dudaklarına sevimli bir ifade veriyordu. Bu kadar kusuruna, tahta gibi fiziğine rağmen, aldığı eğitimden ve köklü soyundan gelen azametli bir havası, mağrur bir duruşu, belki o sade kıyafetinin de etkisiyle soylu bir ailenin kızı olduğunu belli eden, çok yerinde bir deyişle "açıklanması zor" özellikleri vardı. Clotilde'in sağlıklı, gür ve upuzun saçları da güzel sayılabilirdi. İyi terbiye ettiği sesi cıvıl cıvıldı. Çok güzel şarkı söylüyordu. İnsanların, "Ne güzel gözleri var," ya da "çok iyi huylu," dediği genç kızlardandı. Kendisine İngiliz usulü, "Zat-ı latifleri," diyen birine bir keresinde, "Bana Zat-ı sıskaları deyiniz," demişti.

Düşes, Markiz'e, "Clotilde'ciğim sevilmeyecek bir kız mı ki?" diye sordu. "Dün bana ne dedi, biliyor musunuz? 'Konumum yüzünden seviliyorsam bile, ne yapıp edip kendimi ben olduğum için sevdireceğim!' Hem zeki hem hırslı bir kız, bu iki niteliğe önem veren erkekler de var. Diğerine gelince şekerim, adam rüya gibi yakışıklı. Rubempré'lerin topraklarını da satın alırsa, Kral bizim hatırımıza ona marki unvanı verecek. Sonuçta annesi Rubempré'lerin sonuncusuymuş..."

"Zavallı çocuk, bir milyonu nereden bulacak?" dedi Markiz.

Düşes devam etti:

"Orası bizi ilgilendirmez ama çalacak değil herhalde... Hem zaten biz de Clotilde'i Mösyö de Rubempré gibi yakışıklı da olsa, şair de olsa, genç de olsa dalavereci ve namussuz birine vermeyiz!"

Clotilde, Lucien'e sonsuz bir zarafetle gülümsedi:

"Geciktiniz."

"Evet, yemeğe davetliydim."

Genç kız kıskançlığını ve içini kemiren endişelerini bir gülümsemeyle sakladı.

"Birkaç gündür davetlere fazla gidiyorsunuz."

"Davetlere mi?" dedi Lucien, "Hayır, sadece büyük bir tesadüf eseri bütün hafta bankerlerle yemek yedim. Bugün Nucingen'lerdeydim, dün du Tillet'lerde, ondan önceki gün de Keller'lerde..."

Görüldüğü gibi, artık Lucien de büyük asilzadelerin o küstah ve esprili tonunu gayet güzel kullanabiliyordu.

Clotilde, bir fincan çay ikram ederken (Ama nasıl bir zarafetle!), "Düşmanınız çokmuş," dedi. "Babama gelip kumarda altmış bin frank borçlandığınızı, yakında da dinlenme köşkü niyetine Saint Pélagie'yi[1] boylayacağınızı söylemişler. Bütün bu iftiralar beni nasıl kahrediyor, bir bilseniz... Her şey üstüme üstüme geliyor. Mesele benim katlandığım üzüntü değil (babamın bakışları beni öyle eziyor ki). Söylenenlerde ufacık da olsa doğruluk payı varsa sizin çekeceğiniz üzüntüden bahsediyorum ben..."

Lucien boşalan fincanını gümüş işlemeli tepsiye bırakırken, "Bu saçma sapan şeyleri dert etmeyin," dedi, "ben sizi nasıl seviyorsam, siz de beni öyle sevin. Bana birkaç ay daha zaman tanıyın..."

"Babama görünmeyin, sizi kıracak bir şey söyler, siz de kaldıramazsınız; işte o zaman mahvoluruz... Şu hain Markiz d'Espard babama annenizin loğusa kadınlara baktığını, kız kardeşinizin de ütücü olduğunu söylemiş..."

Lucien'in gözleri doldu.

"Büyük bir sefalet içine düşmüştük," diye cevap verdi. "Bu iftira değil ama kötü niyetli bir dedikodu. Bu-

1. Paris'te bulunan, daha çok ahlak suçundan ve borç yüzünden mahkûm olanlara yönelik hapishane. (Ç.N.)

gün ablamın milyonları var, annemse iki yıl önce öldü gitti... Anlaşılan bu bilgileri tam da başarılı olacağım âna saklamışlar..."

"İyi de siz Madam d'Espard'a ne yaptınız?"

"Madam de Sérisy'nin evinde Mösyö de Bauvan ve Mösyö de Granville'in önünde Bianchon'dan duyduğum, Markiz'in kocası Marki d'Espard'ı hacir altına aldırtmak için açtığı davanın hikâyesini şaka yollu anlatmak gibi bir patavatsızlık ettim. Mösyö de Granville'in, Bauvan ve Sérisy'nin de desteklediği görüşü üzerine Adalet Bakanı'nın görüşü de değişti. *Gazette des tribunaux*[1] ve ayyuka çıkan rezaletin karşısında Başsavcı'yla Bakan geri adım attılar. Bu iğrenç olaya son noktayı koyan gerekçeli karar da Markiz'i oldukça utanç verici bir duruma düşürdü. Mösyö de Sérisy boşboğazlık edip Markiz'i bana ölümüne düşman ettiyse de bu olay sayesinde onun, Başsavcı'nın ve Octave de Bauvan'ın himayelerini kazanmış oldum. Madam de Sérisy onlara edindikleri bilgilerin kaynağını açıklayarak beni büyük tehlikeye attıklarını söylemiş. Mösyö Marki d'Espard da ihtiyatsızlık etti; bu aşağılık davayı benim sayemde kazandığını düşünerek kalkıp ziyaretime geldi..."

"İkimizi de Madam d'Espard'dan kurtaracağım," dedi Clotilde.

Lucien coşkuyla, "Peki nasıl yapacaksınız?" diye sordu.

"Annem küçük d'Espard'ları bize davet edecek. Çoktan büyüdüler bile. Çok sevimliler. Baba ve iki oğlu burada sizi göklere çıkarırlar, böylece annelerini bir daha görmeyeceğimizden eminim..."

"Ah Clotilde, harikasınız! Sizi siz olduğunuz için

1. (Fr.) Mahkeme Gazetesi. (Y.N.)

sevmeseydim, zekânız için severdim!"

Genç kız bütün aşkını dudaklarında toplayarak, "Bunun zekâyla ilgisi yok ki," dedi. "Tann'ya emanet olun. Birkaç gün gelmemeye bakın. Beni Saint-Thomas-d'Aquin'de pembe bir eşarpla görürseniz, babamın siniri geçmiş demektir. Oturduğunuz koltuğun arkasına yapıştırılmış bir cevap bulacaksınız; belki görüşmediğimiz günler için bir teselli olur... Bana getirdiğiniz mektubu da mendilimin içine koyarsınız..."

Bu kız kesinlikle yirmi yedisinden fazlaydı...

Bir yosmanın evi

Lucien, La Planche Sokağı'ndan bir arabaya bindi, bulvarlarda indi, sonra Madeleine'de başka bir arabaya binerek Taitbout Sokağı'na gitmesini istedi.

Saat on birde Esther'in evine girdiğinde, kızı gözyaşları içinde ama her zamanki gibi giyinip süslenmiş, kendisini eğlendirmeye hazır buldu! Üzerine sarı çiçekler işlenmiş beyaz atlas kaplı divana uzanmış, üzerinde kiraz rengi fiyonkları olan Hint muslininden nefis bir sabahlık, ayaklarında kiraz rengi saten astarlı şirin kadife terliklerle, korsesiz, saçları öylece tepede toplanmış, bütün şamdanları yakmış, nargilesi hazır vaziyette Lucien'ini bekliyordu. Ama kendi nargilesini hazırlamamıştı. Önünde duran yakılmamış nargile, ne halde olduğunu anlatır gibiydi. Kapıların açıldığını duyunca gözyaşlarını sildi, ceylan gibi sıçrayarak rüzgâra kapılıp ağaca dolanan kumaş misali kollarıyla Lucien'i sardı.

"Ayrılıyor muyuz?" diye sordu. "Doğru mu?"

"Aman canım, sadece birkaç günlüğüne!" diye cevap verdi Lucien.

Esther, Lucien'i bırakarak ölü gibi divana devrildi. Böyle durumlarda kadınların çoğu papağan kesilir. Ah, sizi ne kadar çok seviyorlardır! Beş yıl geçmiştir ama hâlâ ilk günkü kadar mutludurlar, sizden ayrılamazlar; o kırgınlıklar, umutsuzluklar, aşk, öfke, pişmanlıklar, dehşet, keder, önseziler onları nasıl da asilleştirmiştir! Kısacası, Shakespeare'den bir sahne kadar güzeldirler. Ama, şunu iyi bilin; bu kadınlar sevemezler! Tıpkı dedikleri gibilerse, yani gerçekten seviyorlarsa, Esther'in yaptığını yaparlar, çocuklarla gerçek aşkın yaptığını... Esther tek kelime etmiyordu; yüzünü yastıklara gömmüş yatıyor, sıcak gözyaşları döküyordu. Lucien, Esther'i, konuşarak kaldırmaya çalışıyordu:

"Ama yavrucuğum, ayrılmıyoruz ki biz... Yakında dört yılı bulacak bir mutluluktan sonra, bir süre ayrı kalacağız diye böyle mi yapacaksın yani?"

Coralie'nin de kendisini böyle sevdiğini hatırlayarak, "Ben bu kızlara ne yaptım böyle?" diye düşünüyordu.

"Ah mösyö, öyle yakışıklısınız ki..." dedi Avrupa.

Duyular için de ideal bir güzellik vardır. Bu çok çekici güzelliğe bir de Lucien'i farklı kılan yumuşak huyuyla şairliği de eklendiğinde; dış görünüşteki doğal güzelliklere karşı son derece hassas olan, bu güzelliklere çocuksu bir saflıkla hayranlık duyan o yosmaların delice tutkusu anlaşılabilir. Esther usul usul hıçkırıyordu. Halinden, sonsuz bir keder içinde olduğu belli oluyordu.

"Ama küçük salak..." dedi Lucien, "Hayatım söz konusu, söylemediler mi sana?"

Esther, Lucien'in kasıtlı olarak söylediği bu söz üzerine vahşi hayvan gibi doğruldu. Dağılan saçları, güzel yüzünü yapraklı dallar gibi sarmıştı. Bakışlarını Lucien'e dikti.

Kollarını, tehlike karşısındaki sokak kızlarına has bir hareketle kaldırarak haykırdı:

"Hayatın mı?"

Ardından, kolları iki yana düştü. "Doğru ya, o zebani kılıklı adam da notunda çok ciddi şeylerden bahsediyordu."

Kemerinden kirli bir kâğıt parçası çıkarırken Avrupa'yı görünce, "Kızım, bizi yalnız bırak," dedi. Avrupa kapıyı kapatınca, Carlos'un gönderdiği mektubu Lucien'e uzattı: "Al bak, işte onun bana yazdıkları," dedi. Lucien yüksek sele okumaya başladı:

Yarın sabah saat beşte yola çıkacaksınız. Sizi Saint-Germain Ormanı'nda bir bekçinin evine götürecekler, orada birinci katta bir odada kalacaksınız. Ben izin vermedikçe odadan çıkmayacaksınız. Hiçbir şeyiniz eksik olmayacak. Bekçiyle karısı güvenilir kişilerdir. Lucien'e mektup yazmaya kalkmayın, gündüz pencerede görünmeyin. Ama yürümek isterseniz geceleri bekçinin eşliğinde çıkabilirsiniz. Yol boyunca arabanın perdelerini kapalı tutun. Lucien'in hayatı söz konusu. Lucien bu akşam size veda etmeye gelecek, bu notu onun önünde yakın...

Lucien pusulayı hemen bir mumun alevinde yaktı. Esther, bir suçlunun ölüm hükmünü dinlediği gibi dinledikten sonra, "Bak şimdi Lucien'im..." dedi, "Sana, seni sevdiğimi söylemeyeceğim, çünkü çok saçma olur. Neredeyse beş yıldır seni sevmek bana nefes almak, yaşamak kadar doğal geliyor... Beni kafese kapatılan garip bir küçük hayvan gibi getirip buraya bırakan o anlaşılmaz insanın koruyuculuğu altında mutluluğumun başladığı ilk günden beri senin başkasıyla evlenmek zorunda olduğunu biliyordum. İyi bir evlilik yapman geleceğin için şart, Tanrı da beni bahtının önünde engel olmaktan korusun. Bu evlilik benim ölümüm demek olsa da canını hiç sık-

mayacağım. Terzi kızlar gibi mangal kömürüyle kendimi zehirlemeyeceğim. Bir kere denemek bana yetti. Mariette der ya, ikinci defa mide bulandırır. Hayır... Ben, uzaklara gideceğim. Fransa dışına. Asya'nın memleketinde gizli usuller varmış, o biliyormuş, bana sakin sakin ölmeyi öğreteceğine söz verdi. Bir iğne batırıyormuşsun, hop, her şey olup bitiyormuş! Sevgili meleğim, senden istediğim tek bir şey var; beni aldatmaman. Hayattan alacağımı aldım; 1824'te seni gördüğüm ilk günden bugüne kadar, on kadının mutluluğundan fazlasını yaşadım. Bu yüzden beni olduğum gibi kabul et; zayıf olduğu kadar güçlü de olan bir kadın olarak. Bana de ki, 'Ben evleniyorum,' senden tek istediğim sevgi dolu bir veda olur, ondan sonra bir daha adımı bile duymazsın."

İçtenliği, ancak hareketleri ve ses tonundaki saflıkla kıyas kabul edecek bu açıklamanın ardından bir an bir sessizlik oldu. "Evleniyor musun?" dedi Esther. O parlak, büyüleyen bakışlarını, keskin hançer ağzı gibi, Lucien'in mavi gözlerine saplamıştı.

"On sekiz aydır benim evlenme işimle uğraşıyoruz, hâlâ bir sonuca bağlanmadı," dedi Lucien, "ne zaman bağlanacağını da bilmiyorum; ama konu bu değil sevgili küçüğüm... Konu Rahip, sen, ben... Ciddi şekilde tehdit tehlike altındayız... Nucingen seni görmüş..."

"Evet," dedi kız, "Vincennes'de. Tanımış mı peki?"

"Hayır, tanımamış," diye cevap verdi Lucien, "ama varını yoğunu feda edecek kadar âşık olmuş sana. Yemekten sonra, karşılaşmanızdan bahsederken seni tarif edince elimde olmadan güldüm. İhtiyatsızlık işte... çünkü ben sosyeteden insanların arasında etrafı düşman bir kabilenin tuzaklarıyla çevrili bir vahşi gibiyim. Beni düşünme zahmetinden kurtaran Carlos, bu durumu tehlikeli buluyor. Nucingen peşimize adamlar takacak olursa –ki Baron bunu yapacak tıynettedir– ona bir oyun oyna-

ma işini o üstlenecek. Baron bana polisin beceriksizliğinden yakındı. Kurum bağlamış köhne bir bacayı tutuşturmuşsun sen..."

"Peki senin İspanyol'un niyeti ne?" dedi Esther usulca.

"Bilmiyorum, bana, 'Hiçbir şeyi dert etme,' dedi," diye cevap verdi Lucien. Esther'in yüzüne bakacak yüzü yoktu.

"Durum buysa, köpek gibi itaat edeceğim. Çok iyi beceririm," dedi Esther. Koluna girip Lucien'i odasına götürürken, "O rezil Nucingen'in evinde güzel yemekler yedin mi Lulu'cuğum?" diye sordu.

"Yemek yediğimiz evin aşçısı bir hayli ünlü olsa da insan Asya'nın yemeklerinin tadına vardıktan sonra başkasının yemeğini kolay kolay beğenemiyor. Ama her pazar olduğu gibi yemekleri gene Carême hazırlamıştı."

Lucien, elinde olmadan Esther'i Clotilde'le kıyaslıyordu. Sevgilisi o kadar güzel, her zaman o kadar çekiciydi ki en sağlam aşkları bile yiyip bitiren "bıkkınlık" canavarı henüz semtlerine bile uğramamıştı. "İnsanın aradığı kadını iki ayrı bedende bulması ne hazin..." dedi içinden. "Birinde şiir, şehvet, aşk, bağlılık, güzellik, nezaket..." Esther akşam yatmadan önce her kadının yaptığı gibi orayı burayı karıştırıyor, gidiyor geliyor, şarkılar söyleyerek kelebek gibi dolaşıyordu. Sanki bir arıkuşuydu. "Öte yanda ise, soylu bir isim, itibar, şan şeref, mevki, görgü... Bunların hepsini tek bir kişide birleştirmenin hiçbir yolu yok..."

Ertesi sabah saat yedide o küçük şirin pembe beyaz odada uyanan şair, yalnız olduğunu fark etti. Zile basınca esrarengiz Avrupa koşup geldi:

"Beyefendinin isteği nedir?

"Esther!"

"Madam, beşe çeyrek kala gitti. Peder'in emri üzerine eve teslim yeni bir simamız oldu."

"Kadın mı?"

"Hayır Mösyö, bir İngiliz kadın... Geceleri iş çıkaran kadınlardan... Kendisine madammış gibi davranmamız emredildi... Mösyö o kazuletle ne yapacak? Zavallı Madam, arabaya binerken ağladı... 'Ne yapalım, katlanacağız,' diye hıçkırdı. Gözlerini silerken bana, 'O zavallı kediciği uyurken terk ettim Avrupa,' dedi, 'Bana baksaydı ya da adımı söyleseydi ikimizin de ölümü pahasına kalırdım...' Bakın Mösyö, ben Madam'ı o kadar severim ki yerine getirilen kızı ona göstermedim; ne hizmetçiler var, sırf ona eziyet etmek için neler yaparlardı..."

"Kadın burada yani?"

"Madam'ı alıp götüren arabayla geldi, ben de talimat üzerine kendi odamda sakladım..."

"İyi mi bari?

Avrupa, "Rastgele bulunan bir kadın ne kadar iyi olursa o kadar iyi, ama rolünü oynamakta pek zorlanmayacak gibi. Hele bir de beyefendi kendi rolünü iyi oynarsa..." dedikten sonra sahte Esther'i getirmeye gitti.

Mösyö de Nucingen iş başında

Kudretli banker bir gece önce yatmadan uşağına emir vermiş, uşağı da saat yedide mali polisin en acar elemanlarından meşhur Louchard'ı küçük salona almıştı. Hemen arkasından üstünde ropdöşambrı, ayaklarında terlikleriyle Baron da geldi. Polis'in selamına karşılık, "Siz... Siz benimle alay ettiniz!" dedi.

"Mecburen oldu Sayın Baron. Görevime bağlıyım, bu görevle ilgisi olmayan bir meseleye karışamayacağımı da size arz etmiştim. Ben size ne sözü vermiştim? Me-

murlarımızdan size en iyi şekilde hizmet edeceğine inandığım kişiyi temasa geçireceğimi söylemiştim. Sayın Baron farklı meslekler arasında yetki sınırları olduğunu bilirler... Ev yaparken, doğramacının işini anahtarcıya veremezsiniz. Bakın, iki çeşit polis vardır; siyasi polis, adli polis. Adli polis, siyasi polisin işine karışmaz, siyasi polis de adli polisin. Siyasi polise başvursaydınız, sizin işinizle ilgilenmek için bakanlıktan izin almaları gerekecekti. Siz de Kraliyet Polisi Genel Müdürü'ne meseleyi anlatmaya cesaret edemeyecektiniz. Kendi hesabına polislik yapan memur işinden olur. Oysa, adli polis de siyasi polis kadar temkinlidir. Yani gerek İçişleri Bakanlığı'nda gerekse Emniyet'te kimse devletin ve adaletin çıkarları dışında iş göremez. Konu bir komplo ya da cinayetse, işte o zaman şefler emrinizdedir. Ama insaf edin Sayın Baron, Paris'in elli bin aşkı meşkiyle uğraşmaktan çok başka işleri var onların! Bize gelince, biz ancak borçluların tutuklanması işine bakarız. Başka işlere burnumuzu sokup da birilerinin huzurunu bozacak olursak, kendimizi korkunç bir tehlikeye atmış oluruz. Ben size adamlarından birini gönderdim ama sorumlu olmadığımı da söyledim; Paris'te bir kadını bulmasını istemişsiniz, Contenson ise binlik bir banknot alarak sizi 'söğüşlediği halde' parmağını bile oynatmamış. Paris'te Vincennes Ormanı'na gittiği sanılan, üstelik tarifi Parisli bütün güzel kadınlarla aynı bir kadını aramak, samanlıkta iğne aramaya benzer."

"Contenson bin frangımın üstüne yatacağına, durumu anlatsa olmaz mıydı?"

"Bakın Sayın Baron," dedi Louchard, "bana bin ekü verin, ben de size... size bir tavsiye satayım."

Nucingen sordu:

"Peki tavsiyen bin ekü eder mi?"

Louchard, "Yağma yok Sayın Baron," diye cevap verdi. "Sevdalanmışsınız, tutkunu olduğunuz kişiyi bulmak

istiyorsunuz, aşk yüzünden gül gibi sararıp soluyorsunuz. Uşağınız söyledi; dün evinize iki hekim gelmiş, durumunuzu hiç iyi görmemişler. Sizi, işini bilen bir adamın ellerine ancak ben teslim edebilirim... Hayatınız bin eküye değmez mi yahu?"

"Şu işini bilen adamın adını verin, cömertliğimden hiç şüpheniz olmasın!"

Louchard şapkasını aldı, selam verip gitti.

Nucingen arkasından bağırdı:

"Sizi iblis sizi! Gelin de alın şunu!"

Louchard, parayı almadan önce, "Unutmayın, ben size sadece bilgi satıyorum. Size hizmet edebilecek tek adamın ismini, adresini vereceğim. Adam bu işlerin piridir..." dedi.

"Haydi oradan!" diye bağırdı Nucingen, "Etse etse ancak Rotschild'in ismi bin ekü eder, o da bir senedin altında imza olarak... Teklifim bin frank!"

Hiçbir dava vekilliği, noterlik, mübaşirlik, icra memurluğu görevinde bulunmamış olan kurnaz Louchard, Baron'a anlamlı bir bakışla yan yan baktı.

"Sizin için bin ekü nedir ki... Borsada iki saniyede geri alırsınız!" dedi.

"Bin frank veririm!" diye tekrarladı Baron.

Louchard selam verip çıkarken, "Siz altın madeni bile olsa pazarlık edersiniz!" dedi.

Baron arkasından bağırdı:

"Ben bu adresi beş yüz franga da buldururum!"

Uşağına da sekreterini çağırmasını söyledi.

Turcaret[1] devri sona erdi. Büyüğünden küçüğüne

1. Fransız yazar Lesage'ın (1668-1747) aynı adlı komedisinin kahramanı. Üçkâğıtçı bir uşağın marifetlerini anlatır. Uşağın kendisi de başka dolandırıcılar tarafından aldatılır. Dönemin acımasız bir eleştirisi olan bu eserin sahnelenmemesi için çok uğraşılmış, hatta para bile teklif edilmiştir. (Ç.N.)

bütün bankerler her işlerini üçkâğıtçılıkla yürütüyorlar artık; sanatta, hayır işlerinde, aşkta pazarlık yapıyorlar. Neredeyse papayla günah çıkartma pazarlığına bile girecekler. Louchard'ı dinlerken Nucingen'in aklına birden Contenson'un Louchard'ın sağ kolu olduğu gelmişti. Hafiyeler üstadının adresini pekâlâ Contenson da biliyor olabilirdi. Louchard'ın bin eküye satmak istediği şeyi Contenson yüz frank karşılığında söylerdi. Bu şimşek gibi plan, adamın, kalbi aşk dolu olsa da kafasının hâlâ sansar gibi çalıştığını çok güzel bir şekilde gösteriyordu.

"Mösyö," dedi sekreterine, "Contenson'a bizzat kendiniz gidin. Hani şu Louchard'ın muhbiri olan mali polis memuru. Ama arabayla gidin, adamı da hemen alıp getirin. Bekliyorum! Bahçe kapısından girin. İşte anahtar... Adamın buraya geldiğini kimse görmesin. Onu bahçedeki küçük köşke alın. Verdiğim görevi itinayla yapmaya çalışın."

Nucingen'le iş için konuşmaya gelenler oldu; ama o asıl Contenson'u bekliyordu. Esther'in hayalini kuruyor, kendisine hiç ummadığı heyecanlar tattıran kadını çok geçmeden yeniden göreceğini düşünüyordu. Suya sabuna dokunmayan sözlerle, her yöne çekilebilecek vaatlerle herkesi başından savdı. Contenson ona Paris'in en önemli şahsiyeti gibi geliyor, ikide bir de bahçeye bakıyordu. Sonunda kimseyi kabul etmemelerini tembihleyerek yemeğini bahçenin bir köşesinde bulunan küçük köşke getirtti. Parisli bankerlerin en kurdu, en keskin görüşlüsü, en politiği olan bu adamın bu davranışlarına, bu kararsız hallerine borsada kimse anlam veremiyordu.

Borsa simsarlarından biri, "Patronun nesi var?" diye sordu başkâtiplerden birine.

"Bilmem, galiba sağlığından endişe ediyorlarmış; dün Barones Doktor Desplein'le Doktor Bianchon'u çağırmış..."

Newton bir gün köpeklerinden adı Beauty olanı tedavi etmekle meşgulken ziyaretine yabancılar gelir. Bilindiği gibi, Newton, kendisine muazzam bir çalışmayı kaybettirmiş olan dişi köpeğine sadece şunu söylemiştir: "Ah Beauty, neyi mahvettiğini bir bilsen!" Yabancılar büyük adamın çalışmalarına saygı duyarak kendisiyle görüşemeden giderler. Bütün büyük yaşamlarda bir küçük köpek Beauty bulunur. Mareşal Richelieu, on sekizinci yüzyılın en büyük silahlı çatışmalarından birine sahne olan Mahon'un alınmasından sonra XV. Louis'yi selamlamaya geldiğinde, Kral kendisine şöyle der:

"Büyük haberi duydunuz mu? Zavallı Lansmatt ölmüş!"

Lansmatt, Kral'ın bütün aşk maceralarından haberdar olan kâhyadır.

Parisli bankerler, Contenson'a ne çok şey borçlu olduklarının farkına hiçbir zaman varamadılar. Nucingen'in muazzam bir işi alelacele bağlamasına bu hafiye neden oldu, Baron'un payı hazır olduğu halde hepsini onlara bıraktı. Vaşak, spekülasyon silahıyla her gün servet vurabilirdi ama insan, aşk mutluluğunun emrine girmişti!

Contenson

Ünlü banker çay içiyor, nicedir iştahtan kesilmiş bir adamın isteksizliğiyle tereyağı sürülmüş ekmeklerden bir iki dilim kemiriyordu ki küçük bahçe kapısının önünde bir arabanın durduğunu duydu. Biraz sonra da sekreteri, Contenson'un geldiğini haber verdi. Adamı araya araya ancak Sainte-Pélagie yakınlarında bir kahvede bu-

labilmişti; hafiye, kodese tıktırdığı ama parası karşılığında iyi muamele görmesini sağladığı bir borçlunun verdiği rüşvetle kahvaltı etmekteydi. Gördüğünüz gibi, bu Contenson inanılmaz biriydi, inanılmaz bir Paris garabetiydi. Daha ilk bakışta Beaumarchais'nin Figaro'sunu, Molière'in Mascarille'ini, Marivaux'nun Florentin'lerini ve Dancourt'un Lafleur'lerini görmüş kadar olurdunuz; düzenbazlıkta sınır tanımamanın, kuyruk sıkışınca çevrilen dolapların, kesilen iplerinden yeniden doğan hinliklerin vücut bulmuş hali olan bu şahıslar bile Contenson denen ruh ve zekâ yoksunluğu abidesinin yanında hiç kalırdı. Paris'te, karşılaştığınız şahıslar artık insan değil, birer seyirliktir! Hayatın bir ânı değil, tamamıdır, birçok hayattır! Alçıdan bir büstü üç defa fırınlayın, Floransa bronzunu andıran kırma bir görüntü elde edersiniz; Contenson'un suratı da nice felaketin şimşekleri ve korkunç durumların yarattığı sıkıntılarla kızgın bir fırının karşısında üç defa ter dökmüşçesine bronzlaştırmıştı. Çok sık olan kırışıkların düzelmesi artık imkânsızdı, her bir kırışık içi beyaz kalmış ebedi çizgiler gibiydi. Bu kara sarı yüzün her yeri kırış kırıştı. Voltaire'e benzeyen kafası, bir kurukafanın duygusuzluğuna sahipti ve arkada birkaç tutam saç da olmasa, canlı bir adamın kafası olduğundan şüphe edilirdi. Kıpırtısız bir alnın altında hiçbir ifade taşımayan gözler fıldır fıldır dönüyordu. Çay çeşitlerinin satıldığı bir dükkânın kapısında fanus içinde sergilenen Çinli gözleri, canlı numarası yapan ama ifadesi hiç değişmeyen yalancı gözler... İskelet burnu gibi basık burnu kadere nanik yapıyordu. Cimrilerin ağzı gibi gergin dudakları daima açık olsa da posta kutusu ağzı gibi sır vermiyordu. Bir vahşi gibi sakin, elleri kavruk, ufak tefek, kuru ve sıska bir adam olan Contenson'un saygı kurallarına asla boyun eğmeyen, umursamaz, Diyojenvari kayıtsız bir hali vardı. Kılık kıyafetten karakter tahlili yapabi-

lenler için Contenson'un üstündeki kıyafette hayatına ve yaşama biçimine dair kim bilir ne yorumlar saklıydı... Hele o pantolonu! Avukat cüppelerinin yapıldığı tergale benzer parlak siyah bir kumaştan, icra memuru yardımcılarının giydiği cinsten pantolonu... Temple'dan alınma bir yelek, ama şal yakalı ve işlemeli... Artık kızıllaşmış siyah bir ceket... Üstelik hepsi de güzelce fırçalanmıştı, neredeyse tertemizdi. Yalancı altın zincire takılmış bir de saati vardı. Açık yakasından üzerinde sahte elmastan bir iğnenin parladığı pilili sarı perkal gömleği görünüyordu! Kadife yakası işkence boyunluğunu andırıyor, koyu tenli boynunun kırmızı kıvrımları et parçaları halinde bu yakanın üzerine taşıyordu. İpek şapkası saten gibi parlıyordu ama bakkalın teki satın alıp kaynatacak olsa astarından iki kandile yetecek kadar yağ çıkardı. Bu ayrıntıları sıralamanın pek önemi yok, asıl Contenson'un bunlara yedirmesini becerdiği aşırı iddialı tavrı resmetmek lazım. Ceketinin yakasında, pençeleri açılmış çizmelerinin gıcır gıcır cilasında hiçbir Fransızca deyimin ifade edemeyeceği anlatılmaz bir koketlik vardı. Birbirinden çok farklı tonların karışımını daha iyi tarif edebilmek için şunu da ekleyelim; Contenson'u gören zeki bir insan, o hafiye değil de bir hırsız olsaydı, üzerinden akan bu kılıksızlığın yüzlerde tebessüm uyandırmak bir tarafa insanları dehşetle ürperteceğini anlardı. Kıyafetine bakan gözlemciler ise içlerinden şöyle derdi: "İşte rezil bir adam! İçiyor, kumar oynuyor, yemediği halt yok ama sarhoş olmuyor, oyunda hile yapmıyor, hırsız da değil katil de." Akla hafiye kelimesi gelene kadar Contenson'u gerçekten tanımlayacak bir kelime yoktu. Adam, adı sanı belli olanlar kadar ne idüğü belirsiz birtakım işlere de girip çıkmıştı. Solgun dudaklarındaki hınzır gülümseme, yeşile çalan gözlerini kırpışıyla basık burnunu hafifçe oynatışı, espriden yoksun olmadığını gösteriyordu. Tene-

ke gibi yüzü vardı, ruhu da muhtemelen yüzü gibiydi. Bu yüzden yüzündeki hareketler, içten gelen hareketlerin ifadesi olmaktan çok nezaket icabı zorlama sırıtışlardı. Bu kadar güldürmese, insanı korkuturdu. Her şeyin mayalandığı Paris kazanının fokurtuları üstünde yüzen köpüğün en ilginç ürünlerinden biri olan Contenson, en çok da filozof olmakla övünürdü. Hiç hayıflanmadan şöyle derdi: "Büyük yeteneklerim var ama sanki salakmışım gibi bedavaya satıyorum!" Başkalarını suçlamak yerine kabahati kendinde bulurdu. Çok hafiye bulursunuz ama Contenson kadar az kin tutanını bulamazsınız! "Koşullar hep aleyhimizde," der dururdu şeflerine, "kristalden olabilirdik, kum tanesi gibi kaldık, olay bu..." Kılık kıyafet konusundaki boş vermişliğinin bir anlamı vardı, tıpkı tiyatro oyuncuları gibi dışarı çıkarken ne giydiğine hiç önem vermezdi. Kılık değiştirmekte, yüzünü değiştirmekte üstüne yoktu; gerektiğinde züppe bile olabildiği için Frédérick Lemaitre'e bile ders verebilirdi. Gençliğinde, daracık evlerde bir arada yaşayan başıboş insanlar topluluğuna dahildi muhtemelen. Adli polise karşı derin bir nefret besliyordu, çünkü İmparatorluk döneminde, büyük bir adam olarak gördüğü Fouché'nin emrinde çalışmıştı. Zaptiye nazırlığının lağvedilmesinden sonra, hiç yoktan iyidir diyerek mali ve ticari tevkiflerle ilgilenmeye başlamıştı. Ama bilinen kapasitesi, kurnazlığı onu usta bir ajan haline getiriyordu. Siyasal polise bağlı ama perde arkasından iş gören şefler de adını listelerinden silmemişlerdi. İş politik bir çalışmaya gelince, Contenson da meslektaşları gibi, başrollerin şeflere ait olduğu dramın sessiz figüranlarından biriydi.

Nucingen sekreterine eliyle işaret ederek, "Haydi siz çıkın," dedi.

"Neden bu adam konaklarda yaşarken ben otel köşelerinde sürünüyorum," dedi Contenson içinden. "Alacaklılarına üç defa kazık attı, çaldı çırptı, bense kimsenin tek kuruşuna dokunmadım... Üstelik kabiliyet desen bende daha çok..."

Baron, "Contenson, evladım," dedi, "bin frangımızın üstüne oturdun."

"Metresim önüne gelene borçlanmış da..."

Nucingen gıptayla karışık bir hayranlıkla Contenson'a bakarak, "Senin metresin de mi var?" diye bağırdı.

Contenson, yaşadığı müptezel hayat sayesinde adeta âleme kötü örnek olsun diye genç kalmış bir adamın tavrıyla, "Daha altmış altı yaşındayım," diye cevap verdi.

"Peki ne yapıyor?"

"Bana yardım ediyor. Hırsızsanız ve dürüst bir kadın tarafından seviliyorsanız, ya kadın hırsız olur ya da siz namuslu bir adama dönüşürsünüz. Ben hafiye olarak kaldım."

"Yine paraya sıkışmışsındır," dedi Nucingen.

Contenson gülümseyerek, "Her zaman öyleyim," diye cevap verdi. "Sizin işiniz nasıl para kazanmaksa, benim işim de para hasreti çekmek... Aslında anlaşabiliriz; siz paraları toplayın, harcama işini de bana bırakın. Siz kuyu olun, ben kova..."

"Beş yüz frank kazanmaya ne dersin?"

"Güzel teklif... Ama salak değilim; o parayı, bahtımın bana reva gördüğü haksızlığa çare olsun diye vermeyeceksiniz herhalde..."

"Daha neler! Daha önce iç ettiğin bin franka ilave

edeceğim. Bu durumda da sana bin beş yüz frank vermiş oluyorum."

"Tamam, aldığım bin frangı hibe edip üstüne beş yüz frank daha ilave edeceksiniz..."

Nucingen başını salladı.

"Aynen öyle!"

Contenson, istifini bozmadan, "Ama sonuçta sadece beş yüz frank ediyor," dedi.

"Vereceğin mi?" diye sordu Baron.

"Alacağım. Peki Baron hazretleri bu parayı neye karşılık verecek?"

"Paris'te sevdiğim kadını bulabilecek bir adam varmış, adresini sen biliyormuşsun, öyle dediler... Tuttuğunu koparan bir hafiye midir sahiden?"

"Doğru..."

"Tamam öyleyse, şu adresi ver, gıcır beş yüzlük senindir."

"Görelim," diye karşılık verdi Contenson.

Baron cebinden bir banknot çıkardı, "İşte..." dedi.

Contenson elini uzattı: "Öyleyse verin."

"Yağma yok, her şey karşılıklı! Önce gidip şu adamı bir görelim hele, paranı o zaman alırsın. Neme lazım, sen bu paraya çok adres satarsın bana çünkü."

Contenson gülmeye başladı. Kendine kızar gibi yaparak, "Aslında böyle düşünmekte haklısınız," dedi. "Halimiz ne kadar süfliyse bizden de o kadar dürüst olmamız bekleniyor. Bakın Sayın Baron, bana altı yüz frank verin, ben de size iyi bir tavsiyede bulunayım."

"Bulun bakalım. Cömertliğime de güven..."

"Kendimi tehlikeye atıyorum," dedi Contenson, "büyük risk alıyorum. Polis olarak işini gizli kapaklı yürüteceksin. Sizse kalkmış, 'Haydi gidelim!' diyorsunuz... Zenginsiniz, her şey parayla halledilir sanıyorsunuz. Para elbette önemli. Ama bizim büyüklerimiz, 'Parayla ancak

insanları satın alabilirsiniz,' der. Aklınıza bile gelmeyen öyle şeyler vardır ki parayla bile satın alamazsınız! Para döküp tesadüfleri kendinize uyduramazsınız. Bu yüzden iyi polisler işlerini böyle yürütmez. Benimle arabada görünmeyi istiyor musunuz? Birilerine rastlayabiliriz... Tesadüfün iyisi de var kötüsü de."

"Sahi mi?" dedi Baron.

"Elbette Mösyö! Polis müdürünü bombalı araba saldırısının sırrının çözümüne ulaştıran şey, sokakta bulunan at nalıdır. Her neyse, bu akşam karanlık basınca kira arabasıyla Mösyö de Saint-Germain'in evine gidersek, ne o sizi evinde görünce kuşkulanır ne de siz oraya giderken biri tarafından görülmekten korkarsınız."

"Doğru..."

"Ah! Mösyö de Saint-Germain'in üstüne adam yoktur. Şu meşhur Corentin'in yardımcısı, Fouché'nin sağ kolu, kimilerine göre rahipliği sırasında olmuş evlilik dışı oğlu. Saçmalık; Fouché bakan olmasını bildiği gibi rahip olmasını da bilmiştir. Eh tabii adam on bin franktan aşağıya çalışmaz... Bu konuyu bir düşünün... Ama işiniz de görülür, hem de gayet güzel görülür. Hani derler ya, ne sen beni gördün ne ben seni, aynen öyle. Benim gidip Mösyö de Saint-Germain'e haber vermem lazım. Sizinle kimsenin göremeyeceği, duyamayacağı bir yerde birkaç kez buluşacaktır, çünkü özel kişiler hesabına polislik yapmakla kendini ateşe atmış oluyor. Ne yaparsınız... Adam gibi adamdır, insanların şahıdır ve Fransa'yı kurtardığı için tıpkı benim gibi, tıpkı Fransa'yı kurtaranlar gibi ne zulümler görmüştür!"

"Tamam," dedi Baron, "o zaman kavuşma saatini bana yazar bildirirsin." Yaptığı bayağı şakaya güldü.

Contenson hem alttan alır gibi hem de tehditkâr bir havayla, "Sayın Baron avucumu görmeyecekler mi?" diye sorunca da bahçıvanına seslendi:

"Jean, git de Georges'dan yirmi frank alıp bana getir..."

"Baron hazretleri bana daha fazla bilgi veremeyecekse bizim üstadın da kendisine yararlı olacağından şüpheliyim."

Baron içten pazarlıklı bir edayla, "Başka bilgiler de var elimde," dedi.

Contenson, "Sayın Baron'u selamlamaktan şeref duyarım," diyerek yirmi frangı aldı. "Mösyö'nün akşam nerede bulunması gerektiğini gelir Georges'a söylerim, çünkü iyi bir polis işini asla yazıya dökmez."

"Şu işe bak!" dedi Baron içinden, "Bu herifler de az uyanık değilmiş; polis de işini aynen bizim gibi yürütüyormuş meğer."

Canquoëlle Baba

Contenson, Baron'un yanından ayrıldıktan sonra sakin sakin Saint-Lazare Caddesi'nden Saint-Honoré Caddesi'ndeki Kafe David'e kadar yürüdü. Camdan içeri bakınca "Canquoëlle Baba" diye bilinen ihtiyarı fark etti. Saint-Honoré Caddesi'yle La Monnaie Sokağı'nın köşesinde yer alan Kafe David, yüzyılın ilk otuz yılı boyunca bayağı bilinen bir mekândı, ancak ünü Bourdonnais semtiyle sınırlı kalmıştı. İşten elini eteğini çekmiş yaşlı tüccarlarla hâlâ işlerinin başında olan toptancı esnafı; Camusot'lar, Lebas'lar, Pillerault'lar, Popinot'lar ve küçük baba Molineux gibi birkaç mülk sahibi burada toplanır. Colombier Sokağı'ndan gelen yaşlı Guillaume Baba da zaman zaman orada görünürdü. Kendi aralarında siyaset

konuşur ama ihtiyatı da elden bırakmazlardı çünkü Kafe David liberal eğilimliydi. İnsanların birbiriyle alay etme ihtiyacının büyüklüğü yüzünden mahalle dedikodularından geçilmezdi. O zamanın bütün kafeleri gibi bu kafenin de kendine has eksantrik bir müdavimi vardı;1811 yılından beri buraya gelip giden Canquoëlle Baba. Kafede toplanan sıradan insanlarla o kadar iyi anlaşırdı ki yanında herkes çekinmeden siyaset konuşabilirdi. Saftirik halleriyle müdavimlere epey şaka malzemesi sağlayan bu adam, ara sıra bir-iki aylığına ortadan kaybolur, yokluğu hep hastalıklarına ya da yaşlılığına verilirdi, çünkü 1811'de ilk geldiğinde bile altmışını çoktan geçmişti. Bu yüzden devamsızlığı kimseyi şaşırtmazdı.

Tezgâhta duran kadına, "Canquoëlle Baba'ya ne oldu?" diye sorarlardı.

"Bana öyle geliyor ki..." diye cevap verirdi kadın, "Bir gün küçük ilanlardan öldüğünü öğreneceğiz."

Canquoëlle Baba'nın şivesi köklerine dair menşe belgesi gibiydi. Statü yerine estatu, spesiyal yerine espesiyal, Türk yerine de tür derdi. Adı, Vaucluse idari bölgesinde bulunan ve taşrada bazı yerlerde mayısböceği anlamına gelen Les Canquoëlle adlı küçük bir mülkten geliyordu. Des Canquoëlle sonunda Canquoëlle olup çıkmışsa da kendisi için aristokrasi 1793'te ölmüş olduğundan, Canquoëlle Baba bu işe hiç bozulmamıştı. Hem zaten Les Canquoëlle'in tımarı da ona ait değildi. En küçük kolun en küçük oğluydu. Canquoëlle Baba'nın kılığı günümüz insanına garip gelse de 1811-1820 arasında kimseyi şaşırtmıyordu. İhtiyar, tarz olarak madenî tokalı façetalı kunduralar, mavi-beyaz enine halkalı ipek çoraplar, ayakkabılarıyla bir örnek oval tokalı ham ipekten pantolon giyerdi. Bu kıyafeti işlemeli beyaz bir yelek, yeşile çalan kahverengi çuha kumaştan madenî düğmeli eski bir ceket ve yakası yatık pilili jabosuyla bir

gömlek tamamlıyordu. Jabonun tam ortasında parlayan altın madalyonun camının altında insan saçından yapılma küçük bir tapınak göze çarpıyordu. Korkuluklar serçeleri nasıl ürkütüp kaçırırsa, bu da insanlara huzur veren o harika küçük duygusal şeylerden biriydi. Hayvanlar gibi insanların çoğu da hiç olmadık şeylerden korkar ya da bunlarda huzur bulur. Canquoëlle Baba'nın pantolonu bir önceki yüzyılın modasına uygun olarak göbeğinin altından bir tokayla sımsıkı tutturulmuştu. Kemerinden birçok ince zincirden oluşan birbirine paralel iki köstek sarkardı. Uçlarında bir yığın ıvır zıvır asılıydı. Beyaz kravatını arkadan küçük bir altın tokayla tutturmuştu. Karlar yağmış pudralı başına taktığı ve mahkeme başkanı Mösyö Tyr'in de kullandığı belediyenin üç köşeli şapkasını 1816 yılına kadar çıkarmamıştı. Kendisi için çok kıymetli olan bu şapkayı zamana ayak uydurmak düşüncesiyle daha sonra çıkarmış ve başına kimsenin laf etmeye cesaret edemediği o sakil yuvarlak şapkalardan takmıştı. Kurdeleyle bağlanan küçük bir atkuyruğu, ceketinin sırtında daire şeklinde bir iz bırakarak buradaki yağ, kir ve dökülen kepeğin oluşturduğu ince pudra tabakasının altında kayboluyordu. Yüzünde ilk göze çarpan yeri olan, şişlik ve yumrularla dolu, kırmızı, mantar yemeğinde kullanılmaya uygun burnuna bakınca, kendi halinde biri gibi görünen bu namuslu ihtiyarın iyi huylu, babacan ve saf bir karakteri olduğunu sanırsınız; ama sefahatle, her türlü rezillikle haşır neşir olmuş bu ihtiyarın o mütecessis yüzünü, kasılmış alaycı ağzını, soğuk gözlerini bir kez olsun incelememiş olan Kafe David'in müşterileri gibi siz de yanılmış olursunuz. İhtiyar o koca göbekli İmparator Vitellus kadar sakindi, İmparator'un o haşmetli göbeği bizim ihtiyarda neredeyse birebir aynı şekilde yeniden ortaya çıkmıştı. 1816 yılında, Kafe David'e gelip giden Gaudissart adında genç bir gezgin satıcı,

emekli bir subayla akşamın on birinden gece yarısına kadar içip sarhoş olmuştu. İhtiyatsız davranarak, Bourbonlar aleyhine düzenlenen ve yakında patlak verecek olan oldukça ciddi bir komplodan söz etti. Kafede, bir köşede uyur gibi görünen Canquoëlle Baba'dan, uyuklayan iki garsondan ve tezgâhtaki kadından başka kimse yoktu. Gaudissart yirmi dört saat içinde tutuklandı. Komplo ortaya çıkarılmıştı. İki kişi darağacında can verdi. Komployu ispiyonlayanın Canquoëlle Baba olduğu ne Gaudissart'ın aklına geldi ne de başka birinin. Garsonlar kovuldu, bir yıl boyunca gelen giden göz hapsine alındı. Herkesi bir polis korkusudur aldı. Canquoëlle Baba da polisten çok korktuğunu söylüyor, Kafe David'den ayağını çekmekten dem vuruyordu.

Contenson kafeye girdi, küçük bir kadeh içki istedi, gazeteleri okumakla meşgul Canquoëlle Baba'dan tarafa bakmadı; yalnız içki kadehini bir dikişte bitirdikten sonra Baron'un verdiği altın parayı aldı ve masaya üç kere vurarak garsonu çağırdı. Tezgâhtaki kadınla garsonun altını büyük bir dikkatle evirip çevirip incelemeleri, kendisi için çok aşağılayıcıydı ama Contenson'un görünüşünün kafedekileri ne kadar şaşırttığı düşünülürse, bu güvensizlik hiç de haksız sayılmazdı. Gazetelerini okur gibi yapıp gözlüklerinin altından Contenson'u süzen keskin gözlü bazı kül yutmazlar, "Bu altın çalıntı mı, yoksa birini mi öldürdü?" diye geçirdiler akıllarından. Her şeyi görüp hiçbir şeye şaşırmayan Contenson ise umursamaz bir ifadeyle yamalı bohçaya benzeyen atkısına ağzını sildi, parasının üstünü aldı, ne kadar bozuk varsa hepsini astarı bir zamanlar beyazken çuha pantolonu kadar siyaha dönen kesesine yerleştirdi, garsona da tek kuruş bahşiş bırakmadı.

Canquoëlle Baba, yanındaki Mösyö Pillerault'ya, "Tam asılacak bir herif!" dedi. Kafedeki müşteriler arasında şaşırmışa benzemeyen tek kişi Mösyö Camusot'ydu.

Herkese dönerek, "Yok canım daha neler!" diye cevap verdi. "Contenson bu, bizim ticaret muhafızı Louchard'ın sağ kolu. Anlaşılan herifler mahallede birini enseleme peşindeler..."

On beş dakika sonra Canquoëlle Baba kalktı, şemsiyesini aldı, sessizce çıkıp gitti.

Tıpkı Peder Carlos'un içindeki Vautrin gibi, Canquoëlle Baba'nın dış görünüşünün altında da çok korkunç ve içten pazarlıklı bir adamın saklı olduğunu açıklamak gerekiyor. Büyük itibar sahibi ailesinin tek mülkü Canquoëlle'de doğan bu güneylinin adı Peyrade'dı. Aslında küçük La Peyrade arazisine hâlâ sahip olan Comtat bölgesinde eski ama yoksul Peyrade ailesinin alt kolundandı. Baba evinde tutkularını tatmin edecek imkânları hiçbir zaman bulamayacaklarını anlayan Güneylileri başkente çeken o kabına sığmaz sefahat arzusu ve azgın yükselme hırsına kapılıp 1772'de ailenin yedinci çocuğu olarak on yedi yaşında, cebinde altılık iki eküyle yürüyerek Paris'e gelmişti. 1782'de Emniyet Müdürlüğü'nün güvenilir muhbiri, kahramanı haline geldiğini, son iki genel müdür Lenoir ve d'Albert beyler tarafından büyük takdir gördüğünü söylersek, Peyrade'ın nasıl bir gençlik yaşadığı anlaşılacaktır. İhtilal'in polisi yoktu, polise ihtiyaç duymadı. O sıralarda çok yaygın olan muhbirlik, vatanseverlikle eş tutuluyordu. Halk Kurtuluş Komitesi'nden biraz daha düzgün bir hükümete sahip olan Direktuvar döneminde bir polis teşkilatı kurulması zorunluluğu duyuldu. Baş Konsül, Emniyet Müdürlüğü'nü ve İç Güvenlik Bakanlığı'nı kurarak teşkilat kurma işini tamamladı. Geleneklerin adamı olan Peyrade, kendinden daha genç olmakla beraber daha güçlü ve esas dehasını polisin yeraltı faaliyetlerinde gösterecek olan Corentin ismindeki şahısla beraber kadroyu oluşturdu. Peyrade verdiği büyük hizmetler

karşılığında 1808'de Anvers Polis Teşkilatı'nda üst düzey bir mevkiye atanarak ödüllendirildi. Napoléon'un gözünde bu tür bir polis teşkilatı, Hollanda'yı izlemekle görevli bir güvenlik bakanlığıyla eşdeğerdi. İmparator, 1809 seferinden dönüşte, kabinesinin emriyle Peyrade'ı Anvers'den aldırıp iki jandarma arasında Paris'e getirtti. Peyrade, La Force Hapishanesi'ne atıldı. Emniyet Müdürlüğü'nde her biri altı saat süren üç sorgulamaya maruz kaldıktan iki ay sonra, dostu Corentin'in kefaletiyle hapisten çıktı. Peyrade'ın gözden düşmesinin nedeni, o zamanlar Walcheren Seferi denen çıkartmayla İngilizlerin saldırısına uğrayan Fransa kıyılarının savunmasında büyük yararlık göstererek İmparator'u ürküten Otranto Dükü Fouché'nin sağ kolu olarak sergilediği mucizevi eylemleri miydi acaba? O zamanlar Fouché hakkındaki bu yorumlar sadece ihtimalden ibaret olsa da aynı dönemde Cambaceres tarafından toplantıya çağrılan bakanlar konseyinde neler olup bittiği artık herkesçe bilindiğinden, bu artık kesin bir vaka. Napoléon'un Boulogne seferine misilleme olarak İngiltere'nin kalkıştığı saldırı karşısında yıldırım çarpmışa dönen ve o sırada Lobau Adası'nda sıkışıp kaldığı için Avrupa'nın kaybetmiş gözüyle baktığı İmparator'un yokluğunda gafil avlanan bakanlar nasıl bir tutum takınacaklarını bilemiyorlardı. Genel görüş, İmparator'a bir haberci göndermek yolunda oldu; ama bir tek Fouché, savaş planı çizme yürekliliğini gösterdi, planı yürürlüğe de koydu. "Nasıl istiyorsanız öyle yapın," dedi Cambaceres, "ama ben canımı sokakta bulmadım. Bu yüzden, İmparator'a bir rapor gönderiyorum." İmparator'un Fransa'ya döner dönmez devlet konseyinde bakanını düşürmek ve Fransa'yı kendisinin yokluğunda kurtardığı için cezalandırmak amacıyla ne kadar sudan bahaneler bulduğu biliniyor. İmparator o günden sonra, Prens de Talleyrand'ın düş-

manlığına ek olarak Otranto Dükü'nün düşmanlığını da kazandı. Oysa İhtilal'in yarattığı bu iki emsalsiz politikacıdan başka belki de 1813'te İmparator'u kurtarabilecek kimse yoktu. Peyrade'ı bertaraf etmek için o malum görevini kötüye kullanma bahanesini kullandılar; güya yüksek ticaret erbabıyla iş çevirip kâra ortak olmuş, kaçakçılığı teşvik etmişti. Genel komiserlik asasını gösterdiği büyük hizmetlere borçlu olan biri için böyle bir muamele çok ağırdı. Devlete bilfiil hizmet ederek yaşlanan bu adam, polis merkezine girdiği 1775'ten beri bütün hükümetlerin sırlarına vâkıftı. İşine yarayacak insanları kendisi yaratacak kadar güçlü olduğunu sanan İmparator, devlet güvenliğinin bekçisi olan bu meçhul dehaların en güvenilirlerinden, en marifetlilerinden ve en kurnazlarından biri olarak kabul edilen bu adam hakkında sonradan araya girenlerin olumlu değerlendirmelerini hiçbir şekilde dikkate almadı. Peyrade'ın yerini Contenson'la doldurabileceğini sandı ama Contenson'un o günlerde başını kaşıyacak vakti yoktu. Corentin'in hesabına çalışmakla meşguldü. Yediği bu darbe Peyrade'ı yıktı. Çünkü zevk ve eğlenceyi seven, boğazına düşkün biri olduğundan, kadınlar bahsinde şekerlemeleri elinden alınan çocuğa dönmüştü. Kötü alışkanlıkları iyice yer etmiş, huy haline gelmişti. Güzel yemekler yemekten, kumar oynamaktan, güçlü yetenekleri olan ve aşırı eğlenmeyi bir ihtiyaç gibi gören insanların kendini bıraktığı şatafattan uzak bir mirasyedi asilzade hayatı sürmekten vazgeçemiyordu. O zamana kadar keyfince yiyip içmiş, kimseye hesap vermeden gönlünce dolu dolu yaşamıştı, çünkü kendisinin de dostu Corentin'in de kredisi sonsuzdu. Pervasız bir espri anlayışı vardı, işini seviyordu, filozof tabiatlıydı. Bir de şu vardı; polis teşkilatında hangi rütbede olurlarsa olsun muhbirler de ağır ceza mahkûmları gibi, namuslu ya da serbest meslek

denen bir mesleğe bir daha geri dönemezlerdi. Bir kere damgalandılar mı, bir kere fişlenip numaralandılar mı, muhbirler ve mahkûmlar, tıpkı diyakozlar gibi silinmez bir karakter kazanırlardı. Sosyal devletin kaçınılmaz bir kader çizdiği insanlardandı. Peyrade'ın şanssızlığı, şirin bir küçük kıza sevdalanmış olmasıydı. Ünlü bir aktriste bir iyilik yapmış, kadın da minnettarlığını üç ay onunla beraber olarak göstermişti; bu yüzden kadının doğurduğu kızın kendi kızı olduğuna kesinkes inanıyordu. Emniyet, Lenoir'ın bu eski çömezine yılda bin iki yüz frank yardımda bulunuyordu. Çocuğunu Anvers'den getirten Peyrade, bu yardımın dışında Paris'te kendisini beş parasız bulunca, Moineaux Sokağı'nda dördüncü katta iki yüz elli frank kira ödediği beş odalı küçük bir daireye yerleşmişti.

Polisin sırları

Dostluğun yararlarını, hoşluklarını ayaktakımının ispiyon, halkın muhbir, idarenin memur dediği manevi cüzzamlıdan daha iyi kim hissedebilir? Peyrade ile Corentin de tıpkı Orestes ile Pylades[1] gibi sıkı dosttular. Vien[2] nasıl David'i yetiştirdiyse, Peyrade da Corentin'i yetiştirmiş ama boynuz kulağı geçmişti. Birlikte birçok iş çevirmişlerdi (Bkz. Balzac'ın *Karanlık Bir İş* adlı romanı). Corentin'in değerini önceden anlayabildiğine mem-

1. Orestes ve Pylades: Yunan mitolojisinde ayrılmaz arkadaşlar. (Ç.N.)
2. Fransız ressam (1716-1809). (Ç.N.)

nun Peyrade, adamın zaferle sonuçlanacak kariyerini başlatmıştı. Birini yakalamak için, Corentin'i kendisine yüz vermeyen metresini yem olarak kullanmaya zorlamıştı. (Bkz. Balzac'ın *Köylü İsyanı* romanı). Üstelik Corentin o sıralarda daha yirmi beş yaşındaydı! Zaptiye nazırının başkomutan olduğu teşkilatın generallerinden biri olarak kalmış, Otranto Dükü zamanında işgal ettiği yüksek mevkii Rovigo Dükü zamanında da korumuştu. O dönemde adli polisle genel polis birbirinden pek farklı değildi. Çapı biraz daha geniş her vakada yetenekli üç beş ajan çağrılır, pazarlığa oturulurdu. Herhangi bir kaynaktan komplo ihbarları alan, birtakım entrikalar hakkında istihbarat alan bakan polis ordusunun albaylarına şöyle derdi: "Falanca sonuca varmanız için size ne lazım?" Corentin'le Contenson vakayı eğrisiyle doğrusuyla inceledikten sonra cevap verirlerdi: "Yirmi bin frank... Otuz bin frank... Kırk bin frank..." Harekete geçme emri verildiğinde, kullanılacak yöntemler ve adamlar Corentin'in ya da atanan ajanın seçimine ve hükmüne bırakılırdı. Adli polis de cinayetlerin aydınlatılabilmesi için meşhur Vidocq'la bu şekilde çalışmıştı.

Adli polis gibi siyasi polis de adamlarını tanıdık, tescilli, denenmiş, insan severlerin ya da kıt ahlaklı ahlakçıların nutuklarına rağmen hükümetler için son derece gerekli o derin gücün neferleri olan ajanları arasından seçiyordu. Peyrade ve Corentin kalibresinde iki-üç generale duyulan aşırı güven, onlara, tanıdık olmayan kişileri işe alma hakkını da tanıyordu. Ancak gene de ciddi vakalarda bakana haber vermek şarttı. Peyrade'ın kurnazlığı, deneyimi Corentin için çok değerliydi. 1810 kasırgası geçip gittikten sonra eski dostunu kullandı, her zaman ona danıştı, ihtiyaçlarını da geniş ölçüde karşıladı. Corentin bir yolunu bulup Peyrade'a ayda yaklaşık bin frank gelir sağladı. Bu arada Peyrade da Corentin'e çok

büyük yardımlar yaptı. Corentin 1816'da Napoléon yanlısı Gaudissart'ın da içinde bulunduğu komplonun ortaya çıkarılması için Peyrade'ı yeniden Krallık Genel Polisi'nin bünyesine almaya çalıştıysa da bilinmeyen bir el Peyrade'ı uzaklaştırdı. Nedeni de şuydu... Kendilerini vazgeçilmez kişiler olarak kabul ettirme arzusu içindeki Peyrade, Corentin ve Contenson, Otranto Dükü'nün de kışkırtmasıyla XVIII. Louis'nin adına birinci dereceden ajanların kullanıldığı bir karşı polis teşkilatı kurmuşlardı. XVIII. Louis, en derin bilgilere vâkıf tarihçiler için bile sır olarak kalacak sırlardan haberdar olarak öldü. Krallık genel polisiyle Krallık karşı polis teşkilatının nüfuz mücadelesinin yol açtığı korkunç olayların sırrı, birkaç kişinin sallandırılmasıyla korunmuş oldu. Burada bu konudaki ayrıntılara girmenin ne yeri ne sırası, çünkü "Paris Hayatından Sahneler, Siyasal Hayattan Sahneler" değil; Kafe David'deki Canquoëlle Baba denen kişinin yaşam koşullarını ve polisin korkunç, gizemli gücüne hangi bağlarla bağlı olduğunu göstermek yeterli. 1817'den 1822'ye kadar Corentin, Peyrade, Contenson ve ajanlarının işi bizzat bakanın aleyhine casusluk etmekti. Bu da bakanın Peyrade ve Contenson'u kullanmayı neden reddettiğini açıklıyor. Corentin dostlarının teşkilata geri alınmayacağını anlayınca onlara bir şey demeden bakanlığın şüphesini üzerlerine çekti. Amacı, saf dışı kalan dostlarını özel olarak kullanmaktı. Böyle olunca, bakanlar güven duymaya başladıkları Corentin'i, Peyrade'ı izlemekle görevlendirdiler ki bu da XVIII. Louis'yi bayağı güldürmüştü. Böylece Corentin ve Peyrade meydanı boş bulup duruma tamamen hâkim olarak kaldılar. Uzun bir süre Peyrade'a bağlı olan Contenson hâlâ onun hizmetindeydi. Corentin ve Peyrade'ın emirleriyle Ticaret Muhafız Teşkilatı'nın hizmetine girmişti. Severek icra edilen bir mesleğin hissettirdiği hummalı bir gayretle en

becerikli askerlerini bol bilgi alabilecekleri her yere yerleştirmek aslında bu iki generalin hoşlarına gidiyordu. Zaten, Contenson'un kötü alışkanlıkları, onu iki arkadaşından da fazla dibe batıran ahlaksızlıkları o kadar çok para istiyordu ki bir hayli iş çevirmesi gerekiyordu. Contenson, Louchard'a fazla açılmadan Baron de Nucingen'i sevince boğabilecek tek adamı tanıdığını söylemişti. Gerçekten de Peyrade, cezalandırılmadan özel bir kişi hesabına polislik yapacak tek ajandı. Peyrade, XVIII. Louis'nin ölümüyle sadece önemini değil, Majestelerinin daimi casusu konumunu da kaybetmişti. Kendisinin vazgeçilmez olduğuna inanarak her zamanki yaşam tarzını sürdürmüştü. Kadınlar, mükellef sofralar ve kumarhaneler yüzünden bir köşeye birkaç kuruş koyamamış olan bu adamın, sapkınlığa meyilli olarak yaratılmış bütün insanlar gibi, bünyesi çok sağlamdı. Ama 1826-1829 arasında, yetmiş dördüne merdiven dayarken, kendi deyişiyle teklemeye başlamıştı. Her yıl huzurunun biraz daha kaçtığını gördü. Polis cenazelerine katılıyor, X. Charles hükümetinin güzel gelenekleri terk edişini üzüntüyle seyrediyordu. Meclis, hükümetin bu güç aygıtına duyduğu nefretle ve bu kurumu temizlemek niyetiyle her oturumda polis teşkilatının yaşaması için gerekli tahsisatı kemirdikçe kemiriyordu. Corentin'e, "Beyaz eldivenlerle yemek yapmaya kalkılmaz ki..." diyordu. Corentin ile Peyrade, 1830'da olacakları daha 1822'de görmüşlerdi. XVIII. Louis'nin halefine duyduğu gizli kinden haberleri vardı, bu da Kral'ın hanedanın en küçük koluna neden ilgisiz davrandığını açıklıyor; zaten bu kin olmasa Kral'ın egemenliği ve izlediği politika sözsüz bir muammadan farksız olurdu.

Yaşlandıkça, Peyrade'ın evlilik dışı kızına beslediği muhabbet de arttı. Onun hatırına burjuva kılığına bürünmüştü, çünkü Lydie'sini düzgün bir adamla evlendir-

mek istiyordu. Bu nedenle özellikle son üç yıldır Emniyet Müdürlüğü, Krallık Polis Müdürlüğü gibi muteber, kendisini utandırmayacak bir yere geçmek istiyordu. Nitekim sonunda kendisi için bir yer icat etti. Corentin'e dediği gibi er geç böyle bir yere ihtiyaç duyulacaktı. İşin aslı; dağınık haldeki güçlerden yararlanmak amacıyla emniyet teşkilatının bünyesinde asıl Paris polisiyle adli polis ve krallık polisi arasında köprü vazifesini görecek bir "istihbarat" bürosu kurulmasıydı. Elli beş yıllık suskunluktan sonra o yaşta ancak Peyrade üç polis örgütünü birleştirecek bir halka, bazı vakaları aydınlatmak için adalet ve politikanın başvuracağı bir arşivci olabilirdi. Peyrade böylece Corentin'in yardımıyla küçük Lydie'si için drahoma parası kazanmayı ve kızına koca bulmayı umuyordu. Corentin, Peyrade'ın adını anmaksızın bu meseleden Krallık Polisi Genel Müdürlüğü'ne bahsetmiş, güneyli genel müdür de teklifin Paris Polis Müdürlüğü tarafından getirilmesini gerekli bulmuştu.

Contenson, altın tekliğiyle masaya "sizinle konuşacaklarım var" anlamında üç kere vurduğu sırada, görünüşte avanak avanak *Courrier français*'sini okuyan polislerin pirinin aklına şu soru takılmıştı: "Şimdiki Paris Polis Müdürü'nün aklını acaba kimle çelebilirim, kendisini ne gibi rüşvetlerle kandırıp harekete geçirebilirim?"

Saint-Honoré Caddesi boyunca ilerlerken, "Bizim şu zavallı Fouché..." diyordu içinden, "O büyük adam öldü! XVIII. Louis ile aracılığımızı yapanlar gözden düştü! Zaten dün Corentin de söylüyordu ya, insanlar artık yetmişlik birinin çevikliğine de, zekâsına da inanmıyorlar... Ah! Ne halt ettim de akşam yemeklerini Véry'de yemeye, nefis şaraplar içmeye, vur patlasın çal oynasın eğlenmeye, cebim para gördükçe kumar oynamaya alıştım! Corentin'in dediği gibi, mevki sahibi olmak için zeki olmak yetmiyor, nasıl davranacağını da bileceksin.

Sevgili Mösyö Lenoir, gerdanlık olayında benim Oliva[1] denen kızın yatağının altında kalmadığımı öğrenince, 'Senden adam olmaz!' diye bağırırken, akıbetimi çok önceden görmüştü."

Bir muhbirin evi

Pek saygıdeğer Canquoëlle Baba'nın (çünkü evinde kendisine Canquoëlle Baba diye hitap edilirdi) Moineaux Sokağı'ndaki evin dördüncü katında kalması sebepsiz değildi; evin konum ve düzenindeki tuhaflıklar o korkunç işlerini rahatlıkla yürütmesine çok yardımcı oluyordu. Saint-Roch Sokağı'nın köşesinde bulunan evin bir tarafında başka bir bina yoktu. Ev bir merdivenle iki bölüme ayrıldığından, her katta birbirinden tamamen bağımsız iki oda bulunuyordu. Bu iki oda Saint-Roch Sokağı'na bakıyordu. Dördüncü katın üstünde uzanan tavanarası iki bölüm halindeydi; bir bölüm mutfak olarak kullanılıyor, diğerinde ise Canquoëlle Baba'nın tek hizmetçisi ve Lydie'yi büyütmüş olan Katt ismindeki Flaman kadının dairesi bulunuyordu. Canquoëlle Baba aynı kat üzerindeki birbirinden ayrı iki odanın ilkini kendine yatak odası, diğerini ise çalışma odası yapmıştı. Bu oda diğer taraftan kalın bir ara duvarla ayrılıyordu. Moineaux Sokağı tarafındaki çift kanatlı pencere ise

1. Marie-Antoinette'e tuzak kurmak için imzası taklit edilerek onun adına satın alınan son derece pahalı bir kolye dava konusu olmuş, olaydan haberi olmamasına rağmen, Kraliçe büyük ölçüde itibar kaybetmiştir. Oliva adındaki sokak kızı da olaylar sırasında aracılık etmiştir. (Ç.N.)

penceresiz bir köşe duvarına bakıyordu. Peyrade'ın odası genişliğiyle merdivenden uzak kaldığından, iki arkadaş bir gören duyan olur mu diye endişeye kapılmadan o ürkütücü meslekleri için özel olarak yapılmış bu odada rahatça iş konuşuyorlardı. Peyrade ihtiyat tedbiri olarak, güya çocuğunun sütannesini rahat ettirmek bahanesiyle Flaman kadının odasına kalın bir halı, ot bir yatak koydurtmuş, halıyla zemin arasına da keçe döşetmişti. Ayrıca şömineyi iptal ettirip soba kurdurmuş, bacasını da dış duvardan Saint-Roch Sokağı'na verdirmişti. Bir de, alt kattaki kiracılara ses gitmemesi için taş döşemenin üstüne kat kat halılar sermişti. Muhbirlik usullerinde uzman olarak haftada bir kez ara duvarı, tavanı ve zemini teftişten geçiriyor, zararlı haşeratı öldürmek isteyen biri gibi her yeri yoklayıp duruyordu. Corentin kendi evinde bir araya gelemedikleri zamanlarda, görüşme yeri olarak bu evi tercih ediyordu. Bu kararında da kimse tarafından görülmeyecek, duyulmayacak olmaları konusundaki kesin güveni etkili olmuştu. Corentin'in kaldığı yeri yalnızca Peyrade ile Krallık Polisi Genel Müdürü biliyor, ciddi vakalarda bakanlığın ya da sarayın aracı olarak gönderdiği şahısları burada kabul ediyordu ama alt pozisyondaki hiçbir ajan, hiçbir görevli gelmezdi. İşiyle ilgili ayarlamaları Peyrade'ın evinde hallediyordu. Bu gösterişsiz odada ne planlar yapıldı, ne kararlar alındı... Duvarların dili olsa tuhaf hikâyelerle ilginç dramlara ne çok malzeme çıkardı... 1816-1826 arasında burada ne muazzam çıkarlar ele alınıp didiklendi. Fransa'yı sarsacak olaylar daha tohum halindeyken burada keşfedildi. Başsavcı Bélart kadar ileri görüşlü ve ondan daha bilgili olan Peyrade ile Corentin 1819'dan itibaren aralarında şöyle konuşmaya başlamışlardı: "XVIII. Louis mücadele için sert tedbirlere başvurmuyor, malum Prens'ten kurtulmaya niyeti de yok... Yoksa kardeşinden ölesiye nefret ediyor da ona bir

ihtilal mi miras bırakmak istiyor?"

Peyrade'ın kapısı arduvaz bir levhayla süslüydü; bu levhanın üzerinde zaman zaman tebeşirle çizilmiş sayılar, birtakım tuhaf işaretler bulurdu. Bu karınca duası benzeri iblisçe işaretler, anlayana çok şey söylüyordu. Peyrade'ın bu salaş dairesinin karşısında yer alan Lydie'nin dairesi bir giriş, küçük bir salon, bir yatak odası ve tuvalet bölümünden oluşuyordu. Onun kapısı da tıpkı Peyrade'ın odasınınki gibi sağlam meşeden iki tahta arasına yerleştirilen bir santim kalınlığında sac levhadan yapılmış; kilit, sürgü ve rezeleriyle zindan kapısı kadar sağlam bir sistemle donatılmıştı. Bu sayede, herkesin girip çıktığı bir geçidi olan, altında dükkân bulunan kapıcısız bir ev olmasına rağmen, Lydie içinde hiç korkmadan yaşıyordu. Bütün pencerelerinde çiçeklikler asılı olan yemek odası, küçük salon ve oda Flamanlara has bir temizlikle parlıyor, lüks içinde yüzüyordu. Flaman sütannesi, kızım dediği Lydie'yi hiçbir zaman bırakmamıştı. Birlikte hiç aksatmadan düzenli olarak kiliseye gidiyorlar, bu da Moineaux Sokağı'yla Neuve-Saint-Roche Sokağı'nın köşesinde dükkânı bulunan krallık yanlısı bakkalın Canquoëlle Baba hakkında çok olumlu şeyler düşünmesini sağlıyordu. Bakkalın ailesi, mutfak, çıraklar birinci katla asma katta kalıyordu. İkinci katta ev sahibi oturuyordu. Üçüncü kat ise yirmi yıldan beri değerli taşlarla uğraşan bir kuyum işçisine kiralanmıştı. Kiracıların hepsinde sokak kapısının anahtarı vardı. Bakkalın karısı bu kendi halindeki üç adrese gelen mektup ve paketleri memnuniyetle teslim alıyordu. Zaten bakkal dükkânına da bir posta kutusu konmuştu. Yabancılar, hatta Paris'i bilenler, Paris'in göbeğindeki bu evi bir istisna haline getiren gizem ve sükûneti, terk edilmişliği ve güvenliği bu ayrıntıları bilmeden anlayamaz. Canquoëlle Baba gece yarısı oldu mu her türlü dalavereyi çevirir, kimsenin ruhu duy-

madan muhbirleri, bakanları, kadınları ve fahişeleri eve alabilirdi. Flaman kadının bakkalın aşçısına, "Karıncayı bile incitmez!" dediği Peyrade dünyanın en iyi adamı sayılıyordu. Kızı için feda etmeyeceği şey yoktu. Lydie, müzik öğretmeni Schmucke'nin derslerinden sonra beste yapabilecek düzeyde bir müzisyen olmuştu. Sepya, guvaş ve suluboyayla resim yapmayı biliyordu. Peyrade her pazar akşam yemeğini kızıyla yerdi. Adamcağız o gün tepeden tırnağa baba kesilirdi. Dinine bağlı, ancak sofu olmayan Lydie perhiz yortularını aksatmaz, her ay gider günah çıkartırdı. Arada bir tiyatroya da giderdi. Güzel havalarda ise Tuileries Bahçeleri'nde dolaşırdı. Bütün eğlencesi bundan ibaretti, çünkü evden dışarı pek çıkmıyordu. Babasına tapan Lydie, onun karanlık işlerinden ve korkunç marifetlerinden tamamen habersizdi. Bu tertemiz çocuğun tertemiz hayatını hiçbir arzu bulandırmamıştı. Annesi gibi ince endamlı ve güzeldi; tatlı bir sesi, güzel sarı saçlarla çevrili narin bir siması vardı. Bazı primitif ressamların Kutsal Aile tablolarının fonuna konduruverdikleri o gerçek olmaktan çok gizemli meleklere benziyordu. O mavi bakışlarıyla bakmak lütfunda bulunduğu kişinin üzerine sanki gökten bir ışık yağdırır gibiydi. Modaya uyma kaygısından uzak, derli toplu giyim tarzından şirin bir burjuvazi kokusu yayılmaktaydı. Kocamış bir iblis getirin gözünüzün önüne, bir meleğin babası olsun ve bu ilahî temasla dirileşip tazelensin; işte o zaman Peyrade ile kızı hakkında bir fikir sahibi olabilirsiniz. Hele biri kalksın da bu pırlantayı kirletmeye yeltensin, baba hemen düzmece bahanelerle korkunç bir tuzak kurup adamı yok ederdi; bu tür tuzaklar yüzünden Restorasyon Dönemi'nde nice bahtsız kellesinden olmuştur. Lydie ile Lydie'nin dadım dediği Katt'a yılda bin ekü yetiyordu.

Peyrade, Moineaux Sokağı'nın başındayken Conten-

son'u fark etti; yanından hızla geçip gitti, önden yukarı çıktı, merdivenlerde ajanın ayak seslerini duyunca da Flaman kadın burnunu mutfak kapısından uzatmadan içeri aldı. Kuyumcunun oturduğu üçüncü kata yerleştirilen parmaklıklı kapıya bağlı bir çıngırak üçüncü katla dördüncü kattaki kiracılara ziyaretçilerinin geldiğini haber veriyordu. Gece yarısından sonra Peyrade'ın bu zilin dilini pamukla sardığını söylemeye gerek yok herhalde.

"Ne o Filozof, bu kadar acele edecek ne var böyle?"

Filozof, Peyrade'ın Contenson'a taktığı bir isimdi, hafiyelerin Epiktetos'u[1] Contenson da bu ismi fazlasıyla hak ediyordu. Bu Contenson isminin arkasında, ne yazıktır ki, Normandiya feodal beyliğinin en eski isimlerinden biri saklıydı.

"Ucunda on bin gibi bir kazanç var."

"Nedir? Siyasi mi?"

"Yok canım, tam bir avanaklık! Baron de Nucingen, bilirsiniz, hani şu tescilli hırsız, Vincennes Ormanı'nda bir kadın görmüş, kişneyip duruyor. Kadını bulacağız, yoksa adam aşkından ölecek... Dün doktorlar konsültasyon yapmışlar, bana uşağı söyledi... Prenses hanımı arama bahanesiyle adamı daha şimdiden bin frank söğüşledim."

Contenson, Nucingen'in Esther'le karşılaşmasını anlattıktan sonra, Baron'un birtakım yeni bilgiler edindiğini de ekledi.

"Dert etme sen," dedi Peyrade, "biz bu Dulcinea'yı[2] buluruz. Söyle Baron'a, bu akşam arabayla Champs-Élysées'ye gelsin. Gabriel Sokağı'na, Marigny Bulvarı'nın köşesine."

1. MS 55-135 yılları arasında yaşamış stoacı filozof. (Ç.N.)

2. Don Quijote'nin, adı anılan ama kendisi hiçbir zaman ortaya çıkmayan sevgilisi. (Ç.N.)

Peyrade, Contenson'u gönderdikten sonra misafir gibi kızının kapısını çaldı. Neşeyle içeri girdi; talih yüzüne gülmüştü, artık arzu ettiği mevkiye kavuşacaktı. Lydie'yi alnından öptükten sonra Voltaire tarzı rahat koltuğuna gömülerek, "Bana bir şeyler çal..." dedi.

Lydie, Beethoven'den piyano için yazılmış bir parça çaldı.

Peyrade, kızını dizlerinin arasına alarak, "Çok güzel çaldın küçük ceylanım," dedi. "Biliyorsun, artık yirmi bir yaşındayız. Evlenecek çağa geldik, çünkü artık babamız yetmişini aştı..."

"Ben burada mutluyum," diye cevap verdi kız.

"Tek sevdiğin ben miyim? Çirkin, yaşlı adam?" diye sordu Peyrade.

"Başka kimi seveceğim ki?"

"Akşam yemeğini seninle yiyeceğim küçük ceylanım, Katt'a söyle. Artık bir işe yerleşmeyi, bir mevki sahibi olmayı ve sana layık bir koca bulmayı düşünüyorum. Yetenekli, ileride kendisiyle gurur duyacağın düzgün bir genç..."

"Koca olarak hoşuma giden sadece bir kişi gördüm..."

"Bir kişi mi gördün?"

"Evet, Tuileries'de..." diye devam etti Lydie, "Oradan geçiyordu. Sérisy Kontesi'yle kol kola yürüyordu..."

"Adı neymiş?"

"Lucien de Rubempré! Katt'la bir ıhlamur ağacının altına oturmuştuk, öylesine, hiçbir şey düşünmeden. Yanımdaki iki kadın aralarında, 'Aa, bakın Madam de Sérisy ile yakışıklı Lucien de Rubempré!' diye konuşuyorlardı. O iki hanımefendinin baktığı çifte ben de baktım. 'Ah şekerim,' dedi kadınlardan biri, 'ne şanslı kadınlar var! Şu kadın ne yapsa hoş görülür, hakkında tek laf eden çıkmaz, çünkü Ronquerolles olarak doğmuş, kocası da nüfuzlu biri.' Diğeri de, 'Ama şekerim,' diye cevap verdi, 'Lucien

ona çok pahalıya mal oluyor...' Bu ne demek babacığım?"

Peyrade kızına babacan bir ifadeyle bakarak, "Zırva," diye cevap verdi. "Sosyete mensuplarının işi gücü zırvalamaktır zaten. Belki de politik olayları ima ediyorlardır..."

"Her neyse, siz sordunuz, ben de cevap verdim. Beni evlendirmek istiyorsanız, bana o genç adama benzeyen birini bulun..."

"Çocuğum..." diye cevap verdi baba, "Erkekte güzellik her zaman iyiliğe işaret etmez ki... Tanrı vergisi bir yakışıklılığa sahip olan gençler hayata adım atarken hiçbir güçlükle karşılaşmaz, bu yüzden de yeteneklerini geliştiremezler. Kibarlar âleminin kendilerine gösterdiği yakınlık onları bozar, o âlem de verdiklerini ileride faiziyle ödetir! Ben sana burjuvalardan, zenginlerden ve aptallardan yardım ve himaye görmeyen birini bulmak isterdim..."

"Kimi baba?"

"Yeteneği bilinmeyen bir genci... Canım evladım, Paris'in bütün deliklerini arayacak imkânlarım var benim; sözünü ettiğin o hayırsız kadar yakışıklı ama geleceği parlak, şan şeref ve servet için yaratılmış bir genç bularak senin sevgine sunar, hayallerini gerçekleştiririm... Aaa, bak hiç aklıma gelmemişti! Bir alay yeğenim falan olmalı benim, o kadar kalabalık arasında sana layık biri vardır elbet! Provence'a yazayım ya da birine yazdırayım!"

Gariptir, tam o sırada açlık ve yorgunluktan ölmek üzere olan bir delikanlı, yani Carquoelle'in yeğenlerinden biri Vaucluse idari bölgesini yürüyerek geçmiş, amcasını aramak üzere İtalya gümrük kapısından Paris'e girmekteydi. Amcalarının başına neler geldiğinden bihaber olan ailenin hayallerinde Peyrade bir umut destanıydı; Hindistan'dan milyonlarla döndüğünü sanıyorlardı! Bu ocak başı masallarıyla gaza gelen Théodose adındaki bu küçük yeğen de fantastik amcasını bulmak için bu inanılmaz yolculuğu göze almıştı.

Üç adam karşı karşıya

Peyrade, birkaç saat babalığın keyfini çıkardıktan sonra saçlarını yıkayıp boyadı (kılık değiştirmek için saçını pudralamıştı), çenesine kadar ilikli lacivert çuhadan kaba ve rahat bir redingot giyip üstüne siyah bir palto geçirdi. Ayağında kalın tabanlı kaba çizmeler ve elinde özel bir kart, ağır adımlarla Gabriel Bulvarı boyunca yürüyordu. Tezgâhında zerzevat satan kadın kılığına girmiş Contenson'la Elysées Bourbon Bahçeleri'nin önünde karşılaştılar.

Contenson, eski şefine savaştaki ismiyle hitap ederek, "Mösyö de Saint-Germain," dedi, "bana beş yüz papel kazandırdınız. Ama burada dikilmemin nedeni size şunu söylemek; o kahrolası Baron parayı bana vermeden önce gidip merkezden bilgi almış."

"Sana ihtiyacım olabilir," diye cevap verdi Peyrade. "Git 7, 10 ve 21 numarayı gör. Polisin de Emniyet Müdürlüğü'nün de ruhu duymadan bu adamları kullanabiliriz."

Contenson, tekrar gidip Mösyö de Nucingen'in Peyrade'ı beklemekte olduğu arabanın yanına yerleşti. Güney Fransalı arabanın kapısına doğru uzanarak, "Ben Saint-Germain," dedi.

Baron, "Tamam o zaman, arabaya binin," diye cevap verdikten sonra arabacıya Etoile Meydanı'ndaki Zafer Takı'na gitmesini emretti.

"Emniyet'e mi gittiniz Sayın Baron? Hiç iyi yapmamışsınız... Sayın emniyet müdürüne ne söylediğinizi ve kendisinin ne cevap verdiğini öğrenebilir miyiz?" diye sordu Peyrade.

"Contenson gibi bir namussuza beş yüz frank vermeden önce, bakalım bunu hak etmiş mi diye öğrenmek

istedim. Emniyet müdürüne sadece yabancı bir ülkede hassas bir görev için Peyrade isminde bir ajanı kullanmak istediğimi söyledim, kendisine sınırsız güven duyup duyamayacağımı sordum. Müdür de bana sizin en başarılı ve dürüst adamlarından biri olduğunuzu söyledi. Bütün mesele bu."

"Kendisine artık gerçek adım açıklandığına göre, acaba Sayın Baron bana konunun ne olduğunu söyleyebilirler mi?"

Baron o feci Polonya Yahudisi şivesiyle uzun bir laf kalabalığı arasında Esther'le karşılaşmasını, arabanın arkasında dikilen uşağın narasını ve bir yere varamayan çabalarını saydı döktü; bir gece önce evinde olanları, Lucien'in saklayamadığı gülümsemesi üzerine Bianchon ile birkaç züppenin Lucien'le o meçhul kadın arasında ilişki olabileceğine inandıklarını anlatarak sözlerini tamamladı.

"Bakın Sayın Baron, önce bana masraflar için on bin frank avans vereceksiniz, çünkü sizin için bu mesele hayat memat meselesi. Eh, sizin hayatınız da bir iş metaı olduğuna göre, bu kadını bulmamız için hiçbir şeyi ihmal etmememiz lazım. Ah, fena tutulmuşsunuz siz!"

"Evet, fena tutuldum..."

Peyrade devam etti:

"Daha fazla gerekirse, size söylerim Baron. Bana güvenin; sizin düşündüğünüz gibi bir muhbir değilim... 1807'de Anvers'de genel polis komiseriydim. XVIII. Louis artık öldüğüne göre size itiraf edebilirim; tam yedi yıl boyunca onun karşı polislik teşkilatını yönettim... Yani benimle pazarlık edilmez. İşin içine girmeden, araştırma yapmadan satın alınacak vicdanların hesabını çıkaramayız, bunu anlamaya çalışın lütfen Sayın Baron. Hiç endişeniz olmasın, ben bu işi halledeceğim. Yalnız şu var, miktarı ne olursa olsun beni parayla tatmin edeceğinizi sanmayın, mükâfat olarak başka bir isteğim var..."

"Aman bir krallık istemeyin de!" dedi Baron.

"Sizin için çok önemsiz sayılabilecek bir şey."

"Bak bu iyi!"

"Keller ailesini tanıyor musunuz?"

"Çok yakından."

"François Keller, Gondreville Kontu'nun damadı, Gondreville Kontu'nda dün damadıyla akşam yemeğinde sizdeymiş."

Baron, "Bunları size hangi kahrolasıca söyledi?" diye bağırdı. "Her zamanki gibi Georges yapmıştır bu boşboğazlığı!"

Peyrade gülmeye başladı. Bu gülüşü gören banker, uşağından daha da çok kuşkulanmaya başladı.

Peyrade gülümseyerek, "Gondreville Kontu, Emniyet Müdürlüğü bünyesinde elde etmeyi arzuladığım bir yeri bana verebilecek en uygun kişi. Kırk sekiz saat içinde Emniyet Genel Müdürü'ne bu yerin oluşturulması için talimat gidecek. Görevi bana vermesini isteyin. Gondreville Kontu'nun bu işe şevkle sarılmasını sağlayın. Böylece size yaptığım hizmetin karşılığını ödemiş olursunuz. Sizden sadece söz vermenizi istiyorum, çünkü sözünüzü tutmazsanız, er ya da geç doğduğunuz güne lanet okursunuz... Peyrade sözü!" dedi.

"Elimden geleni yapacağım, namusum üzerine söz veriyorum..."

"Ben de sizin için ancak elimden geldiği kadarını yapacak olursam, hiç de yeterli olmazdı..."

"Tamam tamam, dürüstçe harekete geçeceğim."

"Dürüstçe... İşte bütün istediğim bu!" dedi Peyrade, "Dürüstlük, birbirimize verebileceğimiz tek armağandır."

"Dürüstçe..." diye tekrarladı Baron. "Sizi nereye bırakmamı istersiniz?"

"XVI. Louis Köprüsü'nün sonuna."

Baron, arabanın kapısına gelen uşağına, "Meclis köp-

rüsüne!" dedi. Yolda, "Demek meçhul güzelime kavuşacağım..." diye düşünüyordu.

Peyrade ise yürüyerek Palais-Royal'e giderken, "Ne acayip iş..." diyordu içinden. Bu iş için uğraşıp on bin frangı Lydie'nın çeyizi için üç katına çıkartmayı kafasına koymuştu. "Bir bakışta kızımı büyüleyen o genç adamın aşk meşk ilişkilerini araştırmak zorundayım şimdi..." Kendi uydurduğu özel dildeki sözlerden birini kullanarak, "Herhalde o 'kadınları bir bakışta mest eden' adamlardan," dedi. Kendi gözlemleri de, Corentin'in görüşleri de çoğu zaman dilin canına okunduğu ama zaten aslında o yüzden çok canlı ve renkli olan ifadelerle özetleniyordu.

Baron de Nucingen evine döndüğünde bambaşka biriydi artık; karşılarına rengi yerine gelmiş, canlanmış bir yüzle çıktığı çalışanlarını ve karısını şaşırttı; neşesi yerindeydi.

Du Tillet, Rastignac'a, "Hissedarlarımızın vay haline!" dedi.

O sırada, Opera dönüşü Delphine de Nucingen'in küçük salonunda çay içiliyordu.

Baron meslektaşının şakasını kaçırmamıştı. Gülümseyerek, "Evet," dedi, "büyük işlere girmek için muazzam bir istek var içimde..."

Madam de Nucingen, "Şu meçhul sevgilinizi mi gördünüz yoksa?" diye sordu.

"Hayır," diye cevap verdi Baron, "ama onu bulabileceğimden umutluyum."

Madam de Nucingen sesini yükseltti:

"İnsan karısını da böyle sever mi acaba?"

Ya azıcık kıskançlığa kapılmıştı ya da kıskanmış gibi yapıyordu.

"Sevgilinize bir kavuşun da," dedi du Tillet, Baron'a, "onunla birlikte yemeğe davet edin bizi. Çünkü sizi

böylesine gençleştiren yaratığı incelemek için sabırsızlanıyorum!"

"Yaradan övmüş de yaratmış, tam bir başyapıt!" diye cevap verdi yaşlı banker.

Rastignac, Delphine'in kulağına, "Yeniyetme gibi kandıracaklar bunu," dedi.

"Aman canım, yeterince para kazanıyor..."

"Birazını da verir artık, değil mi?" dedi du Tillet, Barones'in sözünü keserek.

Nucingen, sanki bacaklarından rahatsızmış gibi salonda geziniyordu.

"İşte yeni borçlarınızı ona ödetmenin tam sırası!" dedi Rastignac, Barones'in kulağına.

Aynı anda, Baron de Nucingen'i tufaya getirmek için sahnelenecek komedide başrolü oynayacak Avrupa'ya son talimatını vermek için Taitbout Sokağı'na gelen Carlos, oradan umutla ayrılıyordu. Lucien bulvara kadar onunla beraber gitti. Kendisinin bile ancak sesinden tanıyabileceği kadar kusursuz bir şekilde kılık değiştirmiş olan bu yarı iblisi görünce çok endişelenmişti. Kendisini yoldan çıkaran adama, "Bu kadın Esther'den bile güzel! Nereden buldun Tanrı aşkına?" diye sordu.

"Yavrum, böylesi Paris'te bulunmaz. O tenler Fransız imalatı değildir."

"Yani hâlâ şaşkınım, görüyorsun... Callipyge Venüs'ü bile eline su dökemez! İnsan bunun uğruna kendini şeytana satar... Peki nereden kaldırdın onu?"

"Londra'nın en güzel kızı. Cin içip sarhoş olunca kıskançlık krizine kapılıp âşığını öldürmüş. Herif Londra polisinin yaka silkip kurtulmak istediği sefilin tekiymiş, kızı da olayı soğutup unutturmak için bir süreliğine Paris'e postalamışlar. Bu yırtık kız çok iyi eğitimli biri. Bir bakanın kızı, anadili gibi Fransızca konuşuyor; senin evinde ne yapacağından haberi yok, hiçbir zaman da öğrenemeye-

cek. Ona senin çok zengin olduğun, eğer kendini sana beğendirirse paraya gark olacağın, ancak bir kaplan kadar da kıskanç olduğun söylendi; bu yüzden o da Esther'in yaşadığı gibi kapalı yaşayacak. Senin adını bilmiyor."

"Peki ya Nucingen onu Esther'e tercih ederse..."

"Hah, nihayet aklın başına geldi!" diye bağırdı Carlos. "Dün o kadar korktuğun şey için bugün ya gerçekleşmezse diye korkuyorsun! Kendine gel. Bu sarışın, beyaz tenli kızın mavi gözleri var. Yahudi güzelinin tam tersi. Nucingen gibi kokuşmuş bir adamı da ancak Esther'in gözleri bir hoş eder. Çirkin bir hatun olsa saklamazsın tabii kahrolası! Buradaki rolünü oynadıktan sonra bu bebeği güvenilir biriyle Madrid ya da Roma'ya göndereceğim. Orada yürek yaksın."

"Madem kız çok kısa bir süre için bizde, ben eve dönüyorum..." dedi Lucien.

"Git oğlum, eğlen... Yarın bir gün daha yaşlanmış olacaksın. Ben Baron de Nucingen'in evinde neler olup bittiğini öğrenmekle görevlendirdiğim birini bekliyorum."

"Kimi?"

"Uşağının metresini. Çünkü artık düşman cephesinde neler olduğunu her an öğrenmek lazım."

Esther'in arabacısı Paccard, gece yarısı kimse duymadan iki kelime edebilmek için Paris'in en uygun yeri olan Des Arts Köprüsü'nde Carlos'la buluştu. Arabacı bir tarafa, Carlos başka bir tarafa bakarak konuştular.

"Baron bugün Emniyet'e gitmiş. Saat dörtten beşe kadar kalmış," dedi arabacı. "Vincennes Ormanı'nda gördüğü kadını bu akşam bulacağını söyleyerek övünmüş. Ona söz vermişler..."

"Peşimize adam takabilirler!" dedi Carlos. "Ama kimi takarlar acaba?"

"Daha önce Louchard'dan yararlanmışlardı. Ticaret muhafızı."

"Çok çocukça olur," diye cevap verdi Carlos. "Tek korkmamız gereken adli polis, güvenlik birliği; o harekete geçmedikçe biz işimizi yürütürüz!"

"Bir şey daha var!"

"Nedir?"

"Kodesteki dostlardan... Dün La Pouraille'ı gördüm... Bir karıkocayı Cennet'e yollayıp tam elli bin frank paraya konmuş. Hem de altın para olarak!"

"Tutuklanır..." dedi Jacques Collin, "Boucher Sokağı'nda işlenen cinayet o."

Paccard, XVIII. Louis'nin huzuruna gelip emirlerini alan mareşal gibi saygı duruşuyla, "Ne emredersiniz?" diye sordu.

"Her akşam saat onda çıkacaksınız," diye cevap verdi Carlos, "hızlı hızlı Vincennes Meudon ve Ville d'Avray ormanlarına gideceksiniz. Olur da biri sizi gözetler, takip ederse hiç aldırma etsin. Yumuşak ol, konuşkan ol, ayartılabilecekmiş gibi dur. Madam'a deli gibi tutkun olan, en önemlisi de böyle bir metresi olduğunun sosyete bilinmesini istemeyen Rubempré'nin kıskançlığından dem vur."

"Anladım! Silah gerekli mi?"

"Sakın ha!" dedi Carlos hararetle. "Silah mı dedin? Neye yarar ki silah? Başını belaya sokmaya! Ne olursa olsun, avcı bıçağını kullanma. Sana gösterdiğim tekmeyle en kuvvetli adamın bacaklarını kırabilmek mümkünken... Silahlı üç aynasızla dövüşüp daha tüfeklerini bile doğrultmadan ikisini yere sermek garantiyken, neden korkuyorsun? Bastonun yok mu?"

"Doğru ya!" dedi Paccard. Kaçın kurası, malın gözü sıfatlarıyla anılan Paccard, demir bacaklı, çelik bilekli, İtalyan favorili, sanatçı saçlı, istihkâm neferi sakallı bir adamdı. Yüzü tıpkı Contenson'un yüzü gibi soluk ve ifadesizdi ama ateşi içinde saklıydı. Mızıka başçavuşunu andıran halleri sayesinde en küçük bir kuşku uyandırmı-

yordu. Bu kadar ciddi bir kendini beğenmişlik ve meziyetlerine bu kadar inanmak, Poissy ya da Melun hapishanesi kaçkınlarında görülmez. Ağır ceza zindanlarının Harun Reşid'inin Cafer Bermeki'si olan bu adam, Carlos'a dostlukla karışık bir hayranlık besliyordu. Bunun bir benzerini de Peyrade'ın Corentin'e olan duygularında görebilirdiniz. Tahta göğüslü, bir deri bir kemik, enikonu uzun boylu olan bu azman yapılı adam, o upuzun, sırık gibi bacaklarının üstünde ağır adımlarla yürürdü. Sağ gözü hırsızlara ya da hafiyelere mahsus o sinsi çabuklukla dışarıdaki durumları kolaçan etmeden sağ bacağı asla hareket etmezdi. Sol gözün de sağ gözden farkı yoktu. Bir adım, bir kolaçan! Sıska, çevik, her an her şeye hazır bir hafiye olan Paccard, Jacques Collin'in deyişiyle aslan sütü adındaki yakın düşmanı olmasa dört dörtlük bir adam olurdu çünkü toplumla savaşan bir adam için olmazsa olmaz yeteneklere derinlemesine sahipti. Neyse ki patronu, hepten kayıp olmasın diye kölesini sadece akşamları içmeye razı edebilmişti. Evine dönerken Danzig'ten gelen ipek tenli, koca göbekli bir kızın azar azar doldurduğu altın suyunu içerdi.

Paccard, "günah çıkartıcım" dediği Jacques Collin'i selamlayıp o muhteşem tüylü şapkasını tekrar başına geçirirken, "Gözümü dört açarım," dedi.

İşte her biri kendi alanında çok güçlü olan Jacques Collin, Peyrade ve Corentin gibi üç adamın hangi olaylar sonucu ortak bir zeminde karşı karşıya geldiklerinin ve her birinin kendi emelleri ya da çıkarları için mücadele ettiği bir kavgada marifetlerini nasıl sergilediklerinin hikâyesi... Kimsenin bilmediği amansız bir kavgaydı bu; maharet, nefret ve öfkenin sergilendiği, hamle ve geri adım atmalarla, hile ve entrikalarla gelişen ve bir servet kazanmak için gereken gücün kullanıldığı bir kavgaydı...

Muradına ermek üzere olan Nucingen, kendine bakmaya başlıyor

Bu operasyonda dostu Corentin'den yardım gören Peyrade'ın cephesinde hangi adamların ve hangi usullerin kullanılacağı gizli tutuldu, bu iş onlar için tam bir budalalıktı. Tarih pek çok ihtilalin nedenleri konusunda nasıl susuyorsa, bu konuda da suskun. İşte varılan sonuç...

Mösyö de Nucingen'in Peyrade ile Champs-Élysées' de görüşmesinden beş gün sonra bir sabah elli yaşlarında, sosyete hayatının diplomatlara verdiği kireç gibi bir yüze sahip, lacivertler giyinmiş, oldukça şık tavırlı, adeta devlet bakanı havasında bir adam, dizginleri uşağına fırlatarak tek atlı muhteşem körüklü arabasından indi. Sütunlu sundurmanın altındaki bir sırada oturmakta olan ve kalkıp camekânlı muhteşem kapıyı açan uşağa, Baron de Nucingen'i görüp göremeyeceğini sordu.

"İsminiz nedir efendim?" diye sordu hizmetkâr.

"Sayın Baron'a Gabriel Bulvarı'ndan geldiğimi söyleyin," diye cevap verdi Corentin. "Misafir varsa, sakın bu ismi yüksek sesle telaffuz etmeyin, yoksa kapıya koyarlar sizi."

Bir dakika sonra geri gelen uşak, Corentin'i iç bölümlerden geçirerek Baron'un çalışma odasına götürdü.

Corentin'le banker aynı sır vermez bakışlarla bakışıp âdet yerini bulsun diye selamlaştılar.

"Sayın Baron..." dedi Corentin, "Beni Peyrade gönderdi..."

Baron gidip iki kapının da sürgüsünü çekti.

"Tamam."

"Mösyö de Rubempré'nin metresi Taitbout Sokağı'nda, Başsavcı Mösyö de Granville'in eski metresi Mat-

mazel de Bellefeuille'ün çıktığı dairede kalıyor."

"Aaa!" diye bağırdı Baron, "Buraya ne kadar da yakınmış! Ne tuhaf şey..."

"O nefis kadına deli olmanıza hiç şaşırmadım, kendisini uzaktan görmek bile bir zevk," diye cevap verdi Corentin. "Lucien kızı o kadar kıskanıyor ki, ortada görünmesini yasaklamış. Kız onu çok seviyor, çünkü gerek eşyası gerekse konumuyla Bellefeuille'in yerini aldığından beri dört yıldır ne konu komşu, ne kapıcı, ne de evdeki kiracılara görünmüş. Kızcağız da ancak akşamları dolaşabiliyor. Çıktığında arabanın perdeleri indiriliyor, kendisi de yüzünü peçeyle örtüyor. Lucien'in bu kadını herkesten saklamasının nedeni sadece kıskançlık da değil; Clotilde de Grandlieu ile evlenmeye hazırlanıyor, ayrıca Madam de Sérisy'nin şu anki gizli yakın gözdesi. Doğal olarak o harikulade metresten de, nişanlıdan da olmak istemiyor. Bu durum da sizin lehinize çünkü Lucien çıkarı ve boş gururu için zevkini feda edecektir. Siz varlıklı birisiniz; ihtimal, tadacağınız son aşk mutluluğu olacaktır bu. Kesenin ağzını açın. Emellerinize oda hizmetçisinin aracılığı sayesinde ulaşacaksınız. Ona on bin frank kadar verin, sizi hanımının yatak odasına saklayacak. Sizin açınızdan değer!"

Corentin'in yaylım ateşi gibi, net ve kesin ifadeli laf selini hiçbir söz sanatı ifade edemezdi; Baron da, ifadesiz suratına uzun zamandır kendine yasakladığı bir hayret ifadesi iliştirerek bunu belli etmiş oldu.

Corentin emreder gibi bir tonda devam etti:

"Dostum için sizden beş bin frank istemeye geldim. Kendisi sizin verdiğiniz parayı harcamış... Aksilik işte! Peyrade gösteriş için masraf etmiş. Tabii Paris'i çok iyi tanıyor da ondan. Hem size de güvenmiş..."

Para talebinin ağırlığını hafifletmek için hemen toparlandı Corentin, "Ama en önemlisi bu değil..." dedi.

"Şu yaşlılık günlerinizde dert sahibi olmak istemiyorsanız, Peyrade'ın sizden istediği yeri ayarlayın, siz bunu kolayca sağlayabilirsiniz. Krallık Polisi Genel Müdürü dün bu konuda talimat almış olmalı. Siz sadece Gondreville'in polise bundan bahsetmesini sağlayacaksınız. O şeytan Gondreville Kontu'na, meselenin kendisini Mösyö de Simeuse'den kurtaranlardan birini memnun etmek olduğunu söyleyin, hemen harekete geçecektir..."

Baron beş adet bin franklık çıkarıp Corentin'e uzattı:

"Buyurun Mösyö."

"Oda hizmetçisinin Paccard adında, araba uşağı olan uzun boylu bir dostu var. Adam Provence Sokağı'nda bir arabacının evinde kalıyor. Kendine prens havası veren herkese çalışıyor. Madam de van Bogseck'in oda hizmetçisine Paccard'ın aracılığıyla ulaşacaksınız. Vermuta bayılan koca bir Piyemonte'li..."

Hamiş gibi son anda zarifçe ortaya atılıveren bu sır elbette beş bin frangın karşılığıydı. Baron, zekâsı nedeniyle muhbirden çok casusluk birimi şefi olarak gördüğü Corentin'in ne cins bir adam olduğunu anlamaya çalışıyordu ama Corentin kendisi için, harflerinden en az dörtte üçü eksik olan bir yazıt gibi muamma olarak kaldı.

"Oda hizmetçisinin adı ne?" diye sordu.

"Eugénie," diye cevap verdi Corentin. Baron'u selamladıktan sonra da oradan ayrıldı.

Sevincinden deliye dönen Baron de Nucingen işini gücünü, büroyu, bankayı bırakıp ilk sevgilisiyle çıkacağı ilk randevunun hayallerini kurarak kabına sığmayan yirmilik delikanlının içinde bulunduğu o mutluluk haliyle odasına çıktı. Özel kasasındaki bin franklık bütün banknotları aldı. Tam elli beş bin frank vardı; bu parayla bir köyün bile yüzünü güldürebilirdi! Paraları çabucak ceketinin cebine yerleştirdi. Ama milyonerler para kazanırken ne kadar açgözlüyse, parayı harcarken de o kadar savur-

gandır. Gelgeç bir heves, bir tutku söz konusu olduğu anda bu karunlar için paranın bir önemi kalmaz. Çünkü bu adamlar altına altın demezse de kaprisli olmaları çok zordur. Borsa oyunlarındaki büyük vurgunlarının hissettirdiği, bu çorak kalplerin çoktan kanıksadığı heyecanların hâkim olduğu bu her şeye doymuş hayatlarda bir haz duymak nadir görülür. Misal; aslında acayiplikleriyle bilinen Parisli en zengin kapitalistlerden biri, bir gün bulvarlarda dolaşırken olağanüstü güzellikte gencecik bir işçi kıza rastlar. Yanında annesi de olan bu terzi kız, giyimi oldukça anlamlı ve kalçalarını yapmacık bir şekilde sağa sola sallayan genç bir adamın koluna girmiştir. Milyoner, bu kıza ilk görüşte âşık olur. Kızı evine kadar takip eder, eve girip Mabille'de sokak balolarıyla, ekmeksiz günlerle, gösteri ve çalışmayla geçen bu hayatı anlatmalarını ister, bu hayatla ilgilenir ve yüz paralık bir tabağın altına beş adet bin franklık bırakır. Utanmazca bir cömertliktir. Ertesi gün, meşhur döşemeci Braschon gelip terzi kızdan talimat alır, kızın seçtiği bir daireyi döşer, yirmi bin frank kadar para harcar. Terzi kız inanılmaz umutlara kapılır, annesine derli toplu kıyafetler alır, eski sevgilisini bir sigorta şirketine sokabileceğini düşünerek övünür. Bekler... Bir gün, iki gün... Sonra bir hafta, iki hafta... Kız, adama sadık kalması gerektiğine inanmıştır. Borca girer. Hollanda'ya çağrılan para babası, işçi kızı unutmuştur; kızı yerleştirdiği Cennet'e bir kere bile gitmemiştir, o kız da o Cennet'ten çıkıp öyle bir dibe düşer ki... Böylesi ancak Paris'te olur!

Nucingen'in kumarı yoktu, sanat koruyucusu falan da değildi. Nucingen'in hiçbir fantezisi yoktu, yani kendini körlemesine Esther'e duyduğu sevdaya bırakacaktı, Carlos da zaten bu körleşmeye bel bağlamaktaydı.

Yemekten sonra uşağı Georges'u çağırttı, Taitbout Sokağı'na gidip Madam van Bogseck'in oda hizmetçisi Matmazel Eugénie'den önemli bir iş için bürosuna gel-

mesini rica etmesini söyledi.

"Gözünü üzerinden ayırma," diye de ekledi, "işin ucunda yüklü para olduğunu söyleyip odama çıkar."

Georges, Avrupa Eugénie'yi gelmeye razı edene kadar çok dil dökmek zorunda kaldı. Kadın, hanımının dışarı çıkmasına izin vermediğini söylüyordu, işinden olabilirdi, falan filan. Georges ne zor bir işin üstesinden geldiğini bire bin katarak anlattığı Baron'dan on tane *Louis* altını kopardı. Gözleri kızıl yakutlar gibi parlayan efendisine, "Bu gece hanımı onu yanına almadan çıkarsa, hizmetçi saat ona doğru gelecek," dedi.

"Güzel! Saat dokuzda beni giydirmeye gelirsin... Saçımı yaparsın... Çünkü mümkün mertebe iyi görünmek istiyorum. Artık sevdiğim kadının karşısına çıkacağıma inanıyorum. Aksi halde paranın hiçbir hükmü kalmamış demektir..."

Baron, saat yarımdan bire kadar saçlarıyla favorilerini boyadı. Akşam yemeğinden önce banyosunu yaptıktan sonra saat dokuzda damatlar gibi süslendi, kokular süründü; erkek güzeli oldu. Bu başkalaşımın haberini alan Madam de Nucingen eğlenerek kocasını görmeye gitti.

"Aman Tanrım!" dedi, "Ne kadar da gülünç olmuşsunuz! Favorilerinizi daha da sert gösteren şu beyaz kravatın yerine siyah saten bir kravat taksaydınız ya... Hem zaten bu ampir modası, yaşlı amca işi, eski parlamento danışmanlarına dönmüşsünüz. Şu pırlanta düğmeleri de çıkarın canım, her biri yüz bin frank değerinde onların; yoksa o maymun kadın ister, siz de reddedemezsiniz! Onları bir sürtüğe vereceğinize bana verin de kulaklarıma takayım."

Karısının gözlemlerinin yerindeliği karşısında şaşıran biçare banker söylenerek itaat etti. "Gülünç! Gülünç! Siz Rastignac denen o oğlana pudralar sürünüp giderken ben hiç gülünç dedim mi size!"

"Umarım beni hiçbir zaman gülünç bulmamışsınız-

dır. Ben süslenirken böyle imla hataları yapacak kadın mıyım? Haydi, dönün bakayım! Ceketinizi Maufrigneuse Dükü'nün yaptığı gibi yukarı kadar ilikleyin ama üstten iki düğmeyi açık bırakın. Bir de genç görünmeye gayret edin!"

"Mösyö," dedi Georges, "Matmazel Eugénie geldi."

"Haydi iyi geceler!" diye bağırdı banker. Konuşulanları dinlemeyeceğinden emin olmak için karısını dairelerini ayıran sınırın ötesine kadar geçirdi.

Düş kırıklıkları

Geri gelince, Avrupa'yı elinden tuttuğu gibi alaycı bir saygıyla odasına götürdü:

"Bakın yavrucuğum, siz çok şanslı birisiniz, çünkü dünyanın en güzel hanımına hizmet ediyorsunuz... Benden yana olur, istediklerimi yaparsanız sizi paraya boğarım..."

"On bin frank verseniz bile böyle şey yapmam!" diye bağırdı Avrupa. "Anlıyor musunuz Sayın Baron, ben her şeyden önce dürüst bir kızım..."

"Haklısınız. Dürüstlüğünüzün karşılığını da fazlasıyla ödemeyi düşünüyorum. Ticarette buna merak derler."

"Hem sonracığıma, hepsi bu kadar da değil..." dedi Avrupa. "Ya hanımım beyefendiden haz etmeyecek olursa ki büyük ihtimal öyle olacak; kızar, beni işten atar, işimden aldığım yılda bin franktan da olurum!"

"Bin frank anapara, üstüne bir de yirmi bin frank... Bu parayı size verirsem, hiçbir kaybınız olmaz."

"Doğrusu ya babacığım, siz böyle söyleyince," dedi Avrupa, "o zaman mesele değişir tabii. Nerdeler?"

"İşte buradalar," diye cevap verdi Baron banknotları teker teker göstererek.

Her banknotta Avrupa'nın gözünden kıvılcımlar saçılıyordu. Baron, nasıl bir açgözlülükle karşı karşıya olduğunu apaçık görmüş oldu.

Avrupa, o sinsi yüzünü Baron'a çevirip *seria-buffa*, yani yarı ciddi yarı şaklabanca bir bakışla baktı.

"Siz işimin karşılığını ödüyorsunuz. Peki ya dürüstlüğümün, vicdanımın karşılığı ne olacak?" dedi.

Baron biner franklık beş banknot daha ekleyerek, "Vicdan iş kadar para etmez ama olsun, haydi beş bin frank da onun için koyalım..." dedi.

"Olmaz! Vicdan için yirmi bin frank. İşimden olursam diye, işim için de beş bin frank..."

Baron beş banknot daha ekledi:

"Tamam, öyle olsun... Ama bunları hak etmen için, gece yalnız kaldığında beni bütün gece hanımın odasında saklayacaksın..."

"Sizi odaya kimin soktuğunu asla söylemeyeceğinize dair bana söz verirseniz, razı olurum. Ama sizi bir konuda uyarayım; hanımım Türk gibi kuvvetlidir, Mösyö Rubempré'yi de deli gibi seviyor, bir milyon banknot da verseniz, onu ihanete razı edemezsiniz... Bence büyük enayilik ama o sevince böyle sever, namuslu bir kadından daha beterdir, ne yaparsınız! Mösyö ile ormana gezmeye çıktıklarında, Mösyö'nün buraya döndüğü nadirdir. Hanımım bu akşam dışarı çıktı, yani sizi odamda saklayabilirim. Madam eve yalnız dönerse, gelip sizi alırım. Siz salonda beklersiniz, ben de hanımımın odasının kapısını açık bırakırım, gerisi de... Gerisi de artık size kalıyor... Hazır olun!"

"Yirmi beş bin frangı sana salonda veririm... Her şey karşılıklı; al gülüm ver gülüm."

"Aaa!" dedi Avrupa, "Bana hiç mi güvenmiyorsunuz yani? Affedersiniz de biraz..."

"Beni söğüşlemek için daha ne fırsatlar geçecek eline... Zamanla birbirimizi tanıyacağız..."

"Öyle olsun bakalım! Gece yarısı Taitbout Sokağı'na gelin. Ama gelirken üstünüzde otuz bin frank olsun. Oda hizmetçilerinin dürüstlüğü, gece tarifesindeki arabalar gibi zamlanır."

"İhtiyaten sana bir banka çeki vereyim."

"Hayır, olmaz!" dedi Avrupa, "Ya nakit para olur, ya da iş burada biter..."

Avrupa'nın tavan arasındaki odasında saklanan Baron de Nucingen, gece yarısı birde, aşkına kavuşacağı ânı bekleyen her erkek gibi heyecan ve huzursuzluktan kıvranmaktaydı. Yaşıyordu, kanının ayak parmaklarında kaynadığını hissediyordu ve başı, aşırı kızmış buharlı makine gibi patlamak üzereydi. Sonradan bu macerayı du Tillet'ye anlatırken, "Ruhen aldığım zevk yüz bin eküden fazlasına değerdi!" diyecekti. Sokaktan gelen en ufak bir sese bile kulak kesildi. Sabahın ikisinde de sevdiği kadının arabasını daha bulvardan gelirken duydu. Sokak kapısı rezeleri üstünde dönerken yürek çarpıntısından ipek yeleği kalkıp iniyordu. Demek şimdi Esther'in o ilahî, o yakıcı çehresini tekrar görecekti... Araba basamağının sesini, araba kapısının çarpılışını yüreğinde hissetti. O yüce ânın gelmesini beklerken yaşadığı çalkantıyı, malını mülkünü kaybetse bile yaşamazdı.

"Aaah!" diye bağırdı. "Yaşamak bu işte! Hatta gereğinden de fazla yaşamak... Böyle giderse bir halt becerememeyeceğim demektir!"

Birden Avrupa odada belirdi, "Madam aşağıda yalnız, çıkın," dedi. "Aman, sakın gürültü yapmayın sizi koca fil sizi!"

Baron güldü. "Koca fil mi?" diyerek adeta kızgın ız-

garalar üzerinde yürür gibi yürüdü.

Avrupa elinde şamdanla önden gidiyordu.

Salona gelince, Avrupa'ya paraları uzattı, "Al işte say," dedi.

Avrupa ciddi bir ifadeyle otuz adet binliği aldı ve bankeri salona kapatarak dışarı çıktı. Nucingen doğruca odaya gitti ve karşısında, "Lucien, sen misin?" diyen İngiliz dilberini buldu.

"Hayır güzel çocuk!" diye bağırdı Nucingen, ama sözünü bitiremedi.

Karşısında Esther'le taban tabana zıt bir kadın görünce aptallaşıp kaldı. Esmerlik gördüğü yerde sarışınlık, hayran kaldığı güce karşılık bir zayıflık vardı! Arabistan güneşinin ışıldadığı yerde tatlı bir Britanya gecesi...

İngiliz kızı zili çaldı ama zillerden hiçbir ses çıkmadı.

"Aa, neler oluyor? Siz de nereden çıktınız? Kimsiniz? Ne istiyorsunuz?"

"Zilleri pamukla tıkadım. Ama hiç korkmayın, hemen gidiyorum!" dedi Baron. "Ah, otuz bin frank havaya gitti! Siz Mösyö de Lucien de Rubempré'nin metresi mi oluyorsunuz?"

"Öyle sayılır amca bey," dedi Fransızcası gayet güzel olan İngiliz kızı. Sonra Nucingen'in şivesini taklit ederek, "Sen de kimsin?" diye sordu.

"Tuzağa düşürülmüş bir adam..." diye cevap verdi Baron sızlanarak.

"Karşısında güzel bir kadın bulan bir erkek tuzağa düşmüş mü sayılıyor?" dedi İngiliz kızı alayla.

"İzniniz olursa yarın size bir mücevher takımı göndereyim. Baron de Nucingen'i hatırlarsınız."

"Kendisini tanımam!" dedi kız deli gibi gülerek, "Ama mücevher başımın üstüne, haneye tecavüz eden koca ırz düşmanı!"

"Tanıyacaksınız onu... Hoşça kalın Madam, siz kral-

lara layık bir parçasınız, bense altmışını geçmiş zavallı bir bankerim... Şu insanüstü güzelliğiniz bile bana sevdiğim kadını unutturamadığına göre, beni nasıl etkilediğini anlamama yardımcı oldunuz."

"Ne de tatlı şeyler söylüyorsunuz," diye cevap verdi İngiliz kızı.

"Bana esin kaynağı olan güzel kadar tatlı değil."

"Otuz bin franktan bahsediyordunuz... Kime verdiniz o parayı?"

"Şu sizin cadaloz oda hizmetçisine..."

İngiliz kız zili çaldı, Avrupa zaten uzakta değildi.

"Aaa!" diye bağırdı, "Hanımımın odasında bir erkek var, üstelik beyefendi de değil! Ne rezalet!"

"İçeri almanız karşılığında size otuz bin frank mı verdi?"

"Hayır Madam, çünkü ikimiz de o kadar etmeyiz..."

Arkasından, "Hırsız var!" diye öyle bir bağırdı ki dehşete kapılan banker hemen kapıya koştu, Avrupa da onu merdivenlerden yuvarlaya yuvarlaya kovaladı.

"Seni gidi koca namussuz!" diye bağırdı arkasından, "Beni hanımıma ispiyonlarsın ha! Hırsız var! Hırsız var!"

Umutsuzluk içindeki âşık Baron, daha fazla hakarete uğramadan bulvarda bekleyen arabasına ulaştı ama artık hangi hafiyeye güvenebileceğini bilemiyordu.

Avrupa, Cehennem kaçkını gibi dönüp İngiliz kızının üstüne yürüdü, "Yoksa Madam benim kazancıma mani mi olacak?" dedi.

"Fransız âdetlerini bilmiyorum," dedi kız.

Avrupa küstah bir edayla, "Ama yarın Madam'ın kapıya konması Mösyö'ye tek kelime etmeme bakar," diye karşılık verdi.

Baron, efendisine gayet doğal bir şekilde memnun kalıp kalmadığını soran Georges'a, "O kahrolası hizmetçi parçası beni dolandırıp otuz bin frank paramı aldı!"

dedi. "Ama asıl hata bende... Hatanın büyüğü bende!"

"Demek Mösyö boşuna süslendi... Hay aksi! Mösyö'ye tavsiyem, iş çıkmadıkça o haplardan almasın..."

"Georges, derdimden öleceğim...Üşüyorum... Kalbim buz gibi soğuk... Artık Esther filan yok dostum!"

Georges, böyle ciddi durumlarda her zaman efendisinin dostu olurdu.

Rahip ilk eli kazanıyor

Avrupa'nın, işin içine mimiklerini de kattığı için herkesten çok daha komik bir biçimde anlattığı bu sahneden iki gün sonra Carlos, Lucien'le baş başa yemek yemekteydi. Lucien'inkilerden bir puro yakarak, alçak sesle, "Polisin ya da bir başkasının işlerimize burnunu sokmasına izin veremeyiz evladım," dedi. "Çok zarar görürüz. Baronumuzla hafiyelerinin rahat durmaları için cüretkâr ama şaşmaz bir yol buldum. Sen Madam de Sérisy'ye gideceksin, çok nazik davranarak laf arasında, Rastignac'ın çoktan Madam de Nucingen'den bıktığını, senin de iyilik olsun diye onun yeni metresini evinde sakladığını söylersin. Mösyö de Nucingen'in, Rastignac'ın sakladığı bu kadına çılgın gibi vurulduğunu (buna çok gülecektir), seni gözetlemek için peşine hafiyeler taktığını, Rastignac'ın çevirdiği dolaplarla bir ilgin olmadığını, bu konuda tamamen masum olduğunu ama bunlar duyulursa Grandlieu'ler nezdindeki itibarını kaybedeceğini anlatacaksın. Emniyet Müdürlüğü'ne gitmek için devlet bakanı olan kocasının desteğini rica edeceksin. Müdürün karşısına çıkınca da, şikâyetçi olursun. Ama yakın

bir gelecekte geniş hükümet mekanizmasına girerek bu mekanizmanın en önemli pistonlarından biri olacak bir politika adamı gibi yapacaksın bunu. Bir devlet adamı olarak polisi anladığını, müdür de dahil emniyet mensuplarına hayran olduğunu söylersin. Makinenin iyisi ya yağ lekesi bırakır ya da yağ kusar. Ancak icap ettiği kadar kız; müdüre karşı hiçbir kızgınlığın olmadığını söyle ama onu, etrafındaki adamlara göz kulak olmaya razı et. Adamlarını paylamak zorunda kaldığı için onun adına üzül. Sen ne kadar yumuşak, efendice davranırsan, müdür de memurlarına karşı o kadar haşin davranır. Biz de rahat eder, muhtemelen ormandaki ceylanlar gibi inleyip duran Esther'i geri getiririz."

O zamanki müdür eski bir hâkimdi. Eski hâkimler polis müdürü olunca fazlasıyla gençleşirler. İçleri dışları hukuktur, yasalara uygunluk konusunda kılı kırk yararlar, nazik durumların gerektirdiği keyfi karar verme konusunda çoğu zaman elleri hiç de hafif değildir. Oysa bu durumlarda müdürlüğün işi, yangını söndürmekle görevli itfaiyecilerle aynıdır.

Polis Müdürü, Devlet Konseyi Başkan Yardımcısı'nın karşısında polis teşkilatında birçok olumsuzluğun olduğunu kabul etti. Oysa durum o kadar da kötü değildi. Ayrıca yolsuzluklara üzüldüğünü de belirtti. Sonra aklına Baron de Nucingen'in ziyareti ve kendisinden Peyrade hakkında bilgi istediği geldi. Memurlarının bulaştığı yolsuzlukları bastıracağına söz vererek doğrudan kendisine geldiği için Lucien'e teşekkür etti, sır tutacağına söz verdi ve durumu anlamış gibi bir hava takındı. Devlet Bakanı ile Emniyet Müdürü arasında bireysel özgürlük, konut dokunulmazlığı konusunda güzel sözler söylendi. Devlet Bakanı Mösyö de Sérisy, Emniyet Müdürü'ne bazen krallığın yüksek çıkarları söz konusu olduğunda hukuk dışı yollara başvurulmasının gerekli olduğunu hatır-

lattı, bunlar ancak özel çıkarlara karşı uygulanmaları halinde suç olurdu. Ertesi gün Peyrade, çiçeklerin açtığını görüp zevk duyan bir sanatçı gibi, burjuvalar görmekten keyif aldığı sevgili Kafe David'ine giderken, yolda yanına sivil giyinmiş bir jandarma yanaştı.

"Ben de size geliyordum," dedi kulağına, "sizi Emniyet Müdürlüğü'ne götürmek üzere emir aldım."

Peyrade araba tutup hiçbir yorum yapmadan jandarmayla birlikte bindi.

Emniyet Müdürü, o zamanlar Orfèvres Rıhtımı boyunca uzanan Emniyet Müdürlüğü'nün küçük bahçesindeki ara yolda dolanıp durarak Peyrade'a sürgün hapishanelerindeki en düşük rütbeli zindan bekçisi gibi davrandı.

"1809'dan beri teşkilattan uzak tutulmanız sebepsiz değil Mösyö... Bizi neyle karşı karşıya bıraktığınızdan, kendinizi nasıl bir tehlikeye attığınızdan haberiniz var mı?"

Yediği bu zılgıt, bir yıldırım darbesiyle son buldu. Emniyet Müdürü, zavallı Peyrade'a sert bir ifadeyle, sadece kendisine ödenen yıllık yardımın kesilmekle kalmadığını, ayrıca özel gözetime de tabi tutulacağını bildirdi. Yaşlı adam bu soğuk duşu son derece sakin bir şekilde karşıladı. Yıldırım çarpmış insan kadar durgun ve duyguları dumura uğramış kimse yoktur. Peyrade bütün parasını kumarda kaybetmişti. Lydie'nin babası müstakbel mevkiine bel bağlamıştı, şimdiyse kendini dostu Corentin'in sadakalarına muhtaç bir halde görüyordu.

Yaşlı adam, hukukçu mevkiinin verdiği azamet içinde kurumlanan devlet memuruna, sakin bir tonla, "Ben de polis müdürlüğü yaptım, size tamamen hak veriyorum," dedi. O an Polis Müdürü oldukça anlamlı bir şekilde irkildi. Peyrade, "Kendimi hiçbir şekilde mazur göstermeye çalışmayacağım ama izninizle, sizin beni hiç tanımadığınızı söylemem gerekiyor," diye devam etti, Müdür'e kurnaz bir bakış atarak. "Sözleriniz, Hollanda

eski genel polis komiseri için çok ağır, basit bir muhbir içinse fazlasıyla yumuşak." Peyrade bir an durdu, sonra Müdür'ün sessizliğini koruduğunu görünce devam etti: "Söylemekten onur duyacağım şu hususu aklınızdan çıkarmayın. Ben ne sizin polisinizin işine karışacağım, ne de kendimi haklı göstermeye çalışacağım. Bir gün gelecek bu meselede birinin aldatıldığını görme fırsatını bulacaksınız. Şu anda aldatılan bendeniz hizmetkârınızdır, ileride ise, "Benmişim," diyeceksiniz.

Müdür'ü selamladı. Adam, şaşkınlığını saklamak için düşünceli bir hal takınmıştı. Peyrade kolu kanadı kırık, Baron de Nucingen'e ateş püskürerek evine döndü. Contenson, Peyrade ve Corentin'in kafalarında yoğunlaşan bir sırrı ancak bu hödük banker ele verebilirdi. Yaşlı adam, bankeri istediğini elde ettikten sonra parayı ödememek için yan çizmekle suçladı. Bankerlerin en hinoğluhininin hinliklerini anlamak için tek görüşme yetmişti. Zavallı adam içinden, "Herif herkesin defterini dürüyor, hatta bizimkini bile," diye geçirdi. "Ama ben yapacağımı bilirim! Corentin'den bugüne kadar hiçbir şey istemedim ama bu ahmak para babasından intikam almama yardım etmesini isteyeceğim. Kahrolasıca Baron! Bir sabah kızını kirletilmiş olarak bulduğunda, benim nasıl biri olduğumu öğreneceksin... Ama acaba herif kızını seviyor mu bakalım..."

Bütün umutlarını yıkan bu kara günün akşamı, zavallı adam on yaş birden ihtiyarlamıştı. Dostu Corentin'le konuşurken kızına, taptığı varlığa, incisine, Tanrı'ya adağı olan varlığa miras bırakacağı hazin geleceği düşündükçe döktüğü gözyaşlarıyla sızlanmaları birbirine karışıyordu.

"Bu işin peşini bırakmayacağız," diyordu Corentin. "Seni ele veren Baron mu, önce onu öğrenmek lazım. De Gondreville'e güvenmekle hata mı ettik acaba? O kocamış zebani bize o kadar çok şey borçlu ki bizi batır-

maya yeltenemez; bu yüzden ben de damadı Keller'i takip ettiriyorum. Politika konusunda tam bir salak, hanedanın küçük kolu kazansın diye büyük kolu devirmeye yönelik her türlü komploya bulaşmaya da son derece müsait... Yarın Nucingen'lerde neler olup bittiğini, tutulduğu kadını görüp görmediğini, bu kazığı bize kimin attığını öğrenirim... Sen üzülme. Bir kere, Emniyet Müdürü yerinde uzun süre kalamaz... Zaman ihtilallere gebe, ihtilaller de bizim işlerimizi çok güzel yürüttüğümüz bulanık sularımız..."

Sokakta özel bir ıslık sesi çınladı.

"Contenson," dedi Peyrade pencereye ışık koyarak, "benimle ilgili bir durum var."

Bir saniye sonra sadık Contenson, birer deha gibi görüp büyük saygı beslediği, polis camiasının bu iki cücesinin huzurunda belirmişti.

"Ne var?" dedi Corentin.

"Yeni haberler! 113'ten çıkıyordum. Elimde avucumda ne varsa kaybettim. Çıkarken galerilerin altında kimi gördüm dersiniz? Georges'u! Baron, muhbir olmasından kuşkulanıp postalamış oğlanı!"

Peyrade, "Bakar mısınız, elimde olmadan gülümseyişim nelere yol açmış..." dedi.

"Ahh! Gülümsemelerin sebep olduğu ne felaketler gördüm ben!" dedi Corentin.

Peyrade, Simeuse olayına gönderme yaparak, "Kırbaç darbelerinin sebep olduğu felaketleri saymıyoruz bile," dedi (Bkz. Balzac'ın *Karanlık Bir İş* adlı romanı). "Anlat bakalım Contenson, neler oluyor?"

"Olan şu..." diye devam etti Contenson. "Georges'u, minicik bardaklarda arka arkaya rengârenk içkiler içirerek konuşturdum, parayı da ona ödettim, dut gibi oldu; bense imbiğe döndüm herhalde! Bizim Baron kudret hapları tıkınıp Taitbout Sokağı'na yollanmış. Orada ma-

lumunuz güzel hatunu bulmuş. Ama olanlar tam bir komedi; o İngiliz kızı Baron'un 'meçhul güzeli' değilmiş ki...Üstelik oda hizmetçisini kandırmak için kadına otuz bin frank vermiş. Herif silme salakmış yahu! Büyük sermayeyle küçük işler çevirdiği için kendini akıllı sanıyor; cümleyi tersine çevirin, deha sahibi bir insanın çözdüğü problemi bulursunuz. Baron acınacak bir halde eve dönmüş. Ertesi gün, Georges riyakârca bir iyilik gösterisinde bulunmak için efendisine, 'Efendim neden ipten kazıktan kurtulmuş adamlarla iş yapıyorsunuz? Önce bana anlatsaydınız, ben size meçhul güzelinizi hemen bulurdum. Verilen eşkal benim için yeterli, Paris'in altını üstüne getirirdim!' demiş. Baron da ona, 'Git bul o zaman!' demiş, 'Seni cömertçe ödüllendiririm!' Georges hepsini anlattı, içinde de bir sürü tuhaf ayrıntılarla. Ama yağmura şerbetliyiz biz! Ertesi gün Baron içinde şu mealde bir şeyler yazan kimden geldiği meçhul bir mektup almış: 'Mösyö de Nucingen meçhul bir kadına duyduğu aşktan ölüyor, daha şimdiden havaya bir sürü para harcamış; eğer bu akşam gece yarısı Neuilly Köprüsü'nün ucuna gelip arkasında Vincennes Ormanı'ndaki korumanın bulunduğu arabaya gözleri bağlı olarak binecek olursa sevdiği kadını görecek... Baron hazretleri varlıklı biri olması dolayısıyla mektubu yazanların niyetinden kuşkulanabilir, bu nedenle yanına sadık Georges'u da alabilir. Zaten arabada kimse olmayacak.' Baron, Georges'la birlikte ama Georges'a bir şey söylemeden gitmiş. İkisi birden gözlerinin bağlanmasına ve başlarına bir örtü geçirilmesine ses çıkarmadan izin vermişler. Baron, arabadaki korumayı tanır. Tıpkı bir XVIII. Louis (Tanrı günahlarını bağışlasın! Kralımız polislikten de iyi anlardı hani!) tarzında bir araba gibi dörtnala giden araba iki saat sonra ormanın ortasında durmuş. Göz bağını çıkaran Baron, orada duran bir arabanın içinde meçhul kadınını gör-

müş... Ama araba pır diye ânında gözden kaybolmuş. Araba gene XVIII. Louis'nin süratiyle Baron'u Neuilly Köprüsü'ne geri götürmüş. Kendi arabası orada bekliyormuş. Georges'un eline küçük bir pusula tutuşturulmuş: 'Sayın Baron meçhul güzeliyle tanışmak için kaç bin frank sayacak?' Küçük notu efendisine veren Georges'un kendisinden para sızdırmak için benimle ya da Mösyö Peyrade'la anlaştığından hiç kuşkusu kalmayan Baron, adamı bir güzel kapıya koymuş. Bu banker amma da salakmış yahu! İnsan önce meçhul güzeliyle yatar da Georges'u ondan sonra def eder..."

Contenson, "Georges kadını görmüş mü?" diye sordu.

Peyrade, "Eee! Nasıl biriymiş bu güzel?" diye bağırdı.

"Bana bir tek şey söyledi; gerçek bir güzellik güneşiymiş!"

"Gücü bizi de aşan yaman birilerinin oyununa geldik!" diye bağırdı Peyrade. "O köpekler ellerindeki kadını Baron'a pahalıya yutturacaklar."

"*Ja, mein Herr!*"[1] diye cevap verdi Contenson. "Ben de o yüzden, emniyette yediğiniz zılgıtı öğrenince Georges'u öttürdüm."

"Beni kim ispiyonladı, öğrenmek isterdim..." dedi Peyrade, "El mi yaman bey mi yaman görürdük!"

"Tesbihböceği gibi olmalıyız," dedi Contenson.

"Haklı!" dedi Peyrade, "Çatlaklara sokulup dinleyelim, bekleyelim..."

"Şimdilik durumu inceleyip bir bakacağız!" diye bağırdı Corentin, "Benim şu ara yapacağım bir iş yok. Sen de sakin dur Peyrade! Biz Sayın Müdür Bey'e daima itaat edelim..."

"Mösyö de Nucingen de tam gebertmelik!" dedi Con-

1. (Alm.) Evet bayım. (Y.N.)

tenson, "Damarlarında bin franklıklar dolaşıyor herifin..."

Peyrade, Corentin'in kulağına eğilerek, "Lydie'nin drahoması neredeyse hazırdı..." dedi.

"Contenson, haydi biz gidelim. Babamızı da bırakalım uyusun... Yarın görüşürüz."

Kapıdan çıkarlarken Contenson, Corentin'e, "Efendim," dedi. "Ne acayip bir takas olacakmış! İşe bakın! Bilmem nereden alacağı parayla kızını evlendirmek istiyor! Aaah ah! Güzel bir piyes konusu olurdu doğrusu! Hem de ahlaki... Başlığı da 'Bir Genç Kızın Çeyizi'!"

"Ah siz yok musunuz, nasıl da örgütlenmişsiniz! Her yerde kulağınız var!" dedi Corentin. "Sonuç olarak toplumun doğası, bünyesindeki her türünden hizmet bekliyor, hepsini bu hizmetler için gerekli niteliklerle donatıyor. Toplum da bir çeşit doğadır!"

Contenson, "Bu söylediklerinizi fazla felsefi!" dedi bağırarak. "Şurada bir profesör olsa, bunlardan bir sistem oluştururdu!"

Corentin, muhbirle birlikte sokaklarda yürürken gülümseyerek, "Mösyö de Nucingen'in evinde meçhul kadına dair olup biten her şeyden haberin olsun," diye devam etti. "Şöyle kabaca... İncesine boş ver..."

"Bacalar tütüyor mu ona bakacağız yani!" dedi Contenson.

"Baron de Nucingen gibi bir adam murada erdiğini gizli kapaklı tutamaz," diye devam etti Corentin. "Zaten bizim için insanlar birer iskambil kâğıdıdır, hiçbir zaman oyunlarına gelmemeliyiz!"

"İşe bak, celladın boynunu vurarak eğlenen idam mahkûmu gibi bir şey oldu bu!" diye bağırdı Contenson.

Corentin, alçı maskeyi andıran yüzünü hafifçe kırıştıran bir gülümsemeyle cevap verdi:

"Sende de ne laflar var, insanı güldürüyorsun!"

Mesele, sonuçları bir tarafa, kendi içinde son derece

önemliydi. Eğer Peyrade'a ihanet eden Baron değilse, o zaman Emniyet Amiri'yle görüşmekte kimin çıkarı olabilirdi? Corentin açısından, adamları arasında kalleşler olup olmadığını öğrenmek söz konusuydu. Yatarken, kafasında Peyrade'ın da aklını kurcalayan soruyu evirip çeviriyordu: "Emniyet Müdürü'ne gidip şikâyetçi olan kimdi? O kadın kimin nesiydi?"

Böylece Jacques Collin, Peyrade ve Corentin birbirlerinden habersiz, farkında olmadan birbirlerine yaklaşmaktaydılar; zavallı Esther, Nucingen ve Lucien de çoktan başlamış olan, polis teşkilatına mensup insanlara has bir gururun hunharlaştıracağı bir kavganın içine sürüklenmişlerdi ister istemez.

Sahte Peder, sahte senetler, sahte borçlar, sahte aşk

Esther ve Lucien'in üzerinde ağır bir yük olan altmış bin franklık borcun en belalı kısmı Avrupa'nın becerikliliği sayesinde ödendi. Alacaklıların güvenini sarsacak bir durum yaşanmamış oldu. Lucien ve akıl hocası bir süre nefes alabildiler. Kovalanan iki vahşi hayvan gibi bir bataklığın kıyısında birkaç yudum su içip azıcık soluklandıktan sonra yeniden tehlikeli uçurumların kıyısında dolaşmaya devam ettiler. İki adamdan kuvvetli olanın zayıf olanı sürüklediği bu yollar, onu ya darağacına götürecekti ya da ikbal ve servete...

Carlos, himayesi altındaki gence, "Bugün varımızı yoğumuzu ortaya koyuyoruz," dedi. "Neyse ki kartlar hi-

leli, karşımızdaki oyuncular da çok toy!"

Lucien o müthiş akıl hocasının talimatıyla bir süre Madam de Sérisy'nin müdavimi olmuştu. Bir kapatmayı kendine metres tuttuğundan hiç kimse şüphelenmemeliydi. Zaten Lucien de sevilmenin hazzında, salon hayatının sürükleyiciliğinde kendini avutacak iğreti bir güç buldu. Matmazel Clotilde de Grandlieu'nün sözünü dinleyerek onu sadece Bois'da ya da Champs-Élysées'de görüyordu.

Esther'in orman korucusunun evine kapatıldığının ertesi günü, yüreğini sıkıştıran o esrarengiz ve korkunç varlık, bir teklifle yanına gelip üç boş sayfaya imza atmasını istemişti. Üçü de pullu olan bu kâğıtlar işkence edercesine şu sözlerle ağırlaştırılmıştı: Birincisinde, "altmış bin frank karşılığında kabul ediyorum"; ikincisinde, "yüz yirmi bin frank karşılığında kabul ediyorum"; üçüncüsünde ise gene "yüz yirmi bin frank karşılığında kabul ediyorum". Toplamda üç yüz bin franklık bir ödeme taahhüdü... Filanca için ibaresi koyarsanız adi bir senet yapmış olursunuz. "Kabul ediyorum" sözü çek yerine geçiyor, ödemediğiniz takdirde de tutuklanıyorsunuz... Bu sözün altına dikkatsizce imza atan, beş yıl hapis yatabilir. Ancak ceza mahkemesi bu mahkûmiyeti neredeyse hiçbir zaman uygulamaz, ağır ceza ise ancak canilere uygular. Borç yüzünden hapis cezası barbarlık çağının bir kalıntısıdır; hem saçmadır hem de işe yaramazlık gibi ender bulunan bir erdeme sahiptir çünkü bu ceza dolandırıcılara asla dokunmaz (Bkz. Balzac'ın *Sönmüş Hayaller* romanı).

İspanyol, Esther'e, "İşin ucunda Lucien'i sıkıntıdan kurtarmak var," dedi, "altmış bin frank borcumuz var, belki bu üç yüz bin frankla paçayı kurtarırız."

Carlos, çekleri altı ay öncesine aitmiş gibi gösterdikten sonra "poliste sabıka kaydı olmayan bir şahıs" vasıtasıyla Esther'in adına çektirdi; bu adamın maceraları, ko-

pan gürültüye rağmen, 1830 Temmuzu'ndaki büyük senfoninin hayhuyu arasında kaynamış, silinmiş, çok geçmeden unutulup gitmişti.

Üçkâğıtçıların şahı olan bu genç adam, Paris yakınında bulunan Boulogne'lu bir mübaşirin Georges-Marie Destourny adındaki oğluydu. Görevini pek de iyi sayılmayacak koşullarda satmak zorunda kalan baba, küçük burjuvaların çocukları uğruna kalkıştığı delilikle oğluna parlak bir eğitim sağladıktan sonra ona başkaca bir şey bırakmadan 1824'e doğru ölüp gitmişti. Zaten yirmi üç yaşındaki genç ve parlak hukuk öğrencisi de kartvizitine ismini şu şekilde yazdırarak babasını çoktan inkâr etmişti:

GEORGES D'ESTOURNY

Böyle bir kart, kişiliğine aristokratça bir hava veriyordu. Bu moda delisi adam cüretkârlığını *tilbury* alma ve *groom*[1] tutmaya kadar vardırmış, klüplerden çıkmaz olmuştu. Bir söz her şeyi açıklayacaktır: Sırlarına vâkıf olduğu kapatma kadınların parasıyla borsada iş çeviriyordu. Sonunda ceza mahkemesine düştü, hileli kart kullanmakla suçlanıp ifade verdi. Suç ortakları vardı, ayarttığı gençler, öl dese ölecek kadar sadık adamları, şıklık ve itibarına ortak olan hempaları. Kaçmak zorunda kalınca, borsaya olan borçlarını da ödemedi. Paris sosyetesi, sırtlanların, kulüplerin, bulvar ve fabrikatörlerin Paris'i hâlâ bu çifte vurgunun etkisindeydi.

Georges d'Estourny yakışıklı çocuktu, en önemlisi de iyi kalpliydi. Hırsız çetesi elebaşları gibi eli çok açıktı, parlak zamanlarında birkaç ay Torpil'i de korumuştu. Sahte İspanyol, çevireceği dolabı Esther'in ünlü kanun

1. İngiliz uşak.

kaçağıyla bağlantısı üzerine kurmuştu, bu sınıfın kadınlarına has bir kazaydı bu.

Başarı kazandıkça hırsı da azan Georges d'Estourny, taşranın derinliklerinden bir yerden Paris'e iş yapmaya gelmiş bir adamı himayesine almıştı. Liberal Parti, basında X. Charles hükümetine karşı yürütülen mücadelede gösterdiği cesaret yüzünden yargıyla başı defalarca derde giren bu şahsın zararını tazmin etmek istiyordu. Martignac'ın bakanlığı sırasında hükümetin baskısı azalmıştı. Bunun üzerine, o ara sorumlu yazıişleri müdürü olan ve adı "Cesur Cérizet"ye çıkan Cérizet Efendi de affa uğramıştı.

Gelgelelim, sırtını görünüşte sol cenahın büyük isimlerine dayayan Cérizet, hem iş takibi yapan bir ajans hem banka hem de komisyoncu olarak faaliyet gösteren bir şirket kurdu. Hani "Küçük İş İlanları"nda iş arayan hizmetçiler hakkında şunu da yapar, bunu da eder diye bilgiler verilir ya, bu iş de o hesaptı. Cérizet, kendisini eğiten Georges d'Estourny ile yakınlaştığı için çok mutluydu.

Ninon'la[1] ilgili o hikâyeyle paralellik kurulabilir, Esther Georges d'Estourny'un servetinden bir kısmının pekâlâ sadık bekçisi sayılabilirdi. Arkası "Georges d'Estourny" imzalı boş bir kâğıt Carlos Herrera'yı bu senetlerin sahibi yaptı. Gerek Matmazel Esther, gerekse adına başka biri ödeyebildiği ya da ödemek zorunda olduğu sürece bu sahtekârlığın hiçbir tehlikesi yoktu. Carlos, Cérizet şirketi hakkında bilgi edindikten sonra adamın servet kazanmaya kararlı, ancak her şeyi yasal yollardan kitabına uydurarak yapan son derece karanlık kişilerden biri olduğunu anladı.

D'Estourny esasında parasını Cérizet'ye emanet et-

1. Gourville, Fransa dışına kaçarken parasını sevgilisi şair Ninon'a emanet etmiş, döndüğünde de el sürülmemiş olarak geri almıştı. (Ç.N.)

mişti. Adam borsadaki yükselişlerde büyük miktarlarda paralar kazanıyor, bu işlemler sayesinde kendine banker dedirtiyordu. Paris'te hepsi olur bunların; bir adama burun kıvırıp geçersiniz ama parasına burun kıvıramazsınız.

Carlos kalkıp Cérizet'ye gitti, onu kendi usulünce işleyecekti, çünkü tesadüfen d'Estourny'nin bu saygıdeğer ortağının bütün sırlarına vâkıf olmuştu.

Cesur Cérizet, Gros Chenet Sokağı'ndaki bir evin alt katında oturuyordu. Gizemli bir şekilde kendini Georges d'Estourny tarafından gelen biri olarak takdim eden Carlos, adamı hazırlıksız yakalamış, bu haberle sözde bankerin beti benzi atmıştı. Carlos gösterişsiz bir çalışma odasında sarı saçları seyrelmiş ufak tefek bir adam gördü, Lucien'in tarifinden, David Séchard'ı ele veren hain olduğunu çıkardı.

Bu arada kılık değiştirip kızıl saçlı mavi gözlüklü, vaaz dinlemeye gelen bir püriten kadar temiz ve düzgün bir İngilize dönüşen İspanyol, "Bizi duymalarından çekinmeden burada konuşabilir miyiz?" diye sordu.

"İyi de ne için Mösyö?" dedi Cérizet. "Kimsiniz siz?"

"Mösyö William Barker; Mösyö d'Estourny'den alacağım var ama madem istiyorsunuz, neden kapılarınızı kapalı tutmanız gerektiğini göstereyim. Mösyö, sizin Petit Claud'larla, Cointet'lerle ve Angoulême'li Séchard'larla ilişkilerinizden haberimiz var..."

Bu sözler üzerine Cérizet koşup kapıyı kapattı, arkasından yatak odasına girilen başka bir kapıya gidip sürgüledikten sonra yabancı adama döndü: "Daha alçak sesle konuşun Mösyö!" Sahte İngiliz'i incelerken de, "Benden ne istiyorsunuz?" diye sordu.

William Barker devam etti:

"Tanrım! Bu dünyada herkes kendini düşünüyor! Şu d'Estourny zıptıkçısının paraları sizde... Merak etmeyin, sizden onları isteyecek değilim ama sıkıştırınca, laf ara-

mızda urganı çoktan hak eden bu dolandırıcı şu senetleri bana verip paraya tahvil edebileceğimi söyledi, ben de bu işi kendi adıma takip etmek istemediğim için, reddetmeyeceğinizi söyleyerek sizin adınızı verdi."

Cérizet senede bakıp, "Ama artık Frankfurt'ta değil ki..." dedi.

"Biliyorum," diye cevap verdi Barker, "ama bu işlemler sırasında orada olmuş olabilir..."

"Ama ben sorumluluk almak istemiyorum," dedi Cérizet.

"Sizden böyle bir fedakârlık istemiyorum ki..." diye devam etti Barker, "Siz bunları almakla mükellef olabilirsiniz, 'ödenmiştir' yazın, tahsilat işini ben üzerime alıyorum."

"D'Estourny'nin bana karşı bu kadar güvensiz olmasına şaşırdım," dedi Cérizet.

"Onun durumunda," diye cevap verdi Barker, "işini sağlama bağlayıp yumurtalarını farklı sepetlere koyduğu için kimseyi suçlamamak lazım."

Küçük iş çevirici, imzalı tasdikli senetleri sahte İngiliz'e uzatarak, "Öyle mi düşünüyorsunuz?" diye sordu.

"D'Estourny'nin paralarını çok iyi koruyacağınızı düşünüyorum!" dedi Barker, "Bundan eminim! Paralar borsanın yeşil masalarına çoktan atılmıştır bile..."

"Servetim şeye bağlı..."

"Paracıkların göstere göstere kaybedilmesine..." dedi Barker.

"Mösyö!" diye bağırdı Cérizet.

Barker, soğuk bir ifadeyle Cérizet'nin sözünü kesti:

"Bakın, sevgili Mösyö Cérizet, bu parayı almam için kolaylık göstermekle bana büyük bir iyilik yapmış olacaksınız. Lütfen bir mektup yazıp d'Estourny hesabına ödenen bu senetleri geri verdiğinizi ve konuyla ilgili icra takip memurunun bu mektubun hamilini bu üç senedin

sahibi olarak kabul etmesi gerektiğini belirtin."

"İsminizi söyler misiniz?"

"İsim yok!" diye cevap verdi İngiliz para babası. "Şöyle yazın yeter: 'Bu mektubun ve senetlerin hamili...' Bu anlayışlı yaklaşımınız karşılıksız kalmayacak."

"Peki nasıl?" dedi Cérizet.

"Tek bir sözle: Fransa'da kalacaksınız, değil mi?"

"Evet Mösyö."

"Peki o zaman, Georges d'Estourny Fransa'ya asla giremeyecek."

"Peki ama neden?"

"Onu öldürmek isteyen, sırf benim bildiğim beş kişi var, o da bunu biliyor."

"Şimdi Doğu Hindistan'da ufak bir iş kurmak için benden bir şeyler istemesine şaşırmıyorum!" diye bağırdı Cérizet. "Maalesef her şeyi devlet fonlarına yatırmaya mecbur etti beni. Du Tillet Bankası'na da hâlâ borcumuz var. Günü gününe yaşıyorum ben."

"Kendinizi bu işten sıyırmaya bakın!"

"Ah! Keşke bunu daha önce bilseydim!" diye feryat etti Cérizet. "Servet sahibi olma fırsatı elimden uçup gitti..."

"Son bir şey daha..." dedi Barker, "Ağzımızı sıkı tutalım! Bunu yapacağınızı biliyorum. Ama başka bir şey daha var ki ondan o kadar emin değilim, o da sadakat. Tekrar görüşeceğiz, size servet kazandıracağım."

Carlos bu çamurdan ruha, uzun bir süre dilini tutacak kadar bir umut fırlattıktan sonra Barker kılığını üstünden çıkarmadan güvenebileceği bir icra memuruna uğradı ve onu Esther'in aleyhinde kesin hükümlere varmakla görevlendirdi.

"Karşılığını ödeyecekler," dedi memura, "onur meselesi. Tek derdimiz, her şey usulüne uygun olsun istiyoruz."

Barker, ticaret mahkemesinde Matmazel Esther'i

bir dava vekiliyle temsil ettirerek hükümlerin çelişkili çıkmasını sağladı. Nazik davranması rica edilen icra memuru, evrakı zarfa koyup Taitbout Sokağı'na gitti, Avrupa tarafından içeri alınan memur, dairenin eşyalarına bizzat haciz koydu. Borç yüzünden hapis kararı tebliğ edilince de Esther resmen tartışılması mümkün olmayan üç yüz bilmemkaç bin franklık borcun altına girmiş oldu. Bu mesele üzerine Carlos'un pek kafa patlatması gerekmemişti. Sahte borç maskaralığı Paris'te sık sık oynanır. Bir miktar prim karşılığında bu oyuna hazır olan ikinci sınıf Gobseck'ler, ikinci sınıf Gigonnet'ler bulunur, çünkü bu ikinci sınıf tefeci takımı bu kalleşçe numarayla çok eğlenir. Fransa'da her şey gülerek yapılır, cinayetler bile gülerek işlenir. Böylelikle parayı sakınan ama çok açık bir ihtiyaç ya da sözde onur kırıcı bir durum söz konusu olunca derhal boyun eğen inatçı akrabalar ve hasislik tutkuları haraca kesilmiş olur. Yaptığı dolandırıcılıklarla ün salan Maxime de Trailles[1] eski komedilerde çok kullanılan bu senet vs. sahteciliğine sık sık başvurur. Yalnız, gerek kendi cüppesinin gerekse Lucien'in onurunu kurtarmak isteyen Carlos, hiçbir tehlikesi olmayan, ama kullanıla kullanıla adaletin artık tamamen tepkisiz kaldığı bir sahtekârlığa başvurmuştu. Söylentilere göre, Palais-Royal çevresinde sahte senetler düzenleyen bir borsa bile varmış; üç frank karşılığında size bir imza satıyorlarmış.

Carlos, yatak odasının kapısında nöbet tutmak için alınacak yüz bin ekü sorununa el atmadan önce ilk iş olarak Mösyö de Nucingen'den yüz bin frank daha sızdırmayı kafasına koymuştu. Bakın nasıl...

1. Balzac'ın *İnsanlık Komedyası* başlığı altında topladığı bazı romanlarında yer alan dolandırıcı karakter. Metreslerini kullanarak sahte borç senetleriyle her türlü sahtekârlığı yapar. (Ç.N.)

Asya, Carlos'un talimatı üzerine, meçhul güzelin gönül işlerinden haberdar olan yaşlı kadın kisvesinde sevdalı Baron'un karşısına çıktı. Töre ressamları o zamana kadar pek çok tefeci sahneye koymuş, ama tefeci kadını unutmuşlardır; günümüzün bohçacı kadınını, kibarca tuvalet eşyası satıcısı denen o son derece ilginç kişiliği unutmuşlardır. Bu rolü de cadaloz Asya'dan başkası oynayamazdı. İkisi de emrindeki kadınlar tarafından idare edilen, biri Temple'da, diğeri Neuve-Sainte-Marc Sokağı'nda iki dükkânı vardı.

Carlos, "Gene bohçacı olacak, Madam de Saint-Estève kılığına gireceksin," demişti. Asya'yı giyinmiş halde görmek istedi. Sahte muhabbet tellalı kadının üzerinde, kim bilir hangi haczedilen yatak odasından söküp alınmış perdelerden yapılma, çiçekli Şam ipeğinden bir elbiseyle eskimiş, yıpranmış, satılmayıp elde kaldığı için ömürlerini bu kadınların sırtında tamamlayan o kaşmir şallardan biri vardı. Dantel yakalığı şahane ama taraz tarazdı, bir de rüküş bir şapkası vardı ama ayağına İrlanda malı deriden ayakkabılar giymişti. Ayakkabının kenarından taşan etleri, ajurlu siyah ipekten dolgun bir kıvrım gibi duruyordu.

"Bakalım kemerimin tokasını nasıl bulacaksınız," dedi aşçı kadın. Göbeğinin öne doğru ittiği, nereden geldiği kuşkulu bir mücevheri gösteriyordu. "Ha, ne tarz ama! Peki kemerimin kendisi? Çok mu rüküş oldum ne! Ah, Nourisson da beni bir giydirmiş ki..."

"Öncelikle tatlı dil!" dedi Carlos, "Çekingen davran, kedi gibi ürkek ol. Daha da önemlisi, memurların karşısında titrediğini belli etmeden, polisi kullandığı için Baron'un yüzünü kızart. Güzelin nerede bulunduğu öğrenmek isteyen dünyadaki tüm polislere kafa tuttuğunu az çok anlaşılır kelimelerle müşteriye duyur. İzleri iyi sakla... Baron'dan yüz bulup göbeğine vuracak kıvama

geldiğinde, 'Seni koca zampara!' diyerek edepsizliği ele alıp adamı uşak yerine koy."

En küçük bir casusluğa kalkışırsa aracı kadını bir daha görememekle tehdit edilen Nucingen, yürüyerek Borsa'ya giderken Neuve-Saint-Marc Sokağı'ndaki sefil bir bodrum katında gizlice Asya'yla görüşüyordu. Kim bilir kaç sevdalı para babası bu çamurlu dar sokaklardan geçmiştir... Hem de ne büyük bir zevkle! Paris sokaklarının dili olsa da söylese. Madam de Saint-Estève umuttan umutsuzluğa sürükleyerek, birini öbürüne ekleyerek Baron'u, meçhul kadınla ilgili her şey hakkında ve "ne pahasına olursa olsun" haberdar edilmeyi isteme noktasına getirdi. Bu arada haciz memuru da iş başındaydı; işini öyle bir yürütüyordu ki Esther'in evinde hiçbir direnişle karşılaşmadığından, yirmi dört saati doldurmadan, yasal süre dahilinde görevini icra etmişti.

Lucien akıl hocasının kılavuzluğunda Saint-Germain'de tutulan kızı beş-altı defa ziyarete gitti. Bütün bu dolapları çeviren o korkunç insan, Esther'in kederlenip çökmesini önlemek için bu görüşmeleri zorunlu görmüştü çünkü Esther'in güzelliği sermaye demekti. Tutulduğu evden ayrılırken, Lucien'le zavallı fahişeyi ıssız bir yol kenarında Paris'i gören ve kimsenin onları duyamayacağı bir yere götürdü. Üçü beraberce doğan güneşin altında dünyanın en müthiş görüntülerinden biri olan, kıvrıla kıvrıla akıp giden Seine'i, Montmartre'ı, Paris'i ve Saint-Denis'yi kucaklayan manzaranın karşısına geçip kesilmiş bir kavak kütüğünün üzerine oturdular.

"Çocuklar..." dedi Carlos, "Rüyanız sona erdi. Sen küçükhanım, artık Lucien'i bir daha göremeyeceksin. Görecek olsan bile, beş yıl önce ancak birkaç gün görüştüğün biri gibi hatırlayacaksın onu."

Kız tek damla gözyaşı dökmedi.

"İşte ölüm fermanım!" dedi.

"İşte zaten sen de beş yıldır hastasın," diye devam etti Herrera. "Verem olduğunu farz et, sızlanmalarınla canımızı sıkmadan da öl. Ama göreceksin ki aslında hâlâ yaşayabilirsin. Hem de gayet güzel..." Hemen önlerinde uzanan tarlayı göstererek, "Lucien, bizi yalnız bırak. Sen git, sone topla," dedi.

Lucien, Esther'e yalvaran bir bakışla baktı. Yürekleri sevgi dolu ama karakterleri aşağılık, zayıf iradeli ve açgözlü adamlara has bir bakış... Esther bir baş işaretiyle karşılık verirken sanki şöyle demek ister gibiydi: "Kellemi baltanın altına nasıl uzatmam gerektiğini öğrenmek için bu celladı dinleyeceğim ve cesaretle öleceğim." O kadar zarif, aynı zamanda o kadar tüyler ürperticiydi ki şair ağladı. Esther koşup sarılarak gözyaşını içti. "Üzülme!" dedi. Gözlerle, hareketlerle, sayıklar gibi bir sesle söylenen sözlerden biriydi.

Carlos apaçık, hiç tevile sapmadan çoğu zaman tam yerine uygun korkunç kelimelerle Lucien'in içinde bulunduğu nazik durumu, Grandlieu'lerin konağındaki pozisyonunu, başardığı takdirde yaşayacağı güzel hayatı ve nihayet Esther'in bu parlak gelecek için kendini feda etmesi gerektiğini anlatmaya başladı.

Kız öfkelenerek, "Ne yapmak gerekiyor?" diye haykırdı.

"Bana körü körüne itaat etmek," dedi Carlos. "Zaten neden şikâyet edeceksiniz ki? Güzel bir geleceğe sahip olmak sizin elinizde. Tullia, Florine, Mariette ve Val-Noble'a; şu sizin eski arkadaşlarınıza ne olduysa size de o olacak, yani sevmediğiniz zengin bir adamın metresi olacaksınız. Sizin âşıkta çok para var; hele işler yoluna bir girsin, sizi mutluluğa gark edecektir..."

"Mutlu mu!" dedi Esther gözlerini devirerek.

"Dört yıl Cennet'teymiş gibi yaşadınız," diye devam eti Carlos, "İnsan böyle anılarla yaşayamaz mı?"

Esther gözpınarındaki bir damla yaşı silerek, "Size boyun eğeceğim," diye cevap verdi. "Hiç endişeniz olmasın! Söylediniz ya, benim aşkım ölümcül bir hastalık..."

"Hepsi bu kadar değil..." diye devam etti aldı Carlos, "Güzellliğinizi de korumalısınız. Mutluluğunuzun sayesinde, yirmi iki buçuk yaşında, güzelliğinizin doruğundasınız. Bir de, aman yeniden Torpil olun. Şakacı olun, bol bol para harcayın, kurnaz davranın, sizi teslim edeceğim para babasına acımayın. Sözlerime kulak verin; bu adam borsada büyük oynar, hırsızın tekidir, dünyaya metelik vermez, acıması yoktur, dul ve yetimlerin servetine konup yağ bağlamıştır, siz de onların öcünü alacaksınız! Asya arabayla gelip sizi alacak, bu akşam Paris'te olacaksınız. Eğer insanların Lucien'le olan dört yıllık ilişkinizden şüphelenmesine neden olursanız, Lucien'in kafasına bir tabanca sıkın daha iyi. Size bu kadar zamandır nerede olduğunuzu soracaklardır. Son derece kıskanç bir İngiliz tarafından seyahate götürüldüğünüzü söyleyeceksiniz. Eskiden inandırıcı yalanlar uyduracak kadar akıllıydınız, şakalar yapardınız; o eski havanıza dönün..."

Siz hiç yaldızlarla parıl parıl bir uçurtma gördünüz mü? Hani şu çocukluğumuzdaki her yanı benek benek altınla süslü, göklerde süzülen o dev kelebeklerden... Çocuklar bir an ipi unutur, yoldan geçen biri ipi keser, o göktaşı –okul argosuyla– bir "kafa atar" ve dehşet verici bir süratle yere düşer... Ya Esther de Carlos'u dinlerken işte aynen öyleydi.

2

Aşk kart erkeklere kaça patlar?

Asya'ya yatırılan yüz bin frank

Nucingen sevdiği kadının kendisine teslim edilmesi için pazarlık yapmak üzere sekiz gündür hemen her gün Neuve-Saint-Marc Sokağı'ndaki dükkâna gidiyordu. Asya orada artık elbiselerin elbise olmaktan çıktığı ama henüz partal haline de gelmediği o sakil safhaya ulaşmış şık kıyafetler arasında kâh Saint-Estève adı altında, kâh işlerine bakan Madam Nourisson'un adını kullanarak kurumla oturuyordu. Çevre de kadının oynamakta olduğu rolle uyum içindeydi, çünkü bu dükkânlar Paris'in en müptezel özelliklerinden biridir. Orada ölümün iskelet elleriyle fırlatıp attığı eski pılı pırtıyı görürsünüz, bir şalın altında veremin hırıltılı nefesini duyar, altın şeritli bir elbisenin altında can çekişen sefaleti hissedersiniz. İncecik dantellerin üzerinde debdebe ile açlık arasındaki acımasız kavga yazılıdır. Tüylerle süslü türbanın altında bir kraliçenin simasını bulursunuz; türbanın duruşu size olmayan o simayı hatırlatır ve neredeyse ona hayat verir. Güzelin içindeki iğrençliktir bu! Mezat memurunun resmî ellerinde şaklayan Iuvenalis'in[1] kırbacı, sefalete düşmüş hayat kızlarının tüyleri tarazlanmış manşonları-

1. MS 60-140 yılları arasında yaşamış ve yergili şiir türünde ürün vermiş en büyük Romalı şair. (Ç.N.)

nı, rengi kaçmış kürklerini oraya buraya savurur. Bir gübreliktir burası, ötesinde berisinde daha dün koparılmış, tek bir gün takılmış güller parıldar, üzerlerinde daima tefecinin hısmı olan keli çıkmış, dişleri dökülmüş, zarfı satmaya çok alışık olduğundan içindekini de satmaya hazır kelepirci bir kocakarı çöreklenmiştir! Ha kadının üstündeki elbise, ha elbisenin içindeki kadın, hiç fark etmez. Asya burada ağır ceza hapishanelerindeki gardiyan, leş üzerindeki gagası kanlı akbaba gibi tam yerini bulmuştu; bazen oradan geçerken, ardında bu işleri bırakmış sahici bir Madam de Saint-Estève'in sırıttığı kirli vitrinde en taze, en yeni hatıralarından birinin asılı olduğunu görüp şaşıranları dehşetle ürperten o vahşi korkulardan çok daha korkunçtu Asya.

Banker kızıştıkça kızışmış, on bin frank on bin frank derken, Madam de Saint-Estève'e altmış bin frank ödemeyi gözden çıkarma noktasına gelmişti. Kadın, ona maymunlara taş çıkaracak kadar ekşimiş bir suratla, "Olmaz," dedi. Uykusuz bir gece geçirdikten, Esther'in kafasının ne kadar karışık olduğunu anladıktan ve borsada beklenmedik paralar kazandıktan sonra, nihayet bir sabah, istediği yüz bin frangı vermek niyetiyle Asya'ya geldi. Ama kadının ağzından bir sürü bilgi almak da istiyordu.

"Karar verdin demek koca şaklaban?" dedi Asya, adamın omzuna bir şaplak atarak.

Bu cins kadınların, sırlarına vâkıf oldukları dizginlenemez tutkuların ve sefaletlerin üzerinden topladıkları ilk vergi onur kırıcı bir laubaliliktir; asla müşterinin seviyesine çıkmaz, onu kendileriyle birlikte, yan yana bir çirkef yığınının üstüne oturturlar. Asya, görüldüğü gibi, efendisine harika bir şekilde itaat ediyordu.

"Şart oldu," dedi Nucingen.

"Paranı çalmadık ya..." diye cevap verdi Asya. "Senin

ödediğinden çok daha pahalıya satılan kadınlar oldu. Kadınına bağlı. Kadın var, kadın var! Du Marsay, toprağı bol olsun, Coralie'ye altmış bin frank ödemişti. Senin istediğin kadın da ilk elde yüz bin franka gitti. Benim için itibar meselesi, anladın mı koca azgın?"

"Peki ama kız nerede?"

"Aaa dur, göreceksin! Ben de senin gibiyim; al gülüm, ver gülüm! Şey... Aslanım, senin kız yaramazlık yaptı da... Bu kızlarda akıl feraset diye bir şey yok. Prensesimiz şu anda 'gece güzeli' dediğimiz durumda..."

"'Gece güzeli' de ne?"

"Haydi oradan! Saf numarasına mı yatıyorsun? Polis Louchard kızın peşinde, elli bin frank borç verdim..."

"Yirmi beş değil miydi, doğruyu söylesene!" diye çığlığı bastı banker.

"Tamam tamam, anladık! Yirmi beş verdim, elli alacağım, söylemeye hacet yok," diye cevap verdi Asya. "Hakkını yememek lazım, kız dürüstlük abidesi! Kendisinden başka verecek şeyi kalmamıştı. 'Canım Madam Saint-Estève, takip ediliyorum, bir tek siz bana iyilikte bulunabilirsiniz, bana yirmi bin frank borç verin, kalbimi size ipotek edeyim...' dedi. Aahh, öyle de güzel bir kalbi var ki! Nerede olduğunu bir ben biliyorum. Boşboğazlık edecek olursam yirmi bin frangımdan olurum... Daha önce Taitbout Sokağı'nda oturuyordu. Oradan gitmeden önce de, (Eşyasına haciz kondu! Borcu vardı... Ah o soysuz icra memurları! Borsada büyük adam olduğunuzdan siz bu işleri iyi bilirsiniz ya!) her neyse, kız o kadar da aptal değil, dairesini iki aylığına bir İngiliz kıza kiraya verdi, İngiliz de nefis bir kadın hani. Şu ufaklığın sevgilisi... Rubempré, İngiliz'in âşığı. Oğlan o kadar kıskanç ki kızı ancak geceleri çıkarıp gezdiriyordu... Ama İngiliz kız, eşyaların satılacağını öğrenince sıvıştı, zaten Lucien gibi züğürt biri için tuzluya mal oluyordu..."

"Siz de bankacılık yapıyorsunuz," dedi Nucingen.

"Rehin bırakılan eşya karşılığında," dedi Asya. "Ben güzel kadınlara borç veririm; getirisi var, çünkü çift taraflı kazanıyorsunuz."

Asya o çok nobran ama yüze gülen, Malezyalı kadından daha yumuşak ve yaptıkları işe güzel kılıflar bulan kadınların rolünü oynamaya bayılıyordu. Kendini; hayallerini, beş âşığını, çocuklarını yitirmiş bir kadın gibi satıyor, onca tecrübesine rağmen herkesin onu dolandırdığından yakınıyordu. Yaptığı işte zaman zaman şanssızlıklara da uğradığını göstermek için arada bir rehin makbuzlarını çıkarıp gösteriyordu. Sıkıntı içinde olduğunu, borçlandığını söyledi. O kadar safiyane bir çirkinliğe büründü ki Baron, sonunda bu kadının oynadığı kişinin gerçek olduğuna inandı. Artık her türlü fedakârlığı göze almış bir adam tavrıyla, "Pekâlâ, yüz bini verirsem nerede göreceğim onu?" diye sordu.

"Koca babam, bu akşam arabanla, mesela, Gymnase Tiyatrosu'nun önüne geleceksin. Yol orası..." dedi Asya. "Sainte-Barbe Sokağı'nın köşesinde duracaksın. Ben orada bekliyor olacağım, beraberce gidip benim siyah saçlı rehinemi bulacağız... Ah, rehinemin ne de güzel saçları var! Tarağını çıkarsın, saçları sancak gibi dökülür Esther'in. Hesaptan anlıyorsun ama gerisinde bana göre pek bir safsın; sana tavsiyem, bizim kızı iyi saklaman, çünkü onu bulurlarsa ertesi gün kodese tıkarlar. Hem de hemen! Aranıyormuş zaten."

"Senetleri biz satın alamaz mıyız?" dedi iflah olmaz vaşak.

"Senetler icra memurunda... ama iş işten geçti! Kızcağızı aşk ateşi sarmıştı, kendisine emanet edilen parayı yedi, şimdi de parayı istiyorlar. Ah, kahretsin! Yirmi ikilik bir kalp biraz uçarı oluyor..."

Nucingen her zamanki işbilir tavrını takındı:

"Tamam tamam, halledeceğim. Pek tabii ki koruyucusu olacağım."

"Ah koca budala! Senin işin, kıza kendini sevdirmek! Üstelik gerçeğine taş çıkaran yalandan bir aşkı satın alacak kadar da imkânın var. Prensesini ellerine teslim ediyorum; seninle gidecek, gerisine hiç karışmam artık... Ama lükse, fazla ilgi görmeye alışmıştır. Ah yavrum, mükemmel bir kadındır! Öyle olmasa, on beş bin frank verir miydim!"

"Pekâlâ, kabul... Akşama görüşürüz!"

Baron daha önce de yaptığı şekilde güveyler gibi süslenip hazırlanmaya koyuldu. Ama bu defa kızla buluşacağından emin olduğu için hapların dozunu iki katına çıkardı. Saat dokuzda o mendebur kadını buluşma yerinde bularak arabasına aldı.

"Nereye?" diye sordu.

"Nereye mi?" dedi Asya, "Marais'deki Perle Sokağı'na. Adres geçici çünkü senin inci çamura battı. Ama sen yıkayıp paklarsın!"

Perle Sokağı'na geldiler. Sahte Madam de Saint-Estève pis pis sırıtarak Nucingen'e, "Birkaç adım yürüyeceğiz. Gerçek adresi verecek kadar enayi değilim herhalde!" dedi.

"Bakıyorum, her şeyi de düşünmüşsün," diye cevap verdi Nucingen.

"Âdetimdir."

Asya, Nucingen'i Barbette Sokağı'na götürdü. Baron, burada mahalledeki bir döşemecinin işlettiği mobilyalı evin dördüncü katına alındı. Zevksiz döşenmiş bir odada Esther'i terzi kız kılığında iş işlerken gören milyoner sarardı. Asya on beş dakika kadar Esther'le bir şeyler fısıldaşır gibi yaptı, ihtiyar ancak bu on beş dakikanın sonunda ağzını açıp genç kızla zorlukla konuşabildi.

"Küçükhanım..." dedi sonunda zavallı kıza, "Lütfen

beni koruyucunuz olarak kabul eder misiniz?"

Esther'in gözlerinden iri yaşlar dökülüyordu.

"Ama zaten öyle olması gerekiyor efendim," dedi.

"Hiç ağlamayın, ben sizi kadınların en mutlusu yapacağım. Bırakın, sizi seveyim, o zaman göreceksiniz."

"Kızım, Mösyö aklı başında bir insan," dedi Asya, "altmış altı yaşını geçtiğini biliyor tabii, çok hoşgörülü davranacak sana. Güzel meleğim, nihayet sana bir baba buldum..."

Banker, bu konuşmadan hiç hoşlanmamıştı. Asya, adamın kulağına, "Mahsus öyle diyorum," dedi. "Kırlangıçları tabancayla vurarak yakalayamazsınız..." Sonra da Nucingen'i yandaki odaya çekerek, "Buraya gelin!" dedi. "Küçük anlaşmalarımızı hatırlıyorsunuz, değil mi meleğim?"

Nucingen, ceketinin cebinden bir cüzdan çıkarıp kadına yüz bin frank saydı, o da parayı karanlık bir odaya saklanıp sabırsızlıkla bekleyen Carlos'a götürdü.

Sahanlığa çıktıklarında Carlos, sırdaşı kadına, "Adamımız Asya'ya yüz bin frank yatırdı, şimdi bir de Avrupa'ya yatırım yapmasını sağlayacağız," dedi.

Malezyalı kadına talimatlarını verdikten sonra kayboldu, kadın da Esther'in sel gibi gözyaşı döktüğü daireye döndü. Kızcağız, idama mahkûm mücrim gibi, tükenmeyen umutlarıyla adeta destan yazmıştı ama uğursuz akıbet gelip çatmıştı işte...

"Sevgili çocuklar," dedi Asya, "şimdi nereye gideceksiniz bakalım? Çünkü Baron de Nucingen..."

Esther ünlü bankere bakarken elinde olmadan çok şaşırmış gibi bir hareket yaptı. Rolünü hayranlık verici bir başarıyla oynamıştı.

"Evet yavrum, bendeniz Baron de Nucingen..."

"Baron de Nucingen böyle bir pislik yuvasında kalmamalı, kalamaz. Bakın şimdi... Şu sizin eski oda hizmetçiniz Eugénie..."

"Eugénie mi? Şu Taitbout Sokağı'ndaki kız mı?" diye bağırdı Baron.

Asya devam etti:

"Ta kendisi! Mahkeme tarafından haczedilen eşyanın muhafazasıyla görevlendirilen ve daireyi güzel İngiliz kıza kiralayan kadın..."

"Şimdi anladım!" dedi Baron.

Asya, Esther'i gösterip saygı dolu bir ifadeyle, "Kendisi Madam'ın eski oda hizmetçisi olur," dedi. "Bu akşamlık sizi kabul eder. Ticaret muhafızının Madam'ın üç ay önce çıktığı daireye gelip onu arayacak hali yok herhalde..."

"Harika, harika!" diye bağırdı Baron. "Zaten ben ticaret muhafızlarını tanırım, ortadan kaybolmaları için tek sözüm yeter..."

"Eugénie çetin cevizdir," dedi Asya, "onu Madam'a ben verdim..."

"Bilmez miyim!" diye bağırdı milyoner gülerek. "Eugénie benim otuz frank paramı çarptı..."

Esther, inandırıcılığıyla bir gönül adamının servetini ayaklarına sereceği bir dehşet hareketi yaptı. "Yok yok, suç bende... Peşinizden koşuyordum," diye devam etti Baron. Sonra da dairenin bir İngiliz kıza kiralanmasının yol açtığı yanlışlıklar zincirini anlattı.

"Gördünüz işte Madam," dedi Asya, "Eugénie bu konu hakkında size hiçbir şey anlatmamış... Dalavereci, ne olacak!" Baron'a dönüp, "Ama Madam bu kıza çok alışmış," dedi, "siz yine de yanınızda alıkoyun."

Nucingen'i kenara çekip, "Eugénie'ye ayda ödeyeceğiniz beş yüz frankla Madam'ın her yaptığından haberiniz olur, o da ufak ufak kesesini doldurur, bırakın kadın Madam'ın oda hizmetçisi olarak kalsın. Eugénie sizi daha önceden söğüşlediği için, daha çok bağlanır size... Kadınlar en çok dolandırdıkları erkeklere kul köle olurlar. Ama dizginlerini sıkı tutun; para için yapmayacağı yok-

tur, felaket bir şeydir o kız!" dedi.

"Peki ya sen?"

"Ben," dedi Asya, "ben hakkımı alıyorum."

Nucingen'in, o hesap kitap adamının gözlerine sanki bir perde inmişti; çocuk gibi ne derlerse yapıyordu. Gözyaşlarını silen ve genç bir bakirenin terbiyeli tavırlarıyla iş işleyen masum, tapılası Esther'in görüntüsü bu kocamış âşığa Vincennes Ormanı'nda yaşadığı duyguları yeniden yaşatıyordu. Kasasının anahtarını bile teslim etmeye hazırdı! Kendini gençleşmiş hissediyordu, kalbi hayranlıkla doluydu, Raffaello'nun Madonna'larından farksız bu güzelin ayaklarına kapanmak için Asya'nın gitmesini bekliyordu. Bir vaşağın, yaşını başını almış bir adamın kalbinde aniden çocukluğun uyanıp patlaması, fizyolojinin kolayca açıklayabileceği sosyal olgulardan biridir. İşlerin ağırlığı altında sıkışıp kalmış, hiç bitmeyen hesaplarla, para avcılığının sonu gelmeyen binbir kaygısıyla boğulmuş ergenlik çağı ve o çağın o güzelim hayalleri yeniden ortaya çıkar. Sonuçları, çiçeklenmesi tesadüflere, geç açıp ışık saçan bir güneşe bağlı olan bir sebep gibi, unutulmuş bir tohum gibi boy verir, çiçek açar. On iki yaşında Strassbourg'daki eski Aldrigger şirketine kâtip çırağı olarak giren Baron, duygular dünyasına adımını atmamıştı. Bu yüzden de, beyninde boğuşan binbir cümleye kulak kesilmiş bir halde taptığı kadının karşısında öylece duruyor, dudaklarından tek kelime dökülmüyordu. O da içindeki kaba arzuya boyun eğdi. Altmış altı yaşındaki erkek kendini yine belli etmişti.

"Taitbout Sokağı'na gelmek ister misiniz?" dedi.

Esther, ayağa kalkarken, "Nereye isterseniz Mösyö," diye cevap verdi.

"Nereye isterseniz mi?" diye tekrarladı Baron neşeyle. "Siz gökten inmiş bir meleksiniz, ben de kırlaşmış saçlarıma rağmen gencecik bir adam gibi o meleği seviyorum!"

Asya lafa karıştı:

"Şuna ağarmış desenize! Çünkü siyah saçlarınız o kadar güzel ki böylesi ancak beyaz üstüne olur!"

Banker o âna kadar sineye çektiği hakaretleri kadına yedirmek arzusuyla kükredi:

"Haydi oradan, seni insan eti satan mendebur karı seni! Paranı da aldın, defol git, artık şu aşk çiçeğini zehirli dilinle kirletme bari!"

Asya ancak sebze hallerine yakışacak bir hakaretle Baron'a bir tehdit savurdu:

"Seni kart zampara! Bu lafları sana yutturacağım!"

Baron'un omuz silkmekle yetinerek kendisini hafife alması karşısında iyice deliye döndü:

"Bir kadehin ağzıyla içki içenin ağzı arasında ancak yılanın süzüleceği kadar bir yer vardır, işte sen beni orada bulacaksın!"

Paralarını Fransız Merkez Bankası'nda saklayan, konakları bir alay uşak tarafından beklenen, sokakta İngiliz atlarının çektiği hızlı bir arabanın kale gibi güvenliğine sığınan milyonerler hiçbir felaketten korkmazlar; bu yüzden Baron da Asya'yı, yüz bin frank vermiş bir adam olarak, soğuk bakışlarla süzdü. Bu azametli tavır etkisini gösterdi. Asya yelkenleri indirerek geri çekildi. Ancak merdivenlerde söyleniyor, fena halde ihtilalci bir dile sardırarak darağacından dem vuruyordu!

"Peki ama ona ne dediniz?" diye sordu nakış işleyen sahte bakire, "Çünkü iyi bir kadıncağızdır."

"O kadıncağız sizi sattı, paranızı çaldı..."

Kız, diplomatların bile yüreğini burkacak bir edayla cevap verdi:

"Bizler sefalete düşünce kim bize para verir, kim yüzümüze bakar?"

"Zavallı yavrucak!" dedi Nucingen, "Burada bir dakika bile kalmayın!"

Bir ilk gece

Nucingen Esther'e kolunu uzattı; onu üstündeki kıyafetle götürüp belki güzel Maufrigneuse Düşesi'ne bile göstermeyeceği kadar büyük bir saygıyla arabaya bindirdi.

"Çok güzel bir arabanız olacak, Paris'teki en güzel araba ve atlar," diyordu Nucingen yolda. "Etrafınız lüks ve ihtişamla, hoş şeylerle sarılacak. Kraliçelerden bile zengin olacaksınız. Almanyalı nişanlı bir kız gibi saygı göreceksiniz. Ben sizin özgür olmanızı isterim... Artık ağlamayın... Bakın; ben sizi tertemiz bir aşkla gerçekten seviyorum... Her damla gözyaşınız yüreğimi dağlıyor..."

Zavallı kız, tatlı bir sesle, "İnsan satın aldığı bir kadını aşkla sevebilir mi?" diye sordu.

"Yusuf da çok yakışıklı olduğu için kardeşleri tarafından satılmadı mı? İncil'de yazıyor. Zaten Doğu'da erkekler nikâhlı karılarını da parayla satın alıyorlarmış."

Taitbout Sokağı'na geldiklerinde Esther o mutluluk yuvasına hüzün dolu duygulara kapılmadan bakamadı. Sessizce bir divana oturdu, gözyaşlarını tek tek silip bankerin kafa göz yararak söylediği deli saçması şeylerin tek kelimesini dinlemeden hareketsiz kaldı. Baron dizlerine kapandığında sesini çıkarmadı, ellerini tutmasına itiraz etmedi ama üşümüş ayaklarını ısıtmaya çalışan insanın neredeyse hangi cinsiyetten olduğunun bile farkında değildi. Baron'un başına damlayan sıcak gözyaşları ve Baron tarafından ısıtılan buz kesmiş ayak sahnesi gece yarısından sabahın ikisine kadar sürdü.

Sonunda Baron, Asya'yı çağırdı:

"Eugénie, gelin de hanımınızın yatmasına yardım edin..."

Esther huysuzlanan kısrak gibi bacaklarının üstünde dikilerek, "Hayır!" diye haykırdı, "Burada asla olmaz!"

Avrupa, "Bakın Mösyö, ben Madam'ı tanırım; kuzu gibi yumuşak başlı ve tatlıdır," dedi. "Yalnız onu incitmeyeceksiniz, hep suyuna gideceksiniz... Burada o kadar çile çekti ki... Baksanıza, eşyalar bile ne kadar eskimiş! Düşünceleriyle baş başa bırakın. Ona güzel bir konak ayarlayın. Belki etrafında yepyeni şeyler görünce bu ortamdan uzaklaşır, belki sizi olduğunuzdan daha iyi bulup melek gibi tatlılaşır. Ah! Madam'ın eşi benzeri yoktur! Kârlı bir alışveriş yapmış olmakla övünebilirsiniz; iyi bir yürek, zarif davranışlar, incecik ayak bilekleri, gül gibi ten... Ah! İdam mahkûmlarını bile güldürecek nükteler vardır onda... Madam 'bağlanmaya' pek meyillidir... Giyinmesini de çok iyi bilir! Eh tabii pahalıdır ama, hani nasıl derler, bir erkek de parasının karşılığını alır. Buradaki bütün elbiselerine haciz kondu. Üstündeki kıyafet üç aylık... Madam o kadar iyidir ki, görüyorsunuz işte, bu yüzden onu çok severim, hanımımdır! Siz söyleyin; onun gibi bir kadının kendini haczedilmiş eşyalar arasında görmesi kolay mı! Hem de kimin uğruna? Kendisini aldatan bir hayta uğruna... Zavallı hanımcığım, artık kendisi olmaktan çıktı!"

Tertemiz bir aşkla yanıp tutuşan ve Esther'in hâlâ ağladığını gören Baron, "Esther... Esther, yatın artık meleğim! Eğer sizi korkuttuysam, şu kanapeden bir yere kımıldamam!" diye haykırdı.

Esther, Baron'un elini tuttu, minnet duygusuyla öptü. Vaşağın gözlerinden gözyaşına benzer bir şeyler döküldü.

"Peki o zaman," dedi Esther, "size minnettar kalacağım."

Hemen odasına sıvışıp kapıyı içerden kilitledi.

"Bu işin içinde bir iş var ama ne..." diyordu Nucingen. Aldığı haplardan içi kıpır kıpırdı. "Evdekiler ne diyecek acaba?"

Ayağa kalkıp pencereden baktı: "Arabam hâlâ burada... Neredeyse şafak sökecek!"

Odada gezindi: "Madam de Nucingen bu geceyi nasıl geçirdiğimi bilse benimle amma da alay ederdi!"

Yatmakla fazla enayilik ettiğini düşünerek gidip kulağını yatak odasının kapısına yapıştırdı:

"Esther!"

Cevap yok... Dönüp kanapeye uzandı.

"Tanrım, hâlâ ağlıyor!" dedi içinden.

Divanın üzerinde rahatsız bir şekilde uzanmışken içi geçince huzursuz bir uykuya dalan Baron de Nucingen, gün doğduktan yaklaşık on dakika sonra Avrupa tarafından sarsılarak uyandırıldı. Böyle durumlarda görülen, hızı ve karışıklığıyla tıbbi fizyolojinin çözemediği olgulardan biri olan rüyalardan birinin tam ortasındaydı.

Avrupa feryat figan bağırıyordu:

"Ah Tanrım! Madam! Askerler! Jandarmalar! Adalet! Tutuklayacaklar sizi..."

Esther kapısını açmış, üzerinde önü tam kapanmamış sabahlığı, çıplak ayaklarında terlikler, darmadağınık saçlarıyla Başmelek İsrafil'i bile günaha sokacak bir güzellikle kendini göstermişken, salonun kapısı paldır küldür açıldı ve din konulu bir Flaman tablosundaki melekler gibi duran bu ilahî kızın üzerine insandan bir çamur dalgası kustu. Bir adam öne çıkıp ilerledi. Contenson, o iğrenç Contenson, elini Esther'in nemli omzuna koydu.

"Siz Matmazel Esther van..?" dedi.

Avrupa elinin tersiyle yanağına indirdiği şamarla Contenson'u halının üstüne bir seksen uzatırken, bir yandan da tekmeli boks oyuncularının çok iyi bildiği bir çalımla bacaklarına sert bir darbe indirmişti.

"Çekilin!" diye bağırdı, "Hanımıma dokunamazsınız!"

Contenson ayağa kalkarken inliyordu:

"Bacağımı kırdı! Ben de bunu ödetmez miyim!"

İcra memurları gibi giyinmiş, sakil şapkalarını şapkalarından da sakil kafalarından çıkarmayan, gözlerin şaşı baktığı, bir-iki burnun eksik olduğu, ağızların sırıttığı, damarlı mauna benzeyen suratlarıyla beş icra memurundan oluşan güruhun arasından, adamlarından biraz daha düzgün giyinmiş ama şapkası başında, hem şirinlik taslayan hem alaycı yüzüyle Louchard belirdi. Esther'e, "Matmazel, sizi tutukluyorum," dedi. Sonra da Avrupa'ya döndü:

"Size gelince kızım, her türlü asilik cezalandırılacaktır, direnmeniz de nafile!"

Yemek odasıyla holün taşlarına vuran dipçik seslerinden dışarıda da muhafızların beklediği anlaşılıyor, Louchard'ın şaka yapmadığı belli oluyordu.

Esther masumane sordu:

"Peki ama beni neden tutukluyorsunuz?"

"Şu küçük borçlarımız ne olacaktı?" diye cevap verdi Louchard.

"Ah! Doğru ya!" diye bağırdı Esther. "İzin verin de giyineyim."

"Maalesef Matmazel, odanızdan hiçbir şekilde kaçmayacağınızdan emin olmalıyım," dedi Louchard.

Bütün bunlar o kadar çabuk olup bitmişti ki Baron müdahale edecek zaman bulamamıştı.

O yaman Asya ise memurların arasından sıyrıldığı gibi divana koşup sanki Baron'un orada olduğunu bilmiyormuş da şaşırmış gibi yaparak, şivesini taklitle, "Gördün mü Baron de Nucingen, şu saatte işte böyle insan eti satarım ben!" diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

Bütün mali haşmetiyle ayağa dikilen Baron da bağırarak, "Seni rezil cadı seni!" diye karşılık verdi.

Kendini Esther'le Louchard'ın arasına attı. Contenson'un, "Aa, Mösyö de Nucingen!" diye çığlığı basması üzerine, Louchard şapkasını çıkardı.

Louchard'ın bu hareketi üzerine bütün memurlar saygıyla şapkalarını çıkararak daireden ayrıldı. Sadece Contenson kaldı.

"Sayın Baron ödeme yapacak mı?" diye sordu Contenson. Şapkası hâlâ elindeydi.

"Ödeyeceğim," diye cevap verdi Baron. "Ama önce, mesele nedir bir öğrenelim."

"Masraflar çıktıktan sonra üç yüz on iki bin frank ve küsuratı. Tutuklama masrafı hariç."

"Üç yüz bin frank mı!" diye bağırdı Baron. Sonra da Avrupa'un kulağına doğru eğilerek ekledi: "Geceyi kanapede geçiren bir adam için çok pahalıya patlayan bir uyanış..."

Avrupa da Louchard'ın kulağına eğilip sordu:

"Bu adam sahiden Baron de Nucingen mi?"

Kuşkusunu öyle bir el hareketiyle süslemişti ki Comédie-Française'in son subreti Matmazel Dupont görse kıskançlıktan çatlardı.

"Evet Matmazel," dedi Louchard.

"Evet," diye cevap verdi Contenson.

Avrupa'nın kendisinden şüphe etmesi Baron'un onuruna dokunmuştu, "Ben Matmazel'e kefilim," dedi, "bırakın da kendisiyle konuşayım."

Esther ile geçkin âşığı odaya girdiklerinde, Louchard kulağını anahtar deliğine dayamayı gerekli buldu.

"Esther, sizi hayatımdan çok seviyorum... Ama paranızı kendi kesenizde tutmak varken, neden alacaklılara dağıtıyorsunuz? Siz hapse girin, ben yüz bin eküyle yüz bin frangı geri alırım, iki yüz bin frank da size kalır..."

Louchard, dışarıdan, "Bu sistem işe yaramaz!" diye bağırdı. "Alacaklı, Matmazel'in âşığı değil ki! Adam sizin bu kıza tutulduğunuzu bildiğinden beri direttikçe diretir oldu!"

Nucingen kapıyı açıp, "Buraya baksana sen!" diye

bağırararak Louchard'ı içeri aldı:

"Sen ne dediğini bilmiyorsun! Şu işi hallet, benden sana yüzde yirmi komisyon!"

"İmkânsız Sayın Baron."

Avrupa araya girdi:

"Nasıl yani Mösyö? Hanımımı hapse göndermeye gönlünüz nasıl razı olacak? Benim aylıklarımı, bir köşede biriktirdiğim üç-beş kuruşu ister misiniz? Alın hepsini Madam, kırk bin frangım var..."

Esther, Avrupa'ya sarılarak, "Ah, zavallı kızım benim!" diye bağırdı, "Seni hiç tanımamışım!"

Avrupa gözyaşlarına boğuldu.

Baron, bankanın bankerlere verdiği çek defterini çıkararak bir sayfa kopardı. Hamiline ödenmesi için o küçük matbu kâğıdın üzerine istenen tutarın rakam ve yazıyla belirtilmesi yetiyordu. Ağlamaklı, "Tamam, ben ödüyorum," dedi.

Louchard, "Hiç zahmet etmeyin, Sayın Baron," dedi, "parayı ancak altın ya da gümüş olarak tahsil edilmesi konusunda emir aldım. Ancak ödeyen siz olunca, banknotlarla da yetinebilirim."

"Seni Tartuffe kılıklı seni!" diye bağırdı Baron, "Gösterin bakayım şu senetleri!"

Contenson mavi kâğıtla kaplanmış üç dosya çıkarttı. Baron, Contenson'a bakarak dosyaları alırken kulağına, "Bana önceden haber verseydin, bu işten daha kârlı çıkardın," diye fısıldadı.

Hafiye, Louchard'ın duyup duymamasına aldırış etmeden, "Ben sizin burada olduğunuzu nereden bilebilirdim ki Sayın Baron!" diye cevap verdi. Sonra filozofça bir edayla omuzlarını kaldırarak, "Bana güvenmemekle çok şey kaybettiniz. Sizi dolandırıyorlar," diye ekledi.

"Orası doğru..." dedi Baron içinden. Sonra, senetleri görünce Esther'e dönüp, "Ah, yavrucuğum!" diye bağır-

dı, "Siz azılı bir dolandırıcının kurbanı olmuşsunuz! Çok yaman bir üçkâğıtçıymış!"

"Heyhat evet..." dedi zavallı Esther, "Ama beni çok seviyordu!"

"Bilseydim, sizin için hükme itiraz kararı çıkartırdım."

"Aklınızı kaçırmışsınız Sayın Baron!" dedi Louchard, "Üçüncü bir hamil var."

"Evet," diye devam etti Baron, "üçüncü bir hamil var... Cérizet! İtiraz adamı!"

"Espri anlayışı felaket," dedi Contenson gülümseyerek, "kelime oyunu yapıyor."

"Baron hazretleri veznedarına bir not yazar mı acaba?" dedi Louchard gülümseyerek, "Contenson'u oraya göndereyim, adamlarıma da izin vereyim. Vakit ilerliyor... Yoksa herkes öğrenecek..."

"Haydi Contenson, git bakalım!" diye bağırdı Nucingen. "Veznedarım, Maturins Sokağı'yla Arcade Sokağı'nın birleştiği köşede oturuyor. Kasada üç yüz bin ekü yoksa, şu pusulayla gidip Dilet'den ya da Keller'den alsın... Çünkü biz paramızı bankada tutuyoruz." Esther'e de, "Giyinsenize meleğim," dedi, "artık özgürsünüz."

Sonra, Asya'ya bakarak, "Şu kocakarılar gençlerden bin kere daha tehlikeli!" diye bağırdı.

"Şimdi gidip alacaklıya müjdeyi vereyim de yüzü gülsün," dedi Asya, "o da beni memnun eder herhalde."

Sözde Saint-Estève, ardından iğrenç bir reverans yaparak Baron'un şivesini taklitle, "Darılmaca gücenmece yok Baron hazretleri!" diye ekledi.

Louchard senetleri Baron'un elinden aldı. Salonda baş başa kaldılar. Yarım saat kadar sonra, veznedar arkasında Contenson'la birlikte geldi. Aynı anda Esther, bulup buluşturduğu göz kamaştırıcı bir kıyafetle tekrar ortaya çıktı. Louchard paraları saymayı bitirdikten son-

ra, Baron senetleri kontrol etmek istediyse de Esther kedi gibi hepsini kaparak yazı masasınına götürdü.

Contenson, Nucingen'e, "Bizlere ne bahşiş vereceksiniz?" diye sordu.

"Pek de saygılı davrandığınız söylenemez," dedi Baron.

"Uzatmayın!" diye bağırdı Contenson.

"Louchard, bin liradan artan kısımdan Contenson'a yüz frank verin..."

Veznedar, Taitbout Sokağı'ndan çıkarlarken Nucingen'e, "Çok güzel kadınmış! Ama Baron hazretlerine de çok pahalıya maloluyor!" diyordu.

"Ağzınızı sıkı tutun," dedi Baron. Contenson ve Louchard'dan da ağızlarını sıkı tutmalarını istemişti.

Louchard, peşinde Contenson'la çıkıp gitti ama bulvarda yolunu gözleyen Asya, icra memurunu durdurdu.

"Alacaklıyla icra memuru şuradaki arabada bekliyorlar. Pek de susamışlar! Bahşiş bol!"

Louchard paraları sayarken, Contenson müşterileri izleme fırsatını buldu. Carlos'un gözleri dikkatini çekti, peruğunun altında alnının şeklini fark etti ve bu peruk ona pek şüpheli göründü. Olan bitenle hiç ilgisi yokmuş gibi davranarak arabanın numarasını aldı. Zaten Asya ile Avrupa da merakını iyice celbediyordu. Baron'un işinin son derecede ehli insanların kurbanı olduğunu düşünüyordu. O kadar da haklıydı ki, Louchard kendisinden yardım isterken garip bir şekilde ketum davranmıştı. Avrupa'nın bacak kroşesi de Contenson'un sadece kavalkemiğine isabet etmemişti. Ayağa kalkarken, "Ben bu tekmeden kadınlar hapishanesi kokusu alıyorum," demişti.

Carlos, icra memurunu gönderdi, cömertçe parasını verdi, arabanın parasını da ödeyerek arabacıya, "Palais-Royal, Perron'a!" dedi.

Bu talimatı duyan Contenson içinden, "Vay zebani

vay!" diye geçirdi. "Bu işin içinde bir iş var!"

Carlos, takip edilme korkusuna mahal vermeyen bir süratle Palais-Royal'e ulaştı. Galerilerden kendi usulünce geçti, Chateau d'Eau'da inip başka bir arabaya bindi ve "Opera Pasajı'na," dedi, "Pinon Sokağı tarafından girecek-sin." On beş dakika sonra Taitbout Sokağı'na giriyordu.

Esther onu görünce, "Alın şu uğursuz senetleri!" dedi.

Carlos senetleri aldı, kontrol etti, sonra gidip mut-faktaki ateşte yaktı.

"Mesele kapanmıştır!" diye bağırarak redingotunun cebinden çıkardığı, rulo yapılmış üç yüz on bin frangı gösterdi. "Bununla, bir de Asya'nın söğüşlediği yüz bin frankla harekete geçeriz."

Zavallı Esther, "Tanrım! Tanrım!" diye bağırdı.

"Aptal kız!" dedi acımasız hesap adamı, "Göstere göstere Nucingen'in metresi ol işte, Lucien'i de görebili-sin o zaman. Lucien, Nucingen'in dostudur, ona sevda-lanmanı yasaklamıyorum ki ben sana!"

Esther karanlık hayatında ölgün bir ışık görür gibi olunca bir nefes aldı.

Birkaç bilgi

Carlos, Avrupa'yı yatak odasında konuştuklarını kimsenin duyamayacağı bir köşeye çekerek, "Avrupa, kı-zım," dedi, "senden memnunum."

Avrupa başını kaldırdı, pörsümüş yüzünü tamamen değiştiren bir bakışla adama baktı. Kapıda bekleyip bu sahneye tanık olan Asya, kendi kendine soruyordu; aca-

ba Carlos'un Avrupa'yı avucunun içine almasını sağlayan mesele, kendisini bu adama bağlayan bağlardan çok mu daha derindi?

"Hepsi bu kadar değil kızım. Dört yüz bin frank benim için hiç sayılır... Paccard sana otuz bin frank tutarında bir gümüş takım faturası getirecek. Bazı taksitler peşin ödenmiş ama bizim kuyumcu Biddin masraf yapmış, onun için paranın hepsini istiyor. Onun haciz koydurttuğu eşyalarımız şüphe yok ki yarın ilan edilecek. Git Biddin'i gör. Arbre Sec Sokağı'nda oturuyor. Sana on bin franklık rehin makbuzu verecek. Meseleyi anladın mı? Esther kendine gümüş takımlar yaptırmış, ödememiş ve rehine vermiş, dolandırıcılıktan hapse girebilir. Yani gümüşleri geri almak için otuz bin frank kuyumcuya, on bin frank da rehin evine verilecek. Masraflarla beraber toplam kırk üç bin frank. Bu gümüşler saf gümüş değil, alaşımlı. Baron onları yenileyecektir, oradan da birkaç bin frank düdükleriz. Terziye ne kadar borcunuz vardı? İki senelik mi?"

"Altı bin frank diyelim," diye cevap verdi Avrupa.

"Pekâlâ! Eğer Madam Auguste parası ödensin, işi de devam etsin istiyorsa, dört yıllık çalışmasının karşılığı olarak otuz bin franklık bir borç faturası çıkarsın. Aynı anlaşma şapkacıyla da yapılacak. Kuyumcu Samuel Frisch, hani şu Sainte-Avoie Sokağı'ndaki Yahudi sana borç senetleri verecek; ona yirmi beş bin frank borçluymuş gibi görünmemiz lazım, emniyet sandığında da rehine bırakılmış altı bin franklık mücevherimiz olmalı. Mücevherleri kuyumcuya iade edeceğiz, yarısı sahte taş olacak. Baron onlara bakmaz bile. Uzun lafın kısası, sekiz gün içinde altın yumurtlayan tavuğumuza elli bin frank yumurtlatman lazım."

"Madam da bana azıcık yardımcı olmalı," diye karşılık verdi Avrupa, "kendisiyle konuşun, çünkü sersem se-

pelek öylece durup beni bir piyes için üç yazarlık zekâ gösterisinde bulunmak zorunda bırakıyor!"

"Şayet Esther, Baron'a karşı çekingenlik gösterecek olursa, bana haber ver," dedi Carlos. "Nucingen ona arabayla at almalı. Esther her şeyi kendi seçip alsın. Paccard'ın yerine gidin, oradaki at tüccarını ve araba kiralayan adamı seçersiniz. Oradan harika atlar alırız, hepsi de çok pahalı... Bir ay sonra topallamaya başlayacaklar, biz de onları değiştireceğiz."

"Parfümcünün faturaları sayesinde de altı bin frank koparabiliriz," dedi Avrupa.

"Yoo!" dedi Baron başını iki yana sallayarak, "Yavaş olun bakalım, her şey sırasıyla. Nucingen makineye daha ancak kolunu kaptırabildi, bize kellesi lazım. Bana bunların dışında beş yüz bin frank daha lazım!"

"Alırsınız," dedi Avrupa. "Altı yüz bin franka yaklaşırken Madam bu koca ahmağa karşı yumuşayacaktır, onu daha çok sevmek için de dört yüz istesin."

"Bak kızım, dinle..." dedi Carlos. "Son yüz bin franga kavuştuğum gün, senin de yirmi bin frangın olacak."

"Ne işe yarayacak ki?" dedi Avrupa. Hayatta hiçbir arzusu kalmamış insan tavrıyla kollarını iki yanına sarkıtmıştı.

"Valenciennes'e dönebilirsin. Güzel bir yer alıp istersen namuslu bir kadın gibi yaşayabilirsin. Doğada her zevke göre bir şey vardır. Paccard da bazen aynı şeyi düşünüyor; sırtında yumurta küfesi yok, vicdanı neredeyse tertemiz, ikiniz anlaşabilirsiniz," diye cevap verdi Carlos.

Avrupa, dehşetle irkilerek, "Valenciennes'e dönmek mi! Siz ciddi misiniz efendim?" diye haykırdı.

Valenciennes'de çok yoksul bir dokumacı ailesinin kızı olarak doğan Avrupa, yedi yaşında bir iplik fabrikasına gönderilmiş, orada modern sanayi bedenini yıpratırken, batakhane yaşamı da onu zamanından önce yozlaş-

tırmıştı. On iki yaşında baştan çıkarılan, on üçünde anne olan kız, inanılmaz derecede aşağılık insanlarla beraberlikler yaşamıştı. Bir cinayetle ilgili olarak mahkemede tanık olarak ifade vermişti. On altısında adaletin dehşeti karşısında içindeki son dürüstlük kalıntısına yenilmiş, verdiği ifadeyle sanığın yirmi yıl ağır ceza cezasına çarptırılmasını sağlamıştı. Korkunç intikam planlarıyla ünlü bu sabıkalı cani, mahkemenin ortasında kızcağıza şöyle haykırmıştı: "On yıl sonra, tıpkı bugünkü gibi dönüp seni geberteceğim Prudence!" Avrupa'nın asıl adı Prudence Servien'di. Mahkeme başkanı, adaletin kendisine destek olacağına, onunla ilgileneceğine dair söz vererek Prudence Servien'i yatıştırmaya çalıştıysa da zavallı çocuk o kadar derin bir korku içindeydi ki yataklara düştü. Bir yıla yakın da hastanede kaldı. Adalet durmadan yenilenen, bu yüzden iyi niyetleri de hatıraları da tıpkı kendileri gibi son derece değişken bir bireyler topluluğu tarafından temsil edilen soyut bir varlıktır. Savcılıklar, mahkemeler cinayetle ilgili hiçbir şeyi önleyemezler; onlar işlenmiş, olup bitmiş suçlarla uğraşmak için icat edilmişlerdir. Bu bakımdan, suçu önleyici bir polis teşkilatı bir ülke için çok yararlı bir şey olurdu; ama bugün polis kelimesi "yönetim", "yürütme", "yasama" kelimelerinin arasındaki farkı ayırt edemeyen yasa koyucuyu irkiltiyor. Yasa koyucu, devletin bu üç kuvvetini kendi elinde toplama eğiliminde. Sanki yapabilirmiş gibi... Mahkûm, kurbanından ve intikamdan başka bir şey düşünmezken, adalet ne birini düşünür ne ötekini. Prudence, on yedi yaşında, içgüdüsel olarak, yani neler olacağını ayrıntılarıyla düşünmeksizin, tehlikede olduğunu anlayınca Valenciennes'i terk edip saklanmak için Paris'e gelmişti. Orada en düzgünü küçük bir tiyatroda sessiz figüranlık olan dört işe girdi çıktı. Paccard'la karşılaştı, başına gelenleri ona anlattı. Jacques Collin'in hempası, sağ kolu Paccard, patronuna Prudence'tan

söz etti; efendi bir köleye ihtiyaç duyunca Prudence'la konuştu: "Bana tıpkı Şeytan'a hizmet eder gibi hizmet edersen, seni Durut'den kurtarırım." Durut o mahkûmdu, Prudence Servien'in başında asılı duran Demokles'in kılıcıydı. Bu ayrıntılar bilinmeden pek çok eleştirmen Avrupa'nın Carlos'a bağlılığını biraz hayalî ve aşırı bulabilirdi. Ayrıca, Carlos'un sahneleyeceği oyunu da kimse anlayamazdı.

"Evet kızım, artık Valenciennes'e dönebilirsin... Bak, oku..."

Bir gün önceki gazeteyi uzatarak parmağıyla bir makaleyi işaret etmişti:

TOULON

Dün Jean-François Durut idam edildi... Sabahtan itibaren garnizon vs.

Prudence elindeki gazeteyi bıraktı; vücudunun ağırlığı altında bacakları kesilir gibi oldu; yeniden hayat buluyordu, Durut'nün tehditlerinden beri yediği ekmekten bile tat alamadığını söylerdi hep.

"Gördün işte, sözümü tuttum. Tuzak kurup Durut'nün kellesini koparmak dört yılımı aldı... Ama tamam artık. Şimdi sen de benim buradaki işimi tamamlarsan, kendini memleketinde küçük bir dükkânın başında, yirmi bin frankla zengin olmuş ve emeklilik ikramiyesi olarak kendisine namuslu bir hayat sürme izni verdiğim Paccard'ın karısı olarak bulacaksın.

Avrupa gazeteyi tekrar eline aldı, ağır ceza mahkûmlarının idamı konusunda gazetelerin yirmi yıldır bıkıp usanmadan verdiği bütün ayrıntıları parlayan gözlerle okudu. Etkileyici bir manzara, mahkûmu daima imana döndüren rahip, eski işbirlikçilerine iyi öğütler veren yaşlı cani, mahkûmun üzerine nişan alan idam mangası,

diz çökmüş ağır ceza mahkûmları... Sonra, on sekiz bin katilin kaynaştığı ağır ceza sisteminde hiçbir değişiklik sağlamayan sıradan ahkâm kesmeler...

"Asya'yı tekrar eve sokmalıyız," dedi Carlos.

Asya, Avrupa'nın işaretlerinden hiçbir şey anlamadan yaklaştı.

Carlos anlatmaya devam ediyordu:

"Onu buraya yeniden aşçı olarak almak için Baron'a hiç yemediği kadar nefis bir akşam yemeği hazırlamakla işe başlayacaksınız. Sonra ona, Asya'nın bütün parasını kumarda kaybettiğini, bu yüzden burada çalışmak zorunda olduğunu söyleyeceksiniz. Arabaya ihtiyacımız olmayacak; arabayı Paccard kullanacak, arabacılar oturdukları yerden ayrılmazlar, yanlarına varılması da o nisbette zordur, böylece hafiyelerin takibinden kaçabilirler. Madam ona pudralanmış bir peruk taktırsın, şeritli kaba keçe kumaştan üç köşeli bir de şapkayla bayağı değişir, zaten ben de yüzüne makyaj yapacağım."

"Bizimle beraber başka hizmetçi de olacak mı?" diye sordu Asya şaşı şaşı bakarak.

Carlos, "Namuslu hizmetkârlarımız olacak," dedi.

Melez kadın, "Tabii hepsinin de aklı kıt olacak!" diye karşılık verdi.

"Eğer Baron konak tutarsa, Paccard'ın kapıcı olabilecek bir ahbabı var," diye devam etti Carlos. "Bize ayak işlerine bakan bir uşakla mutfakta çalışacak bir kızdan fazlası lazım değil, iki yabancıya da pekâlâ göz kulak olabilirsiniz artık..."

Carlos çıkacakken Paccard göründü.

"Çıkmayın, sokakta kalabalık var," dedi arabacı.

Bu son derece basit söz korkunç bir etki yarattı. Carlos, Avrupa'nın odasına çıktı, Paccard kiralık bir arabayla onu almaya gelinceye kadar orada kaldı. Araba evin içine kadar girmişti. Carlos arabanın storlarını indirdi ve her

türlü takibi, şaşırtma vererek savuşturacak bir hızla yola düzüldü. Saint-Antoine Mahallesi'ne gelince bir araba meydanının yakınında indi, meraklı gözlerden kaçmayı başardı ve yürüyerek Malaquais Rıhtımı'na döndü.

Elindeki biner franklık dört yüz banknotu Lucien'e uzatarak, "Al evladım," dedi, "Rubempré arazisi için gereken paranın bir kısmı. Umarım işe yarar. Bunun yüz binini riske atacağız. Şimdi omnibüsler çıktı, Parisliler bu yeniliğe merak sarınca, biz de bir koyup üç alacağız. Ben bu işten anlarım; hisse senetlerini cazip göstermek için sermaye üzerinden muazzam paylar ödeyecekler. Nucingen'in fikriydi bu, şimdi gene uygulamaya kondu. Rubempré arazisini geri alırken bütün parayı bir defada ödeyecek değiliz. Gidip des Loupeaulx'yu bulacaksın, seni Desroches adındaki dava vekiline bizzat tavsiye etmesini rica edeceksin. Üçkâğıtçının tekidir. Yazıhanesine gidip kendisiyle görüşeceksin; ona Rubempré'ye gidip araziyi incelemesini söyleyeceksin, eğer şatonun enkazı etrafındaki araziyi senin için sekiz yüz bin franka alabilirse, ona vekalet ücreti olarak yirmi bin frank vaat edeceksin. O arazi sana yılda otuz bin frank gelir sağlar."

"Nasıl da koşuyorsun! Koş bakalım, koş!"

"Ben hep koşarım zaten. Şakayı bırak. Faizden kaybetmemek için yüz bin eküyü hazine bonosuna yatırarak değerlendireceksin. Onları Desroches'a emanet edebilirsin. Herif kurnazın teki olmakla beraber dürüsttür de... O iş bitince de hemen Angoulême'e koş, kız kardeşinle eniştenin senin iyiliğin için küçük bir yalanı kabul etmelerini sağla. Ailen, Clotilde de Grandlieu ile evlenmeni kolaylaştırmak için pekâlâ da sana altı yüz bin frank vermiş olabilir, bunda onur kırıcı bir yan yok ki..."

"Kurtulduk!" diye bağırdı Lucien, sevinçten kendinden geçerek.

"Evet, sana göre öyle!" dedi Carlos, "Ama kolunda

karın Clotilde, Saint-Thomas-d'Aquin Kilisesi'nden çıkmadıkça tam kurtulmuş sayılmazsın..."

Görünüşte akıl hocasına büyük ilgi gösteren Lucien, "Neden korkuyorsun?" diye sordu.

"Peşimde meraklılar var, takipteler... Gerçek bir rahip gibi görünmem lazım, ama bu da öyle sıkıcı ki! Kolumun altında bir dua kitabıyla görünce artık Şeytan da korumayacak beni."

O sırada Baron de Nucingen, veznedarının kolunda konağının kapısına gelmişti.

Kazançlar ve kayıplar

"Korkarım çok fena bir iş yaptık," dedi Baron eve dönerlerken. "Amaaan, adam sen de! Acısını çıkarırız, olur biter!"

Meselenin sadece dış cephesini dert edinen saf Alman, "Fena olan, Baron hazretlerinin kendilerini teşhir etmiş olması," diye cevap verdi.

Para dünyasının XIV. Louis'si, "Doğru," dedi, "ama resmen metresim olacak kadının durumunun da benim şanıma yakışır olması lazım."

Eninde sonunda Esther'e sahip olacağından emin olan Baron tekrar eski büyük maliyeci kimliğine geri dönmüştü. Süratle işlerinin başına geçti. Ertesi sabah saat altıda onu çalışma odasında menkul değerleri kontrol ederken bulan veznedar, sevinçle ellerini oğuşturdu.

Yarı saf yarı kurnaz Alman gülüşüyle, "Baron hazretleri dün gece kesinlikle bir tasarrufta bulundular!" dedi.

Baron de Nucingen gibi zengin insanların para kay-

betme olasılıkları diğerlerine göre daha fazla olmakla beraber, para kazanma şansları da, kendilerini çılgınca şeylere kaptırdıklarında bile, daha yüksektir. Ünlü Nucingen Bankası'nın mali politikası başka bir eserde (Bkz. Balzac'ın *Nucingen Bankası* adlı romanı) anlatılmakla beraber, şu noktaya dikkat çekmekte yarar var; muazzam sermaye kayıpları, daha açık söylersek, özel servetlere bindirilen ağır vergi yükü olmadan, günümüzün ticari, politik ve sinai ihtilalleri arasında böyle muazzam servetlerin kazanılması, edinilmesi, büyütülmesi, korunması imkânsızdır. Ortak küresel hazineye katılan yeni değerlerin sayısı son derece azdır. Her yeni zenginlik, servet dengesinde yeni bir eşitsizliği temsil etmektedir. Devlet ister ama aldığını geri verir; Nucingen Bankası ise aldığını elinde tutar. Bu vurgunlar yasaların denetiminden kaçıyor. Prusya Kralı II. Friedrich de taşra eyaletlerinde savaşarak mali operasyon yapacak yerde kaçakçılık işine girse ya da menkul değerler üzerinde çalışsaydı bir Jacques Collin, bir Mandrin[1] olabilirdi. Avrupa ülkelerini yüzde on ya da yirmiyle borçlanmaya zorlamak, bu yüzde yirmi ya da onu kamu sermayesiyle kazanmak, hammaddeleri ele geçirerek endüstriyi toptan haraca kesmek, boğulmakta olan bir işadamına ip uzatıp adamın su yüzünde kalmasına yardım ederken, adamın işini elinden almak; yani bütün bu kazanılan ekü savaşları, yüksek para politikasını oluşturur. Kuşkusuz bu savaşta tıpkı fatihler gibi bankerler de birtakım riskleri göze alacaktır. Ama böyle savaşlara girebilecek konumdaki insanlar o kadar azdır ki, koyunlar bunları görmez bile. Bu büyük cenkler çobanlar arasında geçer, o yüzden de "vurgun yiyenler" (borsa argosunda çok kullanılan bir

1. XVI. yüzyılda yaşamış çete reisi haydut. Efsanelerde sevimli haydut olarak gösterilir. (Ç.N.)

deyimdir) fazla kazanmak istedikleri için suçludurlar, bu yüzden de Nucingen gibilerinin dolapları sonucu yaşanan felaketler genelde pek umursanmaz. Bir spekülatörün beynine kurşun sıkması, bir sarrafın sırra kadem basması, bir noterin adam öldürmekten de beter olan bir şey yaparak yüz evin servetini alıp götürmesi, bir bankerin tasfiyeye gitmesi, Paris'te bütün bu felaketler birkaç ay içinde unutulur ve çok geçmeden bu büyük beldenin adeta deniz gibi çalkalanması sayesinde kapanır gider. Jacques Coeur'lerin, Medicilerin, Ango de Dieppe'lerin, Aufdredi de La Rochelle'lerin, Fugger'lerin, Tiepolo'ların, Corner'lerin muazzam servetleri, bir zamanlar değerli besin maddelerinin nereden geldiği konusundaki cehalet sayesinde kendilerine tanınan imtiyazlarla yasalara uygun olarak kazanılmıştı. Ama bugün coğrafi bilgiler kitlelere öyle bir nüfuz etmiş, rekabet yüzünden kâr marjları o kadar sınırlanmıştır ki kısa yoldan edinilen servetler ya tesadüflerin veya buluşların sonucudur ya da kitabına uydurulmuş bir hırsızlığın eseridir. Önündeki kötü örnekleri göre göre ahlakı bozulan küçük ticaret erbabı, özellikle son on yıldan beri büyük tüccarların sinsi ticaret anlayışlarından geri kalmamak için hammaddeler üzerinde çirkin oyunlara kalkmıştır. İşin içine kimya girdiğinden beri içilen şarap artık şarap olmaktan çıkmış, bu yüzden bağcılık çökmektedir. Vergiden kaçmak için hileli tuz satılmaktadır. Bu yaygın sahtekârlık karşısında mahkemeler dehşet içindedir. Ayrıca, Fransız ticareti bütün dünyada şüphe altındadır, İngiltere'de de ahlak aynı şekilde bozulmaktadır. Bizdeki hastalık siyasi yasalardan ileri geliyor. Anayasa paranın hükümdarlığını ilan etmiştir, böyle olunca da maddi başarı ateist bir devrin en büyük varoluş nedeni olmaktadır. Bu yüzden göz kamaştırıcı parlak sonuçlara ve göz boyamaya yönelik gerekçelere rağmen, yüksek katmanların yozlaşması, alt

katmanların iğrenç ve hemen hemen kişilere bağlanabilecek yozlaşmasından çok daha çirkindir. Biz bu sahnede komiklik olsun diye bu ahlak çöküntüsünden birkaç ayrıntı verdik, siz buna korkunç diyebilirsiniz. Her yeni düşünce karşısında dehşete kapılan hükümet, tiyatroya güncel mizah unsurları konusunda yasak getirmiştir. XIV. Louis kadar bile liberal olmayan burjuvazi, kendi dönemi için de bir *Figaro'nun Düğünü* yazılacak diye korkudan titriyor, siyasi bir *Tartuffe* oynanmasını yasaklıyor. Kuşkusuz bugün *Turcaret*'nin sahnelenmesine de izin vermeyecektir, çünkü zaten devir Turcaret'nin devridir. O noktadan itibaren komedi sadece anlatılmakla kalıyor, kitap şairlerin elinde etkisi daha yavaş hissedilen ama daha emin bir silah haline geliyor.

O sabah, Nucingen'in çalışma odasını finans dünyasının bekleme salonuna çeviren geliş gidişler, görüşmeler, verilen talimatlar, birkaç dakikalık fikir teatileri arasında borsa simsarlarından biri gelip bankanın en yetenekli, en zengin üyelerinden birinin, Martin Falleix'in kardeşi ve Jules Desmarets'nin halefi Jacques Falleix'in sırra kadem bastığını haber verdi. Jacques Falleix, Nucingen Bankası'nın resmî baş simsarıydı. Baron, Keller ve du Tillet'yle kafa kafaya verip bir komplo hazırlamış, Paskalya'da koyun keser gibi soğukkanlılıkla adamın mahvına sebep olmuştu.

"Dayanamazdı zaten," diye cevap verdi Baron sakin sakin.

Jacques Falleix'nin spekülasyonlara muazzam yardımları olmuştu. Birkaç ay önceki kriz sırasında cüretkârca manevralarla durumu kurtarmıştı. Ama vaşaklardan minnettarlık beklemek, karakışta Ukrayna kurtlarını rikkate getirmekten farksızdı.

"Zavallı adam!" dedi simsar, "İşin buralara varacağı aklının ucundan bile geçmiyormuş ki Saint-Georges So-

kağı'nda metresine küçük bir ev dayayıp döşemiş, boyasına, mobilyasına yüz elli bin frank harcamıştı. Madam de Val Noble'u nasıl da seviyordu! Şimdi kadın bütün bunları terk etmek zorunda... O evdeki her şey alacaklılara gidecek."

"Çok iyi, çok iyi," dedi Nucingen içinden, "işte sana o gecenin kaybını telafi edecek bir fırsat..." Sonra memuruna dönüp sordu:

"Hiçbir masrafı ödememiş mi?"

"Efendim," diye cevap verdi memur, "Jacque Falleix'ye kredi açmayacak tüccar var mıydı ki? Galiba evin harika bir şarap mahzeni varmış. Bu arada o ev satılıkmış, Falleix evi satın almayı planlıyormuş. Kira sözleşmesi kendi adınaymış. Ne salaklık! Gümüşler, mobilya, şaraplar, arabalar, atlar, hepsi haraç mezat satılacak. Peki alacaklılarına ne kalacak?"

"Siz yarın gelin," dedi Nucingen, "hepsine yarın bakarım, eğer iflasını ilan etmezlerse mesele sulhen halledilsin, kira sözleşmesini devralıp eşya için ehven bir fiyattan kapı açın. Bu işle sizi görevlendiriyorum..."

"Çok iyi olur," dedi simsar. "Hemen bu sabah gidin; Falleix'nin ortaklarından biriyle müteahhitler orada, kendilerine öncelik hakkı tanınması peşindeler ama Falleix'nin adına yazılı faturalar Val Noble'un elinde."

Baron de Nucingen kâtiplerinden birini hemen noterine gönderdi. Jacques Falleix notere en fazla altmış bin frank eden bu evden bahsetmişti. Nucingen evi hemen almak istiyordu; böylece evin sahibi olarak, kira bedeli üstünden imtiyaz hakkı doğacaktı.

Veznedar (Namuslu adam!) gelip patronuna Falleix'nin iflası yüzünden herhangi bir kaybı olup olmadığını sordu.

"Tersine Wolfgang'cığım, elime tam yüz bin frank geçecek."

"Aaa! Peki nasıl olacak?"

"Şöyle olacak... Şu Falleix denen acınacak herifin bir yıldır metresi için hazırlayıp durduğu o küçük evi satın alacağım. Alacaklılar elli bine fit olur, noterim Gartot'ya da evi satın alması için talimat vereceğim çünkü evin sahibi sıkıntıdaymış. Bunlardan haberim vardı aslında ama aklım başımda değildi ki... Yakında güzeller güzeli Esther'im bir saray yavrusunda yaşayacak... Falleix beni oraya götürmüştü; şahane bir evdi, buraya da çok yakın... Tam on ikiden vurduk!"

Falleix'nin iflası Baron'u borsaya gitmek zorunda bırakmıştı ama Saint-Lazare Sokağı'ndan ayrılırken Taitbout Sokağı'na uğramadan edemedi; Esther'den birkaç saatliğine ayrı kaldığı için şimdiden içi yanıyordu, ona kalsa kızı bütün gün yamacında tutardı. Borsa simsarının enkazından elde etmeyi hesapladığı kazanç şimdiye kadar harcadığı dört yüz bin franklık kaybı bayağı hafifletiyordu. Meleğine, Taitbout Sokağı'ndan "bir saray yavrusunda" yaşayacağı, eski hatıraların mutluluklarını engelleyemeyeceği Saint-Georges Sokağı'na taşınma işini müjdeleyeceği için sevinçten uçuyor, kaldırım taşları ayağına yumuşacık geliyor, tıpkı delikanlılık düşleri gören bir delikanlı gibi yürüyordu. Trois Frères Sokağı'nı dönerken, hayallerinin ve yolun tam ortasındaki Baron, karşıdan Avrupa'nın alı al moru mor bir yüzle kendine doğru geldiğini gördü.

"Nereye gidiyorsun?" dedi.

"Ah Mösyö, ben de size geliyordum... Dün çok haklıymışsınız, zavallı Madam birkaç gün hapiste kalsa iyi olurmuş, ancak şimdi anlıyorum. Ama kadın milleti mali işlerden anlar mı! Madam'ın alacaklıları onun evde olduğunu öğrenince akbaba gibi üşüştüler... Dün akşam saat yedide gelip korkunç ilanlar astılar, eşyası bu cumartesi satılacakmış... Ama bu hiçbir şey değil... Çok yufka

yürekli olan hanımım o canavara iyilik etmek istemiş, biliyorsunuz işte!"

"Hangi canavar?"

"Şey... Hani şu sevdiği genç... Şu d'Estourny... Ay, çok da sevimliydi! Bir tek kumarı vardı, o kadar."

"Hileli kartlarla oynuyordu..."

"Her neyse! Size ne demeli?" dedi Avrupa, "Siz borsada ne yapıyorsunuz? Ama bırakın da sözümü bitireyim. Bu Georges d'Estourny bir gün numaradan kafasına kurşun sıkmaya kalkınca, hanımım bunu önlemek için bedelleri ödenmemiş gümüşlerini, mücevherlerini koşup rehine yatırmış. Alacaklılardan birine 'bir şey verdiğini' öğrenince hepsi birden gelip kıyameti kopardılar... Ağır cezaya vermekle tehdit ettiler... Düşünebiliyor musunuz; meleğiniz mahkeme sıralarında! İnsanın kafasındaki peruğu bile diken diken etmez mi? Kızcağız iki gözü iki çeşme, gidip kendini nehre atmaktan dem vuruyor... Ah ah! Atar mı atar da...."

"Şimdi sizinle eve gidersem borsaya veda etmiş olurum!" diye bağırdı Nucingen. "Borsaya gitmeden de olmaz, çünkü güzelim için bir şeyler kazanmam lazım... Sen şimdi git hanımını sakinleştir; borçlarını ödeyeceğim, saat dörtte de onu görmeye geleceğim. Ama Eugénie, ona söyle de beni birazcık sevsin artık yahu..."

"Birazcık da neymiş, çok sevecek sizi! Bakın efendim, kadınların kalbi ancak cömertlikle kazanılır... Şüphesiz onun hapse girmesine göz yumsaydınız yüz bilmem kaç bin frank size kalacaktı. Ama kalbini asla kazanamayacaktınız... Bana ne dedi, biliyor musunuz? 'Eugénie,' dedi, 'Baron nasıl da büyüklük etti, ne kadar cömert davrandı... Ne asil bir ruhu var!' dedi."

Baron çığlığı bastı:

"Sahi öyle mi dedi Eugénie?"

"Evet efendim, aynen öyle dedi!"

"Al bakalım, işte sana on *louis*..."

"Sağ olun... Ama şu anda ağlayıp duruyor, dünden beri Azize Mecdelli Meryem'in bir ayda döktüğünden daha fazla gözyaşı döktü. Sevdiğiniz kadın umutsuzluk içinde, üstelik kendisinin yapmadığı borçlar yüzünden! Ah şu erkekler! Kadınlar ihtiyarların parasını yerken, onlar da kadınların parasını yiyor... Haydi!"

"Kadınların hepsi böyle! Kefil olmakmış... İnsan hiç kefil olur mu! Artık hiçbir şeyi imzalamasın. Ben ödeyeceğim ama kalkıp gene imza atarsa... Ne..."

Avrupa diklenerek, "Ne yaparsınız o zaman?" dedi.

"Tanrım! Üstünde hiçbir gücüm yok ki... Şu ufak tefek işlerini bir halledeyim... Haydi git, git de onu teselli et. Bir ay içinde bir saray yavrusunda yaşayacağını söyle."

"Bir kadının kalbine yüksek kâr getirecek yatırımlar yaptınız Sayın Baron! Durun, bakayım... Bendeniz sadece bir oda hizmetçisiyim ama şöyle baktım da, bayağı gençleştiniz sanki. Ben böyle vakaları çok görmüşümdür... Buna mutluluk derler... Mutluluğun bir ışıltısı vardır... Bir miktar para harcadınız, hiç pişman olmayın... Göreceksiniz, size getirisi çok olacak. Madam'a dedim ki... Sizi sevmezse adinin de adisi olduğunu, bir sürtük olduğunu söyledim, çünkü siz onu Cehennem'den çekip çıkardınız... Hele şu sıkıntılarından bir kurtulsun, o zaman görürsünüz onu! Laf aramızda, size itiraf edebilirim; o çok ağladığı gece... Ne yaparsınız, insan kendine bakacak bir adamın saygısını yitirmek istemez... Bu yüzden bütün bunları size söylemeye cesareti yoktu... O gece kaçıp gitmek istiyordu..."

Bu düşünceyle irkilen Baron, "Kaçıp gitmekmiş!" diye haykırdı. "Ay şu borsa! Borsa, haydi git, git, ben içeri girmiyorum... Ama pencereden bir göreyim... Onu görmek bana cesaret verecek."

Esther evin önünden geçen Mösyö de Nucingen'e

gülümsedi. Baron, ayakları geri geri giderek uzaklaşırken, "O bir melek!" diyordu. Şimdi gelelim Avrupa'nın bu imkânsız sonuca varmak için ne dümenler çevirdiğine...

Gerekli açıklamalar

Esther, Lucien'i beklediği günlerdeki gibi saat iki buçuğa doğru giyinip süslenmiş, hazır bekliyordu. Çok hoştu. Onu böyle gören Prudence pencereden bakarak, "İşte beyefendi geliyor!" dedi. Zavallı kız Lucien'i göreceğini sanarak pencereye koştu ama gelen Nucingen'di.

"Ah ne kadar da kötüsün!" dedi.

"Borçlarınızı temizleyecek zavallı bir ihtiyarla ilgileniyormuş gibi yapmanız için bir tek bu çareyi buldum," diye cevap verdi Avrupa, "çünkü hepsi ödenecek."

"Hangi borçlar?" diye bağırdı zavallı kız. Zalim ellerin şamar oğlanına döndürdüğü aşkını elinde tutmakmaktan başka bir şey düşünemez haldeydi.

"Mösyö Carlos'un hanımefendi için yaptığı borçlar."

"Nasıl olur! Dört yüz elli bin franka yakın para almıştı ya!" diye bağırdı Esther.

"Yüz elli bin frank daha borcunuz var. Ama Baron bunu da olumlu karşıladı... Sizi buradan çekip çıkaracak, saray yavrusunda oturtacak... Doğrusu şanslısınız! Sizin yerinizde olsam, kendime ev aldırır, aylık bağlatırdım, çünkü Carlos'u memnun ettikten sonra adamın dizginleri elinizde olacak. Madam elbette gördüğüm en güzel, en çekici kadın ama çirkinlik de çok çabuk gelir! Ben de terütaze ve güzeldim, bir de şimdi bakın! Yirmi üç yaşındayım, neredeyse yaşıtız ama sizden on yaş büyük göste-

riyorum... Bir hastalık yeter... Hem şu da var; Paris'te eviniz olup bir de geliriniz varsa, sokaklara düşme korkusundan kurtulursunuz..."

Esther artık Avrupa Eugénie Prudence Servien'i dinlemiyordu. Şeytani bir zekâya sahip karanlık bir adamın iradesi, gücünü kullanıp Esther'i çamurdan çekip çıkarmıştı. Şimdi ise aynı güçle onu yeniden çamura yuvarlıyordu. Aşkı sonsuzluğu içinde tanıyanlar, sevginin erdemlerini kabul etmeden hazzına varılmayacağını bilirler. Esther, Langlade Sokağı'ndaki o izbe odada yaşanan sahneden beri eski hayatını tamamen unutmuştu. O zamana kadar aşkına kapanarak son derece namuslu bir hayat sürmüştü. İnsan ayartmanın üstadı, hiçbir engelle karşılaşmamak için yeteneklerini çok iyi kullanıp işleri öyle bir kotarmıştı ki, Lucien'e olan aşkından başka bir şey düşünemeyen biçare kıza, çoktan yoluna sokulmuş, olup bitmiş ya da uygulama aşamasındaki her türlü dalavereye boyun eğmekten başka seçenek kalmıyordu. Bu ahlak düşmanının üstünlüğünün kanıtı olan bu ince kurnazlık, Lucien'i hangi usullerle kendine bağlayıp sözünden çıkmamasını sağladığını da gösteriyor. Dayanılmaz ihtiyaçlar yaratmak, lağımlar kazıp barutla doldurmak ve kritik an gelince suç ortağına, "Hele bir baş işareti yap, hepsi patlar!" demek. Kibar fahişelere has bir ahlak anlayışına sahip olan Esther, eskiden bütün bu incelikleri o kadar doğal bulurdu ki, rakibesini ancak erkeğe harcattığı para kadar takdir ederdi. Batırılan servetler, bu kadınların rütbeleridir. Carlos, Esther'in hatıralarına bel bağlarken yanılmamıştı. Bu savaş hileleri, sadece bu tür kadınların değil, parayı saçanların da binlerce kez kullandığı bu taktikler, Esther'in hiç rahatsız etmiyordu. Zavallı kızın tek hissettiği, kendi alçalışıydı. Lucien'i seviyor, Baron de Nucingen'in resmî metresi oluyordu; önemli olan buydu işte. Sahte İspanyol'un pey akçası alacak ol-

ması, Lucien'in servetini Esther'in mezar taşlarının üstüne bina etmesi, tek bir zevk gecesinin ihtiyar bankere binlerce franga patlayacak olması, Avrupa'nın birtakım numaralarla Baron'u birkaç yüz bin frank tırtıklayacak olması; bunların hiçbiri bu âşık kızın kafasını meşgul etmiyordu. Onun kalbini kemiren kanser başkaydı. Beş yıl boyunca kendini melek gibi beyaz ve tertemiz görmüştü! Seviyordu, mutluydu, en ufak bir sadakatsizliği olmamıştı. Bu tertemiz güzel aşk kirlenecekti. Meçhul olarak kalan o güzel hayatıyla gelecekteki kirli hayatını kıyaslamaya aklı ermiyordu. Bu ne bir hesaptı, ne de şiir; tanımlanamaz, sonsuz gücü olan bir duyguydu. Beyazken siyah olacaktı, temizken kirli, soyluyken rezil... Kendi iradesiyle lekesizliği seçmişti, manevi kirliliğe dayanamazdı. Bu yüzden, Baron onu aşkıyla tehdit ettiğinde aklına kendini pencereden atmak gelmişti. Kadınların bir erkeği sevmesi son derece ender rastlanan bir şeyken, Lucien kesinlikle sevilen bir erkekti. Sevdiklerini söyleyen, çoğu zaman en çok kendilerinin sevdiğine inanan kadınlar başka erkeklerle dans eder, vals yapar, cilveleşir, sosyete davetleri için süslenir, oralara gidip açgözlü bakışların hasadını toplar; ama Esther hayatını fedakârlık olarak görmeksizin gerçek aşkın mucizelerini yaratmıştı. Altı yıl boyunca Lucien'i fahişelerin ve artistlerin sevdiği gibi sevmişti; bu kadınlar batağa saplanıp kirlendiklerinden soyluluğa ve gerçek aşkın sadakatine susamış olur, bu yüzden her şeyden ele etek çekip kendilerini tamamen sevgiliye adarlar. (Çok az uygulanan bir fikri ifade etmek için bir kelime uydurmak gerekmiyor mu?) Yok olan uluslar, Eski Yunan, Roma ve Doğu, kadını daima kapatmıştır. Seven kadın da kendiliğinden kapanmalıdır. O şenliğin, o şiirin gerçekleştiği masal sarayından çıkıp soğuk bir ihtiyarın saray yavrusuna kapanan Esther'in ruhen çöküntüye uğraması anlaşılabilir bir durumdur.

Demir bir el tarafından itilmiş, düşünmeye bile fırsat bulamadan beline kadar ahlaksızlığa batmıştı. Ama iki gündür düşünmeye başlamıştı, yüreğinde ölümcül bir soğukluk hissediyordu.

"Sokaklara düşmek" sözü üzerine bir hışımla kalkıp, "Sokaklara düşmek mi? Hayır, en iyisi Seine'i boylamak..." dedi.

"Seine'i mi? Mösyö Lucien ne olacak peki?" dedi Avrupa.

Bu tek kelime Esther'i tekrar koltuğuna oturttu. Gözlerini halının motiflerine dikerek, gözyaşlarını beynine akıtarak öylece durdu. Saat dörtte, Nucingen geldiğinde, meleğini bu düşünce ve kararlar deryasına gömülmüş bir halde buldu. Kadın ruhunun üzerinde dalgalanıp savrulduğu ve onunla beraber yol almayanların anlayamayacağı kelimeler mırıldanarak içinden çıktıkları bir deryaya...

"Alnınızı kırıştırmayın öyle güzelim," dedi Esther'in yanına oturarak. "Artık borcunuz falan kalmayacak... Eugénie'yle anlaşacağım, bir ay içinde bu daireden ayrılıp bir saray yavrusuna gireceksiniz... Ah, bu güzel el... Verin de bir öpeyim." Esther patisini uzatan köpek gibi, adamın elini tutmasına izin verdi.

"Ah! Elinizi veriyorsunuz ama kalbinizi vermiyorsunuz... Bense kalbinizi seviyorum sizin..."

Bu sözler o kadar sahici bir tonla söylendi ki, Esther yüzünde bir acıma ifadesiyle bakışlarını ihtiyara çevirdi. Bu kadarı bile adamı deliye çevirmeye yetti. Tıpkı din kurbanları gibi âşıklar da birbirlerini işkence kardeşi gibi hissederler! Dünyada hiçbir şey benzer iki acı kadar birbirini anlayamaz.

"Zavallı adam!" dedi Esther, "Seviyor..."

Bu kelimeyi yanlış anlayan Baron'un yüzü sarardı, damarlarında kanı kaynamaya başladı. Gökyüzünün bütün havasını içine çekti. Onun yaşındaki para babaları

böyle bir duyguyu yaşamak için kadınları altına gark eder.

"Kızımı sevdiğim kadar seviyorum sizi..." dedi. Elini göğsüne koyarak devam etti:

"Sizi mutsuz görmeye dayanamayacağımı hissediyorum."

"Sadece babam olmak isteseydiniz, sizi çok sever, asla terk etmezdim. O zaman siz de benim şu anda göründüğüm gibi –kötü, para için kendini satan, çıkar peşinde– bir kadın olmadığımı anlardınız..."

"Her güzel kadın gibi sizin de küçük çılgınlıklarınız olmuş," diye devam etti Baron, "o kadar... Artık bundan bahsetmeyelim. Bizim işimiz, sizin için para kazanmak... Haydi neşelenin; birkaç günlüğüne babanız olmaya razıyım, çünkü sizi benim şu zavallı cüsseme alıştırmam gerektiğini biliyorum..."

"Doğru!" diye bağırdı Esther. Ayağa kalkıp Nucingen'in dizlerine zıpladı, iyice sokulup kolunu boynuna doladı.

"Doğru tabii!" diye cevap verdi Baron yüzüne bir gülme ifadesi oturtmaya çalışarak.

Kız, alnından öptüğü Baron'la imkânsız gibi görünen bir anlaşma yapabileceğine inandı; tertemiz kalacak ve Lucien'i görecekti... Bankere öyle cilveler yaptı ki Torpil dirilip ortaya çıkıverdi. İhtiyarı öyle bir büyüledi ki adam kırk gün baba olarak kalmaya söz verdi. Saint-Georges Sokağı'ndaki evin satın alınması ve dayayıp döşenmesi için bu kırk gün gerekliydi.

Baron, sokağa çıkıp da evine dönerken içinden, "Benden âlâ enayi olmaz..." diyordu. Gerçekten de tıpkı kumar oynayıp meteliksiz kalınca Angélique'e aşkı depreşen "Kumarbaz"[1] gibi o da Esther'in yanında çocuklaşır-

1. *Le Joueur*. Jean-François Regnard'ın bir oyunu. Sevgilisi Angélique, kumarbaz Valère'e, kendisiyle ancak kumarı bırakırsa evleneceğini söyler. (Ç.N.)

ken, ondan uzakta yeniden vaşağa dönüşüyordu.

Aradan yirmi gün geçmiş, Baron, "Yarım milyonum gitti ama daha odasını bile göremedim, benimkisi salaklık değil de ne! Bereket kimse bir şey bilmiyor," diyordu. Sonra kendisine çok pahalıya mal olan bu kadınla işini bitirmek için kesin kararlar alıyor; Esther'i yeniden karşısında bulunca önce sert bir çıkış yapıyor ama geri kalan zamanı baştaki kabalığını telafi etmekle geçiriyordu. Bir ayın sonunda kıza, "Ebediyen baba olarak kalamam artık!" dedi.

Zilzurna iki aşk karşı karşıya

1829 yılı Aralık ayının sonuna doğru, Esther'i Saint-Georges Sokağı'ndaki küçük bir konağa yerleştirmenin arifesinde Baron, du Tillet'den, Florine'i oraya getirip her şeyin servetine yakışıp yakışmadığını, bu kuş kafesini içindeki kuşa layık bir hale getirmekle görevli sanatçıların "saray yavrusu" sözünü gerçeğe dönüştürüp dönüştürmediğini bir görmelerini rica etti. 1830 ihtilalinden önce lüks adına ne kadar icat varsa hepsi bu evi zevkle döşenmiş bir ev haline getirmekte kullanılmıştı. Mimar Grindot dekoratörlük yeteneğinin en güzel örneğini burada yaratmıştı. Mermerle yenilenen merdivenler, alçı kabartmalar, döşemelikler, aşırılığa kaçmadan sade bir şekilde uygulanan altın varaklar, küçük detaylarla yaratılan büyük estetik etkiler, XV. Louis yüzyılından Paris'e kalan bu tarz yeniliklerin hepsini gölgede bırakıyordu.

Florine gülümseyerek, "İşte hayalini kurduğum şey-

ler; bu, bir de erdem!" dedi. Sonra da Baron'a dönerek sordu:

"İyi de bu kadar masrafı kimin için yapıyorsun? Yoksa gökten düşmüş bir bakire mi bu?"

"Göğe yükselen bir kadın," diye cevap verdi Baron.

Florine, "Bakıyorum, Jüpiter havalarındasın," diye karşılık verdi. "Peki ne zaman göreceğiz?"

Du Tillet araya girdi:

"Yeni eve taşınmalarını kutlarken elbette!"

"Daha önce olmaz...." dedi Baron.

"O zaman süslenip püslenip en şık kıyafetlerimizi giymemiz gerekecek," diye devam etti Florine. "Ay, kadınlar o akşam yüzünden terzilerine ve berberlerine kök söktürecekler! Peki ne zaman?"

"Patron ben değilim."

"Kadın dediğin böyle olur!" diye haykırdı Florine. "Görmek için sabırsızlanıyorum!"

Baron saf saf, "Ben de," diye karşılık verdi.

"Nasıl yani? Ev, kadın, eşyalar; hepsi yepyeni mi olacak?"

"Banker bile!" dedi du Tillet, "Zira dostum gözüme çok gençleşmiş göründü."

"Ama hiç olmazsa bir an için yirmi yaşına dönmesi lazım," dedi Florine.

1830 yılının ilk günlerinde Paris'te herkes Nucingen'in sevdasından ve yeni döşettiği evindeki sınırsız şatafattan bahsediyordu. Dile düşen, herkesin alay konusu olup anlaması hiç de zor olmayan bir öfkeye kapılan zavallı Baron, kalbinde hissettiği delice tutkuya karşılık kafasını bir maliyecinin iradesiyle çalıştırmaya başladı. Yeni eve taşınmalarını kutlarken, soylu baba kisvesini de üzerinden çıkarıp atmak ve artık bunca fedakârlığın meyvesini toplamak istiyordu. Her defasında Torpil'e yenile yenile, kızın elinden yazılı bir belge alarak, halvet olma

işini mektuplaşma yoluyla çözmeye karar verdi. Bankerler ancak senetlere inanırlar. Sözün kısası, Vaşak, yılın ilk günlerinden birinde, erkenden kalktı, çalışma odasına kapanarak aşağıdaki mektubu yazmaya koyuldu. Mektup düzgün bir Fransızcayla yazılmıştı, çünkü Baron'un telaffuzu kötü olsa da imlası fevkalade idi.

Sevgili Esther, fikrimin çiçeği ve hayatımın tek mutluluğu,

Sizi kızım gibi seviyorum derken, hem sizi hem kendimi kandırmışım. Ben sadece diğer erkeklerin hissettiklerine hiç benzemeyen duygularımın ne kadar temiz ve asil olduğunu anlatmak istemiştim. Zira hem yaşını başını almış bir adamım, hem de ömrümde aşk nedir bilmedim. Sizi o kadar çok seviyorum ki sizin yüzünüzden beş kuruşsuz bile kalsam, size olan sevgim azalmayacak. Haksızlık etmeyin! Ben sizde bir melek gördüm ama çoğu erkek öyle görmemiştir. Geçmişinizi asla kurcalamadım. Ben sizi hem biricik evladım, kızım Augusta'yı sevdiğim gibi, hem de karım beni sevecek olsaydı karımı seveceğim gibi seviyorum. Bu yaşta aşka düşmüş bir adamı affettirecek tek şey, mutluluğa erme arzusu olduğuna göre, gülünç müyüm değil miyim, kendinize bir sorun. Sizi yaşlılık günlerimin avuntusu, neşesi yaptım. Biliyorsunuz, ben ölene kadar bir kadın ne kadar mutlu olabilirse siz de o kadar mutlu olacaksınız. Ben öldükten sonra, şansınızla pek çok kadını kıskandıracak kadar zengin olacağınızı da biliyorsunuz. Sizinle konuşma mutluluğuna erdiğim günden beri yaptığım her işten size bir pay ayrıldı, Nucingen Bankası'nda da adınıza açılmış bir hesabınız var. Birkaç gün sonra, beğenirseniz er ya da geç sizin olacak bir eve yerleşeceksiniz. Söyleyin; beni o eve alırken gene babanız olarak mı alacaksınız, yoksa sonunda mutluluğa erecek miyim? Bu kadar açık yazdığım için beni bağışlayın ama yanınızdayken cesaretim kırılıyor ve efendim olduğunuzu, bana hükmettiğinizi fazlasıyla hissediyorum. Sizi kırmak gibi bir niyetim yok, ben sadece ne kadar acı çektiğimi, her geçen gün

umutlarımı ve duyacağım hazları benden çalarken, bu yaşta beklemenin ne kadar zalimce bir şey olduğunu söylemek istiyorum. Zaten yaklaşımımdaki nezaket, niyetimin içtenliğinin kefilidir. Hiç size alacaklı gibi davrandım mı? Siz tam bir kale gibisiniz, ben de artık genç değilim. Yakınmalarıma hep, "Hayatım söz konusu," diye cevap veriyorsunuz, dinlerken beni de buna inandırıyorsunuz ama yanınızdan uzaklaşınca karanlık acılara, her ikimizi de lekeleyecek kuşkulara gark oluyorum. Siz bana güzel olduğunuz kadar iyi huylu ve masum bir kadın gibi de gelmiştiniz. Oysa bu inancımı mahvetmekten zevk alıyorsunuz. Bana kalbinizde bir aşk, acımasız bir aşk olduğunu söylüyorsunuz ama sevdiğinizin ismini açıklamayı reddediyorsunuz... Bir düşünün; bu, kabul edilir bir şey mi? Oldukça büyük güç sahibi bir erkeği görülmemiş zayıflıkta bir adama çevirdiniz siz... Ne hallere düştüm, görün artık! Beş ay sonra aşkıma nasıl bir gelecek bahşedeceğinizi size sormak zorundayım. Konağınızın açılış davetinde rolümün ne olacağını da bilmem lazım. Konu siz olunca para benim için bir hiç olsa da parayı küçümseyerek sizin gözünüze girmeye kalkma salaklığını da yapmayacağım. Ancak, aşkım sınırsız olsa da servetimin bir sınırı var ve bu sınıra ancak sizin için dayanıyorum. Eğer varımı yoğumu önünüze serip fakir bir adam olarak sevginizi kazanacaksam, fakir olup sevilmeyi zengin olup hor görülmeye tercih ederdim. Siz beni çok değiştirdiniz sevgili Esther; kimse tanıyamaz oldu. Joseph Bridau'nun bir tablosuna on bin frank ödedim, çünkü siz onun yetenekli ama değeri bilinmemiş bir ressam olduğunu söylemiştiniz. Ha bir de karşıma çıkan her fakire sizin adınıza beş frank veriyorum. Herhangi bir şeyini kabul ederek onur bahşettiğinizde kendisini size borçlu hisseden bu ihtiyar ne ister? İstediği sadece bir umuttur. Ey yüce Tanrım, hem de nasıl bir umut! Bu umut, aşkımın alacağı kadarından fazlasını kesinlikle elde edemeyeceğim anlamına da gelmiyor mu? Ama kalbimdeki ateş sizin o zalimce aldatmalarınızı kolaylaştırıyor. Görüyorsunuz, mutluluğum için, ta-

dacağım bir iki zevk için koşacağınız şartların hepsine katlanmaya hazırım; ama en azından evinize geçtiğinizde size hayatının sonuna kadar esiriniz olacağını söyleyen bu adamın kalbini ve size kul köle olmasını kabul edeceğinizi söyleyin.

Köleniz
Frédéric de Nucingen

Fahişeliği depreşen Esther çığlığı bastı:

"Ay, şu para babası da canımı ne çok sıkıyor!"

Küçücük bir not kâğıdı aldı ve kâğıdın elverdiği kadar sığdırmaya çalışarak şöyle yazdı:

"Ayımı alın."[1]

Scribe'in ünlü komedisinde geçen bu cümle bir halk deyimi haline gelmişti.

Ama on beş dakika sonra vicdanı el vermeyince aşağıdaki mektubu yazdı:

Sayın Baron,

Daha önceki mektubumu hiçbir şekilde dikkate almayınız. Bir an için gençlik günlerimdeki pervasızlığıma geri dönmüşüm; bağışlayın efendim, asıl kendisinin köle olması gereken zavallı bir kızı bağışlayın. Ne kadar aşağılık bir durumda olduğumu hiç size teslim edildiğim günkü kadar hissetmemiştim. Para ödediniz, ben de mecburum. Ahlaksızlık borcu kadar kutsal bir şey olamaz. Kendimi Seine'e atarak borçlarımı tasfiye etme hakkına bile sahip değilim. Borç o korkunç parayla her zaman için ödenebilir ama alacaklıya hiç faydası olmaz. Yani emrinizdeyim. O kaçınılmaz ana ipotekli bütün borçlarımı tek bir gecede ödemek istiyorum. İlk ve son olacağı için benim bir saatimin

1. "*Prenez mon ours.*" Birisine, kurtulmak istenen bir şeyi alması konusunda baskı yapıldığında kullanılan deyim. Fransızcaya François Bazin'ın *l'Ours et le Pacha* (Ayı ile Paşa) adlı oyunundan girmiştir. (Ç.N.)

milyonlara bedel olduğuna inanıyorum. Sonrasında ödeşmiş olacağız, ben de bu hayattan çekip gidebileceğim. Namuslu bir kadının düştüğü yerden kalkma şansı olabilir ama bizler çok dibe düşüyoruz. Bu yüzden kararım kesin. Bir günlüğüne size hizmetkârınız diyen kadının ölüm nedeninin kanıtı olarak bu mektubu saklamanızı rica ediyorum.

Hizmetkârınız Esther

Bu mektup gidince pişmanlık duyan Esther, on dakika sonra aşağıdaki üçüncü mektubu yazdı:

Bağışlayın sevgili Baron, gene ben. Ne sizinle alay etmek istedim ne de sizi yaralamak; ben sadece şu basit düşünce üzerine biraz kafa yormanızı rica ediyorum: eğer baba-kız ilişkisi içinde beraber kalacak olursak, hafif ama kalıcı zevkler yaşarsınız, yok ille de sözleşmenin yerine getirilmesinde ısrarcı olursanız, arkamdan ağlarsınız.

Artık canınızı sıkmak istemiyorum: Mutluluk yerine zevki seçtiğiniz gün benim için yarını olmayan bir gün olacaktır.

Kızınız Esther

Baron ilk mektupta, milyonerleri öldürebilecek o buz gibi öfke nöbetlerinden birine kapıldı, aynada kendisine baktı, zili çaldı. Yeni uşağına, "Ayak banyosu yapacağım!.." diye bağırdı. Ayakları yıkanırken ikinci mektup geldi, onu da okudu ve kendini kaybederek yere düştü. Milyoneri yatağına taşıdılar. Kendine geldiğinde Madam de Nucingen ayakucunda oturuyordu.

"Kız haklı," dedi, "neden aşkı parayla satın almak istiyorsunuz? Aşk pazarda mı satılıyor? Mektubunuzu bir görelim!"

Baron çiziktirdiği bir sürü müsveddeyi uzattı, Madam de Nucingen de gülümseyerek okudu.

Üçüncü mektup da geldi.

Barones son mektubu okuduktan sonra, "Ne kadar ilginç bir kız bu!" diye bağırdı.

Baron, karısına sordu:

"Ne yapmalıyım Madam?"

"Bekleyin."

"Bekleyeyim mi!" diye tekrarladı Baron, "Doğa ne kadar da insafsız..."

"Bakın azizim," dedi Barones, "son zamanlarda bana karşı çok iyisiniz, ben de size güzel bir tavsiyede bulunayım."

"Ne kadar iyi bir kadınsınız! Borç yapın, hepsini ödeyeyim..."

"Bu kızın mektuplarını aldığınızda yaşadığınız şey, bir kadını harcanan milyonlardan da, en güzel mektuplardan da daha fazla etkiler. Bunu dolaylı yoldan öğrenmesini sağlarsanız, belki ona sahip olursunuz!"

Kocasını tepeden tırnağa süzerek devam etti:

"... hiç üzülmeyin, öleceği falan yok!"

Madam de Nucingen, fahişe ruhunu hiç tanımıyordu.

Asya ile Nucingen Bankası arasındaki barış antlaşması

Karısı yanından ayrıldıktan sonra yalnız kalan Baron, "Madam de Nucingen ne kadar da akıllı!" dedi içinden. Ama Barones'in verdiği tavsiyedeki ince kurnazlığa ne kadar hayran kalsa da, bu tavsiyeyi nasıl kullanacağını bilemiyordu; kendini aptal bulmakla kalmıyor, aptal olduğunu tekrar tekrar söylüyordu.

Paralı adamların neredeyse atasözlerine geçen aptallığı gene de görecedir. Vücudumuzun yatkınlıkları gibi, zekâmızın da yetenekleri vardır. Dansçının gücü ayaklarında, demircininki kollarındadır; sırık hamalı yük taşımada idmanlıdır, şarkıcı gırtlağını çalıştırır, piyanist bileğini geliştirir. Nasıl ki vodvil yazarı durumları düzenleme, konuları inceleme, kişileri harekete geçirme konusunda kendini eğitmişse, banker de işleri ayarlama, inceleme, çıkarları harekete geçirme konusunda uzmanlaşmıştır. Nasıl bir matematikçinin kavrama yeteneğinden bir şairin hayallerini isteyemezsek, Baron de Nucingen'den de zekice konuşmalar bekleyemeyiz. Bir dönem içinde, hayat alışverişini Madam Cornuel[1] tarzında yazan kaç şair ve yazar, kaç nükteci çıkar? Boufon kabaydı, Newton aşkı tanımamıştı, Lord Byron kendinden başka kimseyi sevmezdi, Rousseau kasvetli ve neredeyse deliydi, La Fontaine dalgındı. İnsan enerjisi eşit olarak dağıtıldığında her yerde salaklar ya da sıradan zekâlar üretir; eşitsizlik ise, gözle görülebilir olsalardı ucubelere benzeyecek, "deha" adı verilen aykırılıkları doğurur. Aynı kural bedenler için de geçerlidir; kusursuz bir güzellik hemen hemen daima soğukluk ya da aptallıkla at başı gider. Pascal'in büyük bir geometrici ve büyük bir yazar olması, Beaumarchais'nin büyük bir işadamı olması, Zamet'nin[2] ileri görüşlü bir saray nedimi olması gibi birkaç istisna zekânın kendine has olması ilkesini doğrular. Spekülatif para dünyasında bir bankacı, usta bir diplomatın ulusal çıkarlar konusunda harcadığı zekâyı, gösterdiği mahareti, inceliği, üstün nitelikleri aynen sergiler. Bir banker, çalışma odasından çıktı-

1. 1605-1694 yılları arasında yaşamış kadın düşünür. Salonunda zamanın düşünce insanları toplanırdı. (Ç.N.)

2. İtalyan asıllı maliyeci. Fransa Kralı IV. Henri'nin dostu ve bankacısıdır. (Ç.N.)

ğında hâlâ ilginç bir adamsa, büyük bir adam demektir. Bir Ligne Prensi'yle[1], bir Mazarin ya da Diderot ile çaprazlanan bir Nucingen neredeyse imkânsız bir insan formülüdür ama gene de bu formül Perikles, Aristoteles, Voltaire ve Napoléon adı altında hayat bulmuştur. İmparatorluk güneşinin parlaklığı onun insan yanına haksızlık etmemeli, İmparator'un bir çekiciliği vardı, bilgili ve espriliydi. Bankacıların çoğu gibi sapına kadar banker olan ve hesaplarının dışında hiçbir şey icat etmeyen Mösyö de Nucingen ancak belli değerlere inanıyordu. Sanat konusunda elde para, işin uzmanına başvurmak gibi bir sağduyuya sahipti. Bir ev inşa etmek, sağlığına baktırmak, ilginç bir şeyler ya da arazi edinmek söz konusu olmasın; hemen en iyi mimarı, en iyi cerrahı, bir numaralı tablo ya da heykel uzmanını, en işbilir dava vekilini bulurdu. Ama aşk oyunlarında yeminli eksper, aşkta bilirkişi diye bir şey bulunmadığından, sevdalanan bir banker nasıl davranacağını bilemez, kadını idare etmekte çok zorlanır. Nucingen de daha önce yaptığından farklı bir yol bulamadı. Kadın ya da erkek bir Frontinus[2] bulup kendi yerine hareket etmesi ya da düşünmesi için para verecekti. Madam Saint-Estève, Barones'in bulduğu çareyi hayata geçirebilecek tek kişiydi. Banker o cadaloz bohçacı kadınla arayı bozduğuna fena halde pişman olmuştu. Gene de para kasasının çekiciliğine ve Garat[3] imzalı sakinleştiricilere güvenerek zili çalıp uşağını çağırdı ve Neuve-Saint-Marc Sokağı'nda oturan o

1. Prens Charles Joseph. 1735-1814 yılları arasında yaşamış Belçikalı mareşal ve edebiyatçı. Anılarının yanı sıra Rousseau, Voltaire gibi Avrupa'nın önde gelen kişilerine yazdığı mektuplarla ün kazanmıştır. (Y.N.)

2. Sextus Iulius Frontinus. MS 40-103 yılları arasında yaşamış olduğu tahmin edilen, "Savaş Hilelerinin Üç Kitabı"nın yazarı Romalı asker ve Britanya valisi. (Ç.N.)

3. Martin Garat (1748-1830). Fransa Merkez Bankası'nın Müdürü. (Ç.N.)

mendebur dulu bulup gelmesini istedi. Paris'te aşırı uçlar hırsta birleşir. Zenginle fakir, küçükle büyük ahlaksızlıkta birbiriyle kaynaşır. Orada İmparatoriçe, Matmazel Lenormand'a[1] danışır. Büyük asilzade, yüzyıldan yüzyıla kendine daima bir Ramponneau[2] bulur.

İki saat sonra yeni uşak geri geldi.

"Baron hazretleri," dedi, "Madam Saint-Estève beş parasız kalmış."

Baron için için sevinerek, "Aman aman, çok iyi!" dedi, "O zaman tamamen avucumun içinde demektir!"

Uşak devam etti: "Kadıncağız, anlaşılan biraz kumarbazmış. Üstelik, kenar mahalle tiyatrolarından genç bir oyuncunun pençesine düşmüş. Ayıp olmasın diye herkese vaftiz oğlum diyormuş. Çok güzel yemek yaptığını söylüyorlar; kapılanacak bir yer arıyormuş kendine."

Baron, Panurge'e[3] katıldığını aklına bile getirmeden, "Bu kahrolası kenar mahalle uyanıklarının hepsi de para kazanmanın on, harcamanınsa on bir yolunu bilir," dedi içinden.

Uşağını Madam Saint-Estève'e gönderdi, kadın ancak ertesi gün geldi. Asya'nın sorguya çektiği yeni uşak, bu dişi casusa Baron hazretlerinin metresinin yazdığı mektupların korkunç sonuçlarını aktardı.

"Efendim bu kadını çok seviyor olmalı," dedi uşak sözlerinin sonunda, "çünkü adam az kalsın ölüyordu! O kadına dönmemesini tavsiye ettim. Çok geçmez, kadın onun üstüne düşerdi. Söylendiğine göre, efendime beş

1. Marie-Anne Lenormand. 1772-1843 yılları arasında yaşamış Fransız falcı. Dünyanın en ünlü falcılarındandır. (Ç.N.)

2. Jean Ramponneau (Ramponeau veya Ramponaux). 1724-1802 yılları arasında Fransa'da yaşamış, döneminin önemli kabare işletmecilerinden. (Ç.N.)

3. (Eski Yunan.) "Her şeyi yapabilen." François Rabelais'nin karakterlerinden biri olan Panurge dolandırıcı, yalancı ve sahte hekimdir. *Üçüncü Kitap*'ta evliliğin gerekliliğine dair kendi sorgulamaktadır. (Ç.N.)

yüz bin franga mal olmuş bu kadın. Saint-Georges Sokağı'ndaki küçük konak için yaptığı harcamalar hariç! Ama kadının paradan başka bildiği yok. Para da para! Madam Barones, Mösyö'nün odasından çıkarken gülerek şöyle diyordu: 'Bu gidişle bu kız beni dul bırakacak!'"

"Aaa, haydi oradan!" diye karşılık verdi Asya, "Hiç altın yumurtlayan tavuk öldürülür mü!"

"Mösyö Baron'un tek umudu sizsiniz," dedi uşak.

"Ben kadınları yola getirmesini bilirim de ondan!"

Uşak bu gizli güç karşısında ezilip büzülüyordu. "Haydi, girin," dedi.

Sahte Saint-Estève, alçakgönüllü bir havayla hastanın odasına girerken, "Sayın Baron'un ufak tefek şikâyetleri mi varmış? Ne yaparsınız! Herkes zayıf tarafından yakalanır. Ben de neler yaşadım. İki ay içinde feleğin sillesini yedim! Kendime kalacak bir yer arayacak hallere düştüm... İkimiz de akılsızlık ettik. Eğer mösyö Baron beni Madam Esther'in yanına aşçı olarak alırsa, kendisine sadıktan da sadık kalırım, gözümü de Eugénie'yle Madam'dan ayırmayarak yardımcı olurum."

"Konu bu değil," dedi Baron. "Bir türlü duruma hâkim olamadım. Şey gibi oynatılıyorum..."

"Topaç gibi," diye tamamladı Asya. "Babacığım, siz de başkalarını az oynatmadınız! Küçükhanım sizi ele geçirmiş ve parmağında oynatıyor... İlahî adalet işte!"

"İlahî adalet mi?" diye tekrarladı Baron. "Seni buraya ahlak dersi ver diye getirmedim!"

"Aman be oğlum, bir parça ahlak dersinden kimseye zarar gelmez. Sofular için günah neyse, bizler için de hayatın tadı tuzu budur. Neyse... Cömert davrandınız mı, ödediniz mi kızın borçlarını?"

Baron sızlandı: "Evet."

"İyi, iyi... Eşyalarını hacizden kurtardınız, o daha da iyi. Ama kabul edin ki bu kadarı yetmez, bu kadarı onun

hiçbir şeyine yetmez, bu yaratıklar oluk oluk para harcamaya bayılırlar..."

"Ona Saint-Georges Sokağı'nda bir sürpriz hazırlıyorum... Haberi var aslında..." dedi Baron. "Ama enayi yerine konmak de istemem."

"O zaman siz de terk edin onu!"

Baron bağırdı:

"Bana güle güle diyecek diye korkuyorum."

"Paracıklarımızın da karşılığını istiyoruz, değil mi oğlum?" diye cevabı yapıştırdı Asya. "Baksanıza... O milyonları biz halktan çaldık, değil mi yavrucuğum? Yirmi beş milyonunuz varmış, öyle diyorlar..." (Baron gülümsemesine engel olamadı.) "O zaman kesenin ağzını azıcık açmak lazım..."

"Açardım ama daha birini verirken, ikincisini isterler."

"Evet, anlıyorum," dedi Asya, "bu iş Z'ye kadar varır korkusundan B demek istemiyorsunuz. Ama Esther namuslu kızdır..."

Baron söylendi: "Evet çok namuslu! Sözünü tutmak istiyor ama... adeta borçtan kurtulur gibi."

"Ne yapsın, sizin metresiniz olmak istemiyor, tiksiniyor. Ben onu anlıyorum. Çocuk daima aklına eseni yaptı. İnsan hep yakışıklı gençlerle beraber olmuşsa, kocamış bir adamın yüzüne bile bakmaz... Yakışıklı değilsiniz, XVIII. Louis gibi şişkosunuz ve kadınlarla ilgilenmek yerine paracıklarına âşık herkes gibi biraz da salaksınız... Tamam, altı yüz bin frangı gözden çıkarırsanız, onu istediğiniz kıvama getirme işini üstlenirim."

Baron hafiften irkilerek haykırdı: "Altı yüz bin frank mı! Esther bana şimdiden bir milyona mal oldu!"

"Mutluluk altı yüz bin franga değmez mi, a benim ahlaksız şişkom? Siz de biliyorsunuz, bugünlerde ne adamlar var, metreslerine yedirdikleri para kesin bir-iki milyondan fazla. Erkeklerin kanına giren ve başlarını yi-

yen kadınlar bile bilirim ben... Şu arkadaşını zehirleyen doktoru biliyor musunuz? Bir kadını mutlu etmek için parası olsun istiyordu."

"Evet, biliyorum... Ama âşığız dediysek, o kadar da salak değiliz. En azından burada... Yoksa onu görünce cüzdanımı kesin eline teslim ederim..."

Asya, Seba Melikesi Belkis havalarında cevap verdi: "Bakın Sayın Baron, bu şekilde de yeterince söğüşlenmişsiniz zaten... Adımın Saint-Estève olduğu –iş alanında tabii– ne kadar doğruysa, sizden yana olduğum da o kadar doğrudur."

"Güzel! Mükâfatını da alacaksın."

"Tabii alacağım, çünkü intikam almasını iyi bildiğimi gösterdim size."

Sonra, Baron'a korkunç bir bakış atarak devam etti:

"Bu arada şunu da unutmayın beybaba, ben şu sizin Madam Esther'i muma çevirmesini de bilirim. Malımı iyi tanırım! Küçük şıllık sizi mutlu ettiğinde, size şu ankinden çok daha fazla para lazım olacak. Paramı ödediniz, yalvarttınız kendinize ama sonunda masrafları karşıladınız! Ama ben de verdiğim sözleri yerine getirmedim mi? Bakın, o zaman sizinle bir pazarlık yapsak diyorum..."

"Neymiş?"

"Beni Madam'ın yanına aşçı olarak yerleştireceksiniz. On yıllığına işe alacaksınız. Yıllık bin frank isterim, son beş yılı da peşin ödeyeceksiniz. Pey akçesi yerine! Madam'ın yanına girince, onu şu tavizleri vermeye ikna edeceğim. Mesela, Madam'ın zevkini ve tarzını bilen Madam Auguste'ten nefis bir tuvalet getirtir, yeni arabanın saat tam dörtte evin kapısında olması için talimat verirsiniz. Borsadan çıktıktan sonra doğru ona gider, Boulogne Ormanı'nda beraberce küçük bir gezinti yaparsınız. Böylece, kadın cümle âleme sizin metresiniz olduğunu ilan etmiş olur, Paris sosyetesince görülmüş, bilin-

miş olur. Değeri yüz bin frank... Akşam yemeklerini beraber yersiniz (böyle yemekleri hazırlamakta üstüme yoktur); onu gösterilere, varyetelere götürür, ön localardan birine oturtursunuz. Paris sosyetesi de şöyle der: "Şu koca Nucingen hırsızıyla metresine de bakın..." İnsanları buna inandırmak koltuklarınızı kabartır! Bütün bu avantajlar ilk yüz bin frangın içinde. İyi kadınımdır neme lazım... Dediğim gibi yaparsanız, sekiz güne kalmaz epey bir yol almış olursunuz."

"Yüz bin frangı da bayılmış olurum..."

Asya bu sızlanmayı duymamış gibi yaptı.

"İkinci hafta, sizin bu jestlerinizden etkilenen Madam, o küçük dairesinden ayrılıp kendisine sunduğunuz konağa yerleşmeye karar verecek. Sizin Esther yeniden insan içine karıştı, eski hanım ahbaplarıyla buluştu mu parlamak isteyecek, sarayında parak davetler vermek isteyecektir! İşin raconu bu... (Her şey sırasıyla) Bir beş yüz frank daha! Ta ta ta taaam: Evinizdesiniz, Esther artık kafeste, artık sizindir! Geriye bir tek başrolünde sizin olduğunuz malum iş kalıyor sizi koca fil sizi! (Seni canavar! Bak hele, gözleri nasıl da parlıyor!) Evet, o işi de ben hallederim. Dört yüz bin eder... Eh bunun parasını ertesi gün ödersin şişkocuğum... Bak sana karşı ne kadar dürüstüm, öyle değil mi? Ben sana senin bana güvendiğinden çok daha fazla güveniyorum. Karar verip de hanımımı sizin metresiniz olarak ortaya çıkmaya, kendini mimletmeye, sunduğunuz her şeyi almaya ikna edersem, belki de bugün onu Büyük Saint Bernard geçidini size açmaya razı edebileceğimi sanıyorsunuz. O iş o kadar kolay değil, tamam mı! Topçu taburunuzu o geçitten geçirmeniz için birinci konsülün Alpler'den geçerken attığı kadar barut atmanız lazım gelecek çünkü!"

"Peki ama neden?"

"Kalbi aşkla dolu da ondan, hem de hani şu siz La-

tince bilenlerin dediği gibi *razibus*[1]. Kendini Seba Melikesi sanıyor, çünkü sevdiği adam için yaptığı büyük fedakârlıklarda yıkanmış paklamış... Bu kadınların kafaları hep böyle şeylerle doludur, ne olacak! Aaah ah! Doğrusunu istersen güzel de bir şeydir yavrucuğum! Bu numaracı kız kendini size teslim ettiği için kederinden ölse hiç şaşmazdım. Ama içimi rahatlatan bir husus var, bunu sizi teşvik etmek için söylüyorum; özde çok iyi bir kız!"

Baron derin bir sessizlik ve hayranlıkla pür dikkat Asya'yı dinliyordu:

"Ben nasıl bankacılığın üstadı isem, sende de insan ayartmanın pirisin."

"Anlaştık mı minik finom?" diye sordu Asya.

"Gel şunu yüz bin yerine elli bin yapalım! Muradıma erdiğimin ertesi günü de sana beş yüz vereyim."

Asya, "Tamam," dedi, "ben de gidip çalışmaya başlayayım."

Sonra, saygıyla devam etti:

"Ay! Şimdi eve gelebilirsiniz! Mösyö, Madam'ı daha şimdiden kedi sırtı kadar yumuşak bulacaktır. Bakarsınız Madam kendisine hoşluklar yapmaya meyyal de olabilir."

Banker, ellerini ovuşturarak, "Haydi güzelim, haydi sen git artık," dedi. Mendebur melez kadına gülümsedikten sonra içinden, "İnsan çok paralı olmakta ne kadar haklıymış!" diye geçirdi.

Yatağından fırladı, bürosuna gitti ve kalbi neşeyle dolu, o muazzam işlerinin başına döndü.

1. "Tepeleme, ağzına kadar" anlamına gelen Latince kelime. (Ç.N.)

Her şeyden vazgeçiş

Esther için Nucingen'in kararından daha uğursuz bir şey olamazdı. Zavallı kız Lucien'e ihanet etmemek için direnirken aslında kendi hayatını savunuyordu. Son derece içten gelen bu direniş, Carlos'a kalırsa iffet kumkumalığından başka bir şey değildi. Bu arada Asya, tabii böyle durumlarda alınması gereken tedbirleri almayı da hiç ihmal etmeden, Carlos'a gidip Baron'la yaptığı görüşmeyi yetiştirmiş, neler kopardığını anlatmıştı. Adamın öfkesi kendisi gibi korkunç oldu. Derhal arabaya atladı ve perdeleri indirerek Esther'e gitti. Arabayı kapıdan geçirip avluya aldırdı. Yukarı çıkarken yüzü hâlâ kireç gibi olan katmerli düzenbaz, o yüzle zavallı kızın karşısında beliriverdi. Kız, adama baktı. O sırada ayakta duruyordu, ama hemen arkasından bacakları kesilmiş gibi bir anda koltuğa yığıldı.

"Neyiniz var Mösyö?" diye sordu her yanı titreyerek.

Carlos, hizmetçiye, "Bizi yalnız bırak Avrupa!" dedi.

Esther, Avrupa'ya, bir caninin rahat rahat öldürebilmek için annesinden kopardığı çocuk gibi baktı.

Carlos, Esther'le yalnız kalınca devam etti:

"Siz Lucien'i nereye gönderiyorsunuz, hiç düşündünüz mü?"

Kızcağız cesaretini toplayıp celladının yüzüne bakarak cılız bir sesle sordu:

"Nereye?"

"Benim geldiğim yere elmasım."

Esther adama bakarken her şeyin kıpkırmızı kesildiğini gördü.

Alçak sesle, "Küreğe!" diye ekledi adam.

Esther gözlerini kapadı. Dizlerinin bağı çözülmüş, kolları sarkmış, yüzü bembeyaz kesilmişti. Adam zili çaldı. Prudence geldi.

"Kendine getirin şunu!" dedi soğuk bir sesle, "Daha lafımı bitirmedim."

Beklerken salonda geziniyordu. Prudence/Avrupa, Esther'i yatağına taşımak için gelip beyefendiden yardım istemek zorunda kalınca da atletik bir güce sahip olduğunu belli eden bir kolaylıkla kızı kaldırdı. Esther'in kendine gelip çektiği acıları hissetmesi için eczacılığın en tesirli ilaçlarının aranıp bulunması gerekti. Zavallı kız ancak bir saat sonra, erimiş kurşundan iki mızrak ucuna benzeyen parlak ve sabit bakışlarıyla yatağının ayakucunda oturan canlı kâbusu dinleyecek hale gelmişti.

Adam kaldığı yerden devam etti: "Lucien şu anda muhteşem, onurlu, asil, mutlu bir hayatla, ona rastladığımda kendini atmak üzere olduğu su, balçık ve çakıl taşlarıyla dolu bir deliğin arasında bir yerde duruyor yavrucuğum. Grandlieu ailesi, ona marki unvanını vermeden ve sayesinde yükseleceği Clotilde adındaki koca sırığı uzatmadan önce bu sevgili çocuktan bir milyon değerinde bir arazi satın almasını talep ediyor. İkimizin sayesinde annesinden kalan küçük şatoyu satın aldı Lucien. Eski Rubempré şatosunu. Pek pahalı sayılmazdı, otuz bin frank kadar, ama Lucien'in dava vekili ustaca pazarlık ederek bir milyona hallettiği emlakı da buna ekledi. Bunun üç yüz bin frangı peşin ödendi. Geri kalan parayı da şato, masraflar, yöre halkının gözünde işi kılıfına uydurmak için kullanılan insanlara ödenen rüşvetler yuttu. İşin doğrusu, elimizde daha yüz bin frank var, ancak birkaç ay içinde iki üç yüz bin frank getirecek birtakım yatırımlar yaptık; geriye, ödenmesi gereken dört yüz bin frank kalıyor... Lucien Angoulême'e gitmişti, üç gün sonra dönecek, çünkü servetini döşeğinizi ditmeye borçlu olduğundan kimse kuşkulanmamalı..."

"Ah olamaz!" dedi Esther, zarif bir hareketle bakışlarını yukarı çevirerek.

Carlos sakin bir tonla, "Size soruyorum, şimdi Baron'u ürkütmenin sırası mıydı?" dedi. "Önceki gün az kalsın adamı öldürüyormuşsunuz! İkinci mektubunuzu okurken kadınlar gibi düşüp bayılmış. Üslubunuz çok mağrur, bunun için size iltifatlarımı sunarım. Peki ya Baron ölseydi, halimiz ne olurdu? Seine'e mi atacaktınız kendinizi? Hele Lucien, Saint-Thomas-d'Aquin Kilisesi'nden Grandlieu Dükü'nün damadı olarak bir çıksın, işte o zaman hayatım, elimi size uzatırım, birlikte suları boylarız. Dünyayı böyle terk edebilirsiniz. Ama düşünsenize biraz! Anbean şöyle diyerek yaşamak çok daha güzel olmaz mıydı: 'Bu parlak servet, bu mutlu aile... Çünkü Lucien'in çocukları olacak...' Çocuklar! Lucien'in çocuklarının saçını okşarken ne büyük bir haz duyacağınızı aklınıza getirdiniz mi hiç?"

Esther gözlerini yumdu ve tatlı tatlı ürperdi.

"İşte bu kadar! İnsan bu mutluluk anıtını görünce 'İşte benim eserim!' der!"

Bir sessizlik oldu, ikisi birbirlerine baktılar. Sonra Carlos devam etti:

"İşte kendini sulara atan umutsuz bir genç için bunu yapmaya çalıştım ben. Bencil biri miyim? İnsan sevince böyle sevmeli! Ancak krallara bu kadar sadakatle bağlanılır; ama ben Lucien'imi kral ilan edip kutsadım. Ömrümün son deminde beni eskisi gibi prangaya vurabilirler, ben de içimden, 'O, şimdi balodadır, o şimdi saraydadır,' diye avunarak sessizce katlanabilirim. Naçiz bedenim zindancılara teslim edilirken, ruhum ve düşüncelerim zaferle coşardı! Siz zavallı bir dişisiniz, ancak bir dişi gibi seversiniz! Ama bir fahişenin aşkı, bütün düşmüş yaratıklardaki gibi, sizleri kısırlığa mahkûm eden doğaya rağmen anne olabilmenin bir yoludur! Eğer Rahip Carlos Herrera'nın postunun altında o eski mahkûmu bulsalardı, Lucien'e bir zarar gelmesin diye ne yapardım biliyor musunuz?"

Esther hafif bir tedirginlikle cevabı bekledi.

"İşte," diye devam etti Carlos bir an sustuktan sonra, "zenciler gibi yapardım; dilimi yutarak ölürdüm. Sizse, o yapmacık hareketlerinizle izimi belli ediyorsunuz. Ben sizden ne istedim? Altı aylığına, altı haftalığına Torpil olup Baron'dan bir milyonu koparmanızı. Lucien sizi asla unutmayacaktır! Erkekler her sabah biraz daha zengin olarak uyandıklarında yaşadıkları mutluluğun onlara hatırlattığı insanı unutmazlar. Lucien sizden çok daha düşünceli... Bir zamanlar Coralie'yi sevmişti, kız öldü, tamam; cenazeyi kaldıracak parası yoktu çocuğun, ama demin sizin yaptığınızı yapmadı o, üstelik şairken bayılmadı. Açık saçık altı şarkı yazıp bunlardan kazandığı üç yüz frankla Coralie'nin cenazesini kaldırabildi. Bu şarkılar bende, ezbere bilirim. Yani, şarkı yazma sırası şimdi sizde; neşelenin, çılgınlıklar yapın! Dayanılmaz ve doymak bilmez bir kadın olun! Duydunuz mu beni? Beni daha fazla konuşturmayın... Öpün bakayım babayı. Hoşça kalın."

Avrupa, yarım saat kadar sonra odasına girdiği hanımını bir haçın önünde diz çökmüş buldu. İncil'den sahneleri en koyu dindarlıkla işleyen bir ressamın Hz. Musa'nın, Yehova'nın huzurundaki derin ve katıksız tapınma duygusunu yansıtırken onu Sina Dağı'ndaki[1] ateşli çalılığının önünde gösterdiği o yoğun ruhani duruş içindeydi. Esther son duasını da okuyup bitirdikten sonra güzel hayatından, kendi çabasıyla kazandığı onurundan, zaferinden, erdemlerindan, aşkından vazgeçiyordu. Ayağa kalktı.

"Ah Madam, bir daha asla bu kadar güzel olamazsınız!" diye bağırdı Prudence Servien. Hanımının ilahî güzelliği karşısında şaşkına dönmüştü.

1. Hz. Musa'nın On Emri aldığı dağ. Melek, Hz. Musa'ya ateşli bir çalılıkta görünür; çalı sürekli yanar ama hiç kül olmaz. (Ç.N.)

Bir acele aynayı çevirip zavallı kız kendini görebilsin istedi. Gözlerde, göğe yükselen ruhtan hâlâ bir şeyler kalmıştı. Yahudi kızının teni ışıl ışıldı. Gözyaşlarıyla ıslanıp dualarının hararetiyle kuruyan kirpikleri, yaz yağmurlarından sonraki yapraklara benziyordu, saf aşkın güneşi bu yaprakları son bir kez daha parlatmıştı. Dudaklarında, lekesiz hayatını emanet ederek çile tacını ödünç aldığı meleklere son yakarış gibi bir ifade saklıydı. Tacına tahtına, dünyaya ve aşkına veda ederken Mary Stuart'ı bir ışıkla kuşatan o ihtişam Esther'de de vardı.

Boğuk bir iç çekişle, "Lucien de beni böyle görsün isterdim," dedi. Sonra titrek bir sesle devam etti:

"Haydi şimdi dalgamızı geçelim..."

Avrupa bu sözü işitince dondu kaldı. Sanki meleklerden biri Tanrı'ya saygısızlık etmiş gibiydi.

"Aval aval ne bakıyorsun öyle, ağzımın içinde diş yerine karanfil taneleri mi var yoksa? Ben artık aşağılık ve rezil bir yaratıktan, bir sokak kızından, bir 'hırsız'dan başka bir şey değilim ve Milord'u bekliyorum. O yüzden, banyomu ısıt, kıyafetimi de hazır et. Şimdi öğlen, Baron herhalde borsadan çıkışta gelir. Kendisini beklediğimi bildireceğim. Asya'ya da söyle, şöyle 'mükellef' bir akşam yemeği hazırlasın. Adamı delirtmek istiyorum... Haydi kızım çabuk ol... Güleceğiz, yani çalışacağız."

Masa başına geçerek aşağıdaki mektubu yazdı:

Dostum,

Bana gönderdiğiniz aşçı kadın daha önce hizmetimde bulunmamış olsaydı, niyetinizin önceki gün üç adet mektubumu okurken kaç kere bayıldığınızı bana duyurmak olduğunu düşünürdüm. (Ne yaparsınız, o gün sinirlerim çok bozuktu, acınası hayatımın anıları gözümün önünden bir bir geçiyordu...) Ama Asya'nın samimiyetini bilirim. Sizi üzdüğüme de pişman değilim, çünkü bu sayede sizin için ne kadar değerli olduğumu

öğrenmiş oldum. Hor görülen biz zavallı fahişeler böyleyiz işte; içten bir yakınlık bizi uğrumuza delice para harcanmasından çok daha fazla duygulandırır. Bana gelince... Etrafa caka satmak gibi gereksiz gurur ve böbürlenmelerinizi asacağınız bir portmanto olmaktan her zaman korktum. Sizin gözünüzde başka bir şey olamamak sıkıyordu beni. Evet, verdiğiniz o güzel teminatlara rağmen, beni satın alınan bir kadın olarak gördüğünüze inanmıştım. İşte şimdi benim ne kadar uysal bir kız olduğumu göreceksiniz! Ama bir şartım var; her zaman bana biraz itaat edeceksiniz. Eğer bu mektup doktor reçetelerinin yerini tutabilirse, borsadan sonra buraya gelerek bunu bana kanıtlayacaksınız. Hayat boyu zevk makineniz olduğunu söyleyen kadını sizi baştan çıkarmaya hazır ve cömertliğinizle süslenmiş olarak bulacaksınız.

Esther

Nucingen borsada o kadar neşeli, o kadar keyfi yerinde, görünüşte o kadar anlayışlıydı, o kadar çok şaka yaptı ki orada bulunan du Tillet ve Keller bu keyifli halin sebebini sormadan edemediler.

"Seviliyorum... Yakında taşınma partisi var, çengeli ocağa asacağız," dedi du Tillet'ye.

Madam Colleville'e yılda yirmi beş bin harcayan François Keller bir acele sordu:

"Bu size kaça patladı?"

"O melek kadın benden tek kuruş bile istemedi."

"Bunu hiçbir zaman kendileri yapmaz zaten!" diye karşılık verdi du Tillet. "Bir şey istemek zorunda kalmamak için kendilerine daima teyzeler, anneler uydurur bunlar!"

Esther yeniden Paris sahnelerinde

Baron, borsadan Taitbout Sokağı'na gidene kadar uşağına belki on defa söylendi:

"Yavaş gidiyorsunuz, kamçılayın şu atı!"

Merdivenleri çevik hareketlerle çıkarak, metresini ilk kez, tek uğraşları süslenip güzelleşmek olan bu tür kızlar gibi çok bakımlı ve güzel buldu. Banyodan çıkan çiçek tertemizdi, Robert d'Arbrissel'i[1] bile günaha sokacak kokular sürünmüştü. Esther hafif bir şekilde süslenmişti, çok hoştu. Gri saten bir etek üzerine, pembe ipek şeritlerle süslü siyah reps kumaştan bir redingot giymişti. İleride güzel Amigo[2] da *Puritenler* isimli oyunda kendine bu kıyafetin aynısını diktirecekti. İngiliz dantelinden başörtüsü dalgalanarak omuzlarına kadar iniyordu. Elbisesinin kolları, kabarıklıkları birbirinden ayıran ince şeritlerle büzülmüştü. Rabıtalı kadınlar bir süredir artık göze çok sakil gelen omzu kabarık, bileklere doğru daralan kolların yerine bu modayı benimsemişlerdi. Esther bir tokayla o güzelim saçlarının üstüne Mechelin (Belçika) dantelinden *à la folle* denen, düşecek gibi duran ama hiç düşmeyen bir başlık oturtmuştu; küçük başında saç tutamlarının arasındaki beyaz ayrıklar olduğu gibi göründüğü halde, ona dağınık ve taranmamış havası veren bir başlıktı.

Avrupa, Baron'a salonun kapısını açarken, "Böyle güzel bir hanımı bunun gibi salaş bir salonda görmek ne kadar korkunç değil mi?" dedi.

Keklik görmüş av köpeği gibi donup kalan Baron, "İyi ya işte, Saint-Georges Sokağı'na geçin o zaman," de-

1. Sofuluğuyla ünlü keşiş. (Ç.N.)

2. İdam edilen Büyük Britanya ve İrlanda kralı I. Charles'ın dul eşi Maria rolündeki mezzo soprano. (Ç.N.)

di. "Hava nefis, Champs-Élysées'de dolaşırız. Bu arada Madam Saint-Estève'le Eugénie de kıyafetlerinizi, çamaşırlarınızı ve akşama yiyeceğimiz şeyleri Saint-Georges'a taşır."

"Aşçıma Asya, Eugénie'ye de Avrupa deme nezaketinde bulunursanız, her istediğinizi yaparım," dedi Esther. "Ta ilk hizmetçilerimden beri, bana hizmet eden kadınlara hep bu isimleri takmışımdır. Değişiklikten hoşlanmam..."

Baron gülerek tekrar etti. "Asya, Avrupa... Ne kadar komiksiniz... Hayal gücünüz ne kadar zengin... Benim bir aşçıya Asya diyebilmem için daha önce defalarca yemeğini yemiş olmam lazım."

"Bu da bizim komik olma halimiz," dedi Esther. "Yapmayın; siz bütün dünyayı parmağınızda oynatırken, zavallı bir kız Asya'yla karnını doyurup Avrupa tarafından giydirilemez mi yani? Benimkisi sadece hikâye! Dünyayı yiyip bitirecek kadınlar varken, bana yarısı yetiyor. İşte bu kadar!"

Baron, Esther'in davranışlarındaki değişikliğe hayran kalmıştı. "Şu Madam Saint-Estève de ne kadınmış ama!" dedi içinden.

"Avrupa, kızım bana şapka lazım," dedi Esther. "Pembe astarlı, dantellerle süslü siyah saten bir şapkam olacaktı."

"Madam Thomas göndermedi daha... Haydi bakalım, çabuk olun Baron! Kalkın! Aşk acısı çeken, yok yok, aşkına karşılık bulan mutlu bir adam olarak hizmet etmeye başlayın artık! Mutluluk o kadar kolay değil. Arabanız var, Madam Thomas'ya gidin. Uşağınıza Madam Van Bogseck'in şapkasını aldırın." Baron'un kulağına eğilerek, "En önemlisi de..." dedi "Paris'teki en güzel çiçek buketini getirin ona. Şimdi mevsim kış, tropikal çiçeklerden bulun."

Baron aşağı inerek uşağına, "Madam Thomas'ya!" dedi. Uşak, efendisini ünlü bir pastacıya götürdü. "Avanak! Modacıya gidecektik, pastacıya değil!" Baron, Palais-Royal'e koşarak Madam Prévot'ya beş *louis*'lik bir buket yaptırırken uşağı da ünlü modacıya koşturmaktaydı.

Sıradan bir gözlemci Paris'te dolaşırken kendi kendine bu ünlü çiçekçinin dükkânını süsleyen muhteşem çiçeklerle Avrupalı Chevet'nin turfandalarını acaba hangi kaçık gelip de alır diye sorar; bu Chevet, Rocher-de-Cancal'la[1] birlikte gözlere gerçek ve nefis bir *Revue des Deux Mondes*[2] sunan tek kişidir. Paris'te her gün Nucingen tarzında yüzlerce aşk boy verir, bu aşkın kanıtı olarak kraliçelerin bile almaya cesaret edemediği nadide şeyler, Asya'nın deyişiyle "para yemeye" bayılan kızlara, üstelik önlerinde diz çökülerek sunulur. Namuslu bir burjuva kadını, nasıl olup da koca bir servetin bu kızların elinde eriyip gittiğini bu küçük ayrıntıyı bilmeden anlayamaz, çünkü Fourier'ci[3] sistemde bu kızların sosyal işlevi belki de cimrilik ve tamahkârlığın yol açtığı kötülükleri onarmaktır. Toplum için bu israf ve harcamalar kuşkusuz aşırı şişmiş bir vücudun neşter yemesi gibi bir durumdur. Nucingen iki ay içinde ticaret âlemine iki yüz bin franktan fazla para dökmüştü.

Geçkin âşık geri döndüğünde akşam olmuş, çiçeğin bir anlamı kalmamıştı. Kışın Champs-Élysées'ye gitme saati ikiyle dört arasıdır. Gene de araba Esther'in Taitbout Sokağı'ndan ayrılıp Saint-Georges'daki "zaray yafrusuna"

1. XIX. yüzyılda çok popüler olan Paris restoranlarından biri. (Ç.N.)

2. Yayın hayatına 1829'da başlamış, 1931'den itibaren aralarında Balzac'ın da bulunduğu dönemin en önemli edebiyatçılarını da bünyesine katmış olan aylık yayın. Fransa'nın en eski dergilerindendir, Avrupa'nın da yayımlanmaya devam edilen en eski yayınıdır. (Ç.N.)

3. François Marie Charles Fourier (1772-1837). Fransız filozof ve sosyalizm kuramcısı. (Ç.N.)

gitmesine yaradı. Belirtmek gerek; böyle tapılırcasına davranılmaya alışkın olmayan, böyle hovardaca bir cömertliği ömründe görmemiş olan Esther çok şaşırmıştı. Ama su katılmamış nankörler gibi en küçük bir şaşkınlık belirtisi bile göstermedi. Roma'da San Pietro Katedrali'ne girip de bu katedraller kraliçesinin genişliğini ve yüksekliğini kavramanız için, size bilmem ne kadar boydaki bir heykelin serçeparmağını gösterirler, bu da normal bir serçeparmağı gibi görünür. Aslında törelerimizin tarihi açısından son derece gerekli olan tasvirler o kadar eleştirildi ki, bu yüzden biz burada Cicérone adı verilen Romalı turist rehberlerinin yaptığını yapacağız. Her neyse... Baron yemek salonuna girerken saraylara layık bir zenginlikle süslenmiş, beyaz muare astarlı, Portekiz prenseslerinin göğsüne yakışır şerit dantellerle süslü perdelerin kumaşını Esther'e elletmekten kendini alamadı. Guangzhou'dan satın alınan bu ipek kumaşın üstüne Çin sabrının büyük bir ustalıkla resmettiği Asya kuşları işlenmişti. Bu mükemmellikte bir örneği ancak Ortaçağ tirşelerinde ya da Viyana imparatorluk kütüphanesinin gururu olan Şarlken'in dua kitabında görebiliriz.

"Bir İngiliz lordu Hindistan'dan getirmiş. Arşınını iki bin franga almış..."

"Çok güzel! Çok hoş! Burada şampanya içmek çok zevkli olacak!" dedi Esther. "Köpükler taş zemini kirletmeyecek!"

"Ama Madam," dedi Avrupa, "şu halıya bir bakın!"

"Bu halı dostum Torlonya Dükü için dokunmuş. Kendisi çok pahalı bulunca, ben de siz kraliçeme alıverdim!" dedi Nucingen.

En maharetli halı desinatörlerimizden birinin elinden çıkan bu halı, tesadüfen Çin işi perdenin üzerindeki hayal ürünü desenlerle tam bir uyum içindeydi. Schinner ve Léon de Lora'nın eseri olan duvar resimlerinde

şehvet sahneleri canlandırılmıştı. Sommard'dan altın fiyatına alınan oymalı abanozlar bu sahneleri büsbütün ortaya çıkarıyor, panoların üzerindeki basit altın yaldızlı çizgiler, ışığı hafifçe yansıtıyordu. Artık gerisinin nasıl olduğunu siz düşünün!

"Beni buraya getirmekle iyi ettiniz," dedi Esther, "yeni evime alışmam ve sonradan görmeler gibi görünmemem için sekiz gün lazım bana..."

Baron sevinç içindeydi.

"Evim mi? Evim mi dediniz? Kabul ediyorsunuz yani?"

Esther gülümseyerek, "Tabii ki evet aptal hayvan, binlerce defa evet!" dedi.

"Sadece hayvan yeterdi..."

Kız ona bakarak, "Aptal, sevgi sözcüğüydü," dedi.

Zavallı vaşak, Esther'in elini tutarak göğsüne götürdü. Hissedecek kadar hayvan ama tek kelime edemeyecek kadar da aptaldı.

"Bakın," dedi, "küçücük bir iltifatınızla nasıl da çarpıyor!" Arkasından tanrıçasını ("Danrıca!") yatak odasına götürdü.

"Ah Madam!" dedi Eugénie, "Ben burada kalamam! İnsan hemen yatağa girmek istiyor!"

"Tamam," dedi Esther, "hepsini sana bir kalemde ödeyeceğim... Bak ne diyeceğim şişko fil, yemekten sonra tiyatroya gidelim. Canım fena halde tiyatro istiyor."

Tam beş yıl vardı ki, Esther tiyatroya adım atmamıştı. O günlerde Paris sosyetesi güçlü oyuncuların korkunç bir gerçeklik ifadesini seyirciye başarıyla aktardıkları *Richard d'Arlington* oyununu seyretmeye akın akın Porte Saint Martin'a koşuyordu. Bütün saf yaradılışlılar gibi Esther de hem korkudan tir tir titrediğini hissetmekten hem de duygulanarak bol bol gözyaşı dökmekten hoşlanıyordu.

"Frédérick Lemaitre'i görürüz!" dedi, "O oyuncuya bayılıyorum!"

Baron bir an metresiyle el âlemin önüne çıkacağını düşünüp kararsız kaldı:

"Vahşi bir drammış."

Sonra uşağını gönderip sahne önündeki iki locadan birini ayırtmasını söyledi. Bu da Paris'e has bir başka garipliktir; ayakları her an ufalanıp dağılacak kilden yapılma bir başarıyla rağbet görüp salonları dolduran oyunlarda, perde açılmadan on dakika öncesine kadar sahneye yakın bir loca daima bulunur! Nucingen gibi ateşli bir âşık arzıendam etmezse tiyatro yöneticileri burayı kendilerine ayırıp daima boş tutarlar. Bu loca denen şey, Chevet'nin turfanda meyve ve sebzeleri gibi Parisli para babalarının fantezileri üzerinden alınan bir vergidir.

Yemek takımlarından bahsetmek gereksiz. Nucingen üç takım getirtip yığmıştı; küçük takım, orta boy takım, büyük takım. Altlık ve tabaklar dahil, büyük takımın tatlı servisi oyma lal taşındandı. Banker sofrayı altın ve gümüşle ezer gibi görünmemek için bütün bu takımların yanına gümüş takımlardan daha pahalı olan Saksonya cinsi incecik hoş bir porselen takım da eklemişti. Masa örtülerine gelince; Saksonya keteni, İngiliz keteni, Flandre ve Fransız ketenleri kendinden çiçekli desenleriyle mükemmellikte birbiriyle yarışıyordu.

Akşam yemeğinde şaşırma sırası Asya'nın yemeklerini tadan Baron'a gelmişti.

"Şimdi ona neden Asya adını verdiğinizi anladım," dedi. "Bu mutfak Asya mutfağı."

Esther, Avrupa'ya döndü:

"Beni sevdiğine inanacağım artık, baksana ağzından kelimeye benzer bir şey çıktı."

"Bir değil, bir sürü kelime ettim ben," dedi Baron.

Hınzır yosma, bankerin ağzından kaçırmasıyla ün sal-

dığı saflıklarına layık bu cevap karşısında, "Şu işe bakın! Bu adam anlattıklarından da Turcaret imiş!" diye bağırdı.

Yemekler aşırı baharatlıydı, Baron midesini bozsun da bir an evvel evine gitsin diye özellikle öyle yapılmıştı. Böylece Esther'le ilk buluşmasında Baron'un zevk namına eline geçen de bu kadarla kaldı. Tiyatroda perde aralarında bardak bardak şekerli su içmek zorunda kalıp Esther'i yalnız başına bıraktı. Önceden tahmin edilmesi hiç de zor olmadığı için tesadüf denemeyecek bir karşılaşmayla Tullia, Mariette ve Madam du Val-Noble da o günkü temsili seyretmeye tiyatroya gelmişlerdi. *Richard d'Arlington* piyesi ancak Paris'te görülebilecek çılgınca ama haklı büyük bir başarı kazanmıştı. Bu dramı seyreden erkekler nikahlı eşlerini pekâlâ da pencereden atabileceklerini düşünüyor, kadınlar haksız yere ezildiklerini görmeye bayılıyordu. Kadınlar arasında şöyle konuşmalar geçiyordu: "Bu kadarı çok fazla, bizler sadece itiliyoruz... Ama böyle şeyler sık sık da başımıza gelmiyor değil! " Ama Esther kadar güzel, Esther kadar şık giyinmiş bir yosma Porte Saint Martin'ın ön sırasında bir locada dikkat çekmeden "parlayamazdı." Bu yüzden, daha ikinci perdeden itibaren iki dansçının locasında meçhul güzelin Torpil'le benzerliğini fark etmekten doğan bir nevi isyan baş gösterdi.

Mariette, Madam du Val-Noble'a, "Aa, şuna da bak!" dedi, "Ner'den çıktı bu? Ben boğuldu sanıyordum..."

"Sahiden o mu? Gözüme altı yıl öncesinden yüz kat daha genç ve güzel göründü doğrusu..."

Üç kadını tiyatroda zemin katındaki bir locaya getiren Brambourg Kontu, "Belki de kendini Madam d'Espard ve Madam Zayonscheck gibi buza yatırtmıştır," dedi. Sonra, Tullia'ya döndü:

"Amcamı ayartmak için bana yollamak istediğiniz fare değil mi bu?"

Tullia da Madam du Val-Noble'a döndü:

"Ta kendisi! Orkestraya gidin de bakın bakalım o muymuş du Bruel."

Madam du Val-Noble bu tür kadınların söz dağarcığından nefis bir deyişle, "Şunun çalımına da bak!" diye bağırdı.

Brambourg Kontu, "Oo, üstelik hakkı da var, çünkü dostum Baron de Nucingen'le birlikte! Ben oraya gidiyorum," dedi.

Mariette, "Yoksa Nucingen'i fetheden, hikâyesiyle üç aydır 'kafamızı ütüledikleri' meşhur Jeanne d'Arc bu mu?" diye sordu.

Philippe Bridau, Nucingen'in locasına girerek, "İyi akşamlar sevgili Baron," dedi. "Bakıyorum, Matmazel Esther'le evlenmişsiniz... Matmazel, bendeniz Issoudun'de kötü bir durumdan kurtardığınız zavallı bir subayım... Philippe Bridau."

Esther, dürbününü salona çevirerek, "Tanımıyorum," dedi.

Baron araya girerek, "Matmazel'in ismi artık öyle kısacık Esther değil, Madam de Champy artık. Kendisine bu isimde bir mülk almış bulunuyorum."

Maufrigneuse Dükü sayesinde kral naibinin hizmetine giren bu sonradan görme Kont, "Siz böyle çok güzel şeyler yapsanız da, şu hanımlar Madam de Champy'nin 'fazla hava attığını' söylüyorlar. Beni hatırlamak istemeseniz de Mariette'i, Tullia'yı, Madam du Val-Noble'u tanımaya tenezzül buyurursunuz herhalde..." dedi.

Madam de Champy soğuk soğuk cevap verdi:

"Eğer o hanımlar bana karşı iyi olurlarsa, ben onlara çok daha iyi davranmaya hazırım."

"İyi de ne demek," dedi Philippe, "harikalar! Size Jeanne d'Arc diyorlar."

"Hanımlar yanınıza gelmek, size eşlik etmek ister-

lerse, ben sizi yalnız bırakacağım, yemeği fazla kaçırmışım. Arabanız hizmetkârlarınızla gelip sizi alacak..." dedi Nucingen. "Ah, şu Şeytan Asya yok mu!"

"Daha ilk çıkışımızda yalnız mı bırakacaksınız beni?" dedi Esther. "Yapmayın! Kaptanlar gemilerini bu kadar çabuk terk etmemeli, sonuna kadar dayanmasını bilmeli. Dışarı çıkarken erkeğime ihtiyacım var benim. Ya biri hakaret ederse, neye güveneceğim? Boşuna mı bağıracağım?"

Yaşlı milyonerin bencilliği âşık erkeğin yerine getirmesi şart vecibeleri karşısında teslim oldu. Rahatsızdı ama kaldı. Esther'in, "erkeğinin" kalmasını istemesinin bir nedeni vardı. Eski arkadaşlarını locaya kabul ederse, yanında biri varken onu fazla sıkıştırıp sorguya çekemezlerdi. Philippe Bridau bir acele dansçıların locasına dönüp durumu anlattı.

Bu tür kadınların deyişiyle bir süredir "yaya kalan" Madam du Val-Noble içi burkularak, "Ah! Saint-Georges' daki evime o mu konacak!" dedi.

"Muhtemelen," diye cevap verdi Albay. "Du Tillet söyledi, Baron o eve sizin zavallı Falleix'nizin üç katı para dökmüş."

"Haydi gidip görelim şunu!" dedi Tullia.

Mariette, "Katiyen olmaz!" diye çıkıştı, "Fazla güzelleşmiş! Görüşmek için evine giderim."

Tullia ise, "Benim, tehlikeyi göze alacak kadar kendime güvenim var!" dedi.

Gözü kara dansöz, böylece perde arasında Esther'in locasına giderek onunla tanışıklığını tazeledi. Esther, havadan sudan konuların dışına çıkmıyordu.

Meraktan çatlayan dansöz, sonunda konuya girdi:

"Peki bunca zaman nerelerdeydin sevgili çocuğum?"

"Eh... Beş yıl Alpler'de bir şatoda kaplan kadar kıskanç bir İngiliz'le beraberdim... Aslında Hindistan'da

servet yapmış bir para babasıydı; ama ben ona bücür diyordum çünkü yerden bitme bir şeydi. Arkasından bir bankere düştüm, Florine'in dediği gibi, ne dediğini anlamak mümkün değil. Şimdi Paris'e döndüm ya, canım deliler gibi eğlenmek, karnaval havasında yaşamak istiyor. Kapım herkese açık olacak. Amaan! Beş yıllık inziva hayatının acısını çıkarmam lazım, kendimi toparlamaya başladım bile. İngiliz'le beş yıl fazla; duyuruya bakarsan[1], altı hafta yetermiş."

"Bu dantel, Baron'un hediyesi mi?"

"Hayır, İngiliz'den kalma bir şey... Ne kadar bahtsızmışım şekerim! Adamın suratı sapsarıydı, hani başarılı olursun da dostun sarı sarı güler ya, aynen öyle. On aya kalmaz ölür dedim. Ne gezer... Adam Alp Dağları kadar sağlam çıktı! Karaciğerim hasta diyenden uzak duracaksın. Artık bir daha karaciğer lafı duymak istemiyorum... Atasözlerine fazla inandım... O İngiliz beni soydu, vasiyetini yazamadan öldü, ailesi de beni vebalıymışım gibi kapıya koydu. Ben de o hırsla şu şişkoya şöyle dedim: 'İki kişilik ödeyeceksin!' Bana Jeanne d'Arc demekte haklısınız, İngiltere'yi kaybettim ben! Ayrıca belki de yanarak öleceğim."

"Aşktan!" dedi Tullia.

Esther bu söz karşısında dalgınlaştı:

"Hem de diri diri!"

Baron bu kaba saçmalıklara gülüyordu ama hepsini ânında anlayamadığından, gülüşü, unutulup da havai fişek atıldıktan sonra patlayan füzelere benziyordu.

Hepimiz belli bir çevrede yaşıyoruz. Her çevrenin sakinlerinde de birbirinden aşağı kalmayan bir merak duygusu vardır. Ertesi gün Esther'in geri dönüş macerası Opera

1. İngilizlerin konuyla ilgili olarak yaptığı yasal düzenlemelere göre hastalanan sokak kızları altı hafta boyunca mesleklerini icradan men edilirdi. (Ç.N.)

kulislerinin baş konusu oldu. Ertesi sabah saat ikiden dörde kadar Champs-Élysées'li Paris sosyetesi hem Torpil'i hatırlamış hem de Baron de Nucingen'in aşkının sahibesinin kim olduğunu nihayet öğrenmiş bulunuyordu.

Blondet, Opera'nın fuayesinde de Marsay'e şöyle diyordu:

"Biliyor musunuz; Torpil, burada, Rubempré ufaklığının metresi olduğunu anladığımızın ertesi günü ortadan kaybolmuştu..."

Taşradaki gibi Paris'te de herkes her şeyi bilir. Jérusalem Sokağı'ndaki polis bile herkesin birbirinden habersiz birbirini gözetlediği kibar çevreler kadar usta değildir. Bu yüzdendir ki Carlos, gerek Taitbout Sokağı günlerinde gerek daha sonrasında Lucien'in durumunun ne gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğunu çok iyi tahmin etmişti.

Yaya kalan kadın

Madam du Val-Noble'un içine düştüğü durum kadar vahim bir durum olamaz, "yaya kalma" deyimi de bu durumu çok güzel ifade eder. Bu kadınlardaki tasasızlık ve har vurup harman savurma alışkanlığı ileriyi düşünmelerine mani olur. Sanıldığından çok daha komik ve esprili olan bu olağanüstü âlemde, yaşlılıklarını düşünüp bir kenara para koymayı akıl eden kadınlar, neredeyse hiç bozulmayan, ilk bakışta fark edilen o sahici güzellikten nasibini almamış, yani ancak kaderin bir cilvesiyle bir seveni çıkan kadınlardır: Ne kadar güzelseler, gelecek konusunda da o kadar düşüncesizdirler. Florine'in, Mariette'e söylediği, "Ne diye, bir gelirim olsun, diye didi-

niyorsun, yoksa çirkinleşirim diye mi korkuyorsun?" sözü bu savurganlığın nedenlerinden birini de çok iyi anlatır. Kendini öldüren bir borsa simsarı, varını yoğunu harcayıp sıfırı tüketen bir mirasyedi, bu kadınların korkunç bir hızla utanmazca bir bolluktan kopkoyu bir sefalete yuvarlanmasına neden olur. İşte o zaman rehinci kadının kucağına düşer, o canım mücevherlerini yok pahasına elden çıkarır, en çok da ellerinden kaçırdıklarına yeniden sahip olmak, savurup saçacak yeni bir kasa bulabilmek için görünüşü kurtarmak ve lüks içinde yaşıyor gibi görünmek şart olduğundan borç üstüne borç yaparlar. Hayatlarındaki bu iniş çıkışlar, tıpkı Asya'nın Nucingen'le Esther'i birbirine "kopçaladığı" (gene o yosma lügati) gibi hemen hemen daima bir aracının ayarladığı ilişkilerinin neden bu kadar pahalıya mal olduğunu oldukça iyi açıklar. Bu yüzden, kendi Parislerini çok iyi tanıyanlar, bir yıl ya da altı ay önce muhteşem bir arabada lüks ve debdebe içinde gördükleri bir kadını Champs-Élysées denen o hareketli ve gürültülü piyasa yerinde bir kira arabasında gördüklerinde ne düşüneceklerini çok iyi bilirler. Florine, Blondet'yle beraber Portenduere Vikontu'na gülmüş, "İnsan Sainte-Pélagie'ye düşünce, yeniden Boulogne Ormanı'na sıçramasını bilmeli," demişti. Bazı becerikli kadınlar bu çelişkiye asla düşmez. Salaş pansiyon odalarına tıkılıp kalır, har vurup harman savurmalarının günahını Sahra çöllerinde kaybolan seyyahlar gibi mahrumiyet ve sıkıntı çekerek öder, gene de tutumlu davranmaya yanaşmazlar. Maskeli balolara gitmeye kalkar, taşraya yolculuk yapar, güzel havalarda şık kıyafetleriyle bulvarlarda boy gösterirler. Zaten aralarında, mimlenmiş sınıfların birbirine gösterdiği cinsten bir dayanışma vardır. Verilecek destek keyfi yerinde mutlu kadın için hiçbir şeydir, içinden şöyle demektedir: "Pazara benim olacağım da bu." Gene de en etkili himaye,

bohçacı kadınınkidir. Tefeci kadının bu şapkalı iskarpinli rehinelerinden bir alacağı varsa, nerede geçkin adamlar varsa oraya gidip dil döker, kalplerini kurcalayıp rikkate getirir, bu kadınları adamların başına sardırır. Madam du Val-Noble en zengin, en becerikli borsa simsarlarından biri olan âşığının başına gelen felaketi önceden göremeyince tam anlamıyla perişan olmuş, sersefil ortada kalmıştı. Falleix'nin parasını olmadık şeyler için harcamış, yararlı şeyler ve geleceği için ona bel bağlamıştı. "'İyi bir çocuğa' benzeyen bir adamdan nasıl beklenir bu!" diyordu Mariette'e.

Toplumun hemen her sınıfında "iyi çocuk", eli açık olan, sağa sola harcadığı üç-beş kuruşu geri istemeyen, genel geçer ahlak kuralları dışında daima belli bir nezaket çerçevesi içindeki kurallara göre davranan bir adamdır. Nucingen misali adı erdemli ve dürüste çıkmış bazı adamlar velinimetlerini sefalete sürüklemişken, ağır cezada hüküm giymiş bazı adamların bir kadına mertlik ve dürüstlükle davrandığı çok görülmüştür. Molière'in hayalindeki kusursuz erdemin timsali Alceste, son derece nadir görülmekle birlikte her yerde, hatta Paris'te bile karşımıza çıkabilir. "İyi çocukluk" karakterde belli bir zerafetin ürünüdür ama hiçbir şey kanıtlamaz. Böyle adamlar kedi gibi yumuşacıktır, ayağa giymeye hazır pantufla gibidir. Yani Falleix bu kapatmaların anladığı anlamda iyi çocuk sayılmak için, metresini iflasından önceden haberdar etmeli ve yaşaması için ona bir şeyler bırakmalıydı. Çapkın dolandırıcı D'Estourny "iyi çocuk"tu; kumarda hile yapıyordu ama bir kenara metresi için otuz bin frank koymuştu. Bu yüzden karnaval ziyafetlerinde arkasından konuşup kendisini suçlayanlara, kadınlar şöyle cevap veriyorlardı: "FARK ETMEZ! Siz ne derseniz deyin, Georges iyi çocuktu; hali tavrı çok kibardı, daha iyi bir sonu hak ediyordu!" Hayat kızları yasaları umursa-

maz, belli bir inceliğe hayranlık duyarlar; Esther gibi kendilerini güzel ve gizli bir ideal uğruna satmasını bilirler. Onlar için ibadet gibi bir şeydir. Madam du Val-Noble iflas kazasından güçbela birkaç parça mücevher kurtardıktan sonra şimdi de şu korkunç suçlamanın ağırlığı altında yıkılıyordu: "Falleix'yi iflasa bu kadın sürükledi!" Otuzuna gelmişti. Güzelliğinin doruğunda olmasına rağmen gene de yaşı ilerlemiş sayılırdı, çünkü böyle zor zamanlarda bir kadının bütün rakibeleri kendisine karşı birlik olurdu. Mariette, Tullia ve Florine arkadaşlarını evlerine akşam yemeğine davet ediyor, ona biraz destek çıkıyorlardı; ama ne kadar borcu olduğunu bilmediklerinden, bu gayya kuyusunun derinliğini araştırmaya cesaret edemiyorlardı. Torpil'le Madam du Val-Noble arasındaki altı yıllık fark, Paris denizinin çalkantılarında biraz fazla uzun bir zaman sayılırdı, bu yüzden "yaya kalan kadının", "arabadaki kadınla" yakınlaşıp ondan istekte bulunması zorlaşıyordu. Öte yandan Val-Noble, Esther'in elinin çok açık olduğunu bildiğinden, kendi deyişiyle kızın ona ait bir şeyin üstüne konduğunu da hesaba katarak, bir punduna getirip tamamen tesadüfmüş gibi karşısına çıkmayı düşünüyordu. Madam du Val-Noble bu tesadüfü yaratmak için düzgün bir kadın gibi giyinip kolunda Théodore Gaillard, her gün Champs-Élysées'de dolaşıyordu. Eski metresine zor günlerinde çok iyi davranan, ona localar tutan ve bütün "partilere" davet eden Théodore Gaillard sonunda onunla evlenecekti de. Val-Noble güzel bir havada Esther'in gezintiye çıkacağını ve karşılaşacaklarını düşünerek teselli buluyordu. Esther'in arabacısı Paccard'dı, çünkü Saint-Georges Sokağı'ndaki ev Carlos'un talimatıyla Avrupa, Asya ve Paccard tarafından beş günde öyle bir düzenlenmişti ki kuşatılması olanaksız bir kaleye dönmüştü. Bu arada Peyrade da, Contenson Mösyö de Nucingen'in metresi-

nin oralarda görüldüğünü söylediğinden beri, derin nefreti, intikam arzusu, en çok da sevgili Lydie'sine bir düzen kurma emeliyle Champs-Élysées'de dolaşmayı kendine iş edindi. Peyrade İngiliz kılığına girip İngiliz gibi davranmakta son derece ustaydı, Fransızcayı İngilizlerin dilimize soktukları o cıvıltılı aksanla konuşuyordu. İngilizcesi kusursuzdu, İngiltere'yle ilgili meseleler hakkında o kadar derin bilgisi vardı ki Paris Emniyeti onu 1779 ve 1786'da üç defa oraya göndermiş, elçiliklerde ve Londra'da en küçük bir şüphe uyandırmadan İngiliz rolü oynamıştı. Ünlü dolandırıcı Musson'a çok benzeyen Peyrade öyle bir ustalıkla kılık değiştiriyordu ki bir seferinde Contenson bile tanıyamamıştı. Peyrade, yanında melez kılığına girmiş Contenson'la dalgın gibi görünen ama hiçbir şeyi kaçırmayan bir bakışla Esther'le hizmetkârlarını incelemişti. Bu bakımdan, Esther'in Madam du Val-Noble'a rastladığı gün, kuru ve güzel havalarda arabayla gelenlerin dolaştığı yan yolda onun da bulunması çok doğaldı. Peyrade, arkasında uşak üniformalı melezi, asık suratı ve tıpkı Hindistan'da servet kazanmış İngilizler gibi kendinden başka kimseyi düşünmez edasıyla, sohbet etmekte olan iki kadının peşine takılıp bir-iki laf kapabilmek için dikkat kesildi.

Esther, Madam du Val-Noble'a şöyle diyordu:

"Pekâlâ yavrucuğum, beni görmeye gelin. Nucingen kendi borsa simsarının metresini tek kuruşsuz bırakacak değil ya..."

"Üstelik, onu batıranın Baron olduğu söylenirken," dedi Thédore Gaillard, "pekâlâ da ona 'şantaj' yapabilecekken..."

"Yarın akşam bana yemeğe gelecek, sen de gel şekerim," dedi Esther. Sonra kulağına eğilip ekledi: "Ona istediğim her şeyi yaptırıyorum... Daha şey olmadı!"

Eldivenli tırnaklarından birini güzel dişlerinden bi-

rinin arkasına götürerek dinamik anlamı hiçbir şey demek olan o çok bilinen hareketi yaptı.

"Avucunun içinde desene..."

"Şekerim, ancak borçlarımı ödedi daha..."

Suzanne du Val-Noble bağırdı:

"Cebinde akrep mi var yoksa!"

"Yoo!" dedi Esther, "Miktar öyle böyle değildi, bir maliye bakanını bile ürkütecek kadar borç yapmıştım. Şimdi ilk gece vuruşundan önce otuz bin frank gelir istiyorum! Yoo! Sevimli, şikâyetim yok... İyi gidiyor. Sekiz gün sonra evin açılışını kutlayacağız, sen de olacaksın... Sabah bana Saint-Georges Sokağı'ndaki evin tapusunu verecek. Bir aksilik oldu diyelim, öyle bir evde kendine ait otuz bin franklık bir gelirin olmadan adam gibi yaşayamazsın ki... Ben sefaleti tanıdım ve artık istemiyorum. İnsana bildikleri bazen fazla geliyor."

Suzanne bağırdı: "Sen eskiden, servet ben kendimim derdin. Ne kadar değişmişsin!"

"İsviçre'nin havasındandır, insan orada tutumlu oluyor... Sen de gitsene şekerim! 'Orada bir İsviçreli ayarla', bakarsın kocan da yaparsın onu! Çünkü bizim gibi kadınların ne olduğundan henüz haberleri yok... Ne olursa olsun, oradan defter-i kebirde kayıtlı bir irat aşkıyla dönersin. Namuslu ve nazik bir aşkla! Hoşça kal."

Esther o günlerde Paris'teki en şahane, sırım gibi kır atların koşulu olduğu muhteşem kupasına bindi.

Peyrade, Contenson'a İngilizce olarak, "Arabaya binen kadın fena değil ama ben yaya gezineni daha çok sevdim, onu takip edip kim olduğunu öğren," dedi.

Théodore Gaillard, Madam du Val-Noble'a Peyrade'ın dediklerini tekrarladı:

"Şu İngiliz, İngilizce olarak dedi ki..."

Peyrade, İngilizce konuşup anlaşılma riskine girmeden önce İngilizce bir kelime söylemiş, Théodore Gail-

lard'ın yüzündeki hareketten gazetecinin İngilizce bildiğinden emin olmuştu. Madam du Val-Noble salına salına yürüyerek Louis le Grand Sokağı'ndaki derli toplu sayılabilecek pansiyon odasına gitti. Bir yandan da yan bakışlarla melezin kendisini takip etmediğini kontrol ediyordu. Bu bina şaşaalı günlerinde Madam du Val-Noble'un iyilik ettiği Madam Gérard adında bir kadına aitti. Kadın, ona kalacak bir yer vererek minnettarlığını göstermek istemişti. Namuslu, erdemli, hatta dindar olan bu iyiliksever kadın kibar fahişeyi üst tabakadan bir kadınmış gibi karşılıyordu. Eski şatafatlı günlerini görmüştü, bu yüzden ona düşmüş bir kraliçe gözüyle bakıyor, kızlarını emanet ediyordu. Garip gelecek ama bu sanıldığından da doğal bir şeydi; bizim yosma, kızları tiyatroya götürürken anneler kadar titizleniyordu. İki küçükhanım da onu çok seviyordu. Bu iyilik timsali asil ev sahibesi yasadışına itilen bu kadınları kurtarılacak, sevilecek bir yaratık olarak gören o yüce ruhlu rahiplere benziyordu. Madam du Val-Noble bu namusluluğa saygı duyuyor, akşam sohbetlerinde kendi yaşadıklarına yanarken ona gıpta ediyordu. Madam Gérard, "Hâlâ güzelsiniz, iyi bir geleceğiniz olabilir," diyordu. Zaten Madam du Val-Noble da tam manasıyla düşmüş sayılmazdı. Bu son derece savurgan, son derece şık kadının kılık kıyafeti, süsü püsü Porte Saint Martin'da *Richard d'Arlington* günündeki gibi, gerektiğinde bütün pırıltısıyla kendini gösterebileceği kadar zengindi. Yaya kalan kadının dışarıda yemeğe gidip dönmek, tiyatroya gidip gelmek için kullandığı arabaların parasını büyük bir nezaketle hâlâ Madam Gérard ödemekteydi.

Madam du Val-Noble, bu namuslu aile annesine dönerek, "Biliyor musunuz sevgili Madam Gérard..." dedi, "Galiba kaderim değişiyor..."

"Ah ne güzel Madam, ne kadar güzel! Ama akıllı dav-

ranın, geleceğinizi düşünün... Artık borç falan yapmayın. Sizi arayanları geri gönderirken az sıkıntı çekmiyorum!".

"Amaaan, sırtımdan muazzam paralar kazanan o 'köpeklerden' hiç korkmayın artık! Alın size kızlarınız için varyeteye bilet. İkinci katta güzel bir loca. Eğer akşam biri gelip beni sorarsa, ben de dönmemişsem, gene de izin verin odama çıksın. Size eski oda hizmetçim Adele'yi göndereceğim, odada bekleyecek."

Madam du Val-Noble o yabancıyı elde ederek eski konumuna kavuşmanın hesabını yapıyordu. Halası teyzesi olmadığından, adamın yanında bir tür Sainte-Estève rolünü oynaması için eski oda hizmetçisine (O da yaya kalmıştı tabii!) başvurmak zorunda kalmıştı. Akşam, kaybedilen bir bahis karşılığında bir partiye davetli olan Théodore Gaillard'la yemeğe gitti. Bahsi kaybeden Nathan'ın ısmarladığı bu akşam yemeği, davetlilere "Yemekte kadınlar da olacak" denen o sefahat âlemlerinden biriydi.

Peyrade, "nabab" kılığında

Peyrade'ın bu entrikalar ağına dahil olma kararının arkasında güçlü kişisel nedenler vardı. Ancak Corentin gibi onun da merakı o kadar kabarmıştı ki hiç nedeni olmasa bile bu dramda seve seve yer alırdı. O sıralarda X. Charles'ın politikası son evrimini de tamamlamıştı. Kral, işlerin dümenini kendi seçtiği bakanlara emanet ettikten sonra Cezayir'i fethetmeye hazırlanıyordu. Bu zaferini, yapacağı hükümet darbesine pasaport olarak kullanmak niyetindeydi. İçeride kendisine karşı düzenlenen darbelerin arkası kesilmişti, X. Charles hiç düşmanı

yok sanıyordu. Tıpkı denizdeki gibi politikada da durgunluklar yanıltıcı olabilir. Corentin de mutlak bir atalet döneminin içine düşmüştü. Böyle durumlarda, haklayacak Hıristiyan bulamadığında sinek avlayan Domitianus gibi, avcının hası da eli durmasın diye "ardıç kuşu bulamazsa, karatavuk vururmuş". Esther'in tutuklanmasına tanıklık eden Contenson'un burnu keskin casus sezgisiyle çok iyi koku almış, dönen dolabı başarıyla değerlendirmişti. Daha önce görüldüğü gibi, fikrini Baron de Nucingen'den saklama zahmetine bile girmemişti. "Bankerin aşkını acaba kimin çıkarına haraca kesiyorlar?" sorusu iki arkadaşın aklına takılan ilk soruydu. Asya'nın piyesin bir parçası olduğu anlaşıldıktan sonra, Contenson onun kanalıyla bu piyesin yazarına ulaşacağını ummuştu ama kadın Paris balçığında yılanbalığı gibi gizlenerek elinden kayıp gitmiş, bir zaman sonra Esther'in aşçısı olarak karşısına çıkınca, bu melez kadının işbirliği ona anlaşılmaz gelmişti. Casusluğun kitabını yazan bu iki adam, için için karanlık bir hikâyeden kuşkulanmakla birlikte, ilk kez çözülmesi böylesine imkânsız bir metinle karşı karşıya kalmışlardı. Contenson, Taitbout Sokağı'ndaki eve arka arkaya yapılan üç cüretkâr baskının ardından son derece inatçı bir suskunlukla karşılaştı. Esther orada oturduğu sürece, kapıcının korkudan ödü kopuyormuş gibi bir hali vardı. Belki de Asya, ağzından bir şey kaçırması halinde bütün aileye zehirli köfteler yedirmekle tehdit etmişti adamı. Esther'in o daireden taşındığının ertesi günü, Contenson kapıcıyı biraz daha aklı başında gördü, kendisini sofra artıklarıyla besleyen küçükhanımı çok özlediğini söylüyordu. Ticaret simsarı kimliğine giren Contenson, boşalan daire için pazarlık ediyor, adamın yakınmalarını dinliyor ve her söylediğinden şüphe edermiş gibi, "Yok canım, daha neler!" diyerek bir güzel alay ediyordu. "Evet Mösyö, o küçükhanım burada

tam beş yıl oturdu ama dışarı adımını atmazdı. Kızcağızın namusuna söylenecek laf olmamasına rağmen kıskanç sevgilisinin gelir giderken, girer çıkarken çok ihtiyatlı davranması da bunun kanıtı. Bu arada, kendisi de çok yakışıklı bir gençti."

Lucien hâlâ Marsac'ta ablası Madam Séchard'ın yanındaydı ama döner dönmez Contenson kapıcıyı Malaquais Rıhtımı'na gönderip Mösyö de Rubempré'ye Madam Van Bogseck'in çıktığı dairenin eşyalarını satmaya niyeti olup olmadığını sormasını istedi. Kapıcı, Lucien'i tanıdı, genç dulun gizemli âşığı olduğunu anladı, Contenson'a da o kadarı yetti. Lucien ile Carlos'un nasıl büyük bir şaşkınlığa kapıldığını tahmin etmek zor değil; hayretlerini bastırmaya çalışıp kapıcıya deli muamelesi yaptılar. Kapıcıyı da buna inandırmaya çalıştılar.

Contenson, yirmi dört saat içinde Carlos'un örgütlediği bir karşı polis harekâtıyla casusluktan suçüstü yakalandı. Hal hamalı kılığına giren Contenson sabah Asya'nın satın aldığı öteberiyi iki defa eve taşımış, iki defa Saint-Georges Sokağı'ndaki küçük konağa girmişti. Bu arada Corentin de boş durmuyordu ama Carlos'un gerçek kişiliği onu zınk diye durdurdu, çünkü İspanya Kralı VII. Fernando'nun gizli adamı olan bu Rahip'in 1823 yılı sonunda Paris'e geldiğini hemen öğrenmişti. Gene de Corentin bu İspanyol'u Lucien de Rubempré'yi himayesine almaya iten nedenleri araştırmak zorunda kaldı. Çok geçmeden, Esther'in beş yıl boyunca Lucien'in metresi olduğunu kesin olarak öğrendi. Yani İngiliz kızın Esther'miş gibi gösterilmesi o züppenin çıkarınaydı. Oysa Lucien'in beş parası yoktu, Matmazel de Grandlieu'yle evlenmesine izin verilmiyordu, o da bir milyon verip Rubempré arazisini satın almıştı. Corentin ustalığını kullanarak Krallık Emniyet Müdürü'nü harekete geçirdi, Paris Emniyeti de Müdür'e bu olayla ilgili olarak Peyrade

hakkındaki şikâyetin Sérisy Kontu ile Lucien de Rubempré'den geldiğini bildirdi.

Peyrade'la Corentin, "Şimdi anlaşıldı!" diye bağırdılar.

İki arkadaş hemen bir plan yaptılar.

"Bu kızın ilişkileri oldu," dedi Corentin, "kız arkadaşları var. Bu kızlar arasında kötü durumda olan biri mutlaka vardır... Birimiz ona para yediren zengin bir yabancı rolüne soyunup Esther'le ikisini yakınlaştıracağız. Sevgililerinin 'tavla partisi' için daima birbirlerine ihtiyaç duyar bunlar, biz de böylece olayların tam göbeğine girmiş oluruz." Peyrade, doğal olarak İngiliz rolünü girmeyi düşündü. Kurbanı olduğu bu dolabı açığa çıkarana kadar süreceği sefahat hayatı yüzünü güldürürken, çalışmaktan kocayan ve oldukça çelimsiz bir bünyesi olan Corentin böyle şeyleri umursamıyordu. Melez kılığındaki Contenson ise Carlos'un gizli polis manevrasından ânında kurtuldu. Peyrade ile Madam du Val-Noble'un Champs-Élysées'de karşılaşmalarından üç gün önce Sartine ve Lenoir beylerin en alt düzeyden bir ajanı, tamamen yasal bir pasaportla güya sömürgelerden gelip Le Havre üzerinden Paris'e geçmiş gibi, La Paix Sokağı'nda Mirabeau Oteli'ne inmişti, bindiği araba ancak Saint-Denis-Paris arasında yol yapmış olmasına rağmen gerçekten Le Havre'dan geliyormuş gibi çamura bulanmıştı.

Bu arada Carlos Herrera da İspanyol elçiliğinden pasaportu için vize almış ve Malaquais Rıhtımı'ndakileri Madrid'e yapacağı yolculuk için hazırlamıştı. İşte nedenleri...

Saint-George Sokağı'ndaki küçük konak birkaç gün içinde Esther'in üstüne geçecekti. Esther ayrıca otuz bin franklık bir gelir senedinin de sahibi olacaktı; Avrupa ile Asya dolaplar çevirerek kıza bu senedi sattıracaklar, parasını da gizlice Lucien'e vereceklerdi. Güya ablasının

cömertliği sayesinde paralanan Lucien böylelikle Rubempré arazisinin geri kalan kısmının parasını da ödemiş olacaktı. Kimsenin bu davranışa söyleyecek bir sözü olamazdı. Bir tek Esther ağzından kaçırabilirdi ama o da tek bir kaş hareketiyle olsun durumu ele vermektense ölmeyi tercih ederdi. Clotilde o leylek gibi boynuna küçük pembe bir mendil bağlamıştı, demek ki Grandlieu konağında işler yolundaydı. Omnibüs tahvilleri şimdiden bire üç veriyordu. Carlos birkaç günlüğüne ortadan kaybolmakla kötü niyetlilerin oyununu bozmuştu. İnsan zekâsı çok tedbirli davranarak her şeyi önceden hesaplamıştı, tek bir hata bile mümkün değildi. Sahte İspanyol, Peyrade'ın Champs-Élysées'de Madam du Val-Noble'a rastladığı günün ertesinde sözde İspanya'ya gidecekti. Oysa aynı gece sabahın ikisinde arabayla Malaquais Rıhtımı'na gelen Asya, bütün bu dolapların dümencisini odasında sigara tüttürürken buldu; sahte Rahip, yukarıda özet halinde aktarılan planına gömülmüş, kitabından bir sayfayı inceden inceye tetkik edip düzeltilecek hata var mı diye tarayan yazar gibi durumu gözden geçirmekle meşguldü. Onun gibi bir adam Taitbout Sokağı'ndaki evin kapıcısı olayındaki gibi bir unutkanlığı ikinci kez yaşama gafletine düşemezdi.

Asya, patronunun kulağına eğildi:

"Paccard bu gün saat iki-iki buçuk arasında Champs-Élysées'deyken Contenson'u görüp tanımış. Melez kılığına girmiş, bir İngiliz'e uşaklık ediyormuş. İngiliz de üç gündür Esther'i gözetlemek için Champs-Élysées'de dolanıp duruyormuş. Paccard, Contenson'u gözlerinden tanımış. Halde sırık hamallığı yaparken ben de gözlerinden tanımıştım ya. Paccard küçükhanımı eve geri getirirken adamı da gözden kaybetmemeye çalışmış. Contenson, Mirabeau Oteli'nde kalıyormuş ama İngiliz'le manalı manalı işaretleşmişler, Paccard bu yüzden İngiliz'in

İngiliz olmasına imkân yok diyor."

"Anlaşıldı, demek sırtımızda bir atsineği var," dedi Carlos. "Bu durumda ben de öbür gün giderim. Bu Contenson, Taitbout Sokağı'ndaki kapıcıyı buraya yollayan adamın ta kendisi. İngiliz bozuntusunun da düşmanımız olup olmadığını öğrenmeliyiz."

Öğlen yemeğini her zaman iştahla yiyen Mister Samuel Johnson'un melez uşağı efendisine ciddi bir tavırla hizmet etmekteydi. Hesapça, Peyrade kendini "içkici" bir İngiliz olarak yutturmak istiyor; evden daima çakırkeyif bir halde çıkıyordu. Ayaklarında dizlerine kadar çıkan ve içine bir şeyler tıkıştırdığı için bacaklarını şişman gösteren siyah keçe kumaştan tozluklar vardı. Pantolonu çok geniş pazen kumaşla astarlanmıştı. Çenesine kadar iliklediği bir yeleği vardı. Mavi kravatını yanaklarına değecek kadar boynuna dolamış, alnının yarısını saklayan kızıl renkte kısa bir peruk takarak kendini yaklaşık üç parmak uzun göstermişti. Kafe David'in en eski müdavimi bile onu tanıyamazdı. Yoldan geçenler, İngilizler gibi kare kesimli, siyah, bol ve temiz kıyafetinden onu bir İngiliz milyoneri sanabilirdi. Contenson ise bir *nabab*'ın sadık uşağının soğuk küstahlığını takınmıştı; sessiz duruyor, sert ve kibirli bakıyor, insanlara pek yaklaşmıyordu. Bu arada etrafın yadırgadığı el kol hareketleri yapıyor, canhıraş naralar atıyordu. Peyrade ikinci şişenin dibine gelmişken otelin garsonlarından biri içeri teklifsizce birini soktu; Peyrade da Contenson da bu adamın sivil giyinmiş bir jandarma olduğunu anladılar.

Jandarma *nabab*'a yaklaşarak kulağına fısıldadı:

"Mösyö Peyrade, sizi Emniyet'e götürmek üzere emir aldım."

Peyrade, hiç itiraz etmeden kalkıp şapkasını aldı. Merdivenlerden inerken jandarma, "Kapıda araba var," dedi. "Müdür sizi tutuklatmak istiyordu ama davranışlarınız

hakkında arabada bekleyen görevliye açıklama yapmanızı istemekle yetindi."

Peyrade arabaya binince jandarma, "Sizinle kalmam gerekiyor mu?" diye sordu. "Hayır," diye cevap verdi görevli. "Arabacıya usulca Emniyet'e gitmesini söyleyin."

Peyrade'la Carlos artık aynı arabada bir aradaydılar. Carlos elinin altında sivri uçlu bir kama tutuyordu. Arabayı süren güvenilir bir arabacıydı, Carlos'un arabadan indiğini görmezden gelebilecek ve bir meydana gelip durduğunda arabasında bir ceset bulunca şaşırabilecek adamlardandı. Casusların hakkını kimse aramaz. Olan biteni anlayıp çözmek o kadar zordur ki, adalet bu cinayetlerin hemen hepsini cezasız bırakır.

Arabada düello

Peyrade Emniyet Müdürü'nün yolladığı hukuk görevlisine hafiye gözüyle şöyle bir baktı. Carlos'un dış görünüşü tatmin ediciydi; arkası yol yol kırışmış, kelleşmiş bir kafa, pudralanmış saçlar, etrafı kızarmış ve bakım isteyen yumuşak bakışlı gözlerde çift camlı, yeşil, çok hafif, pek memurvari altın çerçeveli gözlükler. Bu gözler korkunç hastalıkların vesikası gibiydi. Plise jabosu sabit perkal gömlek, siyah satenden eskimiş bir yelek, adliye pantolonu, kaba ipekten siyah çoraplar ve kurdelerle bağlanmış ayakkabılar, uzun siyah bir redingot, kırk paraya satın alınmış, on gündür giyilen siyah eldivenler, altın köstekli saat... Ne eksik ne fazla, son derece çelişkili bir şekilde "asayiş zabiti" olarak adlandırılan alt kademeden bir hukuk görevlisi vardı karşısında.

"Azizim Mösyö Peyrade, sizin gibi bir adamın takibe alınması, sizin de bunu haklı çıkarırcasına uğraşmanız beni üzüyor. Kılık değiştirmeniz Sayın Emniyet Müdürü'nün hiç hoşuna gitmemiş. Eğer bu şekilde dikkatimizden kaçacağınızı sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Herhalde İngiltere'ye Beaumont sur Oise üzerinden gittiniz?"

"Beaumont sur Oise'dan," diye cevap verdi Peyrade.

Sahte hukuk görevlisi devam etti:

"Yoksa Saint-Denis üzerinden mi?"

Peyrade bocaladı. Bu yeni soru, bir cevap bekliyordu. Oysa her cevap tehlikeliydi. Evet dese, alay etmiş gibi olacaktı... İnkâr etse, ya adam gerçeği biliyorsa, işte o zaman hapı yutardı Peyrade. "Adam kurnaz," dedi içinden. Gülümseyerek memura bakmaya çalıştı, bu gülüşün cevap olarak kabul edilmesini istedi. Gülümseme itirazsız kabul edildi.

Memur sordu:

"Hangi amaçla kılık değiştirdiniz? Mirabeau Oteli'nde bir daire kiraladınız mı? Contenson'u melez kılığına soktunuz mu?"

Peyrade vakur bir tavırla cevap verdi:

"Emniyet Amiri bana istediğini yapsın, yaptıklarımın hesabını ancak üstlerime veririm."

Sahte memur sert bir tavırla, "Eğer kraliyet genel polisi adına çalıştığınızı söylemeye çalışıyorsanız, biz de yönümüzü değiştirir, Jérusalem Sokağı'na gitmek yerine Grenelle Sokağı'na dümen kırarız. Hakkınızda kesin emir aldım. Ama dikkatli olun! Sizi çok da hırpalamak istedikleri falan yok aslında, bir anda olayları içinden çıkılmaz hale getirebilirdiniz. Bana gelince, ben size bir kötülük gelsin istemem... Ama haydi bana gerçeği söyleyin..."

Peyrade, ceberrut gardiyanının kırmızı gözlerine kurnaz bir bakış atarak. "Gerçeği mi istiyorsunuz? Alın size gerçek..." dedi.

Sahte hukukçunun yüzünde hiçbir değişiklik olmadı. Sessiz kaldı. İşini yapıyordu, anlaşılan hangi gerçek olursa olsun ona vız geliyordu, kendisini Peyrade'a yollayan Emniyet Müdürü'nü lüzumsuz işlerle uğraştığı için suçlar gibi bir havası vardı. Emniyet müdürlerinin böyle tuhaf kaprisleri vardır.

"Bir kadına deli gibi âşık oldum... Hani şu kendi keyfi için seyahate çıkıp alacaklılarını kahreden borsa simsarı Falleix'nin metresine..."

"Madam du Val-Noble," dedi memur.

"Evet," diye devam etti Peyrade. "Onunla bir ay beraber olmak için –ki bu da bana ayda topu topu bin eküye patlar– *nabab* oldum, yani Hindistan'da yükünü tutmuş İngiliz kılığına girdim, Contenson'u da uşağımmış gibi yanıma aldım. Söylediklerim tamamen gerçek Mösyö, sizi eski bir genel polis komiseri olarak temin ediyorum. Beni arabada bırakıp konağa çıksanız, ben de sizi arabada beklesem, orada Contenson'u sorguya çeksenız... Contenson anlattıklarımı doğrulamakla kalmayacak, Madam du Val-Noble'un oda hizmetçisinin gelip hanımının bu sabahki teklifimi kabul ettiğini ya da ileri süreceği koşulları haber verdiğini de göreceksiniz. Kaçın kurasıyız, yaş tahtaya basar mıyım! Ayda bin frankla bir araba vaat ettim; bin beş yüz yapıyor; beş yüz frank da hediyelere, sonra bir o kadar da partilere, akşam yemeklerine, tiyatroya; görüyorsunuz, size bin ekü derken santim yanılmıyorum. Benim yaşımda bir adam son fantezisi için pekâlâ da bin eküye kıyabilir."

"Vayy! Peyrade Baba, kadınlara hâlâ bu kadar düşkünsünüz ha? Siz beni yaya bıraktınız doğrusu; altmış yaşındayım, kendimi onlardan pekâlâ da uzak tutabiliyorum... Ama eğer işler sizin dediğiniz gibiyse, böyle bir fanteziyi taşıyabilmek için yabancı kisvesine bürünmeniz gerektiğini de anlıyorum."

"Anlarsınız ya; Peyrade da, Moineaux Sokağı'ndaki Canquoëlle Baba da..."

"Evet, Madam du Val-Noble'a ikisi de uygun düşmezdi..." diye devam etti Carlos, bu arada Canquoëlle Baba'nın adresini öğrendiği için sevinç içindeydi. "İhtilal'den önce bir metresim vardı, o zamanlar yani İhtilal öncesi idam cezalarını infaz edenlere cellat deniyordu, bu kadın da işte böyle bir celladın kapatmasıymış. Bir gün tiyatroda bir yerine iğne batmış, o da o günlerde çok kullanılan bir ünlem sözüyle, 'Ah cellat!' diye bağırmış. Yanındaki adam, 'Eskiyi mi hatırladınız yoksa?' diye sormuş... Anlarsınız ya, azizim Peyrade, kadın sırf bu söz yüzünden adamı terk etmiş. Kendinizi böyle bir aşağılanmaya maruz bırakmak istememenizi anlıyorum. Madam du Val-Noble düzgün insanlara yakışan bir kadın. Bir gün Opera'da görmüştüm, pek güzeldi... Şimdi arabacıya tarif edin de bizi La Paix Sokağı'na götürsün azizim Peyrade, dairenize kadar sizinle çıkıp durumu kendi gözümle göreceğim. Herhalde Sayın Müdür'e sözlü bir rapor yeterli olacaktır."

Carlos yan cebinden üstü gümüş kaplı siyah kartondan bir tabaka çıkardı, açtı ve son derece babacan bir tavırla Peyrade'a tütün ikram etti. Peyrade içinden şöyle geçiriyordu:

"Şunların memuruna da bak! Vay canına! Mösyö Lenoir ya da Mösyö de Sartine dünyaya dönecek olsalar ne derlerdi acaba?"

Bu arada sahte memur, enfiye çekme işini tamamlamıştı.

"Bu anlattıklarınız gerçeğin bir kısmı olabilir, ama hepsi değil aziz dostum," dedi. "Siz Baron de Nucingen'in gönül işlerine de karıştınız ve adamın boynuna yağlı bir urgan geçirip kıvrandırmak istediğinizden kuşkum yok. Onu tabancayla ıskaladınız, şimdi koca bir topla nişan

alıyorsunuz. Madam du Val-Noble, Madam de Champy' nin dostudur..."

"Hay aksi Şeytan! Başımızı belaya sokmayalım!" dedi Peyrade içinden. "Herif sandığımdan da yaman çıktı. Benimle oynuyor, beni serbest bırakmaktan dem vuruyor ama beni konuşturmaya da devam ediyor."

Carlos bir hukuk otoritesi edasıyla üsteledi:

"Evet, ne diyorsunuz?"

"Baron de Nucingen'in adına kendisinin deliler gibi tutulduğu bir kadını aramak gibi bir hataya düştüğüm doğrudur Mösyö. Zaten gözden düşmeme de bu sebep oldu; çünkü bilmeden çok büyük çıkarlara çomak sokmuşum galiba..." (Alt kademeden hukukçu hiç renk vermedi.) "Ama elli iki yıl bu camiada çalıştım, Sayın Müdür'ün attığı zılgıttan sonra bu tip işlerden el etek çekecek kadar tanırım polisi. Bu arada Müdür Bey de kesinlikle haklıydı."

"Yani Sayın Müdür istese, bu hevesinizden vazgeçer miydiniz? Sanırım, bu bana söylediklerinizin samimiliğini gösterecek en güzel kanıt olurdu."

Peyrade içinden, "Şuna da bak, ne biçim gidiyor! Hay aksi! Şimdiki memurlar Mösyö Lenoir'ınkilere kaç çeker!" diye geçirdi.

Sonra, "Vazgeçmek mi?" dedi. "Sayın amirimin emirlerini bekleyeceğim... Ama yukarı çıkmak isterseniz, otele gelmiş bulunuyoruz."

Carlos damdan düşer gibi kurnazca sordu:

"Peki parayı nereden buluyorsunuz?"

"Bir dostum var Mösyö. Kendisi..." dedi Peyrade.

"Gidip bir de sorgu yargıcına anlatın bunu," diye devam etti Carlos.

Bu cüretkâr sahne ancak onun kıratında bir adamın kafasından çıkabilecek basitlikteki ayarlamalardan birinin sonucuydu. Lucien'i çok erken saatte Sérisy Kon-

tesi'yle göndermişti. Lucien de Kont'un özel sekreterini, Kont'un adına Emniyet Amiri'nden Baron de Nucingen'in kullandığı ajan hakkında bilgi istemeye yollamıştı. Sekreter, Peyrade'ın dosyasındaki bilgilerin özetini içeren bir notla geri dönmüştü:

1778'den beri polis teşkilatında. İki yıl önce Avignon'dan Paris'e gelmiş.

Serveti yok, ahlak yoksunu, devlet sırlarına vâkıf.

Vaucluse idari bölgesinde saygın bir aile olan ailesinin yaşadığı küçük mülkün adı olan Canquoëlle adı altında Moineaux Sokağı'nda ikamet ediyor.

Kısa bir süre önce yeğeni Théodose de La Peyrade tarafından aranmıştır. (Bkz. Bir memurun raporu, 37 numaralı belge.)

Carlos, Lucien'in yukarıdaki nota ek olarak kulaktan duyma haberler de getirmesi üzerine çığlığı basmıştı:

"Contenson'un melez uşak gibi hizmet ettiği İngiliz bu olmalı!"

Üç saat içinde, başkomutan gayreti göstererek Paccard'ın aracılığıyla sivil giyimli jandarma rolünü oynayabilecek masum bir suç ortağı bulmuş, kendisi de sulh memuru kılığına girmişti. Carlos arabada Peyrade'ı öldürüp öldürmeme konusunda üç kez tereddüde düşmüştü, ama kendi eliyle cinayet işlemeyi kendine yasaklamıştı.

"Kürekten dönen birkaç eski mahkûma Peyrade'ın milyoner olduğu haberini bir uçurdum mu, sırası gelince icabına bakarlar," diye düşündü.

Peyrade'la kılavuzu Madam du Val-Noble'un oda hizmetçisiyle sohbet eden Contenson'un sesini duydular. Peyrade, Carlos'a ön odada kalmasını işaret ederken, "Ne kadar samimi olduğumu göreceksiniz," der gibiydi.

"Madam her şeye razı," diyordu Adele. "Madam şu anda dostlarından biri olan Madam de Champy'nin

evinde, bu hanımın Taitbout Sokağı'nda bir yıllık kirası ödenmiş dayalı döşeli bir dairesi var, herhalde onu da hanımıma verecek. Madam, Mösyö Johnson'ı orada daha rahat kabul edebilir, çünkü eşyalar hâlâ çok iyi durumda. Beyefendi, Madam de Champy ile anlaşarak onları satın alabilir."

"Tamam çocuğum, yağlı bir parça sayılmaz ama suyunun suyuyla idare edeceğiz artık. Bölüşürüz ama..."

Melezin bu sözleri kızı şaşkına çevirdi. "Aaa, şu zencinin zoruna bak!" diye bağırdı. "Eğer şu sizin *nabab* sahiden *nabab* ise Madam'a o mobilyaları pekâlâ da alabilir. Kira sözleşmesi, 1830 Nisanı'nda sona eriyor, sizin *nabab* beğenecek olursa kontratı uzatabilir."

O anda içeri giren Peyrade, hizmetçi kızın omzuna vurarak, "Benn çok memnun!" diye cevap verdi.

Carlos'a işaret etti, o da anlaşıldı anlamında işaretle karşılık verdi; demek ki *nabab*'ın rolüne devam etmesi gerekiyordu. Ama bir başka şahsın içeri girmesiyle sahne aniden değişiverdi. Birden Corentin ortaya çıkmıştı. Bu adama ne Carlos sökerdi, ne de Emniyet Müdürü. Kapıyı açık bulmuş, geçerken yaşlı Peyrade'ın *nabab* rolünü nasıl oynadığına bir bakmak için uğramıştı.

Corentin ikinci eli kazanıyor

Peyrade, Corentin'in kulağına eğilip, "Emniyet Müdürü peşimi bir türlü bırakmıyor!" dedi, "*Nabab*'ın ben olduğunu anlamış."

"Müdür'ü yerinden ederiz," diye cevap verdi Corentin dostunun kulağına.

Sonra soğuk bir selamın ardından görevli memuru sinsice incelemeye başladı.

Carlos, "Ben dönene kadar burada kalın, müdüriyete kadar gidiyorum," dedi. "Geri gelmezsem, fantezilerinizle ne haliniz varsa görürsünüz artık."

Carlos, Peyrade'ın uyduruk kimliğini hizmetçinin önünde açık etmemek amacıyla bu sözleri adamın kulağına eğilerek fısıldamış, yeni gelenin mavi gözlü, ürkütücü derecede soğuk o sarışın tiplerden biri olduğunu anlamış, adamın bakışlarına hedef olmaya hiç niyeti olmadığından hemen dışarı çıkmıştı.

"Müdür'ün bana yolladığı sulh zabitiydi bu," dedi Peyrade, Corentin'e.

"Yok canım!" diye cevap verdi Corentin, "Sen de yuttun demek? Bu adamın pabucunda üç deste kâğıt var, ayağının duruşundan belli. Zaten bir sulh zabiti neden kılık değiştirmeye ihtiyaç duysun ki!"

Corentin kuşkularını gidermek için soluğu aşağıda aldı.

"Sayın Peder!" diye bağırdı.

Carlos başını çevirdi, Corentin'i gördü ve arabasına bindi. Gene de Corentin arabanın kapısına eğilip şöyle diyecek zamanı buldu: "İşte bütün bilmek istediğim buydu!" Ardından sesine ve bakışlarına cehennemi bir alaycılık katarak arabacıya, "Malaquais Rıhtımı'na!" diye seslendi.

Jacques Collin, içinden, "Hapı yuttuk, anladılar! Onlardan daha hızlı hareket etmeli, en önemlisi de bizden ne istediklerini öğrenmeli!" diyordu.

Corentin, Rahip Carlos Herrera'yı sadece beş-altı defa görmüştü ama adamın bakışları unutulacak gibi değildi. Önce Carlos'un geniş omuz yapısını, yüzündeki şişlikleri tanımış, sonra gizli tabanla elde edilen üç parmak uzunluk hilesini anlamıştı.

Yatak odasında Peyrade ve Contenson'dan başka kimsenin olmadığını görünce, "Ah dostum, seni işletmişler!" dedi.

Peyrade, madeni tınılı bir sesle, "Kimmiş o?" diye bağırdı. "Söyle de son günlerimi onu ızgarada evire çevire kebap ederek geçireyim."

"Rahip Carlos Herrera, bir bakıma İspanya'nın Corentin'i. Şimdi her şey aydınlandı. Bu İspanyol, namussuzun önde gideni. Güzel bir kızın yastığıyla para basarak o küçükbeye servet kazandırma peşinde... Bana şeytana pabucunu ters giydiren biri gibi gelen bu üçkâğıtçıyla boğuşmaya razı mısın, orasını sen bileceksin artık..."

"Vay be!" diye bağırdı Contenson, "Şimdi hatırladım! Esther'in tutuklandığı gün üç yüz bin frank aldı! Arabanın içindeydi! O gözleri, o alnı, o çiçekbozuğu suratı gayet iyi hatırlıyorum."

Peyrade hayıflanıp duruyordu:

"Ah! O para zavallı Lydie'me ne güzel bir drahoma olurdu!"

"Sen *nabab* olarak kalabilirsin," dedi Corentin. "Gözümüzü Esther'in üzerinden ayırmamak için onunla şu Val-Noble denen kadın arasında bir bağlantı kurmamız lazım, çünkü Lucien de Rubempré'nin gerçek metresi Esther'di."

Contenson, "Nucingen'e daha şimdiden beş yüz bin franktan fazla kazık atmışlar," dedi.

Corentin devam etti:

"Onlara bir o kadar daha lazım; Rubempré arazisinin değeri bir milyon."

Sonra, Peyrade'ın omzuna vurarak, "Babalık," dedi, "Lydie'yi evlendirmek için eline yüz bin franktan fazla para geçecek."

"Corentin, böyle şeyler söyleme bana. Ya planın suya düşerse, artık ne yaparım bilemiyorum..."

"Bu para belki de yarın senin olacak! Dostum, bu Rahip çok kurnaz, üstüne pek gitmemek lazım. İblislikte adamın üstüne yok ama ipleri elimde; akıllı adam, uzlaşacaktır. Sen şimdi *nabab* gibi salak görünmeye bak, artık hiçbir şeyi de kafana takma."

Gerçek hasımların eşit koşullarda yüz yüze geldikleri günün akşamı Lucien, Grandlieu konağına gitti. Çok sayıda konuk vardı. Düşes, salondaki konukların önünde bir süre yanında tuttuğu Lucien'e çok mültefit davrandı.

"Küçük bir seyahate çıkmışsınız, öyle mi?" dedi.

"Evet Madam Düşes. Ablam, evlenmemi kolaylaştırmak arzusuyla büyük özveride bulundu; ben de, Rubempré arazisinin kalan kısmını satın alıp arazinin tamamını bir araya getirebildim. Ama doğrusu, Paris'teki dava vekilim de çok becerikli çıktı. Alıcının ben olduğumu saklayarak parsel sahiplerinin aşırı taleplerini önlemek suretiyle beni rahatlattı."

Clotilde ağzı kulaklarında gülümseyerek sordu:

"Şato da var mı arazide?"

"Şatoya benzer bir şey var ama onu modern bir ev inşa ederken malzeme olarak kullanmak daha akıllıca olur."

Clotilde memnuniyetinden gülümsüyor, gözlerinden mutluluk kıvılcımları saçılıyordu. Lucien'e yavaşça fısıldadı:

"Bu akşam babamla *rubber* oynayacaksınız. On beş gün sonra da akşam yemeğine davet edileceğinizi umuyorum."

Grandlieu Dükü, "Ee, haydi bakalım sevgili Mösyö," dedi. "Rubempré arazisini satın almışsınız, öyle diyorlar, sizi kutlarım. Çok borcunuz olduğunu söyleyenlere güzel bir cevap olmuştur. Biz asiller tıpkı İngiltere ya da Fransa gibi alenen borç içinde yüzebiliriz; ama gördüğünüz gibi, servet sahibi olmayanların, daha yolun başında

olanların böyle lüksleri yoktur..."

"Aslında, arazinin tamamı için hâlâ beş yüz bin frank eksiğim var Mösyö Dük."

"O zaman siz de bunu tamamlayabilecek bir kızla evlenirsiniz; ama kızlara çok az drahoma verilen bizim semtte bu servete sahip bir kısmeti çok zor bulursunuz."

"Ama isimleri yeter," diye cevap verdi Lucien.

Dük, Lucien'e oyun masasını göstererek, "*Whist*'te üç kişiyiz," dedi, "Maufrigneuse, d'Espard, ben. Dördüncü olur musunuz?"

Clotilde, babasının oyununu seyretmek için oyun masasına geldi.

Dük kızının elini hafifçe okşayıp yan gözle Lucien'e bakarak, "Oyunu ben kazanayım istiyor," dedi. Lucien ciddi tavrını hiç bozmadı.

D'Espard'ın oyun eşi Lucien yirmi *louis* altını kaybetmişti.

Clotilde, Düşes'in yanına koşup, "Anneciğim," dedi, "Lucien oyunda kaybetme inceliğini gösterdi!"

Matmazel de Grandlieu ile karşılıklı bir iki aşk sözcüğünden sonra Lucien saat on birde eve döndü, bir ay sonra elde edeceği mükemmel zaferi düşünerek yatağına girdi, çünkü Clotilde'in sözlüsü olarak kabul edileceğinden ve 1830'da Büyük Perhiz'den önce evleneceğinden hiç kuşkusu yoktu.

Ertesi gün yemekten sonra çok tedirgin görünen Carlos'un Lucien'le birlikte birkaç sigara içtiği saatte Mösyö de Saint-Estève'in (Ne iğneli isim ama!) geldiğini ve Peder Carlos Herrera ya da Mösyö Lucien de Rubempré ile görüşmek istediğini haber verdiler. Rahip bağırdı:

"Aşağıdakiler benim gittiğimi söylememişler mi?

"Söylemişler efendim," diye cevap verdi uşak.

Carlos, Lucien'e döndü:

"Tamam o zaman, al o adamı içeri. Ama işi bozacak

tek kelime etme, sakın şaşkınlık belirtisi falan gösterip kendini ele vereyim deme; bu gelen düşman!".

"Söyleyeceklerimi dinlersin," dedi Lucien.

Carlos bitişikteki odaya saklandı ve kapının üstündeki aralıktan bakınca içeri Corentin'in girdiğini gördü. Adamı ancak sesinden tanıyabilmişti, çünkü bu meçhul büyük adamda muazzam bir kılık değiştirme yeteneği vardı! O anda da maliyeden yaşlı bir bölüm şefine benziyordu.

"Tarafınızdan tanınma onuruna sahip değilim Mösyö," dedi Corentin, "Ancak..."

Lucien, "Sözünüzü kestiğim için özür dilerim Mösyö," dedi, "Ancak..."

Corentin bir acele Lucien'in sözünü kesti:

"Ancak, konuşacağım şey sizin şu Matmazel de Grandlieu ile planlanan ama olmayacak olan evliliğinizle ilgili."

Lucien hiç cevap vermeden oturdu. Corentin konuşmasına devam etti.

"Siz öyle bir adamın ellerindesiniz ki bu kişi Grandlieu Dükü'ne Rubempré arazisinin, metresiniz Matmazel Esther'e karşılık olarak bir enayinin verdiği paralarla ödeneceğini kanıtlama gücüne, iradesine ve kolaylığına sahip biri. Matmazel Esther'in kovuşturulmasını gerekli kılan kararın suretleri kolayca bulunup incelenebilir, ayrıca d'Estourny'yi konuşturmanın yolları da var. Baron de Nucingen'e karşı son derece kurnazca yürütülen bu manevralar ortaya çıkarılacak... Şu an için bir uzlaşmaya varabiliriz. Yüz bin frank verin, rahat edersiniz... Bu işin benimle bir ilgisi yok. Ben sadece bu 'şantaja' kalkışanların iş takipçisiyim, o kadar."

Corentin isterse bir saat daha konuşabilirdi, Lucien tam anlamıyla aldırmaz bir edayla sigarasını tüttürüyordu.

"Mösyö," diye cevap verdi, "kim olduğunuzu bilmek istemiyorum, çünkü böyle iş takiplerini üstlenen insan-

ların zaten isimleri yoktur. En azından benim için öyledir. Rahat rahat konuşmanıza izin verdim, ben burada kendi evimdeyim. Anlayıştan yoksun birine benzemiyorsunuz, şimdi de siz benim şu iki şık hakkında diyeceklerimi dinleyin..."

Bir sessizlik oldu, Corentin'in üzerine diktiği kedi gözlerine Lucien buz gibi bir bakışla karşılık verdi.

"Ya tamamen aslı astarı olmayan olaylara dayanıyorsunuz, benim de bunları dert edecek halim yok ya da haklısınız, o zaman da size yüz bin frank verirsem, patronunuza her aklına estiğinde kapıma yeni yeni Saint-Estève'ler gönderip bir yüz bin frank daha isteme hakkını tanımış olurum... Her neyse, sizin saygıdeğer pazarlığınıza bir kalemde son vermek için şunu söylemeliyim; bilin ki, ben Lucien de Rubempré, kimseden korkum yok. Bahsettiğiniz üçkâğıt işleriyle hiçbir ilgim yok. Eğer Grandlieu ailesi fazla nazlanırsa, asil aileler arasında evlenecek başka kız mı yok? Üstelik benim için bekâr kalmak da utanılacak bir şey değil. Hele sizin sandığınız gibi beyaz kadın ticaretinden paraya para demiyorsam..."

"Eğer Peder Carlos Herrera..."

Lucien, Corentin'in sözünü kesti:

"Mösyö, Peder Carlos Herrera şu sırada İspanya yolunda; kendisinin ne evlenmemle bir ilgisi var ne de çıkarlarımla. Bu devlet adamı uzun bir süre tavsiyeleriyle bana yardımcı olmak istedi ama Majesteleri İspanya Kralı'na verilecek hesabı var. Kendisiyle görüşmek istiyorsanız, size Madrid'in yolunu tutmanızı tavsiye ederim."

Corentin açık seçik bir ifadeyle devam etti:

"Matmazel Clotilde de Grandlieu'ye asla koca olamayacaksınız Mösyö."

"Kendisi için üzüldüm," diye cevap verdi Lucien. Sabrı taşmıştı, bir yandan da Corentin'i kapıya doğru itiyordu.

"İyice düşündünüz mü?" dedi Corentin soğuk bir tavırla.

Lucien sönmüş sigarasını Corentin'e fırlatarak, "Mösyö!" dedi, "Ne benim işlerime karışmaya hakkınız var ne de bana sigaramı ziyan ettirmeye!"

"Elveda Mösyö," dedi Corentin. "Bir daha görüşmeyeceğiz... Ama hayatınızda öyle bir an gelecek ki merdivene koşup arkamdan seslenmiş olmak için servetinizin yarısını vermeye razı olacaksınız."

Kapıyı dinleyen Carlos'un bu tehdide cevabı, eliyle kafa uçurma hareketi yapmak oldu.

Geçkin erkeklerin zaman zaman İtalyan tiyatrosunda dinlediği müzik

Carlos, bu müthiş görüşmeden sonra sapsarı kesilen Lucien'e bakarak, "Haydi artık iş başına!" diye bağırdı.

Bir kitabın ahlaki ve felsefi kısmıyla ilgilenen okuyucu sayısı son derece kısıtlıdır. Bu tip okuyucular arasından Baron de Nucingen'in muradına erdiğini sanacak, çıksa çıksa belki bir tek kişi çıkar, o da bir fahişenin kalbinin herhangi bir fizyolojik kurala boyun eğdirilmesinin ne kadar zor olduğunu kanıtlamış olur. Esther zavallı milyonere, milyonerin "zaver günüm" dediği şeyi pahalıya ödetmeyi kafasına iyice koymuştu. Bu yüzden 1830 Şubatı'nın ilk günlerinde "zaray yafruzu"nda ocak çengeli hâlâ asılmamış, yeni eve taşınma kutlaması yapılmamıştı.

Esther arkadaşlarına sır verircesine müjdeyi çıtlatmış, onlar da Baron'a yetiştirmişlerdi:

"Karnaval zamanı yerimi açıyorum ve erkeğimi paşalar gibi mutlu edeceğim."

Bu "paşalar gibi" sözü fahişe kızlar âleminde atasözü haline geldi. Baron ah vah edip duruyordu. Evli insanların yaptığı gibi kendini pek gülünç hallere sokuyor, yakınlarının yanında sızlanmaya başlıyor ve yüzünden memnuniyetsizlik akıyordu. Bu arada Esther de bilinçli bir şekilde borsa kralının Madam Pompadour'u rolünü oynamaya devam ediyordu. Sırf Lucien'i eve sokmak için iki-üç küçük akşam daveti vermişti bile. Lousteau, Rastignac, du Tillet, Bixiou, Nathan, ahlaksızların şahı Brambourg Kontu evin gediklileri oldu. Esther oynadığı oyuna Tullia ve Florentine isimli iki aktris ile Fanny-Beaupré ve Florine adlı iki dansçıyı, sonra da Madam du Val-Noble'u kabul etti. Bir kibar fahişenin evi rekabetin kattığı çeşni, giyim kuşam yarışı ve yüzlerin çeşitliliğinden yoksunsa son derece iç karartıcı bir yer olur. Esther altı haftada kapatma kadınlar sınıfını oluşturan dişi paryaların en nüktedanı, en eğlencelisi, en güzeli ve en şıkı haline geliverdi. Gerçek kaidesine oturmuştu, sıradan kadınları büyüleyen her çeşit havai zevkin tadını çıkarıyordu ama içindeki gizli bir düşünce onu sınıfının üstünde bir yerlere taşıyordu. Kalbinde kendine dair hem yüzünü kızartan hem de yüce duygular bahşeden bir hayal saklıyordu. Her şeyden vazgeçtiği o an vicdanında taptaze duruyordu; bu yüzden çift kişilikli gibi yaşıyor, kendi kendine acıyordu. Fahişe kızın içinde var olan aşk meleği, bedenin ruh karşısında oynadığı bu aşağılık ve rezil rolden derin bir tiksinti duyuyor, iğneli alaycılığında onu içine hapseden bu ruh halinin izleri hissediliyordu. Esther hem seyirciydi hem oyuncu, hem yargıçtı hem suçlu, bu haliyle o güzelim *Binbir Gece Masalları*'nı adeta gerçeğe dönüştürüyordu. Doğu masallarında neredeyse her zaman kötü bir görüntünün altında saklı yüce ve bil-

ge bir varlık bulunur, bunun en tipik örneği de kitaplar kitabı İncil'de geçen Nabukadnasor adlı hükümdardır. Kurban kendisine sadakatsizliğinin ertesi gününe kadar yaşama hakkı tanıdığına göre, celladıyla pekâlâ da birazcık eğlenebilirdi. Zaten Baron'un muazzam servetini borçlu olduğu gizli yüz kızartıcı yollar hakkında edindiği bilgiler Esther'de vicdan namına bir şey bırakmamıştı, Carlos'un deyişiyle İntikam Tanrıçası Ate rolünü oynamaya bayılıyordu. Gözü ondan başkasını görmeyen bu para babasına karşı kâh sevimli davranıyordu, kâh nobran. Baron çektiği çile yüzünden Esther'i terk etme noktasına geldiği an, kız bir sevgi gösterisiyle onu yeniden kendine çekiyordu.

Fazlasıyla göstere göstere İspanya'ya doğru yola çıkan Herrera aslında sadece Tours'a kadar gitmişti. Arabası onsuz ama güvenilir bir uşakla Bordeaux'ya devam etmiş, Herrera uşağını efendi rolünü oynayıp kendisini Bordeaux'daki bir otelde beklemekle görevlendirmişti. Sonra gezgin satıcı kılığında posta arabasıyla geri dönmüş, gizlice Esther'in evine yerleşmişti; oradan Asya, Avrupa ve Paccard aracılığıyla mükemmel dolaplar çeviriyor, her şeyi, en başta da Peyrade'ı kontrol altında tutuyordu.

İğneli lafları ürkütücü olmaya başlayan fahişe, partinin verileceği gün olarak seçilen ve Opera'daki ilk balonun ertesi gününe denk gelen günden on beş gün kadar önce İtalyan tiyatrosundaki locasındaydı. Ona bir loca sunmak zorunda kalan Baron, metresini gözlerden saklamak ve Madam de Nucingen'in burnunun dibinde el âleme karşı onunla birlikte görünmemek için zemin katında bir loca tutmuştu. Esther locasını Lucien'in neredeyse her zaman eşlik ettiği Madam de Sérisy'nin locasını seyredebileceği bir yerden seçmişti. Zavallı kız salıları, perşembeleri ve cumartesileri Lucien'i Madam de Sérisy'nin yanında görmeyi mutluluk sayıyordu. Esther o ak-

şam saat dokuz buçuğa doğru Lucien'in Madam de Sérisy'nin locasına endişeli, solgun, neredeyse allak bullak bir yüzle girdiğini gördü. Bu içten yansıyan keder belirtilerini ancak Esther görebilirdi. Bir denizci açık denizi nasıl tanır bilirse, seven kadın da erkeğinin yüzünden her şeyi anlar. "Tanrım! Nesi var acaba? Neler oldu? Şimdi tavan arasında Avrupa ile Asya'nın odalarının arasında bir odaya tıkılmış yaşayan koruyucu meleği olacak o Cehennem zebanisine ihtiyacı olmasın sakın?" Aklı yüreğini dağlayan bu sorulara takılan Esther müziği yarım yamalak dinleyebiliyordu. Bu yüzden, "melekinin" elini ellerinin arasında tutarak, acayip vurgulamalarıyla, okuyan kadar dinleyenin de içine fenalık getiren Polonya Yahudisi şivesiyle[1] konuşan Baron'u da dinlemediği kolayca tahmin edilebilir.

Baron, elini bırakarak Esther'i hafiften sinirli bir hareketle itti. "Esther!" dedi, "Siz beni dinlemiyorsunuz!"

"Amaan Baron, Fransızcanın başını gözünü yardığınız yetmiyormuş gibi aşkı da öldürüyorsunuz!"

"Çok kötüsünüz!"

"Ben burada oturma odamda değilim ki, İtalyan tiyatrosundayım. Huret ya da Fichet tarafından imal edilmiş bir kasasınız siz, Doğa'nın bir cilvesiyle bir erkeğe dönüşmüşsünüz... Öyle olmasaydınız, müziği seven bir kadının locasında bu kadar patırtı yapmazdınız. Elbette sizi dinlemiyorum! Orada oturmuş, kâğıtların arasına giren mayısböceği gibi elbiseme yapışıp duruyorsunuz, merhametten güleceğim geliyor. 'Ne küzelsiniz, çıtır çıtır yiyesim keliyor!' deyip duruyorsunuz bana. Koca dangalak! Ya ben de size şöyle karşılık versem: 'Bu akşam dünkü kadar sinirime dokunmuyorsunuz, haydi evimize

1. Özgün metinde Baron de Nucingen'in konuşmaları kendine has şivesiyle italik olarak verilmektedir. (Ç.N.)

dönelim.' Tamam o zaman, iç çekme şeklinizden (çünkü sizi dinlemesem de hissediyorum) akşam yemeğini fazla kaçırdığınızı görüyorum, hazım saatiniz başlıyor. Benden ders alın (Size çok pahalıya patlıyorum, paranıza karşılık hiç olmazsa size ara sıra bir nasihatte bulunayım!), öğrenin azizim, insanın sizin gibi hazımsızlık sorunu varsa, öyle rastgele ve münasebetsiz saatlerde metresine 'Çok küzelsiniz...' falan demesi caiz değildir. Blondet, yaşlı bir askerin bu caka satma sevdası yüzünden dinin bağrında öldüğünü[1] söylemişti... Saat on. Siz saat dokuzda du Tillet'nin evinde yolunacak kazınız Brambourg Kontu'yla beraber akşam yemeğinden kalkmışsınız, daha hazmetmeniz gereken milyonlarınız ve trüf mantarlarınız var... Yarın saat onda uğrayın."

Baron bu tıbbi gerekçenin son derece haklı olduğunu kabul etse de, "Ne kadar da zalimsiniz!" diye bağırdı.

Esther, gözünü Lucien'in bulunduğu yerden ayırmadan, "Zalim mi?" dedi. "Bianchon'a, Desplein'e, şu yaşlı Haudry'ye muayene olmadınız mı? Aşk mutluluğunuzun şafağı aralanır gibi olduğundan beri sizi neye benzetiyorum biliyor musunuz?"

"Neye?"

"Pamuklara sarınmış küçümencik bir adama... Her saat başı koltuğundan pencereye kadar gidip termometrenin ipekböceği derecesinde, yani doktorunun yazdığı sıcaklıkta olup olmadığına bakıp duran bir adam!"

Baron, "Yeter ama, nankörün tekisiniz!" diye bağırdı. Geçkin âşıkların İtalyan tiyatrosunda oldukça sık duyduğu bu müziği şimdi kendisinin dinlemekte oluşu onu büyük bir umutsuzluğa sürüklemişti.

1. Brambourg Kontu Mareşal, bir dansçıyla birlikteyken aniden ölür ama gazeteler olayı, "Mareşal, dinin bağrında öldü," şeklinde verir. Dansçının adı da "Religion"a (din) çıkar. (Ç.N.)

"Nankör ha!" dedi Esther. "Peki şimdiye kadar siz bana ne verdiniz? Bir sürü tatsızlık! Yapma babalık, benim sizin gibi biriyle gurur duymam mümkün mü? Ama siz benimle gurur duyuyorsunuz, ben sizin sırmalı şeritlerinizi, üniformalarınızı şereflendiriyorum. Borçlarımı ödediniz, tamam. Ama hatırı sayılır miktarda milyonu da şuradan buradan çalıp çırptınız... (Ah, ah! Suratınızı asmayın öyle, kendiniz itiraf etmiştiniz ya...) Onun için size hiç koymaz o kadarı. Sizin en parlak unvanınız bu zaten... Sürtükle hırsız kadar birbirine yaraşır ikili mi olur? Siz hoşunuza giden bir papağan için muhteşem bir kafes yaptırdınız... Gidin, sorun bakalım Brezilya'dan gelme ara cinsi bir papağana, kendisini altın kafese kapatan adama minnet duyuyor muymuş? Öyle bakmayın bana, Budist rahibine benziyorsunuz... Kırmızı-beyaz aranızı Paris sosyetesine teşhir ediyorsunuz. 'Paris'te böyle papağanı olan var mı? Nasıl da bıcır bıcır konuşuyor! Lafları nasıl da tam yerine oturtuyor! Du Tillet gelince ona günaydın, küçük serseri diye seslenir,' diyorsunuz. Ama siz nadide bir laleye sahip Hollandalı gibi, İngiltere'nin Asya'da maaşa bağladığı, gezgin bir satıcıdan üç opera uvertürü çalan ilk İsviçre tabakasını satın alan eski bir *nabab* gibi pek mutlusunuz. Kalbimi mi istiyorsunuz? O halde ben de size kalbimi kazanmanın yollarını öğreteceğim..."

"Söyleyin, söyleyin! Sizin için her şeyi yaparım... Benimle eğleniyorsunuz ya, bayılıyorum!"

"Gençleşin, güzelleşin, şu anda karınızın locasına giren Lucien de Rubempré gibi olun da milyonlar dökerek elde edemediklerinize 'bedavaya' nasıl konuyorsunuz, görün!"

Vaşağın suratı asılmıştı. "Yanınızdan ayrılıyorum," dedi, "çünkü bu akşam gerçekten çekilmiyorsunuz..."

"Tamam o zaman, iyi akşamlar," diye cevap verdi

Esther. "Chorche"tan yatakta başınızı yukarıda tutmasını, ayaklarınızı da iyice sarkıtmasını isteyin. Bu akşam benziniz çok kötü, beyin kanaması filan geçirmeyin de... Bakın azizim, sağlığınızla ilgilenmediğimi de söyleyemezsiniz ya..."

Baron ayağa kalkmıştı, eli kapının tokmağındaydı.

Esther, mağrur bir el hareketiyle, "Nucingen, buraya gelin!" diye çağırdı.

Baron, köpek gibi itaat ederek ona doğru eğildi.

"Bu akşam size nazik davranmamı ve size bardak bardak şerbet ikram ederek mırıl mırıl konuşmamı ister misiniz koca canavar?"

"Ciğerimi yakıyorsunuz."

Esther, Baron'un şivesiyle alay ederek konuşmasına devam etti:

"Ciğerini yakıyormuşum! Öyle denmez, 'dağlamak' denir. Tamam, şimdi bana Lucien'i gönderin de bizim Balthazar şölenine davet edeyim. Kaçırmayacağından emin olayım. Eğer bu küçük pazarlıkta başarılı olursanız, size öyle bir, 'Sizi seviyorum benim koca Frédéric'im!" diyeceğim ki, siz bile inanacaksınız..."

Baron, Esther'in eldivenini öperek, "Büyücüsünüz siz!" dedi. "Sonunda böyle tatlı sözlerle okşanacaksam, sizden bir saat hakaret işitmeye razıyım..."

Esther, Baron'u çocuk azarlar gibi parmağıyla tehdit ederek, "Haydi ama," dedi, "dediğimi yapmazsanız, o zaman ben de..."

Baron ökseye tutulmuş da avcıya yalvar yakar olan kuş misali başını salladı.

Esther yalnız kalınca gözyaşlarını tutamaz hale geldi. Kendi kendine, "Tanrım! Lucien'in nesi var böyle?" diyordu. "Onu hiç bu kadar üzgün görmemiştim!"

İşte o akşam Lucien'in başına gelenler...

Bir kapının eşiğinde çekilen acılar

Lucien her akşamki gibi saat dokuzda kupa arabasıyla Grandlieu konağına gitmek üzere yola çıkmıştı. Bütün gençlerin yaptığı gibi, binek atıyla hafif gezinti arabasının atını sabah gezilerine ayırarak, kış akşamları için kupa arabası kiralamış, karşısına çıkan ilk araba kiralayıcısından muhteşem atlarla muhteşem bir araba seçmişti. Bir aydır her şey yüzüne gülüyordu; Grandlieu konağında üç defa akşam yemeğine alıkonmuş, Dük kendisine sıcak davranmış, omnibüs işletmesindeki tahvillerini üç yüz bin franga satınca arazisinin üçte bir bedelini daha ödemesi mümkün olmuştu. Clotilde de Grandlieu de süslendikçe süsleniyor, onu salonda yüzünde bir batman düzgünle karşılıyordu. Zaten Lucien'e olan tutkusunu açıkça ilan ediyordu. Yüksek mevkilerdeki bazı kişiler Lucien'le Matmazel de Grandlieu'nün evliliğine muhtemel gözüyle bakıyordu. Eski İspanya büyükelçisi ve bir süre dışişleri bakanlığı yapmış olan Chaulieu Dükü, Grandlieu Düşesi'ne Kral'dan Lucien'e markilik unvanı isteyeceğine dair söz vermişti.

Lucien, akşam yemeğini Madam de Sérisy'de yedikten sonra o akşam her günkü ziyaretini yapmak üzere Chaussée d'Antin Sokağı'ndan Saint-Germain semtine gitmişti. Gideceği yere varır, arabacısı kapıyı çalar, kapı açılır, kapıcı peronda durur. Lucien arabadan inerken avluda dört arabanın durduğunu görür. Sütunlu girişin kapısını açıp kapayan ortalıkçı uşaklardan biri Mösyö de Rubempré'yi fark edince, ilerleyip perona çıkar ve nöbetçi asker gibi kapının önüne dikilir. "Efendimiz evde yoklar!" der. Lucien, uşağa, "Madam Düşes'in misafir kabul günü," der. Uşak büyük bir ciddiyetle cevap verir:

"Madam Düşes dışarı çıktılar."

"Ya Matmazel Clotilde?"

"Madam Düşes evde değillerken Matmazel Clotilde'in Mösyö'yü kabul edebileceğini sanmıyorum..."

Yıldırım çarpmışa dönen Lucien, "Ama içeride konuklar var," diye üsteler. Uşak hem aptal hem saygılı davranarak, "Bilemem," diye cevap verir. Etiketi toplumun en müthiş yasası olarak kabul edenler için ondan daha korkunç bir şey yoktur. Lucien kendisini küçük düşüren bu korkunç sahnenin ne anlama geldiğini hemen kavramıştı; Dük ile Düşes kendisini kabul etmek istemiyorlardı. Sırtının buz kestiğini hissetti, alnında da soğuk ter damlacıkları birikmişti. Bu tartışma uşağının gözü önünde yaşanmıştı, adam araba kapısının tokmağını tutmuş, kapatıp kapatmamakta tereddüt ediyordu. Lucien geri dönmek istediğini işaret etti ama arabaya binerken merdivenden inenlerin sesini duydu. Kapıdaki uşak gelip arka arkaya seslendi: "Chaulieu Dükü'nün hizmetkârları!", "Grandlieu Vikontesi'nin hizmetkârları!"

Lucien'in uşağına tek sözü, "Çabuk İtalyan tiyatrosuna!" oldu. Bahtsız züppe acele etmesine rağmen, Chaulieu Dükü ile oğlu Rhétoré Dükü'nden kaçamadı, ama kendisiyle tek kelime konuşmadıkları için onlarla sadece selamlaşmak zorunda kaldı. Saraydaki büyük bir felaket, kendisinden korkulan bir gözdenin ayağının kaydırılması çoğu zaman bir kapının eşiğinde ifadesiz suratlı bir mabeyincinin iki çift lafıyla halledilir. Lucien, İtalyan tiyatrosuna giderken, "Bu felaketi vakit kaybetmeden akıl hocama nasıl bildirmeli?" diye düşünüyordu. "Neler oluyor?" Kuşku ve tahminlerle kendini kaybedecek hale gelmişti. Olan biten şuydu...

Aynı sabah saat on birde Grandlieu Dükü ailecek kahvaltı edilen küçük salona girmiş, Clotilde'i öptükten sonra ona şöyle demişti:

"Yavrum, yeni bir emre kadar Mösyö de Rubempré'yle ilgilenmekten vazgeçeceksin." Sonra elinden tutup düşesi bir pencerenin girintisine çekmiş, ikisinin orada alçak sesle fısıldaştıklarını görünce zavallı Clotilde'in beti benzi atmıştı. Annesi Dük'ü dinlerken, Matmazel de Grandlieu de annesini izliyordu ve kadının yüzünde derin bir şaşkınlık belirdiğini gördü. Dük, hizmetkârlardan birine, "Alın şu notu, Chaulieu Dükü'ne götürün Jean," demişti. "Kendisinden evet ya da hayır şeklinde bir cevap vermesini rica edin." Ardından karısına döndü:

"Bu akşam bize yemeğe davet ettim."

Kahvaltı son derece üzgün bir havada geçti. Düşes düşünceli, Dük kendi kendine kızgın gibiydi, Clotilde ise gözyaşlarını zorlukla tutabiliyordu. Annesi sevgi dolu bir sesle kızına, "Çocuğum, babanız haklı, onu dinleyin," dedi. "Ben size onun gibi, 'Lucien'i aklınızdan çıkarın!' diyemem. Hayır, ben senin acını anlıyorum..." (Clotilde annesinin elini öptü.) "Ama sana şunu diyeceğim meleğim: Tek bir hareket yapmadan bekle, madem onu seviyorsun, sessizce acı çek ve ailenin arkanda olduğuna inan! Büyük hanımefendiler her durumda görevlerini yerine getirmesini ve bunu asaletle yapmasını bildikleri için büyüktürler."

Bir zambak gibi solan Clotilde, "Mesele nedir?" diye sormuştu.

"Sana anlatılamayacak kadar vahim şeyler hayatım," diye cevap vermişti Düşes. "Çünkü eğer söylenenlerin aslı yoksa, kafanı boş yere karıştırıp bulandırmış olacaksın. Yok eğer doğruysa, bilmemen çok daha iyi."

Chaulieu Dükü, saat altıda çalışma odasında kendisini bekleyen Grandlieu Dükü'yle buluşmuştu. "Sana bir şey söyleyeceğim Henri..." (İki dük birbirlerine adlarıyla hitap eder, senlibenli konuşurlardı. Bu, samimiyetin derecesini göstermek, Fransız laubaliliğinin istilasını

durdurmak ve izzetinefisleri rencide etmek için icat edilmiş nüanslardan biridir.) "Öyle büyük bir sıkıntı içindeyim ki, ancak işleri çok iyi bilen eski bir dosta danışabilirim. Sen de bunu halledebilecek birisin. Bildiğin üzere, kızım Clotilde neredeyse kendisine koca olarak kabul etmeye zorlandığım şu Rubempré denen adamı seviyor. Ben bu evliliğe daima karşı çıktım ama ne yaparsın, Madam de Grandlieu, Clotilde'in aşkı karşısında zaafa düştü. O çocuk da arazisini geri alıp dörtte üçünü ödeyince, itiraz edecek bir şeyim kalmadı. Ama dün akşam imzasız bir mektup aldım (böyle mektuplara itibar etmediğimi bilirsin), mektupta bu delikanlının servetinin temiz olmayan bir kaynaktan geldiği, araziyi elde edebilmek için gerekli parayı ablasının verdiğini söyleyerek bize yalan söylediği vurgulanıyor. Kızımın mutluluğu ve ailemizin itibarı adına, beni aydınlatacak yollar gösterilerek tahkikat yaptırmam isteniyor. Al bak, önce bir oku..."

Chaulieu Dükü mektubu okumuş, "İmzasız mektuplar konusunda seninle aynı fikirdeyim azizim Ferdinand," diye cevap vermişti. "Ama küçümsesek de, onlardan faydalanmak zorundayız. Bu tür mektuplar aynı hafiyeler gibidir. Sen bu oğlana kapını kapat, biz de bilgi edinmeye başlayalım...Tamam, meseleyi üstleniyorum. Dava vekilin Derville olacak, sonuna kadar güvendiğimiz bir adam. Pek çok ailenin sırlarına vakıftır, bu işi iyi götürür. Dürüst, ağırlığı olan, şerefli adamdır; kurnazdır, ince düşünür; ama ancak üzerine aldığı işi bilir, onu ancak güven duyabileceğin bir tanık olarak kullanırsın. Dışişleri bakanlığında, kraliyet polisinde bir adamımız var, devlet sırlarını ortaya çıkarmakta üstüne yok, onu sık sık göreve yollarız. Derville'e bildir; bu mesele için yanına bir yardımcı verilecek. Bizim hafiye Légion d'Honneur nişanı takmış bir 'beyefendi' olacak, diplomat gibi görü-

necek. Bu anasının gözü herif avcı olacak, Derville de sadece ona avda eşlik edecek. Pireyi deve mi yapmışlar, yoksa şu küçük Rubempré ile ipleri koparmak mı lazım, dava vekilin söyler. Sekiz gün içinde ne yapman gerektiğini öğreneceksin." Grandlieu Dükü, "Küçükbeyimiz henüz o kadar marki olmadı, sekiz gün üst üste beni evde bulamayınca alınacak hali yok ya," dedi. Eski bakan, "Üstelik kızını ona verecekken," diye cevap verdi, "eğer imzasız mektupta yazılanlar doğruysa, seni ne ilgilendirir! Bizim gelin Madeleine İtalya'ya gitmek istiyordu, Clotilde'i de onunla beraber seyahate gönderirsin..."

Grandlieu Dükü, "Beni büyük bir yükten kurtardın!" dedi. "Sana şimdiden teşekkür etsem mi, bilemiyorum."

"Önce bir halledelim de..."

Grandlieu Dükü, "Ha sahi!" diye bağırdı. "O beyefendinin adı ne? Derville'e bildirmemiz lazım... Yarın onu bana gönder, saat dörde doğru Derville bende olacak, ben ikisini bir araya getiririm."

Eski bakan, "Adamın asıl ismi Corentin galiba, ama sen duymamış ol," dedi. "Sana bakanlıktaki adıyla gelecek. Adı Mösyö de Saint bilmem kim olacak... Dur bakayım; Saint-Yves miydi, yoksa Sainte-Valere mi? İkisinden biri işte. Ona güvenebilirsin, XVIII. Louis gözü kapalı güvenirdi."

Bu görüşmenin ardından baş hizmetkâra kapıları Mösyö de Rubempré'ye kapatma emri verilmiş ve yukarıda görüldüğü gibi bu emir yerine getirilmişti.

Sahne localarda

Lucien, İtalyan tiyatrosunun fuayesinde sarhoş gibi dolanıp duruyordu. Kendini Paris'in kaymak tabakasının maskarası olmuş gibi görüyordu. Rhétoré Dükü, yaptığı küstahlıklar yüksek tabakanın raconuna uygun olduğundan, öcünüzü alamadığınız ama yüzüne gülmeniz gereken o acımasız düşmanlardan biriydi. Rhétoré Dükü, Grandlieu konağının kapısında geçen sahneden haberdardı. Bu beklenmedik felaketi güncel, özel, mahrem danışmanına haber vermek gereğini hisseden Lucien, Esther'in evine giderse kendisini tehlikeye atacağını düşünerek korktu, çünkü Esther'in konukları olabilirdi. Kafası o kadar karışıktı ki, Esther'in tiyatroda olduğunu bile unutmuştu. Onca şaşkınlık arasında bir de Rastignac'la konuşması gerekti; üstelik gelişmelerden bihaber olan Rastignac yakında evleneceği için onu kutluyordu. Aynı anda Nucingen belirdi, Lucien'e gülümsüyerek, "Lütfedip Madam de Champy'nin locasına gelir misiniz?" dedi, "Evimizin açılışına sizi bizzat davet etmek istiyor da..."

O an bankeri, imdadına yetişen bir can simidi gibi gören Lucien, "Seve seve Baron!" diye cevap verdi.

Esther, Nucingen'in Lucien'le beraber locaya girdiğini görünce, "Bizi yalnız bırakın Baron," dedi. Lucien'e anlamlı anlamlı bakarak, "Gidip Madam du Val-Noble'la görüşün, kendisi yanında *nabab*'ıyla üçüncü katta bir locada... Hindistan'da da ne çok *nabab* yetişirmiş!" diye ekledi.

Lucien gülümsedi. "O *nabab* da da müthiş bir şekilde sizinkine benziyor," dedi.

Esther, Baron'la konuşmaya devam ederken, bir başka anlamlı bakışla Lucien'e cevap verdi:

"*Nabab*'la birlikte yanıma getirin. Adam sizinle tanışmak için can atıyormuş, çok zengin olduğunu söylüyorlar. Zavallı kadın bana yakındı durdu, adamla işler pek yolunda gitmiyormuş. Siz ağırlık atmasına yardım ederseniz belki biraz hafifler."

"Siz bizi hırsız sandınız anlaşılan," dedi Baron.

Esther locanın kapısı kapanır kapanmaz, dostunun kulağına dudaklarını değdirerek fısıldadı:

"Lucien'im, neyin var?"

"Mahvoldum! Grandlieue konağının kapısından çevrildim, evde kimse yok bahanesiyle beni içeri almayı reddettiler! Oysa Dük'le Düşes evdeydiler, avluda da tam beş adet arabanın atları eşinip duruyordu..."

"Nasıl yani, evlilik suya mı düştü!" dedi Esther heyecanlı bir sesle. Çünkü bir an için Cennet'in kapısının aralandığını görür gibi olmuştu.

"Başıma çorap örenin kim olduğunu daha bilmiyorum..."

Kız tatlı mı tatlı bir sesle cevap verdi:

"Lucien canım, neden kendini üzüyorsun? İleride daha iyi bir evlilik yaparsın... Senin için iki arazi daha kazanırım ben..."

"Bu akşam tiyatrodan sonra bir sofra hazırlat da Carlos'la gizlice konuşabileyim. Sahte İngiliz'le Val-Noble'u davet etmeyi de unutma. O adam benim mahvıma neden oldu! Düşmanımız o! Onu yakalayıp..."

Devam edemeyen Lucien, eliyle umutsuzca bir hareket yaparak sustu.

Kendini ateşe atılmış gibi hisseden zavallı kız sordu:

"Ne var peki?

Lucien sesini yükseltti:

"Eyvah, Madam de Sérisy beni görüyor! Yetmezmiş gibi, Rhétoré Dükü de yanında. Herif bu akşam yaşadığım tatsızlığa tanık oldu."

Gerçekten de tam o anda Rhétoré Dükü, Sérisy Kontesi'nin yarasını deşmekle meşguldü. Genç Dük locayı ve Lucien'i işaret ediyordu:

"Herkesin Lucien'i Matmazel Esther'in locasında görmesine izin veriyorsunuz. Madem Lucien'le ilgileniyorsunuz, böyle bir şeyin olmaması için onu uyarmanız lazım. Esther'in evinde akşam yemeğine kalınabilir, hatta orada şey de yapılabilir ama... Aslına bakarsanız, Grandlieu'lerin bu çocuğa soğuk davranmalarına artık şaşmıyorum. Kapıdan çevrildiğini gördüm de..."

Madam de Sérisy, tek gözlü dürbününü Esther'in locasına doğrultmuştu.

"Bu kızlar çok tehlikeli," dedi.

"Evet," dedi Dük, "hem yapabildikleri hem istedikleriyle..."

"Onu iflas ettirecekler!" dedi Madam de Sérisy. "Çünkü bana söylediklerine göre, bunlara para ödense de, ödenmese de hep pahalıya patlarlarmış."

Genç Dük şaşırmış gibi yaparak, "Lucien için geçerli değildir canım!" diye cevap verdi. "Pahalıya patlamak bir yana, bu kızlar ihtiyacı olduğunda üstüne ona para bile verir, hepsi peşinde!"

Kontes'in ağzının kenarında, gülümseme kategorisine sokulamayacak hafif, asabi bir kasılma oldu.

Esther, Lucien'e, "O halde gece yarısı yemeğe gel," dedi. "Blondet ile Rastignac'ı da getir. Hiç olmazsa aramızda neşeli iki insan olsun, dokuz kişiden fazla da olmayalım."

"Bir yolunu bulup Baron'a söyle, Avrupa'yı buraya göndersin. Asya'yı uyaracağını bahane edersin. Sen de Avrupa'ya başıma gelenleri anlatırsın, böylece Carlos, *nabab*'ı kafeslemeden önce durumdan haberdar olmuş olur."

"Tamam," dedi Esther.

Peyrade, bilmeden düşmanıyla muhtemelen aynı çatı altında bir araya gelecekti. Kaplan aslanın inine giriyordu, hem de etrafı muhafızlarla çevrili bir aslanın.

Lucien, Madam de Sérisy'nin locasına döndüğünde, Kontes başını ona doğru çevirmek, ona gülümsemek ve eteğini düzeltip yanında ona yer açmak yerine, içeri giren kişiyle hiç ilgilenmiyormuş gibi yaparak dürbünüyle salonu taramaya devam etti. Lucien dürbünün titremesinden, Kontes'in bir bakıma gayrimeşru mutluluklarının kefareti sayılan o korkunç azap ve heyecanın pençesinde kıvrandığını fark etti. Ancak gene de locanın ön tarafında oturan Kontes'in yanına inmeden edemedi ve karşı köşeye sıkışarak kadınla aralarında küçük bir boşluk bıraktı. Locanın kenarına yaslandı, sağ dirseğini pervaza, eldivenli elini çenesine dayadıktan sonra vücudunun neredeyse dörtte üçü salona bakarken hafifçe dönüp Kontes'in bir şey demesini bekledi. Perdenin ortalarına gelinmiş, kadın hâlâ ağzını açıp tek kelime etmediği gibi dönüp yüzüne bile bakmamıştı.

"Neden buradasınız bilmiyorum," dedi sonunda. "Sizin yeriniz Matmazel Esther'in locası..."

Lucien, Kontes'in yüzüne bile bakmadan, "Zaten ben de oraya gidiyorum," diyerek locadan çıktı.

Madam du Val-Noble, yanında Peyrade'la Esther'in locasına girdi. Baron, Peyrade'ı tanımamıştı.

"Şekerim," dedi Val-Noble, "sana Mösyö Samuel Johnson'u takdim etmekten memnunluk duyarım. Kendisi, Mösyö de Nucingen'in yeteneklerine hayran."

Esther, Peyrade'a gülümseyerek.

"Sahiden mi beyefendi?" dedi.

"O, *yes*, *bokop*," dedi Peyrade.

Esther gülümsedi.

"Şuna bakın Baron, işte sizinkine benzeyen bir Fransızca! Hemen hemen aşağı Brötoncanın Burgonya diline

benzemesi gibi... Sizleri para konuşurken dinlemek beni çok eğlendirecek... Baronumla tanıştırmak için sizden ne istiyorum biliyor musunuz Mösyö?"

"O! Ben siiize teşkür erdim, beni beronla teniştirceksiniz."

"Evet," diye devam etti Esther, "Akşam yemeğine evime gelerek beni sevindirin... Erkekleri birbirine bağlamak için şampanyanın mühründen daha tesirli zamk yoktur; bütün işleri mühürler, özellikle de insanın içine gömülüp battıklarını. Bu akşam gelin, iyi çocuklar olacak, tanışırsınız!"

Sonra Baron'un kulağına eğildi:

"Size gelince sevgili Frédéric... Arabanız bekliyor, bir koşu Saint-Georges Sokağı'na gidip Avrupa'yı bana getirin, vereceğim yemek daveti için onunla bir şey konuşmam lazım... Bu arada Lucien'i alıkoydum, yanında esprili iki arkadaşını da getirecek..."

Arkasından da Madam du Val-Noble'un kulağına eğildi:

"İngiliz'i bir güzel işletiriz."

Peyrade'la Baron iki kadını yalnız bıraktılar.

Her zevkin bir mihneti var

"Ah şekerim, eğer şu koca hödüğü işletmeyi başarırsan, ben sana işte o zaman akıllı kadın derim!" dedi La Val-Noble.

Esther güldü:

"Madem imkânsızdı, o halde sen de onu sekiz günlüğüne bana ödünç verseydin."

"Aman, ona yarım gün bile katlanamazdın!" dedi Madam du Val-Noble. "Yediğim somun taş gibi, dişlerim kırılacak. Yaşadığım sürece bir daha hiçbir İngiliz'i mutlu etmeye uğraşmayacağım... Soğuk nevale bunlar, hepsi bencil, kostümlü birer domuz..."

"Nasıl yani? Saygısızlık mı ediyor?" dedi Esther gülümseyerek.

"Tam tersi şekerim, o canavar bana daha sen bile dememiştir."

"Hiçbir durumda mı?" dedi Esther.

"Sefil adam bana sürekli madam diye hitap ediyor ve her erkeğin kendi çapında şirinlik yaptığı özel anlarda bile dünyanın en ruhsuz adamı olarak kalıyor. Sıkı dur; aşk onun için tıraş olmak gibi bir şey. Usturalarını siliyor, kılıflarına yerleştiriyor, aynada kendine bakıyor... Öyle bir havası var ki sanki kendi kendine şöyle diyor: 'Neyse, bir yerimi kesmemişim!' Sonra bana bir kadını deli edecek kadar saygılı davranıyor. Bu aşağılık evcimen Milord zavallı Théodore'u saklanmaya, saatlerce tuvalet odamda ayakta bekletmeye mecbur bırakmaktan da zevk alıyor. Bir de her şeyde bana ters gitme huyu var... Ayrıca cimri mi cimri... Gobseck'le Gigonnet'yi topla, öyle. Beni akşam yemeğine götürdüğünde kazara arabamla gelmemişsem, eve döneceğim arabanın parasını bile ödemiyor!"

"Olur şey değil!" dedi Esther, "Bu hizmetlerin karşılığında sana ne veriyor?"

"Hayatım, kesinlikle tek kuruş vermiyor. Ayda kupkuru beş yüz frank, bir de arabanın kirasını ödüyor. Hem de nasıl bir araba dersin? Hani düğün günlerinde belediyeye, kiliseye ve *Cadren-Bleu*'ye[1] gitmek için bak-

1. (Fr.) Mavi Kadran. İhtilal'den önce oyun yazarlarının tercihiyle ünlü Paris restoranı. (Ç.N.)

kal çakkal kısmının kiraladığı cinsten arabalar vardır ya, öyle! Saygısıyla kanımı kurutuyor. Sinirlenmeye ve rahatsızlığımı göstermeye çalışacak olsam, hiç kızmadan 'Leydimin keyfi ne isterse onu yapsın istiyorum, çünkü zarif bir hanımefendiye, pamuk çuvalısınız, malsınız, demek kadar nefret edilesi bir şey olamaz. Karşınızda *a member of society de temperence, and anti-slavery*[1] var!' diyor. Anlayacağın, bizim hödük, soluk benziyle, kupkuru, buz gibi öylece duruyor. Zencilere nasıl saygı duyuyorsam sana da öyle saygı duyuyorum, yani bunu kalpten değil, kölelik karşıtı fikirlerim yüzünden yapıyorum demeye getiriyor."

"Ne kadar aşağılıkmış, bu kadarı da olmaz!" dedi Esther, "Ama ben olsam o Çinliyi mahvederdim!"

"Mahvetmek mi!" dedi Madam du Val-Noble, "Adamı mahvedebilmem için önce beni sevmesi lazım! Ama ondan iki kuruş istemek senin içinden de gelmezdi. Ciddi ciddi dinler, seni tokat yemeye razı edecek o Britanyalı nezaketiyle, şu yoksul hayatında aşk gibi ufacık bir şey için sana fazlasıyla para ödediğini söylerdi."

"Desene, bizim durumumuzda bu tip erkeklere çatmak da varmış!" diye haykırdı Esther.

"Ah! Şekerim, sen gene şanslısın! Nucingen'ciğine iyi bak."

"Ama senin *nabab*'ın aklında bir şey varmış galiba?"

"Adele öyle dedi," diye cevap verdi Madam du Val-Noble.

"Bak hele şekerim, bu adam bir kadını kendinden nefret ettirip kendini kovdurana kadar zaman kazanma derdinde..." dedi Esther.

"Ya da Nucingen'le iş yapmak istiyor, bizim yakın

1. İtidal ve Kölelikle Mücadele Derneği'nin bir üyesi. (Ç.N.)

olduğumuzu bildiğinden bana yanaştı. Adele öyle olduğuna inanıyor. İşte bu yüzden bu akşam seninle tanıştırdım onu. Ah, adamın aklından ne geçiyor bir emin olabilsem, seninle ve Nucingen'le ne güzel anlaşırdım."

"Peki hiç kızmıyor musun?" dedi Esther, "Arada bir içinden geçenleri suratına çarpmıyor musun?"

"Sen olsan denerdin, sen kurnazsındır... Ama istediğin kadar nazik ve sevimli davran, adam seni o buz gibi tebessümleriyle öldürür, sana şöyle cevap verirdi: 'Ben köleliğe karşı bir insanım, siz de özgür birisiniz...' Ona dünyanın en tuhaf şeylerini söylesen, sana şöyle bir bakıp, 'Very good!' der, sen de onun gözünde bir kukladan başka bir şey olmadığını anlarsın."

"Peki ya öfkelenince?"

"Hiçbir şey değişmez. Senin öfken onun için seyirlik bir şey olur. Adamı göğsünün sol yanından ameliyat etseler, kılı kıpırdamaz. İç organları tenekeden olmalı. Kendisine de söyledim. Bana ne dese beğenirsin: 'Ben bu fiziksel yapımdan çok memnunum!' Her daim pek bir kibar. Hayatım, adamın ruhuna sanki kılıf geçirmişler... Merakımı gidermek için bu eziyete birkaç gün daha katlanacağım. Yoksa Philippe'e Milord hazretlerini çoktan tokatlatırdım. Kılıçta üstüne yoktur. Yapılabilecek tek şey o zaten..."

"Ben de onu diyecektim!" dedi Esther hararetle, "Ama önce boks yapıp yapmadığını bir öğren. Çünkü bu geçkin İngilizlerin içinde bir melanet yatıyor hayatım!"

"Hayır, bunun gibisi olamaz. Bana ne emrettiğimi, bana sürpriz yapmak için (ya tabii!) hangi saatte gelebileceğini sorarken ve sözüm ona centilmence lafları sıralayıp kibarlıktan kırılırken görsen, bana bakıp 'İşte tapılan bir kadın' derdin. Her kadın aynısını söylerdi zaten..."

"Bir de bize gıpta ederler şekerim," dedi Esther.

"Ah öyle!" diye haykırdı Madam du Val-Noble. "He-

pimiz hayatımızda fazla önemsenmediğimizi az çok öğrenmişizdir ama hiçbir kabalık beni bu Porto şarabı tulumu kılıklı herifin saygılı davranışları kadar zalimce, derinlemesine, tepeden tırnağa aşağılamamıştır şekerim. Çakırkeyif mi oldu, çekip gidiyor. Adele'e, rahatsız etmek istemiyorum da ondan diyormuş, bir de aynı anda iki iktidara birden hükmedemezmiş. Kadına ve şaraba yani... Arabama da el koydu, benden çok o kullanıyor... Aah ah! Bu akşam şunu masanın altına bir güzel yuvarlasaydık... Ama on şişe içiyor, ancak çakırkeyif oluyor. Bakışları bulanıklaşıyor ama her şeyi görüyor."

"Pencerelerinin dışı kirli olup içeriden dışarıda olan biten her şeyi gören insanlar gibi," dedi Esther. "Böyle insanları bilirim. Du Tillet'de de bu özellik vardır, hem de fazlasıyla."

"Du Tillet'yi de yemeğe getirmeye çalış, Nucingen'le ikisi onu dümenlerinden birine dahil edebilirlerse, hiç olmazsa öcümü almış olurum! Dilenecek hale getirseler şunu! Ah şekerim, çok komik, çok iyi, çok eğlenceli bir çocuk olan zavallı Falleix'den sonra bu riyakâr Protestan'a düşmek! Ne kadar güler, eğlenirdik! Borsacıların silme salak olduğunu söylerler... Benim zavallımsa tek bir defa akılsız davrandı..."

"Ama seni beş parasız bıraktı, sen de zevkin mihnetini tatmış oldun işte."

Mösyö de Nucingen'in getirdiği Avrupa, yılana benzeyen kafasını kapıdan uzattı, hanımının kulağına söylediği birkaç cümleyi dinledikten sonra ortadan kayboldu.

Yılanlar birbirine dolanıyor

Akşam saat on bir buçukta Saint-Georges Sokağı'nda ünlü fahişenin kapısında beş araba durmuştu. Bunlar Rastignac, Blondet ve Bixiou ile gelen Lucien'in, du Tillet'nin, Baron de Nucingen'in, sahte İngiliz para babasının ve du Tillet'nin ayarladığı Florine'in arabalarıydı. Üçlü pencere kanatları Çin'den gelen muhteşem perdelerin kıvrımlarıyla gizlenmişti. Yemek saat birde servis edilecekti. Şamdanlar alev alev yanıyor, küçük salon ve yemek salonu ihtişamıyla göz kamaştırıyordu. Ancak bu üç kadınla bu erkeklerin kaldırabileceği o sefahat âlemlerinden biri yaşanacak gibiydi. Önce oyun oynandı, çünkü aşağı yukarı iki saat kadar beklemek gerekiyordu.

"Oynuyor musun Milord?" dedi du Tillet Peyrade'a.

"O'Connell'le, Pitt'le, Fox'la, Canning'le, Lord Brougham'le oynamışlığım vardır, sonra Lord..."

"Özetle bir sürü lord deyin de tamam olsun," dedi Bixiou.

"Lord Fitz-William, Lord Ellenborough, Lord Herford, Lord..."

Bixiou, eğilip Peyrade'ın pabuçlarına baktı.

"Ne arıyorsun?" diye sordu Blondet.

"Ne arayacak, makineyi durdurmak için itilecek zembereği arıyor!" dedi Florine.

"Fişi yirmi franktan oynar mısınız?" dedi Lucien.

"Siz ne kadar kaybetmeyi göze alıyorsanız, o kadara oynarım..."

Esther, Lucien'e, "Amma da iddialıymış!" dedi, "Herkes de onu İngiliz sanıyor!"

Du Tillet, Nucingen, Peyrade ve Rastignac bir vist masasına oturdular. Florine, Madam du Val-Noble, Esther, Blondet, Bixiou ateşin başında kalıp sohbet etmeyi

tercih ettiler. Lucien, zamanını muhteşem bir gravür kitabını karıştırarak geçirdi.

Şatafatlı bir kıyafet içinde beliren Paccard, "Madam, sofra hazır," dedi.

Peyrade'ı Florine'in soluna oturttular, öbür yanına da Bixiou'yu koydular. Esther, Bixiou'ya talimat vermiş, içki konusunda *nabab*'a hodri meydan diyerek adama içirebildiği kadar içirmesini tembihlemişti. Bixiou'nun içiciliğinin sınırı yoktu. Peyrade hayatında ne böyle bir ihtişam görmüş, ne böyle bir sofrada yemek yemiş, ne de böylesine güzel kadınlarla karşılaşmıştı.

"Bu gece, Val-Noble denen kadına sarf ettiğim bin eküye değdi," diye düşündü, "üstelik az önce adamların bin frangını da aldım."

Lucien'in yanında oturan Madam du Val-Noble bir el hareketiyle yemek salonundaki ihtişamı işaret ederek, "İşte örnek alınması gereken bir ortam!" diye bağırdı.

Esther, Lucien'i yanı başına oturtmuş, masanın altından ayaklarını ayaklarının arasına almıştı.

Val-Noble, ilgisiz bir tavır takınan Peyrade'a baktı:

"Duydunuz mu? İşte bana bunun gibi bir ev dayayıp döşemelisiniz! İnsan Hindistanlardan milyonlarla dönüp de, Nucingen'lerle iş yapmaya kalktı mı, onların düzeyinde olmalı!"

"Ben itidal cemiyetine mensubum..."

"O halde sıkı içicisinizdir amca bey," dedi Bixiou, "çünkü Hindistan çok sıcakmış diyorlar!"

Bixiou, yemek boyunca Peyrade'a Hindistan'dan gelen amcası gibi davranarak takıldı durdu.

Nucingen, Peyrade'ı süzerek, "Madam du Val-Noble bana birtakım fikirleriniz olduğunu söyledi," dedi.

Du Tillet, Rastignac'a döndü:

"İşte dinlemek istediğim şey, kafa göz yararak konuşan iki adam karşı karşıya!"

Bixiou, du Tillet'nin Rastignac'a ne söylediğini anlamıştı.

"Göreceksiniz, sonunda anlaşacaklar."

"Sir Baron, ben *little* bir spekülasyon tasarladım, *oh very comfortable*... Çok kazançlı, siz var çok kâr etmek..."

Blondet, du Tillet'ye, "Göreceksiniz," dedi, "en fazla bir dakika içinde konuyu İngiliz parlamentosuna ve hükümetine getirmiş olacak."

"*China*'da bu iş... Afyon işi..."

Nucingen küresel ticarete vâkıf bir adamın tavrıyla bir acele, "Evet, biliyorum," dedi, "ama İngiliz hükümeti Çin'e açılabilmek için afyonu silah olarak kullanıyor, bize kesinlikle izin vermez..."

Du Tillet, Blondet'ye, "İşe bak," dedi, "Nucingen İngiliz hükümetiyle ilgili lafı adamın ağzından aldı!"

Madam du Val-Noble bağırdı:

"Aaa! Demek afyon ticareti yaptınız siz! Neden bu kadar uyuntu olduğunuzu şimdi anlıyorum! Uyuşukluk sizin kalbinize bile sinmiş canım..."

Baron, sözde afyon satıcısına Madam du Val-Noble'u işaret ederek sesini yükseltti:

"Görüyor musunuz, siz de benim gibisiniz; milyonerler kadınlarına bir türlü yaranamaz, kendilerini bir türlü sevdiremezler..."

"Ben mileydiyi şok ve sık sık sevdim," diye cevap verdi Peyrade.

"Hep bu itidalli olma merakı yüzünden," dedi Bixiou. Bu arada Peyrade'a üçüncü Bordeaux şişesini içirmiş, bir şişe de Porto şarabı açmıştı.

"Ooo!" diye bağırdı Peyrade, "İngiltere'de Portekiz şarabının âlâsı var."

Blondet, du Tillet ve Bixiou bakışıp gülümsediler. Peyrade'da her şeyini, hatta esprilerini bile o anki kimliğine uydurma gücü vardı. En iyi altın ve gümüşün İngil-

tere'de bulunduğunu iddia etmeyecek çok az İngiliz çıkar. Normandiya'dan getirilip Londra pazarına sürülen piliç ve yumurtalar İngilizlere Londra piliç ve yumurtalarının Paris'tekilerden üstün (*very fine*) olduğunu iddia etme hakkını verir, oysa bu piliçlerle yumurtalar Paris'e de aynı yöreden gelmektedir. Esther ve Lucien, Peyrade'ın kılık kıyafet, konuşma ve cüretkârlık konusundaki mükemmelliği karşısında şaşkına döndüler. Yiyip içerek, sohbet ederek ve gülerek sabahın dördü edildi. Bixiou, Brillat-Savarin'ın[1] son derece eğlenceli bir üslupla anlattığı o zaferlerden birini kazandığını sandı. Ama amcam dediği Peyrade'a içki koyarken kendi kendine, "İngiltere'yi yendim!" deyince, Peyrade bu zalim alaycıya ancak kendisinin duyabileceği bir şekilde cevabı yapıştırdı: "Her zaman yeğenim, her zaman!"

"Hey, sizler! Ben ne kadar İngiliz'sem bu da o kadar İngiliz işte! Bu amca, halis Gaskonyalı! Zaten benim amcamın başka bir yerden çıkması mümkün mü!"

Bixiou, Peyrade'la yalnız olduğundan bu açıklamayı duyan olmadı.

Peyrade sandalyesinden yere yuvarlandı. Paccard adamı çabucak yakaladığı gibi bir tavan arasına çıkardı, Peyrade orada derin bir uykuya daldı. *Nabab*, akşam saat altıda yüzünün ıslak bir bezle silindiğini hissederek uyandığında kendisini kolanlı kötü bir yatakta, kapüşonlu siyah pelerin giymiş, maskeli Asya ile burun buruna buldu.

"Aaa! İşte Peyrade Babacık! Bu kaç, iki mi?"

"Neredeyim ben?" dedi Peyrade etrafına bakarak.

"Bana bakın, ayılırsınız," diye cevap verdi Asya. "Madam du Val-Noble'u sevmeseniz bile kızınızı seversiniz, değil mi?"

1. Hedonizm yanlısı Fransız gurme ve yemek kitabı yazarı. (Ç.N.)

"Kızım mı!" diye kükredi Peyrade.

"Evet, Matmazel Lydie..."

"Ee, ne olmuş?"

"Olmuşu; kızınız artık Moineaux Sokağı'nda değil, kaçırıldı."

Peyrade savaş alanında ağır bir yara yüzünden ölen askerler gibi inledi.

"Siz İngiliz taklidi yaparken, birileri de Peyrade taklidi yapıyordu. Sizin küçük Lydie'niz babasının peşi sıra gittiğini sandı, emin yerde... Onu asla bulamazsınız! Yeter ki yaptığınız kötülüğü telafi edin."

"Hangi kötülüğü?"

"Dün Grandlieu Dükü'nün konağında Mösyö Lucien de Rubempré'yi kapıdan çevirmişler. Çevirdiğin dolaplarla peşimize taktığın adam yüzünden!"

Peyrade'ın ağzını açtığını görünce de, "Tek kelime etmeden dinle!" dedi ve ne demek istediğini anlatmak için her kelimenin üstüne basa basa devam etti:

"Kızına o tertemiz ve lekesiz haliyle ancak ve ancak Mösyö Lucien de Rubempré'nin Matmazel Clotilde'le evlenip Saint-Thomas-d'Aquin Kilisesi'nden çıktığının ertesi günü kavuşacaksın. Eğer Lucien de Rubempré on gün içinde Grandlieu'lerin konağına eskisi gibi kabul edilmeyecek olursa, korkunç bir şekilde öleceksin. Bu akıbetten, yiyeceğin darbeden seni kimse kurtaramaz. Sonra, ölümün kesinleşse bile çabuk ölmeyeceksin, ölmeden önce şunu kafana sokman için sana zaman tanınacak: 'Kızım hayatının geri kalanında fahişelik yapacak!' Bizim elimize böyle bir kız vermekle çok salakça davrandın ama hükümetimizin bu mesajı üzerine kafa yoracak kadar aklın kalmıştır. Ötme, tek kelime etme, git Contenson'a kıyafetini değiştir, evine dön. Katt'a sorduğunda, sana küçük Lydie'nin aşağı indiğini ve bir daha da kimseye görünmediğini söyleyecek. Eğer ağlayıp sızlanır-

san, eğer bir şeyler yapmaya kalkarsan, kızının sonu sana söylediğim gibi olur; de Marsay'e 'sözlü' o. Canquoëlle Baba'yla uzun uzun konuşulmaz, laf dolandırılmaz, öyle mi? Şimdi aşağı in, bundan sonra da sakın bizim işlerimize taş koymaya kalkma."

Asya, Peyrade'ı acınacak bir halde bıraktı. Her kelimesi adamın beynine bir balyoz gibi inmişti. Hafiyenin gözlerinde iki damla gözyaşı vardı, iki damla gözyaşı da ıslak iki çizgi halinde yanaklarının altında birleşmişti.

Bir an Avrupa'nın kafası içeri uzandı, "Mösyö Johnson'u akşam yemeğine bekliyorlar," dedi.

Peyrade cevap vermeden aşağı indi, bir araba durağına kadar sokak sokak yürüdü, koşup Contenson'da üstünü değiştirdi ama ona hiçbir şey söylemedi, tekrar Canquoëlle Baba kılığına girerek sekizde evine geldi. Yüreği çarpa çarpa merdivenlerden çıktı. Flaman kadın, efendisinin geldiğini duyunca, saf saf sordu. "Peki ya Matmazel nerede kaldı?" Yaşlı hafiye bir yere dayanmak ihtiyacını hissetti. Yediği darbe gücünü aşmıştı. Kızının dairesine girdi. Daireyi boş bulunca, Katt'ın olayın nasıl geliştiği konusunda anlattıklarını işitince kederinden bayıldı. Son derece ustalıkla organize edilmiş bir kaçırma olayı vardı karşısında, ancak kendisinin akıl edebileceği mükemmellikte bir plandı bu. "Haydi bakalım!.." dedi içinden, "Çaresiz boyun eğeceğiz... İntikam almayı daha sonra düşünürüz, önce Corentin'e gidelim... Karşımızda ilk defa böyle hasımlar var. Corentin o yakışıklının isterse imparatoriçelerle evlenmesine izin versin! Ah kızımın ona neden ilk görüşte âşık olduğunu şimdi anlıyorum... Ah şu İspanyol Rahip'i işini nasıl da biliyor! Cesaret Peyrade Baba, avını boğacaksın!"

Zavallı baba, kendisini bekleyen korkunç darbeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu.

Corentin'in evine gelince, Peyrade'ı tanıyan güveni-

lir uşak Bruno, "Mösyö gitti..." dedi.

"Uzun süreliğine mi?"

"On günlüğüne!"

"Nereye?"

"Bilmiyorum!"

"Aman Tanrım! Ben de iyice aptallaştım! Sanki biz olsak uşaklara söylermişiz gibi, kalkmış nereye diye soruyorum..."

Parlak Yıldız Hanı

Peyrade'ın Saint-Georges Sokağı'ndaki tavan arasında uyandırılmasından birkaç saat önce, Passy'deki kır evinden dönen Corentin, üstünde itibarlı bir evin uşak üniformasıyla Grandlieu'lerin konağında arzıendam ediyordu. Siyah üniformasının iliğinde Légion d'Honneur kurdelesi görünüyordu. Pudralı saçlı, buruş buruş, rengi kaçmış ufak tefek bir ihtiyar kılığına girmişti. Gözlerini bağa gözlüklerle perdelemişti. Yaşlı büro şeflerine benziyordu. Adını söyleyince (Mösyö de Saint-Denis), Grandlieu Dükü'nün çalışma odasına götürüldü, Derville de oradaydı ve Corentin'in yazıişleriyle görevli ajanına bizzat yazdırdığı mektubu okumakla meşguldü. Dük, bir kenara çektiği Corentin'e, onun zaten bildiği şeyleri aktardı. Mösyö de Saint-Denis bir yandan saygılı ve soğuk bir ifadeyle Dük'ü dinlerken, bir yandan da bu büyük asilzadeyi inceliyor, kadife kaplı bu özün içine kadar nüfuz ederek, oldum bittim *whist* ile Grandlieu ailesinin itibarından başka hiçbir şeyi dert etmeyen bu hayatı gün ışığına çıkararak eğleniyordu. Büyük asilza-

deler kendilerinden aşağı konumdakilerle konuşurken o kadar safça davranırlar ki Mösyö de Grandlieu'ye gayet alttan alan bir tavırla yaklaşarak ağzından bir sürü laf alan Corentin'in da bu yüzden fazla soru sormasına gerek kalmadı.

Corentin, dava vekili Derville'le adabına uygun bir şekilde tanıştırıldıktan sonra, "Mösyö," dedi, "bana sorarsanız, hemen bu akşam Bordeaux'ya hareket edecek menzil arabasıyla Angoulême'e gidelim derim. Posta arabası kadar hızlı gider, orada altı saat kalsak Sayın Dük'ün istediği bilgileri rahatça elde edebiliriz." Sonra Dük'e bakarak, "Eğer efendilerini yanlış anlamadıysam, Mösyö de Rubempré'nin ablasıyla enişte sinin ona on iki bin frank verebilecek durumda olup olmadıklarını öğrenmemiz yeterliydi, öyle değil mi?" diye sordum.

Fransa ayan meclisi üyesi, "Gayet iyi anlamışsınız," diye cevap verdi.

Corentin, Derville'e bakarak devam etti:

"Dört gün içinde geri dönmüş oluruz. Böylece fazla zaman harcamayız, ikimizin de işleri aksamamış olur."

"Benim de sayın beyefendinin dikkatini çekmek istediğim tek ayrıntı buydu zaten," dedi Derville. "Şimdi saat dört, yazıhaneme dönüp başkâtibimle konuşmam, eve gidip yol çantamı hazırlamam lazım; akşam yemeğinden sonra saat sekizde burada olurum..."

Sonra konuşmasını keserek Mösyö Saint-Denis'ye döndü:

"Ama yer bulabilecek miyiz?"

"Bu işi bana bırakın," dedi Corentin, "siz saat sekizde Grand-Bureau yolcu salonunun avlusunda olun. Yer yoksa bile, ben oldururum, çünkü Grandlieu Dükü'ne hizmet böyle olur..."

Dük büyük bir incelikle, "Beyler," dedi, "size henüz teşekkür etmiyorum..."

Bu sözleri konuşmanın sona erdiğinin işareti olarak kabul eden Corentin ile dava vekili selam verip çıktılar. Peyrade'ın Corentin'in uşağını sorguya çektiği anda, Mösyö de Saint-Denis ile Derville, Bordeaux posta arabasına kurulmuş, Paris çıkışında birbirlerini inceliyorlardı. Ertesi sabah Orléans'dan Tours'a giderken canı sıkılan Derville'in çenesi düştü, Corentin de lütfedip onu eğlendirdi ama mesafesini koruyarak onu diplomasiye mensup olduğuna ve Grandlieu Dükü'nün himayesi sayesinde başkonsolos olmayı beklediğine inandırdı. Paris'ten ayrıldıktan iki gün sonra, Corentin ve Delville, Mansle'da durdular. Angoulême'e gittiklerini sanan dava vekili çok şaşırmıştı.

Corentin, Derville'e, "Bu küçük kasabada Madam Séchard hakkında işe yarar bilgiler edinebiliriz," dedi.

"Onu tanıyor musunuz?" diye sordu Derville. Corentin'in bu kadar bilgili olması onu şaşırtmıştı.

"Arabacı Angoulême'liymiş, fark edince konuşturdum. Madam Séchard'ın Marsac'ta oturduğunu söyledi, Marsac ise Mansle'dan olsa olsa bir fersah uzaklıkta. Gerçekleri ortaya çıkarmak için buraya gelmemizin Angoulême'e gitmekten daha uygun olduğunu düşündüm."

Derville içinden şöyle diyordu:

"Mösyö Dük'ün de söylediği gibi, alt tarafı ben bu güvenilir adamın yaptığı soruşturmaların sadece bir tanığıyım..."

"Parlak Yıldız" adını taşıyan Mansle yolcu hanının sahibi, bir dahaki gelişinizde yerinde bulamayacağınızdan korktuğunuz ama on yıl sonra aynı miktarda et, aynı pamuklu takke, aynı önlük, aynı bıçak, aynı yağlı saçlar, aynı üç kat çeneyle kapısının önünde beliren ve ölümsüz Cervantes'ten ölümsüz Walter Scott'a bütün romancılarda bir klişe haline gelen o irikıyım besili adamlardan biriydi. Bunların hepsi de mutfakta id-

dialıdır, hepsi de size hizmet için her şeyi yapar ama sonunda hepsi de önünüze sıska bir tavukla ağırlaşmış tereyağında çevrilmiş sebze koymaz mı? Hepsi de leziz şaraplarını över durur, sonra da sizi yörenin şaraplarından içmeye zorlar. Ama Corentin, hancılardan ne idüğü belirsiz yemeklerle uyduruk şaraplardan çok daha fazlasını koparmayı daha gençliğinde öğrenmişti. Bu yüzden memnun edilmesi kolay bir insan havası takınarak, şişkoya, yemek işinde Mansle'ın en iyi aşçısına kesinlikle güvendiğini söyledi.

"En iyisi olmakta bir zorum yok, ben tekim zaten," dedi hancı.

"Yemeğimizi yandaki odaya getirin," dedi Corentin Derville göz kırparak, "ama en önemlisi de ocağı yakma konusunda elinizi korkak alıştırmayın. Parmaklarımız dondu da..."

"Arabanın içi sıcak değildi," dedi Derville.

O sırada hancının karısı posta arabasından yatıya yolcu indiğini öğrenmiş, üst kattan aşağı inmişti. Corentin kadına sordu:

"Marsac buradan uzak mı?"

"Marsac'a mı gidiyorsunuz Mösyö?" diye sordu hancının karısı.

Corentin hafif sert bir tonda cevap verdi:

"Bilmiyorum."

Ceketindeki kırmızı şeridi kadının gördüğünden emin olduktan sonra tekrarladı:

"Marsac'la buranın arası çok mu uzak?"

"Arabayla yarım saatlik yol," dedi hancının karısı.

"Acaba Mösyö ve Madam Séchard kışları orada mı oturuyor?"

"Muhakkak. Bütün yılı orada geçirirler."

"Şimdi saat beş. Saat dokuzda varsak, hâlâ ayakta olurlar herhalde."

"Ooo, saat ona kadar vakit var. Her akşam misafirleri olur onların; rahip, Mösyö Maron, hekim..."

"Düzgün insanlara benziyorlar!" dedi Derville.

Hancının karısı, "Ne diyorsunuz efendim, harika insanlardır!" diye cevap verdi, "Düzgün, dürüst insanlar... Üstelik gözleri de hiç yükseklerde değildir. Gerçi Mösyö Séchard'ın hali vakti yerinde ama dediklerine göre, kâğıtçılık alanındaki bir icadı yüzünden servetini heba etmemiş olsa şimdi milyonlar içinde yüzüyor olurmuş. Patent alamadığı için icadının kaymağını Cointet Biraderler yiyormuş..."

"Aaa, evet, Cointet Biraderler!" dedi Corentin.

Hancı, karısına, "Sen sus bakayım!" dedi "Mösyö Séchard'ın ihtira beratı olmadığından kâğıt üretmeye hakkı varmış, yokmuş, bu beylere ne? Bu beyler kâğıt tüccarı değil ki..."

Sonra iki yolcuya döndü:

"Eğer geceyi burada, Parlak Yıldız'da geçirmeyi düşünüyorsanız, şu deftere adlarınızı yazmanızı rica ediyorum. Bir jandarma onbaşımız var da, yapacak işi olmadığından zamanını bize zulmetmekle geçirir..."

Derville adını sanını, Seine Bölgesi Birinci Asliye Mahkemesi'nde dava vekili olduğunu deftere kaydederken, Corentin söyleniyordu:

"Şu işe bak yahu! Ben de Séchard'ları çok varlıklı sanıyordum..."

"Onlar için milyoner diyenler de var," diye cevap verdi hancı, "Ama çeneleri kapatmaya çalışmak, akan nehirleri durdurmak gibi imkânsız. Söylendiğine göre, baba Séchard iki yüz bin franklık bir arazi bırakmış, bu da hayata işçilikle başlayan bir adam için hiç fena sayılmaz. Bu arada, belki bir o kadar da birikimi olmuştur... Son zamanlarda mülkünün getirisi on-on iki bin frangı bulmuştu çünkü. Enayilik edip on yıl boyunca parasını bir

yere yatırmadığını düşünsek bile hesap ortada! Ama tefecilik yaptıysa, ki bu konuda kuşkular var, üç yüz bin frank da oradan koyun, işte bütün hesap. Beş yüz bin frank nerede, bir milyon nerede? Aradaki farkı bana verseler, Parlak Yıldız'da bir saniye durmazdım!"

"Nasıl yani?" dedi Corentin, "Mösyö David Séchard' la karısının iki üç milyonluk servetleri de mi yok?"

Hancının karısı, "O dediğiniz, Mösyö Séchard'ın buluşunu elinden alan Cointet beylere berat karşılığında ödenen paradır!" diye bağırdı. "Beyefendiye bu paradan vere vere ancak yirmi bin frank verdiler... Bu dürüst insanlar milyonları nereden bulsun? Babaları hayattayken çok sıkıntı çektiler. Para işlerini idare eden Kolb'la karısı olmasa fena halde geçim derdine düşerlerdi, Madam Kolb da kocası gibi kendini onlara adamıştır. La Verberie' den ellerine ne geçiyor peki? Bin ekü kira geliri!"

Corentin, Derville'i bir kenara çekip, "*In vino veritas*!" dedi. "Yani gerçek, şişenin içindedir. Kendi payıma, ben hanları ülkelerin gerçek nüfus sicili olarak kabul ederim; küçük bir yerde olan bitenler konusunda noter bile hancı kadar bilgi sahibi değildir... Bakın, Cointet'leri, Kolb'u vs. tanımak da varmış! Hancılar her türlü maceranın canlı kaynakçası gibidir, farkında olmadan polisin işini yaparlar. Bir hükümet en fazla iki yüz muhbir barındırsa yeter, çünkü Fransa gibi bir ülkede on milyon da dürüst muhbir vardır. Gerçi bu küçük kasabada Rubempré arazisi için bir milyon iki yüz bin frank ödenmiş olsa duymayan kalmazdı ama biz bu rapora güvenmek zorunda değiliz... Burada uzun süre kalmayacağız."

"Umarım," dedi Derville.

Corentin devam etti:

"Sebebi de şu: Séchard çiftinin ağzından gerçeği koparmanın en doğal yolunu buldum. Küçük bir hileye başvurup servetlerinin net ve açık bir hesabını vermele-

rini sağlayacağım, siz de bu konuşmayı dinleyerek dava vekili sıfatınızla beni destekleyeceksiniz. Bu konudaki otoritenize güveniyorum."

Sonra da hancının karısına döndü:

"Akşam yemeğinden sonra Mösyö Séchard'ın evine gideceğiz. Yataklarımızı hazırlarsınız, ayrı odalarda kalacağız. Parlak Yıldız'da herhalde boş yer vardır."

"Ah, Mösyö! Bu ismi biz bulduk," dedi kadın.

Corentin, "Ooo! Bu kelime oyununun kullanılmadığı bölge mi var?" diye cevap verdi, "Sizin tekelinizde değil yani..."

"Yemek hazır beyler," dedi hancı.

Akşam yemeğine otururlarken Derville, Corentin'e, "İyi de," dedi, "delikanlı parayı hangi cehennemden bulmuş olabilir? İmzasız mektupta yazılanlar doğru mu acaba? O para güzel bir fahişenin parası olabilir mi?"

"Bu da başka bir soruşturmanın konusu," dedi Corentin. "Mösyö Chaulieu Dükü, bana Lucien de Rubempré'nin kendini Hollandalı diye tanıtan, Esther Van Bogseck adında tövbe etmiş bir Yahudi kızıyla yaşadığını söyledi."

Dava vekili şaşırdı:

"Ne tuhaf bir tesadüf! Ben de Gobseck adında bir Hollandalının mirasçısı olan bir kadını arıyorum, harf değişikliğiyle aynı isim..."

"O halde," dedi Corentin, "Paris'e döndüğümde bu kızın soyu sopu hakkında sizin için bilgi toplarım."

Bir saat sonra Grandlieu ailesinin işleriyle görevli ikili, Mösyö ve Madam Séchard'ın evlerinin bulunduğu La Verberie'ye doğru yola çıkmışlardı.

Corentin'in binbir tuzağından biri

Lucien, La Verberie'de kendi kaderiyle enişteseninkini kıyaslarken kapıldığı derin heyecana hiçbir zaman kapılmamıştı. Paris'ten gelen ikili de orada birkaç gün önce Lucien'i derinden etkilemiş olan o manzarayla karşılaşacaktı. Burada her şeyden bir sükûnet, bir bolluk ve bereket akıyordu. İki yabancının geleceği saatte La Verberie'nin salonunda beş kişilik bir topluluk hazır bulunuyordu; Madam Séchard'ın ricası üzerine oğlu Lucien'in eğitmenliğini üstlenen yirmi beş yaşındaki genç din adamı Rahip de Marsac, Mösyö Maron adındaki bölge hekimi, bucak belediye başkanı ve ordudan ayrılıp La Verberie'nin karşısında, yolun öte tarafındaki küçük arazisinde gül yetiştiren yaşlı bir albay. Bu insanlar kışın her akşam buraya gelip vidosu bir santimine masum bir Boston partisine oturur, gazeteleri alır ya da okudukları gazeteleri geri getirirlerdi. Mösyö ve Madam Séchard sarı kireç taşından inşa edilmiş, çatısı arduvazla kaplı güzel bir ev olan La Verberie'yi satın aldıklarında, evin dışında zevk için ayrılmış tek bölüm, iki arşınlık küçük bir bahçeden ibaretti. Güzel Madam Séchard zaman içinde bütün birikimini harcayarak bahçesini küçük bir dereye kadar genişletti, satın aldığı bağları feda edip buraları çayırlık ve koruluğa dönüştürdü. Etrafı yaklaşık yirmi dönümlük küçük bir parkla çevrili olan ve duvarlarla kapatılan La Verberie o günlerde yörenin en önemli malikânesi olarak kabul ediliyordu. Merhum Séchard'ın eviyle müştemilatı artık sadece ondan kalan yirmi küsur dönümlük bağın bakımına yarıyordu. Bunlardan ayrı olarak, üretimiyle yaklaşık altı bin frank gelir getiren beş küçük çiftlikle, derenin öte yanında, tam olarak La Verberie Parkı'nın karşısına düşen yaklaşık on

dönümlük bir otlak vardı; Madam Séchard gelecek yıl bunları da korusuna dahil etmeyi planlıyordu. Bölgede La Verberie'ye daha şimdiden şato diyorlar, köylüler Eve Séchard'dan Marsac'ın hanımefendisi olarak söz ediyorlardı. Lucien'in, ablasına Madam Séchard de Marsac diyerek boş gururunu tatmin ederken yaptığı şey de köylüleri ve bağcıları taklit etmekten başka bir şey değildi. La Verberie'nin çayırlarına birkaç kurşun atımı uzaklıkta, bir tablo gibi kurulmuş değirmenin sahibi olan Courtois, söylendiğine göre bu değirmen için Madam Séchard'la pazarlık halindeydi. Bu iş olursa, La Verberie bölgede birinci sınıf bir malikâne olma özelliğini kazanacaktı. Pek çok iyilik yapan ve yardımlarını isabetli bir seçicilik ve büyüklükle gerçekleştiren Madam Séchard sevildiği kadar sayılıyordu da. Muhteşem güzelliği o günlerde doruk noktasına ulaşmıştı. Yaklaşık yirmi altı yaşında olmasına rağmen, istirahat ve kır hayatının verdiği bolluğun tadını çıkararak gençliğin tazeliğini korumuştu. Kocasına hâlâ âşıktı, bu şan şeref patırtısına sırtını dönecek kadar alçakgönüllü ve yetenekli oluşu nedeniyle saygı da duyuyordu. Madam Séchard'ı tasvir için kalbinin hayatı boyunca sadece çocukları ve kocası için çarptığını söylemek yeterli olabilir. Bu ailenin tek sıkıntısı, anlaşılacağı gibi Lucien'in yaşadığı hayatın sebep olduğu derin endişeydi. Eve Séchard bu hayatta birtakım sırlar olduğunu hissediyor, bu sırlar da onu ürkütüyordu. Çünkü Lucien son gelişinde ablasının her sorusunu terslenerek yarıda kesmiş, yükselmek isteyen insanların hangi yollara başvuracakları konusunda kendilerinden başka kimseye hesap vermek zorunda olmadığını söylemişti. Ablasını altı yılda üç defa görmüştü, yazdığı mektupların sayısı da altıyı geçmiyordu. La Verberie'ye ilk ziyareti annesinin ölümü nedeniyle gerçekleşmişti. Sonuncusuysa uygulayacağı taktik için son derece gerekli olan yalanına ortak

olmalarını istemek içindi. Bu mesele Mösyö ve Madam Séchard'la Lucien'in arasında oldukça ağır bir sahne yaşanmasına neden olmuş, bu huzurlu ve soylu hayatı korkunç kuşkular içinde bırakmıştı.

Evin dışı gibi değişikliğe uğrayan içi de lüks olmamakla birlikte rahattı. O sırada grubun bulunduğu salona çabucak bir göz atmak bunu görmek için yeterliydi; yerde güzel bir Aubusson halısı, yeşil ipek şeritlerle süslü gri pamuklu kumaştan kruvaze duvar döşemeleri, Spa ağacını taklit eden ahşap boyamalar, yeşil şerit işlemeli gri kaşmirle döşenmiş, oymalı, maun mobilyalar ve mevsime rağmen çiçek içindeki çiçeklikler gözü okşamaktaydı. Yeşil ipek pencere perdeleri, şöminenin aksesuarı, ayna çerçeveleri taşrada her şeyi mahveden o zevksizlikten çok uzaktı. Ufacık zarif ve tertemiz ayrıntılarda, her bir şeyde seven ve derinliği olan bir kadının evine getirebileceği ve getirmesi gereken, ruhu ve bakışları okşayan bir şiirsellik vardı.

Hâlâ babasının matemini tutan Madam Séchard, şöminenin başında iş işlemekle meşguldü. Evin bütün işlerini üstlenerek hanımını rahatlatan kâhya kadın Madam Kolb da yardım ediyordu. Araba Marsac'ın ilk evlerine vardığı sırada La Verberie'nin her zamanki konuklarına değirmenci Courtois da katılmıştı. Karısı ölüp dul kaldığından beri işleri bırakmak istiyor, Madam Eve'in, kendisinin de bildiği sebeplerle ilgi gösterdiği mülkünü ona "iyi bir fiyat"a satmayı umuyordu.

Courtois kapıda araba sesi duydu:

"Bir araba durdu! Tekerlek sesine bakılırsa, bizim buradan olmalı..."

"Herhalde beni görmeye gelen Postel'le karısıdır," dedi hekim.

"Yok," dedi Courtois, "araba Mansle tarafından geliyor."

"Matam," dedi Kolb (iriyarı bir Alsace'lıydı), "Paris-ten bir dava vekili gelmiş, Mösyö'yle konuşmak istiyor."

"Dava vekili mi!" diye bağırdı Séchard, "Adını duyunca bile mideme kramp giriyor!"

Cachan ismindeki Marsac Belediye Başkanı, yirmi yıl Angoulême'de dava vekilliği yapmış, bir zamanlar Séchard'larla ilgili bir kovuşturmayla görevlendirilmişti. Bu sözü duyunca, "Teşekkürler!" dedi.

Eve, gülümseyerek araya girdi:

"Zavallı David'ciğim hiç değişmeyecek... Hep böyle dikkatsizdir."

"Parisli bir dava vekili," dedi Courtois. "Yoksa Paris'te işleriniz mi var?"

"Yoo!.." dedi Eve.

"Kardeşiniz orada," dedi Courtois gülümseyerek.

"Sakın baba Séchard'ın verasetiyle ilgili bir iş olmasın?" dedi Cachan. "Adamcağız yolsuz işlere bulaşmış çünkü!"

Corentin'le Derville içeri girip topluluğu selamladıktan ve kendilerini tanıttıktan sonra Madam Séchard ve kocasıyla özel olarak görüşmek istediklerini söylediler.

"Memnuniyetle," dedi Séchard. "Ama konu iş mi?"

"Sadece babanızın verasetiyle ilgili," diye cevap verdi Corentin.

"O halde izninizle kendisi Angoulême'li eski bir dava vekili olan belediye başkanımız da konuşmada hazır bulunsun."

Cachan, Corentin'e bakarak, "Siz Mösyö Derville misiniz?" diye sordu. Corentin, dava vekilini işaret ederek cevap verdi:

"Dava vekili bu bey."

"Ama," dedi Séchard, "bizler aile arasındayız, komşularımızdan gizlimiz saklımız yoktur. Çalışma odasında ateş de yakılmadı, oraya geçmemize hiç gerek yok... Bi-

zim hayatımız gün gibi ortadadır..."

"Babanız beyefendinin hayatında," dedi Corentin, "birkaç karanlık nokta olmuş. Bakarsınız belki bunların açığa çıkmasından rahatsız olursunuz."

Eve dehşet içinde, "Yüzümüzü kızartacak bir şey mi acaba?" diye sordu.

Corentin binbir tuzağından birini kurarken büyük bir soğukkanlılıkla cevap verdi:

"Yok, yok, sadece bir gençlik hatası! Beyefendi babanız sizi bir ağabey sahibi etmiş..."

"Vay koca ayı vay!" diye bağırdı Courtois, "Sizi hiç sevmezdi Mösyö Séchard, bunu da sizden saklamış sinsi adam... Ah, bana, 'Bir toprağa gireyim, arkamdan başınıza neler gelecek göreceksiniz' derken ne demek istediğini şimdi anlıyorum!"

"Sinirlenmeyin Mösyö!" dedi Corentin, Séchard'a. Bu arada yan gözle de Eve'i incelemekteydi.

"Ağabey ha!" diye haykırdı hekim, "Ama bu durumda miras ikiye bölünmüş oluyor!"

Derville, salondaki panoların üzerinde sergilenmekte olan taslak halindeki güzel gravürlere bakıyormuş gibi yapıyordu.

Corentin, Madam Séchard'ın güzel yüzünde beliren şaşkınlığı görerek, "İçiniz rahat etsin Madam," dedi, "evlilik dışı bir çocuk bu. Evlilik dışı bir çocukla yasal bir çocuğun hakları bir olur mu! Kendisi büyük bir sefalet içinde, mirasın büyüklüğü ölçüsünde miras hakkı var... Babanız beyefendiden kalan milyonlar..."

Bu "milyonlar" lafı üzerine salonda hep bir ağızdan bir haykırış koptu. Derville o sırada gravürleri incelemeyi bırakmıştı.

"Séchard babanın mı milyonları varmış?" dedi irkıyım Courtois. "Kim söyledi? Birtakım köylüler herhalde..."

"Mösyö," dedi Cachan, "siz Maliye'den değilsiniz, bu yüzden durumu size açıklayabiliriz..."

"Endişeniz olmasın," dedi Corentin, "vergi memuru olmadığıma dair sizi temin ederim."

Herkese susmasını işaret eden Cachan, memnuniyetini belirten bir hareket yaptı.

Corentin, "Mösyö," diye tekrar söz aldı, "bir milyon bile olsa, evlilik dışı çocuğun payı bayağı iyi olacak. Biz dava açmaya gelmedik, tersine size yüz bin frank teklif etmeye geldik, sonra da gideceğiz..."

"Yüz bin frank mı!" diye bağırdı Cochan, Corentin'in sözünü keserek. "Ama Mösyö, Séchard babadan kala kala yirmi dönümlük bağ, kiraya verilen beş küçük çiftlik, Marsac yakınında on dönümlük otlak kaldı... Bunların dışında tek kuruş bırakmadı ki..."

David Séchard araya girerek bağırdı:

"Mösyö Cachan, hayatta yalana başvurmam. Hele çıkarlar konusunda hiç!"

Sonra Corentin ve Derville'e döndü:

"Babamın bu mülklerin dışında bize bıraktığı..."

Courtois ile Cachan kaş göz ettiği halde devam etti:

"Üç yüz bin frank var. Bununla beraber yaklaşık beş yüz bin franklık bir miras yapıyor."

"Mösyö Cachan," dedi Eve Séchard, "yasalar evlilik dışı bir çocuğa ne kadar hak tanıyor?"

Corentin, "Biz eşkıya değiliz, sizi soymaya gelmedik Madam," dedi, "biz sizden sadece bu beylerin huzurunda babanızın mirasından yüz bin gümüş eküden fazlasını almadığınıza dair yemin etmenizi istiyoruz, böylece anlaşacağız..."

Angoulême'li eski dava vekili Derville'e bakıp, "Önce dava vekili olduğunuza dair şerefiniz üzerine yemin edin," dedi.

Derville, Cachan'a dörde katlanmış bir kâğıt uzata-

rak, "İşte kimliğim," dedi ve devam etti: "Mösyö sandığınız gibi Maliye genel müfettişi değil, içiniz rahat etsin. Biz sadece Séchard mirasıyla ilgili gerçekleri bilmekle ilgileniyoruz. Öğreneceğimizi de öğrendik."

Arkasından da Madam Eve'i elinden tutup son derece centilmence bir tavırla salona götürdü. "Madam," dedi alçak sesle, "eğer bu meselede Grandlieu ailesinin onuru ve geleceği söz konusu olmasaydı, ben göğsü nişanlı bu beyefendinin kurduğu oyuna katılmazdım. Ama onu bağışlayın; mesele, kardeşiniz beyefendinin bu asil ailenin yakınlığını kazanmak için söylediği yalanı ortaya çıkarmaktı. Artık insanları Rubempré arazisini satın alması için kardeşinize bir milyon iki yüz bin frank verdiğinize inandırmaktan vazgeçin..."

Madam Séchard'ın beti benzi attı.

"Bir milyon iki yüz bin frank mı! Peki o bedbaht çocuk bu parayı nereden bulmuş?"

"İşte mesele de o," dedi Derville, "korkarım bu servetin kaynağı pek de temiz sayılmaz."

Komşuları Eve'in gözyaşlarını fark etti.

Derville, "Çok tehlikeli sonuçları olabilecek bir yalana bulaşmanızı önleyerek belki de size büyük bir iyilik ettik," dedikten sonra Madam Séchard'ı sapsarı kesilmiş, yanaklarında yaşlarla oturur bıraktı ve topluluğu selamladı.

Corentin arabayı kullanan küçük çocuğa, "Mansle'a!" dedi.

Gece Bordeaux'dan Paris'e giden menzil arabasında bir kişilik yer vardı: Derville işlerini ileri sürüp arabaya kendisinin binmesi için Corentin'e rica etti; ama aslında bu diplomatça kurnazlığın ve soğukkanlılığın bu adamın her zamanki hali olduğunu fark ettiği için yol arkadaşından çekiniyordu. Corentin Mansle'da üç gün daha kaldı, yola çıkacak araba bulamamıştı; Bordeaux'ya yazıp Paris

için bir yer ayırmalarını istemek zorunda kaldı, bu yüzden Paris'e ancak dokuz gün sonra geri dönebildi.

Bu süre içinde Peyrade her sabah kâh Passy'deki, kâh Paris'teki evine uğrayarak Corentin'in dönüp dönmediğine baktı. Sekizinci gün, her iki eve de şifreli birer mektup bırakıp dostuna nasıl bir ölümle tehdit edildiğini, Lydie'nin kaçırıldığını ve düşmanlarının ona korkunç bir akıbet hazırladıklarını anlattı.

Mané, Thécel, Pharès[1]

O zamana kadar başkalarına saldırırken şimdi aynı saldırıya kendi maruz kalan Peyrade, Corentin'den mahrumdu ama Contenson'un yardımıyla *nabab* kılığında biraz daha dolaştı. Görünmez düşmanları tarafından keşfedilmesine rağmen, savaş alanında kalmaya devam ederse birkaç ipucu yakalayabileceğini düşünüyordu. Contenson, Lydie'nin izini bulmak için, ne kadar tanıdığı varsa seferber etmişti. Kızı sakladıkları evi bulacaklarını umut ediyordu ama en küçük bir şey öğrenmenin imkânsızlığı günden güne daha da belirginleşiyor, Peyrade'ın umutsuzluğu saatten saate büyüyordu. Yaşlı hafiye etrafına en beceriklilerinden on-on beş ajan topladı. Bu ajanlar Moineaux Sokağı ile Madam du Val-Noble'un evinde *nabab* kisvesi altında yaşadığı Taitbout

1. Tartıldı, hesaplandı, bölündü. Keyhüsrev Babil'e girerken, mükellef bir ziyafet veren Balthazar'ın duvarına görünmeyen bir elin yazdığı bir tehdit yazısı. (Ç.N.)

Sokağı'nın çevresini kolaçan ediyordu. Lucien'in Grandlieu konağında eskisi gibi kabul görmesi için Asya'nın tanıdığı ölümcül kader süresinin son üç gününde Contenson askerî polis teşkilatının bu eski mensubunu hiç yalnız bırakmadı. Birbirine düşman kabilelerin uyguladıkları savaş hileleriyle Amerika ormanlarına yayılan ve Fenimore Cooper'ın çok yararlandığı şiddetin şiiri, Paris hayatının en küçük ayrıntılarına sinmiş gibiydi. Cooper'ın romanlarında nasıl bir ağaç kütüğü, kunduz yuvası, kaya, bizon derisi, hareketsiz duran bir kano, suyun üstündeki yapraklı dal muazzam önem taşıyorsa, ihtiyar Peyrade'ın hayatını korumakla görevlendirilen bu numaralı adamlar için de yoldan gelen geçenler, dükkânlar, atlı arabalar, köşe başında ayakta duran biri; her şey büyük bir önem taşıyordu.

Contenson ortamın derin sessizliğine dikkat çekerek Peyrade'a, "Eğer İspanyol gittiyse, korkulacak bir şey yok demektir," diyordu.

"Peki ya gitmediyse?" diye cevap verdi Peyrade.

"Adamlarımdan birini arabasının arkasına oturtmuştum ama Blois'da zorla indirmişler, o da arabaya yetişemiş."

Derville'in dönüşünden beş gün sonra bir sabah, Rastignac, Lucien'i ziyarete geldi.

"Azizim, böyle bir meseleyle görevlendirildiğim için çok üzgünüm, birbirimizi yakından tanıdığımız için beni elçi tayin ettiler. Senin evlilik işi öyle bir suya düştü ki durumu düzeltme şansın yok. Artık Grandlieu konağına adımını atma. Clotilde'le evlenmen için babasının ölmesini beklemen lazım, o da erkenden ölmeyecek kadar bencil biri olup çıktı. Yaşlı vist oyuncuları kumar masasında uzun ömürlü oluyor. Clotilde, Madeleine de Lenoncourt-Chaulieu ile beraber İtalya'ya gidecek. Azizim, zavallı kız seni o kadar çok seviyor ki göz hapsinde

tutmak zorunda kaldılar. Gelip seni görmek istiyordu, küçük bir kaçış planı bile hazırlamış... Başına gelenler arasında belki bu seni biraz teselli eder."

Lucien cevap vermeden Rastignac'a bakıyordu.

"Sonuçta ucunda ölüm yok ya!" dedi hemşehrisi, "Clotilde kadar soylu, ondan çok daha güzel bir kızı kolayca bulursun sen! Madam de Sérisy intikam almak için seni evlendirecektir. Kendisini bir türlü evlerine kabul etmediler ya, Grandlieue ailesine tahammül edemiyor. Bir yeğeni var, küçük Clémence du Rouvre..."

"Geçen akşamki yemekten beri Madam de Sérisy'yle aram iyi değil azizim. Beni Esther'in locasında görüp olay çıkardı, ben de hiç aldırmadım."

"Kırkını geçkin bir kadın senin kadar yakışıklı bir gençle uzun süre dargın kalamaz," dedi Rastignac. "Ben bu günbatımlarını biraz bilirim... Ufukta on dakika sürerler, kadınların kalbinde ise on yıl."

"Sekiz gündür ondan mektup bekliyorum."

"Evine git!"

"Artık şart oldu."

"Val-Noble'a geliyor musun bari? *Nabab*, Nucingen'e yemeğin karşılığını verecekmiş..."

"Ben de davet edildim, gideceğim," dedi Lucien ciddi bir tavırla.

Asya tarafından ânında Carlos'a iletilen bu felaket haberinin ertesi günü Lucien, Rastignac ve Nucingen'le birlikte sahte *nabab*'ın evine gitti.

Gece yarısı, bu dramın neredeyse bütün kahramanları Esther'in eski yemek salonunda bir araya toplanmıştı. Dramın içyüzü, taşkın sellere benzeyen bu hayatların yatağında saklıydı ve sadece Esther, Lucien, Peyrade, melez Contenson ve metresine hizmet etmeye gelmiş Paccard tarafından biliniyordu. Asya, Madam du Val-Noble'un ricası üzerine Peyrade ve Contenson'dan ha-

bersiz mutfağa yardıma gelmişti. Masrafları görmesi için Madam du Val-Noble'a beş yüz frank veren Peyrade masaya otururken peçetesinin arasında bir not buldu. Kâğıdın üzerine kurşunkalemle şöyle bir cümle yazılmıştı: "Sofraya oturduğunuz anda on günlük süre sona erer." Peyrade notu arkasında duran Contenson'a uzatırken İngilizce olarak, "Buraya benim adımı sen mi sokuşturdun?" diye sordu. Contenson mumların ışığında bu "*Mané, Thécel, Pharès*"i okuyup kâğıdı cebine soktuysa da kurşunkalemle yazılmış bir yazıyı, özellikle büyük harflerle, yani adeta geometrik çizgilerle yazılmış bir cümleyi kimin yazdığını araştırmanın ne kadar zor olduğunu biliyordu, çünkü bu notta kullanılan büyük harfler sadece eğri ve düz çizgilerden oluştuğundan, elyazısındaki gibi elin alışkanlıklarını ortaya çıkararak yazının sahibini bulmak imkânsızdı.

Yemek çok neşesiz geçti. Peyrade'ı endişelendiren bir şeyler olduğu çok belliydi. Yemeklere neşe katmasını bilen keyif ehli gençlerden ise sadece Lucien ile Rastignac vardı. Lucien son derece üzgün ve düşünceliyken, yemekten önce önce iki bin frank kaybetmiş olan Rastignac yemekten sonra kaybını telafi düşüncesiyle yiyip içiyordu. Bu buz gibi hava karşısında neye uğradıklarını şaşıran üç kadın birbirlerine baktılar. Sıkıcı hava yemeklerde tat tuz bırakmadı. Gece yemekleri de tiyatro oyunları ve kitaplar gibidir; bunların başarılı geçip geçmemesi de bir talih işidir. Yemeğin sonunda *Plombieres* adı verilen meyveli dondurmalar ikram edildi. Piramit şekli bozulmadan küçük kadehler içinde servis edilen bu dondurmanın üstüne çok lezzetli ufak meyve şekerlemeleri konduğunu herkes bilir. Madam du Val-Noble bu dondurmaları Taitbout Sokağı'yla bulvarın kesiştiği köşedeki ünlü Tortoni Pastanesi'ne sipariş etmişti. Aşçı kadın dondurmacının faturasını ödemesi için melezi çağırttı.

Garsonun para diye tutturmasını pek doğal bulmayan Contenson aşağı inip onu şu sözlerle azarladı: "Yoksa siz Tortoni'den gelmiyor musunuz?" Ve ânında tekrar yukarı çıktı. Ama Peccard bu yokluktan faydalanarak dondurmaları misafirlere dağıtmıştı. Melez adam tam dairenin kapısına gelmişken, Moineaux Sokağı'nı gözetleyen ajanlardan biri merdivenlerde bağırdı: "Numara yirmi yedi."

Contenson son sürat en alt basamağa kadar indi.

"Ne var?"

"Babasına söyleyin, kızı geri döndü. Ama ne halde... Aman Tanrım! Çabuk gelsin, kız ölüyor!"

Contenson yemek salonuna dönerken, zaten bir hayli içmiş olan Peyrade dondurmasındaki küçük kirazı ağzına atmak üzereydi. Madam du Val-Noble'un sağlığına kadeh kaldırılıyordu, sahte *nabab* da kadehine Konstanz şarabı denen şaraptan doldurup kafaya dikti. Contenson, Peyrade'a vereceği acı haber yüzünden büyük bir sarsıntı içinde olsa da, salona döndüğünde Paccard'ın pür dikkat *nabab*'a baktığını görünce dondu kaldı. Madam de Champy'nin uşağının gözleri iki sabit aleve benziyordu. Bu önemli bir gözlemdi ama gene de melezi durdurmadı; efendisi Peyrade boş kadehini masanın üzerine bırakırken ona doğru eğildi:

"Lydie evdeymiş. Hali içler acısıymış."

Peyrade, koyu güneyli aksanıyla Fransız küfürlerinin en Fransızı'nı öyle bir savurdu ki, tüm konukların yüzünde inanılmaz bir şaşkınlık belirdi. Hatasını fark eden Peyrade, Contenson'a düzgün bir Fransızcayla, "Bir araba bul, ben hemen kaçıyorum!" deyince kimliğini itiraf etmiş oldu.

Herkes masadan kalktı.

"O halde kimsiniz siz?" diye bağırdı Lucien.

"Evet, kimsiniz?" dedi Baron.

Rastignac, "Bixiou bana kendisinden çok daha iyi İn-

giliz taklidi yaptığınızı söylemişti de ben inanmak istememiştim," dedi.

Du Tillet yüksek sesle, "Müflisin teki olmalı, foyası meydana çıktı," dedi. "Aklıma da gelmişti!"

Madam du Val-Noble, "Şu Paris denen memleket ne kadar acayip bir yer!" dedi. "Bir tüccar kendi mahallesinde iflası boyluyor ama daha sonra *nabab* kılığında ya da züppe olarak Champs-Élysées'de boy gösteriyor, yaptığı da yanına kâr kalıyor! Ah ah, ne kadar bahtsızmışım, iflas denen şey beni haşarat gibi yiyip bitiriyor!"

Esther sakindi.

"Her çiçeğin bir böceği vardır derler," dedi, "benimki Kleopatra'nınkine benziyor; karayılan."

Peyrade kapıdan, "O karayılan benim..." diye seslendi. "Ama bunu nasılsa öğreneceksiniz, çünkü ölecek olursam, her gece mezarımdan kalkıp ayaklarınızdan çekeceğim!"

Bu son sözleri söylerken Esther'le Lucien'e bakıyordu; sonra herkesi saran şaşkınlıktan yararlanarak büyük bir hızla ortadan kayboldu, çünkü arabayı beklemeden evine koşmak istiyordu. Sokakta, o günlerde kadınların balo çıkışında taktıkları gibi siyah bir başörtüsüne sarınmış olan Asya, konağın araba kapısının eşiğinde hafiyeyi kolundan yakalayıp durdurdu.

Daha önce de başına gelecek felaketi haber vermiş olan o sesiyle, "Peyrade Baba, bir papaz çağırt da son duanı okusun," dedi.

Orada bir araba duruyordu, Asya o arabaya bindi, araba rüzgâra kapılmışçasına gözden kayboldu. Orada beş araba vardı, Peyrade'ın adamları hiçbir şey fark etmediler.

Corentin'in müthiş yemini

Etraftakilerin bahçe işlerine meraklı bir tüccar sandığı Corentin, küçük Passy şehrinin en ücra ve en iç açıcı meydanlarından birinde Vignes Sokağı'ndaki kır evine döndüğünde dostu Peyrade'ın şifreli mektubunu buldu. Dinlenmeyi falan unutup kendisini getiren arabaya atladığı gibi Moineaux Sokağı'na gitti ama evde sadece Katt vardı. Flaman kadından Lydie'nin ortadan kaybolduğunu öğrendi ve Peyrade'la olacakları göremeyip bu kadar vahim bir hataya düşmeleri karşısında afalladı.

"Henüz benden haberleri yok," dedi içinden. "Bu insanlar her şeyi yapabilir; Peyrade'ı öldürecekler mi, öğrenmeliyim, çünkü o zaman bir daha ortalarda görünmem..."

Hayatı alçaldıkça, insanoğlu ona daha sıkı tutunur; hayatı bir protesto, her an yaşanan bir intikam haline gelir. Corentin aşağı indi, evine gidip kıyafet değiştirdi, yeşile çalan ufak redingotu, keçeleşmiş küçük peruğuyla hastalıklı bir ihtiyar kılığına girdikten sonra Peyrade'a duyduğu dostluğun etkisiyle yürüyerek eve döndü. En sadık ve becerikli numaralarına talimat vermek istiyordu. Vendome Meydanı'ndan Saint-Roch Sokağı'na gitmek için Saint-Honoré Caddesi'nden geçerken, ayağında terlik, gece yatmaya hazırlanmış bir kadın gibi giyinmiş bir kızın arkasından yürüdü. Üzerinde beyaz bir gecelik, başında bir gece başlığı olan kız zaman zaman farkında olmadan inliyor, iniltileri hıçkırıklarına karışıyordu; Corentin birkaç adım ilerleyip kızın önüne geçti ve Lydie'yı tanıdı.

Kendi sesiyle, "Ben babanız Mösyö Canquoëlle'in dostuyum," dedi.

"Ah, nihayet güvenebileceğim bir insan!" dedi kız.

Corentin konuşmasına devam etti:

"Beni tanıdığınızı sakın belli etmeyin. Peşimizde acımasız düşmanlar var, bu yüzden kılık değiştirmek zorundayız. Şimdi bana başınıza neler geldiğini anlatın..."

"Ahh, Mösyö!" dedi zavallı kız, "Bunlar söylenir ama anlatılamaz... Nasıl olduğunu anlamadan namusum lekelendi, mahvoldum ben!"

"Nereden geliyorsunuz?"

"Bilmiyorum Mösyö! Öyle bir telaşla kaçtım ki... Takip ediyorlar korkusundan sokak sokak dolaştım, oraya buraya saptım... Namuslu birine rastladıkça bulvarlara giden yolu soruyor, bir an önce La Paix Sokağı'na ulaşmak istiyordum! Sonunda, saatlerce yürüdükten sonra... Saat kaç?"

"On bir buçuk!" dedi Corentin.

"Ben kaçarken hava kararmaya başlamıştı, demek ki tam beş saattir yürüyorum!" diye bağırdı Lydie.

"Tamam, şimdi gidip dinlenirsiniz. İyi kalpli Katt'ınız evde..."

"Ah Mösyö, artık bana dinlenmek haram! Ben ancak mezarda huzur bulacağım... Beni layık görürlerse, gidip bir manastırda ölümü beklemek istiyorum..."

"Zavallı yavrum! Çok mu direndiniz?"

"Evet Mösyö... Ah, beni nasıl iğrenç insanların arasına koyduklarını bir bilseydiniz..."

"Herhalde sizi uyuttular?"

"Ah! Öyle yaptılar!" dedi zavallı kız. "Eve kadar biraz daha dayanacak gücüm olsa... Bayılacağımı hissediyorum, kafam hiç net değil... Demin kendimi bir bahçede sandım..."

Corentin kucağında taşırken bayılan Lydie ile merdivenlerden yukarı çıktı.

"Katt!" diye seslendi.

Katt geldi ve sevinç çığlıkları atmaya başladı.

Corentin gayet ciddi bir tavırla, "Sevinmekte o kadar acele etmeyin!" dedi. "Bu kızcağız çok hasta."

Lydie, yatağına yatırılıp Katt'ın yaktığı iki mumun ışığında odasını tanıyınca sayıklamaya başladı. Güzel şarkılardan nakaratlar tutturdu, arada bir götürüldüğü yerde duyduğu mide bulandırıcı cümleleri tekrar ederek avaz avaz bağırdı! O güzelim yüzü morartılarla pençe pençe olmuştu. O tertemiz hayatının anılarıyla on günlük rezilliğin anılarını birbirine karıştırıyordu. Katt ağlıyordu. Corentin odada gidip geliyor, zaman zaman Lydie'yi kontrol etmek için duruyordu.

"Babasının günahını ödüyor!" dedi. "Takdiriilâhi diye bir şey var mı yoksa? Aman, aile kurmamakla ne kadar isabetli davranmışım... Şerefim üzerine söylüyorum, bilmem hangi filozofun dediği gibi, evlat mutsuzluğa verilen bir rehinedir!"

Zavallı kızcağız yerinden doğruldu, o güzelim saçları çözülmüştü.

"Ah Katt... Ben şurada yatacağıma Seine'in dibindeki kumlarda yatmalıydım..."

"Ağlayıp yüzüne bakarak kızınızı iyileştiremezsiniz Katt, en iyisi gidip bir doktor bulun. Önce belediyenin doktorunu, sonra da Desplein ve Bianchon beyefendileri... Bu masum yavruyu kurtarmak lazım..."

Corentin her iki ünlü doktorun da adreslerini yazdı. Aynı anda merdivenler gıcırdadı, basamaklara aşina biri yukarı çıkmaktaydı. Kapı açıldı. Peyrade kan ter içinde, yüzü mosmor, gözleri adeta kan çanağına dönmüş, bir yunus gibi soluk soluğa kendini dairenin kapısından Lydie'nin odasının kapısına atarak feryat etti:

"Kızım nerede?"

Corentin umutsuz bir el hareketi yaptı, Peyrade'ın gözleri bu hareketi izledi. Lydie'nin hali, ancak bir botanikçinin özene bezene büyük bir sevgiyle yetiştirdiği ama

sapından koparılıp bir köylünün demir pençeli kunduralarının altında ezilen çiçeğinkine benziyordu. Bu manzarayı bir baba yüreğine taşıyın, gözlerinden iri yaşlar boşanan Peyrade'a nasıl bir darbe indirdiklerini anlarsınız.

"Biri ağlıyor... Babam bu!" dedi kız.

Lydie babasını tanıyabildi. Ayağa kalktı, ihtiyar adam külçe gibi bir koltuğa yığılırken gelip babasının dizlerine kapandı.

Peyrade beynine balyozla vuruluyormuş gibi hissederken, Lydie kalbine ok gibi saplanan bir sesle, "Babacığım, affet!" dedi.

Peyrade'ın son sözleri, "Ölüyorum... Ah alçaklar!" oldu.

Corentin yardımına koşmak istediği dostunun son nefesine yetişti.

"Zehirlemişler, ondan öldü!" dedi içinden. Sonra bir araba sesi duydu. "Tamam, işte doktor geldi!" diye bağırdı.

Artık melez kılığından sıyrılıp kendisi olarak ortaya çıkan Contenson, Lydie'nin söylediklerini duyunca bronz bir heykele döndü. Aklını yitiren zavallı kız sayıklar gibiydi:

"Yani beni affetmeyecek misin baba? Benim bir suçum yok!" (Babasının öldüğünün farkında değildi.) "Ah gözlerine bak, bana nasıl bakıyor!"

Contenson, Peyrade'ın ölüsünü yatağa yatırırken, "Gözlerini kapatalım," dedi.

"Aptalca bir iş yapıyoruz," dedi Corentin, "kendi yerine götürelim. Kız yarı delirmiş, öldüğünü anlarsa büsbütün deliye dönecek, babasını öldürdüğünü sanacak."

Lydie babasını götürdüklerini görünce aptallaşıp kaldı.

Peyrade'ı odasındaki yatağına yatırdıklarında Corentin çok duygulanmış gibiydi.

"İşte benim tek dostum!" dedi. "Hayatı boyunca bir

tek tutkusu oldu, o da kızıydı! Bu sana ders olsun Contenson. Her mevkiin kendine göre bir şerefi vardır. Peyrade özel işlere karışmakla hata etti, bizim sadece devletle ilgili işlere bakmamız lazım. Ama, ne olursa olsun, yemin ediyorum," dedi Contenson'u dehşete düşüren bir ses tonu, bakış ve el hareketiyle, "zavallı Peyrade'ın intikamını alacağım! Ölümüne sebep olanlarla, kızının namusunu lekeleyenleri ortaya çıkaracağım! Kendi bencilliğim adına, geride kalan ve bu intikam arzusuyla tehlikeye attığım birkaç günlük ömrüm adına, bütün o adamların hayatı Grève Meydanı'nda gün doğmadan, sapasağlam, tıraşlı, tertemiz bir haldeierken sona erecek!"

Contenson da duygulanmıştı. "Ben de size yardım edeceğim!" dedi.

Gerçekten de soğuk, kasıntı, her işini düşünerek yapan, yirmi yıldır kimsenin en küçük bir duygusallık kıpırtısı bile fark etmediği bir adamın tutkuyla heyecanlandığını görmek kadar duygulandırıcı bir şey yoktur. Demir çubuğun erimesi gibi bir şeydir bu; dokunduğu her şeyi eritir. Contenson'un da içi altüst oldu. Corentin'e bakarak, "Zavallı Canquoëlle Baba..." diye devam etti. "Bana sık sık ziyafet çekerdi... Şimdi hale bakın... Bir tek eski suçlular halden anlar; oyuna gideyim diye arada bir elime on frank sıkıştırırdı."

Peyrade'ın iki intikamcısı bu ağıdın ardından merdivenlerde Katt'la belediye doktorunun konuştuğunu duyunca Lydie'nin dairesine geçtiler. Corentin, "Sen hemen karakola koş!" dedi, "Krallık başsavcısı bu meselenin kovuşturulmasının gereksiz olduğunu ileri sürecektir; ama biz emniyet müdürlüğüne bir rapor verelim, belki ileride bir işimize yarar."

Belediye doktoruna da, "Beyefendi," dedi, "şu odada ölmüş bir adam bulacaksınız; doğal bir ölüm olduğuna inanmıyorum, davetim üzerine gelecek olan sayın polis

komiserinin huzurunda otopsi yapacaksınız. Zehir izlerini bulmaya çalışın; birazdan Desplein ve Bianchon beyler de size katılacak; kendilerini en iyi dostumun kızını muayene etmeleri için çağırdım. Çünkü kızın hali ölmüş babasından çok daha vahim..."

"Mesleğimi icra ederken o beylere ihtiyacım yok," dedi belediye doktoru.

Corentin içinden, "Ya, öyle mi?" diye cevap verdi. Sonra, sözüne kaldığı yerden devam etti:

"Alınganlığa gerek yok Mösyö. Görüşümü iki kelimeyle açıklayayım: Babayı öldürenler kızını da kirlettiler."

Gün ağarırken Lydie sonunda yorgunluğa yenik düşmüş, ünlü cerrahla genç doktor geldiğinde uyuyordu. Ölüm olayını tesbitle görevli hekim o sırada Peyrade'ın cesedine otopsi yaparak ölüm nedenlerini araştırıyordu.

Corentin iki ünlü doktora, "Hasta kızımızın uyandırılmasını beklerken, hiç kuşkusuz sizin de ilginizi çekecek bir teşhis konusunda bir meslektaşınıza yardım etmek istemez miydiniz? Düzenlenecek tutanakta sizlerin görüşü çok yararlı olacaktır."

"Hastanız beyin kanamasından ölmüş," dedi doktor, "korkunç bir beyin kanamasının belirtileri var..."

"Siz de bir bakın beyler," dedi Corentin, "zehir biliminde beyin kanamasıyla aynı etkiyi yaratan zehirler olup olmadığını araştırın."

"Mide kesinlikle çok doluydu," dedi doktor, "ama hiçbir zehrin izine rastlamadım. Belki kimyasal araçlarla tahlil yapılırsa değişebilir."

Desplein midedeki tıka basa yiyecek miktarına dikkat çekerek, "Beyin kanamasının belirtileri kesin olarak teşhis edildiyse, hastanın yaşını da göz önüne alırsak, bu kadar yemek zaten yeterli bir ölüm nedenidir," dedi.

"Burada mı yemişti yemeğini?" diye sordu Bianchon.

"Hayır," dedi Corentin, "bulvardan süratle buraya

geldi ve kızını ırzına geçilmiş bir halde buldu..."

"Kızını seviyorsa, asıl zehir odur işte!" dedi Bianchon.

Corentin aklına takılan düşünceden vazgeçmemişti. "Hangi zehir böyle bir etki yaratabilirdi?" diye sordu.

Desplein her şeyi büyük bir dikkatle inceledikten sonra, "Sadece bir zehir var," dedi. "Cava Adası'ndan bir zehir; pek bilinmeyen bir türdeki ağaçların tohumlarından elde ediliyor, kargabüken cinsi bodur ağaçlardan. Malezyalılar *kri* adını verdikleri o çok tehlikeli silahlarına bu zehirden sürüyorlarmış... Yani, öyle diyorlar..."

Polis komiseri geldi, Corentin şüphelerinden bahsetti, Peyrade'ın kimin evinde ve kimlerle yemekte olduğunu söyleyerek bir rapor hazırlamasını rica etti. Sonra da Peyrade'ın hayatına kasteden komplo ve Lydie'nin içinde bulunduğu hal hakkında bilgi verdi. Ardından, Desplein' le Bianchon'un zavallı kızı muayene ettikleri Lydie'nin dairesine geçecekken kapıda iki doktorla karşılaştı.

"Eee beyler?"

"Bu kızı bir sağlık yurduna yatırın. Eğer hamile kaldıysa ve doğum yaparken aklı yerine gelmezse, ömrünün sonuna kadar deli ve melankolik olarak yaşar. İyileşmesi için analık duygusundan başka çare yoktur. Tabii bu duygu uyanırsa..."

Corentin doktorların her birine kırk altın frank vererek kendisini kolundan çekiştiren polis komiserine döndü. Polis, "Doktor ölümün doğal ölüm olduğunu iddia ediyor," dedi, "söz konusu Canquoëlle Baba olunca benim de rapor hazırlamam zor. Kendisi birçok işe karışıyordu, kime saldıracağımızı bilemeyiz ki! Böyle insanlar çoğu zaman yukarıdan gelen 'emir üzerine' ölürler..."

Corentin komiserin kulağına eğildi:

"Benim adım Corentin."

Komiser şaşırdığını belli eden bir hareket yaptı. Corentin devam etti:

"Onun için, siz bir rapor hazırlayın, ileride çok işimize yarayacak. Bu raporu ancak 'çok gizli belge' ibaresiyle göndereceksiniz. Cinayeti kanıtlayamıyoruz. Biliyorum ki tahkikat daha ilk adımda durdurulacak... Ama bir gün suçluları adalete teslim edeceğim. Hepsini izleyip suçüstü yakalayacağım."

Polis komiseri, Corentin'i selamlayıp ayrıldı.

"Mösyö," dedi Katt, "Matmazel'in tek yaptığı şarkı söyleyip dans etmek. Ne yapayım?"

"Peki bir şey mi oldu?"

"Babasının öldüğünü öğrendi..."

Corentin, "Arabaya bindirip doğruca Charenton'a[1] götürün," dedi. "Gerektiği gibi yerleştirilmesi için kraliyet polisi genel müfettişliğine bir not yazacağım. Kız tımarhaneye, babası yoksullar mezarlığına... Contenson, gidip belediyenin cenaze arabasını ayarlayın... Artık baş başa kaldık Don Carlos Herrera!"

Contenson, "Carlos İspanya'da," dedi.

Corentin kesin bir ifadeyle, "Ne İspanya'sı, Paris'te o!" dedi. "Adamda II. Felipe zamanından kalma bir İspanyol dehası olabilir ama bende de herkes için, hatta krallar için bile ne tuzaklar var..."

Fare, kapana kısılıyor

Madam du Val-Noble, *nabab*'ın ortadan kaybolmasından beş gün sonra sabahın dokuzunda Esther'in yata-

1. Charenton Akıl Hastanesi. (Ç.N.)

ğının başucuna oturmuş ağlıyor, çünkü bir felaketin eşiğinde olduğunu hissediyordu.

"Hiç olmazsa yüz *louis* gelirim olsaydı! Şekerim, o zaman insan küçük bir şehre çekilir, evlenecek birini bile bulur..."

"O kadar gelire sahip olmanı sağlarım," dedi Esther.

"Nasıl yapacaksın?" diye bağırdı Madam du Val-Noble.

"Ooo, çok doğal bir şekilde! Bak şimdi... Kendini öldürmeye kalkacaksın, iyi numara yap; Asya'yı çağırt, onda içinde insanı saniyede öldüren bir zehir bulunan incecik camdan iki siyah boncuk var. Karşılığında ona on bin frank teklif et; boncukları daha sonra bana getirirsin, ben de sana elli bin frank veririm..."

"Neden kendin istemiyorsun ondan?" dedi Madam du Val-Noble.

"Bana satmaz da ondan."

"Kendin için istemiyorsun, değil mi?" dedi Madam du Val-Noble.

"Olabilir."

"Sen ki kendine ait bir evde neşe ve lüks içinde yaşıyorsun, on yıl konuşulacak ve Nucingen'e yirmi bin franga mal olan bir partiye hazırlanıyorsun... Şubatın ortasında çilek yenecekmiş diyorlar; kuşkonmazlar, üzümler, kavunlar, karpuzlar... Odalardaki çiçeklere bin ekü harcanacakmış..."

"Ne diyorsun sen! Sadece merdivenlerdeki çiçekler bin ekü ediyor."

"Kıyafetin on bin frank tutmuş, doğru mu?"

"Evet, elbisemde Brüksel danteli kullanıldı. Karısı Delphine küplere binmiş. Ama ben yeni gelin gibi giyinmek istedim."

"Peki on bin frangı nereden bulacağım?" dedi Madam du Val-Noble.

"Bütün param o kadar," dedi Esther gülümseyerek. "Tuvalet masamı aç, bigudi kâğıtlarımın altında..."

"Ölmekten bahseden biri kendini öldürmez," dedi Madam du Val-Noble. "Tabii söz konusu bir..."

Esther lafının arkasını getiremeyen arkadaşının aklına gelen düşünceyi tamamladı:

"Cinayet mi? Çekinme, söyle! İçin rahat etsin, kimseyi öldürmek istediğim yok. Bir kız arkadaşım vardı, ne kadar mutlu bir kızdı, öldü... Ben de onun arkasından gideceğim... O kadar."

"Ne sersem şeysin!"

"Ne yapayım, birbirimize söz vermiştik..."

Arkadaşı güldü:

"Bırak bu senedin de protesto ediliversin."

"Haydi git de dediklerimi yap sen. Bir araba sesi duydum, Nucingen'dir, mutluluktan deliye dönecek bir adam! Bu adam beni seviyor... Neden bizi sevenleri sevmiyoruz ki, hoşumuza gitmek için her şeyi yapıyor adamlar..."

"Al işte," dedi Madam du Val-Noble, "balıkların en entrikacısı olan ringa balığının hikâyesidir bu..."

"Neden?"

"Nedeni hiçbir zaman öğrenilemedi."

"Haydi canım, git artık! Sana vereceğim şu elli bin frangı Baron'dan istemem lazım."

"Tamam o zaman, hoşça kal..."

Esther'in Baron de Nucingen'e olan tavırları üç gündür tamamen değişmişti. Maymun kedi olmuştu, kedi de kadın. Yaşlı adamı sevgi ve şefkate boğuyor, yapmadığı şirinlik kalmıyordu. O eski tersliğinden ve iğneleyiciliğinden eser kalmayan tatlı imalarla dolu sözleriyle kalın kafalı bankeri inandırmıştı. Baron'a, Fritz diye hitap ediyor, o da sevildiğine inanıyordu.

"Zavallı Fritz'ciğim, seni çok üzdüm..." dedi, "Çok

hırpaladım ama sabrın muhteşemdi. Beni seviyorsun, görüyorum, bunun için de seni ödüllendireceğim. Şimdi senden hoşlanıyorum, nasıl olduğunu bilmiyorum ama seni gencecik adamlara değişmem. Belki de tecrübenin etkisidir. Zaman geçtikçe insan sonunda hazzın ruhun hazinesi olduğunu fark ediyor. Zevk için sevilmek de para için sevilmekten daha gurur verici sayılmaz... Hem sonra, gençler çok bencil oluyor, bizden çok kendilerini düşünüyorlar; oysa sen sadece beni düşünüyorsun. Senin bütün hayatın benim. Bu yüzden artık senden hiçbir şey istemiyorum, çıkar peşinde koşmadığımı sana göstermek istiyorum."

Baron zevkten mest olmuştu, "Ben sana hiçbir şey vermedim ki..." dedi. "Yarın otuz bin franklık bir gelir senedi getirmek niyetindeyim... Bizim düğün pastamız olacak..."

Esther, Nucingen'e öyle tatlı sarıldı ki, malum haplardan almamasına rağmen adamın rengi attı.

"Şey..." dedi Esther, "Otuz bin franklık gelir yüzünden böyle davrandığımı sanma sakın, çünkü artık seni seviyorum benim şişko Frédéric'im!"

"Ah Tanrım! Peki neden bu kadar eziyet ettiniz bana? Şu anda üç aydır mutlu bir adam olacaktım..."

Esther, ellerini Nucingen'in saçlarına daldırıp aklına estiği gibi şekiller verirken sordu:

"Tontonum, faizler yüzde üçten mi, yoksa beşten mi?"

"Üçten... Bende daha tonla var."

Demek ki Baron o sabah defter-i kebirdeki kayıtlı senedi getirmek, sevgili yavrucuğuyla kahvaltı etmek, ertesi günle ilgili talimat almak için gelmişti. Şu meşhur cumartesi, büyük gün!

Mutluluktan yüzü ışıl ışıl, neşeli bir sesle, "Alın küçük karıcığım benim, biricik karım benim," dedi Baron.

"İşte size mutfak masrafları için ömrünüzün sonuna kadar yetecek bir senet..."

Esther en küçük bir heyecan belirtisi göstermeden aldığı kâğıdı katlayıp tuvalet masasına koydu.

Nucingen'in yanağını küçük bir fiske vurarak, "Aman ne kadar da memnun oldunuz, sizi haksızlıklar canavarı sizi!" dedi. "Sizden nihayet bir şey kabul ettiğimi görünce nasıl da keyfiniz yerine geldi. Yaptığınız haksızlıkları artık yüzünüze de vuramam, işim dediğiniz şeylerin meyvesinden ben de nemalanıyorum sonuçta... Bu hediye değil zavallı oğlum benim, bu bir telafi... Sakın borsa suratınızı takınmayın bakayım. Biliyorsunuz ki sizi seviyorum!"

"Güzel Esther'im benim, aşk meleğim! Benimle böyle konuşmayın artık... Bütün dünya bana hırsız muamelesi yapsa da umurumda değil, yeter ki sizin gözünüzde dürüst olayım... Ben sizi her geçen gün biraz daha çok seviyorum."

"Ben de öyle yapacağım artık," dedi Esther. "Bu yüzden bir daha asla seni üzecek şeyler söylemeyeceğim minik filim benim, çünkü çocuk gibi saf bir şey oldun çıktın sen... Seni kahrolası koca hain! Masumiyet denen şey senin semtine uğramamıştır aslında, dünyaya gelirken payına düşen masumiyetin su yüzüne çıkması gerekiyormuş; ama o kadar derinlere gömülmüş ki ortaya çıkana kadar altmış altı yıl geçmiş... Onu derinlerden çekip çıkaran da aşkın kancası olmuş. Böyle durumlara ancak ihtiyarlarda rastlanıyor... İşte bu yüzden ben de sonunda seni sevdim. Gençsin, genceciksin... Bu Frédéric'i bir ben tanıyorum, bir tek ben! Çünkü sen on beş yaşında banker olmuşsun... Okul yıllarında bir verip iki almak koşuluyla arkadaşlarına ödünç bilye de vermişsindir..." (Adamın güldüğünü görünce kucağına atladı.) "Tamam o zaman, nasıl istiyorsan öyle yap! Ey Tanrım, git adamları soy, haydi git! Ben de sana yardım edeceğim. İnsanlar

sevilmeye değmez, Napoléon onları sinek gibi öldürürdü. Fransızlar ha sana dolaylı vergi ödemiş, ha devlet bütçesine, onlar için ne gam! Bütçeyle sevişilmez ki... Bak ne diyeceğim... İyice düşündüm de, aslında sen haklısın... Béranger'in[1] dediği gibi 'koyunlar kırkı'... 'Esder'inizi kucaklayın bakayım... Ah... Taitbout Sokağı'ndaki dairenin bütün eşyasını o zavallı Val-Noble'e ver, tamam mı? Bir de yarın ona elli bin frank öde... Böylece güzel bir jest yapmış olursun, tamam mı kediciğim? Falleix senin yüzünden öldü, arkandan konuşmaya başladılar... Bu cömertliğin muazzam takdir görür, bütün kadınlar da senden bahseder. Ahh, Paris'te senden büyüğü, senden asili olmayacak! Zaten dünya öyle kurulmuş ki Falleix'yi hatırlayan bile kalmayacak. Sonuçta bu para itibara yatırılmış bir para olacak!"

"Haklısın meleğim," diye cevap verdi Baron, "hayatı tanıyorsun sen, benim danışmanım olacaksın."

"Bak gördün mü," diye devam etti Esther, "erkeğimin işlerini, itibarını, onurunu nasıl da düşünürmüşüm. Haydi git, git de bana elli bin frank getir."

Esther, Mösyö de Nucingen'i bir an önce başından savıp simsar çağırtarak senedi hemen o akşam borsada sattırmak istiyordu.

"İyi de, acelen ne?" diye sordu Baron.

"Haydi harekete geç kediciğim... Parayı küçük saten bir kutuda takdim etmen, kutuyu da bir yelpazenin içine gizlemen lazım. Dersin ki, 'Buyurun Madam, bu yelpaze size. Umarım hoşunuza gider...' Herkes senin altı üstü Turcaret olduğunu düşünürken, sen Beaujon[2] olup çıkacaksın!"

1. Pierre-Jean de Béranger (1780-1857): Fransız şair ve şarkı sözü yazarı. (Ç.N.)
2. Nicolas Beaujon (1718-1786): Fransız maliyeci. 1770'te sarayın mali işlerinin sorumluluğunu üstlenmiş, ardından devlet danışmanı olmuştur. (Ç.N.)

"Harika! Harika!" diye bağırdı Baron, "Demek artık ben de nükte yapacağım! Tamam, sizin söylediklerinizi aynen tekrarlayacağım..."

Zavallı Esther, rolünü oynamak için harcadığı çabadan yorgun düşmüş otururken içeri Avrupa girdi.

"Madam," dedi, "Malaquais Rıhtımı'ndan haberci geldi. Mösyö Lucien'in uşağı Célestin tarafından gönderilmiş..."

"Girsin! Yok, dur, ben çıkarım."

"Size Célestin'den mektup getirmiş."

Esther bekleme odasına koştu, haberciye baktı ve adamın safkan bir haberci olduğunu gördü.

Mektubu okuduktan sonra bir sandalyeye yığılırken zayıf bir sesle, "Ona aşağı inmesini söyle!" dedi.

Sonra, Avrupa'nın kulağına fısıldadı:

"Lucien kendini öldürecek... Mektubu ona da göster!"

Gezici tüccar kıyafetini üstünden çıkarmayan Carlos Herrera derhal aşağı indi. Bakışları derhal bekleme odasındaki yabancı haberciye takıldı. Avrupa'nın kulağına, "Kimse yok demiştin," dedi. Haberciyi süzdükten sonra aşırı bir ihtiyatlılıkla hemen salona geçti. Dokuzcanlı'nın Vauquer Pansiyonu'nda kendisini tutuklayan ünlü güvenlik şefinin bir süredir bir rakibi olduğundan ve onun yerini alacağından haberi yoktu. Bu rakip de eve gelen habercinin ta kendisiydi.

Sahte haberci, sokakta kendisini bekleyen Contenson'a, "Haklıymışsınız," dedi. "Tarif ettiğiniz şahıs bu evde. Ama adam İspanyol falan değil. O cüppenin altında bizim avımız yoksa, elimi ateşe sokmaya razıyım."

"Yani adam ne kadar İspanyol'sa o kadar papaz," dedi Contenson.

"Hiç kuşkum yok," dedi güvenlik teşkilatı ajanı.

"Ah! Haklı çıksak ne iyi olurdu!" dedi Contenson.

Lucien gerçekten de iki gün ortalarda görünmemiş, onlar da yokluğundan yararlanıp tuzak kurmuşlardı. Ama genç adam aynı akşam geri dönünce Esther'in korkusu geçti.

Bir veda

Ertesi sabah fahişe, banyodan çıkıp tekrar yatağına uzanmışken arkadaşı geldi.

"İki inciyi getirdim!" dedi Val-Noble.

Esther yattığı yerde doğrulup o güzel dirseğini dantellerle süslü baş yastığına gömerek, "Bakayım," dedi.

Madam du Val-Noble arkadaşına frenküzümüne benzeyen iki siyah boncuk uzattı. Baron, Esther'e ünlü bir ırktan iki tazı hediye etmişti, bu cinsi çağımızın büyük bir şairi moda haline getirmiş, bu yüzden şairin adıyla anılmaya başlamıştı.[1] Hayvanlara sahip olduğu için çok gururlanan Esther, iki tazının atalarının isimleri olan Romeo ve Juliet'i kullanmaya devam etmişti. Ev içi için yaratılmış ve davranışları İngiliz ağırbaşlılığının izlerini taşıyan bu hayvanların zerafetinden, kibarlığından, beyazlığından bahsetmek gereksiz. Esther Romeo'ya seslendi, köpek çelik teller kadar esnek, incecik, sağlam ve gergin patilerinin üstünde koşarak geldi ve sahibesine baktı. Esther hayvanın dikkatini çekmek için iki inciden birini ona atar gibi yaptı. Sonra, "Adı yüzünden kaderinde böyle ölmek var!" diyerek inciyi fırlattı. Romeo inciyi

1. Söz konusu şair, Lamartine'dir. (Ç.N.)

dişlerinin arasında ezdi. İnlemedi, olduğu yerde dönüp kaskatı yere serildi. Esther cenaze duasını okurken her şey olup bitmişti.

"Aman Tanrım!" diye haykırdı Madam du Val-Noble.

"Senin araban var, merhum Romeo'yu buradan götür. Ölüsü burada kalırsa bir sürü maraza çıkar. Ben onu sana vermiş olayım, sen de kaybetmiş ol. Kayıp ilanı da hazırla. Çabuk ol, bu akşam elli bin frangına kavuşacaksın."

Bu sözler öylesine sakin bir edayla ve öylesine kusursuz bir kibar fahişe duygusuzluğuyla söylenmişti ki Madam du Val-Noble bağırdı:

"Sen gerçekten de bizim kraliçemizsin!"

"Erken gel ve çok güzel ol..."

Esther akşam saat beşte gelin gibi süslendi. Beyaz saten eteğin üstüne dantelli kıyafetini giydi, beyaz kemerini taktı, ayağında beyaz saten ayakkabıları vardı, güzel omuzlarına da İngiliz dantelinden bir şal örtmüştü. Saçları genç bakireler gibi olsun diye başına sahici beyaz kamelyalar taktı. Göğsünü, Nucingen'in hediyesi olan otuz bin franklık gerdanlık süslüyordu. Saat altıda hazırdı ama kapısını herkese kapattı, hatta Nucingen'e bile. Avrupa, Lucien'i yatak odasına alacağını biliyordu. Lucien saat yediye doğru geldi, Avrupa da bir yolunu bulup kimselere görünmeden onu Madam'ın yanına sokmayı başardı.

Esther'in görünüşü karşısında Lucien içinden şöyle geçirdi:

"Neden gidip onunla Rubempré'de yaşamıyorum ki... Herkesten uzakta, Paris'e bir daha hiç geri dönmemecesine! Bu hayatı beş yıldır sürdürüyorum ve bu sevgili yaratık beni bir gün olsun yanıltmadı, böyle de bir karakteri var! Böyle bir şaheseri başka nerde bulabilirsin?"

Esther, Lucien'in önündeki mindere bir dizini dayayarak, "Sevgilim," dedi, "kendime tanrı yaptığım siz, kutsayın beni..."

Lucien kızı kaldırıp, "Bu şaka da neyin nesi sevgilim?" diyerek öpmek istedi. Belinden tutmaya çalıştığı kız, saygı kadar korku da belirten bir hareketle kendini çekti. Gözlerinden yaşlar boşanırken, "Lucien," dedi, "ben artık sana layık değilim. Yalvarırım beni kutsa ve Hôtel-Dieu'ye[1] benim adıma iki yatak hibe edeceğine yemin et... Çünkü, Tanrı beni kilisede ettiğim dualar için değil, kalbim için affedecektir... Ben seni çok sevdim sevgilim. Şimdi hiç olmazsa seni mutlu ettiğimi ve ara sıra beni düşüneceğini söyle bana... Haydi söyle!"

Lucien, Esther'de o kadar yüce bir iyi niyetlilik gördü ki derin düşüncelerden sıyrılamadı.

Sonunda derin bir düşüncenin izini taşıyan bir ses tonuyla, "Sen kendini öldürmek istiyorsun!" dedi.

"Hayır sevgilim. Ama görüyor musun, bugün senin sahip olduğun bu tertemiz, iffetli, seven kadının ölüm günü... Üzüntüden ölmekten çok korkuyorum."

"Dur, dinle zavallı çocuk!" dedi Lucien, "İki gün uğraşıp durduktan sonra, sonunda Clotilde'e ulaşabildim..."

Esther öfkesini güçlükle bastırarak, "Clotilde, Clotilde!" dedi.

Lucien anlatmaya devam etti:

"Evet, birbirimize not yazdık... Salı sabahı yola çıkacak, ama İtalya yolunda Fontainebleau'da görüşebileceğiz..."

"Yaa, öyle mi! Kuzum, siz erkekler kadınlardan ne bekliyorsunuz? Uzun atlama sırığı olmalarını mı!" diye haykırdı zavallı Esther. "Yedi-sekiz milyonum olsaydı, benimle evlenmez miydin?"

"Ah çocuk! Ben de sana bu iş olmazsa, senden başka

1. Rönesans'a kadar Paris'in tek hastanesi olarak kalmış hastane. 651 yılında Parisli din adamı Aziz Landry tarafından kurulmuş, yardım ve misafirperverliğin simgesi olmuştur. (Ç.N.)

kadın istemediğimi söyleyecektim..."

Esther aniden solan yüzünü ve sildiği gözyaşlarını göstermemek için başını eğdi. Lucien'e derin bir kederle bakarak, "Beni seviyor musun?" dedi, "Eh o zaman, benim için en güzel kutsama budur. Gizli kapıdan geçip bekleme odasından salona gidiyormuşsun gibi yap ki laf olmasın. Alnımdan öp beni," dedi.

Sonra, Lucien'e sarılıp öfkeyle göğsünde sıktı:

"Çık hadi! Yoksa yaşayacağım!"

Ölmeye hazırlanan kız salonda görününce bir hayranlık nidası koptu. Esther'in gözlerinden sonsuzluk yansıyor, o gözleri gören ruhlar bu sonsuzlukta kayboluyordu. İnce saçlarının mavi-siyah rengi, kamelyaları daha da çarpıcı göstermişti. Özetle, bu muhteşem kız uyandırmak istediği her türlü etkiyi yaratmakta çok başarılı olmuştu. Rakibesi yoktu. Örnekleriyle etrafını saran sınırsız debdebenin en yüce ifadesi gibi duruyordu. Bu arada nükteleriyle pırıltılar saçıyordu. Habeneck'in, Avrupa'nın birinci sınıf müzisyenlerinin Mozart ve Beethoven'ı yorumlayarak icrada mükemmelliğe ulaştıkları konserleri yönetirken sergilediği o soğuk ve sakin metanetle âlem gecesini yönetiyordu. Fakat Nucingen'in az yediğini, içki içmediğini ve evin efendisi havaları takındığını da dehşetle fark etmişti. Gece yarısı geldiğinde kimsede hal kalmamıştı. Bir daha kimse kullanmasın diye kadehler kırıldı. Beizing işi iki perde yırtıldı. Bixiou hayatında ilk defa çakırkeyif oldu. Kimsede ayakta duracak hal kalmadığı, kadınlar divanlara uzanıp sızdığı için, davetliler önceden kararlaştırdıkları gibi Esther'le Nucingen'i yatak odasına yollama şakasını gerçekleştirememişlerdi. İki sıra halinde dizilecek, ellerinde şamdanlarla *Sevil Berberi*'nden *Buona Sera* şarkısını söyleyeceklerdi. Nucingen elini Esther'e uzattı; onları gören Bixiou sarhoşluğuna rağmen kendinde hâlâ konuşacak güç bularak Rivarol'un,

Richelieu'nün son evliliği hakkında söylediklerini tekrarladı: "Polis müdürüne hemen haber vermek lazım... Çünkü bu işin sonu kötü bitecek..." Şakacı Bixiou şaka yaptığını sanıyordu ama aslında olacaklar, peygamber gibi içine malum olmuştu.

Nucingen'in sızlanmaları

Mösyö de Nucingen evine ancak pazartesi günü öğlene doğru döndü; bankadaki adamlarından biri saat birde kendisine Matmazel Esther Van Gobseck'in otuz bin franklık gelir senedini daha cumadan satışa çıkardığını ve parayı da aldığını bildirdi.

"Yalnız şu var efendim," dedi, "ben bu transferden söz ederken dava vekili Derville'in başkâtibi bana geldi... Matmazel Esther'in gerçek isim ve soyadını görünce, kendisine yedi milyonluk bir miras kaldığını söyledi."

"Haydi canım!"

"Doğru. Kız şu eski tefeci Gobseck'in tek mirasçısı imiş... Derville araştıracak. Eğer metresinizin annesi o güzel Hollandalı ise, Matmazel mirasa konacak..."

"Biliyorum," dedi Baron, "bana hayatını anlatmıştı... Şu Derville'e iki satır not yazayım!"

Yazı masasına oturan Baron, Derville'e bir not yazıp hizmetkârlarından biriyle gönderdi. Daha sonra, borsa çıkışında, saat üçe doğru Esther'in evine geldi.

"Madam yattı, uyuyor. Hiçbir gerekçeyle uyandırılmak istemedi."

"Ah seni Şeytan seni!" diye bağırdı Baron, "Avrupa, hanımına zengin biri olup çıktığını söylesen uyandırıldı-

ğına hiç kızmaz! Yedi milyonluk mirasa kondu. İhtiyar Gobseck ölmüş, yedi milyon miras bırakmış. Senin hanımın anası Gobseck'in özbeöz yeğeni oluyormuş, zaten o da vasiyet bırakmış... Yani hanımın yegâne vâris. Onun gibi bir milyonerin Esther'in sefalet içinde yaşamasına göz yumacağını hiç düşünmezdim doğrusu..."

Avrupa, Baron'a Molière'in hizmetçilerine layık bir edepsizlikle bakarak, "Aaa, öyle mi!" dedi. "Saltanatının sonu geldi desene, seni yaşlı cambaz! Seni kocamış Alsace kargası! İnsan vebayı nasıl severse, işte o da sizi o kadar seviyor! Aman da aman, milyonlar ha! Ama o zaman sevgilisiyle evlenebilir! Ah kim bilir nasıl sevinecek!"

Prudence Servien, bunları söyleyip Baron'u kelimenin tam anlamıyla yıldırım çarpmış gibi ortada bırakarak hanımının odasına koştu. Müjdeli haberi ilk kendisinden duymasını istiyordu. İnsanüstü şehvet duygularıyla sarhoş olan ve mutluluğa kavuştuğuna inanan yaşlı adam, tam yanıp tutuşuyorken buz gibi bir duş almış gibi olmuştu.

Gözlerinde yaşlarla, "Demek beni kandırmış!" diye haykırdı. "Beni kandırmış! Ah Esther ah! Ah kızım! Ne kadar aptalmışım! Böyle güzel çiçekler ihtiyarlar için açar mı hiç... Her şeyi satın alabilirim ama gençliği asla! Ah Tanrım! Ne yapacağım şimdi? Halim ne olacak? O gaddar Avrupa'nın hakkı var; Esther paralanınca elimden kaçar... Gidip kendimi mi asayım? Tattığım zevklerin o ilahî alevi olmadan hayat nedir ki? Ah Tanrım..."

Vaşak, üç aydır kır saçlarının arasına karıştırdığı takma saçını çıkarıp attı.

O sırada Avrupa'dan canhıraş bir çığlık koptu. Tüyleri ürperen zavallı banker ayağa kalktığında bacakları az önce boşalttığı efkar kadehi yüzünden titriyordu. Hiçbir şey insanı kederle içilen şarap gibi sarhoş etmez. Odanın kapısından Esther'in zehirden mosmor kesilmiş bir hal-

de yatağında kaskatı uzandığını gördü. Ölmüştü! Yatağa kadar gidip dizlerinin üstüne yığıldı.

"Haklısın... Bana söylemişti! Benim yüzümden öldü!"

Paccard, Asya, bütün ev halkı koşup geldi. Üzüntülü bir an değil, seyirlik, sürpriz bir olaydı. İnsanlar sanki pek emin değil gibiydiler. Baron'un bankerliği tuttu, içine bir kurt düştü ve gelir senedinin satışından gelen yedi yüz elli bin frangın nerede olduğunu sorma gafletine düştü. Paccard, Avrupa ve Asya öyle tuhaf bir şekilde bakıştılar ki, Mösyö de Nucingen işin içinde bir hırsızlık ve cinayet olduğuna inanarak hemen evden çıktı. Avrupa, hanımının yastığının altında yumuşak bir paket bulunduğunu fark edip içinde bankadan alınan kâğıt paranın olduğunu anlayınca ölüye çekidüzen veriyormuş gibi yaptı. Feryat figân, "Asya, hemen git Mösyö'ye haber ver!" dedi. "Yedi milyonu olduğunu öğrenemeden ölüp gitti! Gobseck, merhule Madam'ın amcasıymış!" diye bağırdı.

Paccard, Avrupa'nın manevrasını tespit etmişti. Avrupa, Asya arkasını döner dönmez paketin mührünü kopardı, zarfın üzerine zavallı fahişe şunları yazmıştı: "Mösyö Lucien de Rubempré'ye teslim edilecek!" Yedi yüz elli adet biner franklık banknot, Prudence Servien'ın gözlerini parlattı:

"İnsan geri kalan ömrünü bu parayla mutlu ve namuslu geçiremez miydi!"

Paccard cevap vermedi, doğasındaki hırsızlık eğilimi Dokuzcanlı'ya olan bağlılığından daha ağır basmıştı. Parayı alırken, "Durut öldü," diye karşılık verdi, "omzumda da henüz damga yok. Beraber kaçalım, bütün yumurtaları aynı sepete koymamak için parayı paylaşalım ve evlenelim."

"Ama nerede saklanacağız?" diye sordu Prudence.

"Paris'te," diye cevap verdi Paccard.

Prudence ile Paccard hırsıza dönüşen namuslu insanların süratiyle aşağı indiler.

Dokuzcanlı, Malezyalıdan daha ilk kelimeleri duyar duymaz, "Çocuğum," dedi, "ben usülüne uygun bir vasiyetname yazarken, sen de Esther'in bir mektubunu bul. Vasiyetname örneğiyle mektubu Girard'a götüreceksin. Ama acele etsin, ev mühürlenmeden vasiyetnameyi Esther'in yastığının altına sıkıştırmak lazım."

Arkasından da aşağıdaki vasiyetnameyi çiziktirdi:

Dünyada Mösyö Lucien Chardon de Rubempré'den başka kimseyi sevmediğim ve iyilikseverliğiyle beni çekip çıkardığı günaha ve kötü hayata yeniden düşmemek için hayatıma son vermeye kararlı olduğumdan, öldüğüm gün sahip olduğum her şeyi, ona her şeyini hatta son düşüncesini bile veren bu kadının huzuru için Saint-Roch bölge kilisesinde ebedi bir ayin düzenlenmesi koşuluyla yukarıda adı geçen Lucien Chardon de Rubempré'ye bırakıyorum.

Esther Gobseck

Dokuzcanlı içinden, "Bayağı onun üslubunda oldu," diye geçirdi.

Akşam saat yedide kaleme alınıp mühürlenen vasiyetname, Asya'nın mahir elleriyle Esther'in başucuna yerleştirildi.

Asya telaşla tekrar yukarı çıktı:

"Ben odadan çıkarken adliyeciler geldi..."

"Asayiş zabiti demek istiyorsun."

"Hayır oğlum! Asayiş zabiti de vardı ama yanında jandarmalarla beraber. Kraliyet savcısı ve sorgu yargıcı da burada, kapıları tutmuşlar."

"Bu ölüm de amma çabuk patırtı kopardı!" dedi Collin.

Asya, "Baksana," dedi. "Avrupa'yla Paccard epeydir

ortalarda görünmediler, sakın yedi yüz elli bin frangı alıp tüymesin bunlar."

"Vay namussuzlar!" dedi Dokuzcanlı. "Çevirdikleri dolapla 'bizi' mahvedecekler..."

Corentin'in intikamı başlıyor

İnsan adaletiyle Paris adaleti, yani bütün adaletlerin en cesuru, en beceriklisi, en bilgilisi ve en zekisi (hatta fazla zekidir, çünkü yasaları her an yoruma tabi tutar), sonunda bu tüyler ürperten entrikanın elebaşlarının yakasına yapışıyordu. Esther'de zehrin etkilerini tanıyan ve kendi yedi yüz elli bin frangını bulamayan Nucingen cinayeti hiç hazzetmediği iğrenç insanlardan birinin, yani Paccard ya da Avrupa'nın işlediğini düşünmüş, öfkeyle hemen polise koşmuştu. Haber, çan sesi gibi Corentin'in bütün "numaralarını" bir araya topladı. Emniyet müdürlüğü, savcılık, sulh yargıcı, sorgu yargıcı, asayiş zabiti, hepsi harekete geçti. Görevli üç hekim akşam saat dokuzda zavallı Esther'in otopsisinde hazır bulunurken soruşturmalara da başlanmıştı! Asya'nın uyarısı üzerine Dokuzcanlı bağırdı:

"Burada olduğumu bilmiyorlar, yukarı çıkıp etrafı bir kolaçan edeyim!" Sonra bir sehpaya basarak tavan arasının penceresinden kendini yukarı çekti ve görülmemiş bir çeviklikle çatıya atlayıp dam aktarıcısı soğukkanlılığıyla etrafı incelemeye koyuldu. Provence Sokağı'nda, oradan beş ev uzakta bir bahçe gördü. "Tamam," dedi içinden, "işime yarar!"

Bir bacanın arkasından Contenson çıktı.

"İşin bitti Dokuzcanlı!" diye karşılık verdi. "Çatıda ne halt ettiğini, özellikle de neden kaçtığını Camusot'ya açıklayacaksın Peder."

"İspanya'da düşmanlarım var," dedi Carlos Herrera.

"Haydi oraya senin tavan arasından gidelim," dedi Contenson.

Sahte İspanyol razı olmuş gibi yaptı ama pencerenin pervazından destek alıp Contenson'u tuttuğu gibi öyle bir hışımla aşağı fırlattı ki hafiye, Saint-Georges Sokağı'ndaki derenin tam ortasına düştü. Contenson savaş alanında ölmüştü. Jacques Collin sakin sakin tavan arasına dönüp yatağına uzandı.

"Bana beni öldürmeden hasta edecek bir şeyler ver," dedi Asya'ya, "çünkü ölüm döşeğindeymişim gibi görünmem lazım. 'Meraklılara' cevap yetiştirmeye hiç niyetim yok... Hiç korkma; ben rahibim, rahip olarak da kalacağım. Az önce maskemi düşüreceğini sananlardan birini defettim. Hem de doğal bir şekilde."

Lucien bir gün önce sabah Fontainebleau için pasaport çıkarttırmış, aynı akşam yedide arabasıyla yola çıkarak geceyi Fontainebleau'da Nemours yakınındaki son handa geçirmişti. Ertesi gün sabah altıya doğru tek başına ormanda yürüyerek Bouron'a kadar gitti.

Güzelim Bouron manzarasının göründüğü kayalardan birine oturarak, "İşte Napoléon'un tahttan feragat etmeden iki gün önce, muazzam bir kahramanlık göstermeyi umduğu uğursuz yer burası..." diye düşündü.

Gün ışıyınca, bir posta arabasının sesini duydu ve içinde genç Lenoncourt-Chalieu Düşesi'nin adamlarıyla Clotilde de Grandlieu'nün oda hizmetçisinin bulunduğu arabanın geçtiğini gördü.

"İşte geliyorlar..." dedi içinden, "Şu komediyi oynayalım bakalım... Bir kurtuldum mu, Dük istese de istemese de damadı olacağım."

Bir saat sonra, iki kadının içinde olduğu *berline*'den[1], şık seyahat arabalarının diğerlerinden kolayca ayırt edilebilen tekerlek sesleri geldi. İki kadın Bouron yokuşunda fren yapılmasını istemiş, arkadaki uşak da arabayı durdurmuştu. Tam o anda Lucien yaklaştı. Cama vurarak, "Clotilde!" diye bağırdı.

Genç Düşes, Clotilde'e, "Hayır," dedi, "arabaya binmeyecek, onunla yalnız da kalmayacağız şekerim. Kendisiyle son bir kez daha görüşmenize izin veriyorum ama yolda yürürken konuşacaksınız, Baptiste de arkamızda olacak... Hava güzel, sıkı giyinmişiz, soğuktan korkacak halimiz yok. Araba arkamızdan gelecek..."

İki kadın arabadan indi.

"Baptiste," dedi genç Düşes, "araba yavaş yavaş arkamızdan gelsin. Biz biraz yürümek istiyoruz, siz de bize eşlik edeceksiniz."

Madeleine de Mortsauf, Clotilde'in koluna girerek Lucien'in konuşmasına izin verdi. Böylece hep birlikte küçük Grez köyüne kadar yürüdüler. O sırada saat sekizdi, Clotilde Lucien'le burada vedalaştı. Bu uzun görüşmeyi soylu bir tavırla sona erdirdi:

"Şunu söyleyeyim; sizden başkasıyla asla evlenmeyeceğim. İnsanlara, annemle babama değil, size inanmak istiyorum... Bağlılığın bundan daha güçlü bir kanıtı olabilir mi? Artık üzerinize çöken o uğursuz iftiraları dağıtmaya çalışın..."

Aynı anda hızla yaklaşan atların nal sesleri duyuldu ve iki hanımın şaşkınlığı sırasında küçük grubun etrafını jandarma sardı.

Lucien züppe küstahlığıyla, "Ne istiyorsunuz?" dedi.

Fontainebleau Kraliyet Savcısı, "Siz Mösyö Lucien

1. (Fr.) Çok şık bir atlı araba. (Y.N.)

Chardon de Rubempré misiniz?" diye sordu.

"Evet Mösyö."

"Bu akşam nezarethanede yatacaksınız. Elimde tutuklama emri var."

"Bu hanımlar kim?" diye bağırdı bir jandarma onbaşısı.

"Aaa, evet! Affedersiniz hanımlar, pasaportlarınız lütfen. Edindiğim bilgiye göre, Mösyö Lucien kendisi için birtakım işler yapabilen kadınlarla işbirliği halindeymiş..."

Madeleine, Kraliyet Savcısı'na düşes bakışıyla bakarak, "Siz Lenoncourt-Chalieu Düşesi'ni sokak kızı yerine mi koyuyorsunuz?" dedi.

Savcı ince bir kurnazlıkla karşılık verdi:

"Bunun için yeterince güzelsiniz."

Düşes'in yeniden arabaya bindirmeye çalıştığı Clotilde, "Peki beyefendi neyle suçlanıyor?" diye sordu.

"Bir hırsızlık ve cinayet olayında suç ortaklığıyla," diye cevap verdi jandarma.

Baptiste, tamamen kendinden geçen Matmazel de Grandlieu'yü arabaya çıkardı.

Lucien, gece yarısı, Payenne Sokağı ile Ballets Sokağı'nın bulunduğu yerdeki La Force Hapishanesi'nde nezaretteydi. Orada bulunduğundan kimsenin haberi yoktu. Peder Carlos Herrera da tutuklandığından beri oradaydı.

3

Kötü yol, insanı nerelere götürür?

Salatasepeti

Ertesi sabah saat altıda, halkın o capcanlı diliyle "salatasepeti" adını taktığı iki mahkûm nakil arabası, La Force Tutukevi'nden ayrılıp jandarma nezaretinde Adalet Sarayı'ndaki Conciergerie Hapishanesi'ne gitmek üzere yola çıktı.

Sokak sokak dolaşırken bu tekerlekli hapishaneye rastlamamış olan yok gibidir, ama her ne kadar kitapların çoğu sadece Parisliler için yazılıyor olsa da, burada ceza sistemimizdeki bu müthiş aracın tasviriyle karşılaşmak belki yabancı okurları da memnun eder. Kim bilir belki de Rus, Alman ya da Avusturya polis teşkilatları, salatasepetinden mahrum ülkelerin hukuk sistemleri de bundan yararlanır. Bu çeşit sevkiyatın taklidi birçok ülkede tutuklular açısından kesinlikle olumlu bir uygulama olacaktır.

İki tekerlek üzerine oturtulmuş, içi teneke kaplı bu sarı kasalı iğrenç araba iki bölüme ayrılmıştır. Önde, üstü meşin kaplı arkalıksız dar bir oturma yeri bulunur, sıranın üstünde de bir koruma çıkıntısı yükselir. Burası salatasepetinin açık kısmı olup mübaşirle jandarmaya ayrılmıştır. İki bölümü birbirinden arabanın yüksekliğini ve genişliğini kavrayacak şekilde sımsıkı örülmüş demir bir kafes ayırır. Bu kapalı bölümde omnibüslerdeki gibi kar-

şılıklı iki sıra halinde ve üzerinde mahkûmların oturduğu iki tahta sıra vardır; mahkûmlar buraya bir basamakla, arabanın arka tarafına açılan penceresiz bir kapıdan sokulur. "Salatasepeti" yakıştırması, önceleri bu arabaların her yanı seyrek bir kafesle çevrili olduğundan, içindeki mahkûmların salatalar gibi sallanmalarından ileri gelmiş olmalı. Herhangi bir olayın önüne geçmek, özellikle infaz edilmek üzere götürülen idam mahkûmları söz konusu olduğunda işi daha sağlama almak için arabaya atlı bir jandarma da eşlik eder. Böylece kaçış imkânsız hale gelir. Arabanın içi sacla kaplı olduğundan hiçbir alet işlemez. Tutuklandıkları anda ya da hapishaneye girişte tepeden tırnağa aranan mahkûmların üzerinde olsa olsa parmaklıkları testere gibi kesmeye yarayan ama düz yüzeylerde hiçbir işe yaramayan saat zemberekleri bulunabilir. Eskiden mahkûm sevkiyatı o korkunç el arabalarıyla yapılırmış; *Manon Lescaut*'da[1] geçmiş uygarlıkların utanç kaynağı olan bu arabalar, uzun uzun anlatılmıştır. Paris polisinin dehasıyla mükemmelleştirilen salatasepeti, bu nedenlerle sonunda kürek mahkûmlarını zindanlarına taşıyan hücre arabalarına örnek olmuştur.

Başkentin çeşitli hapishanelerinden getirilen zanlılar önce sorgu yargıcı tarafından ifadeleri alınmak üzere salatasepetlerinde Adalet Sarayı'na sevkedilir. Hapishane argosunda buna "derse gitmek" denir. Aynı hapishanelerde kalan ama cinayetle suçlanmayan sanıklar da yargılanmak üzere Adalet Sarayı'na götürülür; adliye diliyle ağır cezalık bir durum söz konusu ise bunlar tutukevlerinden Seine yönetim bölgesinin Adalet Sarayı olan Conciergerie'ye gönderilir. İdama mahkûm olanlar ise

1. Başrahip Prévost'un (Abbé Prévost) anı romanı. 1733 ve 1735 yıllarında ahlaka aykırı bulunup toplatılarak yakıldığı halde 1753'te yeniden basılmıştır. (Ç.N.)

Bicetre'den bir salatasepetine bindirilip Temmuz İhtilali'nden beri önemli infazlara ayrılan Saint-Jacques Kapısı'na götürülür. Eskiden kesinlikle oduncuların kullandıkları el arabalarına benzeyen bir arabanın içinde Conciergerie'den Grève Meydanı'na götürülen bu zavallılar, insanseverlik sayesinde artık o eski yol boyunca çektikleri işkenceye maruz kalmıyorlar. Bu el arabaları artık sadece idam sehpasının taşınmasında kullanılıyor. Bu açıklamayı yapmasaydık, ünlü bir idam mahkûmunun salatasepetine binerken suç ortağına söylediği, "Artık işimiz atlara kaldı!" sözünün ne anlama geldiği anlaşılmazdı. Günümüzde, son cezayı çekmeye gitmenin hiçbir yerde Paris'teki kadar rahat olması mümkün değil.

İki mahkûm

O sırada, sabah çok erken bir saatte yola çıkan iki salatasepeti iki tutukluyu La Force Hapishanesi'nden Conciergerie'ye götürüyordu, alışılmış usulün aksine tutuklulardan her biri tek başına bir salatasepetini işgal etmekteydi.

Okuyucuların onda dokuzu ve onda dokuzunun onda dokuzu herhalde şu kelimeler arasındaki hatırı sayılır farktan bihaberdir: Şüpheli, zanlı, sanık, tutuklu, tutukevi, Adalet Sarayı ya da hapishane. Bu yüzden bütün ceza hukukumuzun bu sözlerin etrafında döndüğünü öğrenince herhalde şaşıracaklardır. Gerek okuyucuların bilgilendirilmesi, gerekse bu hikâyedeki gelişmelere ışık tutması için bu konuyla ilgili kısa ve net bir açıklama yapıyoruz. Zaten birinci salatasepetinde Jacques Collin'in,

ikincisinde birkaç saat içinde parlak bir sosyal konumun doruğundan zindanın dibini boylayan Lucien'in bulunduğu öğrenilince herkeste iyice merak uyanacaktır. Salatasepetleri rıhtımlara ulaşmak için Saint Antoine Sokağı'ndan, Martroi Sokağı'ndan ve o günlerdeki haliyle Saint Jean Kemeri'nin altından geçip Belediye Meydanı'na geliyordu. Bu kemer, günümüzde geniş belediye sarayının içindeki Seine Valilik konağının giriş kapısını oluşturuyor. İki suç ortağının davranışları birbirinden çok farklıydı. Lucien de Rubempré o uğursuz felaket arabasına bindirilmiş giderken, gelen geçenin parmaklıkların arasından üzerine yönelttiği bakışlardan kaçmak için saklanıyordu. Pervasız ağır ceza mahkûmu ise yüzünü, salatasepetine duydukları güvenle hasbıhale dalan mübaşirle jandarmanın arasından arabanın parmaklıklarına yapıştırmıştı.

1830 Temmuzu'nda yaşanan günleri ve yarattıkları muazzam fırtına daha önceki olayların gürültüsünü öylesine bastırmış, o yılın son altı ayı boyunca politik çıkar Fransa'yı öylesine esir almıştı ki, Paris'in merak iştahının yıllık tüketimini oluşturan ve aynı yılın ilk altı ayında hiç de eksik olmayan o özel, adli, mali felaketleri bugün artık pek hatırlayan kalmadı, hatırlayanlar da çok az hatırlıyor. Bu yüzden, kibar fahişenin birinin evinde ele geçirilen bir İspanyol rahibi ile İtalya karayolu üzerindeki küçük Grez köyünde yakalanan, Matmazel de Grandlieu'nün sözlüsü yakışıklı Lucien de Rubempré'nin tutuklanma haberinin Paris'i nasıl heyecanlandırdığını anlatmak şart oluyor. Yakalananların ikisi de yedi milyon uğruna cinayet işlemekle suçlanıyordu; bu davanın yarattığı skandal X. Charles döneminde yapılan son seçimlere gösterilen muazzam ilgiyi bile birkaç günlüğüne de olsa gölgede bırakmıştı.

Öncelikle, bu cinayet davası kısmen Baron de Nucingen'in şikâyeti üzerine açılmıştı. Sonra, başbakanın

özel kâtibi olma arifesinde Lucien'in tutuklanması Paris'in kaymak tabakasını allak bullak etmişti. Paris salonlarında nice genç adam, güzel Maufrigneuse Düşesi'nin gözdesi olduğunda Lucien'i ne kadar kıskandığını hatırlarken kadınlar arasında da devlet katında ileri gelenlerden birinin karısı olan Madam de Sérisy'nin Lucien'le yakından ilgilendiğini bilmeyen yoktu. Ayrıca Lucien yakışıklılığıyla Paris'i oluşturan farklı katmanlarda; yüksek sosyetede, finans dünyasında, kibar fahişeler dünyasında, gençlerin dünyasında ve edebiyat dünyasında bambaşka bir üne sahipti. Yani Paris'in kaymak tabakası iki gündür bu iki tutuklamadan başka bir şey konuşmaz olmuştu. Davayı üstlenen sorgu yargıcı Mösyö Camusot bu davayı kendi terfii için bir fırsat olarak gördü; sorgulamaya bir an önce başlamak için Lucien de Rubempré Fontainebleau'ya varır varmaz iki sanığın La Force'tan Conciergerie'ye nakledilmesini emretti. Peder Carlos sadece on iki saat, Lucien ise ancak yarım gece La Force'ta kaldıklarından, o zamandan beri tamamen değiştirilen bu hapishaneyi tasvir etmek gereksiz. Cezaevine giriş koşullarına gelince, Conciergerie'de yaşanacaklar zaten anlatılacağından, burada verilecek bilgiler tekrardan başka bir şey olmayacaktır.

Yüksek sosyeteden insanların kullanımına sunulan ceza hukuku

Ama cinayet soruşturmasının korkunç dramına girmeden önce, söylediğimiz gibi böyle bir davanın izlediği normal süreci açıklamak kaçınılmaz oluyor. Bir kere,

böylece davanın farklı aşamaları Fransa'da da, Fransa dışında da daha iyi anlaşılacaktır; sonra, bilmeyenler, Napoléon döneminde hukukçuların hazırladığı şekliyle ağır ceza hukukundaki yalınlığı takdir edeceklerdir. Bu büyük ve güzel eser şu sıralar hapishane rejimi adı verilen sistem yüzünden tehdit altında olduğundan bu husus daha da önem kazanıyor.

Bir cinayet işlenir, suçüstü varsa, "şüpheliler" en yakın karakola götürülür ve herhalde içeride ağlayarak, bağırıp çağırarak bir nevi müzik yapıldığından halk arasında "keman" adı verilen küçük bir hücreye konur. "Şüpheliler" burada polis komiserinin önünde ifade verir, komiser ya soruşturma başlatır ya da bir yanlışlık varsa onları salıverir, soruşturma başlatılırsa nezarethaneye götürülür, polis de onları kraliyet başsavcısı ya da sorgu yargıcı tarafından sorgulanmak üzere bekletir. Davanın ciddiyetine göre hemen ya da bir süre sonra durumdan haberdar edilen bu iki yüksek yargı mensubu gelir ve geçici olarak tutuklanmış bulunan bu insanları sorguya çeker. İddiaların niteliğine göre, sorgu yargıcı tutuklama emri çıkartır ve sanıkları tutukevine attırır. Paris'te üç tane tutukevi vardır: Sainte-Pélagie, La Force ve Les Madelonnettes.

"Şüpheli" ifadesine dikkat edin. Yasalarımız suçluluğa üç temel ayrım getirmiştir; şüphe, ön yargılama, suçlama. Tutuklama emri imzalanmadıkça bir cinayetin ya da ağır bir suçun failleri şüphelidir; tutuklama emriyle ön yargılamaya konu olurlar, soruşturma devam ettiği sürece de sanık olarak kalırlar. Soruşturma bitince, mahkeme tutukluların mahkemeye sevk edilmesi yönünde karar verir, kraliyet mahkemesi de başsavcının cinayet mahkemesine sevk etmesi için yeterli delil olduğuna hükmederse, sanık durumuna geçerler. Böylece, bir cinayet işlediklerinden kuşkulanılan insanlar, yetkili mahke-

menin huzurunda ifade verene kadar üç farklı durumdan, üç elekten geçerler. Birinci aşamada, masum olanlar kendilerini aklamanın pek çok yolunu bulabilirler; kamuoyu, ordu, polis gibi. İkinci aşamada bir hukuk adamının huzurunda tanıklarla yüzleşir; Paris'te bir mahkeme odasında, diğer idare bölgelerinde ise bütün bir mahkeme tarafından yargılanırlar. Üçüncüde ise, on iki kişilik bir mahkeme heyetinin huzurunda ifade verirler ve cinayet mahkemesinin tutuklama kararında bir yanlışlık ya da usul hatası olması durumunda suçlananlar temyize başvurabilirler. Jüri suçlananları salıverirken halkın, idari ve hukuki mercilerin otoritesini ne kadar sarstığının farkında değildir. Bize göre Paris'te (başka güç odaklarından bahsetmiyoruz) masum birinin cinayet mahkemesinin sıralarına oturması çok zordur.

Mahpus, mahkûm demektir. Bizim ceza hukukumuz hukuki farklılıkları gözeterek şüpheliler için nezarethaneler, sanıklar için tutukevleri, mahkûmlar için de hapishaneler yaratmıştır. Hapis cezası hafif bir cezadır, hafif bir suçun karşılığıdır; ama ağır hapis özgürlüğü kısıtlayan, yüz kızartıcı bir cezadır. Bugün hapishane sistemini önerenler cezaların titizlikle derecelendirildiği harika bir ceza kanununu altüst ediyorlar, sonunda işi en küçük suçları bile neredeyse ağır cezalık suçlar gibi ağır bir şekilde cezalandırmaya kadar vardıracaklar. Bu arada "Politika Hayatından Sahneler"de (Bkz. Balzac'ın *Karanlık Bir İş* adlı romanı) İhtilal'in ürünü Brumaire Yıl IV. Yasası ile onun yerini alan Napoléon Ceza Yasası arasındaki ilginç farklılıklar görülebilir.

Bu dava gibi büyük davaların pek çoğunda şüpheliler hemen sanık sayılır. Mahkemeden derhal bir celp ya da tutuklama emri çıkartılır. Aslında pek çok vakada şüpheliler ya kaçmıştır ya da hemen yakalanmaları gerekir. Nitekim, görüldüğü gibi, polis (bu olayda sadece yü-

rütmeye aracılık etmektedir) ve adalet yıldırım hızıyla Esther'in evine gelmiştir. Corentin'in adli polisin kulağına çıtlattığı intikam nedenlerini bir yana bıraksak bile, işin içinde Baron de Nucingen'den gelen yedi yüz elli bin frangın çalınmasıyla ilgili bir suç duyurusu da vardı.

Forsanın Machiavelli'si

Jacques Collin'i taşıyan birinci araba karanlık ve dar bir geçit olan Saint-Jean Kemeri'ne girmişken, bir engel arabacıyı kemerin altında durmaya zorladı. Bir gece önce La Force müdürünü doktor çağırmanın gerekliliğine inandıran yüzündeki o ölüm ifadesine rağmen, tutuklunun gözleri kafesin arasından birer kor gibi parlamaktaydı. Jandarma ile mübaşir arkaya dönüp "sevkiyata" bakmadıkları için o an meydanı boş bulan bu çakmak çakmak gözler o kadar açık bir dille konuşuyordu ki, mesela Mösyö Popinot gibi usta bir sorgu yargıcı olsa, rahip cüppesinin altındaki forsa mahkûmunu hemen tanırdı. Aslında Jacques Collin salatasepeti La Force'un kapısından çıktığından beri yolun üzerindeki her şeyi incelemekteydi. Arabanın hızına rağmen her şeye büyük bir merakla bakıyor, dikkatli gözleriyle evleri çatıdan zemin katına kadar tarıyordu. Yoldan geçen herkesi süzüyor, didik didik inceliyordu. Bu adamın yoldan gelen geçen insanlarla nesneler yığını içinde yakaladığı küçücük farklılıkları, imkânları ve amacı dahilinde Tanrı bile yarattıklarında yakalayamamıştır. Horatius'ların sonuncusunun hayatta kalmak için hançerine sarılması gibi o da bir umuda sarılmış yardım bekliyordu. Böyle bir umudun gerçekleşmesi forsanın Machiavelli'si

dışındaki herhangi birine o kadar imkânsız gelirdi ki, o da bütün suçluların yaptığını yaparak kaderine boyun eğerdi. Adaletin ve Paris polisinin tutuklulara, özellikle de Lucien ve Jacques Collin gibi kimseyle görüştürülmeyen tutuklulara reva gördüğü durumda kimse direnmeyi aklından geçirmezdi. Bir tutuklunun içinde bulunduğu ani yalıtılmışlık hali hayal bile edilemez; kendisini yakalayan jandarmalar, sorguya çeken komiser, hapse götüren görevliler, kelimenin tam anlamıyla zindana sokan gardiyanlar, salatasepetine bindirmek için koltuklarından kavrayıp kaldıranlar, yakalandığı andan itibaren etrafını kuşatan kim varsa ya dilsizdir ya da polise veya savcıya aktarmak için ağzından her çıkanı kaydetmektedir. Dünyanın geri kalanı ile tutuklanan kişi arasında son derece basit bir şekilde sağlanan bu mutlak kopukluk hali, hele geçmişinde adliyenin icraatıyla hiçbir tanışıklığı olmamış biri söz konusuysa, o insanın melekelerinin tamamen sarsılmasına, zihninin korkunç bir şekilde bulanıp karışmasına neden olur. Suçluyla yargıç arasındaki düello korkunçtur çünkü yargının, dilsiz duvarlar ve görevlilerin iflah olmaz kayıtsızlığı gibi yardımcıları vardır.

Bununla birlikte, Jacques Collin ya da Carlos Herrera (durum ne gerektiriyorsa, bu adama ona göre bu isimlerden birini vermek şart) polisin, hapishanenin ve adaletin nasıl işlediğini çok iyi bilen biriydi. Bu yüzden bu kurnazlık ve düzenbazlık abidesi, aklının bütün gücünü ve mimik dağarcığını kullanarak masum birinin şaşkınlığını, bönlüğünü mükemmel oynamış, bir yandan da hukukçuların karşısında can çekişiyormuş numarası yapmıştı. Daha önce görmüştük; Locusta[1] kılıklı becerikli Asya ona ölümcül bir hastalığın belirtilerini andıran bir

1. I. yüzyılda Roma'da yaşamış ünlü zehir uzmanı kadın. Seri katil olarak da nitelendirilir. (Y.N.)

görüntü kazandıracak şekilde etkisi hafifletilmiş bir zehir içirmişti. Böylece Mösyö Camusot ile polis komiserinin davayı başlatma girişimleriyle kraliyet başsavcısının soruşturma faaliyeti ani ve şiddetli bir beyin kanamasının etkisi ve etkinliğiyle iptal edilmiş oldu.

Sözde rahip korkunç sancılar içinde kıvranarak tavan arasındaki odasından aşağı indirilirken, adamın çektiği acı karşısında dehşete kapılan Camusot, "Kendini zehirlemiş!" diye bağırmıştı.

Dört memur, Peder Carlos'u merdivenlerden indirerek hukukçularla jandarmanın toplandığı Esther'in odasına kadar taşırken bayağı zorlanmıştı.

Kraliyet başsavcısı, Camusot'ya, "Eğer suçluysa en doğru şeyi yapmış," diye karşılık vermişti.

Polis komiseri ise, "Hasta olduğuna inandınız mı yani?" diye sormuştu.

Polis her zaman her şeyden şüphelenir. Tahmin edildiği gibi bu üç kanun adamı aralarında fısıldaşmışlardı ama Jacques Collin yüzlerinden ne konuştuklarını anlayarak bir tutuklama sırasında yapılan üstünkörü sorgulamayı imkânsız ya da anlamsız kılmak için bundan faydalanmış, İspanyolca ile Fransızcayı birbirine karıştırıp ipe sapa gelmez cümleler zırvalamıştı.

Bir zamanlar Jacques Collin'i Madam Vauquer'nin pansiyonunda tutuklayan Emniyet Şube Müdürü Bibi-Lupin, o sırada görevli olarak bölge şubelerine gitmişti. Yerine bakan ve Bibi-Lupin'in halefi olarak gösterilen memur ise kürek mahkûmunu hiç tanımıyordu. Bu yüzden Jacques Collin'in yaptığı bu gösteri, başlangıçta La Force'ta büyük bir başarı kazanmıştı.

Jacques Collin'in forsadan yoldaşı olan eski kürek mahkûmu Bibi-Lupin onun baş düşmanıydı. Bu husumetin kaynağı, Dokuzcanlı veya Jacques Collin'in ne yapıp edip üste çıktığı kavgalar ve hapishane arkadaşları üze-

rinde kurduğu otoriteydi. Bir de, Jacques Collin on yıl boyunca özgürlüğünü kazanan forsa mahkûmlarının kurtarıcısı, şefi, Paris'teki akıl hocası, kasası olmuştu; dolayısıyla Bibi-Lupin'in zıddı ve hasmıydı.

Tecrit cezasını faka bastıran zafer

Yani Jacques Collin, tecrite atılmasına rağmen, sağ kolu Asya'nın zekice ve mutlak bağlılığı ile belki de sol kolu Paccard'a güveniyordu. İşbilir yardımcısının çaldığı yedi yüz elli bin frangı emin bir yere sakladıktan sonra yeniden emrine amade olacağından emindi. Yol üzerindeki her şeye insanüstü bir dikkatle bakmasının nedeni de buydu. Tuhaftır, umut ettiği şey de gerçekleşecekti!

Saint-Jean Kemeri'nin iki kunt duvarı altı ayak yüksekliğe kadar yerdeki su birikintilerinden sıçrayan çamurlardan bir tabakayla kaplıydı; çünkü o zamanlar yayaların ardı arkası kesilmeyen binek arabalarından ve yük arabalarının millerinin "köteğinden" kaçmak için korkuluk taşlarından başka sığınacak yeri yoktu ama zaten bunlar da tekerlek dingilleriyle çarpıla çarpıla çoktan kırılıp dökülmüştü. Dikkatsiz insanların bir taş arabasının milleri altında kalıp ezildiği çok olurdu. Paris'in pek çok mahallesi uzun yıllar işte böyleydi. Bu ayrıntıdan Saint-Jean Kemeri'nin ne kadar dar olduğu ve tıkanmasının neden işten bile olmadığı anlaşılacaktır. Grève Meydanı'ndan gelen bir kupa arabası geçide girse, aynı anda taze sebze meyve satan satıcı kadın da Martroi Sokağı'ndan gelip elma yüklü küçük el arabasını iki eliyle ite ite geçitte ilerlemekte olsa, ani-

den ortaya çıkan üçüncü bir araba büyük bir sıkışıklığa neden oluyordu. Yayalar dehşetle kaçışıyor, dingillerin şerrinden kurtulmak için korkuluk taşlarının arkasına sığınmaya bakıyorlardı. Eski dingillerin boyları o kadar uzunmuş ki, sonunda kısaltılmaları için yasalar çıkarılmış. Salatasepeti geçide geldiğinde, sebze meyve satan o kadınlardan biri kemerin altını tıkamış durumdaydı; gitgide artan sayıda manav dükkânının açılmasına rağmen, bu ilginç seyyar satıcı kadın tipinin örneklerine Paris'te hâlâ rastlanır. Kadın öylesine tipik bir sokak satıcısıydı ki, o zamanlar belediye zabıtası uygulaması olsaydı, suçluluk akan meymenetsiz suratına rağmen, hiçbir zabıta memuru bu kadından izin belgesi sormaz, sokak sokak dolaşmasına göz yumardı. Başına paçavraya dönmüş kareli pamuklu kumaştan rezil bir mendil bağlamış, mendilin orasından burasından yabandomuzu kılı kadar sert saç tutamları çıkmıştı. Kırış kırış olmuş kızarık boynu insanı ürpertiyordu; üzerine aldığı atkı güneş, toz toprak ve çamurdan kavrulup esmerleşmiş tenini tamamen gizleyememişti. Elbisesinin halıdan farkı yoktu. Elbisesi gibi ayakkabıları da o çopur suratıyla alay edercesine sırıtıyordu. Hele o önlüğü yok muydu! Yakılar bile bu kadar kirli olamazdı. Bu leş kokulu ayaklı hırpanilik daha on adım öteden hassas insanların koku alma duyularını rahatsız ediyor olmalıydı. Elleri, yüzlerce hasat kaldırmış gibiydi! Bu kadın ya bir Alman büyücüler toplantısından dönüyordu ya da bir dilenciler kampından. O bakışlar da neydi öyle! Bu gözlerdeki mıknatıslı ışıklarla Jacques Collin'inkiler bir fikir teatisi için birleşince, bakışlar cüretkârca bir zekâyla, büyük bir hayatiyetle doldu.

Arabanın sürücüsü boğuk bir sesle bağırdı:

"Çekilsene be bitli kocakarı!"

"Beni ezmeyeceksin herhalde giyotin başçavuşu,"

diye cevabı yapıştırdı kadın, "sendeki mal benimkinin yanında beş para etmez!"

Satıcı kadın salatasepetine yol vermek için iki korkuluk taşı arasına sıkışmaya çalışırken, bir an için geçidi tamamen işgal etti ve kaşla göz arasında niyetlendiği şeyi yapmaya fırsat buldu.

Suç ortağını ânında tanıyan Jacques Collin içinden, "Asya!" dedi. "Demek işler yolunda!"

Arabacı hâlâ Asya'yla atışmaktaydı, Martroi Sokağı'na arabalar yığılmıştı.

Asya sözlerini yayarak ancak Parislilerin anlayacağı ses öbekleri haline getiren sokak satıcılarına has o acayip tonlamalarla, "*Ahé! Pecairé fermati. Souni là. Vedrem!*" diye bağırdı.

Sokağın hayhuyu ve koşup gelen arabacı takımının bağırış çağırışı arasında kimse satıcı kadından çıkmışa benzeyen o canhıraş çığlığa dikkat edemezdi. Ama Jacques Collin için çok açık olan bu çığlık, bozuk İtalyanca ve Provençal dilinden uydurma danışıklı bir laf kalabalığıyla kulağına şu korkunç cümleyi haykırıyordu:

"Senin zavallı yavrucak yakalandı; ama ben sizinle ilgileneceğim. Yakında görüşeceğiz..."

Adaleti faka bastırmıştı, böylece dışarıyla bağlantı kurabilecekti; Jacques Collin bu umutla sonsuz bir sevince kapılmışken, korkunç bir tepkiyle sarsıldı. Başkası olsa yüreğine inerdi.

"Lucien tutuklanmış!" dedi içinden. Bayılacak gibi oldu. İdama mahkûm olsa ve itiraz dilekçesi temyizde reddedilmiş olsa bile bu kadar yıkılmazdı.

Adalet Sarayı'nın tarihî, arkeolojik, biyografik, anekdotik ve fizyolojik geçmişi

İki salatasepeti Conciergerie'ye girmek için rıhtımlar boyunca ilerlerken, biz de hikâyenin anlaşılması bakımından oraya varıncaya kadar Conciergerie hakkında birkaç bilgi verelim. Tarihî bir isim, korkunç bir kelime, kendisi ise daha da korkunç bir şey olan Conciergerie, Fransa'da, en çok da Paris'te yaşanan ihtilallerle birlikte anılır. Büyük suçluların pek çoğunu görmüştür. Paris'teki anıtlar arasında en ilginci olsa da, toplumun üst tabakalarına mensup insanlar tarafından en az tanınanıdır. Yapının tarihi konusunda araya sıkıştıracağımız bilgiler son derece ilginç olmasına rağmen, bunları iki salatasepetinin koşusu kadar hızlı geçeceğiz.

İster Parisli, ister Paris'te iki gün kalmış taşralı ya da yabancı biri olsun, sivri gözcü kuleli üç büyük kulenin dayandığı kararmış yüksek duvarları fark etmeyen var mıdır? Lunettes Rıhtımı'nın karanlık ve gizemli süsü olan bu yapının iki kulesi neredeyse ikiz gibidir. Bu rıhtım Change Köprüsü'nün ayağından başlayıp Pont Neuf'e kadar uzanır. Adalet Sarayı rıhtımın bir köşesinde yer alan ve saat kulesi denen kare biçiminde ve neredeyse Saint-Jacques-la-Boucherie kulesiyle aynı yükseklikte bir kuleyle başlar. Aziz Bartolomeus Yortusu Kıyımı'nın başlama işareti bu kuleden verilmiştir. Bu dört kule, bu yüksek duvarlar Paris'te kuzeye bakan bütün cepheler gibi karaya çalan o kefene bürünmüştür. Rıhtımın ortalarına doğru, gelen geçeni az olan revaklı bir yolda Pont Neuf işletmesinin IV. Henri döneminde yaptırdığı özel binalar başlar. Place Royale, Dauphine Meydanı'nın bir benzeridir. Etra-

fı sıra sıra kesme taşlarla çevrilmiş tuğlanın kullanıldığı aynı mimari sistem uygulanmıştır. Bu revaklı yol ve Harlay Sokağı Adalet Sarayı'nın batı sınırını gösterir. Eskiden polis müdürlüğü, parlamento başkanlarının konağıydı ve Adalet Sarayı'na bağlıydı. Sayıştay ve Haraç Mahkemesi ise yüce adaleti, yani kralın adaletini tamamlıyordu. Bugün yargı kurumlarının bir çatı altında toplanmasına çalışılıyor, oysa görüldüğü gibi, Adalet Sarayı daha İhtilal öncesinde bu sistemden yararlanmaktaydı.

Saint-Louis Adası, Saint-Louis'nin mücevher kutusundaki mücevherlerin en güzeli olan Sainte-Chapelle'in bulunduğu bu kesim, bu evler ve anıtlar adası, bu alan Paris'in kutsal merkezidir; kutsal mekânı, kutsal emanetler sandığıdır. Önceleri kurulan ilk site bu alandan ibaretmiş, çünkü Dauphine Meydanı'nın bulunduğu yer beylik arazisine ait bir çayırlıkmış ve üzerinde de para basılan bir değirmen varmış. Pont Neuf'e giden sokağa Monnaie Sokağı adının verilmesi buna dayanır. Üç yuvarlak kuleden ikincisinin, bir zamanlar burada para basıldığını kanıtlar gibi görünen "Gümüş Kule" adı da buradan gelir. Eski Paris'in şehir planlarında görülen meşhur değirmen muhtemelen paranın sarayın içinde basıldığı dönemden sonrasına aittir, para basma sanatının mükemmelleşme yolunda olduğunun da göstergesidir. Gümüş Kule'ye neredeyse bitişik olan birinci kulenin adı Montgommery Kulesi'dir. En küçükleri olan ama dişli mazgallarını hâlâ koruduğu için, aralarında en iyi korunmuşu olan üçüncü kulenin adı Bonbec Kulesi'dir. Sainte-Chapelle ve bu üç kule (saat kulesi de dahil) Merovenjlerden birinci Valois hanedanına kadar sarayın kuşatma duvarlarını, kadastro memurunun ağzıyla söylersek "çapını" belirlemiştir; ama bizim için bu saray, geçirdiği değişiklikler sonucu daha çok Saint-Louis dönemini temsil eder.

İlk kez V. Charles, sarayı yeni kurulan bir kurum olan Parlamento'ya bırakarak Bastille'in koruması altındaki meşhur Saint Paul konağında yaşadı. Sonradan bu konağın bitişiğinde Tournelles Sarayı yükselecekti. Krallık daha sonra, son Valois hanedanı döneminde Bastille'den, ilk kalesi olan Louvre'a geri döndü. Fransa krallarının ilk konutu olan ve gerçek sarayı ifade etmek amacıyla kısaca *Palais* (Saray) adını koruyan Saint-Louis Sarayı tamamen Adalet Sarayı'nın altında gömülü kaldı. Günümüzde Adalet Sarayı'nın mahzenlerini oluşturmaktadır, çünkü tıpkı katedral gibi saray da Seine'in içine kurulmuş ve o kadar itinayla inşa edilmiştir ki, nehir taşıp kabardığında bile sular ancak ilk basamaklara kadar yükselebilir. Saat rıhtımının yaklaşık yirmi ayak altında on asırlık binalar gömülüdür. Arabalar bu üç kulenin dayandığı sağlam sütunların başlıklarıyla aynı hizadan geçer; belli ki kulelerin yüksekliği bir zamanlar sarayın zarafetiyle uyum içindeymiş ve suya vuran akisleri hoş bir görüntü yaratırmış. Kuleler, yükseklikleriyle bugün bile Paris'in en yüce anıtlarıyla boy ölçüşebilir. Bu geniş başkente Panthéon fenerinden bakarsanız, saray ve Sainte-Chapelle onca anıt arasında hâlâ en anıtsal olanıdır. Muazzam Pas-Perdus salonunu arşınlarken üzerinde yürüdüğünüz, krallarımızın bu sarayı bir mimarlık harikasıydı, Conciergerie'yi araştırırken gelip onu inceleyen şairin zeki gözlerinde hâlâ da öyledir. Çok yazık! Conciergerie, kralların sarayını istila etti. Eski sanatın üç yüzü olan Bizans, Roman ve gotik üslubun XII. yüzyıl mimarisiyle birbirine eklendiği bu harika kompozisyonun zindanlar, hücreler, koridorlar, odalar, ışık ve hava almayan salonlarla oyulup parçalandığını görünce insanın yüreği kan ağlıyor. İkinci dönem Fransası'nın anıtlar tarihinde Blois Şatosu neyse birinci dönem Fransası'nın anıtlar tarihinde de bu saray odur. Nasıl Blois'da (Bkz. Balzac'ın *Sur Catherine de Médicis*,

"Felsefi İncelemeler" serisi) bir avluda Blois kontlarının, XII. Louis'nin, I. François'nın, Gaston'un şatosunu hayranlıkla seyredebiliyorsanız, Conciergerie'de de aynı kuşatma duvarı içinde ilk soyların karakterini bulursunuz, Sainte-Chapelle'de Saint-Louis'nin mirasıyla karşılaşırsınız. Belediye meclisi olarak eğer Paris'in beşiğini, kralların beşiğini kurtarmak istiyorsanız, Paris'i ve kraliyet sarayını Fransa'ya yaraşır bir sarayla donatmak için milyonlar veriyorsanız, mimarların yanına bir iki de şair koyun! Bu mesele başlamadan önce birkaç yıl incelenmesi gereken bir meseledir. La Roquette Hapishanesi gibi bir-iki hapishane daha inşa edilirse Saint-Louis'nin sarayı kurtarılmış olur.

Aynı konunun devamı

Bu devasa yapı, Montmartre'ın alçı katmanlarına gömülen tufan öncesinden kalma hayvanlar gibi Adalet Sarayı'nın ve rıhtımın altına gömülüp kalmıştır ve bugün pek çok yara yüzünden olumsuz etkilenmektedir. Ama yaraların en büyüğü Conciergerie olmaktır! Bu kelimenin anlamını biliyoruz. Monarşinin ilk yıllarında köylüler ve burjuvalar, şehir ya da senyörlük yargılama sistemine tabi iken, yüksek tabakalara mensup suçlular, "büyük" ya da "küçük tımar" sahipleri yargılanmak üzere krala götürülür, Conciergerie'ye kapatılırdı. Yakalanan kodamanların sayısı az olduğundan, bina, kralın adaletine yetiyordu. İlk yerinin neresi olduğunu tam olarak bilmek zor olmakla birlikte, Saint-Louis sarayının mutfakları hâlâ durduğundan ve bugün *Souricière* (fare kapanı) adı verilen yeri oluşturduğundan, ilk Conciergerie'nin, krali-

yet avlusuna çıkan büyük dış merdivenin sağındaki kemerin altında yer aldığı tahmin edilebilir. 1825'ten önce burada parlamentoya bağlı adli Conciergerie bulunuyordu. 1825 yılına kadar mahkûmlar cezalarını çekmek üzere buradan çıkartılırdı. Bütün büyük suçlular, bütün politika kurbanları; Mareşal d'Ancre da, Fransa kraliçesi de, Semblançay de, Malesherbes de, Damien da, Dalton da, Desrues de, Castaing de buradan geçti. Fouquier-Tinville'in dairesinin yeri, tıpkı bugün kraliyet başsavcısının dairesi gibi öyle bir planlanmıştı ki, halkın savcısı ihtilal mahkemesinin mahkûm ettiği insanların el arabalarında sıra sıra geçişini oturduğu yerden rahatça seyredebiliyordu. Adaletin kılıcı olan bu adam, ölüme yolladığı insanlara böylece son bir kez daha bakabiliyordu.

1825'ten sonra Mösyö de Peyronnet'nin bakanlığı döneminde Adalet Sarayı'nda büyük bir değişiklik oldu. Conciergerie'nin, hapishaneye kayıt işlemlerinin ve idamlıkların infazdan önce "tuvalet" adı verilen hazırlık faslının yapıldığı eski gişesi kapatılıp Saat (*Horloge*) ve Montgommery kuleleri arasında etrafı sıra sütunlarla çevrili iç avluya nakledildi. Bugün de hâlâ aynı yerdedir. Solda *Souricière*, yani fare kapanı, sağda gişe vardır. Salatasepetleri oldukça düzensiz olan bu avluya girip içeride kalabilirler, kolaylıkla dönüş yapıp bir ayaklanma durumunda kemerin demir parmaklıklı ağır kapısı sayesinde bir saldırı girişiminden korunurlar. Oysa daha önceleri dıştaki büyük merdiveni Adalet Sarayı'nın sağ kanadından ayıran dar alanda manevra yapmaları çok zordu. Bugün sanık durumunda olanlara ancak yeten (kadınıyla erkeğiyle üç yüz kişiye yer lazım) Conciergerie, Jacques Collin'le Lucien'i oraya getiren nadir durumlar hariç, artık ne tutuklu ne de mahpus kabul ediyor. İçeridekilerin hepsi de cinayet mahkemelerine çıkarılmayı bekliyor. Yargıçlar kurulu istisnai olarak buraya yüksek tabakadan

suçluları da kabul ediyor, çünkü ağır cezanın kararıyla onurları zaten yeterince kırılan bu insanlar Melun ya da Poissy hapishanelerine gönderilmeleri durumunda son derece ağır biçimde cezalandırılmış olacaktır. Ouvrard[1], Sainte-Pélagie yerine Conciergerie'de kalmayı tercih etmiştir. Şu sıralar Noter Lehon ve Bergues Prensi de tutukluluk sürelerini keyfî ama insani yanı ağır basan bir hoşgörü sayesinde burada geçirmektedirler.

Bütün bunlardan yararlanmanın yolları

Tutuklular genelde gerek adliye argosuyla "derse girmek", gerek ceza polisinin önünde ifade vermek için salatasepetlerine tıkılıp doğruca fare kapanına boca edilir. Gişenin karşısında yer alan fare kapanı, Saint-Louis' nin mutfak bölümlerinde açılmış birtakım hücrelerden oluşur; hapishanelerden getirilen tutuklular duruşmanın saatini ya da sorgu yargıcının gelmesini burada bekler. Kuzeyde rıhtım, doğuda belediye zabıtası karakolu, batıda Conciergerie'nin avlusu ve güneyde henüz belli bir amaca ayrılmamış kubbeli muazzam bir salonla (bir ihtimal, eskiden şölen salonuydu) sınırlı olan fare kapanının üzerinde, penceresi Conciergerie'nin avlusuna bakan bir iç karakol bulunur. Bölge jandarması da bu karakolda konuşlanmıştır. Merdivenler de orada sona erer. Duruş-

1. Gabriel-Julien Ouvrard (1770-1846): Fransız maliyeci. (Ç.N.)

ma saati çalınca mübaşirler gelip tutuklulara seslenir, ne kadar tutuklu varsa o kadar jandarma aşağı iner ve hepsi birer tutuklunun koluna girer; bu şekilde iki iki merdivenlerden çıkar, karakoldan geçer ve koridorları takip ederek ceza mahkemesinin duruşmalarına ayrılan meşhur "altıncı daire"nin bulunduğu salona bitişik bir bölüme gelirler. Sanıkların Conciergerie'den ağır ceza mahkemesine gidiş dönüşlerinde de bu yol kullanılır.

Pas-Perdus salonunda ilk kez dolaşırken birinci dairenin kapısıyla altıncı daireye çıkan geçit arasında, kapısı olmayan, hiçbir mimari süsü olmayan bir giriş, gerçekten çok çirkin, kare şeklinde bir delik hemen göze çarpar. Avukatlarla yargıçlar koridorlara, karakol bölümüne buradan girip çıkar, fare kapanına ve Conciergerie'nin gişesine buradan inerler. Bütün sorgu yargıçlarının yazıhaneleri, farklı katlarda olmak üzere sarayın bu kesiminde bulunur. Salaş merdivenlerden çıkılan bu bölüm, Adalet Sarayı'nın yabancısı olanların neredeyse her seferinde yolunu şaşırdığı bir dehliz gibidir. Bu yazıhanelerin pencerelerinden bazısı rıhtıma, bazısı Conciergerie'nin avlusuna bakar. 1830'da bazı sorgu yargıçlarının yazıhaneleri La Barillerie Sokağı'na bakardı.

Yani, bir salatasepeti Conciergerie'nin avlusunda sola döndüğünde sanıkları fare kapanına bırakıyor, sağa döndüğünde ise tutukluları La Conciergerie'ye taşıyor demektir. Jacques Collin'in içinde bulunduğu salatasepeti de onu gişeye teslim etmek üzere sağa yöneldi. Bundan daha başarılı bir sistem olamaz. Suçlularla ziyaretçiler daima birbiri arkasından açılan ve aralarında yaklaşık altı ayaklık bir mesafe bulunan dövme demirden iki parmaklık görürler, her şey öylesine didik didik kontrol edilir ki kendilerine ziyaret izni verilen insanlar anahtar daha kilidin içinde gıcırdamadan parmaklıklar arasındaki bölmeden geçmiş olurlar. Sorgu hâkimleri, hatta sav-

cılar kendilerini tanıtmadan içeri giremezler. Hele dışarıyla haberleşmekten ya da firar etmekten bahsetmeyegörün! Conciergerie'nin müdürünün dudaklarında beliren tebessüm, hayallerinde sınır tanımayan en gözü pek romancının şüphelerini bile donduracaktır. Hapishanenin yıllıklarından, kaçabilen tek kişinin Lavalette[1] olduğunu biliyoruz; ama Lavalette'in bugün kanıtlanmış olan, yukarıdan gelen bir yardıma duyduğu güven, eşinin fedakârlık derecesini değilse de firarın başarısız olma tehlikesini azaltmıştır. Böyle yerlerdeki engellerin yapısını değerlendirirken, olağanüstü şeylere meraklı insanlar bile bu engellerin eskiden de şimdiki gibi, yani alt edilmez olduğunu kabul edeceklerdir. Yüksek duvarların ve kemerlerin gücünü hiçbir kelime ifade edemez, bunları görmek lazımdır. Avlunun zemini rıhtımdan daha alçaktır ama gişeden geçtikten sonra gene bir sürü basamaktan inilmesi gerekir. Burada çok geniş, kemerli bir salona gelinir. Salonun kunt duvarları muhteşem sütunlarla bezelidir ve bir köşesi Montgommery kulesine bitişiktir. Kule, bugün Conciergerie müdürünün konutunun bir parçasıdır. Diğer köşede ise gardiyanlara, gişecilere veya anahtarcılara, her nasıl adlandırmak isterseniz, yatakhane işlevi gören Argent kulesi bulunur. Bu memurların sayısı sanıldığı kadar fazla değildir (yirmi kişi); yatakhaneleri de yatakları gibi pistolden[2] farksızdır. Eskiden mahpuslar, çıplaklığıyla soğuk tavanaralarını hatırlatan o odalarda kalabilmek için haftada bir pistol[3] öder-

1. Antoine-Marie Chamans de Lavalette (1769-1830). Fransız subay. Nüfuzunu kötüye kullandığı suçlamasıyla idama mahkûm edilmiş, karısının yardımıyla Conciergerie'den kaçmıştır. (Ç.N.)

2. Hapishanede parayla satın alınan ayrıcalıklar ve bu ayrıcalıklardan yararlanılan bölümler. (Y.N.)

3. XVI. ve XVII. yüzyıllarda İtalya ve İspanya'da kullanılan altın para. Ağırlık ve değer olarak *Louis* altınına denktir. (Y.N.)

lermiş, isim buradan geliyor olmalı. Beş parası olmayan büyük adamlar da Paris'e ilk geldiklerinde böyle odalarda kalırlarmış. Bu geniş giriş salonunda sol tarafta Conciergerie'nin kalemi bulunur, camekânla çevrili bir nevi büro olup müdürle kalem kâtibi burada oturur, hapse giriş çıkış kayıtları burada saklanır. Şüpheli ve sanık burada kayda geçer, eşkali tesbit edilir ve üstü aranır. Sanığın kesesine göre nerede kalacağına burada karar verilir. Bu salondaki gişenin karşısında camlı bir kapı görülür; ailelerle avukatların çift katlı tahta kafes arkasından sanıklarla görüştüğü konuşma odasının kapısıdır. Görüşme odası, sanıkların açık havaya çıkıp belli saatlerde egzersiz yaptıkları iç gezinti yeri olan avludan ışık alır.

Bu geniş salon, iki gişeden sızan kör bir ışıkla aydınlanır, çünkü geliş avlusuna bakan tek pencereyi evrak dolabı kapamıştır ve hayallerimizde eskiden beri canlandırdığımız görüntülere mükemmelen uyan bir atmosfer ve ışık sunar. Argent ve Montgommery kulelerine paralel olarak görüş odasının etrafını kuşatan gizemli, kemerli, korkunç, karanlık mahzenleri gördükçe manzara daha da dehşet verici bir hale gelir, bu mahzenler kraliçe Marie-Antoinette'in, XVI. Louis'nin kız kardeşi Madam Elisabeth'in kaldığı zindanlara ve tecrit adı verilen tek kişilik hücrelere gider. Kesme taştan yapılan bu dehliz, kraliyet şenliklerini gördükten sonra Adalet Sarayı'nın bodrumu haline gelmiştir. "Tuvalet" adı verilen idama hazırlama işlemiyse 1825'ten 1832'ye kadar, at koşturacak kadar geniş bu salonda, etrafı ısıtan kocaman bir soba ile iki kafesten birincisi arasında yapılmaktaydı. Nice son bakışın şokunu ve sırdaşlığını yaşayan bu zemin taşlarının üzerinden geçerken insan bugün bile titremeden edemiyor.

Hapse nasıl girilir?

Ölümün eşiğindeki adam o rezil arabadan çıkmak için iki jandarmanın yardımına ihtiyaç duyunca, her biri bir koltuğundan yakaladığı gibi destek olup baygın halde kaleme taşıdılar. Ölmek üzere olan adam bu şekilde sürüklenirken gözlerini öyle bir yukarı kaldırıyordu ki, çarmıhtan inen Kurtarıcı İsa'dan farkı yoktu. Kuşkusuz Hz. İsa'nın yüzü hiçbir tabloda sahte İspanyol'unki kadar cesetvari, perişan resmedilmemiştir; adam, son nefesini verecek gibiydi. Kaleme oturtulduğu zaman, tutuklandığından beri herkese söylediği sözleri o mecalsiz sesiyle tekrarladı: "Ben Ekselansları İspanya Büyükelçisi'nin maiyetindenim..."

"Bunu sayın sorgu yargıcına anlatırsınız," diye cevap verdi müdür.

"Ah yüce İsa!" diye karşılık verdi Jacques Collin içini çekerek. "Bir dua kitabım da mı olmayacak? Hekim talebim reddedilmeye devam mı edilecek? Şurada iki saatlik bile ömrüm kalmadı benim!"

Carlos Herrera tek kişilik tecrit hücresine konulduğundan, pistolün ayrıcalıklardan yararlanmak, yani adaletin izin verdiği tek konfor olan o odalardan birinde kalma hakkına sahip olmak isteyip istemediğinin sorulmasına gerek yoktu. Bu odalar, daha sonra bahsi geçecek tutukevi avlusunun sonunda yer almaktadır. Mübaşir ve kalem kâtibi hapse giriş formunu uyuşuk uyuşuk birlikte doldurdular.

Jacques Collin Fransızcanın kafasını gözünü yara yara, "Sayın müdür," dedi, "görüyorsunuz, ben ölüyorum. Mümkünse söyleyin... Şu yargıca bir an önce söyleyin de bir suçlunun en korktuğu şeyi ben ondan bir iyilik olarak talep edeyim, gelir gelmez onunla görüşeyim.

Çünkü ıstırabım gerçekten dayanılmaz, onunla görüşür görüşmez bu işte bir yanlışlık olduğu anlaşılacak..."

Genel kuraldır; suçluların hepsi de bir yanlışlık olduğundan dem vurur. Ağır ceza zindanlarına gidip mahkûmlara sorun; hemen hemen hepsi adli bir hatanın kurbanı olduğunu söyler. Bu yüzden bu sözler zanlılarla, suçlananlarla ya da mahkûmlarla muhatap olan herkesi bıyık altından güldürür.

"Talebinizi sorgu yargıcına ileteceğim," diye cevap verdi müdür.

İspanyol tavana bakarak karşılık verdi:

"O halde sizin için dua edeceğim Mösyö!"

Hemen kaydı yapılan Herrera'nın kollarına birer belediye muhafızı girdi, müdürün zanlının nereye kapatılacağına dair gizli bilgi verdiği bir gardiyan da yanlarına katıldı ve Herrera, Conciergerie'nin yeraltı dehlizlerinden, bazı insanseverler ne derse desin, son derece sağlıklı ama dışarıyla hiçbir temasa izin vermeyen bir odaya götürüldü.

Herrera gözden kaybolunca, gardiyanlar, hapishane müdürü, kalem kâtibi, hatta mübaşir ve jandarmalar birbirlerine fikir soran insanlar gibi bakıştılar ve bütün yüzlerde bir kuşku belirdi. Ama hemen arkasından getirilen öteki zanlının hali karşısında, seyircilerin hepsi de bir kayıtsızlık havası altında sakladıkları her zamanki kararsızlıklarına geri döndüler. Olağanüstü durumlar hariç, Conciergerie'nin memurları fazla meraklı değildir; berberler için müşteri neyse, onlar için de suçlular odur. Bu yüzden de, hayali bile insanı ürküten her türlü işlem, bankalardaki para işlemlerinden çok daha basit bir şekilde ve çoğu zaman çok daha büyük bir nezaketle yerine getirilir. Lucien, kendini tamamen bırakmış olduğundan, bir suçlunun perişan yüzüyle göründü. Hareketleri ro-

bottan farksızdı. Şair, Fontainebleau'dan beri mahvoluşunu seyrediyor, içinden de kefaret ödeme zamanının geldiğini söylüyordu. Solgundu, berbat durumdaydı, o yokken Esther'in evinde neler olup bittiğinden habersizdi, tek bildiği kaçak bir kürek mahkûmunun yakın dostu olduğuydu; bu durum da ölümden bile beter felaketler düşünmesine yetiyordu. Düşünüp bir karara vardı; intihar edecekti. Korkunç bir rüyanın gerçekdışı sahneleri gibi gördüğü bu iğrençliklerden ne pahasına olursa olsun kurtulmak istiyordu.

Jacques Collin, iki zanlının en azılısı olarak taş bir hücreye kondu. Hücre, sarayın kuşatma duvarları arasında bulunan küçük avlulardan birinden ışık alıyordu ve Başsavcı'nın yazıhanesinin bulunduğu kanattaydı. Bu küçük avlu, kadınlar koğuşunun havalanma yeridir. Lucien de aynı yoldan götürüldü, çünkü sorgu yargıcının emrine uyan müdür saygılı davranarak onu pistollere bitişik bir hücreye yerleştirdi.

İki zanlı başlarına gelen felaketi nasıl karşılıyor

Genelde, yargıyla hiç işi olmayacak insanlar tecrit cezası dendi mi, çok karanlık düşüncelere kapılırlar. Ceza hukuku kavramı akla eski işkenceleri, hapishanelerdeki sağlıksız koşulları, gözyaşlarının sızdığı taş duvarların soğukluğunu, dramların olmazsa olmaz teferruatı gardiyanların kabalığını ve kötü yemekleri akla getirir; ama bu abartıların sadece tiyatroda var olduğunu ve hu-

kuk adamlarını, avukatları ve sadece merakından hapishaneleri ziyaret edenleri ya da gözlem yapanları güldürdüğünü söylemek yanlış olmaz. Hapishaneler eski dönemlerde gerçekten korkunçmuş. Eski Parlamento döneminde, XIII. Louis ve XIV. Louis dönemlerinde suçlananların eski gişenin üstünde basık tavanlı arakatı gibi bir yere üst üste atıldıkları doğrudur. Hapishaneler, 1789 İhtilali'nin en büyük suçlarından biridir; eski yargılama usulleri hakkında derin bir korkuya kapılmak için kraliçenin ve Madam Elisabeth'in kaldığı zindanları görmek yeterlidir. Ama bugün, topluma haddi hesabı olmayan kötülükleri dokunmakla birlikte insanseverlik akımı bireyler için azıcık da olsa hayırlı olmuştur. Medeni kanunun acilen reformdan geçirilmesi şart. Ceza kanununu Napoléon'a borçluyuz. Bu kanun, o kısacık yönetimin en büyük anıtlarından biri olmuştur. Yeni ceza kanunu, derin acıların önüne bir set çekmiştir. Bu bakımdan, üst sınıflara mensup kişilerin adaletin pençesine düştükleri zaman yaşadıkları korkunç manevi işkenceleri bir yana bırakırsak, yargı hükümlerinin umulmadık bir biçimde büyük bir yumuşaklık ve sadelik içinde uygulandığını kabul edebiliriz. Elbette şüpheli ya da zanlı evindeymiş gibi barındırılmaz ama Paris hapishanelerinde gerekli olan her şey mevcuttur. Zaten, insanın kapıldığı duyguların ağırlığı, hayatın süsü gibi olan şeylerin her zamanki anlamını kaybetmesi sonucunu getirir. Acı çeken asla beden değildir. Ruh o kadar dolup taşmıştır ki, bulunduğu yerde maruz kalabileceği her türlü sıkıntıya, her türlü şiddete kolayca tahammül edecektir. Kabul etmek lazım; masumlar, özellikle Paris'te çabucak serbest bırakılır.

Lucien, hücresine girince Paris'e ilk gelişinde kaldığı *Hôtel Cluny*'deki odadan hiç farkı olmayan bir görüntüyle karşılaştı. Odadaki eşya Quartier Latin'de haftalı-

ğına kiraya verilen mobilyalı ucuz otellerdekine benzeyen bir yatak, hasır kaplı sandalyeler, masa ve birkaç ev eşyasından ibaretti. Davranışları düzgün ve suçları da sahtekârlık veya iflas gibi güven veren cinstense, bu odalara çoğu zaman iki zanlı yerleştirilir. Lucien'in şair damarı, masumiyetle dolu başlangıç noktasıyla utanç ve aşağılanmanın son raddesi olan varış noktası arasındaki bu benzerliği son bir çabayla öylesine derinden kavradı ki, talihsiz genç gözyaşlarına boğuldu. Dört saat boyunca durmadan ağladı. Görünüşte taş heykeller gibi duygusuz olsa da yıkılan umutlarıyla kahroluyordu. Yerle bir olan yükselme hırsı, çiğnenen gururu, onu Lucien yapan her şey; gözü yükseklerdelik, âşıklık, mutluluk, züppelik, Parislilik, şairlik, zevk ve eğlence düşkünlüğü ve ayrıcalıklı egosunu temsil eden her şey darbe yemişti. İkaros gibi yere çakılmış, kolu kanadı kırılmıştı.

Carlos Herrera ise botanik bahçesindeki kutup ayısının kafesinde yaptığı gibi, hücresinde yalnız kalır kalmaz şöyle bir döndü. Kapıyı dikkatle inceledi ve göz deliğinden başka hiçbir delik olmadığından emin oldu. Bütün duvarları yokladı, ağzından zayıf bir ışık gelen baca deliğine baktı ve içinden şöyle dedi: "Güvendeyim!" Gidip gözünü kafesli göz deliğine dayayacak gardiyanların kendisini göremeyeceği bir köşeye oturdu. Sonra peruğunu çıkararak altına yapışık kâğıdı el çabukluğuyla kaldırdı. Başa temas eden kısmı öylesine kirlenip yağlanmıştı ki peruğun alt tabakası gibi duruyordu. Bibi-Lupin, aklına esip de İspanyol'la Jacques Collin'in aynı kişi olduğunu ispatlamak için peruğu çıkarttırsaydı bile kâğıttan şüphelenmek aklının ucundan geçmezdi, çünkü gerçekten de perukçunun eserinin bir parçası gibi duruyordu. Kâğıdın arkası hâlâ birkaç satır yazıp cevabını alacak kadar beyaz ve boştu. Zorlu ve titizlik isteyen kâğıt çıkartma operasyonu daha La Force'ta baş-

lamış, iki saat yetmemiş, bir gün önce günün yarısı bu işle uğraşarak geçmişti. Sanık işe bu kıymetli kâğıdı dört-beş satır yazı yazılacak genişlikte bir şerit elde edecek şekilde koparmakla başladı, bu şeridi birçok parçaya ayırdıktan sonra peruğun alt tarafındaki yapışkan kısmı yalayarak, hazırladığı kâğıtları kayıp düşmeyecek biçimde yeniden o tuhaf yuvasına yerleştirdi. Peruktaki bir saç tutamının arasından topluiğne inceliğindeki o kurşunkalemlerden çıkardı. Bu incecik kalemlerin imalatına yakın tarihlerde Susse'te başlanmıştı. Jacques Collin, saçına yapışkanla tutturduğu kalemden yazı yazabilecek kadar uzun ve kulağına koyacak kadar küçük bir parça kopardı. Bu hazırlıklar maymun gibi becerikli olan eski kürek mahkûmlarına has o el çabukluğu ve işbilirlikle tamamlanınca, yatağının kenarına oturarak Asya'ya vereceği talimatları düşünmeye koyuldu. Kadının dehasına o kadar güveniyordu ki, yolunun üstünde onu bulacağından emindi.

"İlk sorguda," diyordu içinden, "Fransızcayı kötü konuşan, büyükelçisini isteyen, diplomatik dokunulmazlıktan dem vuran ve kendisinden ne istendiğini anlamayan İspanyol taklidi yaptım. Fenalık geçirerek, inleyerek, iç çekerek de süsledim. Yani sonuçta ölmek üzere adam numaralarının hepsini kullandım. Aynı noktada kalalım. Kâğıtlarım düzgün. Asya ile ikimiz Camusot'nun hakkından geliriz. Zaten kuvvetli biri değil. Lucien'i düşünelim. Moralini yeniden düzeltmek lazım, ne pahasına olursa olsun bu çocuğa ulaşmak, ona bir harekât planı çizmek lazım. Aksi halde kendini ele verir, beni de ele verir ve her şeyi kaybederiz! İfadesi alınmadan önce rolünü iyice ezberlemeli. Sonra rahip olduğumu doğrulayacak tanıklar lazım bana..."

Kaderleri Seine Bölgesi Sorgu Yargıcı Mösyö Camusot'ya bağlı olan iki tutuklunun moral ve fiziki du-

rumları işte böyleydi. Camusot, ceza yasasının kendisine tanıdığı süre içinde bu ikilinin hayatındaki en küçük ayrıntılar hakkında hüküm vermeye tam yetkiliydi çünkü son duayı okumaya gelecek papaza, Conciergerie'nin doktoruna ya da tutuklularla ilgilisi olan herhangi birine ancak o izin verebilirdi.

Sorgu yargıcına sahip olmayanların bilgisine: Sorgu yargıcı nedir?

Kral, adalet bakanı, başbakan; hiçbir insani güç bir sorgu yargıcının yetkisini etkileyemez, onu hiçbir şey durduramaz, o hiçbir yerden emir almaz. Sadece kendi vicdanına ve yasalara boyun eğen mutlak bir güçtür. Filozofların, insan hakları savunucularının ve gazetecilerin sürekli sosyal güçleri zayıflatmakla uğraştıkları şu günlerde yasalarımızın sorgu yargıçlarına tanıdığı haklar da insafsız saldırıların hedefi olmuştur. Adını koyalım; sorgu yargıcına tanınan yetkilerin gerçekten de aşırı olması, bu saldırıları haklı kılıyor. Bununla birlikte sağduyu sahibi her insanın bu yetkilerin korunmasını istemesi gerekir. Bazı durumlarda geniş ölçüde kefaletle tahliye uygulamasına gidilerek bu yetkinin yumuşatılması mümkündür ama jürinin (ancak seçilmiş kişilere tanınması gereken yüce ve en üst hâkimler heyeti) anlayışsızlığı ve yetersizliğiyle zaten iyice sarsılan toplum, ceza hukukumuzun dayanağı olan bu direk de kırılacak olursa mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. İhtiyaten tutuklama korkunç ama gerekli bir süreçtir ve sos-

yal tehlikesi kendi büyüklüğüyle dengelenmektedir. Zaten hâkimler sınıfına olan güvenin zayıflaması sosyal çözülmenin başlangıcıdır. Kurumu kaldırıp başka temeller üzerinde yeniden inşa edin, İhtilal öncesinde olduğu gibi hukukçulardan servet garantisi isteyin, yani büyük servet sahibi olanları hâkim yapın, ama onlara inanın, şahıslarında topluma hakaret etmeyin. Günümüzde kendisine memur gibi maaş ödenen, çoğu zaman yoksul olan hukukçular eski vakarını kaybetmiştir. Kendileriyle eşit duruma getirilen herkese tepeden bakıyorlar, bu kibirli halleri de herkese katlanılmaz geliyor; çünkü kurum satmak vakarlı olmak değildir, çünkü hiçbir dayanağı yoktur. Bugünkü kurumun hatası da burada. Eğer Fransa on yargı bölgesine ayrılsaydı, hukukçulardan büyük servetler talep edilerek kendilerine eski itibarları kazandırılabilirdi. Oysa yirmi altı yargı bölgesiyle böyle bir şey bu imkânsız hale gelmiştir. Sorgu yargıcına tanınan yetkinin icrasında savunulacak tek gerçek iyileştirme tutukevlerinin yeniden açılmasıdır. Tutukluluk durumu insanların günlük hayatında hiçbir değişikliğe neden olmamalıdır. Tutukevleri, Paris'te halkın tutukluların durumu hakkındaki fikirlerini tepeden tırnağa değiştirecek biçimde inşa edilmeli, dayanıp döşenmeli ve düzenlenmelidir. Yasa iyidir, gereklidir, ancak uygulama kötüdür, halk ise yasalar hakkında nasıl uygulandıklarına bakarak hüküm verir. Fransa'da kamuoyu anlaşılmaz bir çelişkiyle tutukluları mahkûm ederken, suçluları aklar. Belki de bu özünde her şeye karşı çıkan Fransız zihniyetinin bir sonucudur. Bu dramın felaketle sonuçlanmasının nedenlerinden biri de Paris halkının bu tutarsızlığıdır; hatta görüleceği gibi felaketin en güçlü nedenlerinden biri olmuştur. Bir sorgu yargıcının yazıhanesinde canlandırılan korkunç sahneleri anlayabilmek için, orada tutuklularla adaletin bir savaş verdiğini kabul

etmemiz gerekir; iki hasım tarafın mücadelesi, hapishane argosunda çok isabetli bir şekilde "meraklı" olarak adlandırılan savcının merakına karşı tutukluların sakladıkları sır etrafında döner. Unutmamamız gereken bir başka nokta da, tecrite atılan tutukluların toplumu oluşturan yedi-sekiz toplum tabakasının neler konuştuğunu, polisle adaletin elinde ne gibi bilgiler olduğunu bilmedikleri ve gazetelerdeki suçla ilgili yarım yamalak haberleri okuyamadıklarıdır. Bu bakımdan, tutuklulara Asya'nın Lucien'in tutuklanması hakkında Collin'e verdiği bilgi gibi bilgiler vermek, boğulmak üzere olan bir adama halat uzatmak gibi bir şeydir. Asya ile o kısacık haber alışverişi olmasaydı, kuşkusuz ağır ceza mahkûmunun işi bitmiş olacaktı. Haberleşmeleri sayesinde sorgu yargıcının taktiğinin suya düştüğünü göreceğiz. Bu koşullar ortaya konduktan sonra, öyle kolay kolay heyecanlanmayan insanlar bile dört duvar arasına kapatılma, sessizlik ve pişmanlık gibi üç baskı nedeninin insana yaptıkları karşısında dehşete kapılacaklardır.

Sorgu yargıcı zor durumda

Kral dairesinin kapı görevlilerinden birinin damadı olan, akrabalık ilişkilerini ve konumunu açıklamamıza gerek kalmayacak derecede tanınan Mösyö Camusot, o sırada görevlendirildiği ifade alma konusunda neredeyse Carlos Herrera'nınkine eş bir kararsızlık içindeydi. Bir zamanlar taşrada kaza dairesi mahkeme başkanıyken, ünlü Maufrigneuse Düşesi'nin hamiliği sayesinde bu görevden alınıp hukukçuların en çok istediği yer olan

Paris'e yargıç olarak atanmıştı. Düşes'in kocası, kral naibinin çocukluk arkadaşı ve kraliyet hassa alaylarından birinde albaydı. Dük Kral'ın, Düşes de Kraliçe'nin sevgisine sahipti. Camusot, Alençon'lu bir banker tarafından genç Esgrignon Kontu'na karşı açılan sahtecilik davası sırasında (Bkz. *Le Cabinet des Antiges*; "Taşra Yaşamından Sahneler") çok küçük ama Düşes için hayati önemi olan bir hizmet karşılığında, basit taşra savcılığından başkanlığa, başkanlıktan da Paris'te sorgu yargıçlığına atlamıştı. Krallığın en önemli mahkemesine başkanlık ettiği on sekiz aydan beri, Maufrigneuse Düşesi'nin tavsiyesi üzerine büyüklükte Düşes'ten aşağı kalmayan Markiz d'Espard'a yardımcı olmaya çalışmış ama başarılı olamamıştı. (Bkz. *L'Interdiction*) Lucien, bu sahnenin başında anlatıldığı gibi, kocasını hacir altına aldırmak isteyen Madam d'Espard'dan intikam almak için başsavcıyla Sérisy Kontu'na olayların gerçek yüzünü anlatmıştı. Markiz, bu iki otoritenin Marki d'Espard'ın dostlarıyla ittifakı karşısında, mahkeme kararından ancak kocasının bağışlayıcılığı sayesinde kurtulabilmişti. Madam d'Espard bir gün önce Lucien'in tutuklandığını öğrenince, kayınbiraderi olan şövalye d'Espard'ı Madam Camusot'ya göndermiş, Madam Camusot da apar topar ünlü Markiz'i ziyarete gitmişti. Eve dönünce, akşam yemeği saatinde kocasını yatak odasında bir kenara çekerek kulağına, "Eğer şu kasıntı Lucien de Rubempré'yi cinayet mahkemesine gönderip bir de mahkûm olmasını sağlarsan, Kraliyet mahkemesi üyeliğini oldu bil..." diye fısıldamıştı.

"Peki nasıl olacak bu?"

"Madam d'Espard bu zavallı delikanlının kellesinin düştüğünü görmek istiyor. Güzel bir kadının böyle nefretle konuşmasını dinlerken sırtım buz kesti."

"Sen mahkeme işlerine karışma," diye cevap verdi Camusot, karısına.

Kadın devam etti:

"Ben mi karışıyorum? Biri bizi dinlese bile konunun ne olduğunu anlayamaz. Markiz'le ikimiz birbirimize karşı, tıpkı şu anda senin bana yaptığın gibi, tatlı tatlı ikiyüzlü davrandık. Davadaki hizmetlerin için bana teşekkür etmek istedi, sonucun olumsuz olmasına rağmen minnettar olduğunu söyledi. Yasaların size verdiği müthiş görevden bahsetti. 'Bir insanı giyotine göndermek zorunda kalmak korkunç bir şey, ama o adam! Hak yerini bulacak!' vs. Kuzeni Madam du Châtelet tarafından Paris'e getirilen bu kadar yakışıklı bir gencin böyle yoldan çıkmasına çok üzüldü. 'Coralie'ymiş, Esther'miş, bu kötü kadınlar rezil dünyalıklarını paylaşacak kadar sefihleşmiş gençleri işte bu hallere düşürüyorlar,' diyordu. Arkasından da hayır işleri, din iman üstüne cafcaflı konuşmalar! Madam du Châtelet, Lucien'in az kalsın kız kardeşiyle annesinin ölümüne neden olacağını söyleyerek onun her türlü ölümü hak ettiğini söylemiş... Kraliyet mahkemesinde bir üyeliğin açık olduğundan bahsetti, adalet bakanını tanıyormuş. Lafını, 'Madam, kocanızın karşısında kendini göstermek için harika bir fırsat var!' diyerek bitirdi. İşte böyle..."

"Biz görevimizi yaparken kendimizi her gün gösteriyoruz," dedi Camusot.

"Her yerde hukukçusun, karınla bile hukukçuluğundan vazgeçmediğine göre, yolun çok açık!" diye bağırdı Madam Camusot. "Ben de seni saf biri sanırdım, oysa artık sana hayranım..."

Dansçıların nasıl sadece kendilerine has bir gülümsemesi varsa, hukuk adamının dudaklarında da sadece hukukçulara has bir tebessüm belirdi.

"Madam, girebilir miyim?" diye sordu oda hizmetçisi.

"Ne istiyorsunuz?"

"Madam, siz evde yokken Maufrigneuse Düşesi'nin

başnedimesi geldi, hanımının adına sizden her işi bırakıp Cadignan Konağı'na gitmenizi rica etti."

Yargıcın karısı, kendisini getiren arabanın sürücüsünün parasını beklediğini hatırlayarak, "Akşam yemeği geç saate alınsın," dedi.

Şapkasını tekrar başına geçirdi, tekrar arabaya bindi, yirmi dakika sonra Cadignan Konağı'ndaydı. Arka girişlerden içeri alınan Madam Camusot, Düşes'in yatak odasına bitişik bir kabul odasında on dakika yalnız kaldı. Düşes, ortaya çıktığında muhteşemdi, çünkü saraydan aldığı davet üzerine Saint-Cloud'ya gidiyordu.

"Şekerim, size bir çift lafım olacak."

"Buyurun Düşes."

"Lucien de Rubempré tutuklanmış, davayı kocanız soruşturuyor. Yirmi dört saat geçmeden salıverilsin, ben bu zavallı gencin masumiyetine kefilim. Hepsi bu kadar da değil. Yarın biri hapiste Lucien'i gizlice görmek istiyor, kocanız isterse yanlarında hazır bulunabilir, yeter ki görünmemeye dikkat etsin... Bana iyilik edenleri unutmam, bilirsiniz. Yakında patlak verecek karışıklıklar yüzünden kralın cesur hukukçulara ihtiyacı var; kocanızı öne çıkaracağım, krala bağlı bir insan olduğu için tavsiye edeceğim. Tehlikeye atılmaya değer. Bizim Camusot önce üye, sonra herhangi bir yerde asbaşkan olur... Haydi hoşça kal, beni bekliyorlar. Kusura bakmazsın, değil mi? Siz sadece bu davada taraf olup görüş bildiremeyecek olan başsavcıya iyilik etmekle kalmayacak, aynı zamanda tükenip gidecek bir kadının, Madam de Sérisy'nin hayatını da kurtaracaksınız. Yani, destekten yana endişe etmenize hiç gerek yok... Haydi ama, size nasıl güvendiğimi görüyorsunuz, söylememe gerek bile yok, biliyorsunuz!"

Düşes, parmağını dudaklarına götürerek ortadan kayboldu.

Yargıcın karısı arabaya binerken, "Bense ona Markiz d'Espard'ın Lucien'i giyotinde görmek istediğini bir türlü söyleyemedim!" diye düşünüyordu.

Eve öyle endişeli bir ifadeyle döndü ki halini gören savcı sordu:

"Amélie, sana ne oldu?"

"İki ateş arasında kalmış bulunuyoruz..."

Oda hizmetçisinin kapıyı dinlemesinden o kadar korkuyordu ki, kocasının kulağına fısıldayarak Düşes'le olan görüşmesinden bahsetti. Sözünü bitirince de, "Bu iki kadından hangisi daha nüfuzlu?" diye sordu. "Markiz, kocasının hacir altına alınmasını istediği o sersemce olayda az kalsın itibarını iki paralık edecekti, oysa Düşes'e çok şey borçluyuz. Biri bana boş vaatlerde bulundu, oysa öteki şöyle dedi: 'Önce üye olacaksınız; daha sonra da asbaşkan!' Sana öğüt vermek haddime düşmez, ben mahkemenin işlerine asla karışmam; ama sarayda konuşulanları ve yapılan hazırlıkları da aynen aktarmam lazım..."

"Amélie, polis müdürünün bu sabah bana ne gönderdiğinden haberin yok senin! Hem de kimle dersin? Kraliyet Emniyet Genel Müdürlüğü'nün en önemli adamlarından biriyle, siyasi polisin Bibi-Lupin'iyle. Bibi-Lupin bana bu davada devletin çıkarlarının söz konusu olduğunu söyledi. Şimdi yemeğimizi yiyip varyeteye gidelim... Gece çalışma odasının sessizliğinde bütün bunları konuşuruz; senin aklına ihtiyacım var, yargıcınki yeterli olmayabilir çünkü..."

Yatak odalarının nasıl çoğu zaman düşünüp tartışma odaları olduğuna dair

Hukukçuların onda dokuzu benzer durumlarda kadının kocası üstündeki etkisini inkâr edecektir. Bunun sosyal açıdan çok etkili istisnai bir durum olduğunu kabul etsek bile, arızi olması hiç olmadığı anlamına gelmez. Özellikle bir hukuk elitinin bulunduğu Paris'te hukukçu rahip gibidir, hükme bağlanmış olanlar dışında adliye sarayında görüşülen davalardan nadiren söz eder. Hukukçu eşleri hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmakla kalmaz, bildiklerini belli etmeleri halinde kocalarına zarar vereceklerini sezecek kadar da sağduyu sahibidirler. Gene de şu ya da bu taraftan yana tavır almanın mesleki ilerlemeyi etkilemesinin söz konusu olduğu büyük fırsatlarda pek çok kadın, Amélie gibi, hukukçu kocasının enine boyuna düşünüp taşınmasına eşlik etmiştir. Daima bilinmez olarak kaldığı için inkârı da çok kolay olan bu istisnalar iki karakterin aile yuvasındaki mücadelesinin sonucuna bağlıdır. Oysa Madam Camusot, kocasına tamamen hâkimdi. Evde el ayak çekilince hukukçuyla karısı çalışma masasının başına oturdular. Savcı davayla ilgili evrakı masaya dizmişti bile.

"İşte polis müdürü tarafından bana gönderilen notlar..." dedi Camusot. "Aslında benim talebim üzerine gönderdiler."

Rahip Carlos Herrera

Bu şahsın, son olarak 1819'da Vautrin adı altında saklandığı Neuve-Sainte-Genevieve Sokağı'nda bir pansiyon işleten Madam Vauquer'nin evinde tutuklanan Dokuzcanlı lakaplı

Jacques Collin olduğundan şüphemiz yoktur.

Sayfanın kenarında polis müdürünün elyazısıyla yazılmış şu satırlar okunuyordu:

Emniyet Şube Müdürü Bibi-Lupin'e, yüzleşmede hazır bulunması için telgrafla acilen dönmesi emri verildi, çünkü kendisi Jacques Collin'i şahsen tanır. 1819'da Michonneau isimli genç bir hanımın yardımıyla onu tutuklamıştır.

Vauquer Pansiyonu'nda kalan kiracılar hâlâ hayattadır, kimlik teşhisi için mahkemeye çağrılabilirler.

Sözde Carlos Herrera, Mösyö Lucien de Rubempré'nin yakın dostu ve akıl hocasıdır. Kuşkusuz hırsızlıktan kazandıklarıyla üç yıl boyunca bu gence muazzam meblağlar akıtmıştır.

Eğer sözde İspanyol'la Jacques Collin'in aynı kişi olduğu saptanırsa, bu dayanışma Mösyö Lucien de Rubempré'nin hüküm giymesine yol açacaktır.

Ajan Peyrade'ın ani ölümü zehirlenme sonucu gerçekleşmiştir. Zehir, Jacques Collin tarafından, Rubempré ya da işbirlikçileri tarafından hazırlanmış olmalıdır. Bu cinayetin nedeni Peyrade'ın uzun süreden beri bu iki marifetli suçlunun peşinde olmasıdır.

Yargıç, sayfanın kenarındaki polis müdürünün elyazısıyla yazdığı şu cümleyi gösterdi:

Bunlar şahsi bilgim dahilindedir, Lucien de Rubempré'nin ekselansları Sérisy Kontu'yla başsavcıyı alçakça aldattığından da kesinlikle eminim.

"Ne diyorsun buna Amélie?"

"Korkunç bir şey!" dedi Savcı'nın karısı. "Devamını oku bakalım!"

Cogniard da sahte Sainte-Helene Kontu kimliği altında ne cinayetler işlemişti ama kaçak kürek mahkûmu Jacques Collin'in İspanyol rahibi olup çıkmasının altında çok daha ustaca işlenmiş birtakım cinayetler yatıyor olmalıdır.

Lucien de Rubempré

Angoulême'li bir eczacı ile De Rubempré ailesine mensup bir hanımın oğlu olan Lucien Chardon, bir krallık kararnamesiyle De Rubempré adını taşımaya hak kazanmıştır. Bu emir Maufrigneuse Düşesi ile Sérisy Kontu'nun ricaları üzerine verilmiştir.

Bu genç adam 182...'de o sırada Madam de Bargeton adını taşıyan ve Madam d'Espard'ın kuzeni olan Kontes Sixte du Châtelet'nin peşinden beş parasız vaziyette Paris'e gelmiştir.

Madam de Bargeton'a nankörlük eden genç adam, Gymnase Tiyatrosu'nda aktris olan ve Bourdonnais Sokağı'nda ipek tüccarlığı yapan Mösyö Camusot'yu Lucien uğruna terk eden Matmazel Coralie'yle karıkoca hayatı yaşamış, kadın daha sonra ölmüştür.

Bu oyuncunun sağladığı maddi desteğin kesilmesi üzerine sefalete düşen genç adam, sahte senetler düzenleyerek Angoulême'de namuslu bir matbaacı olan eniştesini töhmet altında bırakmış, adı geçen Lucien'in Angoulême'de kaldığı kısa süre içinde, bu senetlerin ödenmesiyle ilgili olarak David Séchard tutuklanmıştır.

Olay, Rubempré'nin kaçmasına neden olmuş, ancak daha sonra rahip Carlos Herrera ile birlikte Paris'te aniden ortaya çıkmıştır.

Belli bir geçim kaynağı olmayan Lucien, Paris'e ikinci gelişinin ilk üç yılında yaklaşık üç yüz bin frank harcamıştır. Bu parayı ona ancak sözde Rahip Carlos Herrara temin edebilecek durumdadır ama ne sıfatla?

Bunun dışında, Matmazel de Grandlieu ile evlenmesi için

ileri sürülen şartı yerine getirebilmek amacıyla yakın tarihte Rubempré arazisinin satın alınması için bir milyon frangı aşkın para harcamıştır. Lucien'in bu meblağı abla ve enistesinden aldığını söylemesi üzerine, özellikle dava vekili Derville aracılığıyla saygıdeğer Séchard çiftinden edinilen bilgilere tepki gösteren Grandlieu ailesi bu evliliği iptal etmiştir. Séchard çiftinin arazinin satın alındığından haberleri olmadığı gibi, Lucien'in de boğazına kadar borç içinde yüzdüğünü sanmakta oldukları ortaya çıkmıştır.

Zaten Séchard ailesine kalan miras taşınmazlardan ibarettir; kendi ifadelerine göre nakit paraları ancak iki yüz bin frangı bulmaktadır.

Lucien, gizlice Esther Gobseck'le yaşıyordu, yani bu durumda, bu hanımın hamisi Baron de Nucingen'in bol bol akıttığı paraların, adı geçen Lucien'e gittiği kesindir.

Lucien ve ağır ceza mahkûmu yoldaşı, eskiden vesikalı fahişe olan Esther'in bu yoldan kazandıkları sayesinde, toplum içinde Cogniard'dan çok daha uzun süre ayakta kalabilmişlerdir.

Polis ve dosyaları hakkında

Notlar, bu dramı anlatırken tekrarmış gibi duruyor olsa da Paris'te polisin rolünü göstermek için aynen aktarılmaları gerekiyordu. Daha önce Peyrade hakkında istenen notta görüldüğü gibi, polisin elinde yaşayışı kuşkulu görülen, hal ve tavırları uygunsuz her aile ve her şahıs hakkında hemen hepsi de doğru olan dosyalar vardır. Yolsuzlukların hiçbiri polisin gözünden kaçmaz. Vicdanların bilançosu olan bu geniş kapsamlı defter Fransa Merkez Bankası'nın herkesin serveti hakkındaki

kayıtları kadar sağlam tutulur. Nasıl ki banka ödeme bahsinde en küçük gecikmelere mim koyuyor, her türlü krediyi inceden inceye tartıyor, sermaye sahiplerini denetimden geçirip icraatlarını gözucuyla takibe alıyorsa, polis de vatandaşların namus ve dürüstlüğü konusunda aynı şeyi yapar. Tıpkı mahkemelerdeki gibi masum olanların polisten korkmasına gerek yoktur, polisin icraati sadece suçlulara yöneliktir. Bir aile istediği kadar itibarlı olsun, bu büyük sosyal gücü elinde tutabileceğinin garantisi yoktur.

Bu arada, bu gücün ketumiyeti de genişliğiyle aynı orandadır. Polis komiserlerinin elindeki muazzam sayıdaki tutanaklar, raporlar, notlar, dosyalar; bu bilgi okyanusu tıpkı durgun deniz gibi derin uykudadır. Bir olay patlak verse, adi bir suç veya cinayet ortaya çıksa, yargı derhal polise başvurur; şüpheliler hakkında bir dosya varsa, yargıç derhal bilgilendirilir. Olayın evveliyatının analiz edildiği bu dosyalar, adliye sarayının duvarları arasında kalmış ölü bilgilerden ibarettir; adalet bunları hukuka uygun bir şekilde kullanamaz. Bunlarla aydınlanır, bunlardan yararlanır, o kadar.

Dosyalarda bir bakıma suç örgüsünün perde arkası ve neredeyse her zaman gizli kalan ilk nedenleri sıralanmıştır. Cinayet mahkemelerindeki duruşmalarda birer gerekçe olarak ortaya dökülecek olsalar, hiçbir jüri bunlara inanmaz, ülke öfkeden ayağa kalkardı. Yani sonuç olarak her yerde ve her zaman olduğu gibi, asıl gerçekler kör kuyularda kalmaya mahkûmdur. Bu alçaklıklar, üzerinde suçların kuluçkaya yattığı bir yatak gibidir ve Paris'te on iki yıl görev yaptıktan sonra, ceza mahkemelerinin, ceza polisinin bu rezilliklerin yarısını sakladığını bilmeyen, adaletin işlenen suçların yarısını cezalandırmadığını itiraf etmeyen hukukçu yoktur. Halk, hafızası kuvvetli olan polis memurlarının ne ka-

dar sıkı ağızlı olduğunu bilse, bu yaman insanları Cheverus ailesi[1] misali el üstünde tutardı. Polisin hilebaz olduğuna, istediğini elde etmek için yapmayacağı şey olmadığına inanılır. Oysa polis aşırı iyilikseverdir ama en uç noktasına varmış tutkuları dinler, gammazcılarla konuşur ve aldığı bütün notları muhafaza eder. Sadece bir yanıyla korkunçtur; adalet için yaptığını politika için de yapar ve politikada bir zamanların engizisyonu kadar acımasız, onun kadar taraflıdır.

Yargıç, notları tekrar dosyasına yerleştirerek, "Bunu bırakalım," dedi, "polisle adalet arasında bir sır, bu konudaki takdir savcınındır. Ama Mösyö ve Madam Camusot'nun bu evraktan kesinlikle haberi olmayacaktır."

"Bunu tekrar tekrar söylemene gerek var mı?" dedi Madam Camusot.

"Lucien suçlu," diye devam etti savcı, "ama neden suçlu?"

"Maufrigneuse Düşesi, Sérisy Kontesi, Clotilde de Grandlieu tarafından sevilen bir erkek suçlu olamaz," diye cevap verdi Amélie, "her şeyi 'öteki' yapmış olmalı!"

"Ama Lucien de suç ortağı!" diye bağırdı Camusot.

"Buna inanmamı mı istiyorsun?" dedi Amélie. "Sen şu Rahip'i diplomasiye geri gönder, oraya çok yakışır. O zavallı sefil yavrucağın masum olduğunu göster ve başka suçlular bul..."

"Amma da yaptın ha!" diye cevap verdi savcı gülümseyerek. "Havada hiçbir engel tanımayan kuşlar gibi kadınlar da yasa masa demeden sonuca varıyorlar."

"Ama," diye devam etti Amélie, "ister diplomat olsun ister ağır ceza mahkûmu, Rahip Carlos bu işten sıyrılmak için suçlu diye sana başka birini gösterecek."

1. Bütün bireyleri yüksek yargıya hizmet etmiş Mayenne'li (Fransa) Lefebvre Cheverus ailesi. (Ç.N.)

"Asıl kafa sensin, bense sadece bir takkeyim," dedi Camusot karısına.

"Tamam o zaman, oturum sona ermiştir. Gel de Mélie'ni bir öp, saat bir..."

Madam Camusot kocasını ertesi gün iki sanığa uygulanacak sorgulama için kâğıtlarını ve düşüncelerini toparlaması için bırakıp yatmaya gitti.

Bir Adliye Sarayı ürünü

Salatasepetleri Jacques Collin'le Lucien'i Conciergerie'ye götürürken, sorgu yargıcı da (elbette kahvaltısını ettikten sonra) yazıhanesine gitmek için Parisli hukukçuların benimsediği sade bir âdete uyarak Paris sokaklarında yürümekteydi. Bu arada olayla ilgili her türlü evrak çoktan masasındaydı. Bakın nasıl olmuştu...

Her sorgu yargıcının bir zabit kâtibi vardır, hiçbir teşvik ve terfi görmedikleri halde soyları da hiç tükenmez. Bir nevi yeminli hukuk kâtibi olan bu insanların arasından mutlak surette ağzı var dili yok mükemmel bireyler çıkar. Parlamentoların başlangıcından bugüne kadar Adalet Sarayı'ndaki hukuki sorgulamalarda bu kâtiplerin ağızlarından bir şey kaçırdıkları görülmemiştir. Gentil, Louise de Savoie tarafından Semblançay'ye verilen makbuzu satmış, yazıcı bir asker de Rusya seferinin planını Çerniçev'e satmıştır; bu hainlerin hepsi de iyi kötü zengindi. Adliye sarayında bir görev, zabıt kâtipliği elde etme düşüncesi ve meslek bilinci, sorgu yargıcı kâtiplerinin sessizlikte mezarları bile alt etmesine yeter, çünkü kimyadaki ilerlemelerden bu yana mezar-

lar sessizliklerini bozar olmuştur. Kâtip, yargıcın kalemidir. Makinenin gövdesi olmak istemek pek çok kişiye anlaşılır gelir ama sürgit bu makinede bir cıvata somunu olarak kalmak insanların kafasında soru işaretleri uyandırır. Yine de cıvatalar hallerinden memnundur, belki de makine onları korkutmaktadır. Camusot'nun kâtibi, yirmi iki yaşındaki delikanlı Coquart o sabah gelip yargıcın notlarını ve dosyalarını almış; hukukçu, rıhtımlar boyunca dolaşıp antikacılardaki ilginç şeylere bakarak sallanır ve, "Diyelim ki adam Jacques Collin, peki onun gibi dişli bir adamla nasıl başa çıkmalı? Emniyet şube müdürü onu tanıyacaktır, ben polisin karşısında mesleğimi icra eder gibi davranmalıyım! Bu işin içinde o kadar çok olanaksızlık görüyorum ki yapacağım en iyi şey polisin notlarını göstererek Markiz ile Düşes'i bilgilendirmek olur... Böylece ben de Coralie'yi Lucien'e kaptıran babamın intikamını almış olurum... Bu karanlık rezilleri ortaya çıkarmakla, meslekteki ustalığım tescillenir, Lucien de çok geçmeden bütün dostları tarafından yüzüstü bırakılır. Neyse canım, nasıl olacağına sorgulamada bakarız..." diye düşünürken, o yazıhanede her şeyi çoktan hazırlamıştı.

Boule marka bir duvar saati dikkatini çekince Camusot, antika eşya satan dükkâna girdi.

Bir müdahale

"Vicdanıma ihanet etmemek ve iki büyük hanımefendiye yardımcı olmak bir ustalık şaheseri demek..." diye geçirdi içinden. Sonra sesini yükselterek, "Aaa, demek

siz de buradasınız Sayın Başsavcı!" dedi. "Madalya peşinde misiniz?"

Granville gülerek cevap verdi:

"Arka yüzleri de olduğu için olacak, neredeyse bütün hukukçuların merakıdır."

Sanki araştırmasını tamamlamak ister gibi bir şeylere daha baktıktan sonra, Camusot'yu rıhtımlara doğru sürükledi. Camusot ise bunun sadece bir tesadüf olduğunu sanıyordu.

"Bu sabah Mösyö de Rubempré'nin ifadesini alacakmışsınız," dedi Başsavcı. "Zavallı delikanlı, severdim kendisini..."

"Aleyhinde ciddi deliller var," dedi Camusot.

"Evet, polisin notlarını gördüm. Ama bunlar kısmen polis müdürlüğüne bağlı olmayan bir ajanın ifadeleri. Şu meşhur Corentin'in. Sizin giyotine göndereceğinizden çok daha fazla masum insanın boynunu vurdurmuş bir adamın. Ama bu herife gücümüz yetmiyor. Sizin gibi bir hukukçunun vicdanını etkilemek istemem, ancak şuna dikkatinizi çekmeden de edemeyeceğim; eğer Lucien'in o kızın vasiyetinden haberi olmadığına ikna olsaydınız, kızın ölümünün ona hiçbir şey kazandırmayacağı sonucunun çıktığını görürdünüz. Çünkü kız zaten parasını olduğu gibi Lucien'e veriyordu!"

"Esther zehirlendiği sırada Lucien'in orada bulunmadığına dair kanıtımız var," dedi Camusot. "Kendisi Fontainebleau'da Matmazel de Grandlieu ile Lenoncourt Düşesi'nin yolunu gözlemekteydi."

"Oo!" diye yeniden söze girdi Başsavcı. "Matmazel de Grandlieu ile evliliğinden o kadar umutluydu ki (bunu bizzat Düşes'ten öğrendim), o kadar zeki bir gencin gereksiz bir cinayetle her şeyi mahvetmesi akıl alır bir şey değil..."

"Evet," dedi Camusot, "hele de Esther kazandığı her

şeyi ona veriyorken..."

"Derville ve Nucingen kızın uzun zamandan beri kendisini bekleyen bu mirastan habersiz olarak öldüğünü söylüyorlar," diye ekledi Başsavcı.

"Peki o zaman neye inanıyorsunuz?" diye sordu Camusot, "Çünkü bir şeyler var."

"Hizmetçiler tarafından işlenen bir cinayete," diye cevap verdi başsavcı.

"Maalesef," dedi Camusot, "Jacques Collin, Nucingen'in kıza verdiği yüzde üçlük gelir senedinin satışından elde edilen yedi yüz elli bin franga el koyacak tıynette biridir, çünkü İspanyol Rahip kesinlikle o kaçak kürek mahkûmu."

"Her şeyi ölçüp biçeceksiniz sevgili Camusot, ihtiyatlı olun. Rahip Carlos Herrera'nın diplomasiyle bağlantıları var... Ama cinayet işleyen bir elçi, sırf elçi olduğu için dokunulmazlıktan yararlanamayacaktır. Adam Carlos Herrera mı, değil mi, işte en önemli mesele bu..."

Mösyö de Granville, cevap beklemeden selam verip uzaklaştı.

Camusot, Lunettes Rıhtımı'na saparken, "Bu da mı Lucien'i kurtarmak istiyor?" diye düşündü. Aynı anda Başsavcı da Harlay avlusundan geçerek Adliye Sarayı'na giriyordu.

Bir forsa tuzağı

Camusot, Conciergerie'nin avlusuna gelince hapishane müdürünün odasına girerek adamı avlunun ortasında kimsenin duyamayacağı uzaklıkta bir yere götürdü.

"Sevgili Mösyö, rica etsem bana bir iyilik yapsanız da, La Force'a gidip oradaki meslektaşınızdan, şu an elinde 1810-1815 arasında Toulon'da yatmış kürek mahkûmu var mı, bir öğrenseniz... Ayrıca buradakilere de bir bakın. La Force'takileri birkaç günlüğe buraya nakledeceğiz, siz de bana onların sözde İspanyol Rahip'in 'Dokuzcanlı' lakaplı Jacques Collin olduğunu anlayıp anlamadıklarını söyleyeceksiniz..."

"Tamam Mösyö Camusot... Ama Bibi-Lupin geldi..."

"Ne çabuk!" diye bağırdı Yargıç.

"Melun'daymış. Konunun Dokuzcanlı olduğu söylenince zevkten gülümsemiş, emirlerinizi bekliyor."

"Bana gönderin."

Conciergerie'nin müdürü, Jacques Collin'in ricasını Yargıç'a iletip adamın ne kadar feci bir durumda olduğunu anlattı.

"Benim niyetim de önce onun ifadesini almaktı," diye cevap verdi Yargıç gülümseyerek, "Ama sağlık durumunun kötülüğü yüzünden değil. Bu sabah La Force'un müdüründen bir not aldım. Yirmi dört saattir can çekiştiğini söyleyen herifçioğlu o kadar derin bir uyku uyumuş ki, La Force'ta hücresine girmişler de müdürün ona bakmaya gönderdiği doktoru duymamış bile! Doktor nabzına bakmaya gerek bile duymamış, bırakmış uyusun. Bu da kanıtlıyor ki, adamın hem sağlığı yerinde hem de vicdanı rahat. Ben bu hastalığa adamımın oyununu incelemek amacıyla inanmış gibi yapacağım..."

"İnsan tutuklu ve suçlulardan her gün yeni bir şey öğreniyor," dedi Conciergerie'nin müdürü.

Polis müdürlüğüyle Conciergerie birbirine bağlıdır, hukukçular ve hapishane müdürü bu yer altı geçitlerini avuçlarının içi gibi bildiklerinden inanılmaz bir çabuklukla birbirlerine gidip gelebilirler. İddia makamıyla cinayet mahkemesi başkanlarının duruşma sırasında şaşı-

lacak bir kolaylıkla bir araya gelerek bilgi alışverişinde bulunabilmeleri de ancak böyle açıklanabilir. Bu yüzden, Mösyö Camusot yazıhanesine çıkan merdivenin başına vardığında, bekleme salonundan koşup gelen Bibi-Lupin'i buldu.

"Bu ne şevk!" dedi Yargıç gülümseyerek.

"Ah! Eğer o ise," diye cevap verdi Emniyet Şube Müdürü, "hazır olun, iç avluda korkunç bir dans seyredeceksiniz! Yeter ki birkaç yılkı atı[1] olsun!"

"İyi de neden?"

"Dokuzcanlı onların paralarını yemiş, işini bitirmeye yemin ettiklerini biliyorum."

"Onlar" dediği, paralarını yirmi yıldır Dokuzcanlı'ya teslim eden kürek mahkûmlarıydı ve bu paralar, bilindiği gibi Lucien uğruna har vurup harman savrulmuştu.

"Bu adamın son tutuklanmasıyla ilgili tanık bulabilecek misiniz?"

"Bana iki tanık ismi verin, size hemen bugün getireyim."

Yargıç eldivenlerini çıkarıp bastonuyla şapkasını bir köşeye bırakırken, "Coquart," dedi, "memur beyin vereceği bilgilere dayanarak iki celp kâğıdı doldurun."

Pervazına sarkaçlı saat yerine bir leğenle ibrik koyduğu şöminenin üstündeki aynadan kendine baktı. Bir tarafta su dolu bir sürahi ve bir bardak, öteki tarafta bir lamba vardı. Yargıç zili çaldı. Kâtip birkaç dakika sonra geldi.

Tanıkları kabul etmek, bilgilerini kontrol etmek ve hepsini geliş sırasına göre yerleştirmekle görevli kâtibe, "Bekleyen var mı?" diye sordu.

"Evet efendim."

"Gelenlerin isimlerini alın, listeyi de bana getirin."

1. Argoda eski kürek mahkûmu. (Ç.N.)

Zamanları konusunda çok cimri olan sorgu yargıçları bazen birden fazla sorgulamayı aynı anda yapmak zorunda kalırlar. Mübaşirlerin durduğu, sorgu yargıçlarının zil seslerinin çınladığı bölüme alınan tanıkların uzun uzun beklemelerinin nedeni budur.

Camusot, kâtibine döndü:

"Sonra gidip Rahip Carlos Herrera'yı getirirsiniz."

Emniyet Şube Müdürü, "Vay, demek İspanyol kılığında ha!" diye bağırdı. "Bana rahip kılığında olduğu söylenmişti. Şu işe bak! Mösyö Camusot, Collet'nin yaptığını yapıyor bu."

"Yeryüzünde yeni olan ne var ki!" diye cevap verdi Camusot. Sonra da iki celp kâğıdı imzaladı. Bu korkunç davetiyeler, celbe uymama halinde ağır cezalara çarptırılma tehdidiyle mahkemede ifade vermeye zorlanan en masum tanıklar da dahil olmak üzere herkesi ürpertir.

Tecritteki Jacques Collin ortalığı karıştırıyor

O sırada Jacques Collin yaklaşık yarım saat kadar önce derin derin düşünme işini tamamlayarak bir karara varmıştı. Hiçbir şey, yasalara başkaldıran bu halk figürünü onun o yağlı kâğıt parçalarına karaladığı birkaç satır kadar güzel resmedemez.

Birinci kâğıdın anlamı şuydu (çünkü Asya ile aralarında anlaştıkları argonun da argosu, fikirlere karşılık rakamlarla ifade edilen, başkalarının anlayamayacağı bir dille yazılmıştı):

Maufrigneuse Düşesi ya da Madam de Sérisy'ye git ki, sorguya çekilmeden önce birinden biri Lucien'e gidip ilişikteki kâğıdı versin. Ayrıca, Avrupa'yla Paccard'ı da bul ki, o iki hırsız da emrimde olup kendilerine vereceğim rolü oynasınlar.

Rastignac'a koşup Opera Balosu'nda rastladığı kişi adına, gelip Carlos Herrera'nın Vauquer Pansiyonu'nda tutuklanan Jacques Collin ile uzaktan yakından ilgisi olmadığına dair tanıklık etmesini iste.

Doktor Bianchon'dan da aynı şeyi talep et.

Lucien'e hayran o iki kadını da bu amaç uğruna seferber et.

İlişikteki kâğıtta ise düzgün bir Fransızcayla şöyle diyordu:

Lucien,

Benimle ilgili hiçbir itirafta bulunma. Ben senin için rahip Carlos Herrera olarak kalmalıyım. Aklanman için bu şart. Şu da var; birazcık daha dayanırsan, yedi milyonun sahibisin, üstelik onurun da çiğnenmemiş olacak.

Tek bir sayfanın parçası olduğuna inandıracak biçimde yazılı taraflarından birbirine yapıştırılmış bu iki kâğıt, ağır ceza hapishanelerinde özgürlüğe kavuşma yollarını düşleyenlere has bir ustalıkla kıvrılmış, tutumlu kadınların başı kopan topluiğnelere yapıştırdıkları balmumundan başlar iriliğinde kirli bir topa benzemişti.

Herrera, beklerken düşünüyordu:

"Eğer ifade vermeye ilk ben gidersem, kurtulduk demektir. Ama ufaklık giderse, hapı yutarız."

O an o kadar dayanılmazdı ki, bu taş gibi sağlam adamın yüzü beyaz bir terle kaplandı. Molière dramatik şiirde, Cuvier soyu tükenmiş yaratıklar konusunda nasılsa, bu müthiş adam da cürüm dünyasında her şeyi önceden sezme dehasına sahipti. Her alanda deha, sezgi demektir.

Bu olguyu bir yana bırakırsak, dikkate değer eserlerin geri kalanı yeteneğin sonucudur. Birinci sınıf insanları ikinci sınıf insanlardan ayıran fark bundan ibarettir. Suç dünyasında da dehaya sahip insanlar vardır. Sıkışıp kalan Jacques Collin, gözü yükseklerde olan Madam Camusot ve Lucien'in mahvına sebep olan korkunç felaket karşısında aşkı depreşen Madam de Sérisy ile buluşacaktı. İnsan zekâsının adaletin çelik zırhı karşısında son çabasıydı bu.

Kapıda o ağır demir sürgü ve kilitlerin gıcırdadığını duyan Jacques Collin hayatının son demlerini yaşayan adam maskesini yeniden taktı; gardiyanın kunduralarının koridordan gelen gürültüsünün hissettirdiği baş döndüren haz da buna yardımcı oldu. Asya'nın, kendisine hangi yollardan ulaşacağını bilmiyordu ama özellikle Saint-Jean Kemeri'nin altında aldığı sözden sonra yolu üzerinde onunla karşılaşacağına güveniyordu.

Asya iş başında

Asya, o şanslı karşılaşmadan sonra Grève Rıhtımı'na inmişti. Grève isminin 1830'dan önce bugün artık kaybolan bir anlamı vardı. Rıhtım, Arcole Köprüsü'nden Louis-Philippe Köprüsü'ne kadar tamamen doğal halindeydi, sadece şevli olarak düzenlenmiş taş döşeli bir yol vardı. Bu nedenle, nehrin suları kabardığında evler boyunca ve nehre inen yokuş sokaklarda tekneyle dolaşılabiliyordu. Rıhtımda zemin katlarının neredeyse hepsi birkaç basamak yükseltilmişti. Sular evlerin alt kısımlarını dövdüğünde arabalar, belediye sarayını genişletmek için günümüzde tamamen yıkılmış bulunan tekinsiz

Mortellerie Sokağı'nı kullanırdı. Bu yüzden sahte seyyar satıcı kadının çekçek arabasını süratle rıhtımın altına sürüp bir yere saklaması kolay oldu. O sırada toptan Asya'ya sattığı malından kazandığı parayı Mortellerie Sokağı'nın dökülen kabarelerinden birinde içkiye yatıran esas satıcı kadın, daha sonra kararlaştırdıkları yere gidip arabasını alacaktı. O günlerde Pelletier Rıhtımı'nı genişletme çalışmaları tamamlanmakta, şantiye girişine malûl bir gazi bekçilik etmekteydi. Arabayı ona teslim etmenin hiçbir sakıncası yoktu.

Asya, belediye meydanından hemen bir arabaya atlayarak arabacıya, "Temple'a çek! Hem de çok hızlı. Bahşiş var!" dedi.

Asya gibi giyinmiş bir kadın, Paris'te ne kadar süfli insan varsa hepsinin toplandığı, binlerce seyyar satıcının kaynaştığı, eskiler alıp satan iki yüz kadının laklak ettiği geniş halde hiç dikkat çekmeden kolayca kalabalığa karışıp kaybolabilirdi. İki zanlının hapishaneye giriş kayıtlarının tamamlandığı sırada, Asya da rutubetli ve basık bir arakatta kıyafet değiştiriyordu. Adı Jéromette olduğu için Matmazel Romette diye çağrılan bir kız kurusu tarafından işletilen alttaki berbat dükkânda terzilerin ya da dikişçi kızların aşırdığı parça kumaşlar satılıyordu. Maddi sıkıntı içindeki iyi aile kadınları için tefeci kadınlar neyse, bohçacı kadınlar için de Romette oydu; yüzde yüz faizle dertlerine derman oluyordu.

"Kızım!" dedi Asya, "Beni bir güzel giydirip kuşatacaksınız. En azından Saint-Germain semtinden baroneşler gibi görünmem şart. Sallanmadan halledelim bu işi! Çünkü ayağıma neft sürülmüş gibi acelem var. Bana hangi kıyafetlerin yakıştığını biliyorsun. Allık kavanozunu da getir bakalım. Cicili bicili danteller bul, en göz alıcı mücevherlerden ayarla... Kızı gönder de bir araba çevirsin. Arka kapıda bekletsin."

Yaşlı kız hanımının karşısındaki hizmetçiler gibi itaatkâr ve telaşlı, "Peki Madam," dedi.

Bu sahnenin bir tanığı olsa, Asya adının arkasına saklanan kadının kendi evindeymiş gibi davrandığını kolayca görürdü.

Romette, Asya'nın saçını yaparken, "Bana elmas teklif ettiler!" dedi.

"Çalıntı mı?"

"Herhalde."

"Bak kızım... Ne kadar kârlı olursa olsun, böyle işlere bulaşmamalıyız. Bir süreliğine 'meraklılardan' sakınmamız gerekiyor."

Artık Asya'nın elinde bir davetiyeyle Adalet Sarayı'nın geniş Pas-Perdus salonuna nasıl geldiğini anlayabiliriz. Sorgu yargıçlarının bulunduğu bölüme giden merdiven ve koridorlarda yol sora sora Mösyö Camusot'nun yazıhanesini bulduğunda yargıcın gelmesine daha on beş dakika vardı.

Pas-Perdus salonundan bir kesit

Asya kendisine hiç benzemiyordu. O buruşuk suratını bir aktris gibi yıkamış, allık ve beyaz düzgün sürdükten sonra başına sarı saçlı nefis bir peruk geçirmişti. Köpeğini arayan Saint-Germaine'li bir hanımefendiden hiç farkı yoktu. Kırk yaşlarında gösteriyordu, çünkü yüzünü siyah dantelden çok hoş bir tülle gizlemişti. Aşçı kadının o koca gövdesini de korseyle sımsıkı bağlayıp şekle sokmuştu. Elinde şık eldivenler, üzerinde arkası biraz fazla kabarık metal iskeletli eteği vardı. Üzerinden "mareşal

pudrası"[1] kokusu yayılıyordu. Altın saplı çantasıyla oynayıp dururken sanki ilk kez geliyormuş gibi bir ifadeyle bir Adalet Sarayı'nın yüksek duvarlarına bakıyordu, bir elinde tuttuğu şirin *king's dog* tasmasına. Pas-Perdus salonunun siyah cüppeli kalabalığı bu geçkin sosyete kadınını hemen fark etti.

Bu salonda, davası olmayıp da cüppelerinin eteklériyle salonu süpüren ve etraftakileri hukuk aristokrasisine dahil olduklarına inandırmak için, ünlü avukatlardan tıpkı büyük senyörlerin kendi aralarında birbirlerine hitap ettikleri gibi vaftiz isimleriyle bahseden avukatlardan başka, dava vekillerine bağlı sabırlı gençler görülür. Bu gençler, daha önceki duruşmalara giren avukatların işinin uzaması halinde sona kalan, üstlenebilecekleri tek bir dava için saatlerce beklerler. Uçsuz bucaksız salonda üçer üçer, bazen dörder dörder dolaşarak, salonu çın çın çınlatan gevezelikleriyle muazzam bir uğultuya sebep olan bu siyah cüppeliler arasındaki farkları resmetmek çok ilginç olurdu. Bu salona Pas-Perdus (heba olmuş adımlar) adının verilmesi çok isabetli olmuş, çünkü avukatları çok konuşmak kadar yürümek de çok yıpratır. Ama böyle bir tasvir, Parisli avukatları resmetmeye ayrılacak bir incelemede yer alacak. Asya, Adalet Sarayı'ndaki bu aylak stajyerlere bel bağlamıştı, kulağına gelen birtakım şakalara belli etmeden bıyık altından güldü ve sonunda Massol'ün dikkatini çekti, müvekkillerinden çok *Gazette des tribunaux*'yla meşgul genç bir stajyerdi Masol; hoş kokulular sürünmüş, son derece zengin giyimli bu hanımefendiye gülerek yardımcı olmak istedi.

İncecik tiz bir sesle konuşan Asya, yardımsever be-

1. Mareşal d'Aumont'un süsen, kişniş, karanfil, eğir ve yerbademi kullanarak elde ettiği kokulu pudra. (Ç.N.)

yefendiye, adı Camusot olan bir savcının gönderdiği davetiye üzerine geldiğini açıkladı.

"Rubempré davası için."

Davanın adı konmuştu bile!

"Yok, hayır, davetiye bana gelmedi. Avrupa lakaplı oda hizmetçimle ilgili. Kız yirmi dört saat yanımdaydı ama kapıcının bu pullu kâğıdı getirdiğini görünce kaçtı."

Sonra, biraz da Massol'ün de dürtüklemesiyle, hayatı ocak başında gevezelikle geçen bütün yaşlı kadınlar gibi laftan lafa atlayarak bölge hazinesinin üç müdüründen biri olan ilk kocasıyla yaşadığı talihsizlikleri anlattı. Genç avukata kızını mutsuz eden damadı Gross-Narp Kontu'na karşı dava açıp açamayacağını ve yasaların ona adamın servetinden yararlanma hakkı tanıyıp tanımadığını danıştı. Massol bütün çabasına rağmen davetiyenin hanıma mı, hizmetçiye mi geldiğini anlayamıyordu. Başta, örneklerini çok gördüğü o hukuki belgeye bir göz atmakla yetinmişti çünkü bu belgeler işlerin daha süratli yürümesi için basılı halde bulunuyordu. Kâtiplerin yapacağı şey, tanıkların ad, soyad ve ikametgâh adresleri, ifade vermeye çağrılma saati gibi boş bırakılmış yerleri doldurmaktan ibarettir. Asya Avukat'tan, Avukat'ın kendisinden bile iyi bildiği Adalet Sarayı hakkında bilgi alıyordu. Sonunda, Camusot denen bu beyefendinin saat kaçta geleceğini sordu.

"Sorgu yargıçları ifade almaya genelde saat ona doğru başlarlar."

Asya şirin küçük kol saatine bakarak, "Saat ona çeyrek var," dedi. Saat, Massol'e, "Şu para da kime gideceğini bilmiyor!" diye düşündüren tam bir kuyumculuk şaheseriydi.

Massol evlenme hayalleri kuruyor

Asya o sırada, mübaşirlerin durduğu, Conciergerie'nin avlusuna bakan loş salona gelmişti. Pencereden gişeyi görünce çığlığı bastı:

"Bu koca duvarlar da ne böyle?"

"Orası Conciergerie."

"Ah, zavallı kraliçemizin şey olduğu Conciergerie ha! Kaldığı zindanı görmek isterdim!"

Yaşlı hanıma kolunu veren Avukat, "İmkânsız Madam Barones," diye cevap verdi. "İzin gerekiyor, izinler de çok zor çıkıyor."

Asya anlatmaya devam ediyordu:

"Bana dediler ki, Marie-Antoinette'in hücresinde bulunan kitabeyi XVIII. Louis Latince olarak bizzat kendisi yazmış."

"Evet Madam Barones."

"O kitabedeki yazıları incelemek için Latince bilmek isterdim! Sizce Mösyö Camusot bana izin verir mi?"

"Mösyö Camusot'yu ilgilendiren bir konu değil, ama size eşlik edebilir..."

"Peki ya soruşturmalar?"

"Ah!" diye cevap verdi Massol, "Zanlılar biraz daha bekleyebilir."

Asya saf saf, "Doğru ya, zanlı onlar!" diye cevap verdi. "Ama ben sizin Başsavcı Mösyö de Granville'i tanırım..."

Lafın bir üst kademeye getirilmesi mübaşir ve avukatlar üzerinde sihirli bir etki yarattı.

Massol tesadüfün yoluna çıkardığı bu "müşterinin" adıyla adresini sormaya niyetlenerek, "Ah, demek Sayın Başsavcı'yı tanıyorsunuz!" dedi.

"Kendisini sık sık ahbabı Mösyö de Sérisy'lerde gö-

rürüm. Madam de Sérisy, Ronquerolles ailesi tarafından akrabam olur..."

Bir mübaşir, "Eğer Madam, Conciergerie'ye inmek istiyorlarsa..." dedi.

"Evet," dedi Massol.

Mübaşirler Avukat'la Barones'in aşağı inmesine izin verdiler; ikili, çok geçmeden kendini fare kapanının merdiveninin son bulduğu küçük karakolda buldu. Burası Asya'nın çok iyi bildiği ve daha önce de görüldüğü gibi, Souricière ile altıncı daire arasında herkesin geçmek zorunda olduğu gözetleme noktası oluşturan yerdi.

Asya iskambil oynayan jandarmalara bakarak, "Şu beylere sorun bakalım, Mösyö Camusot gelmiş mi?" dedi.

"Evet Madam, Souricière'den şimdi çıktı..."

"Souricière mi! O da ne öyle? Ay, doğruca Granville Kontu'na gitmemekle nasıl da aptallık ettim! Ama zamanım yok ki... Mösyö, beni Mösyö Camusot'ya götürün de başı kalabalık olmadan kendisiyle bir görüşeyim..."

"Mösyö Camusot ile rahat rahat konuşabilirsiniz Madam," dedi Massol. "Kartınızı gösterirseniz, sizi diğer tanıklarla beraber kapı önünde beklemek gibi nahoş bir durumda bırakmayacaktır. Adalet Sarayı'nda sizin gibi hanımefendilere saygı gösterilir... Kartınız var mı?"

Massol ve king's dog ne işe yarar?

O sırada Asya ve avukatı tam olarak jandarmaların Conciergerie'nin gişesi önündeki hareketleri görebileceği karakol penceresinin önünde duruyordu. Dul ve yetimleri savunanlara saygılı olma ilkesiyle yetişmiş, ay-

rıca hukukçuların sahip olduğu ayrıcalıkları bilen jandarmalar, bir baronesin yanında bir avukatla orada durmasına bir süre için hoşgörü gösterdiler. Asya, genç Avukat'a gişe hakkında ancak genç bir avukatın söyleyebileceği korkunç şeyler anlattırıyordu. İdam mahkûmlarının son hazırlıklarının kendisine gösterilen parmaklıkların arkasında yapıldığına inanamadı. Jandarma onbaşısı da bunu doğrulayınca, "Ah, orayı görmeyi ne kadar isterdim!" dedi.

Avukat ve onbaşıyla cilveleşerek oyalandı. Sonunda, önde Mösyö Camusot'nun kâtibi, arkada kolundan tutan iki jandarmanın arasında gişeden çıkan Jacques Collin göründü.

"Herhalde bir zavallının son duasını okuyan hapishane rahibi..."

"Hayır Barones, hayır," diye cevap verdi jandarma. "Kendisi, sorgulamaya giden bir zanlı."

"Peki neyle suçlanıyormuş?"

"Şu zehirleme olayına karışmış..."

"Onu bir görseydim..."

"Burada kalamazsınız," dedi onbaşı, "çünkü kimseyle görüşmesine izin verilmiyor ve bizim karakoldan geçirilecek. Bakın, şu kapı merdivene gider..."

Barones kapıya yönelirken, "Mersi, sayın memur," dedi. Sonra da merdivenlere koşup avaz avaz bağırmaya başladı:

"Neredeyim ben?"

Ayyuka çıkan bu ses Jacques Collin'in kulağına kadar gitti. Asya, bu şekilde onun kendisini görmesini sağlamıştı. Jandarma onbaşısı Barones'in arkasından koştu, belinden yakaladığı gibi tek bir insan gibi ayaklanan beş jandarmanın arasından tüy gibi taşıdı. Çünkü bu karakolda her şeyden kuşkulanılır. Yapılan keyfî bir işti ama gerekli bir keyfiyet söz konusuydu. Avukat bile dehşetle

iki defa, "Madam!" diye bağırmıştı, çünkü başına bir iş açılmasından fena hale korkuyordu.

Neredeyse baygın durumdaki Rahip Carlos Herrera karakoldaki bir sandalyeye çöktü.

"Zavallı adam!" dedi Barones. "Bu mu suçlu yani?"

İnsanın tüylerini diken diken eden karakolda bir ölüm sessizliği hüküm sürmekte olduğundan, her ne kadar genç Avukat'ın kulağına söylenseler de, bu sözleri duymayan kalmamıştı. Zaman zaman bazı ayrıcalıklı kişilerin, ünlü suçluları karakoldan ve koridorlardan geçirilirken görme izni alabildiği oluyordu, bu bakımdan Carlos Herrera'yı getirmekle görevli mübaşir ve jandarmalar tepki göstermedi. Zaten Barones'i "kıskıvrak kavrayan" onbaşının özeni sayesinde, tecritteki zanlıyla yabancılar arasında her türlü iletişimi engelleyecek son derece güven verici bir mesafe vardı.

Jacques Collin kalkmak için gayret sarf ederek, "Haydi gidelim!" dedi.

O anda kolundan yere minik top düştü. Yüzündeki peçe sayesinde bakışlarını istediği gibi yönlendirebilen Barones, topun düştüğü yeri mimledi. Nemli ve yağlı olduğu için yuvarlanmamıştı da. Dışarıdan bakıldığında ilgisiz gibi görünen bu küçük ayrıntılar, başarısını kesinleştirmek isteyen Jacques Collin tarafından tek tek hesaplanmıştı. Zanlı merdivenin üst kısmına götürülürken, Asya çok doğal bir hareketle çantasını düşürmüş gibi yapıp çabucak aldı. Yere eğildiğinde, toz ve çamurdan hiç farkı olmayan rengiyle ayırt edilmesi olanaksız topu da almıştı.

"Ah!" dedi, "Yüreğim daraldı... Adam ölüyor..."

"Ya da öyle görünüyor," diye karşılık verdi onbaşı.

Asya, Avukat'a döndü:

"Mösyö, beni hemen Mösyö Camusot'ya götürün. Ben bu mesele için geldim... Şu zavallı Rahip'i sorguya

çekmeden önce benimle görüşürse belki rahatlar."

Avukat'la birlikte, duvarları yağlı karaya kesmiş karakoldan çıktılar. Merdivenlerin üst kısmına ulaştıklarında Asya bağırmaya başladı:

"Peki benim köpeğim nerde! Ah Mösyö! Zavallı köpeğim benim!"

Aklını kaçırmış gibi Pas-Perdus salonuna dalarak önüne gelene köpeğini sormaya başladı. Marchande galerisine geldiğinde ise merdivene doğru seyirterek, "Ah, işte buradaymış!" dedi.

Bu merdiven Harlay avlusuna çıkıyordu. Oynadığı oyun sona eren Asya, buradan Orfèvres Rıhtımı'nda bekleyen arabalardan birine atladığı gibi, polisin ve adaletin henüz gerçek kimliğini bilmediği Avrupa'ya ifade vermesi için gelen davetiyeyle birlikte gözden kayboldu.

Asya, Düşes'le el ele

"Neuve-Saint-Marc Sokağı'na!" diye bağırdı arabacıya.

Asya, Madam Saint-Estève adıyla da bilinen Madam Nourisson adındaki bohçacı kadının hiçbir koşulda bozulmayacak ağzı sıkılığına güvenebilirdi. Bu kadının sadece kimliğini değil, dükkânını da kullanmış, Nucingen'le Esther'in teslim pazarlığı burada yapılmıştı. Orada evinde gibiydi, çünkü Madam Nourisson'un pansiyonunda bir odada kalıyordu. Arabanın ücretini ödeyip Madam Nourisson'u iki çift laf etmeye dahi zamanı olmadığını anlatacak şekilde selamladıktan sonra odasına çıktı.

Her türlü gözetlenme tehlikesini arkasında bırakan

Asya, silinip üzerine yeni metinler yazılan parşömen rulolarını açan bilimadamları kadar büyük bir dikkat ve özenle kâğıtları düzeltmeye koyuldu. Talimatları okuduktan sonra Lucien'e yönelik satırları bir mektup kâğıdına geçirmeyi gerekli gördü. Ardından, Madam Nourisson'un yanına indi. Dükkândan küçük bir kızı, araba bulup getirmesi için Italiens Bulvarı'na gönderdi. Kız dönene kadar Madam Nourisson'u konuşturarak, ondan oda hizmetçileriyle olan ilişkileri sayesinde tanıdığı Maufrigneuse Düşesi ile Madam de Sérisy'nin adreslerini elde etmiş oldu.

Bu oraya buraya koşuşturmalar, incelik isteyen titiz uğraşlar iki saatten fazla zamanını aldı. Saint-Honoré semtinin üst kesiminde oturan Maufrigneuse Düşesi, Madam de Saint-Estève'i bir saat bekletti. Oysa oda hizmetçisi, özel odasının kapısına vurduktan sonra, kapı aralığından Madam de Saint-Estève'in kartını da uzatmış, kartın üzerine de Asya şunları yazmıştı:

Lucien'le ilgili acil bir iş için geldim.

Düşes'in yüzüne bakar bakmaz ziyaretinin ne kadar zamansız olduğunu anladı; Lucien'in içinde bulunduğu tehlike yüzünden Madam Düşes'in "istirahatini" bozduğu için özür diledi.

"Siz de kimsiniz?" diye sordu Düşes. En küçük bir nezaket formülüne bile gerek duymamış, Pas-Perdus salonunda Massol'ün barones sanabileceği ama Cadignan Konağı'nın küçük salonundaki halının üstünde beyaz saten bir elbisenin üstündeki kirli yağ lekesi gibi duran Asya'yı tepeden tırnağa süzmüştü.

"Madam Düşes, ben tuvalet eşyaları satarım; çünkü benzeri hallerde, mesleği sır vermemeye dayanan kadınlara koşulur. Bugüne kadar kimseye ihanet etmedim.

Tanrı şahidimdir ki kaç büyük hanımefendi bana gelip bir aylığına elmaslarını teslim edip karşılığında tıpatıp aynı sahte mücevherler istemiştir..."

Bu cevabın hatırlattığı anı yüzünden gülümseyen Düşes, "Başka adınız var mı?" diye sordu.

"Evet Madam Düşes, ben büyük olaylarda Madam Saint-Estève'im ama ticaret hayatında kendime Madam Nourisson dedirtiyorum."

"Tamam, tamam..." diye cevap verdi Düşes. Konuşma şeklini değiştirmişti.

Asya devam etti:

"Size büyük hizmetlerde bulunabilirim, çünkü biz hem kocaların hem de karıların sırrını tutarız. Ben Mösyö de Marsay ile de çok iş yaptım Madam Düşes..."

"Yeter! Yeter!" diye bağırdı Düşes, "Lucien'e gelelim."

"Eğer Madam Düşes, Lucien'i kurtarmak istiyorsa cesur olmalı ve giyinerek vakit kaybetmemeli. Hem zaten kendileri hiçbir zaman şu an olduklarından daha güzel olamazlar. Bir içim su gibisiniz, yaşlı bir kadının sözüne inanın! Bu arada, arabanızı hazırlatmayın Madam, benimle beraber faytona binin... O melek gibi gencin ölümünden de beter felaketleri önlemek istiyorsanız, benimle Madam de Sérisy'nin evine gelin..."

Düşes, bir anlık bir tereddütten sonra, "Tamam!" dedi. "Sizinle geliyorum. İkimiz birlikte Léontine'e cesaret veririz..."

Güzel bir keder

Şeytana pabucunu ters giydirecek işler kotarmış olmasına rağmen, ağır ceza hapishanelerinin Dorine'i[1], Maufrigneuse Düşesi ile beraber Madam de Sérisy'nin Chaussée d'Antin'deki evine girdiğinde saat ikiyi bulmuştu. Ama Düşes sayesinde hiç bekletilmediler. İkisi birden derhal Kontes'in yanına götürüldüler, Kontes'i mis gibi kokan nadide çiçeklerle dolu bir bahçenin ortasındaki minyatür köşkte bir divanın üzerine uzanmış buldular.

Asya etrafına bakınarak, "Tamam," dedi, "bizi burada kimse duyamaz."

Yavru ceylan gibi sıçrayıp Düşes'i omuzlarından yakalayan Kontes gözyaşları içinde, "Ah şekerim, ölüyorum! Sen ne yaptın Diane?" dedi.

Düşes, Kontes'i kendisiyle birlikte kanapeye oturmaya zorlayarak, "Yapma Léontine! Öyle durumlar vardır ki, bizim gibi kadınların oturup ağlamak yerine harekete geçmesi gerekir," dedi.

Feleğin çemberinden geçmiş geçkin kadınlara has, bir kadının ruhunda yarayı kurcalayan neşterin hızıyla dolaşan gözlerle Kontes'i şöyle bir süzen Collin'in yardakçısı, o an Kontes'te sosyete kadınlarında nadiren rastlanan bir duygunun, gerçek bir kederin izlerini fark etti. Kalpte ve yüzde silinmez izler bırakan o keder... Hiç süsü püsü olmayan Kontes, kırk beşinci baharını sürmekteydi. Emprime desenli muslin sabahlığı buruşmuş, önü açılmıştı. Hiçbir hazırlık yapmamış, korse takmamıştı! Etrafı mor halkalarla çevrili gözleri, pençe pençe olmuş yanakları acı gözyaşları döktüğünün kanıtıydı. Sabahlığı-

1. Molière'in *Tartuffe* adlı komedisindeki kurnaz hizmetçi. Efendilerinin çıkarlarını canla başla savunur. (Ç.N.)

nın kuşağı yoktu. İç etekliğinin ve bluzunun dantel işlemeleri kırış kırış olmuştu. Yirmi dört saattir tarak yüzü görmemiş saçlarını dantel bir bonenin içine toplamıştı; altından gayet gösterişsiz bir şekilde kısa ve cılız bir saç örgüsüyle kıvırcık bukleleri görünüyordu. Yapma saç örgülerini takmayı unutmuştu.

"Hayatınızda ilk kez seviyorsunuz..." dedi Asya abartılı bir ciddiyetle.

Asya'yı ancak o zaman fark eden Léontine, bir an korkuyla irkildi. Maufrigneuse Düşesi'ne, "Bu da kim sevgili Diane?" diye sordu.

"Lucien'e sadık, bize yardım etmeye hazır bir kadından başka kimi getirebilirdim ki sana?"

Parisli bir kadın tipi

Asya gerçeği sezmişti. En hafif sosyete kadınlarından biri olarak görülen Madam de Sérisy, Marki d'Aiglemont'la on yıllık bir ilişki yaşamıştı. Marki'nin sömürgelere gitmesinden sonra Lucien'e deliler gibi âşık olmuş ve Paris'in kibarlar âlemi gibi Lucien'in Esther'e olan aşkından habersiz, onu Maufrigneuse Düşesi'nden ayırmıştı. Yüksek tabakada, aleni bir ilişki bir kadının itibarını on gizli maceradan çok daha fazla sarsar, hele ikinci defa olursa. Bununla birlikte, kimse artık Madam de Sérisy'yi dikkate almadığından, tarihçi de Kontes'in erdeminin iki parçayla sınırlı kaldığına kefil olamaz. Kontes orta boylu, sarışın bir kadındı. Kendine bakan sarışınlar gibi bozulmadan kalmıştı, yani ancak otuzunda gösteriyordu. Sıska değil, ama inceydi. Beyaz tenliydi, saçları

küllü sarıydı. Ayakları, elleri, endamı aristokrat inceliğindeydi. Ronquerolles kadınlarının sert karakterine sahip, dolayısıyla erkeklere karşı ne kadar iyiyse, kadınlara karşı da o kadar haşindi. Başka bir kadının içine sürüklenebileceği belalardan, büyük serveti, kocasının yüksek mevkilerdeki pozisyonu, erkek kardeşi Marki de Ronquerolles'ün nüfuzu sayesinde daima kurtulmuştu. Büyük bir erdemi vardı; ahlaki zayıflığında gayet samimiydi, Rejans dönemi âdetlerine bayıldığını açıkça itiraf ederdi. Ama o zamana kadar erkekleri hoş bir oyuncak olarak gören ve tuhaftır, aşkı erkekleri dize getirmek için yapılacak fedakârlıklardan ibaret görerek onlara çok şey veren bu kadın, kırk iki yaşında Lucien'i görünce Baron de Nucingen'in Esther'e duyduğu aşka benzer bir aşka tutulmuştu. Az önce Asya'nın dediği gibi, hayatında ilk defa âşık olmuştu. Bu gençlik rüzgârı Parisli kadınlar arasında, büyük hanımefendiler arasında sanıldığından daha yaygındır ve kırkına merdiven dayamış bazı erdemli kadınların açıklanması zor alçalışlarını da beraberinde getirir. İlk aşkın çocuksu duygulanımlarından şehvetin muazzam çılgınlıklarına kadar yaşanan bütün hazlarıyla Léontine'i deli eden ve doymak bilmez hale getiren bu müthiş ve eksiksiz tutkunun tek sırdaşı Maufrigneuse Düşesi'ydi.

Gerçek aşk, bilindiği gibi acımasızdır. Esther'in varlığını öğrenen Kontes önce büyük bir öfkeye kapılarak Lucien'den ayrılmıştı. Bu öfke, kadınlarda kimi zaman cinayete kadar gider. Sonra, içten duyulan bir aşkın kendini büyük bir zevkle iradesizliklere bıraktığı dönem geldi. Kontes bir aydan beri, Lucien'i sekiz gün görmek için hayatının on yılını verecek hale gelmişti. Sonunda tam Esther'in rekabetini de kabullenmeye hazırken, iyice kabaran bu sevgi selinin ortasında, kıyamet borusu gibi, sevgilinin tutuklanma haberi patlak vermişti. Kontes az

kalsın ölecekti. Kocası, sayıklayarak ağzından bir şey kaçırır korkusuyla yatağının başında bizzat beklemişti. Yirmi dört saatten beri de yüreğinde bir hançerle yaşıyordu. Ateşler arasında kocasına şöyle demişti:

"Lucien'i kurtarırsan, bundan sonra sadece senin için yaşayacağım!"

Asya, Tuna boylarından köylü kadın kılığında

Korkunç kadın Asya, Kontes'i kolundan tutup sarsarak bağırdı:

"Madam Düşes'in dediği gibi, durup bel bel bakınmanın âlemi yok! Lucien'i kurtarmak istiyorsanız, bir dakika bile kaybetmemek lazım. Annemin kemikleri üzerine yemin ederim ki masum!"

Kontes bu pespaye kadına sevgiyle bakarak, "Öyle tabii, değil mi?" diye haykırdı.

Asya devam etti:

"Yalnız şu var; eğer Mösyö Camusot onu, kötü şekilde sorguya çekecek, olursa, Lucien iki kelimede suçlu durumuna düşer. Conciergerie'yi açtırma ve yargıçla görüşme gücünüz varsa, hemen gidip şu kâğıdı verin... Lucien'i yarın bırakırlar, buna kefilim... Oradan çıkarın onu, çünkü oraya girmesine sebep sizsiniz..."

"Ben mi!"

"Evet ya, siz! Siz büyük hanımefendiler, milyonlarınız vardır ama cebinizde metelik olmaz. Ben gençlerle düşüp kalkma lüksünü tadarken, hepsinin cebini

altınla doldururdum! Onların keyfiyle ben de keyiflenirdim. Hem anne hem metres olmak ne kadar hoştur! Sizler sevdiğiniz gençlerin ne halde olduklarıyla ilgilenmeyip onların açlıktan ölmesine seyirci kalıyorsunuz. Esther laf olsun diye konuşmazdı, ruhunu ve bedenini kaybetme uğruna sizin Lucien'inizden istenen milyonu o verdi! Lucien'i şu anda içinde bulunduğu duruma sokansa..."

"Zavallı kızcağız! Bunu da yaptı ha! Onu seviyorum!" dedi Léontine.

Asya buz gibi bir ironiyle cevabı yapıştırdı:

"Geçmiş ola!"

Düşes, Léontine'e dönerek alçak sesle, "Çok da güzel bir kızdı... Ama meleğim, şimdi sen ondan çok daha güzelsin... Lucien'in Clotilde'le evlilik planları da tamamen suya düştü, artık geriye dönüşü yok..."

Bu düşüncenin ve hesabın derin etkisiyle Kontes'in üzüntüsü geçiverdi. Ellerini alnından geçirirken gençleşmiş görünüyordu.

Bu değişikliği fark edip nedenini anlayan Asya, "Haydi şekerim, poponu kaldır bakalım! Çabuk!" dedi.

"Ama," dedi Madam de Maufrigneuse, "mesele Mösyö Camusot'nun önce Lucien'i sorguya çekmesini engellemekse, kendisine iki satır not yazar, senin uşakla Adliye Sarayı'na göndeririz... Haydi Léontine!"

"O halde bize dönelim," dedi Madam de Sérisy.

Lucien'in koruyucu kadınları, Jacques Collin tarafından hazırlanan talimatlara uyarken, Adliye Sarayı'nda da şunlar olup bitmekteydi:

Gözlemler

Jandarmalar son nefesini verecek gibi duran adamı Mösyö Camusot'nun yazıhanesinde pencerenin karşısındaki bir sandalyeye oturttular. Camusot, masasının başında, kendi koltuğunda oturmaktaydı. Coquart ise elinde kalemi, yargıçtan birkaç adım ötede küçük bir masada çalışıyordu. Sorgu yargıçlarının yazıhanelerinin konumu, üzerinde durulacak bir ayrıntıdır; eğer bu konum belli bir niyetle seçilmediyse, itiraf etmek lazım ki, tesadüfler adalete iltimas geçmiştir. Hukuk adamları ressamlar gibidir; kuzeyden gelen sürekli ve duru bir ışığa ihtiyaç duyarlar, çünkü suçluların yüzleri, anbean incelenmesi gereken tablolar gibidir. Bu bakımdan, neredeyse bütün sorgu yargıçları masalarını Camusot'nunki gibi sırtını ışığa dönecek, dolayısıyla sorguya çekilecek olanların yüzü aydınlıkta kalacak şekilde yerleştirirler. Gözlük takmayıp da, altı aylık bir deneyimin sonunda sorgulama yaparken dalgın, kayıtsız bir ifade takınmayan yargıç yok gibidir. Castaing davasında sorgu yargıcı başsavcıyla uzun tartışmaların ardından suçluyu tam delil yokluğu nedeniyle topluma iade etmeye hazırlanırken, apansız ortaya atılıveren bir sorunun suçlunun yüzünde yaptığı ani değişikliğin bu usul sayesinde fark edilmesi sayesinde cinayet ortaya çıkarılmıştı. Bu küçük açıklama en anlayışsız insanlara bile sorgulama mücadelesinin ne kadar canlı, ilginç, meraklı, dramatik ve müthiş bir şey olduğunu gösterebilir. Tanığı olmayan ama daima kayda geçen bir mücadeledir bu. Ama gözlerin, sesteki bir vurgunun, yüzdeki bir seyirmenin, bir duygunun etkisiyle beliren en hafifinden bir renk değişikliğinin birbirini inceleyip tartıp sonra da öldüren vahşiler arasında geçercesine tehlikelerle dolu, buz gibi ama yakıcı o sahneden

kâğıt üstünde neler kaldığını bilseniz! Zabıt tutanağı dediğimiz, yangın küllerinden başka nedir ki?

Camusot, Jacques Collin'e sordu:

"Gerçek isminiz nedir?"

"Don Carlos Herrera. Toledo kraliyet ruhani meclisinde rahibim. Majesteleri VII. Fernando'nun gizli elçisiyim."

Bu arada Jacques Collin'in Fransızcayı berbat bir İspanyol aksanıyla konuşarak ve kem küm ederek anlaşılmaz cevaplar verdiğini, her defasında sözlerini tekrarlamasını istediklerini de belirtelim. Bu hikâye, daha önce Mösyö de Nucingen'in Alman şivesi ve deyiş tarzıyla fazlasıyla süslendiğinden, altı çizilmiş, okunması zor, üstelik olayların akış hızını kesecek başka cümlelere gerek yok.

Eski kürek mahkûmu önemli bir adam olduğunu nasıl kanıtlıyor

Yargıç sordu:

"Sözünü ettiğiniz kimliklerinizi kanıtlayacak belgeleriniz var mı?"

"Evet Mösyö, pasaportumla Katolik majestelerinin görevime tayinimle ilgili bir mektubu... Zaten, gözlerinizin önünde yazacağım iki satırı İspanya elçiliğine hemen gönderebilirsiniz, bana sahip çıkacaklardır. Daha başka kanıta ihtiyacınız varsa, zatıalileri Fransa başrahibine de yazarım, özel kâtibini derhal buraya gönderir."

"Hâlâ ölmek üzere olduğunuzu iddia ediyor musunuz?"

Sonra alaycı bir tonla devam etti:

"Tutuklandığınızdan beri şikâyet edip durduğunuz rahatsızlıkları gerçekten çekmiş olsaydınız, şimdiye kadar çoktan ölmüştünüz..."

Zanlı yumuşak bir ifadeyle, "Masum bir insanın gayretine ve sağlam ruh yapısına saldırıyorsunuz!" diye karşılık verdi.

Camusot, kâtibine döndü:

"Coquart! Zili çalın da Conciergerie'den doktorla hastabakıcı yollasınlar. Redingotunuzu çıkarttırıp omzunuzda damga olup olmadığını kontrol etmek zorundayız."

"Mösyö, ellerinizdeyim."

Zanlı, Yargıç'tan söz konusu damganın ne anlama geldiğini ve neden omzunda böyle bir işaret arandığını söylemesini rica etti. Yargıç böyle bir soruyu bekliyordu. Gözlerini zanlının gözlerine dikerek sesini yükseltti:

"En kutsal değerlere bile saygı duymayan, gözü dönmüş kaçak kürek mahkûmu Jacques Collin olduğunuzdan şüpheleniyoruz!"

Jacques Collin titremedi, kızarmadı, sükûnetini bozmadı. Saf bir merak ifadesiyle Camusot'ya baktı:

"Ben mi Mösyö? Ben kürek mahkûmuyum ha! Dilerim bağlı olduğum tarikat ve Tanrı böyle bir hataya düştüğünüz için sizi bağışlar! İnsan haklarına, Kilise'ye, efendim kralıma karşı bu kadar ağır bir hakaretten vazgeçmeniz için ne yapmam gerekiyorsa söyleyin."

Yargıç cevap vermedi ama zanlıya, eğer bir tarihteki yasalar gereğince kürek mahkûmlarına uygulanan damgalanma cezasına çarptırılmışsa, omzuna vurulduğunda harflerin tekrar ortaya çıkacağını açıkladı.

"Ah Mösyö!" dedi Jacques Collin, "Krallığa olan bağlılığımın bana zarar verecek olması ne kadar üzücü..."

"Ne demek istediğinizi açıklayın," dedi Yargıç, "zaten onun için buradasınız."

"Başüstüne Mösyö. Sırtım yara iziyle doludur, çünkü kralıma sadakat gösterirken ülkemde hain ilan edilip Meşrutiyet yanlıları tarafından arkadan kurşuna dizildim. Beni öldü sanıp bıraktılar..."

"Kurşuna dizildiniz ama yaşıyorsunuz demek!" dedi Camusot.

"Dini bütün insanların para verdiği askerlerle anlaşmıştım; beni o kadar uzağa koydular ki, neredeyse hep seken kurşunlar geldi. Askerler sırtıma nişan almışlardı. Ekselansları büyükelçi de bu olayın gerçekliğini teyit edeceklerdir..."

Sadece adalet ve polisin taleplerini yerini getirmiş olmak için bu kadar katı davranan Camusot, "Bu iblisin de her şeye bir cevabı var! Neyse, böylesi daha iyi," diye düşündü.

Jacques Collin'in şahane buluşu

"Peki nasıl oluyor da, sizin karakterinizde bir insan, Baron de Nucingen'in metresinin evinde yakalanıyor? Hem de ne metres, eski bir sokak kızı!"

"Bir fahişenin evinde bulunmamın nedenini size açıklayayım Mösyö," diye cevap verdi Jacques Collin. "Ama beni oraya götüren nedeni size söylemeden önce şunu belirtmeliyim, merdivenin daha ilk basamağını çıkarken aniden fenalaştım, yani o kızla konuşacak zamanım olmadı. Matmazel Esther'in canına kıymayı tasarladığından haberdar olmuştum ve tamamen kutsal nedenlere dayalı özel bir yakınlıkla bağlı olduğum Lucien de Rubempré'nin çıkarları söz konusu olduğundan, za-

vallı kızcağızı umutsuzluğun sürüklediği yoldan çevirmeye çalışacaktım. Kızcağıza, Lucien'in Matmazel Clotilde'le evlenme konusundaki son girişiminin de boşa çıktığını söyleyecektim. Bir de kendisine yedi milyon miras kaldığını haber vererek, hayata yeniden cesaretle bakmasını sağlayacağımı umut ediyordum. Sayın Yargıç, ben bana tevdi edilen sırların kurbanı olduğumdan eminim. Merdivende aniden çarpılmamı düşündükçe, o sabah beni zehirlediklerine inanıyorum. Ama bünyemin sağlam oluşu sayesinde kurtuldum. Uzun zamandan beri beni siyasi polisten bir ajanın takip ettiğini ve birtakım kötü işlerin içine çekmeye çalıştığını biliyorum... Eğer tutuklandığım sırada isteğimi kabul edip bir doktor getirtseydiniz, şu anda sağlık durumum hakkında anlattıklarımla ilgili kanıtı bulurdunuz. İnanın Mösyö, beni birtakım azılı canilerle karıştırmak yukarıdaki insanların fazlasıyla işine geliyor, böylece benden kurtulma hakkına sahip olacaklar. Krala hizmet etmek her zaman pek yararlı olmuyor, onların da küçük tarafları var; ama bir tek Kilise mükemmel!"

Bu tiradı cümlesi cümlesine kasten on dakika uzata uzata tamamlayan Jacques Collin'in yüzündeki ifadeyi yansıtmak imkânsızdı. Söylediği her şey, özellikle Corentin'le ilgili ima o kadar doğruya benziyordu ki Yargıç sarsıldı.

"Mösyö Lucien de Rubempré'ye olan sevginizin nedenlerini bana açıklayabilir misiniz?"

"Tahmin edebilirsiniz aslında... Mösyö, ben altmış yaşındayım... Ne olur bunu yazmayın... Her şeyi anlatmam şart mı?"

"Kendi iyiliğiniz için her şeyi anlatın. En çok da Lucien de Rubempré'nin yararına olacaktır," diye cevap verdi Yargıç.

"Tamam o zaman... Ah!.. O benim oğlum!"

Mırıldandığı son cümleden sonra da bayıldı.

Camusot, Coquart'a dönerek alçak sesle, "Bunu kayda geçirmeyin," dedi.

Coquart, kalkıp küçük bir şişe dört hırsız[1] sirkesinden almaya gitti.

"Eğer bu adam Jacques Collin ise gerçekten de büyük oyuncuymuş!" diye düşünüyordu Camusot.

Coquart sirke koklatırken, Yargıç da yaşlı kürek mahkûmunu hem vaşak hem de hukukçu dikkatiyle inceliyordu.

Şuydu buydu, ne olacak sonu?

Camusot, Jacques Collin'in kendine gelmesini beklerken, "Peruğunu çıkarmak lazım," dedi.

Eski kürek mahkûmu bu cümleyi duyunca korkudan titredi, çünkü o zaman suratının ne kadar berbat görüneceğini biliyordu.

Yargıç, "Eğer peruğunuzu çıkaracak mecaliniz yoksa... Tamam, o zaman siz çıkarın şunu Coquart," dedi.

Jacques Collin boynunu bükerek başını uslu uslu kâtibe uzattı. Ama aksesuvarından yoksun kalan başı korkunç bir görüntü yaratmış, gerçek karakterine kavuşmuştu. Bu manzara Camusot'yu büyük bir kararsızlığa sürükledi. Doktorla hastabakıcının gelmesini beklerken, Lucien'in evinde ele geçen kâğıt ve nesneleri tasnif edip

1. Adını 1720 Marsilya veba salgını sırasında doğmuş bir efsaneden alan sirke. Efsaneye göre, bir tür sirkeyle hastalığa karşı bağışıklık kazanan dört hırsız bu sayede bütün yeteneklerini ortaya koyabilmiştir. (Ç.N.)

incelemeye koyuldu. Polis, Saint-Georges Sokağı'nda, Matmazel Esther'in evindeki operasyondan sonra Lucien'in Malaquais Rıhtımı'ndaki evine de girip araştırma yapmıştı.

"Madam de Sérisy'nin mektuplarına el koymuşsunuz," dedi Carlos Herrera. Sonra ironisiyle Yargıç'ı çarpan bir gülümsemeyle ekledi:

"Ama neden Lucien'in de neredeyse bütün kâğıtlarını aldınız, bilmiyorum."

Camusot bu gülümsemeyi fark ederken, "neredeyse" kelimesinin kapsamını da anlamıştı.

"Lucien de Rubempré suç ortağınız olmakla suçlanıyor ve tutuklandı," diye cevap verdi. Bu haberin zanlının üzerinde nasıl bir etki yarattığını görmek istiyordu.

Sahte İspanyol'da en küçük bir heyecan belirtisi yoktu. "Çok vahim bir hata yapmışsınız," diye cevap verdi. "Çünkü o da benim kadar masum."

Adamın sakinliği Camusot'yu şaşırtmıştı.

"Göreceğiz. Daha sizin kim olduğunuz meselesindeyiz. Eğer gerçekten Carlos Herrera iseniz, bu, Lucien Chardon'un durumunu derhal değiştirecektir."

Carlos, "Evet, evet," diye mırıldandı, "Madam Chardon'du... Yani Matmazel de Rubempré! Ah, hayatımın en büyük hatalarından biridir!"

Gözlerini tavana dikti. Dudaklarını oynatışından, büyük bir imanla dua okuduğu anlaşılıyordu.

"Ama eğer Jacques Collin iseniz, eğer Lucien kaçak bir kürek mahkûmunun, kutsallığa karşı işlenen bir suçun bilerek isteyerek ortağı olduysa, adaletin şüphelendiği bütün suçların gerçek çıkması olasılıktan da ötedir."

Yargıç'ın beceriyle kurduğu cümleyi dinlerken Carlos Herrera hiç renk vermedi ve "bilerek isteyerek", "kaçak kürek mahkûmu" gibi sözlere tek tepkisi soylu bir kederin ifadesi olan bir jestle ellerini kaldırmak oldu.

Yargıç aşırı bir nezaketle, "Sayın Peder," dedi. "Eğer gerçekten Carlos Herrera iseniz, hukuk ve gerçekler adına yapmak zorunda kaldıklarımızı mazur görürsünüz..."

Jacques Collin, Yargıç daha "Sayın Peder" derken, kullandığı ses tonundan kurulan tuzağı anladıysa da kılı kıpırdamadı. Camusot ise adamın sevinmesini bekliyordu. Yargıç'ı faka bastırdığını sanan suçlunun kapıldığı o anlatılmaz hazzın belirtisi olan bu sevinci, kürek mahkûmluğunun ilk işareti olarak değerlendirecekti. Ama kürek zindanlarının kahramanını hislerini belli etmeme konusunda şeytanca silahlarla donanmış buldu.

Jacques Collin, din adamı yumuşaklığıyla, "Ben diplomatım ve son derece katı yeminlerin edildiği bir tarikata bağlıyım," diye cevap verdi, "her şeyi anlıyorum. Acı çekmeye de alışığım. Evimde belgelerimin durduğu gizli yerimi bulsaydınız çoktan özgürdüm... Çünkü görüyorum ki siz sadece işe yaramayan kâğıtları alıp getirmişsiniz."

Bu, Camusot için son darbe oldu; Jacques Collin çıplak kafasının doğurduğu bütün kuşkuları rahat tavırları ve sadeliğiyle telafi etmişti bile.

"Nerede bu kâğıtlar?"

"Eğer temsilcinize İspanya Elçiliği'nden bir sekreter de eşlik ederse yerini gösteririm. Bu sekreter kâğıtlarımı alacak, siz de kendisine karşı sorumlu olacaksınız, çünkü bu evraklarda benim devletim söz konusu. Merhum Kral XVIII. Louis'nin saygınlığına gölge düşürecek diplomatik belgeler ve sırlar var. Ah Mösyö, en iyisi... Neyse sonuçta, siz hukukçusunuz! Hem zaten, bütün bunlar hakkında hüküm vermek de olanları nakledeceğim büyükelçiye düşer."

Silinen damga

O sırada zabıt kâtibi doktorla hastabakıcının geldiğini haber verdi. Gelenler içeri alındı.

"Günaydın Mösyö Lebrun," dedi Camusot doktora, "sizi bu zanlıyı muayene etmeniz için istettim. Zehirlendiğini söylüyor, önceki günden beri ölümle pençeleştiğini iddia edip duruyor; bir bakın da, üzerindekileri çıkarıp damga izini aramamızın bir sakıncası olup olmadığını söyleyin..."

Doktor Lebrun, Jacques Collin'in elini eline alarak nabzını yokladı, dilini çıkarmasını istedi ve büyük bir dikkatle inceledi. Muayene yaklaşık on dakika kadar sürdü.

"Zanlı çok ıstırap çekmiş," diye cevap verdi Doktor. "Ancak şu anda gücü kuvveti yerinde..."

Jacques Collin, piskoposlar gibi vakur, "Bu aldatıcı güç, içinde bulunduğum tuhaf durumun bende yarattığı asabi heyecandandır," diye cevap verdi.

"Mümkündür," dedi Mösyö Lebrun.

Yargıç'ın işareti üzerine zanlının üstündekiler çıkarıldı, adam pantolonuyla kaldı ama diğer her şeyi, hatta gömleği bile çıkarıldı. Ortaya çıkan dev gibi kıllı gövdeye hayranlıkla baktılar. Cüssesindeki aşırılık olmasa, Napoli'deki Farnese Heraklesi[1] gibiydi.

Doktor, Camusot'ya döndü:

"Acaba doğa böyle cüsseli adamları ne amaçla yaratır?"

Kâtip çok eski zamanlardan beri bu mesleğin alameti olan ve adına sopa denen, abanozdan bir çeşit tokaçla geri geldi; celladın o korkunç harflerle damgaladığı

1. İlk örneği, MÖ IV. yüzyılda Yunan heykelci Lysippos'a atfedilen Herakles'i ayı postuyla kaplı bir gürze yaslanmış olarak gösteren heykel. (Y.N.)

yere tokaçla defalarca vurdu. Hepsi de rastgele dağılmış vaziyette on yedi delik ortaya çıktıysa da titizlikle incelenmesine rağmen, sırtta hiçbir harf şekli görülemedi. Sadece zabıt kâtibi iki delikte T harfinin üst çizgisine dikkat çekti, T'nin üst çizgisinin iki ucu birer virgülle sona eriyordu. İki delik arasındaki mesafe bu iki virgül arasındaki uzunluk kadardı, bir başka delik de harfin gövdesinin bittiği noktayı işaret ediyordu.

Camusot, Conciergerie doktorunun yüzünde beliren şüpheyi görünce, "Gene de çok belirsiz," dedi.

Carlos, diğer omzuyla sırtının ortasına da bakılmasını istedi. On beş kadar yara izi daha ortaya çıktı. Doktor, İspanyol'un talebi üzerine bunları da muayene ettikten sonra derin yara izleriyle delik deşik olmuş sırtın herhangi bir yerine damga vurulmuş bile olsa, ortaya çıkamayacağını belirtti.

Dürtüklemeler ve hamle[1]

O sırada içeri polis müdürlüğü kaleminden bir hademe girerek Camusot'ya katlanmış bir kâğıt uzattı ve cevabını istedi. Yargıç okuduktan sonra gidip Coquart'la konuştu ama çok alçak sesle kulağına fısıldadığı için kimse bir şey duymadı. Yalnız, Jacques Collin, Camusot'nun bakışından, polis müdürlüğünden kendisi hakkında bilgi geldiğini çıkardı.

"Peyrade'ın arkadaşı peşimi bırakmıyor..." diye dü-

1. Eskrim terimleri. (Ç.N.)

şündü. "Kim olduğunu bilseydim, Contenson gibi ondan da kurtulurdum. Asya'yı bir kere daha görebilecek miyim acaba?"

Yargıç, Coquart'ın yazdığı belgeyi imzaladıktan sonra zarfa koyup delegasyon bürosundan gelen hademeye uzattı.

Delegasyon bürosu, yargının vazgeçilmez yardımcısıdır. Bir polis komiserinin başkanlığındaki bu büro asayiş polisinden oluşur. Asayiş zabıtası her mahalledeki polis komiserlerinin yardımıyla arama izinleriyle, hafif ya da ağır, bir suça karıştığından kuşkulanılan kişilerin kovuşturulmasıyla, hatta tutuklanmasıyla ilgili emirleri yerine getirir. Adli otoriteye bağlı bu delegeler, soruşturmayla görevli hukukçulara değerli bir zaman kazandırmış olurlar.

Yargıç'ın işareti üzerine, zanlıyı giydiren Mösyö Lebrun'la hastabakıcı ve kâtip dışarı çıktılar. Camusot masasına oturup kalemiyle oynamaya başladı.

"Bir halanız varmış," dedi Camusot aniden Jacques Collin'e.

"Halam mı?" diye cevap verdi Don Carlos Herrera şaşırarak. "Ama benim hiçbir akrabam yoktur Mösyö. Ben merhum Ossuna Dükü'nün gayrimeşru oğluyum."

İçinden de şöyle diyordu:

"Yandılar!"

Saklambaç oyununa bir göndermeydi bu, zaten bu oyun da suçluyla adalet arasındaki müthiş mücadelenin çocuksu bir imgesiydi.

"Öyle mi?" dedi Camusot. "Olsun, gene de bir halanız varmış; Matmazel Jacqueline Collin. Hani şu Asya adı altında Matmazel Esther'in evine yerleştirdiğiniz ibretlik kadın."

Jacques Collin, kendisini alaycı bir dikkatle süzen Yargıç'ın sözlerini dinlerken takındığı meraklı ifadeye

tam uyan umursamaz bir hareketle omuz silkti.

"Dikkatli olun," diye devam etti Camusot. "Bakın şimdi, iyi dinleyin."

"Sizi dinliyorum Mösyö."

Asya'nın hizmet listesi

"Temple'da satıcı. İşini Matmazel Paccard yürütüyor. Kendisi bir mahkûmun kız kardeşi, ama çok namuslu bir kız. Takma adı La Romette. Adalet, halanızın peşinde ve birkaç saat içinde kesin deliller elimizde olacak. Bu kadın size pek sadık..."

Camusot'nun bir an için susması üzerine Jacques Collin sakin bir tavırla, "Devam edin lütfen Sayın Yargıç," dedi, "sizi dinliyorum."

"Sizden beş yaş kadar büyük olan halanız, çirkin bir hatırası olan Marat'nın metresiydi. Sahip olduğu servetin çekirdeği de bu kanlı kaynaktan geldi... Edindiğim bilgilere göre, bu kadın yataklık etmekte çok becerikli, çünkü henüz aleyhinde kanıt yok. Marat'nın ölümünden sonra, elimdeki raporlara göre, XII yılında kalpazanlık suçundan idama mahkûm edilen bir kimyagerin kapatması olmuş. Davada tanık olarak ifade vermiş. Zehirler konusunda bildiklerini bu ilişki sırasında öğrenmiş olmalı. XII yılından 1810'a kadar bohçacılık yapmış. 1812 ve 1816'da küçük yaştaki kızları fuhuşa sürüklemekten iki yıl hapis yatmış... Siz de daha önce sahtecilikten mahkûm olmuşsunuz. Aldığınız eğitim ve halanızın, sefahat âlemlerine kurbanlar temin edip memnun ettiği nüfuzlu kişilerden sağladığı iltimaslar sayesinde sizi kâtip olarak yer-

leştirdiği bankadan ayrılmışsınız... Bütün bunlar Ossuna düklerinin büyüklüğüyle pek de bağdaşmıyor zanlı bey... İnkâr etmekte direniyor musunuz?"

Jacques Collin, Mösyö Camusot'yu dinlerken, mezun olduğu Oratoryen tarikatına bağlı okulunda geçen mutlu çocukluğunu düşünüyor, bu dalıp gitmeler de yüzüne gerçek bir şaşkınlık ifadesi veriyordu. Camusot, sorgulamadaki söylem ustalığına rağmen bu huzurlu fizyonomiden en küçük bir kıpırtı bile söküp alamadı.

"Başlarken verdiğim açıklamayı harfi harfine yazdıysanız, tekrar okuyabilirsiniz," diye cevap verdi Jacques Collin, "Değiştiremem... Ben fahişenin evine gitmedim ki aşçısının kim olduğunu bileyim. Bahsettiğiniz şahıslar bana tamamen yabancı."

"İnkâr etmenize rağmen, yüzleştirme faslına geçeceğiz. O zaman bu kadar güvenmezsiniz kendisinize."

"Bir zamanlar kurşuna dizilmiş bir adam her şeye alışıktır," diye cevap verdi Jacques Collin tatlılıkla.

Camusot, Emniyet Şube Müdürü'nün dönmesini beklerken, el koyulan kâğıtları yeniden incelemeye koyuldu. Bu arada Şube Müdürü Bibi-Lupin'in hızı inanılmazdı. Soruşturma on buçuğa doğru başlamıştı, saat daha on bir buçuktu ki zabıt kâtibi, Yargıç'ın kulağına alçak sesle Bibi-Lupin'in geldiğini haber verdi.

"Gelsin!" diye cevap verdi Mösyö Camusot.

Eski tanışlar keşifte

Kendisinden, "Evet bu o!" demesi beklenen Bibi-Lupin içeri girince şaşırdı. Bu çiçekbozuğu yüzde, "alışık

olduğu" o ifadeyi görememişti. Duraksaması Yargıç'ın gözünden kaçmadı.

"Boyuyla bosuyla, vücut yapısıyla aynı o..." dedi ajan. Sonra gözlerini, alnını ve kulaklarını inceledi. "Ah! Sensin Jacques Collin!" diye devam etti. "İnsanın ne yapsa değiştiremeyeceği şeyler vardır... Ta kendisi Mösyö Camusot... Jacques'ın sol kolunda bir bıçak izi vardır, redingotunu çıkartırsanız göreceksiniz..."

Jacques Collin bir kez daha redingotunu çıkarmak zorunda kaldı. Bibi-Lupin gömleğinin kolunu sıvayarak bahsettiği yara izini gösterdi.

"O kurşun izi," diye cevap verdi Don Carlos Herrera, "bakın başka izler de var..."

"Ah! İşte onun sesi!" diye bağırdı Bibi-Lupin.

"Emin olduğunuz şeyler basit bilgiler, kanıt değiller," dedi Yargıç.

Bibi-Lupin alçakgönüllülükle cevap verdi:

"Biliyorum, ama ben size tanık bulacağım. Vauquer Pansiyonu'ndaki kiracılardan biri buraya geldi bile..."

Jacques Collin'e bakarak konuşuyordu.

Collin'in huzurlu yüzünde ise tek kıpırtı yoktu.

"O kişiyi içeri alın," dedi Mösyö Camusot emredercesine. Görünüşteki aldırmazlığına rağmen canının sıkıldığı belli oluyordu.

Sorgu Yargıcı'nın kendinden yana olmasını beklemeyen Jacques Collin bu çıkışı fark etti, nedenini bulmak için kafa patlatırken halsiz düştü. Zabıt kâtibi, Madam Poiret'yi içeri aldı. Kürek mahkûmu bu beklenmedik karşılaşma yüzünden hafifçe titredi ama bu titreme, kararını vermişe benzeyen Yargıç tarafından fark edilmedi.

"İsminiz nedir?" diye sordu Yargıç.

Her ifade alma ve sorgulama süreci bu formalitelerle başlardı, Yargıç da aynen bunları uyguluyordu.

Lacivert ipek elbise giymiş, akça pakça, dana gıdısı

gibi kırış kırış, ufak tefek yaşlı bir kadın olan Madam Poiret kendini Mösyö Poiret'nin zevcesi Christine-Michelle Michonneau olarak tanıttı. Elli bir yaşında olduğunu, Paris'te doğduğunu, Postes Sokağı'nın köşesindeki Poules Sokağı'nda oturduğunu ve pansiyon işlettiğini ifade etti.

"Madam," dedi Yargıç, "1818 ve 1819 yıllarında Madam Vauquer'nin işlettiği bir pansiyonda kalmışsınız..."

"Evet Mösyö, memur emeklisi Mösyö Poiret ile de orada tanıştım, kocam oldu kendisi. Bir yıldır yatalak... Zavallı adamcağız çok hasta! Bu yüzden evden uzun süre uzak kalamam..."

"O zamanlar o pansiyonda Vautrin diye biri de varmış..." dedi Yargıç.

"Ah Mösyö! O da uzun bir hikâye... Korkunç bir kürek mahkûmuydu..."

"Tutuklanmasına yardım etmişsiniz."

"Hayır Mösyö..."

"Adaletin huzurundasınız, dikkatli olun!" dedi Mösyö Camusot sert bir dille.

Madam Poiret sustu.

"Hafızanızı bir yoklayın!" diye devam etti Camusot, "O adamı hatırlıyor musunuz? Görseniz, tanır mıydınız?"

"Sanırım tanırdım."

"Şurada duran adam o mu?" dedi Yargıç.

Madam Poiret gözlüklerini takıp Rahip Carlos Herrera'ya baktı.

"Cüssesi, boyu bosu o. Ama... hayır... evet... Sayın Yargıç... göğsünü çıplak olarak görürsem ânında tanırım." (Bkz. *Goriot Baba*)

Görevlerinin ciddiyetine rağmen, Yargıç ile zabıt kâtibi kendilerini gülmekten alamadılar. Neşelerini Jacques Collin de paylaştı ama ölçüyü kaçırmadan. Zanlı, Bibi-Lupin'in çıkardığı redingotunu giymemişti; Yargıç'ın işa-

reti üzerine hatırları kalmasın diye gömleğini açtı.

"İşte aynı onun kılları... Ama kırlaşmışlar Mösyö Vautrin!" diye bağırdı Madam Poiret.

Zanlının cüretkârlığı

"Buna ne cevap vereceksiniz?" diye sordu Yargıç.

"Bu kadın deli!" dedi Jacques Collin.

"Aman Tanrım! Eğer tek şüphem olsaydı bile –çünkü yüzü eski yüzü değil– bir tek bu sesi duymak emin olmama yeterdi. Beni tehdit eden ses bu işte... Ay, bakış da onun bakışı!"

Yargıç, Jacques Collin'e döndü:

"Adli polis ajanıyla bu kadının söz birliği edip hakkınızda aynı şeyleri söylemeleri mümkün değil, çünkü ne o gördü sizi, ne de öbürü. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?"

"Adalet, bir erkeği göğsündeki kıllardan tanıyan bir kadının şahitliğinin ve bir polis memurunun kuşkularının yol açacağı hatalardan çok daha vahimlerini işlemiştir," diye cevap verdi Jacques Collin. "Bu insanlar sesimde, bakışımda, boy ve cüssemde azılı bir caniyle benzerlikleri buluyor; çok belirsiz bir şey. Madam'ın benzerimle arasındaki yüzü kızarmadan hatırladığı ilişkilere gelince... Siz bile güldünüz. Mösyö, ben kendim için gerçeklerin ortaya çıkmasını sizin adalet için istediğinizden çok daha şiddetle istiyorum, acaba bu kadına sorsam... Madam Foi..."

"Poiret..."

"Poret. Bağışlayın, İspanyolum ben. Acaba bu hanım herkesi hatırlıyor mu? Yani şeyde oturanların hepsini... Ne evi demiştiniz?"

"Burjuva pansiyonu," dedi Madam Poiret.

"Ne olduğunu bile bilmiyorum!" diye cevap verdi Jacques Collin.

"Abone usulü akşam yemeği ve kahvaltı verilen ev."

Jacques Collin sözümona iyi niyetle Camusot'yu bir sonuca vardıracak yolları işaret ediyordu. Camusot o kadar şaşırmıştı ki, adama dönüp onayladığını gösteren bir baş işareti yaptı:

"Haklısınız. Jacques Collin tutuklandığı sırada pansiyonda kimler kalıyordu, hatırlamaya çalışın Madam."

"Mösyö de Rastignac vardı. Sonra Doktor Bianchon, Goriot Baba... Matmazel Taillefer..."

"Tamam," dedi Yargıç, Jacques Collin'i süzmeye devam ederek. Ama adamın yüzünde hiçbir ifade yoktu. "Pekâlâ, şu Goriot Baba dediğiniz..."

"Öldü," dedi Madam Poiret.

Jacques Collin, "Mösyö," dedi, "ben Lucien'de defalarca Mösyö de Rastignac diye birine rastladım. Galiba Madam de Nucingen'le bir ilişkisi vardı. Eğer bahsedilen kişi o ise, kendisi beni hiçbir zaman sizin kastettiğiniz kürek mahkûmu olarak görmemiştir..."

Yargıç devam etti:

"Mösyö de Rastignac ile Doktor Bianchon, ikisi de sosyal mevkilere sahip insanlar, lehinizde tanıklık edecek olurlarsa, ifadeleri buradan çıkmanıza yeterli olacaktır. Coquart, bu iki zat için davetiye hazırlayın."

Madam Poiret'nin verdiği ifadenin işlemleri birkaç dakikada tamamlandı, Coquart az önceki sahnenin tutanağını okudu, kadın da imzaladı. Ama zanlı, Fransız adaletinin usulleri hakkında bilgi sahibi olmadığını ileri sürerek imzalamayı reddetti.

Bir olay

Camusot, "Bugünlük bu kadar yeter," dedi, "bir şeyler yemeniz lazım. Sizi Conciergerie'ye geri götürsünler."

"Maalesef yemek yiyemeyecek kadar ıstırabım var!" dedi Jacques Collin.

Camusot'nun niyeti Jacques Collin'in Conciergerie'ye dönüşünü suçluların iç avludaki havalanma saatine denk getirmekti. Conciergerie'nin müdüründen sabah yolladığı emre gelecek cevabı bekliyordu. Mübaşiri oraya göndermek için zili çaldı. Mübaşir gelince, Malaquais Rıhtımı'ndaki evin kapıcısının geldiğini ve kendisine verilmek üzere Mösyö Lucien de Rubempré ile ilgili önemli bir belge getirdiğini söyledi. Olay o kadar ciddiydi ki Camusot'ya niyetlendiği şeyi unutturdu.

"Girsin!" dedi.

Kapıcı kadın, Yargıç'ı da Rahip'i de selamlayarak, "Af buyurun Mösyö," dedi. "Kocamla ben adliyenin eve iki gelişinde de o kadar şaşkındık ki komodinin çekmecesinde Mösyö Lucien'e gönderilmiş bir mektup olduğunu unuttuk. Paris içinden gönderilmesine rağmen, biz bu mektup için on para ödedik, çünkü çok ağırdı. Posta masrafını öder misiniz? Kim bilir, kiracılarımızı bir daha ne zaman görürüz!"

Camusot zarfı büyük bir dikkatle inceledikten sonra, "Bu mektubu size postacı mı getirdi?" diye sordu.

"Evet Mösyö."

"Coquart, bu ifade için tutanak hazırlayın. Haydi hanım, siz de isminizi, ne iş yaptığınızı söyleyin..."

Camusot, kapıcı kadına yemin ettirdikten sonra zabıt tutanağını yazdırdı.

Bu formaliteler tamamlanırken, pulun üstündeki postanın toplanış ve dağıtım saatleriyle tarihi gösteren

damgayı inceliyordu. Esther'in öldüğü günün ertesi gün Lucien'in evine bırakılan bu mektubun felaketin yaşandığı gün yazılıp postaya atıldığı belliydi.

Şimdi, adaletin bir cinayete kurban gittiğine inandığı bir kadın tarafından yazılıp imzalanmış bu mektubu okurken Mösyö Camusot'nun nasıl bir şaşkınlığa uğradığı tahmin edilebilir...

Yeter

ESTHER'DEN LUCIEN'E

13 Mayıs 1830, Pazartesi
(Son günüm, sabah saat on)

Lucien'im,

Şu an, bir saatlik ömrüm bile kalmadı. Saat on birde ölmüş olacağım. Hiç acı çekmeden öleceğim. Elli bin frank verip içinde insanı şimşek hızıyla öldüren bir zehir bulunan minicik cici bir frenküzümü tanesi aldım. Bu yüzden ceylanım, şöyle diyebilirsin: "Benim küçük Esther'im acı çekmeden öldü..." Evet, tek acı, sana bu sayfaları yazarken çektiğim acı olacak.

Kendisinin olacağım günün yarını olmayacağını iyi bildiğinden beni çok pahalıya satın alan o canavar Nucingen az önce içirilip sarhoş edilmiş ayı gibi evden ayrıldı. Hayatımda ilk ve son defa eski sokak kızı mesleğimle aşk hayatını kıyaslayabildim; öpüşmekten kaçmak için yok olmak isteyen mecburiyetin korkunçluğuyla, sonsuzlukta serpilen sevgiyi karşılaştırabildim. Ölümü muhteşem bulmam için bu tiksintiyi yaşamam gerekiyormuş... Banyo yaptım. Vaftiz olduğum manastırın günah çıkartıcısını çağırtıp günah çıkarabilir, ruhumu

da yıkayabilirdim. Ama yeterince alçaldım zaten, bir de kutsallığı çiğnemiş olmayayım. Hem zaten kendimi samimi bir nedametin sularında yıkanmış gibi hissediyorum. Tanrı beni nasıl istiyorsa öyle yapsın.

Bütün bu mızıldanmaları bir kenara bırakalım. Son âna kadar senin Esther'in olarak kalmak istiyorum. Ölümümle, gelecekle, yüce Tanrı'yla canını sıkmak istemiyorum. Bu dünyada bunca acı çekmişken, öbür dünyada da beni üzerse Tanrı nasıl yüce olur...

Madam de Mirbel'in yaptığı o nefis portren karşımda. Sen yokken beni bu fildişi portre avuturdu. Sana son düşüncelerimi yazarken, kalbimin son atışlarını sana anlatırken yine ona bakarak adeta kendimden geçiyorum. Portreyi de mektubun arasına koyacağım, çünkü kapanın elinde kalıp satılmasını istemiyorum. Benim mutluluk kaynağım olan bir hatıranın bir satıcının vitrininde İmparatorluk döneminden hanımefendi ve zabitlerin portreleriyle ya da Çin işi tuhaf şeylerle yan yana durma ihtimali kalbimi sıkıştırıyor. Sevgilim, bu portreyi sil, onu kimseye verme... Tabii eğer bu armağan sayesinde o elbise giydirilmiş yürüyen tahtanın, sipsivri kemikleriyle uykunda her yanını morartacak Clotilde de Grandlieu olacak kızın kalbini kazanacaksan, o zaman başka... Evet, buna razıyım, hayattaymışım gibi bir iyiliğim dokunmuş olur sana. Ah, senin hoşuna gitsin diye ya da sadece seni güldürmek için ağzıma bir elma alıp mangalın karşısına geçer, elmayı pişirirdim ben! Yani ölümüm de sana faydalı olacak... Yaşayacak olsam, evliliğin sarsılabilirdi... Ah, ben bu Clotilde'i hiç anlamıyorum! Senin karın olabilmek, senin adını taşımak, gece gündüz yanında olmak, sana ait olmak, yine de nazlanmak! Böyle davranmak için insanın Saint-Germaine semtinden olması, bir de bir deri bir kemik olması lazım...

Zavallı Lucien, istediği yerlere gelemeyen sevgilim benim... Ben senin geleceğini düşünüyorum! O zavallı sadık köpeğini, senin için hırsızlık yapan, sen mutlu ol diye cinayet

mahkemelerinde sürünmeye razı, tek meşgalesi sana vereceği, senin için yaratacağı zevkleri hayal etmek olan, saçları, ayakları, kulakları sana duyduğu aşkla dolu olan o iyi yürekli kızı, yani her bakışı iyilikler dileyen, sekiz yıl boyunca senden başkasını düşünmeyen, tıpkı güneşten yayılan ışık gibi senin ruhundan yayılacak kadar senin bir parçan olan *ballerina*'nı çok arayacaksın. Ne çare ki, parasızlık ve onursuzluk yüzünden senin karın olamıyorum... Sahip olduğum her şeyi sana vererek geleceğine her zaman destek oldum... Bu mektubu alır almaz gel de yastığımın altında duran şeyi al, çünkü evdekilerden işkilleniyorum...

Görüyorsun ya, ölürken de güzel olmak istiyorum... Yatacağım, yatağıma uzanacağım, poz vereceğim yani! Sonra da frenküzümü tanesini damağıma bastırıp ezeceğim. Ne sancılar içinde kıvranarak çirkinleşeceğim, ne de uygunsuz ve komik bir yatışla...

Madam de Sérisy'nin benim yüzümden sana bozulduğunu biliyorum kediciğim, ama öldüğümü öğrenince seni affedecektir. Onunla iyi geçinmeye bak, Grandlieu'ler seni reddetmekte kararlıysalar, Madam de Sérisy iyi bir evlilik yapmanı sağlayacaktır.

Cicim, öldüğümü öğrenince ah vah etmeni istemiyorum. Öncelikle, sana şunu söylemeliyim; 13 Mayıs Pazartesi saat on bir, Saint-Germaine terasında beni eski mesleğime sürüklediğiniz gün başlayan uzun bir hastalığın sona erişidir. Beden gibi ruh da hastalanıyor. Yalnız ruh, beden gibi aptalca acı çekmeye bırakmıyor kendini. Ruh bedene destek oluyor ama beden ruhu taşıyamıyor. Ruhun, terzi kızları bir kucak kömürle işi bitirmeye iten düşünceler gibi kurtuluş yolları var. İki gün önce, Clotilde gene reddederse benimle evleneceğini söyleyerek bana koca bir hayat verdin. Oysa bu, ikimiz için de büyük bir felaket olurdu, bir bakıma ben her gün biraz daha ölürdüm. Çünkü ölümün çok acısı da var, az acısı da... Sosyete bizi asla kabul etmezdi.

İki aydır pek çok şey düşünüyorum... Benim manastıra girmeden önceki halime benzeyen yoksul bir kız bataktadır; erkekler onu güzel bulur, kendi zevklerine alet ederler ama saygı göstermeyi akıllarından bile geçirmezler. Araba gönderip aldırdıkları kızı yaya olarak geri yollarlar... Suratına tükürmedilerse, bu hakaretten güzelliği sayesinde kurtulmuştur, ama manevi olarak çok daha kötüsünü yaparlar. Ama diyelim ki bu kıza beş-altı milyon miras kaldı... O zaman prensler peşine düşer, arabasıyla geçerken herkes saygıyla selamlar, kız kendine Fransa ve Navarre'ın en eski armalarından birini seçebilir. Bizim gibi iki güzel insanın birleşip mutlu olduğunu görünce yuhalayacak olan bu sosyete, kendi yaşadıklarını yazdığı romanlarına rağmen Madam de Stael'i daima saygıyla selamlamıştır, çünkü onun iki yüz bin liralık geliri vardır. Para ya da şöhret karşısında eğilen sosyete mutluluk ve erdem karşısında eğilmek istemiyor. Çünkü ben erdemli olacak, iyilik yapacaktım... Ah, belki döktüğüm gözyaşı kadar gözyaşına merhem olacaktım! Evet, ben sadece senin için ve hayır işleri yapmak için yaşayacaktım...

İşte bu düşünceler bana ölümü sevdiriyor. Bu yüzden, ağlayıp yakınma kediciğim! Kendi kendine sık sık şöyle de: "İki iyi kız vardı, iki güzel sokak kızı... Bana tapan bu kızların ikisi de bana hiç kızmadan benim için öldüler..." Coralie'yle Esther'in hatırasını kalbinde yaşat ve yaşamana bak! Hani bir gün bana Tuileries'de üzerinde kavun yeşili kapüşonlu kaba bir palto, yağlı kara lekeli kapitone bir sabahlık olan ihtiyar, kuruyup kalmış bir kadın göstermiştin, hatırladın mı? Hani İhtilal'den önce bir şairin metresiymiş, Tuileries'de duvar kenarında oturmasına rağmen, güneşin altında üşür gibiydi. Pug cinsi uyuz köpeği için endişeleniyordu; dünyanın en çirkin Pug'u için. Uşakları hizmetçileri, atları arabaları, konağı varmış hani... O zaman sana demiştim ki: "En güzeli otuz yaşında ölmek!" Sen o gün beni düşünceli bulmuş, beni eğlendirmek için maskaralıklar yapmıştın; ben de sana iki öpücük arasında, "Her gün pek çok

güzel kadın gösterinin sonunu beklemeden ayrılıyor!" demiştim. Eh, işte ben de son perdeyi görmek istemedim, o kadar...

Beni fazla geveze bulmuş olmalısın, ama bu benim son çenesi düşüklüğüm. Konuşur gibi yazıyorum, seninle neşeli bir havada konuşmak istiyorum. Ağlayıp sızlanan terzi kızlar beni hep dehşete düşürmüştür; biliyorsun, ben daha önce de ölmesini bilmiştim, hani sana benim fahişe olduğumu söyledikleri o uğursuz Opera Balosu dönüşü...

Yok minnoşum, hayır, sakın o portreyi verme! Şimdi bir an için durup mest olmuş, gözlerine bakarken aşk selleriyle o gözlere nasıl gömüldüğümü bir bilseydin... O fildişinin üzerine nakşetmeye çalıştığım aşka sahip çıkar, sevgili ceylanının ruhunun o portrede olduğunu düşünürdün...

Sadaka dilenen bir ölü; bak bu çok komik işte! Yok ama, insan mezarında rahat durmasını bilmeli.

O gece Nucingen'in onu seni sevdiğim gibi sevmem karşılığında bana iki milyon teklif ettiğini bilseler, ölümüm bazı salaklara kim bilir ne kadar kahramanca gelirdi. Onun yüzünden, ondan bıktığım için sözümü tuttuğumu öğrenince paracıklarının derdine düşecek. Seninle aynı havayı teneffüs etmeyi sürdürmek için her yolu denedim. O koca hırsıza dedim ki: "İstediğiniz şekilde sevilmeyi mi diliyorsunuz? Lucien'i bir daha görmeyeceğime dair söz vermeye bile hazırım..."

"Peki ne yapmam lazım?" diye sordu.

"Onun adına iki milyon verin bana!"

"Hayır," dedi. Yüzünün nasıl asıldığını görmeliydin! Benim için o kadar acı bir sahne olmasaydı gülerdim. "Reddedilmekten mi kaçıyorsunuz?" dedim. "Görüyorum ki iki milyonunuz benden çok daha önemliymiş. Bir kadın değerinin ne olduğu daima bilmelidir," diye ekleyip arkamı döndüm.

O kocamış namussuz birkaç saat sonra şaka yapmadığımı anlayacak.

Saçlarını artık kim ayırıp tarayacak? Boş ver! Hayata dair hiçbir şey düşünmek istemiyorum artık. Sadece beş dakikam

kaldı, onu da Tanrı'ya ayıracağım. Ama kıskanma sevgili meleğim benim; Tanrı'ya senden bahsetmek, ölüp öbür dünyada cezalandırılmam karşılığında senin mutlu olman için dua etmek istiyorum. Cehennem'e gideceğim için canım sıkkın... Aslında ben melekleri görmek isterdim, sana benziyorlar mı bir bakardım...

Hoşça kal, minnoşum, hoşça kal! Bütün mutsuzluğumla seni kutsuyorum.

Mezara kadar senin olacak Esther'in...

Saat on biri vurdu. Son duamı ettim, ölmeye yatıyorum. Bir kez daha hoşça kal! Portrene son bir öpücük kondururken elimin sıcaklığıyla beraber ruhum da orada kalsın isterdim. Ölüm nedenim olsan da, sana bir kez daha benim tatlı sevgilim diye seslenmek istiyorum.

ESTHER'İN

Adaletin kalpsizliğine ve öyle olma zorunluluğuna dair

Yargıç ilk defa böyle neşeli bir intihar mektubu okuyordu. Gerçi sayıklama halinde bir neşeydi, gözünü karartmış bir aşkın son gayretiydi. Mektubu bitirirken yüreği bir kıskançlık dalgasıyla daraldı.

"Adamın bu kadar sevilecek nesi varmış acaba?" diye düşünürken, aslında kadınların ilgisini çekmekten âciz her erkeğin söylediği şeyi tekrarlıyordu. Sonra, Jacques Collin'e döndü:

"Sadece kaçak kürek mahkûmu Jacques Collin ol-

madığınızı değil, gerçekten Toledo Başrahibi, Majesteleri VII. Fernando'nun gizli elçisi Don Carlos Herrera olduğunuzu da kanıtlayabilirseniz salıverileceksiniz. Çünkü şu an elimde Matmazel Esther Gobseck'ten gelen bir mektup var; kendini öldürmekten bahsediyor, hizmetçiler hakkındaki şüphelerini dile getiriyor, dolayısıyla yedi yüz elli bin frangı çalanlarının onlar olduğunu düşündürtüyor. Bakanlığımın gerektirdiği tarafsızlık ilkesi uyarınca bunu size söylemek zorundayım."

Mösyö Camusot bu sözleri söylerken, bir yandan da mektuptaki yazıyla vasiyetteki yazıyı karşılaştırıyordu. Mektubun, vasiyeti yazan kişi tarafından yazıldığından kesinlikle emin oldu.

"Cinayete inanmakta çok acele ettiniz Mösyö, bari hırsızlığa inanmakta acele etmeyin."

Camusot, zanlıya Yargıç bakışıyla baktı:

"Ya?"

Jacques Collin, Yargıç'ın kuşkularını anladığını belli ederek devam etti:

"Bu paranın bulunabileceğini söylerken, kendimi tehlikeye attığımı sanmayın. Evinde çalışanlar bu zavallı kızı çok severdi. Serbest olsaydım, bu dünyada en sevdiğim insan olan Lucien'e ait olan bu parayı bulmayı görev bilirdim! Lütfedip şu mektubu okumama izin verseniz? Bir dakika bile sürmez... Sevgili çocuğumun masumiyetinin kanıtını yok edeceğimden ya da varlığından başkalarına bahsedeceğimden korkuyor olamazsınız... Tecritteyim, kimseyle görüştürülmüyorum ki..."

"Tecritte mi!" diye bağırdı hukuk adamı. "Artık orada kalmanıza gerek yok. Ben sizden bir an önce durumunuzu aydınlatmanızı rica ediyorum. İsterseniz büyükelçiliğinize başvurun..."

Sonra da mektubu Jacques Collin'e uzattı. Camusot sıkıntıdan kurtulduğu, hem başsavcıyı hem de Madam

de Maufrigneuse ile Madam de Sérisy'yi memnun edebildiği için memnundu. Gene de fahişenin mektubunu okurken zanlının yüzünü soğukkanlılıkla ve merakla inceledi. Bu yüzde beliren duyguların içtenliğine rağmen, içinden şöyle diyordu: "Gene de adamda tam bir kürek mahkûmu suratı var!"

"İşte insan sevdi mi böyle sever!" dedi Jacques Collin mektubu uzatırken. Bu arada gözyaşlarıyla yıkanmış yüzünü de Camusot'ya göstermiş oldu. "Eğer onu tanımış olsaydınız..." diye devam etti, "Öyle genç, öyle taze bir ruh, öyle muhteşem bir güzellik ki... Çocuk... Şair... İnsan dayanılmaz bir şekilde kendini ona adama, arzu ettiği her şeyi yapma ihtiyacı hissediyor. Sevgili Lucien sevgi gösterirken öyle tatlıdır ki..."

Hukukçu, gerçeği keşfetmek için son bir gayrette daha bulundu, "Yok canım," dedi, "siz Jacques Collin olamazsınız..."

"Değilim Mösyö..." diye cevap verdi kürek mahkûmu.

Jacques Collin o âna kadar hiç olmadığı ve asla da olamayacağı kadar Don Carlos Herrera olmuştu. Eserini tamamlama arzusuyla yaklaştığı Yargıç'ı pencere girintisine götürdü ve bir kilise prensi edasıyla günah çıkartır gibi mırıl mırıl, "Mösyö, ben bu çocuğu o kadar seviyorum ki, kalbimin sahibine zarar gelmesin diye, ben olduğuma inandığınız o cani olmam gerekiyorsa buna da razı olur, herkesten önce ben kendimi suçlardım," dedi. "Onun çıkarları uğruna canına kıyan o zavallı kızın yaptığını yapardım. Bu yüzden Mösyö, bana bir iyilik yapmanız için size yalvarıyorum; ne olur Lucien'i hemen serbest bırakın..."

"Görevim beni bunu yapmaktan men eder," dedi Camusot sevecen bir edayla. "Ama eğer şansı varsa, siz de ikna edici nedenler ileri sürebilirseniz, adalet bazı şeyleri dikkate almasını bilir... Konuşun, bunlar kayda geçmeyecek..."

"Pekâlâ o zaman..." diye devam etti Jacques Collin. Camusot'nun babacanlığına aldanmıştı. "O zavallı çocuğun şu anda neler çektiğini biliyorum. Kendini hapishanede bulunca hayatına son verebilecek yapıdadır..."

"Bir bu eksikti!" dedi Camusot irkilerek.

Jacques Collin başka bamtellerine de basmak niyetindeydi:

"Beni zorlarken aslında kimi zorladığınızı bilmiyorsunuz," dedi. Sonra parfüm kokan iki mektup tomarını işaret etti:

"Siz aslında Sérisy Kontesi, Maufrigneuse Düşesi gibilerden çok daha güçlü bir tarikata hizmet ediyorsunuz. O hanımlar mektuplarının yazıhanenizde bulunmasını asla affetmeyeceklerdir... Ama benim tarikatım unutmaz."

"Mösyö yeter artık!" dedi Camusot. "Bana başka nedenler gösterin. Benim zanlı kadar kamu hukukuna karşı da yükümlülüğüm var."

Jacques Collin sonunda Yargıç'ı kazandıklarını anlar gibi oldu.

"Peki... İnanın, ben Lucien'i tanırım; onda bir kadın, şair ve güneyli ruhu vardır, zayıftır, iradesizdir. Delikanlının masum olduğundan eminsiniz. Onu üzmeyin, sorguya çekmeyin; bu mektubu verip Esther'in mirasçısı olduğunu söyledikten sonra özgürlüğünü iade edin... Başka türlü davranacak olursanız siz üzülürsünüz; oysa onu sorgusuz sualsiz salıverirseniz ben size yarın (beni tecritte bırakın), hatta bu akşam, bu olayda size gizemli gibi gelen her şeyi ve hedefi olduğum aman vermez takibin nedenlerini açıklarım. Ama hayatımı da tehlikeye atmış olacağım, çünkü beş yıldır kellemi istiyorlar... Lucien serbest kalsın, varlığa kavuşsun, bir de Clotilde de Grandlieu ile evlensin; benim bu dünyada yapacak işim kalmayacak, artık canımın derdine düşmekten vazgeçeceğim...

Peşimdeki adam, sizin son kralınızın bir muhbiri..."

"Corentin!"

"Ah, demek adı Corentin? Teşekkür ederim. Sizden rica ettiğim şeyi yapmaya söz veriyor musunuz Mösyö?"

"Yargıçlar söz veremez. Vermemelidir de. Coquart! Mübaşirle jandarmalara söyleyin, zanlıyı Conciergerie'ye geri götürsünler..."

Başını hafifçe eğerek zanlıyı selamlarken ekledi:

"Bu akşam özel odaya nakledilmeniz için talimat vereceğim."

Üstünlük yeniden Yargıç'ta

Jacques Collin'in talebi karşısında çok şaşıran ve hastalığını ileri sürerek önce kendi ifadesinin alınması konusunda nasıl ısrar ettiğini hatırlayan Camusot'nun kuşkuları depreşmişti. Bu muğlak kuşkular üzerine kafa yorarken, güya ölmek üzere olan adamın, içeri girerken pek güzel oynadığı maskaralıkların hiçbirine kalkışmadan Herakles gibi yürüyüp gittiğini fark etti.

"Mösyö!" diye seslendi.

Jacques Collin döndü.

"Siz imzalamayı reddetmiştiniz ama kâtibim gene de ifadenizin zaptını size okuyacak."

Zanlının sağlığı fevkalade yerindeydi, kâtibin yanına gelip otururken hareketlerindeki rahatlık son bir ışık huzmesiyle Yargıç'ı aydınlatmış oldu.

"Ne çabuk iyileştiniz," dedi Camusot.

Jacques Collin, "Enselendik!" diye düşündü. Sonra yüksek sesle karşılık verdi:

"Mösyö, neşe her derde devadır... Hakkında en ufak bir kuşku duymadığım bir masumiyetin kanıtı olan şu mektup.... İşte en büyük ilaç!"

Mübaşirle jandarmalar etrafını sardığında, zanlıyı düşünceli bir bakışla izleyen Yargıç sonra, aklı başına gelmiş gibi bir hareket yaptı ve Esther'in mektubunu kâtibin masasına fırlattı:

"Coquart, şu mektubun kopyasını çıkarın!"

Sorgu yargıçlarının hüznü

Rica minnet talep edilen şey kendi çıkarlarına ve görevlerine aykırıysa, hatta kendisi için bir şey ifade etmiyorsa bile, kuşku duymak her insanın doğasında vardır, ama bu duygu sorgu yargıcı için kanun demektir. Durumu henüz tesbit edilemeyen zanlı, Lucien'in sorgulanması halinde ufukta belirecek kara bulutlara dikkat çektikçe, bu sorgulama Camusot'ya büsbütün şart göründü. Ceza muhakemeleri usulleri yasasına göre bu formalite gerekli olmayabilirdi ama Peder Carlos'un kimliğinin ortaya çıkarılması meselesi bunu zorunlu hale getiriyordu. Her meslekte bir meslek bilinci vardır. Camusot merak etmese de, bir hukuk adamı kimliğiyle en dürüst yargıcın dahi kendine hak tanıdığı birtakım kurnazlıklara başvurarak Jacques Collin'i sorguya çektiği gibi Lucien'i de sorguya çekebilirdi. Hizmet etmek, mesleğinde yükselmek Camusot için gerçeği öğrenmekten, daha sonra susma pahasına da olsa gerçeği ortaya çıkarmaktan sonra geliyordu. Derin düşüncelere dalar, kendini su gibi birbirini

izleyen tahminlerinin akışına bırakırdı, çünkü o zaman düşünceler binbir diyardan geçen nehre benzer. Gerçeğe âşık olan yargıçlar kıskanç kadınlar gibidir, bin bir kuruntuya kapılıp antik çağlarda kurbanlarının karnını deşen cellatlar gibi bunları şüphenin hançeriyle deşer, sonra dururlar. Durdukları yer gerçeğin kendisi değil, sadece ihtimallerdir ama sonunda gerçeği gizleyen perdeyi aralamayı başarırlar. Bir kadın sevdiği adamı nasıl sorguya çekerse, Yargıç da suçluyu öyle sorguya çeker. Böyle hallerde, gözlerdeki bir pırıltı, bir kelime, sesteki değişimler, duraksamalar saklanan olayı, ihaneti, suçu ele vermeye yeter.

"Oğluna (tabii eğer oğluysa) olan sevgisini anlatma şekli beni kızın evinde bulunma nedeninin parayı sağlama almak olduğuna inandırıyor. Ölen kızın yastığının altında bir vasiyetin saklı olduğu aklına bile gelmemişti, 'ne olur ne olmaz diye' o yedi yüz elli bin frangı oğlu için cebine attı! Parayı buldurtacağına dair verdiği sözün nedeni bu işte. Babasının kimlik bilgilerini açıklamak, Mösyö de Rubempré'nin hem kendisine karşı sorumluluğu hem de adalete... Ya Lucien'i sorguya çekmezsem, beni tarikatının (Kendi tarikatı!) himayesine alma sözüne ne demeli!"

Yargıç bu düşüncelere takıldı kaldı.

Yukarıda da gördüğümüz gibi, sorgu yargıçları sorgulamaları kendi bildikleri gibi yürütürler. Kurnazlığa başvurmayı tercih edip etmemek tamamen kendilerine kalmıştır. Sorgulama hem hiçbir şeydir hem her şeydir. İşte kayırma burada yatar. Camusot zili çaldı, mübaşir dönmüştü. Gidip Mösyö de Rubempré'yi getirmesini emretti, yalnız yolda kim olursa olsun kimseyle konuşmamasını söyledi. O sırada saat öğleden sonra ikiydi.

Yargıç düşünüyordu:

"Bu işin içinde bir sır saklı, bu sır da çok önemli olmalı. Her taşın altından çıkan ama ne rahip, ne laik, ne forsa,

ne de İspanyol olan bu adam, himayesindeki gencin ağzından tehlikeli olabilecek bir şey kaçırmasından korkuyor, o yüzden şöyle akıl yürütüyor: 'Şair zayıftır, kadın gibidir; benim gibi diplomasi Herakles'i değildir, dolayısıyla siz de baklayı ağzından kolayca çıkarıp alırsınız!' Tamam o zaman, biz de masumun ağzından her şeyi öğreniriz!"

Zabıt kâtibi, Esther'in mektubunu kopya ederken Camusot da fildişi bıçağıyla masasının kenarına vurmaya devam ediyordu. Melekelerimizi kullanırken ne tuhaf şeyler yaparız! Camusot, her türlü olası suçu aklından geçiriyordu ama zanlının işlediği tek suç, yani Lucien'in çıkarına düzenlediği sahte vasiyetname aklının ucundan bile geçmiyordu. Yetki ve konumlarını çekemeyip yargıçlara saldıranlar, sürekli kuşkularla geçen bu hayatı, bu insanların kendilerine yaşattıkları o zihinsel işkenceleri gözlerinin önüne bir getirsinler (çünkü hukuk davaları da ceza sorgulamaları kadar çetrefillidir); belki o zaman tıpkı Rahip'inki gibi Yargıç'ın cüppesinin de ateşten gömlek olduğunu, sırtına büyük bir ağırlık yüklediğini düşünebilirler. Zaten her mesleğin bir çilesi ve zorlu tarafları vardır.

Adalet Sarayı'nda masumiyeti bekleyen tehlikeler

Mösyö Camusot saat ikiye doğru Lucien de Rubempré'yi içeri aldı. Lucien solgun ve çöküktü. Gözleri şişmiş, kıpkırmızı olmuştu. Yargıç, karşısındaki enkaza bakınca doğallıkla kurmacayı, gerçekten ölmek üzere olan adamla ölüyor numarası yapan adamı kıyaslama

imkânı buldu. Önde bir mübaşir, iki jandarmanın arasında Conciergerie'den Yargıç'ın odasına götürülmek, Lucien'in umutsuzluğu büsbütün artırmıştı. Yargılanmaktansa işkenceye razı olmak şairin ruhunda vardır. Camusot birinci zanlının yüksek morali ve cesaretinden sonra, manevi cesaretini tamamen kaybetmiş bu genci görünce tereddüde düştü. Kazanacağı zaferin küçüklüğü canını sıktı. Bu küçümseme onu o kadar gevşetti ki, oyuncaklara nişan alıp bir bir deviren nişancıların umursamazlığıyla son darbeleri arka arkaya indirmeye başladı.

"Kendinizi toplayın Mösyö de Rubempré; yargının kesin bir kanıt olmaksızın tedbiri olarak yapılan bir tutuklamayla istemeden verdiği zararı bir an önce gidermek isteyen bir hukuk adamının karşısındasınız. Ben sizin masum olduğunuza inanıyorum, derhal serbest bırakılacaksınız. İşte masumiyetinizin kanıtı... Siz yokken gelen ve kapıcınız tarafından saklanmış bir mektup bu. Mektubu buraya getiren de kapıcınızın kendisi. Adliye memurlarının eve gelmesi ve sizin Fontaineblau'da tutuklanma haberiniz yüzünden ortaya çıkan karışıklıkta, bu kadın Matmazel Esther Gobseck'in bu mektubunu unutmuş... Okuyun!"

Lucien mektubu aldı, okudu ve gözyaşlarına boğuldu. Ağzından tek kelime çıkmaksızın hıçkırıyordu. Kendini zorlukla topladığı on beş dakikanın ardından, zabıt kâtibi mektubun bir kopyasını uzatarak iki metni karşılaştırmasını tavsiye etti ve "soruşturma sona erene kadar ilk talepte arz edilmek üzere aslına uygun bir sureti" imzalamasını rica etti. Ama Lucien, doğal olarak doğruluk konusunda Coquart'ın sözüne güvendi.

Yargıç babacan bir tavırla, "Mösyö," dedi, "her şeye rağmen formaliteleri yerine getirmeden ve birkaç soru sormadan sizi serbest bırakmamız zor olacak... Ancak ben sizi hemen hemen bir tanık olarak görüyorum ve bu sıfat-

la cevap vermenizi istiyorum. Sizin gibi bir insana, gerçeği söyleyeceğinize dair ettiğiniz yeminin sadece vicdanınızla ilgili olmadığını, henüz belirsizlik taşıyan durumunuzun aydınlatılması için de zorunlu olduğunu hatırlatmanın neredeyse gereksiz olduğunu düşünüyorum. Gerçek ne olursa olsun, sizi etkilemeyecek ama yalan söylemek sizi ceza mahkemesine gönderebilir. Sizi Conciergerie'ye geri göndermek zorunda kalabilirim. Oysa sorularıma dürüstçe cevap verirseniz, bu akşam evinizde yatarsınız ve gazetelerde yayımlanacak bir haberle de aklanmanız sağlanır: 'Dün Fontainebleau'da tutuklanan Mösyö de Rubempré kısa bir sorgulamanın ardından salıverildi'."

Bu konuşma Lucien'in üzerinde çok büyük bir etki yaptı. Zanlının halini gören Yargıç ekledi:

"Tekrar ediyorum; Matmazel Esther'in zehirlenerek öldürülmesi olayında suç ortaklığıyla suçlanıyordunuz, ama artık kendisinin intihar ettiğine dair kanıtımız olduğundan bu mesele tamam... Ancak kızın terekesinden yedi yüz elli bin franklık bir meblağ ortada yok, mirasçı sizsiniz; burada maalesef bir suç işlenmiş. Bu suç vasiyetin bulunmasından önce işlenmiş. Oysa, yargının bu suçu sizi Matmazel Esther kadar çok seven birinin sizin çıkarınız için işlediğine inanması için nedenler var..."

Camusot, konuşmak isteyen Lucien'i sessiz bir el hareketiyle durdurdu:

"Sözümü kesmeyin, henüz sizi sorguya çekmedim. Bu meselede şerefiniz söz konusu, size anlatmak istediğim bu. Suç ortaklarını birbirine bağlayan o sefil, o sahte dürüstlüğü terk edip bütün gerçeği söyleyin!"

Zanlılarla sorgu yargıçları arasında geçen bu mücadeledeki güç dengesinde ne kadar büyük bir orantısızlık olduğuna daha önce de değinilmişti. İnkâr, ustaca manevralarla kullanıldığında elbette mutlak bir silahtır ve suçluyu korumaya yeter. Ancak gerçekte ağır bir zırhtan

farkı yoktur; sorgulama neşteri üzerinde bir gedik bulmasın, o zırh ânında bir cendereye döner. Çok açık bazı olaylarda inkâr da fayda etmez, zanlı böyle bir durumda tamamen yargıcın insafına kalır. Şimdi Lucien gibi bir yarı suçlunun olduğunu farz edin; onurunu tehlikeye düşüren ilk kazayı atlatırsa, kendini toparlayıp düzelecek ve ülkesine yararlı olabilecekken, sorgulamanın tuzaklarında mahvolup gidecektir. Yargıç son derece kuru bir üslupla bir zabıt tutanağı kaleme alır. Tutanak, soru ve cevapların sadık bir analizinden ibarettir; tuzak mahiyetindeki o babacan konuşmalar, ağızdan laf almaya yönelik dostça paylamalar kayda geçmemiştir. Üst mahkemelerdeki yargıçlar ve jüri, kullanılan usulleri bilmeden sadece sonuçları görür. Bu yüzden iyi niyetli birtakım insanlar, sorgulamanın İngiltere'deki gibi jüriye bırakılmasının ideal olacağını savunmaktadır. Fransa bir süre bu sistemden yararlanmıştır. İhtilal'in IV. yıl Brumaire yasasında bu kurumun adı yargı jürisi değil, suçlama jürisi olarak geçiyordu. Eğer suçlama jürisine geri dönülürse, son duruşmanın jüri üyelerinin katılımı olmaksızın kraliyet mahkemelerinde görülmesi gerekirdi.

Hata yapan herkesin herhangi bir mahkemede ifade verirken korkudan titreyeceğine dair

Camusot bir süre durakladıktan sonra, "Şimdi... İsminiz neydi?" dedi. Sonra zabit kâtibine döndü:

"Mösyö Coquart, dikkat!"

"Lucien Chardon de Rubempré."

"Doğum yeriniz?"

"Angoulême..."

Lucien günü, ayıyla beraber doğum tarihini verdi.

"Babanızdan kalan miras var mı?"

"Yok."

"Ama gene de Paris'e ilk gelişinizde mali durumunuzun parlak olmamasına rağmen bol para harcamışsınız."

"Evet Mösyö. Ama o dönemde Matmazel Coralie gibi son derece fedakâr bir dostum vardı. Maalesef kendisini kaybettim. Memleketime geri dönmemin nedeni de bu ölümün verdiği üzüntü oldu."

"Peki," dedi Mösyö Camusot. "Açıksözlülüğünüzden dolayı sizi kutlarım, bunu dikkate alacağız."

Görüldüğü gibi, Lucien her şeyi itiraf etme yolunda ilerliyordu.

"Angoulême'den Paris'e dönüşünüzde harcamalarınız daha da artmış," diye devam etti Camusot, "sanki yaklaşık altmış bin frank geliri olan bir adam gibi yaşamışsınız..."

"Evet Mösyö..."

"Bu parayı size kim sağlıyordu?"

"Koruyucum Rahip Carlos Herrera."

"Onu nerede tanıdınız?"

"İntihar edip bu hayattan kurtulmaya karar vermişken, yolda..."

"Ailenizde ondan bahsedildiğini hiç duydunuz mu? Annenizden?"

"Hiç duymadım."

"Anneniz size bir İspanyol'la karşılaştığını hiç söylemedi mi?"

"Hiç söylemedi."

"Matmazel Esther'le yakınlaştığınız yılı ve ayı söyleyebilir misiniz?"

"1823 yılının sonlarına doğru, küçük bir bulvar tiyatrosunda."

"Başlarda size çok pahalıya mı mal oluyordu?"

"Evet Mösyö."

"Geçenlerde Matmazel de Grandlieu ile evlenme arzunuz dolayısıyla Rubempré Şatosu'ndan geri kalanları satın almış, buna bir milyon karşılığında satın aldığınız arazileri de eklemişsiniz. Grandlieu ailesine de ablanızla enişteniz büyük bir miras kaldığını ve bu meblağları onların cömertliğine borçlu olduğunuzu söylemişsiniz... Grandlieu ailesine bunları söylediniz mi Mösyö?"

"Evet Mösyö."

"Evliliğinizin suya düşmesinin nedenini bilmiyor musunuz?"

"Hiç bilmiyorum Mösyö."

"Ya? Grandlieu ailesi enişteniz in evine bilgi edinmesi için Paris'in en saygıdeğer dava vekillerinden birini göndermiş. Bu dava vekili, Angoulême'de ablanızla enişteniz in itiraflarından, size küçük bir miktar para yardımı yaptıklarını, zaten kendilerine kalan mirasın da daha çok taşınmazlardan oluştuğunu, anaparanın tamamının ise ancak iki yüz bin frank tuttuğunu öğrenmiş... Grandlieu gibi bir ailenin, kaynağı belirsiz bir servet karşısında geri adım atmasını tuhaf bulmamalısınız... Bakın, bir yalan sizi nerelere sürüklemiş..."

Lucien bu açıklama karşısında buz kesti. Kalan azıcık aklı da büsbütün karıştı.

"Polis ve adalet bilmek istediği her şeyi bilir," dedi Camusot, "bunu iyi düşünün."

O an aklına Jacques Collin'in kendine yakıştırdığı babalık meselesi geldi:

"Carlos Herrera olduğunu iddia eden kişinin kim olduğunu biliyor musunuz?"

"Evet Mösyö, ama çok geç öğrendim..."

"Nasıl çok geç? Açıklayın!"

"Rahip değil... İspanyol da değil..."

"Firari bir kürek mahkûmu," dedi Yargıç gür bir sesle.

"Evet," diye cevap verdi Lucien. "O uğursuz sır bana açıklandığında, ona çok şey borçlu hale gelmiştim. Saygıdeğer bir din adamıyla yakınlık kurduğumu sanıyordum..."

Yargıç bir cümleye başlayacak gibiydi.

"Jacques Collin..." dedi.

"Evet, Jacques Collin," diye tekrarladı Lucien, "ismi o."

Mösyö Camusot devam etti:

"Güzel. Jacques Collin az önce bir şahıs tarafından teşhis edildi, kimliğini reddetmekte direnmesinin nedeni, sanırım size bir zarar gelmesini istememesi. Ama ben size Jacques Collin'in bir başka yalanını ortaya çıkarmak amacıyla bu adamın kim olduğunu bilip bilmediğinizi sormuştum."

Bu dehşet verici gözlemi duyan Lucien, o an ciğerinin kızgın demirle dağlandığını hissetti.

"Size beslediği olağanüstü sevgiyi açıklamak için babanız olduğunu iddia ediyor, bilmiyor musunuz?"

"O mu benim babammış? Aaa! Öyle mi dedi?"

"Size verdiği paraların nereden geldiğinden hiç şüphelenmediniz mi? Çünkü, elinizde tuttuğunuz mektuba inanacak olursak, Matmazel Esther, o zavallı kızcağız da tıpkı Matmazel Coralie gibi size maddi açıdan yardım etmiş... Ama az önce kendiniz de söylediniz; birkaç yıl boyunca o kızdan tek kuruş almadan lüks içinde yaşamışsınız..."

"Mösyö!" diye haykırdı Lucien, "Kürek mahkûmlarının parayı nereden bulduklarını asıl benim size sormam lazım. Babam Jacques Collin ha? Ah, zavallı anneciğim!"

Gözyaşlarına boğuldu.

"Kâtip, sözde Carlos Herrera'nın ifadesinde kendisi-

nin Lucien de Rubempré'nin babası olduğunu söylediği kısmı zanlıya okuyun."

Şair, okunanları sessizce ve insanın içini sızlatan bir itidalle dinledi.

"Mahvoldum!" diye haykırdı.

"İnsan onur ve gerçeklik yolunda mahvolmaz," dedi Yargıç.

Lucien sordu:

"Jacques Collin'i cinayet mahkemesine çıkaracak mısınız?"

"Elbette," diye cevap verdi Camusot. Lucien'i konuşturmaya devam etmek istiyordu. "Ne düşünüyordunuz? Tamamlayın."

İki farklı ruh hali

Ama Yargıç'ın gayretine ve üstelemelerine rağmen Lucien bir daha cevap vermedi. Duygularının esiri olan insanlar gibi aklı başına çok geç gelmişti. Şairle eylem adamı arasındaki fark da buradadır; biri duygularına kapılıp bunları canlı imgeler halinde kurar da kurar, muhakeme yapmak iş işten geçtikten sonra aklına gelir, oysa diğeri aynı anda hem hisseder hem muhakeme eder. Lucien neşesiz ve solgundu, kendini bir uçurumun dibinde görüyordu. Şair, Sorgu Yargıcı'nın babacanlığına aldanıp tuzağa düşmüştü. Velinimetine değil, bir aslan cesareti ve gedik vermez bir ustalıkla durumlarını kurtaran suç ortağına ihanet etmişti. Jacques Collin gözü karalığıyla her şeyi kurtarırken, bir kafa insanı olan Lucien akılsızlığı ve düşüncesizliği yüzünden her şeyi mahvetmişti.

Onu isyan ettiren bu iğrenç babalık yalanı, aslında çok daha iğrenç bir gerçeği saklamak için kullanılan paravandı. Yargıç'ın kurnazlığı kafasını karıştıran, adamın acımasız ustalığı ve gözler önüne serilen bir hayatın hatalarını kanca gibi kullanarak vicdanını taramak amacıyla bir bir indirdiği darbelerin sürati karşısında dehşete kapılan Lucien, orada, mezbahada kesim kütüğünden kayan hayvana benziyordu. Yazıhaneye girerken özgür ve masumken bir anda kendi itiraflarıyla suçlu durumuna düşmüştü. Üstelik Yargıç o sakin ve buz gibi soğuk haliyle Lucien'e itiraflarının bir yanılgının sonucu olduğunu ifade ediyordu. Camusot, Jacques Collin'in ileri sürdüğü babalık meselesi üzerinde düşünürken, Lucien kaçak bir kürek mahkûmuyla ilişkisinin herkes tarafından öğrenileceği korkusu yüzünden, İbykos'un[1] katilleri gibi ihtiyatsızlık edip kendini ele vermişti.

Royer-Collard'ın[2] en büyük başarılarından biri, doğuştan gelen duyguların dayatılan duygulara daima ağır bastığını ilan etmesi, mesela konukseverlik yasasının mahkeme huzurunda edilen bir yemini hükümsüz kılacak derecede bağlayıcı olması gerektiğini ileri sürerek, verilen sözlerin önceliği tezini savunmuş olmasıdır. Bu kuramı Fransız mahkemelerinden dünyanın yüzüne karşı haykırmıştır; suikastçıları cesaretle övmüş, şu ya da bu durum için toplum tersanesinden çıkarılmış zorba yasalar yerine dostluğa boyun eğmenin daha insanca olduğunu göstermiştir. Üstelik doğa hukukunun hiçbir zaman ilan edilmemis yasaları vardır ve toplum tarafından icat

1. Yunan mitolojisine göre, şair İbykos haydutlar tarafından öldürülürken, gökteki turnalara, "Siz şahidimsiniz," der. Çok uzun zaman sonra, havada uçan turnaları gören haydutlardan biri, "İbykos'un şahitleri!" diye bağırınca yakayı ele verir. (Ç.N.)

2. Pierre Paul Royer-Collard (1763-1845). Fransız liberal politikacı ve filozof. (Ç.N.)

edilen yasalardan çok daha etkindir, çok daha fazla bilinir. Lucien susup savunma işini Jacques Collin'e bırakacağı yerde dayanışma yasasına ihanet etmiş, zararını da kendi görmüştü; bu da yetmezmiş gibi, bir de onun aleyhinde ifade vermişti! Adam onun için daima Carlos Herrera olarak kalmalıydı, çıkarları bunu gerektiriyordu.

Kazandığı zafer karşısında Mösyö Camusot'nun keyfine diyecek yoktu. Elinde iki suçlu vardı, sosyetenin gözdelerinden birini adaletin pençesiyle yere sermiş ve hiçbir yerde bulunamayan Jacques Collin'i bulmuştu. En başarılı sorgu yargıçlarından biri olduğu artık açıkça kabul edilecekti. Bu yüzden, zanlıyı kendi haline bıraktı. Ama bu perişan sessizliği inceliyor, bu allak bullak olmuş yüzdeki ter damlalarının çoğalıp irileştiğini ve iki dere halinde akan gözyaşlarına karışıp yere döküldüğünü görüyordu.

Balyoz darbesi

"Neden ağlıyorsunuz Mösyö de Rubempré? Size söyledim ya, artık Matmazel Esther'in mirasçısısınız. Kendisinin uzak yakın hiçbir vârisi yok. Kayıplara karışan yedi yüz elli bin frank da bulunursa, kalan mirasın tamamı sekiz milyonu bulacak."

Bu, suçlu için son darbe oldu. Jacques Collin'in notta dediği gibi on dakika dayanmış olsa, istediği her şeye kavuşmuş olacaktı! Jacques Collin'den borcunu ödeyerek ayrılacak, zengin olacak, Matmazel de Grandlieu ile evlenecekti. Sorgu yargıçlarının zanlıları birbirinden ayırarak ya da kimseyle görüştürmeyerek elde ettikleri gü-

cün büyüklüğünü ve Asya'nın Jacques Collin'le haberleşmesi türünden bir iletişimin ne kadar değerli olduğunu hiçbir şey bu sahneden daha net gösteremezdi.

Lucien, içine yuvarlandığı dört başı mamur felaketten hız alarak çıkış yapmanın burukluğu ve alaycılığıyla cevap verdi:

"Ah Mösyö! Sizin 'sorguya çekilmek' tabiriniz ne kadar da haklıymış! Eski zamanların bedensel işkencesiyle bugünün manevi işkencesi arasında tercih yapacak olsam, kendi adıma en küçük bir tereddüt duymaz, bir zamanlar celladın uyguladığı işkenceyi seçerdim..." Sonra, mağrur bir tavırla devam etti:

"Benden daha ne istiyorsunuz?"

Kıpkırmızı kesilen ve şairin gururuna karşılık iğneleyici bir tavır takınan Yargıç, "Burada soruları sadece ben sorarım," dedi.

Aklı bütün berraklığıyla başına gelen zavallı Lucien, "Benim de cevap vermeme hakkım vardı..." diye mırıldandı.

"Kâtip, zanlıya verdiği ifadeyi okuyun..."

"Yeniden zanlı oldum!" dedi Lucien içinden.

Kâtip ifadesini okurken, Lucien bir karar aldı; mecburen Mösyö Camusot'nun suyuna gidecekti. Coquart'ın mırıl mırıl okuyan sesi kesilince, kulakları gürültüye alışık olduğu için rahat rahat uykusuna devam etmiş ama aniden çöken sessizlikte uyanmış gibi ürperdi.

"İfade zaptını imzalamak zorundasınız," dedi Yargıç.

Alaycı olma sırası Lucien'deydi.

"Peki beni serbest bırakacak mısınız?" diye sordu.

"Daha değil," diye cevap verdi Camusot, "ama yarın Jacques Collin'le yüzleştirildikten sonra muhtemelen serbest kalacaksınız. Adalet şimdi 1820'deki firarından beri bu şahsın işlemiş olabileceği suçların suç ortağı olup olmadığınızı öğrenmek zorunda. Bununla birlikte, tecrit

durumunuz kaldırılmış durumda. Müdüre yazıp sizi pistolün en iyi odasına nakletmelerini isteyeceğim."

"Yazmak için gereken şeyleri bulabilecek miyim orada?"

"İstediğiniz her şey temin edilecek. Sizi oraya götürecek mübaşirle talimat vereceğim."

Lucien tutanağı robot gibi imzalayıp Coquart'ın göstermesi üzerine ilişik belgelere her şeye boyun eğmiş kurbanlar gibi paraf attı. Jacques Collin'le yüzleştirileceği haberi yüzündeki ter damlacıklarını kurutmuştu, kupkuru gözleri dayanılmaz bir ışıltıyla parlıyordu. Sonunda o da bir anda, şimşek hızıyla, Jacques Collin gibi bronzdan bir adam oluvermişti.

İnsanın içindeki güçler bazen o kadar gerilir ki, Jacques Collin'in çok güzel analiz ettiği Lucien'in yaradılışındaki kişiler korkunç bir manevi çöküntü halinden bir anda adeta metalik bir hale geçerler. Bu sıçrama, fikir dünyasının en ilginç olgularından biridir. İrade bir kaynağın çekilen suyu gibi geri gelir, nasıl ve neden oluştuğu meçhul bir öz iradenin harekete geçmesi için hazırlanan çarkın içine sızıverir; ceset o an insana dönüşür, insan da yepyeni bir güçle dolarak en yüce mücadelelere atılır.

Lucien, Esther'in mektubunu ve gönderdiği portreyi göğsüne soktu. Ardından küçümser bir havayla Mösyö Camusot'yu selamladıktan sonra iki jandarma arasında sert adımlarla koridorlarda yürümeye başladı.

Yargıç, şairin o ezici küçümseyen tavrından hınç alırcasına kâtibine, "Bitirime bak!" dedi. "Suç ortağını ele verdi diye paçayı kurtardığını sanıyor."

Coquart çekinerek araya girdi:

"İkisinden, kürek mahkûmu olan çok daha bitirim..."

Yargıç kıvranıyor

"Coquart, sizi azat ediyorum," dedi Yargıç. "Bugünlük bu kadar yeter. Bekleyenleri geri gönderin, söyleyin yarın gelsinler. Ha, durun... Şimdi hemen başsavcının odasına gideceksiniz... Bakalım hâlâ yerinde mi; eğer yerindeyse, görüşmek için bana iki dakika ayırmasını söyleyin." Altın yaldızlı çizgileri olan yeşile boyalı tahtadan yapılmış uyduruk bir duvar saatine göz atarak devam etti:

"Saat üçü çeyrek geçiyor."

Bir solukta okunuveren bu sorgulama ve ifadeler, yöneltilen sorular kadar verilen cevaplar da tamamen kayda geçirildiğinden, inanılmaz zaman alır. Ceza soruşturmalarının yavaş yürümesinin ve ihtiyati tutukluluk halinin uzamasının nedenlerinden biri de budur. Yoksullar için mahvolmak anlamına gelir, zenginler içinse utanç demektir; çünkü zenginlerin çabuk tarafından serbest bırakılmaları halinde, başlarına gelen felaketin sebep olacağı zararlar bir nebze de olsa telafi edilmiş olur. Bütün ayrıntılarıyla aktardığımız iki sahne işte bu nedenle, Asya efendisinin talimatlarını deşifre edip rehavet içindeki Düşes'i odasından dışarı çıkarana ve Madam de Sérisy'yi kendine getirip canlandırana kadar sürmüştü.

O sırada Camusot, başarısının keyfini sürme hayalleri kuruyordu. İki ifadeyi aldı, yeniden okudu, başsavcıya göstererek fikrini sormayı planlıyordu. Düşüncelere dalıp gitmişken mübaşir dönüp Madam Sérisy Kontesi'nin uşağının mutlaka görüşmek istediğini haber verdi. Camusot'nun işareti üzerine, efendi gibi giyinmiş bir uşak içeri girdi, mübaşirle Yargıç'a dikkatle tek tek bakıp şöyle dedi:

"Mösyö Camusot'yla mı görüşme şerefine nail oluyorum?"

Yargıç'la mübaşir, "Evet!" diye cevap verdiler.

Camusot, uşağın uzattığı mektubu aldı ve aşağıda yazılanları okudu:

Sevgili Mösyö Camusot,-

Pek çok kişiyi ilgilendiren bir mesele olduğundan, Mösyö de Rubempré'yi sorguya çekmeyiniz. Derhal serbest bırakılması için masumiyetini kanıtlayan belgeleri size getireceğiz.

D. de Maufrigneuse, L. de Sérisy

Not: Bu mektubu yakınız.

Camusot, Lucien'e tuzak kurarak vahim bir hata yaptığını anladı ve ilk iş, iki hanımefendinin dediğini yerine getirmekle başladı. Mum yakıp Düşes tarafından yazılan mektubu tutuşturdu. Uşak saygıyla selam verdi.

Camusot, "O halde Madam de Sérisy buraya geliyor, öyle mi?" diye sordu.

"Arabası hazırlanıyordu," diye cevap verdi uşak.

Aynı anda Coquart gelip Mösyö Camusot'ya başsavcının kendisini beklediğini söyledi.

Adalete hizmet etme uğruna mesleki yükselişine sekte vuracak bir hata işleyen, hukuk öğrenciliği sırasında işçi kızlarla didişen her adamın edindiği kurnazlığını yedi yıllık tecrübeyle iyice geliştiren Yargıç, yaptığı hatanın ağırlığı altında, yüksek tabakadan bu iki hanımefendinin öfkesine karşı silahlanmak istedi. Mektubu yaktığı mum hâlâ yanıyordu, mumu kullanarak Maufrigneuse Düşesi'nin otuz adet pusulasıyla Madam de Sérisy'nin sayısı oldukça kabarık mektuplarını mühürledi. Sonra başsavcının makamına gitti.

Sayın Başsavcı

Adalet sarayı birbiri üstüne binmiş, kimi haşmetli, kimi sıradan, ahenkli bir bütünlükten uzak birbirine zarar veren karmakarışık bir yapılar yığınıdır. Adı Pas-Perdus olarak geçen bekleme salonu, bilinen salonların en büyüğüdür ama çıplaklığı insanı ürpertir, gözü rahatsız eder. Bu adliye katedrali, heybetiyle kraliyet mahkemesini ezer. Marchande Geçidi'nin sonunda iki lağım kuyusu vardır. Bu geçitte ceza polisinin merdivenlerinden biraz daha büyük, çift yollu bir merdiven, merdivenin altında da çift kanatlı geniş bir kapı yer almaktadır. Merdiven ağır ceza mahkemesine çıkar, alttaki kapı ise ikinci bir ağır ceza mahkemesine açılır. Bazı yıllar Seine bölgesinde işlenen suçların iki ayrı mahkemede görüşülmesi gerekir. Başsavcılık makamının, avukat yazıhanelerinin, kütüphanelerinin, genel dava vekilleriyle başsavcı vekillerinin odalarının bulunduğu yer burasıdır. Genel bir isim kullanmak gerekirse, bütün bu mahaller küçük değirmen merdivenleriyle, Paris'te ve Fransa'da mimarlığın yüz karası olan loş koridorlarla birbirine bağlanır. İç kısımlarına bakıldığında yüce Adalet Sarayımız gudubetlikte hapishaneleri yaya bırakır. Günlük yaşama dair ayrıntıları çizen ressamlar, yüksek cinayet mahkemelerine çağrılan tanıkların bekleştiği bir metre enindeki o berbat koridoru anlatmak zorunda kalsalar, irkilirlerdi. Duruşma salonlarını ısıtmada kullanılan sobaya gelince, bu soba Montparnasse Bulvarı'ndaki herhangi bir kahvenin bile itibarını beş paralık edebilirdi.

Başsavcı'nın odası Marchande Geçidi'nin gövdesine yaslanan ve Adalet Sarayı'nın eskiliğiyle kıyaslandığında, daha yakın tarihlerde kadınlar koğuşuna bitişik iç avlunun üzerinde inşa edilmiş sekizgen bir pavyonun içinde yer

almaktadır. Adalet Sarayı'nın bütün bu kesimi Sainte-Chapelle'in yüksek ve muhteşem yapılarının gölgesinde kalmıştır. Bu yüzden de loş ve sessizdir.

Eski parlamentodaki büyük hukukçuların liyakat sahibi halefi Mösyö de Granville, Lucien meselesinde bir çözüme ulaşmadan adliye sarayından ayrılmak istememişti. Camusot'dan haber bekliyordu. Elinde olmadan, yargıcın mesajı üzerine düşünmeye dalmıştı, çünkü beklemek en sağlam ruhları bile hayallere sürükler. Yazıhanesinde pencerenin girintisinde oturuyordu, oradan kalktı, odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. O sabah özellikle yoluna çıktığı Camusot'yu pek anlayışlı görmemişti. Başsavcı'nın belli belirsiz endişeleri vardı, canı sıkılıyordu. Nedeni de şuydu: Görevinin şeref ve yüksek itibarı, kendinden daha alt kademedeki bir hukukçunun yetkisindeki mutlak yargı bağımsızlığına müdahale etmeyi kendisine yasaklıyordu ama bu davada en iyi dostunun, en samimi koruyucularından birinin, devlet bakanı, özel konsey üyesi, devlet konseyi başkan vekili –bu yüce görevleri yürüten ileri yaştaki soylu zatın ölmesi durumunda–, geleceğin Fransa şansölyesi olacak Sérisy Kontu'nun şerefi, itibarı söz konusuydu. Mösyö de Sérisy "her şeye rağmen" karısına tapmaktan mustaripti; ona her zaman arka çıkar, kol kanat gererdi. Oysa başsavcı, habis bir yaklaşımla adı sık sık Kontes'le birlikte anılan bir adamın suç işlemesinin sosyete âleminde ve sarayda sebep olacağı korkunç patırtıyı çok iyi tahmin edebiliyordu.

"Ah!" diyordu içinden kollarını kavuşturarak, "Eskiden kralın bir davayı istediği mahkemeye havale etme imkânı vardı... Şu eşitlik saplantımız bize zaman kaybettiriyor..."

Bu onurlu hukuk adamı, yasak ilişkilerin insanı nerelere sürüklediğini ve başa ne gibi felaketler açtığını iyi

bilirdi. Daha önce görmüştük; Esther ile Lucien, başsavcı Granville Kontu'nun Matmazel de Bellefeuille'le gizli karıkoca hayatı yaşadığı daireye yerleşmişlerdi. Kız, günün birinde beş para etmez bir adamla kaçmıştı. (Bkz. *Un double ménage* / "Özel Yaşamdan Sahneler")

Başsavcı içinden, "Camusot başımıza aptalca bir iş açmış olmasa..." diye geçirirken, Sorgu Yargıcı yazıhanenin kapısına iki defa vurdu.

"Giriniz azizim Camusot, bu sabah size açtığım mesele nasıl gidiyor?"

"Kötü Sayın Kont... Okuyup kendiniz karar verin!"

İki ifade tutanağını Mösyö de Granville'e uzattı, Başsavcı kelebek gözlüğünü takıp okumak için pencerenin önüne gitti. Çok hızlı bir okuma oldu.

"Siz görevinizi yaptınız," dedi Başsavcı heyecanlı bir sesle. "Her şey söylenmiş, yargı seyrini izleyecektir... Öyle büyük bir maharet göstermişsiniz ki, sizin gibi bir sorgu yargıcından asla mahrum kalamayız..."

Mösyö de Granville, Camusot'ya, "Ömür boyu sorgu yargıcı olarak kalacaksınız!" deseydi, içinden geçenleri bu iltifatlı cümleden daha açık ifade edemezdi! Camusot tepeden tırnağa ürperdi.

"Kendisine çok şey borçlu olduğum Madam Maufrigneuse Düşesi benden rica etmişti de..."

Granville, Yargıç'ın sözünü kesti:

"Maufrigneuse Düşesi mi dediniz? Doğru ya, kendisi Madam de Sérisy'nin yakın dostudur. Görüyorum ki, hiçbir etki altında kalmamışsınız. Çok iyi yapmışsınız, Mösyö. Büyük bir hukukçu olacaksınız."

Çok mu geç?

O sırada Kont Octave de Bauvan kapıyı vurmadan içeri girerek Mösyö de Granville'e, "Azizim, sana güzel bir hanım getiriyorum. Yolunu şaşırmış, bizim dehlizlerde az kalsın kayboluyormuş..." dedi.

Kont Octave on beş dakikadır Adalet Sarayı'nda dolaşıp duran Sérisy Kontesi'nin elinden tutmuştu.

Başsavcı kendi koltuğunu uzatarak, "Siz mi geldiniz Madam!" diye bağırdı "Hem de tam şu anda!"

Sonra Yargıç'ı göstererek, "İşte Madam, Mösyö Camusot," diye ekledi. Arkasından, Restorasyon Dönemi'nin ünlü bakanlık hatibine döndü:

"Beni birinci başkanın odasında bekle Bauvan," dedi. "Kendisi hâlâ oradadır, ben de birazdan geleceğim."

Kont Octave de Bauvan odada fazlalık olduğunu anlamıştı ama Başsavcı'nın odadan çıkmak için bahane aradığı da çok belliydi.

Madam de Sérisy, Adalet Sarayı'na armalı mavi örtülü muhteşem kupa arabası, kordon ve şeritler içindeki arabacısı ve külot pantolonlu, beyaz ipek çoraplı iki uşağıyla gelmek gibi bir hataya düşmemişti. Çünkü tam evden çıkarlarken, Asya iki hanımefendiye kendi arabalarıyla gitmek yerine, Düşes'le beraber geldiği kira arabasına binmelerinin daha doğru olacağını anlatmıştı. Ayrıca, Lucien'in metresini gösterişsiz bir kıyafet giymeye zorlamıştı; bir zamanlar erkekler için duvar rengi palto neyse bu kıyafet de kadınlar için o demekti. Kontes'in üzerinde kahverengi bir redingot, eski siyah bir şal ve kopan çiçeklerinin yerine çok kalın siyah dantelden bir tül oturtulmuş kadife bir şapka vardı.

"Mektubumuzu aldınız..." dedi Camusot'ya. Yargıç'ın şaşkınlığını hayranlık dolu bir saygı gösterisi sanmıştı.

Kafası ve sağduyusu ancak kendi yazıhanesindeki zanlıların karşısında işleyen Yargıç, "Ne yazık ki artık çok geç Madam Kontes," diye cevap verdi.

"Nasıl yani çok geç?"

Kontes, Mösyö de Granville'e baktı. Adamın yüzündeki üzgün ifadeyi görünce despot bir ses tonuyla, "Olamaz!" diye ekledi, "Henüz çok geç olmuş olamaz!"

Paris'te kadınların yaptıkları

Kadınlar, Madam de Sérisy gibi kendini ağıra satan güzel kadınlar, Fransız uygarlığının şımarık çocuklarıdır. Başka ülkelerin kadınları Paris'te modayı takip eden, zengin, unvan sahibi bir kadının nasıl bir şey olduğunu bilseler, bu harika krallığın nimetlerinden yararlanmak için hepsi buraya koşardı. Erkeklerin yaptığı yasalara burun kıvıran kadınlar için önemli olan sadece görgü kurallarıdır; *İnsanlık Komedyası*'nda sık sık konu edilen o küçük yasalar derlemesi yani kadınlar yasasıdır. İçlerinden geçeni söylerler, yaptıkları hiçbir hata, hiçbir saçmalık karşısında geri adım atmazlar çünkü hepsi kadınlık onurları ve çocukları dışında hayatta hiçbir şeyden sorumlu olmadıklarını pek güzel anlamışlardır. Gülerek en olmayacak şeyleri söylerler. Evliliklerinin ilk günlerinde şirin Madam de Bauvan'ın Kont Bauvan'ı almak üzere Adalet Sarayı'na uğradığında kocasına söylediği şu söz, konu ne olursa olsun sürekli tekrarlanır:

"Duruşmayı kısa kes de gel!"

"Madam," dedi Başsavcı, "Mösyö Lucien de Rubempré ne hırsızlıktan suçlu ne de zehirleme olayından. Ancak Mösyö Camusot ona bunlardan çok daha büyük bir suçu itiraf ettirmiş..."

"Neymiş o?" diye sordu Kontes.

Başsavcı, Kontes'in kulağına eğildi:

"Kaçak bir kürek mahkûmunun yakın dostu ve öğrencisi olduğunu kabul etmiş! Rahip Carlos Herrera, Lucien'in yaklaşık yedi yıldır beraber olduğu o İspanyol meğer bizim şu meşhur Jacques Collin'in ta kendisiymiş..."

Savcı'nın her lafında Madam de Sérisy demir bir çubukla dayak yemiş gibi oluyordu ama son darbe bu ünlü isimden gelmişti.

"Peki bunun anlamı..." derken soluğunu tuttu.

Mösyö de Granville alçak sesle Kontes'in cümlesini tamamladı:

"Anlamı şu... Kaçak mahkûm cinayet mahkemesine çıkarılacak, Lucien bu adamın işlediği suçların meyvesini bile bile yemiş de olsa beraber mahkemeye çıkarılmayacak ama ciddi biçimde itibarı söz konusu olduğundan tanık olarak ifade verecek..."

Kontes inanılmaz bir kararlılıkla haykırdı:

"Katiyen olmaz! Bana ölüm mü, sosyetenin en iyi dostum olarak kabul ettiği bir adamın resmen bir forsanın yoldaşı olduğunu görmek mi derseseniz, bir an tereddüt etmezdim... Kral, kocamı çok sever..."

Başsavcı gülerek ve yüksek sesle, "Madam," dedi, "kralın, krallığındaki en küçük sorgu yargıcı üzerinde de cinayet mahkemesindeki duruşmalar konusunda da en ufak bir müdahale gücü yoktur. Yeni hukuk kurumlarımızın büyüklüğü de buradadır işte. Ben Mösyö Camusot'yu gösterdiği ustalık için bizzat tebrik ettim..."

Lucien'in Esther'le ilişkisinden endişe duyup bir

haydutla içli dışlı olduğunu aklına bile getirmeyen Kontes bir hışımla karşı çıktı:

"Beceriksizliği için desenize şuna!"

"Mösyö Camusot iki zanlının da ifadelerini aldı. Sorgulamanın zabıtlarını okursanız, her şeyin kendisinin elinde olduğunu göreceksiniz..."

Başsavcı yetkisi dahilinde söyleyebileceği bu tek cümlenin ve kadınsı bir kurnazlıkla, daha doğrusu hukukçu kurnazlığıyla dolu bir bakışın ardından yazıhanesinin kapısına doğru yöneldi. Sonra, eşikte dönerek ekledi:

"Kusura bakmazsanız Bauvan'la bir konuda konuşmam lazım Madam..."

Bu cümle kibarlar âleminde Kontes için şu anlama geliyordu:

"Sizinle Camusot arasında geçecek sahnenin tanığı olamam."

Paris'te kadınların yapabildikleri

Léontine, devletin en büyük şahsiyetlerinden birinin karısının karşısında pısıp kalan Camusot'ya dönüp tatlılıkla, "Bu zabıtlar da ne demek oluyor?" dedi.

"Zabıt kâtibi, yargıcın sorduğu sorularla zanlıların bunlara verdiği cevapları yazıya döker, bu tutanak da zabıt kâtibi, Yargıç ve zanlılar tarafından imzalanır Madam. Bu tutanaklar davaya esas teşkil eder, zanlıların neyle suçlanacaklarını ve cinayet mahkemelerine sevk edilip edilmeyeceklerini belirler," diye cevap verdi Camusot.

"Peki bu zabıt tutanakları yok edilse..." diye devam etti Kontes.

"Ah Madam! Bu, hiçbir hukuk adamının işleyemeyeceği bir cürüm olur... Sosyal bir cürüm!"

"Asıl bunları yazdırmak bana karşı işlenmiş çok daha büyük bir cürüm! Ama şu anda Lucien'in aleyhindeki tek delil... Gelin bana şu ifadeyi bir okuyun da hepimizi kurtarmak için bir çaremiz kalmış mı bilelim. Tanrım, söz konusu olan sadece ben değilim ki! Yoksa gözümü kırpmadan öldürürdüm kendimi. Ama işin ucunda Mösyö de Sérisy'nin mutluluğu da var..."

"Madam," dedi Camusot. "Size saygı borçluyum, saygıda kusur ettiğimi düşünmenizi de istemem. Bu sorgulamayı mesela Mösyö Popinot üstlenecek olsaydı, çok daha mutsuz olurdunuz çünkü o gelip başsavcıya fikir de danışmazdı. Soruşturmanın gidişatından hiç kimsenin haberi olmazdı. Mösyö Lucien'in evindeki her şeye el kondu, hatta sizin mektuplarınıza da... Buyurun..."

"Aaa, mektuplarım!"

"Evet mektuplarınız. Mühürlenmiş durumdalar," dedi Yargıç.

Kontes o bocalama arasında sanki evindeymiş gibi zili çaldı, içeri başsavcının ayak işlerine bakan çocuk girdi.

"Işık!" dedi Kontes.

Çocuk bir mum yakıp şöminenin üstüne koydu. Bu arada mektuplarına bakan Kontes de hepsini sayıyor, buruşturup ateşe atıyordu. Bir süre sonra Kontes büktüğü son mektubu meşale gibi kullanarak kâğıt yığınını tutuşturdu. Camusot elinde iki tutanak, kâğıtların alev alev yanışına bakakalmıştı. Sadece aşkının kanıtlarını yok etmekle meşgulmüş gibi görünen Kontes, gözucuyla da Yargıç'ı süzüyordu. Zamanını kolladı, hareketlerini hesapladı ve dişi kedi çevikliğiyle iki tutanağı kaptığı gibi ateşe attı. Camusot kâğıtları geri alınca da üstüne atlayarak alev almış kâğıtları tekrar kaptı. Boğuşurlarken Camusot bağırıp duruyordu:

"Madam! Madam! Bu tecavüzdür... Madam..."

O an odaya hızla biri girdi. Sérisy Kontu'nu arkasında Granville ve Bauvan'la gören Kontes çığlık attı. Ancak ne pahasına olursa olsun Lucien'i kurtarmak istediğinden, alevler yüzünden narin tenine yakı yapıştırılmış gibi hissetse de, kıskaç gibi sımsıkı tuttuğu, üzerine pul yapıştırılmış o korkunç belgeleri elinden bırakmıyordu. Camusot'nun da parmakları yanmıştı. Durumdan utanç duyar gibi olduğundan kâğıtları bıraktı. Geride bir tek, iki kavgacının ellerinden bırakmadıkları ve ateşten etkilenmemiş bir parça kalmıştı. Hikâyesini okumak zaman almış olsa da bu sahne aslında çok daha kısa bir zaman aralığında yaşanmıştı.

Gülünsün diye

Devlet bakanı, Camusot'ya, "Madam de Sérisy'yle aranızda ne gibi bir sorun olabilir?" diye sordu.

Yargıç cevap vermeden, Kontes gidip kâğıtları mum alevine tutarak ateşin tamamen yakıp kül etmediği mektup parçalarının üstüne fırlattı.

Camusot, "Madam Kontes aleyhinde suç duyurusunda bulunmak zorundayım," dedi.

Başsavcı bir Kontes'e, bir Yargıç'a bakarak, "Ne yaptı ki?" diye sordu.

Sosyetenin parlak ismi, yaptığı çılgınlıktan o kadar hoşnuttu ki elinin yandığını hissetmiyordu bile. Gülerek cevap verdi:

"Zabıt tutanaklarını yaktım. Suçsa, öyle olsun. Beyefendi o iğrenç karalamalarına yeniden başlayabilir."

Camusot, vakarını korumaya çalışarak, "Doğru..." dedi.

Başsavcı, "Tamam tamam," dedi, "böyle olması herkes için en hayırlısı. Ama sevgili Kontes, yargı söz konusu olduğunda her zaman bu şekilde rahat davranamazsınız, yoksa kim olduğunuza aldırmayabilirler."

Bauvan Kontu gülerek, "Mösyö Camusot, kimsenin direnemediği bir kadına karşı yiğitçe direndi, cüppenin şerefi kurtarılmış oldu!" dedi.

Başsavcı da güldü.

"Mösyö Camusot direndi mi?" dedi, "Öyleyse bayağı güçlüymüş, ben olsam Kontes'e direnmeye cesaret edemezdim!"

Yargıya yönelik bu vahim saldırı birden güzel bir kadının Camusot'nun bile güldüğü şakasına dönmüştü. Başsavcı o an bir adamın gülmediğini fark etti. Sérisy Kontu'nun tavrından ve yüz ifadesinden açıkça korkuya kapılan Mösyö de Granville, adamı bir kenara çekti.

"Dostum," dedi bakanın kulağına, "karar verdim; çektiğin şu üzüntü beni hayatımda ilk ve son defa olarak görevimden fedakârlık etmeye zorluyor."

Başsavcı zili çaldı, ayak işlerine bakan çocuk geldi.

"Mösyö de Chargeboeuf'e söyleyin, gelip beni görsün."

Genç bir stajyer avukat olan Mösyö de Chargeboeuf, başsavcının sekreteriydi.

Başsavcı, Camusot'yu bir pencere girintisine çekti. "Sayın Yargıç," dedi, "yazıhanenize dönün, bir zabıt kâtibiyle rahip Carlos Herrera'nın ifadesini yeniden hazırlayın. Zaten kendisi zaptı imzalamadığı için yeniden yazılmasında hiçbir sakınca yok. Yarın bu 'İspanyol diplomatını' Mösyö de Rastignac ve Bianchon'la yüzleştireceksiniz; onun, bizim Jacques Collin olmadığını söyleyecekler. Adam serbest kalacağından emin olacağın-

dan, ifadesini imzalayacaktır. Lucien de Rubempré'ye gelince... Hemen bu akşam serbest bırakın, çünkü zabıt tutanaklarının yok edildiğinden bahsedecek hali yok. Zaten benden öyle bir azar işitecek ki... Yarınki *Gazette des tribunaux* bu gencin derhal serbest bırakıldığını yazacak. Şimdi bir bakalım, adalet bu tedbirlerden zarar görüyor mu... Eğer İspanyol eski bir kürek mahkûmu ise, elimizde onu yeniden yakalamak, mahkemeye çıkarmak için binlerce yol var, çünkü İspanya'daki durumunu diplomasi yoluyla aydınlatacağız. Siyasi polis teşkilatı şefi Corentin bizim için onun izini kaybetmemeye bakacak, zaten biz de gözümüzü üstünden ayırmayacağız. Bu nedenle ona iyi davranın, tecriti de artık kaldırıp bu gece pistole yerleştirin... Henüz doğru olup olmadığı belirsiz ve zaten Lucien'in zararına olan yedi yüz elli bin franklık hırsızlık suçu için Kont'u, Sérisy Kontesi'ni Lucien'i öldürelim mi yani? İtibarını kaybetmektense o parayı kaybetmesi evla değil mi? Hele kendisiyle birlikte bir de devlet bakanını, bakanın karısını ve Maufrigneuse Düşesi'ni de uçuruma sürükleyecekse... Bu genç adam lekelenmiş bir portakal, onu çürütmeyin... Yarım saatlik bir iş, haydi sizi bekliyoruz. Şimdi saat üç buçuk. Yargıçlar arasında henüz çıkmamış olanlar vardır. Usulüne uygun bir takipsizlik kararı çıkartabilirseniz, bana haber verin... Olmazsa Lucien yarın sabaha kadar bekleyecek."

Camusot selam verip çıktı ama elindeki yanıklar daha yeni yeni kendini hissettirdiği için acı çeken Madam de Sérisy, Yargıç'ın selamını almadı. Başsavcı, Yargıç'la konuşurken derhal odadan fırlayan Mösyö de Sérisy küçük bir kavanoz balmumuyla geri dönüp karısının ellerine sürerken kulağına fısıldadı:

"Léontine, neden bana haber vermeden buraya geldiniz?"

"Cancağızım!" diye cevap verdi karısı kulağına, "Bağışlayın beni, delirmiş gibi görünebilirim ama söz konusu sadece ben değildim ki... İşin ucu size de dokunacaktı."

"Kaderde varsa sevin o genci, ama aşkınızı cümle âleme ilan etmeyin!" diye cevap verdi zavallı koca.

Mösyö de Granville, Kont Octave'la bir süre sohbet ettikten sonra Kontes'e döndü:

"Haydi bakalım sevgili Kontes, umarım bu akşam Mösyö de Rubempré'yi evinize yemeğe götürebilirsiniz."

Bu yarı vaat Madam de Sérisy'nin üstünde öyle güçlü bir etki yarattı ki kadın gözyaşlarına boğuldu.

Gülümseyerek, "Artık gözyaşım kalmadı sanıyordum..." dedikten sonra devam etti: "Mösyö de Rubempré'yi burada bekletemez miydiniz?"

"Buraya jandarmaların arasında gelmemesi için birkaç mübaşir bulmaya çalışacağım."

Kontes sesini ilahî bir müziğe dönüştüren bir heyecan dalgasıyla cevap verdi:

"Melek gibisiniz!"

"Ah bu kadınlar!" dedi Kont Octave içinden, "Bir içim su gibi, karşı konmaz kadınlar!"

Bir an karısını düşünerek hüzne kapıldı (Bkz. *Honorine* / "Özel Yaşamdan Sahneler").

Chargeboeuf, tam çıkarken Mösyö de Granville'i durdurdu. Başsavcı, gençle biraz konuşup *Gazette des tribunaux*'nun redaktörlerinden biri olan Massol'dan isteyeceği şeyler hakkında talimat verdi.

Genç sosyete züppesiyle ile şairin buluştuğu yer

Güzel kadınlar, bakanlar, yüksek hukukçular Lucien'i kurtarmak için seferber olurken, Lucien'in Conciergerie'deki durumu da şöyleydi:

Şair, gişeden geçerken zabıt kâtibine Mösyö Camusot'nun yazı yazmasına izin verdiğini söyleyerek tüy kalem, mürekkep ve kâğıt istemiş, Camusot'nun mübaşirinin hapishane müdürünün kulağına fısıldaması üzerine, gardiyan istenenleri getirmek üzere emir almıştı. Gardiyanın isteklerini temin edip kendisine getirinceye kadar geçen o kısacık süre içinde, Jacques Collin'le yüzleştirileceği düşüncesine dayanamayan zavallı genç adam karanlık düşüncelere boğuldu. Böyle zamanlarda intihar düşüncesi onda saplantıya dönüşüyordu. Daha önce de intihara teşebbüs etmiş, ama başaramamıştı. Bazı büyük "ruh doktorları"na göre, bazı bünyelerde intihar zihinsel bir bozukluğun son aşamasıdır. Oysa, Lucien tutuklandığından beri başka bir şey düşünemez olmuştu. Tekrar tekrar okuduğu Esther'in mektubu Romeo'nun Juliet'e kavuşma sahnesini düşündürerek ölme arzusunu iyice şiddetlendirdi. Sonunda şunları yazdı:

VASİYETNAMEMDİR

Conciergerie / 15 Mayıs 1830, bugün

Aşağıda imzası olan ben, Lucien Chardon de Rubempré, öldüğüm gün sahip olduğum taşınır taşınmaz bütün malvarlığımı, vasiyetname avukatımın yerine getirmesini rica ettiğim ödeme ve bağışların tutarı çıkarıldıktan sonra Angoulême'de

eski matbaacı David Séchard'ın karısı olan ablam Madam Eve Chardon'la David Séchard'ın çocuklarına bırakıyorum.

Mösyö de Sérisy'den işbu vasiyetname hükümlerinin yerine getirilmesi görevini kabul etmesini rica ediyorum.

1. Mösyö Carlos Herrera'ya üç yüz bin frank,

2. Mösyö Baron de Nucingen'e bir milyon dört yüz bin frank (Matmazel Esther'in evinde kaybolan paralar bulunacak olursa bu meblağdan yedi yüz elli bin frank düşülecektir) ödenecektir.

Matmazel Esther Gobseck'in mirasçısı olarak, kötü yoldan ve fuhuştan kurtulmak isteyen sokak kızlarına tahsis edilecek bir sığınma evi kurulması için Paris'teki hayır kurumlarına yedi yüz altmış bin frank hibe ediyorum.

Ayrıca, adı geçen hayır kurumlarına yüzde beşten otuz bin frank gelir getirecek bir tahvil satın almaları için gerekli meblağı da hibe ediyorum. Yıllık faizler her altı ayda bir, en fazla iki bin franklık bir borç yüzünden hapiste yatan mahkûmların serbest bırakılmaları için kullanılacak. Hayır kurumlarının yöneticileri, borç yüzünden hapse girenler arasından en namuslu olanları seçecek.

Mösyö de Sérisy'den Matmazel Esther için Doğu Mezarlığı'na dikilecek bir anıt için kırk bin frank tutarında bir meblağ ayırmasını rica ediyor ve yanına gömülmek istiyorum. Bu kabir eski zamanlardaki mezarlar gibi inşa edilecek ve dört köşe olacak. Kapağına uzanmış olarak beyaz mermerden heykellerimiz konulacak; aynı yastığa baş koymuş olacağız, ellerimiz birleşmiş ve gökyüzüne doğru kaldırılmış olacak. Mezarda kitabe olmayacak.

Sérisy Kontu'ndan evimde bulunan altın süs eşyamı hatıra olarak Mösyö Eugene de Rastignac'a iletmesini rica ediyorum.

Nihayet, bu cümleden olmak üzere, kütüphanemi vasiyetname vasime bağışlamak istiyorum, kabul buyurmasını rica ederim.

LUCIEN CHARDON DE RUBEMPRÉ

Bu vasiyetname Paris Kraliyet Mahkemesi Başsavcısı Granville Kontu'na yazılan bir mektupla beraber bir zarfın içine kondu. Mektup şöyleydi:

Sayın Kont,

Vasiyetnamemi size emanet ediyorum. Bu mektubu açtığınızda, ben artık hayatta olmayacağım. Özgürlüğümü geri alma arzusuyla Mösyö Camusot'nun tuzaklı sorularına öylesine korkakça cevap verdim ki masum olmama rağmen, yüz kızartıcı bir davaya müdahil edilebilirim. Aklandığımı, hiçbir suçum kalmadığını kabul etsek bile, yüksek tabakadaki insanların şahsımla ilgili kuşkularından sonra, yaşamak benim için daha da imkânsız hale gelecektir.

Lütfen ilişikteki mektubu açmadan rahip Carlos Herrera'ya verin. İtirafımı geri alıyorum, usulüne uygun olarak hazırladığım ilgili belgeyi yazımın arasına koydum. Lütfen bu belgeyi Mösyö Camusot'ya iletin.

Size gönderilen bir paketin mührünü açmaya cesaret edebileceklerini sanmıyorum. Buna güvenerek son bir kez daha saygılarımı sunuyor, size yazmamı merhum hizmetkârınıza cömertçe yaptığınız iyilikler için duyduğum minnetin bir işareti olarak görmenizi rica ediyorum.

Elveda

LUCIEN DE R.

RAHİP CARLOS HERRERA'YA

Sevgili Peder,

Sizden sadece iyilik gördüm ama size ihanet ettim. İstemeden yaptığım bu nankörlük beni öldürüyor. Siz bu satırları okurken ben artık hayatta olmayacağım, artık beni kurtarmak için yanımda olamayacaksınız.

Bana, çıkarım söz konusuysa, sizi sigara izmariti gibi yere fırlatarak ezip geçme hakkını tanımıştınız. Ama ben bu hakkı

aptalca kullandım. İçine düştüğü sıkıntıdan kurtulmak için Sorgu Yargıcı'nın kurnazca sorusuna aldanan manevi oğlunuz, evlat gibi benimsediğiniz çocuk, kendisini sizin bir Fransız hayduduyla aynı kişi olduğunuza inandırarak, ne pahasına olursa olsun sizi öldürmek isteyenlerin safında yer aldı. Oysa böyle bir şeyin imkânsız olduğunu biliyorum. Ama artık olan oldu.

Sizin kadar güçlü bir adamla, gücünün üstünde bir insan yapmak istediğiniz benim aramda bu son veda sırasında karşılıklı serzenişler olmamalı. Siz beni güçlü ve şan şeref sahibi bir insan yapmak isterken intiharın uçurumlarına sürüklediniz, hepsi bu. Uzun zamandır bir baş dönmesi yaşıyorum, tepemde süzülen geniş kanatların uğultusunu duyuyorum.

Zaman zaman söylediğiniz gibi, Habil'in de torunları var, Kabil'in de. Kabil insanlığın büyük dramı içinde muhalefet demek. Siz Âdem'den sonra, şeytanın ilk kıvılcımıyla Havva'yı tutuşturan ateşi körüklemeye devam ettiği Kabil'in soyundan geliyorsunuz. Bu soyun iblisleri arasından zaman zaman bütün insani güçlerin bir özeti olan ve yaşamları buldukları sonsuz düzlüklere bağlı o azgın çöl hayvanlarına benzeyen, cesametli korkunç tipler çıkar. Normandiya'nın göbeğinde aslanlar ne kadar tehlikeliyse bu insanlar da toplum içinde o kadar tehlikelidir. Onlara otlak lazımdır; sıradan insanları parçalar, enayilerin parasını yerler. Oyunları o kadar tehlikelidir ki sonunda, kendilerine can yoldaşı yaptıkları, taptıkları zararsız köpeği de öldürürler. Tanrı isterse, bu gizemli insanlar Musa, Attila, Charlemagne, Muhammed ya da Napoléon olur; ama kader bu devasa aygıtları içinde yaşadıkları kuşağın okyanuslarının dibinde paslanmaya terk ederse, ola ola ancak Pugaçov, Robespierre, Louvel ve Rahip Carlos Herrera olurlar. Hassas ruhlar üzerinde sonsuz bir güçleri olan bu insanlar, onları kendilerine çekerek öğütürler. Kendi tarzında yücedir bu, güzeldir. Ormanlarda çocukları büyüleyen göz alıcı renkli zehirli bitkidir. Kötülüğün şiiridir. Sizin gibi insanlar mağaralarda yaşamalı, oradan hiç çıkmamalıdır. Siz bana bu devasa hayatı ya-

şattınız, ben de hayattan payımı aldım. Bu yüzden artık başımı sizin numaralarınızın kördüğümünden kurtarıp kravatımın kaygan düğümüne uzatabilirim.

Hatamı telafi etmek için, başsavcıya ifademi geri aldığımı belirten bir belge gönderiyorum. Bu belgeden yararlanmaya bakın.

Usulüne uygun hazırlanmış vasiyetnamemdeki dileğim uyarınca, tarikatınıza ait olup, şahsıma beslediğiniz baba şefkati yüzünden ihtiyatsızca benim kullanımıma sunduğunuz meblağ tarafınıza iade edilecektir Sayın Peder.

O halde elveda, elveda muazzam şer ve yolsuzluk abidesi, elveda siz ki doğru yolda gitseydiniz Ximénès'ten, Richelieu'den daha büyük olurdunuz. Siz sözünüzü tuttunuz. Ancak ben, size borçlu olduğum bir rüyadaki sihirli şeyleri yaşadıktan sonra kendimi yeniden Charente'ın kıyısındaki halime dönmüş buluyorum. Ne yazık ki, bu nehir memleketimdeki gençlik hatalarımı boğmaya gittiğim nehir değil. Seine Nehri bu. Mezarımsa Conciergerie'de bir hücre...

Benim için üzülmeyin; size duyduğum nefret, duyduğum hayranlıktan hiç de aşağı kalmıyordu.

LUCIEN

AÇIKLAMA

Aşağıda imzası olan ben, Lucien de Rubempré, bugün Mösyö Camusot tarafından alınan ifademde yazılı olanları tamamen geri alıyorum.

Rahip Carlos Herrera sık sık kendisinin manevi babam olduğunu söylerdi, Yargıç'ın kuşkusuz başka bir anlam verdiği bu kelime beni de yanıltmıştır.

Diplomasiye bağlı birtakım karanlık ajanların politik bir amaçla ve İspanya ile Tuileries hükümetlerini ilgilendiren sırları yok etmek için Rahip Carlos Herrera'nın Jacques Collin isminde eski bir kürek mahkûmu olduğuna inanılmasını istedik-

lerini biliyorum. Ancak Rahip Carlos Herrera'nın kendisi bu konuyla ilgili olarak Jacques Collin'in hayatta olup olmadığına dair bir kanıt bulma çabasının dışında başka hiçbir açıklama yapmamıştır.

Conciergerie / 15 Mayıs 1830, bugün

LUCIEN DE RUBEMPRÉ

Hapishanede intihar etmenin zorlukları

İntihar humması Lucien'in zihnini bütün berraklığıyla açmış, yaratıcılık hummasına yakalanan yazarlar gibi eline müthiş bir işleklik kazandırmıştı. Eli o kadar çabuktu ki, bu dört mektup yarım saatlik bir zaman içinde yazıldı. Mektupları paket yaptı, kaşe hamurlarıyla yapıştırıp kapattı, coşkunun verdiği güçle parmağındaki armayı hamura bastırarak damgaladı ve paketi göze çarpacak biçimde taş zeminin orta yerine bıraktı. Lucien'in onca felaketle dibe vurduğu bu adaletsiz durumda vakarını daha fazla koruması elbette zordu. Şairin saf saf her şeye inanmasının sebep olduğu sonuçları sosyete züppesi gencin zekâsının silebileceği ölçüde belleğini her türlü yüz kızartıcı şeyden arındırıyor ve suç ortağına ettiği kötülüğü telafi etmiş oluyordu.

Lucien kimseyle görüştürülmeyen zanlıların konduğu tecrit hücrelerinden birinde kalmış olsaydı, planladığı şeyi gerçekleştirmesi imkânsız olurdu çünkü kesme taştan örülmüş bu dört duvar arasında eşya namına sahra

karyolasına benzeyen yatakla mühim ihtiyaçlar için ayrılmış kovadan başka bir şey yoktur. Tek bir çivi, bir sandalye, hatta bir tabure bile yoktur. Kamp yatağı o kadar sağlam bir şekilde raptedilmiştir ki, uzun uzadıya uğraşmadan yerinden bile oynatılamaz. Zaten demir parmaklıklı gözetleme penceresi daima açık tutulduğundan, bu uzun uğraşın gardiyanın gözünden kaçmaması imkânsızdır. Ayrıca, davranışları endişe uyandıran zanlılar jandarma ya da görevli tarafından göz hapsinde tutulur. Pistoldeki odalardaki ve yargıcın Paris yüksek sosyetesinden genç bir adama göstermek istediği teveccüh sonucu Lucien'in yerleştirildiği odadaki taşınabilir karyola, masa ve sandalye, kolay olmasa da bir intiharın gerçekleşmesinde işe yarayabilir. Lucien'in boynunda uzun lacivert ipek bir kravat vardı. Daha ifade vermekten dönerken, Pichegru'nün[1] isteyerek ya da yanlışlıkla kendisini nasıl öldürdüğünü düşünmeye başlamıştı. Ama insanın kendini asması için bir dayanak noktası ve ayakların yere değmemesi için vücutla zemin arasında yeterli genişlikte mesafe bulunması lazımdı. Oysa hücrenin avluya bakan penceresinde kanca yoktu ve dışarıdan takılıp perçinlenmiş demir parmaklıklarla Lucien arasında duvarın kalınlığı kadar mesafe bulunduğundan oradan da destek almak imkânsızdı.

Lucien yaratıcılığını kullanarak intiharını gerçekleştirmek için hemen bir plan yaptı. Pencerenin üst kısmındaki pervaz kendisinin avluyu görmesini engellediğine göre, gardiyanların hücrede neler olup bittiğini görmelerini de engellerdi. Pencerenin alt kısmındaki camların yerine iki kalın tahta çakılmış, üst kısım ise ikiye bölün-

1. Jean-Charles Pichegru (1761-1804). Fransız İhtilali generallerinden. Hücresinde kravatıyla boğulmuş bulunduysa da gerçekten intihar edip etmediği anlaşılamamıştır. (Ç.N.)

müştü. Her iki bölüm de birbirinden ayrı ama etraflarını çerçeveleyen kirişlerle birbirine tutturulmuş küçük camlarla kaplıydı. Lucien, masanın üstüne çıkarsa pencerenin camlı kısmına uzanabilir, oradan iki camı yerinden çıkarır ya da kırar, böylece birinci kirişin köşesinde kendine sağlam bir dayanak noktası bulabilirdi. Kravatını oradan geçirip sıkıca düğümlemeyi, kendi etrafında dönerek boynunu sıkmayı ve masaya bir tekme vurup kendinden uzaklaştırmayı planlıyordu.

Masayı sessizce pencereye yaklaştırdı, redingotuyla yeleğini çıkardı, sonra hiç duraksamadan masanın üstüne çıktı. Birinci kirişin üstündeki ve altındaki camları kıracaktı. Masaya çıkınca bir an avluya baktı, ilk defa gördüğü sihirli bir manzaraydı bu. Daha önce gördüğümüz gibi; Conciergerie'nin müdürü, Mösyö Camusot'dan Lucien'e çok iyi davranılması talimatını aldığından, girişi Argent Kulesi'ne bakan karanlık dehlizdeki iç bağlantı yollarından geçirmek suretiyle zarif genç adamın avluda volta atan suçlu güruhunu görmesini engellemişti. Bu havalanma avlusunu görmenin bir şairin ruhunu nasıl bir şiddetle sarstığını anlayacağız.

Sanrı

Conciergerie'nin havalanma avlusu rıhtım tarafında Argent ve Bonbec kuleleriyle sınırlanmıştır; dışarıdan bakılınca, iki kule arasındaki mesafe avlunun genişliğine denktir. Marchande Geçidi'nden temyiz mahkemesine ve Bonbec Kulesi'ne giden ve içinde hâlâ Saint-Louis'nin odasının olduğu söylenen Saint-Louis Geçidi, meraklısı-

na avlunun uzunluğu konusunda bir fikir verir, çünkü geçitle avlunun boyutları aynıdır. Tecrit hücreleri ve pistoller bu durumda Marchande Geçidi'nin altında yer almaktadır. Kraliçe Marie-Antoinette'in kaldığı zindan da bugünkü tecrit hücrelerinin altında bulunuyordu ve kraliçe duruşmalar için temyiz mahkemesi salonunda toplanan ihtilal mahkemesine bu geçidin dayandığı duvarlardan birine duvarın kalınlığınca açılan korkunç bir merdivenden getirilip götürülüyordu. Bu merdiven artık kapatılmıştır. Avlunun birinci katında Saint-Louis Geçidi'nin bulunduğu tarafında bir sıra gotik sütun göze çarpar. Kim bilir hangi devrin mimarları olabildiğince fazla mahkûmu barındırabilmek için bu harika galerinin sütun başlıklarını, kemer ve tonozlarını, sütun gövdelerini alçıyla, parmaklıklarla ve harçla tıkayıp doldurmak suretiyle sütunların arasına iki kat halinde göz göz odalar açmıştır. Bonbec'teki Saint-Louis'ye ait olduğu söylenen odanın altındaki döner merdivenden bu hücrelere çıkılır. Fransa'nın en yüce hatıralarına yönelik bu tecavüz bir çirkinlik abidesidir.

Lucien'in durduğu yükseklikten bakınca bu galeri ve Argent'la Bonbec'i birleştiren yapı bütününün ayrıntıları çaprazlamasına görülebiliyordu. Lucien, iki kulenin sivri külahlarını da gördü. Ağzı açık kaldı. Hayranlığından intiharını geciktirdi. Günümüzde sanrı olayları tıp tarafından o kadar yaygın kabul görüyor ki, duyularımızın aldanıp serap görmesi, zihnimizin bu tuhaf melekesi artık tartışma götürmüyor. Yoğunluğu nedeniyle saplantıya dönüşen bir duygunun baskısı altında insan kendini çoğu zaman afyonla, haşhaşla ya da azot protoksitin etkisiyle sürüklenebileceği bir halde buluyor. İşte o zaman hayaletler, hortlaklar ortaya çıkıyor, rüyalar cisimleşiyor, yok olan şeyler ilk halleriyle yeniden canlanıyor. Beyinde sadece düşünce halinde olan bir şey,

hayat bulmuş bir varlık ya da canlı bir yaratıya dönüşüyor. Düşüncenin canlı ve yaratıcı bir güç olduğunu kabul etmek o kadar itici geliyor ki bugün bilim, en uç noktasına varan şiddetli tutkuların etkisiyle beyne kan hücum ettiğine ve bu kan birikiminin insana oyunlar edip uyanıkken korkunç rüyalar görmesine neden olduğuna inanma eğilimindedir (Bkz. *Louis Lambert*, "Felsefi incelemeler").

Lucien, sarayı bütünüyle o ilkel güzelliği içinde gördü. Sıra sütunlar incecik, gencecik, taptaze oluverdi. Aziz Louis'nin yuvası eski haliyle belirince, sarayın Babilvari boyutlarına ve Şark esinli süslemelerine hayran kaldı. Bu müthiş manzarayı uygar yaratıcılığın şiirsel vedası olarak kabul etti. Ölmek için uğraşırken, kendi kendine Paris'te böyle bir harikanın nasıl olup da bilinmeden kaldığını soruyordu. O an iki Lucien vardı; Ortaçağ'da Aziz Louis'nin kemerlerinin ve küçük kulelerinin altında gezinen şair Lucien, bir de intihara hazırlanan Lucien.

Sosyetenin gözdesi kadının hayatındaki dram

Mösyö de Granville tam genç sekreterine talimatlarını vermişti ki, Conciergerie'nin müdürü belirdi. Başsavcı, müdürün yüzündeki ifadeden kötü bir şey olduğunu hissetti.

"Mösyö Camusot'yla görüştünüz mü?" dedi.

"Hayır Mösyö," diye cevap verdi müdür. "Kâtibi Coquart bana Rahip Carlos'un tecritten alınmasını ve Mös-

yö de Rubempré'nin serbest bırakılmasını söyledi, ama çok geç..."

"Aman Tanrım! Ne oldu?"

"Mösyö," dedi müdür, "bu mektup paketi felaketi size açıklar. Avludaki gardiyan pistol bölümünde kırılan bir cam sesi duymuş... Lucien'in yanındaki odada kalan tutuklu da avaz avaz bağırıyormuş, çünkü o zavallı gencin can çekiştiğini duymuş. Gardiyan, gördüğü manzara karşısında sapsarı kesilmiş... Zanlının, kravatını pencere demirine bağlayarak kendini astığını görmüş..."

Müdür alçak bir sesle konuşmuş olsa da, Madam de Sérisy'den kopan canhıraş feryat, olağanüstü durumlarda organlarımızın nasıl inanılmaz güçlerle donandığını kanıtlıyordu. Kontes ya konuşmayı işitmişti ya da içine doğmuştu; ama daha Mösyö de Granville arkasına dönmeden, Mösyö de Sérisy ile Mösyö Bauvan engel olup tutamadan, son sürat kapıdan fırladı ve doğru Marchande Geçidi'ne vardı. Oradan da La Barillerie Sokağı'na inen merdivenlere koştu.

Bir avukat, cüppesini, ayakkabı satılan, cüppe ve peruk kiralanan bu galeriyi uzun zaman tıkış tıkış dolduran o dükkânlardan birinin kapısına bırakmaktaydı. Kontes, Conciergerie'nin yolunu sordu.

"Aşağı inin ve sola dönün, giriş Saat Rıhtımı'nda, birinci kemer."

Satıcı kadın, "Kadın delirmiş..." dedi, "Peşinden gidip bakmalı."

Ama Léontine'i takip etmek mümkün değildi, adeta uçuyordu. Hiçbir güç harcamadan yaşayan sosyete kadınlarının hayattaki kriz anlarında böyle bir enerji kaynağını nereden bulduklarını açıklamak hekimlerin işidir. Kontes öyle bir hızla kemer altından gişeye atıldı ki, nöbetçi jandarma içeri girdiğini görmedi bile. Deli bir rüzgârla sürüklenen tüy gibi parmaklıklara attı kendini. Demir par-

maklıkları öyle bir öfkeyle salladı ki tuttukları elinde kaldı. İki parçayı göğsüne sapladı, kan fışkırırken, gardiyanların kanını donduran bir sesle bağırarak yere yığıldı:

"Açın! Açın!"

Anahtarcı koşup geldi.

"Açın! Başsavcı gönderdi beni... Ölüyü kurtarmaya..."

Kontes, La Barillerie Sokağı'ndan ve Saat Rıhtımı'ndan dolaşarak giderken, niyetini anlayan Mösyö de Granville ve Mösyö de Sérisy sarayın içinden Conciergerie'ye iniyorlardı ama çabuk davranmalarına rağmen, ancak Kontes'in birinci parmaklıkta düşüp bayıldığı ve karakoldan aşağı inen jandarmalar tarafından kaldırıldığı anda yetişebildiler. Conciergerie müdürünü görünce gişe açıldı, Kontes kaleme taşındı. Birden ayağa kalkıp ellerini kenetleyerek dizlerinin üstüne çöktü.

"Onu göreyim! Onu bir göreyim! Beyler, ne olursunuz... Kötü bir şey yapmayacağım! Ama eğer şurada ölüp gitmemi istemiyorsanız, bırakın ölü ya da diri Lucien'i bir göreyim... Ah sen de gelmişsin dostum... Ya ölürüm ya da..." Kontes yere yığıldı. "Çok yakışıklısın..." diye devam etti. "Seni seveceğim!"

"Buradan uzaklaştıralım!" dedi Mösyö de Bauvan.

Mösyö de Granville, Mösyö de Sérisy'nin kayıp gitmiş gözlerindeki niyeti okuyarak, "Hayır," dedi, "Lucien'in bulunduğu hücreye gidelim!"

Sonra Kontes'i tutup ayağa kaldırdı, koluna girdi. Bu arada öteki koluna da Mösyö de Bauvan girmişti.

Mösyö de Sérisy, müdüre döndü:

"Mösyö! Burada olanlar konusunda tek kelime duyulmayacak!"

"Hiç endişelenmeyin," diye cevap verdi müdür. "Yerinde davrandınız. Bu hanımefendi..."

"Karımdır..."

"Ah affedersiniz Mösyö! Peki... Hanımefendi delikanlıyı görür görmez muhtemelen bayılacaktır, bayılmışken bir arabaya bindirilip götürülebilir."

"Ben de öyle düşündüm," dedi Kont, "adamlarınızdan birini Harlay avlusuna gönderin. Adamlarım orada. Gişeye gelsinler, orada bir tek benim arabam durur..."

Kontes refakatçilerini şaşırtan bir cesaret ve enerjiyle, "Onu kurtarabiliriz!" diyordu. "Hayata döndürmenin yolları var..." İki hukukçuyu sürüklerken gardiyana da bağırıyordu: "Sallanmayın! Daha çabuk gidin, bir saniye üç insanın hayatına mal olabilir!"

Hücenin kapısı açılıp da Lucien'i elbiseleriyle portmantoya asılmış gibi görünce, önce tutup sarılmak için bir hamle yaptıysa da bir hırıltıyla boğulan çığlıklar arasında yüzüstü hücrenin zeminine düştü. Beş dakika sonra Kont'un arabasıyla konağa götürülüyordu. Evde boylu boyunca mindere yatırıldı. Kocası başucunda diz çökmüştü. Bauvan Kontu, Kontes'e ilk müdahaleyi yapması için doktor bulmaya gitmişti.

Her şey nasıl bitti?

Conciergerie'nin müdürü gişenin dış parmaklıklarını incelemekteydi. Bir yandan da kâtibine, "Hiçbir masraftan kaçınılmadı! Demir parmaklıklar dövmedir, denenmiştir, çok da pahalıya mal olmuştur... Saman çöpü gibi kırılıvereceği hiç akla gelir miydi!" diyordu.

Başsavcı, makamına dönünce sekreterine başka talimatlar vermek zorunda kaldı.

Neyse ki Massol daha gelmemişti.

Mösyö de Sérisy'nin evine gitmek için acele eden Mösyö de Granville'in çıkmasından birkaç dakika sonra, Massol gelip başsavcılık makamında meslektaşı Chargeboeuf'ü buldu.

"Azizim," dedi genç sekreter, "bana bir iyilik yapmak isterseniz, size yazdıracaklarımı gazetenizin yarınki sayısında adliye haberlerini verdiğiniz sütunda yayımlayın. Yazının başlığı size kalmış. Yazın bakalım!"

Şunları yazdırdı:

Matmazel Esther'in isteyerek kendini öldürdüğü anlaşılmıştır.

Mösyö Lucien de Rubempré'nin olay günü orada bulunmadığı kanıtlandığından, suçsuzluğu tutuklanmış olmasını daha da üzücü kılmış, bu genç adam, sorgu yargıcının salıverilme emri verdiği sırada apansız ölmüştür.

Genç stajyer, Massol'e, "Sizden istenen bu küçük hizmet konusunda tam bir ketumiyet göstermenizi tavsiye etmeme gerek yoktur herhalde azizim," dedi.

"Madem 'siz' bana güvenerek beni onurlandırıyorsunuz..." diye cevap verdi Massol, "İzninizle ben de size ne düşündüğümü söyleyeyim; bu haber adaletin itibarını zedeleyecek yorumlara yol açar..."

Genç başsavcılık stajyeri, Mösyö de Granville tarafından yetiştirilmiş geleceğin savcısı gururuyla, "Adalet bunları kaldıracak kadar güçlüdür," diye karşılık verdi.

"İzin verirseniz, iki cümleyle böyle bir tatsızlıktan kaçınabiliriz sayın avukat."

Ve avukat yazdı:

Bu trajik olayın adli işlemlerle hiçbir ilgisi yoktur. Zaman geçirmeden uygulanan otopsi, ölümün, son aşamasındaki bir

damar çatlamasının sonucu olduğunu göstermiştir. Eğer Mösyö Lucien de Rubempré tutuklanmasının etkisiyle hastalanmış olsaydı, ölümünün çok daha önce gerçekleşmesi gerekirdi. Oysa biz bu zavallı genç adamın tutuklanması sırasında üzgün olmak bir yana güldüğünü ve kendisini Fontainebleau'dan Paris'e getiren görevlilere hâkim önüne çıkarılır çıkarılmaz masum olduğunun anlaşılacağını söylediğini doğrulayabilecek durumdayız.

"Böylece her şey yoluna girmiş olmadı mı?" diye sordu adli muhabir.

"Haklısınız sayın avukat."

Massol kurnazca, "Başsavcı yarın size müteşekkir kalacak," diye karşılık verdi.

Görüldüğü gibi, hayatta yaşanan en büyük olaylar Paris gazetelerinin adli vakalar sütununda yarı yalan yarı gerçek birkaç satırla ifade edilmiş oluyor. Bunlardan çok daha önemli şeyler için bile sonuç aynıdır.

Şimdi, büyük okuyucu kitlesi kadar seçkin insanlar için de bu inceleme Esther ve Lucien'in ölümüyle tamamen bitmiş olamaz; belki Jacques Collin, Asya, Avrupa ve Paccard da, iğrenç varlıklarına rağmen, başlarına neler geldiği merak edilecek kadar ilgi çekiyorlardır. Zaten dramın son perdesinde, bu incelemenin konusu olan töre tasvirleri tamamlanmış olacak ve Lucien'in hayatının tuhaf bir şekilde iç içe geçtiği, ağır ceza zindanlarından ibretlik birkaç figürle yüksek tabakadan insanları harmanlayan, askıda kalmış çeşitli olayların nasıl sonuçlandığı da açığa çıkmış olacak.

4

Vautrin'in son kılığı

İki cüppe

Oda hizmetçisinin, insanların kritik durumlarda takındığı o yüz ifadesiyle içeri girdiğini gören Madam Camusot, "Ne var Madeleine?" dedi.

"Madam..." diye cevap verdi Madeleine, "Mösyö az önce Adalet Sarayı'ndan döndü ama yüzü çok bozuk... Öyle bir halde ki, Madam çalışma odasına gidip kendi görse, belki daha iyi olur."

"Bir şey söyledi mi?" diye sordu Madam Camusot.

"Hayır Madam ama Mösyö'nün yüzünü hiç bu halde görmemiştik... Sanki hastalanacakmış gibi; rengi sapsarı, çok berbat bir hali var ve..."

Madam Camusot cümlenin sonunu beklemeden odasından dışarı fırlayıp kocasının yanına koştu. Sorgu Yargıcı'nı bir koltukta oturmuş, bacaklarını uzatmış, başını koltuğun arkalığına yaslamış, ellerini aşağı sarkıtmış, yüzü sapsarı, gözleri şaşkın ve bayılacakmış gibi bir halde buldu.

Dehşete kapılan genç kadın, "Neyin var hayatım?" dedi.

"Ah Amélie'ciğim, feci bir şey oldu... Hâlâ titriyorum. Düşünebiliyor musun; başsavcı... Daha doğrusu Madam de Sérisy... Şey... Nereden başlasam, bilemiyorum..."

"Sondan başla!" dedi Madam Camusot.

"Tamam... Danışma meclisinde Mösyö Popinot, Lucien de Rubempré'nin salıverilmesini onaylayan raporum üzerine verilen takipsizlik kararının altına gerekli son imzayı atmıştı ki... Nasıl desem... Yani her şey tamamdı, zabıt kâtibi zaptın bir suretini götürüyordu, bu meseleden yakamı sıyıracaktım... Tam o anda mahkeme başkanı içeri girdi, karara şöyle bir baktı ve bana dönüp hem soğuk hem alaycı bir tavırla, 'Siz bir ölüyü salıveriyorsunuz, Mösyö,' dedi. Bu genç, M. de Bonald'ın deyişiyle çoktan doğal yargıcın huzuruna çıkmış. Ani bir beyin kanamasından...' Kaza olduğunu düşünerek rahat bir nefes aldım...

Mösyö Poinot, 'Yanlış anlamadıysam, bir Pichegru felci söz konusu sayın başkan...' dedi.

Başkan o ciddi tavrıyla devam etti:

'Beyler, şunu iyi bilin ki Lucien de Rubempré adlı genç dışarıya karşı anevrizmadan ölmüş olacak.'

Hepimiz birbirimize baktık.

Başkan bana dönüp, 'Bu üzücü olaya yukarıdan insanlar karışmış durumda,' dedi, 'gerçi siz sadece görevinizi yaptınız ama kendi iyiliğiniz dua edin de Madam de Sérisy aldığı darbe yüzünden aklını kaçırmış olmasın! Kendinden geçmiş bir halde evine götürdüler. Başsavcımızla görüştüm, yaşadığı üzüntü beni de çok üzdü.'

Sözünü bitirirken de kulağıma eğilip, 'Baltayı taşa vurdunuz azizim Camusot!' demez mi!

Kapıdan çıkarken yürüyecek mecalim kalmamıştı hayatım. Bacaklarım öyle titriyordu ki sokağa çıkmaya cesaret edemedim, gidip yazıhanemde istirahata çekildim. Bu talihsiz sorgulamanın dosyasını düzenleyen Coquart bana alımlı bir kadının Conciergerie'ye zorla girdiğini, delice âşık olduğu Lucien'in hayatını kurtarmak istediğini ve oğlanı pistolün penceresine kravatıyla asılmış

bulunca düşüp bayıldığını anlattı. Laf aramızda, aslında bal gibi de suçlu olan bu talihsiz gencin intiharına ifadesini alırken takındığım tavrın neden olduğu düşüncesi adliyeden ayrıldığımdan beri yakamı bırakmadı... Her an bayılacak gibi oluyorum..."

"İyi de zanlının biri hücresinde kendini astı diye katil sayılacak değilsin herhalde... Hem zaten adamı serbest bırakmışsın!" diye bağırdı Madam Camusot. "Bana göre, sorgu yargıçları altlarındaki atı çatlatan generaller gibidir! O kadar işte."

"Sevgilim, böyle benzetmeler ancak şakada söylenir, ama şimdi şakanın sırası değil. Bu vakada ölü, dirinin canına okuyor. Lucien tabutunda umutlarımızı da alıp götürdü..."

Madam Camusot son derece alaycı bir edayla, "Sahi mi?" dedi.

"Evet, meslek hayatım bitti. Ömrümün sonuna kadar Seine mahkemesinde basit bir yargıç olarak kalacağım. Mösyö de Granville bu uğursuz olaydan önce de soruşturmanın aldığı seyirden hiç memnun değildi zaten. Ama mahkeme başkanına söylediği söz, Mösyö de Granville başsavcı olarak kaldıkça terfi yüzü görmeyeceğimi kanıtladı!"

Terfi etmek... İşte o korkunç kelime, günümüzde bir yargıcı memura dönüştüren o fikir...

Eskiden yargıçlar ona buna bakmaksızın yargıçlık mertebesine yükselirlerdi. Üç-dört başkanlık kadrosu parlamentodakilerin yükselme hırsı ve emelleri için yeterliydi. Paris'te ya da Dijon'da bir mahkeme üyeliği bir Brosses'u da, bir Molé'yi de memnun edebiliyordu. Kendisi de bir servet eden bu görevin şanına yaraşır bir şekilde yürütülebilmesi için büyük bir servete sahip olmak gerekiyordu. Paris'te parlamentoya giremeyen yüksek hukukçuların emellerini sadece üç makam süslerdi; ge-

nel kontrolörlük, mühürdarlık (adalet bakanlığı) ve şansölye cüppesi. Parlamentoların daha altında, daha alt kademelerde hukuk ve ceza mahkemesi başkanı hayatı boyunca koltuğunda oturmaktan mutlu olacak kadar büyük bir şahsiyet sayılıyordu. 1829'da bütün serveti aldığı maaş olan Paris Kraliyet Mahkemesi'ndeki bir üyenin konumuyla 1729'da bir parlamento üyesinin durumunu bir karşılaştırın; aradaki fark çok büyüktür! Paranın dünyanın her yanında tek teminat haline getirildiği günümüzde, yargıçların eskisi gibi büyük servetlere sahip olması zorunluluğu kaldırıldı. Bu yüzden de makam üstüne makam ekleyip hem milletvekili hem ayan azası, hem yargıç hem kanun koyucu olarak, asıl parlamaları gereken makamı bırakıp başka pozisyonlar aracılığıyla öne çıkmaya çalıştıklarını görüyoruz.

Bir de yargıçlar, tıpkı ordudaki ya da idari sınıflardaki gibi terfi etmek için kendilerini gösterme peşindeler.

Bu düşünce, yargıcın bağımsızlığına gölge düşürmese bile çok yaygın. Çok da doğal bulunuyor. Yargıçların kamuoyunda eski haşmetinden çok şey kaybetmiş olması, bunun bir sonucu. Maaşları devlet tarafından ödenen rahiplerle yargıçlar devlet memuru seviyesine iniyorlar. Kazanılacak rütbe yükselme hırsını körüklüyor, yükselme hırsı ise beraberinde iktidara hoş görünme sonucunu getiriyor; sonra günümüzdeki eşitlik kavramı yargıçla yargılanacak kişiyi bir tutup aynı sosyal düzleme yerleştiriyor. Her alanda ilerleme yaşandığı iddia edilen XIX. yüzyılda her toplum düzeninin iki temel direği olan din ve yargı zayıflamıştır.

Amélie, Camusot'ya döndü:

"Peki ama neden terfi etmeyecekmişsin ki?"

Kadın, kendi yükselme hırsını taşıttığı ve bir alet gibi oynadığı adamı canlandırmak gerekliliğini hissederek muzip bir edayla baktı. Sonra zanlının ölümünü hiç

umursamadığını çok iyi resmeden bir el hareketiyle devam etti:

"Bu kadar umutsuzlanacak ne var ki? Bu intihar, Lucien'in iki düşmanını çok sevindirecek; Madam d'Espard ile kuzeni Kontes Châtelet'yi. Madam d'Espard'ın adalet bakanıyla arası çok iyi, onun vasıtasıyla Majestelerinden bir görüşme koparabilir, bu olaydaki sırrı kendisine açabilirsin. Yani, adalet bakanı senden yana olursa, mahkeme başkanından ve başsavcıdan korkacak neyin var?"

"Peki ya Mösyö ve Madam de Sérisy..." diye bağırdı zavallı Yargıç. "Söyledim ya, Madam de Sérisy delirmiş! Buna sebep de benmişim!"

Madam Camusot gülerek, "E, madem delirdi, sana ne zararı dokunabilir ki a yargıdan yoksun Yargıç!" diye bağırdı. "Hadi bakalım, şimdi bana bugün olanları baştan sona bir anlat da durumu görelim."

Camusot anlatmaya başladı:

"Tam o bahtsız gencin ifadesini alıp ona sözde İspanyol Rahip'in Jacques Collin'in ta kendisi olduğunu itiraf ettirmişken, Maufrigneuse Düşesi ile Madam de Sérisy'den bir not geldi. Uşakla yolladıkları notta Lucien'i sorgulamamamı rica ediyorlardı. Oysa her şey olup bitmişti bile..."

"Sen gerçekten aklını kaçırmışsın!" dedi Amélie; "Zabıt kâtibine kendin kadar güvenirsin, hemen Lucien'i geri getirtir, ustalıkla yatıştırır, sorgulamadaki ifadesini düzeltebilirdin!"

Mesleğinin hafife alınmasına gelemeyen Camusot, "Yani senin de Madam de Sérisy'den hiç farkın yok!" dedi, "Adaletle alay ediyorsun! Madam de Sérisy zabıt tutanaklarını alıp ateşe attı!"

"Aşk olsun kadına! Bravo doğrusu!" diye bağırdı Madam Camusot.

"Madam de Sérisy bana Maufrigneuse Düşesi'yle ikisinin yakınlığını kazanmış bir genç adamın bir kürek mahkûmunun yanında cinayet mahkemesinin sıralarına gönderilmesine seyirci kalmaktansa Adliye Sarayı'nı havaya uçuracağını söyledi," dedi.

Amélie üstünlüğünü hissettiren gülümsemesini tutamayarak, "Ah Camusot," dedi, "durumun bir harika..."

"Harika ya, ne demezsin!"

"Sen görevini yaptın..."

"Maalesef... Hem de Malaquais Rıhtımı'nda karşılaştığım Mösyö de Granville'in sinsi ve ikiyüzlü uyarılarına rağmen..."

"Bu sabah mı?"

"Bu sabah!"

"Saat kaçta?"

"Saat dokuzda."

"Ah Camusot, ah!" dedi Amélie ellerini kavuşturup ovuşturarak, "Ben sana her an her konuda dikkatli ol deyip durmuyor muyum! Tanrım, adam adam değil ki sürükleyesin; adam moloz arabası! Başsavcı belli ki yoluna bilerek çıkmış... Sana tavsiyeler vermiştir herhalde."

"Evet..."

"Sen de anlamadın! Eğer kulağını dört açmazsan, hayatı boyunca hiçbir sorgulama yapamayan bir sorgu yargıcı olarak kalırsın!"

Amélie o an karşılık vermek isteyen kocasını susturdu:

"Aklını başına topla da beni dinle! Sana göre mesele bitti mi yani?"

Camusot, bir gözbağcıya şaşkın şaşkın bakakalan köylü bakışıyla karısına baktı.

"Maufrigneuse Düşesi'yle Sérisy Kontesi de işin içinde olduğuna göre, bu ikisini hamin olarak görmelisin..." diye devam etti Amélie. "Bak şimdi... Madam d'Espard senin için adalet bakanıyla bir görüşme ayarlar, sen de ona işin aslını anlatırsın. Kral'ın da çok hoşuna gidecektir çünkü hükümdarlar halının altına süpürülenleri görmeye ve halkın ağzı açık seyirci kaldığı olayların içyüzünü öğrenmeye bayılır. O zaman ne Başsavcı'dan korkmana gerek kalır, ne Mösyö de Sérisy'den..."

Yargıç'ın cesareti yerine gelmişti. "Hazine gibi kadınsın!" diye bağırdı. "Sonuçta, Jacques Collin'i ininden çıkardım ya, cinayet mahkemesine gönderirim, hesap verir. Cinayetlerini bir bir ortaya sereceğim. Böyle bir dava, bir sorgu yargıcının meslek hayatında bir zaferdir..."

Amélie, kocasının Lucien de Rubempré'nin intiharıyle sürüklendiği manevi ve fiziksel çöküntüden sıyrıldığını görerek keyiflendi. "Camusot," dedi, "başkan sana baltayı taşa vurdun demiş ya... Şimdi de fazla uçuyorsun... Hâlâ yanlış yoldasın hayatım!"

Sorgu Yargıcı ayakta durmuş, aptal aptal karısına bakıyordu.

"Tamam, Kral ve adalet bakanı meselenin içyüzünü öğrenince çok memnun olacak ama bir yandan da liberal görüşlü avukatların iddianameleriyle Sérisy'lerin, Maufrigneuse'lerin ve Grandlieu'lerin, özetle doğrudan ya da dolaylı olarak bu davaya karışmış herkesin kamuoyunun ve cinayet mahkemesinin parmaklıklarına sürüklendiğini görerek de çok kızacaklar."

"Hepsi de işin içinde! Elime düştüler!" diye bağırdı Camusot.

Ayağa kalkan Yargıç, çalışma odasında, tiyatroda zor

bir durumdan paçayı sıyırmanın çarelerini arayan Sganarelle gibi volta atmaya başladı.

Sonra karısının karşısına dikilerek, "Aklıma bir şey geldi Amélie!" dedi. "Ufak gibi görünüyor ama içinde bulunduğum durumda büyük önem taşıyor. Bir düşün sevgilim; Jacques Collin denen bu adam tam bir hilekârlık, kılık değiştirme, dolap çevirme abidesi... Gayya kuyusu gibi bir adam... Nasıl desem? Adam forsa zindanlarının Cromwell'i! Böyle numaracı herif görmedim, beni bile neredeyse atlatıyordu! Ama sorgulamada küçücük bir ipucu yakaladın mı, yumağı da bulursun; onunla beraber en karanlık vicdanların, en içinden çıkılmaz olayların dehlizlerinde dolaşmaya başlarsın... Jacques Collin beni Lucien de Rubempré'nin evinde el konulan mektupları karıştırırken görünce, gözucuyla başka bir paket daha var mı diye baktı ve farkında olmadan memnuniyetini ele verdi. Bir hazinenin değerini ölçüp tartan o hırsız bakışı, içinden, 'Benim de silahlarım var,' diyen o zanlı davranışı bana bir sürü şey anlattı. Tek bir bakışmaya emniyet kilidi kadar çetrefilli entrikaları faş eden sayısız sahneler sığdırmak biz yargıçlara, zanlılara, bir de siz kadınlara mahsustur. İnsan bir saniyede içinden ciltler dolusu şüphe geçirir! Ürkütücü bir şeydir bu, bir göz kırpışta hayat ya da ölüm demektir. Herifçioğlunun elinde başka mektuplar da olmalı diye düşündüm. Sonra kafam meseledeki başka ayrıntılara takılınca önemsiz gibi görünen bu küçük olayı ihmal ettim, çünkü iki zanlıyı yüzleştireceğimi ve sorgulamadaki o noktayı daha sonra aydınlatabileceğimi sanıyordum. Ama kendisi gibi aşağılık heriflerin âdeti veçhile Jacques Collin'in o yakışıklı delikanlının başa bela açabilecek mektupları emin bir yere koyduğuna kesin gözüyle bakıyorum. Lucien de ne Lucien'miş ama, sevmeyen kalmamış..."

Yüzü aydınlanan Madam Camusot, "Bir de kalkmış

korkudan titriyorsun Camusot!" diye bağırdı. "Sen benim sandığımdan da çabuk Kraliyet Mahkemesi'nde şube reisi olursun! Haydi bakalım! Herkesi memnun edecek biçimde hareket etmelisin, çünkü mesele o kadar ciddi bir hal alıyor ki onu bizden ÇALABİLİRLER!"

Camusot şaşkın şaşkın bakınca Amélie devam etti:

"Madam d'Espard'ın Mösyö d'Espard'a açtığı hacir davasında görev Popinot'nun elinden alınıp sana verilmedi mi? Tamam işte... Mösyö ve Madam de Sérisy'nin onuruyla çok yakından ilgilenen Başsavcı da davayı Kraliyet Mahkemesi'ne sevk edip sorgulamanın yeni baştan yapılması için kendi adamlarından birini atayamaz mı?"

"Aa, şuna da bakın! Sevgilim, ceza hukukunu nerede okudun sen?" diye bağırdı Camusot. "Bilmediğin şey yok, benim ustam sensin..."

"Ne yani, Mösyö de Granville, Jacques Collin denen o herifin kendisine liberal eğilimli bir avukat bulup savunmasını yaptıracağından korkmaz mı sanıyorsun? Yarın sabah olsun bak! Çünkü avukatlar adamı savunabilmek için üste para teklif eder. Bu hanımlar da tehlikede olduklarını en az senin kadar biliyor. Gidip Başsavcı'yla konuşacaklardır. Savcı desen, o kürek mahkûmunun, Matmazel de Grandlieu'nün nişanlısı, Esther'in sevgilisi, Maufrigneuse Düşesi'nin eski âşığı, Madam de Sérisy'nin bir tanesi Lucien de Rubempré ile olan yakın ilişkisi yüzünden bu ailelerin suçlular safına sürükleneceğini çoktan görmüş durumda. Onun için, ne yapıp edip hem Başsavcı'nın sevgisini hem de Mösyö de Sérisy'nin, Markiz d'Espard'ın, Châtelet Kontesi'nin minnettarlığını kazanmalısın. Grandlieu ailesinin ve Madam de Maufrigneuse'ün himayesini sağlama almalı, başkanının sana iltifatlar yağdırmasını sağlamalısın. D'Espard, de Maufrigneuse ve Grandlieu hanımefendileriyle ben ilgileneceğim. Sen yarın sabah Başsavcı'ya gideceksin. Mösyö de

Granville karısından ayrı yaşayan bir adam, on yıl kadar Matmazel de Bellefeuille diye biriyle metres hayatı yaşadı, ondan evlilik dışı çocukları oldu, değil mi? Bak işte, Başsavcı da evliya sayılmaz. Sonuçta bir erkek; baştan çıkarılabilir, bir yerden açık verecektir, zayıf noktasını keşfetmek, okşamak lazım. Git ona danış, meselenin ne kadar tehlikeli olduğunu göster. Ne bileyim işte, onu da bu işe bulaştırmaya çalış... İşte o zaman..."

Camusot karısını belinden kavrayıp göğsüne bastırarak araya girdi:

"Olmaz; asıl yapmam gereken şey, ayağının türabı olmak!" dedi. "Amélie! Sen benim kurtarıcımsın!"

"Seni Alençon'dan Mantes'a, Mantes'tan Seine barosuna sürükleyen kim? Benim," diye cevap verdi Amélie. "Telaşa gerek yok. Şu andan tezi yok beş yıl içinde başkan karısı olmak istiyorum ben. Ama kediciğim, sen de bir karara varmadan önce enine boyuna düşün artık. Yargıçlık mesleği tulumbacılık değil ki... Sanki evrak alev aldı da yangından mal kaçırıyorsun! Düşünecek bol bol zamanınız var. Zaten o yüzden sizin konumuzdakilerin salaklığı bağışlanamaz..."

Yargıç uzun bir suskunluktan sonra, "Benim bütün kozum sahte İspanyol Rahip'in Jacques Collin'le aynı kişi olması," dedi. "Bu tesbitin gerçekliği kanıtlandıktan sonra, tahkikatı Kraliyet Mahkemesi üstlense bile, olay hiçbir hukukçunun görmezden gelemeyeceği tartışılmaz bir dava haline gelecek. Kedi kuyruğuna teneke bağlayan çocuklar gibi yapacağım; dava hangi mahkemede görülürse görülsün, Jacques Collin'in tenekeleri gittiği yeri çın çın çınlatacak."

"Bravo!" dedi Amélie.

"Başsavcı da bir başkasıyla değil, benimle anlaşmak isteyecek, çünkü Saint-Germain semtinin kalbinin üstünde asılı duran Demokles'in kılıcını kaldırabilecek tek

kişi benim! Ama bu harika sonucu elde etmenin ne kadar zor olduğunu bilemezsin... Az önce Başsavcılık'ta Başsavcı'yla anlaştık, Jacques Collin'i kendini nasıl tanıtıyorsa öyle kabul edeceğiz, yani Toledo Ruhaniler Meclisi'nden bir din adamı olarak, Carlos Herrera olarak; adamın diplomatik elçi niteliğini kabul etmekte ve İspanya Büyükelçiliği'nin ona sahip çıkmasına izin vermekte de uzlaşmaya vardık. Ben Lucien de Rubempré'yi serbest bırakan raporu bu planın arkasından hazırladım, sorgudaki ifadelerini yeniden düzenleyip onları kar gibi bembeyaz yaptım. Yarın Mösyö de Rastignac, Bianchon ve bilmem daha kimler, güya Toledo Kraliyet Ruhani Meclisi'ne bağlı bir din adamıyla yüzleştirilecek; on yıl önce bir burjuva pansiyonunda Vautrin adı altında tanıdıkları bu adam tutuklanırken orada olmalarına rağmen, onun Jacques Collin olmadığını söyleyecekler..."

Bir an bir sessizlik çöktü, bu arada Madam Camusot inceden inceye düşünmekteydi.

"Zanlının Jacques Collin olduğundan emin misin?" diye sordu.

"Eminim," diye cevap verdi Yargıç. "Başsavcı da emin."

"O halde, tırnaklarını göstermeden Adalet Sarayı'nda olay çıkarmaya çalış! Adamın hâlâ tecritteyse hemen git, Conciergerie'nin müdürünü gör ve herkesin kürek mahkûmunun orada olduğunu öğrenmesini sağla. Sen çocukları taklit etmeyi bırak da, mutlak idareyle yönetilen ülkelerdeki güvenlik teşkilatlarını taklit et; hükümdara karşı sahte komplolar düzenler, sonra da bu komploları ortaya çıkarmakla öğünüp ne kadar vazgeçilmez olduklarını göstermek için her şeyi yaparlar. Üç aileyi tehlikeye at ki onları kurtarma zaferi de senin olsun!"

"Ah ne büyük mutluluk!" diye haykırdı Camusot. "Kafam o kadar karışık ki az kalsın unutuyordum. Jacques Collin'i pistole koyma emrini Conciergerie'nin Müdürü

Mösyö Gault'ya Coquart götürdü. Bu arada Jacques Collin'in düşmanı Bibi-Lupin'in çabaları sayesinde bizim kürek mahkûmunu tanıyan üç suçlu La Force'tan Conciergerie'ye nakledildi. Collin yarın sabah orta avluya inecek olursa seyret artık şamatayı..."

"Neden?"

"Hayatım, kürektekiler paralarını Jacques Collin'e emanet etmiş. Hatırı sayılır miktarlar. Ancak adamın, ölen Lucien'i şatafat içinde yaşatmak uğruna bu paraları harcadığı söyleniyor. Hesap soracaklar. Bibi-Lupin bana bunun bir katliama dönüşeceğini, gardiyanların duruma müdahale etmek zorunda kalacaklarını söyledi. Sır da böylece ortaya çıkmış olacak. Jacques Collin kim vurduya da gidebilir. Adliyeye erkenden gidersem, kimlik teşhisiyle ilgili tutanağı hazırlayabilirim."

"Ah, alacaklıları seni şu adamdan bir kurtarabilselerdi! O zaman sana tuttuğunu koparan bir adam gözüyle bakarlardı! Mösyö de Granville'in evine gitme sen, yazıhanesinde bu müthiş silahla onu bekle! Saraydan ve bakanlıklardan çok hatırlı üç ailenin üzerine doğrultulmuş bir top bu. Atak ol, Mösyö de Granville'e Jacques Collin'i La Force'a sevk ettirerek sizi ondan kurtarmasını teklif et. Oradaki forsalar kendilerine ihanet edenlerden kurtulmasını çok iyi bildikleri söyle. Ben Maufrigneuse Düşesi'ne gideceğim, o da beni Grandlieu'lere götürecek. Belki Mösyö de Sérisy'yi de görürüm. Etrafı velveleye verme de bana güven. En önemlisi de, bana anlayacağım şekilde iki satır yazarak İspanyol Rahip'in hukuken Jacques Collin olarak tanınıp tanınmadığını bildir. İşlerini saat ikide Adalet Sarayı'ndan çıkacak gibi hazırla. Ben sana adalet bakanından özel bir görüşme ayarlayacağım. Belki kendisi Markiz d'Espard'ın evinde olur."

Camusot ayakta dikilmiş, hayran hayran Amélie'ye

bakıyordu. Kurnaz kadın gülümseyerek sözünü tamamladı:

"Haydi yemeğimizi yiyelim. Sen de neşelen artık. Bak, gördün mü; Paris'e geleli daha iki yıl oldu, yıl sonu gelmeden mahkeme üyesi oluyorsun... Kediciğim, oradan sarayda bir daire başkanlığına giden yol politik bir davada görülen bir hizmete bakar."

Bu baş başa konuşma, bu incelemenin son kahramanı olan Jacques Collin'in attığı her adımın, en küçük bir sözünün, ölen kıymetlisini içlerine soktuğu ailelerin onurunu ne kadar ilgilendirdiğini gösteriyor.

Manyetizma gözlemleri

Lucien'in ölümü ve Sérisy Kontesi'nin Conciergerie'yi basması çarkın dişlilerinde o kadar büyük bir karışıklık yaratmıştı ki müdür, sözde İspanyol Rahip'in tecrit durumunu kaldırmayı unutmuştu.

Gerçi adliye kayıtlarında başka örnekleri de vardır ama davanın sorgulanması sırasında bir zanlının ölmesi; gardiyanların, mübaşirin ve müdürün sükûnetlerini kaybedip işlerini yapamaz hale gelmelerine neden olacak kadar seyrek görülen bir olaydır. Gene de onlar için asıl büyük olay bir anda bir cesete dönüşen o yakışıklı genç değil, gişenin birinci parmaklıklarının dövme demir çubuklarının bir sosyete kadınının narin parmakları arasında kırılıvermesiydi. Başsavcı ile Kont Octave de Bauvan, bayılan karısını götüren Sérisy Kontu'nun arabasıyla gider gitmez hapishane müdürü, zabıt kâtibi ve gardiyanlar gişenin etrafında toplandılar. Bu arada Lucien'in ölüm

raporunu vermesi ve talihsiz gencin oturduğu semte bağlı "ölü doktoru"yla anlaşması için çağrılan hapishane Doktoru Mösyö Lebrun'ı de göndermişlerdi.

Paris'te her belediye bölgesinde vefat olaylarını yerinde tesbit edip nedenlerini araştıran doktorlara "ölü doktoru" denir.

Mösyö de Granville kendine has keskin görüşüyle itibarları tehdit altındaki ailelerin onurunu düşünerek, Lucien'in ölüm belgesini merhumun oturduğu Malaquais Rıhtımı'nın bağlı olduğu belediyeden çıkarttırmayı ve cenazesinin evinden alınıp cenaze töreninin yapılacağı Saint-Germain-de-Pres Kilisesi'ne götürülmesini gerekli bulmuştu. Mösyö de Granville, sekreteri Mösyö de Chargeboeuf'e bu meseleyle ilgili gerekli talimatı vermişti. Lucien'in ölüsü evine gece taşınacaktı. Genç sekreter zaman kaybetmeden belediyeyle, kiliseyle ve cenaze işleriyle anlaşmakla görevlendirilmişti. Lucien cümle âleme özgür ve evinde ölmüş gibi gösterilecek, cenaze alayı evinden yola çıkacak, dostları tören için evine çağrılacaktı.

Yani Camusot içi rahatlayarak gözü yükseklerdeki eşiyle yemek masasına otururken, Conciergerie'nin müdürü ile Hapishane Doktoru Mösyö Lebrun da demir parmaklıkların zayıflığına ve sevdalı kadınların gücüne yanarak gişenin dışına çıkmışlardı.

Doktor gişeden ayrılırken müdür, Gault'ya, "Tutkuları yüzünden aşırı tahrik olan bir insanın sahip olduğu sinirsel gücün sınırını asla tahmin edemiyorsun," diyordu. "Dinamik ve matematikte bu gücü ölçecek ne bir işaret var ne de bir hesap sistemi. Bakın, dün beni titreten ve az önce o ufak tefek hanımefendinin gösterdiği korkunç fiziksel gücün kaynağını aydınlatacak bir deneyime tanık oldum..."

"Şunu bana anlatsanıza," dedi Mösyö Gault, "çünkü

manyetizmayla ilgilenmek gibi bir zaafım var. İnanmıyorum ama merakımı kurcalıyor."

Doktor Lebrun devam etti:

"Manyetizmacı bir doktor –çünkü aramızda manyetizmaya inanan doktorlar da var– bana bir olay anlattı. Benimse şüphelerim vardı. Bunun üzerine olayı benim üzerimde denemeyi teklif etti. Manyetizmanın varlığını ispatlayan o sinir krizlerinden birini kendi üzerimde yaşama fikri beni meraklandırmıştı, razı oldum. Olay buydu. Üyeleri birbiri ardınca bu şüpheye yer bırakmayan deneyimden geçirilseydi acaba bizim tıp akademisi ne derdi, bilmek isterdim. Eski dostum..."

Doktor Lebrun parantez içinde bu doktorun Mesmer'den beri görüşleri yüzünden fakülteden baskı gören yaşlı bir adam olduğunu söyledi. "Yetmiş-yetmiş iki yaşlarında, adı da Bouvard. Kendisi bugün hayvanlar üzerinde manyetizma doktrininin babası. Ben bu iyi insanın oğlu gibiyim, durumumu ona borçluyum. Saygıdeğer ihtiyar Bouvard bana manyetizmacı tarafından harekete geçirilen sinirsel gücün, insanın belli yasalara tabi olması yüzünden sonsuz olmadığını, ama bu gücün tıpkı mutlak ilkeleriyle hesaba kitaba gelmeyen doğa güçleri gibi geliştiğini kanıtlamayı önermişti.

'Mesela,' demişti, 'uyanık haldeyken bir uyurgezere bileğini ver, bileğini kabul edilebilir belli bir gücü aşmadan sıkacaktır ama çok saçma bir yaklaşımla uyurgezerlik denen haldeyken, daha doğrusu hipnotizma halindeyken aynı kişinin parmaklarını demirci makası gibi hareket ettirme gücüne sahip olduğunu göreceksin.'

Evet Mösyö, bileğimi, Bouvard'ın karşı çıktığı bir terim olan 'uyutulmuş' değil de, 'izole edilmiş' kadının bileğine koydum, yaşlı adam kadına bileğimi bütün gücüyle hiç ara vermeden sıkmasını emredince, parmak uçlarımdan az kalsın kan fışkıracaktı. O zaman durması-

nı rica ettim. İşte bakın; bu bilezik gibi iz üç aydan önce geçmez!"

Mösyö Gault bir yanık izi gibi duran halka şeklindeki kızarıklığa bakarak, "Olur şey değil!" dedi.

Doktor devam etti:

"Sevgili Gault, etimi demir bir kasnağa geçirip, bir çilingire somunla vidalatsalar, o madenî kıskacın acısını o kadının parmaklarının verdiği acı kadar şiddetle hissetmezdim. Kadının bileği bükülmez çelikten gibiydi. Bir an kemiklerimi kıracağını ve elimi bileğimden koparabileceğini sandım. Önce hissedilmeksizin başlayan bu baskı hiç ara vermeden ve daha önceki baskının gücüne her an yeni bir güç ekleyerek devam etti; boyunduruk bile işkence aletine dönüşen bu el kadar etkili olamazdı. İradenin bir noktada yoğunlaşması anlamına gelen ve elektrik gücünün farklı türleri gibi ölçüye sığmayan hayvani bir güce dönüşen tutkunun şiddetli baskısı altında insanın gerek saldırmak gerekse direnmek için bütün hayatiyetini şu ya da bu organına taşıyıp aktarabilmesi bana kanıtlanmış gibi geliyor... Umutsuzluğunun baskısı altındaki o ufacık kadının hayati gücü de parmaklarında toplanmıştı."

Başgardiyan başını sallayarak, "Dövme demirden bir parmaklığı kırmak, muazzam bir güç ister..." dedi.

Mösyö Gault dikkat çekme gereğini duydu:

"Çubukta zayıf bir nokta vardı!"

Doktor anlatmaya devam etti:

"Ben artık sinirsel güce sınırlar koymaya cesaret edemiyorum. Mesela anneler de çocuklarını kurtarmak için aslanların karşısına geçip bakışlarıyla etkisiz hale getirirler, bir yangında kedilerin bile çıkamayacağı daracık saçaklar boyunca yürüyüp kendilerini ateşe atarlar ve zor doğumlar sırasında büyük acılara katlanırlar. Mahpus ve ağır ceza mahkûmlarının, özgürlüklerini kazanmak uğruna göze aldıkları şeylerin sırrı da burada yatar... Ha-

yati güçlerin kapsamı henüz bilinmiyor. Doğanın gücünden ileri geliyorlar, bilinmez kaynaklardan fışkırıyorlar."

O sırada Doktor Lebrun'ı Conciergerie'nin dış parmaklıklarına doğru geçiren müdürün kulağına eğilen bir gardiyan alçak sesle, "Efendim," dedi, "iki numarada kimseyle görüştürülmeyen zanlı, hasta olduğunu söyleyip doktor istemiş. Ölmek üzere olduğunu iddia ediyor."

"Yok canım!" dedi müdür.

Gardiyan, "Ama hırıltılar çıkarıyor!" diye cevap verdi.

Doktor, "Saat beş," dedi, "daha akşam yemeğimi yemedim... Ama sonuçta merak da ediyorum, haydi gidelim..."

Tecritteki adam

Mösyö Gault, Doktor'a açıkladı:

"Tecritteki iki numaralı zanlı Jacques Collin olmasından kuşkulanılan İspanyol Rahip'in ta kendisi. O zavallı gencin karıştığı davanın zanlılarından..."

"Ben onu bu sabah gördüm," diye cevap verdi Doktor. "Mösyö Camusot o herifin sağlık durumunu muayene etmem için beni görevlendirmişti. Laf aramızda, herifçioğlu turp gibi. Üstelik, cambaz kumpanyalarında Herakles rolüne çıksa paraya para demez."

"O da kendini öldürmeye kalkabilir," dedi Mösyö Gault. "Beraberce gidip şu tecrit hücrelerine bir uğrayalım, çünkü sırf adamı pistole nakletmek için bile olsa ben zaten gitmek zorundayım. Mösyö Camusot, o kimdir nedir belli değil acayip herifin tecrit durumunu kaldırdı..."

Kürek mahkûmları dünyasında Dokuzcanlı lakabıyla anılan, ama artık kendi ismiyle anacağımız Jacques Collin, Camusot'nun emriyle yeniden tecrite atıldığından beri nice cinayetin, üç kez kürek hapishanesinden kaçışın ve cinayet mahkemesinde iki kez mahkûm olmanın izlerini taşıyan hayatı boyunca bile asla yaşamadığı bir tedirginliğin pençesi altındaydı. Forsa zindanlarındaki hayat, kudret, ruh ve tutkuların bir özeti olan ve hepsinin en etkileyici temsilcisi olarak karşımıza çıkan bu adamda, dost bildiği kişiye köpek ırkına layık bağlılığıyla canavarca bir güzellik yok mudur? Lucien de Rubempré'nin akıbetiyle birlikte suçla dolu geçen bu hayatın sonunu da aktarmazsak, bir hayli hacimli olmasına rağmen bu inceleme sanki tamamlanmamış gibi, kısa kesilmiş gibi kalacaktı. Çünkü pek çok bakımdan suçlanabilecek bu aşağılık ve korkunç adamın, taptığı insana karşı sonsuz bağlılığı onu gerçekten çok ilginç kılıyor. Süs köpeği ölünce, insan acaba o korkunç yoldaşına, o aslana ne olacak diye merak ediyor!

Gerçek hayatta, toplumda olaylar o kadar kaçınılmazca başka olaylara eklenir ki, biri olmadan diğeri olamaz. Nehrin suları sıvı bir zemindir; istediği kadar azgın olsun, istediği kadar kabarıp yükselsin, hiçbir dalga yoktur ki şiddetle püsküren demetleriyle su kütlesinin altına karışıp silinmesin. Çünkü nehrin akıntısı kendisiyle birlikte ilerleyen asi girdaplardan çok daha hızlıdır. Akıp giden suya bakarken görülen karışık imgeler gibi, belki siz de sosyal gücün Vautrin namlı bu girdabın üzerindeki baskısını ölçmek, başkaldıran dalganın hangi mesafede sönüp gideceğini, gerçekten şeytani ama aşkı sayesinde bir yanıyla insanlığa bağlı bu adamı nasıl bir akıbetin beklediğini görmek istersiniz. Çünkü en kokuşmuş kalplerde bile aşk denen yüce duygunun kaybolması zordur.

Moor, Byron, Mathurin, Canalis ve daha nice şairin

sevdiği bir şiiri ("Bir meleği cehennemine çekip alarak orayı cennetten çalınma bir çiy tanesiyle serinleten iblis") somutlaştıran mendebur forsanın, Jacques Collin'in o taş kalbine girilebilse, adamın yedi yıldır kendinden vazgeçmiş olarak yaşadığı görülürdü. Bütün gücünü ve yeteneklerini Lucien için kullanıyor, sadece ona çalışıyordu. Çocuğun yükselişi, aşkları, hırsları ona büyük bir haz veriyordu. Ona göre Lucien, kendi ruhunun cisimleşmiş haliydi.

Dokuzcanlı, hayallerinde bu genç adamla beraber Grandlieu'lerin konağında akşam yemeği yiyor, büyük hanımefendilerin özel odalarına sızıyor, vekaleten Esther'i seviyordu. Özetle; Lucien'i yakışıklı, genç, soylu, adım adım elçilik mevkiine yükselen bir Jacques Collin gibi görüyordu. Manevi babalık olayı sayesinde Almanların batıl ruh ikizi inancını hayata geçirmişti; gerçekten sevmiş olan, ruhlarının sevdikleri erkeğin ruhuna geçtiğini hisseden, soylu olsun aşağılık olsun, mutlu olsun mutsuz olsun, karanlık olsun parlak olsun o erkeğin hayatını yaşayan, erkek bacağından yaralansa, mesafelere rağmen bacağı sızlayan, erkeğin düello yaptığını hisseden, tek cümleyle özetlersek, aldatıldığını anlamak için bilmeleri gerekmeyen kadınların anlayacağı bir inançtır bu.

Hücresine geri gönderilen Jacques Collin içinden, "Çocuğu sorguya çekiyorlar!" dedi.

Arka arkaya kadeh yuvarlar gibi adam öldüren kendisi, şimdi ürperiyordu. İçinden, "Metresleriyle görüşebildi mi acaba?" diye geçirdi. "Halam o lanet karıları bulabildi mi? O düşesler, o kontesler harekete geçip sorgulamayı durdurabildiler mi? Lucien benim talimatlarımı aldı mı? Ya kader onun ifade vermesini istediyse, nasıl 'dayanacak'? Zavallı yavrucak, buralara ben sürükledim onu! Nucingen'in Esther'e verdiği yedi yüz elli bin franklık gelir senedini 'aşırarak' başımızı belaya sokan, o Pac-

card haydudu ile Avrupa sinsisi! O iki rezil son anda çelme taktılar bize. Ama bu ihaneti pahalıya ödeyecekler! Bir gün daha beklemiş olsalar, Lucien zengin olmuştu! Clotilde de Grandlieu'süyle evlenirdi. Artık Esther'den de kurtulmuştum. Lucien o kızı haddinden fazla seviyordu, teneşir tahtası Clotilde'i hiçbir zaman sevmeyecekti. Aah! Yavrum o zaman tamamen bana kalırdı! Kaderimizin Lucien'in Camusot'nun karşısındaki bir bakışına, yüzünün renk vermesine bağlı olduğunu bilmek ne acı! Adam her şeyi görüyor, insanı tam bir yargıç kurnazlığıyla süzüyor... Bana mektupları gösterirken bakışlarımız karşılaştı, karşılıklı olarak birbirimizi yokladığımız o bakışta benim Lucien'in metreslerine 'şantaj yapabileceğimi' sezdi!"

Bu iç konuşma üç saat sürdü. İçindeki korku ve sıkıntı o kadar büyüktü ki, bu demir ve asitten oluşmuş bünyenin hakkından geldi. Beyni alev alev yanarken içini kavuran bir susuzluk hissetti. Farkında olmadan, tahta karyola ile tecrit hücresinin tüm eşyasını oluşturan iki kovadan birindeki suyun hepsini içti.

Kendini jandarma erlerinin yataklarına benzeyen sahra karyolasına atarken içinden soruyordu:

"Ya aklını yitirirse, o zaman ne olacak? Çünkü bu sevgili çocukta Théodore'un dayanıklılığı yok...."

O son derece kritik anda Jacques Collin'in aklına gelen bu Théodore hakkında birkaç şey: On sekiz yaşındayken on bir cinayetten müebbet hapse mahkûm olan Korsikalı genç Théodore Calvi, altın fiyatına satın alınan birtakım kişilerin arka çıkması sayesinde 1819'dan 1820'ye kadar Jacques Collin'in pranga arkadaşı olmuştu. Jacques Collin'in en güzel planlarından biri olan son firarı (jandarma kılığında dışarı çıkmış, Théodore'u da kürek mahkûmu olarak yanında, komisere götürmüştü), o muhteşem kaçış, kürek mahkûmlarının sapır sapır öldüğü Roc-

hefort Limanı'nda gerçekleşmişti. İki azılı haydudun da orada geberip gitmesi bekleniyordu. Birlikte kaçmış, kaçarken birtakım tesadüfler yüzünden birbirlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardı. Théodore yakalanmış, yeniden forsa zindanına gönderilmişti. Jacques Collin ise İspanya'ya geçip orada Carlos Herrera'ya dönüştükten sonra, Rochefort'da Korsikalısını ararken Charente Nehri kıyısında Lucien'le karşılaşmıştı. Dokuzcanlı'nın İtalyancasını borçlu olduğu haydutlar ve *macchi*'ler kahramanı Théodore, doğal olarak bu yeni gözdeye feda edilmişti.

Hiçbir suç işlememiş ve ancak pişmanlık duyduğu küçük hataları olan tertemiz bir çocuk olan Lucien'le hayat, bir yaz günü güneşi gibi güzel ve göz alıcıydı; oysa Théodore'la, kaçınılmaz bir seri cinayetten sonra darağacından başka bir son göremiyordu Jacques Collin.

Tecritin koşulları yüzünden sağlıklı düşünemeyen Lucien'in dayanıksızlığı sonucu başlarına açılabilecek dertler, Jacques Collin'in zihninde muazzam boyutlara büründü; bir felaketle karşı karşıya olduklarını sezinleyen bedbaht adam, gözlerinin yaşlarla dolduğunu hissetti. Çocukluğundan beri bir kez bile yaşamadığı bir olaydı bu.

"Ateşim var galiba..." dedi içinden, "Belki de doktoru çağırtıp ona hatırı sayılır bir para teklif etmek Lucien'le irtibata geçmemi sağlayabilir."

O anda gardiyan zanlının akşam yemeğini getirdi.

"Hiç gerek yok oğlum, yiyecek halim yok. Bu hapishanenin müdürüne bana bir doktor göndermesini söyleyin, kendimi çok kötü hissediyorum. Sonum geldi galiba."

Gardiyan, kürek mahkûmunun cümlesine eklediği hırıltılı gırtlak seslerini duyunca başını sallayıp çıktı. Jacques Collin bu umuda delicesine sarıldı. Ama Doktor'un hücreye, yanında Müdür'le girdiğini görünce, girişiminin boşa gittiğini düşündü. Nabzını doktora uzatarak soğukkanlılıkla ziyaretin sonucunu bekledi.

Doktor, Hapishane Müdürü Gault'ya, "Mösyö'nün ateşi var," dedi. "Ama zanlıların hepsinde rastladığımız bir ateştir bu."

Sonra, sahte İspanyol'un kulağına eğildi:

"Bu tür ateş, ne olursa olsun, benim için daima bir suçluluğun kanıtıdır."

Başsavcı, Lucien'in Jacques Collin'e yazdığı mektubu sahibine iletmesi için Hapishane Müdürü'ne vermişti. Müdür, Doktor'la zanlıyı gardiyanın nezaretinde bırakarak mektubu getirmeye gitti.

Gardiyanın kapıda durduğunu gören ve Müdür'ün dışarı çıkmasına da bir anlam veremeyen Jacques Collin, "Mösyö," dedi Doktor'a, "Lucien de Rubempré'ye üçbeş satırlık bir not gönderebilmek için otuz bin frangı gözden çıkarırdım."

"Paranızı çalmak istemem," dedi Doktor Lebrun, "yeryüzünde artık kimse onunla irtibata geçemez..."

"Kimse mi?" dedi Jacques Collin aptallaşarak, "Neden?"

"Kendini astı da ondan..."

Yavrularını yuvada bulamayan kaplanlar bile Hindistan cangıllarını Jacques Collin kadar tüyler ürpertici bir kükremeyle titretmemiştir. Kaplan gibi ayaklarının üstünde dikilmiş, düşen yıldırımdan çakan şimşek gibi alevli bakışlarla Doktor'a bakmış, sonra da, "Ah! Oğlum benim!" diyerek sahra yatağına yığılmıştı.

Doğanın bu müthiş çabası karşısında duygulanan Doktor, "Zavallı adam!" diye bağırdı.

Gerçekten de ilk patlamayı tam bir zayıflık izlemiş, o, "Ah! Oğlum benim!" sözleri mırıltı gibi çıkmıştı.

Gardiyan sordu:

"Bu da elimizde gebermesin sakın?"

Jacques Collin ayağa kalkıp bu sahnenin iki tanığına fersiz ve sıcaklıktan yoksun gözlerle bakarak devam etti:

"Hayır, olamaz! Yanılıyorsunuz, o olamaz! Yanlış görmüşsünüzdür! O değildir! İnsan tecritte kendini asamaz ki! Şuraya bakın, burada insan kendini nasıl asar? Bütün Paris bu hayatın hesabını verecek bana! Tanrı bu hayatı bana borçlu!"

Şaşırma sırası, uzun zamandır hiçbir şeye şaşırmaz olmuş gardiyanla Doktor'a gelmişti. Mösyö Gault, elinde Lucien'in mektubuyla içeri girdi. Bu keder patlamasının şiddetinden bitap düşen Jacques Collin, Müdür'ü görünce sakinleşir gibi oldu. Mösyö Gault mektubu uzattı:

"İşte Sayın Başsavcı'nın beni size iletmekle görevlendirdiği mektup. Mührü açılmadan size verilmesine izin verdi."

"Lucien'den..." dedi Jacques Collin.

"Evet Mösyö."

"Mösyö, bu genç adam..."

"Öldü..." diyerek konuşmasına devam etti Müdür. "Sayın Doktor burada olsaydı bile, maalesef gene yetişemeyecekti... Çünkü bu genç adam, pistollerden birinde öldü..."

Jacques Collin çekinerek sordu:

"Onu kendi gözlerimle görebilir miyim? Bir babanın gidip oğluna ağlamasına izin verir misiniz?"

"İsterseniz, onun odasına geçebilirsiniz çünkü sizi pistoldeki odalardan birine nakletmek için emir aldım. Tecrit cezanız kalktı Mösyö."

Zanlının, soğuk ve donuk bakışları ağır ağır Müdür'le Doktor arasında gidip geliyordu. Tuzak olabileceğini düşünerek sorular soruyor, dışarı çıkıp çıkmamakta kararsız davranıyordu.

"Eğer ölüyü görmek isterseniz..." dedi Doktor, "Kaybedecek zamanınız yok, bu gece kaldırılacak çünkü..."

Jacques Collin, "Sizin de evladınız varsa, neden sersemlediğimi anlarsınız beyler. Kafamı toparlayamıyo-

rum... Bu sille bana ölümden beter geldi ama ne demek istediğimi anlayamazsınız... Sizler baba olsanız bile, ancak tek bakımdan babasınız. Oysa ben aynı zamanda anayım da! Deliriyorum... Hissediyorum bunu..."

Veda

Geçitlerden kestirme giderek gizli hücrelerden çabucak pistollere geçmek mümkündür; bu geçitlerin kapıları sadece hapishane müdürünün önünde açılır. Pistolde iki sıra halindeki bu hücreler bir yer altı koridoruyla birbirinden ayrılır. Koridor, Adalet Sarayı'nda Marchande olarak bilinen geçidin üstüne oturduğu kemeri destekleyen iki kalın duvardan oluşur. Kestirmeden götürülen Jacques Collin de yanında kolundan tutan gardiyan, önde Müdür, arkada Doktor, Lucien'in hücresine birkaç dakikada ulaştı. Cesedi yatağın üzerine koymuşlardı.

Bu manzara karşısında cesedin üstüne kapanarak umutsuzca sımsıkı sarıldı. Kucaklayışındaki hayatiyet ve tutku, sahnenin üç seyircisini ürpertti.

Doktor, Müdür'e dönerek, "İşte, size bahsettiğim şeye bir örnek..." dedi. "Bakın, adam cesedi hamur gibi yoğuracak. Siz bilmezsiniz, cesetler taş gibidir..."

Jacques Collin boğuk bir sesle, "Beni burada bırakın!" dedi. "Onu daha ne kadar göreceğim ki... Benden alacaklar... şey için..."

"Gömmek" için diyemeden durdu. Sonra Doktor Lebrun'a döndü:

"Sevgili yavrumdan bir şeyler alıp saklamama izin verin! Bana bu iyiliği yapın Mösyö," dedi. "Saçından bir-

kaç tutam kesin. Çünkü ben yapamam..."

"Sahiden de oğluymuş!" dedi Doktor.

Müdür, derin derin düşünerek, "İnanıyor musunuz?" diye cevap verdi. Müdür'ün bu hali karşısında Doktor kısa bir an dalıp gitti.

Müdür, gardiyana zanlıyı bu hücrede bırakmasını ve ceset götürülmeden önce, baba olduğunu iddia eden adam için oğulun birkaç tutam saçını kesmesini söyledi.

Demir parmaklıklara ve pencereleri kapatan tel örgülere rağmen, Conciergerie'de mayıs ayında, saat beş buçukta rahatça mektup okumak kabildir. Jacques Collin de, Lucien'in elini tutarak o müthiş mektubu hece hece okudu.

Bir buz parçasını avucunun içinde bütün gücüyle sıkarak on dakika tutabilen insan yoktur. Soğuk, hayati kaynaklara ölümcül bir hızla yayılır. Gene de bu korkunç ve uzantıları zehire eş soğuğun etkisi, ölünün böyle sımsıkı tutulan kaskatı kesilmiş buz gibi elinin bir ruhun üzerinde yarattığı etkiyle kıyaslanamaz. Böyle bir anda ölüm hayatla konuşur, kapkaranlık sırları açar ve pek çok duyguyu öldürür. Duygu anlamında değişmek, ölmek demek değil midir?

Lucien'in mektubu Jacques Collin için bir çanak zehir oldu. Bu son mektup, Jacques Collin'le birlikte tekrar okununca gerçekten de zehirden farksızdı:

RAHİP CARLOS HERRERA'YA

Sevgili Peder,

Sizden sadece iyilik gördüm ama size ihanet ettim. İstemeden yaptığım bu nankörlük beni öldürüyor. Siz bu satırları okurken ben artık hayatta olmayacağım, artık beni kurtarmak için yanımda olamayacaksınız.

Bana, çıkarım söz konusuysa, sizi sigara izmariti gibi yere

fırlatarak ezip geçme hakkını tanımıştınız. Ama ben bu hakkı aptalca kullandım. İçine düştüğü sıkıntıdan kurtulmak için Sorgu Yargıcı'nın kurnazca sorusuna aldanan manevi oğlunuz, evlat gibi benimsediğiniz çocuk, kendisini sizin bir Fransız hayduduyla aynı kişi olduğunuza inandırarak, ne pahasına olursa olsun sizi öldürmek isteyenlerin safında yer aldı. Oysa böyle bir şeyin imkânsız olduğunu biliyorum. Ama artık olan oldu.

Sizin kadar güçlü bir adamla, gücünün üstünde bir insan yapmak istediğiniz benim aramda bu son veda sırasında karşılıklı serzenişler olmamalı. Siz beni güçlü ve şan şeref sahibi bir insan yapmak isterken intiharın uçurumlarına sürüklediniz, hepsi bu. Uzun zamandır bir baş dönmesi yaşıyorum, tepemde süzülen geniş kanatların uğultusunu duyuyorum.

Zaman zaman söylediğiniz gibi, Habil'in de torunları var, Kabil'in de. Kabil insanlığın büyük dramı içinde muhalefet demek. Siz Âdem'den sonra, şeytanın ilk kıvılcımıyla Havva'yı tutuşturan ateşi körüklemeye devam ettiği Kabil'in soyundan geliyorsunuz. Bu soyun iblisleri arasından zaman zaman bütün insani güçlerin bir özeti olan ve yaşamları buldukları sonsuz düzlüklere bağlı o azgın çöl hayvanlarına benzeyen, cesametli korkunç tipler çıkar. Normandiya'nın göbeğinde aslanlar ne kadar tehlikeliyse bu insanlar da toplum içinde o kadar tehlikelidir. Onlara otlak lazımdır; sıradan insanları parçalar, enayilerin parasını yerler. Oyunları o kadar tehlikelidir ki sonunda, kendilerine can yoldaşı yaptıkları, taptıkları zararsız köpeği de öldürürler. Tanrı isterse, bu gizemli insanlar Musa, Attila, Charlemagne, Muhammed ya da Napoléon olur; ama kader bu devasa aygıtları içinde yaşadıkları kuşağın okyanuslarının dibinde paslanmaya terk ederse, ola ola ancak Pugaçov, Robespierre, Louvel ve Rahip Carlos Herrera olurlar. Hassas ruhlar üzerinde sonsuz bir güçleri olan bu insanlar, onları kendilerine çekerek öğütürler. Kendi tarzında yücedir bu, güzeldir. Ormanlarda çocukları büyüleyen göz alıcı renkli zehirli bitkidir. Kötülüğün şiiridir. Sizin gibi insanlar mağaralarda yaşa-

malı, oradan hiç çıkmamalıdır. Siz bana bu devasa hayatı yaşattınız, ben de hayattan payımı aldım. Bu yüzden artık başımı sizin numaralarınızın kördüğümünden kurtarıp kravatımın kaygan düğümüne uzatabilirim.

Hatamı telafi etmek için, Başsavcı'ya ifademi geri aldığımı belirten bir belge gönderiyorum. Bu belgeden yararlanmaya bakın.

Usulüne uygun hazırlanmış vasiyetnamemdeki dileğim uyarınca, tarikatınıza ait olup, şahsıma beslediğiniz baba şefkati yüzünden ihtiyatsızca benim kullanımıma sunduğunuz meblağ tarafınıza iade edilecektir Sayın Peder.

O halde elveda, elveda muazzam şer ve yolsuzluk abidesi, elveda siz ki doğru yolda gitseydiniz Ximénès'ten, Richelieu'den daha büyük olurdunuz. Siz sözünüzü tuttunuz. Ancak ben, size borçlu olduğum bir rüyadaki sihirli şeyleri yaşadıktan sonra kendimi yeniden Charente'ın kıyısındaki halime dönmüş buluyorum. Ne yazık ki, bu nehir gençlik hatalarımı boğmaya gittiğim memleketimdeki nehir değil. Seine Nehri bu. Mezarımsa Conciergerie'de bir hücre...

Benim için üzülmeyin; size duyduğum nefret, duyduğum hayranlıktan hiç de aşağı kalmıyordu.

LUCIEN

Gecenin biri olmadan cesedi almaya geldiklerinde, Jacques Collin'i yatağın önünde diz çökmüş buldular. Mektup yerdeydi. İntihar eden kişinin kendini öldüren tabancayı elinden bırakması gibi, elinden kayıp düşmüş olmalıydı. Ama zavallı adam, Lucien'in ellerini hâlâ ellerinin arasında tutarak Tanrı'ya dua ediyordu.

Cenazeyi kaldırmaya gelenler adamı bu halde görünce bir an duraksadılar, adam Ortaçağ mezarlarının üstündeki, heykeltıraşların dehasının eseri, sonsuza kadar diz çökmüş taş figürlere benziyordu. Gözleri kaplan gözleri gibi ışık saçan ve doğaüstü bir hareketsizlikle kaskatı

kesilmiş bu sahte rahibin hali adamlara o kadar dokundu ki kalkmasını yumuşak bir sesle söylediler.

Çekingen çekingen, "Neden?" diye sordu.

O gözü kara Dokuzcanlı, çelimsiz bir çocuğa dönmüştü.

Müdür bu manzarayı Mösyö de Chargeboeuf'e gösterdi. Böyle bir acıyı saygıyla karşılayan ve Jacques Collin'in kendine yakıştırdığı babalık sıfatına inanan Chargeboeuf, Mösyö de Granville'in Lucien'in cenazesi ve cenaze alayıyla ilgili talimatını, cesedin mutlaka Malaquais Rıhtımı'ndaki evine nakledilmesi gerektiğini, gecenin kalan kısmında başını beklemek için din adamlarının orada olacağını anlattı.

Ağır ceza mahkûmu hazin bir sesle konuştu:

"Bu hukuk adamının ne yüce bir ruha sahip olduğunu görüyorum... Kendisine minnettar olduğumu söyleyin Mösyö... Karşılığında çok büyük hizmetlerde bulunabilirim... Bu sözümü unutmayın; Sayın Başsavcı için son derece önemlidir. Ah Mösyö, insan bunun gibi bir evladın üzerine kapanıp yedi saat ağlayınca, kalbinde tuhaf değişiklikler oluyor! Onu bir daha göremeyeceğim!"

Jacques Collin, Lucien'e yavrusu göğsünden zorla koparılan anne bakışlarıyla baktıktan sonra olduğu yere yığılıverdi. Ceset kaldırılırken içinden kopan inilti, taşıyıcıları acele etmeye zorladı.

Başsavcı'nın sekreteriyle Hapishane Müdürü bu sahneyi görmemek için zaten daha önce çekilmişlerdi. Bir bakışta karar veren, daha düşünürken şimşek gibi harekete geçen, üç firarla, üç forsa hayatıyla vahşilerin o çelik sağlamlığına erişen, kavgaya şerbetli, sinirleri çelikten bu bünyeye ne olmuştu? Demir dövüle dövüle, ezile ezile öyle bir an gelir ki kırılır, nüfuz edilmez molekülleri insan eliyle saflaştırılıp homojen hale getirilince çözülür. Erimese bile artık eski sağlamlığı kalmamıştır. Nalbant-

lar, çilingirler, demirciler, devamlı olarak bu madenle çalışan işçiler demirin bu halini kendi teknolojilerindeki bir kelimeyle ifade ederler: Dövülerek tanelerinden ayrılan kenevir için kullanılan bir ifadeyle, "Demir dövüldü!" derler. Evet, insan ruhu da, başka bir deyişle söylersek beden, yürek ve ruhun üçlü enerjisi de, üst üste yaşanan birtakım darbelerin ardından, demirle kenevirin düştüğü duruma düşer. İnsanlar böyle durumlarda kenevire ya da demire döner: Dövülür. Bilim, hukuk, kamuoyu, demiryollarında rayların birbirinden ayrılmasının yol açtığı ve en ürpertici örneği Bellevue felaketinde yaşanan korkunç kazalara bir sürü neden arar. Oysa bu alanda gerçek bilgi sahibi kişilere danışan olmaz. Demircilerin hepsi de aynı şeyi söyleyecektir:

"Demir dövülmüş!"

Bu tehlike önceden görülemez. Yumuşayan maden de, dayanıklılığını koruyan maden de aynı görünüştedir.

Günah çıkartmaya gelen papazlarla sorgu yargıçları azılı canileri çoğu zaman işte bu halde bulurlar. Cinayet mahkemesinin ve "tuvalet" adı verilen ölüme hazırlanma faslının ruha saldığı korkunç hisler, en sağlam bünyelerde bile hemen hemen her zaman sinir sisteminin çözülmesi sonucunu da beraberinde getirir. O âna kadar direnip sır vermemiş ağızlardan itiraflar dökülür, en katı yürekler kırılganlaşır ve gariptir, bu son zayıflık anı adamın yüzündeki masumiyet maskesini yok ederken, itiraflar artık beyhude hale gelmişken, sanığın suçunu itiraf etmeden ölmesi, adaleti sıkıntıya sokar.

Napoléon, Waterloo savaş alanında her türlü insani gücün bu şekilde çözülüp dağıldığını görmüştür.

Conciergerie'nin iç avlusu

Sabah saat sekizde pistollere bakan gardiyan, kaldığı odaya girdiğinde Jacques Collin'i solgun ama sakinleşmiş buldu; kafasına bir şey koymuş insanlar gibi bayağı toparlamıştı kendini.

"Haydi bakalım, avluya çıkma saati geldi," dedi. "Üç gün kapalı kaldınız. Hava almak ve yürümek isterseniz, artık yapabilirsiniz!"

Derin düşüncelere dalan, kendini bırakmış, kendini içinde vücudu olmayan bir giysi gibi, paçavra gibi gören Jacques Collin, Bibi-Lupin'in kendine tuzak kurduğunu aklından bile geçirmedi. Avluya çıkarılmasının önemi üstünde durmadı. Robot gibi dışarı çıkan zavallı, Fransa krallarının sarayının muhteşem kemerlerinin kornişlerine yerleştirilen hücreler boyunca uzanan koridora daldı. Saint-Louis Geçidi adıyla bilinen ve cinayet mahkemesine bağlı çeşitli bölümlere giden galeri bu kemerlere dayanır. Koridor, pistol koridoruyla birleşir ve ilginç bir tesadüfle, en ünlü kral katillerinden biri olan Louvel'in tutulduğu oda da bu iki koridorun dirsek yaptığı dik açı içindedir. Bonbec Kulesi'ndeki şirin kabinenin altında döner bir merdiven vardır; pistollerde ya da hücrelerde tutulan zanlıların avluya çıkarken gidip geldikleri karanlık koridor da bu merdivene açılır.

Cinayet mahkemesinde ifade vermeyi bekleyen ya da daha önce mahkemeye çıkmış bulunan bütün zanlılar, bütün suçlular, görüşme yasakları kaldırılan bütün zanlılar ve nihayet Conciergerie'deki bütün mahkûmlar günün birkaç saatinde, özellikle de yazın sabahın erken saatlerinde bu daracık ve tamamen taş döşeli alanda gezinirler.

Avlunun bir ucu zindanı ya da darağacını bekleme

odası sayılırken, diğer ucuyla jandarmayla, sorgu yargıcının bürosuyla ya da cinayet mahkemesi kanalıyla topluma bağlıdır. Bu yüzden görüntüsü darağacından çok daha soğuktur. Darağacı Cennet'e gitmek için bir basamak olabilir ama avlu, dünyanın bütün rezilliklerinin toplandığı bir yerdir ve buradan çıkış yoktur!

İster La Force'un ya da Poissy'nin, ister Melun ya da Sainte-Pélagie'nin avlusu olsun, hapishane avlusu hapishane avlusudur. Duvarların rengi, yüksekliği ya da genişliği dışında hepsinde aynı olaylar aynı şekilde yaşanır durur. Dolayısıyla, burada Paris'in bu çirkef yuvasının en gerçek tasvirine yer vermeseydik, "Töre İncelemeleri", kendi başlığına ihanet etmiş olurdu.

Temyiz mahkemesinin duruşma salonunu destekleyen kunt kemerlerin altında, dördüncü sıra sütunlarda, söylentiye göre Saint-Louis'nin sadaka dağıtmak için kullandığı, günümüzde ise tutuklulara yiyecek satmak üzere tezgâh olarak kullanılan bir taş vardır. Tutuklular, avlu açılır açılmaz tatlı tuzlu çeşitli yiyecekler, sert alkoller, rom vs. satılan bu taşın etrafında toplanırlar.

Avlunun, Saint-Louis'nin zarif sarayının son kalıntısı olan muhteşem Bizans Geçidi'ne bakan tarafındaki ilk iki sıra sütunda avukatlarla zanlıların görüştüğü bir bölüm vardır, mahkûmlar buraya muazzam demir parmaklıklarla ayrılmış çift yollu bir gişeden geçirilerek getirilir. Sıra sütunun altında yer alan bu ikili yol, büyük rağbet gören oyunlarda kuyruğa girenleri hizada tutmak için tiyatroların kapısında bariyerlerle geçici olarak düzenlenen yollara benzer. Conciergerie'nin bugünkü gişesinin muazzam salonunun sonunda yer alan, avlu tarafında bacalarla aydınlanan bu görüş yeri, müvekkilleriyle görüşen avukatların izlenebilmesi için, gişe taraffına açılan pencerelerle göz önüne çıkarılmıştır. Alımlı kadınların avukatlarını baştan çıkarmak için her yola

başvurmaları, bu yeniliği zorunlu kılmıştır. Ahlakın nerede duracağı bilinmez oldu... Bu tedbirler, saf hayal güçlerinin cahili oldukları ahlaksızca şeyleri kura kura ahlaksızlaştığı basma kalıp vicdan sınavlarına benziyor. Bu görüş yerinde ayrıca polisin mahkûm, suçlu ya da zanlıları görmelerine izin verdiği aile ve arkadaşların görüşmeleri de yapılır.

Artık Conciergerie'deki iki yüz mahkûm için avlunun ne demek olduğu anlaşılmıştır. Burası onların bahçesidir; ağaçsız, topraksız, çiçeksiz bir bahçe, bir hapishane avlusu işte! Görüş yerinin ve üzerinde hapishane idaresinin izin verdiği yiyecek ve içeceklerin satıldığı Saint-Louis taşının eklentileri dış dünyayla olabilecek tek bağlantıyı oluşturur.

Avluda geçen anlar, mahkûmların açık havada ve başkalarıyla beraber olabildikleri yegâne anlardır; gerçi tutukluların iş atölyelerinde bir araya geldiği başka hapishaneler de vardır ama Conciergerie'de, pistolde değilse, insanın kendini vereceği hiçbir uğraş yoktur. Cinayet mahkemesindeki dram, zaten herkesin zihnini meşgul etmektedir, çünkü buraya ya sorguya çekilmek ya da hüküm giymek için gelinir. Bu avlunun korkutucu bir görüntüsü vardır; hayal edilemez, ancak görmek ya da görmüş olmak lazımdır.

Bir kere, kırk metre uzunluğunda, otuz metre genişliğindeki bir alanda yüz kadar zanlı ya da sanığın bir araya gelmesiyle oluşan bir topluluk, toplumun seçkin tabakasından gelmez. Çoğu aşağı tabakaya mensup bu zavallıların üstü başı berbat, yüzleri ise ya iğrençtir ya da korkunç. Çünkü burada üst tabakalardan gelmiş bir suçluya neyse ki çok az raslanır. Düzgün insanları buraya getiren suçlar yolsuzluk, sahtecilik ve hileli iflastan ibarettir. Bu insanlar da zaten pistol ayrıcalığına sahip olduklarından, suçlanan kişi hücresinden neredeyse hiç

çıkmaz. Etrafı kararmış güzel ve azametli duvarlarla, hücrelere bölünmüş bir kemeraltıyla, rıhtım tarafında bir kale duvarıyla, kuzeyde pistolün demir parmaklıklı hücreleriyle çevrili olup kuş uçurtmayan gardiyanlarca korunan, birbirinden sakınan iğrenç bir suçlular güruhunun işgal ettiği bu avlu, daha konumu itibarıyla insanın içini karartır. Ama kendinizi bu nefret, kin, umutsuzluk, merak dolu bakışların merkezinde, bu şerefsiz insanların karşısında bulduğunuzda, bu yer sizi alenen dehşete sürükler. Neşeye yer yoktur! Mekânlar, insanlar; her şey karanlıktır. Duvarlar, vicdanlar; hepsi sağırdır. Bu sefiller için her şey tehlikedir; kürek hapishanelerinin eseri olan netameli dostluklar dışında, birbirlerine güvenmeye cesaret edemezler. Tepelerinde gezinen polis korkusu havayı zehirler, çok yakın iki suçlunun el sıkışmasına varıncaya kadar her şeyden işkillenilir. Burada en iyi arkadaşıyla karşılaşan suçlu, arkadaşının pişman olup olmadığını, canını kurtarmak için itirafta bulunup bulunmadığını kestiremez. Bu güven eksikliği, bu "koyun" korkusu, avlunun zaten son derece aldatıcı olan özgürlüğünü iyice bozar. Hapishane argosunda "koyun", başı beladaymış gibi davranan ve dillere destan maharetiyle kendini arkadaş gibi gösteren bir muhbirdir. Arkadaş kelimesi ise argoda, çok uzun zamandır toplumla bağlarını koparmış, hayatı boyunca hırsız kalmak isteyen ve "gene de yüksek hırsızlar dünyasının yasaları"na bağlı kalan kaşarlanmış hırsız, dört dörtlük bir hırsız anlamına gelir.

Suç ve delilikte bir benzerlik vardır. Conciergerie'nin mahkûmlarını avluda görün, akıl hastanesinin bahçesindeki delileri görün; aynı şeydir. Her ikisi de birbirlerinden çekinerek, ürkerek, o an kafalarında olan düşünceye göre, birbirlerine asla neşeli ya da ciddi olmayan, korkunç, en azından tuhaf bakışlar atarak gezinirler çünkü

birbirlerini tanır ya da birbirlerinden korkarlar. Bir mahkûmiyet bekleyişi, pişmanlık, moral bozukluğu hapishane avlusunda gezinenlere tedirgin ve kaymış deli bakışları verir. Sadece kaşarlanmış suçlularda namuslu bir hayatın huzurunu, tertemiz bir vicdanın içtenliğini andıran bir güven duygusu vardır.

Burada orta tabakadan insanlar bir istisna olduğundan, bir suç yüzünden buralara düşenlerse utandıkları için hücrelerinden çıkmadıklarından, hapishane avlusunun gediklileri genellikle işçi sınıfından insanlar gibi giyinir. İş önlüğü, tulum, kadife ceketler ağırlıktadır. Bayağı ya da meymenetsiz suratlarla, hoyrat ama mahpusları saran gam ve kasavet yüzünden gene de azıcık dizginlenen tavırlarla uyum içindeki bu leş gibi kaba saba kıyafetler; mekânın sessizliğine varıncaya kadar her şey, Conciergerie'yi incelemek için yüksek bir makamın himayesiyle nadiren bahşedilen ayrıcalıkla yolu buraya düşen tek tük ziyaretçiyi dehşete uğratır, tiksinmesine neden olur.

Zührevi hastalıkların balmumundan figürlerle gösterildiği bir anatomi odasının manzarası, oraya götürülen bir genci iffetli kılar, ona kutsal ve soylu aşkların hayalini kurdurur; Conciergerie'yle zindana, darağacına, herhangi bir yüz kızartıcı cezaya adanmış konukların doldurduğu avlunun görüntüsü de, vicdanlardaki sesi çok yüksek çıkan ilahî adaletten korkacak bir şeyi olmayanların içine insan adaletinin korkusunu salar. Bu insanlar oradan çıktıktan sonra uzun bir zaman uygunsuz işlere bulaşmaz, namuslu insanlar olarak kalırlar.

Argo, fahişeler ve hırsızlar üzerine felsefi, dilbilimsel ve edebî deneme

Jacques Collin avluya indiğinde, orada dolaşanlar Dokuzcanlı'nın hayatında büyük önem taşıyan bir sahnenin aktörleri olduğundan, bu müthiş topluluktan belli başlı birkaç figürü resmetmek gereksiz sayılmaz.

Erkeklerin bir araya geldiği her yerdeki gibi, yatılı okullardaki gibi burada da fiziki ve manevi gücün borusu öter. Kürek zindanlarındaki gibi burada da suçunuz ne kadar ağırsa o kadar itibar görürsünüz. Kellesi koltukta olan, herkesten öndedir. Hapishane avlusu, düşünüldüğü gibi bir okuldur, bir ceza hukuku okuludur; bu okulda öğretilen dersler Panthéon meydanında öğretilenlerden katbekat üstündür. Düzenli olarak oynadıkları bir oyunla cinayet mahkemesinde yaşanan dramı sahneye koyar, içlerinden birini başkan seçer, jüri, halk bakanı, avukat çıkarıp yargılamayı yaparak şakalaşıp eğlenirler. Bu tüyler ürpertici fars, ünlü cinayetler vesilesiyle hemen her gün tekrarlanır. O günlerde cinayet mahkemesinde büyük bir cinayet davası gündemdeydi; noterin eskiden çiftçilik yapan anne babası Mösyö ve Madam Crottat'nın ölümüyle sonuçlanan hunharca cinayet ve noterin evlerinde sakladığı bu üzücü olaydan sonra ortaya çıkan sekiz yüz bin franklık altının çalınması. Bu çifte cinayetin aktörlerinden biri, La Pouraille lakaplı ünlü Dannepont'du; kürekten kaçmış, yedi-sekiz farklı isim kullanması sayesinde beş yıldır peşini bırakmayan polisin sıkı takibine rağmen yakalanamamıştı. Bu haydut kılık değiştirmede o kadar maharetliydi ki ufak suçlarla yetinip hiçbir zaman ağır cezalık olmayan kendi yetiştirmesi, ünlü hırsız Delsouq'un adı altında iki yıl hapis bile yatmıştı. Hapisten çıktığın-

dan beri işlediği üçüncü cinayetti. Bir yandan bu sanığın idam cezası alacağına kesin gözüyle bakılması, öte yandan arkasında bırakacağı ve yüklüce olduğunu tahmin ettikleri serveti hapishanedekileri hem korkutuyor hem de hayranlık duymalarına neden oluyordu. Çalınan paranın tek bir kuruşu bile bulunamamıştı. 1830 yılının Temmuz ayındaki olaylara rağmen, taşıdığı önem bakımından Milli Kütüphane'deki madalya hırsızlığıyla kıyaslanabilecek bu cüretkâr girişimin Paris'te yarattığı dehşet hâlâ hatırlanır; çünkü zamanımızın o sevimsiz her şeyi rakama dökme merakı, çalınan para ne kadar büyükse cinayeti o kadar çarpıcı kılıyor.

Sansar suratlı, kırk beş yaşında sıska ve kupkuru bir adam olan La Pouraille, on dokuz yaşından beri peş peşe girdiği üç ayrı kürek zindanında nam salmıştı. Jacques Collin'i çok yakından tanıyordu. Nasılını ve nedenini göreceğiz. Yirmi dört saatten beri La Pouraille'la birlikte La Force'tan Conciergerie'ye sevk edilmiş bulunan iki forsa darağaçlık "arkadaşın" uğursuz krallığını derhal kabullenmiş, avludakilere de kabul ettirmişti. Mahkûmlardan biri de Auvergnat'lı, Peder Ralleau, Üçkâğıtçı gibi lakapları olan ve kürek âleminin "yüksek suçlar dünyası" dediği cemaatte mesleğin belalarından ustaca sıyrılmasına borçlu olduğu "İbrişim" takma adıyla bilinen Sélérier adlı firariydi. Dokuzcanlı'nın eski hempalarından biriydi.

Dokuzcanlı, İbrişim'in ikili oynamasından, hem yüksek suçlar dünyasındanmış gibi görünüp hem de polisten para almasından o kadar kuşkulanıyordu ki, 1819'da Vauquer Pansiyonu'nda tutuklanmasını ona bağlamıştı (Bkz. *Goriot Baba*). Bundan böyle Dannepont'a La Pouraille, Sélérier'ye de İbrişim diyeceğiz. İbrişim daha önce kürek zidanından firar etmiş, tek damla kan dökmemekle birlikte, kendisini en az yirmi yıl hapse geri gönderecek büyük çapta hırsızlık suçlarına karışmıştı.

Adı Riganson olan diğer forsa, beraber yaşadığı La Biffe adındaki kadınla yüksek suçlar âleminin en korkulur çiftlerinden biriydi. Küçük yaştan beri adaletle arası hassas olan Riganson'un lakabı "le Biffon"du. Le Biffon'la Biffe'in erkeği oluyordu, çünkü yüksek suçlar âleminde kutsal diye bir şey yoktur. Bu yabaniler ne yasa tanır, ne din iman. Hiçbir şeyi takmazlar, doğa tarihinin terimlerini alaya alıp kullanır, doğa tarihine saygı duymazlar.

Burada konu dışına çıkmak şart oldu; çünkü hırsızlar ve kürek mahkûmları dünyası hakkında, onların kanunları, töreleri ve özellikle hikâyenin bu kısmında vazgeçilmez olan fena halde şiirli dilleri hakkında birkaç açıklama yapmadan, Bibi-Lupin ve Sorgu Yargıcı'nın beceriyle ayarlaması sonucu Jacques Collin'in avluya girişi, düşmanlarının ortasında belirmesi, daha sonra yaşanacak sahneler kabul edilemez ve anlaşılmaz olarak kalır. O halde, hepsinden önce hırsızların, dolandırıcıların, hırsız ve katillerin kullandığı, adına argo denen dil hakkında bir çift söz; son yıllarda edebiyat bu dili o kadar büyük bir başarıyla kullandı ki, bu tuhaf söz dağarcığından pek çok kelime genç kadınların pembe dudaklarına takıldı, altın yaldızlı tavanlar altında yankılandı, prensleri neşelendirdi, kim bilir kaç prensin ağzından "ütüldüm" sözü döküldü. Pek çok kişiyi şaşırtma pahasına söyleyelim; hiçbir dil bu yeraltı dünyasının dili kadar enerjik ve rènkli olamaz çünkü bir başkente sahip imparatorluklar kurulduğundan beri bu ele avuca sığmayan kıpır kıpır dil artık mahzenlerde, mezbeleliklerde, bodrumlarda, tiyatro sanatından canlı ve etkileyici bir terimle, "toplumun en altlarında" yaşıyor. Zaten dünya da bir tiyatro değil midir? Opera'da da en alt; makineleri, makinistleri, rampayı, sahne hilelerini, ağzından ateş püskürten mavi şeytanları gizlemek amacıyla sahnenin altında açılmış bir çukurdur.

Bu dilin her kelimesi kabadır, inceliklidir ya da korkunç bir resimdir. Külotlar "kalkan"dır; burada açıklamıyoruz. Argoda uyunmaz, "horultu çekilir." Bu fiilin, adına hırsız denen, kovalanan, yorulan, ürken ama kendini güvende hisseder hissetmez daima üzerinde süzülen kuşku'nun güçlü kanatları altında derin ve gerekli bir uykunun karanlıklarına yuvarlanan hayvana has bir uykuyu nasıl bir canlılıkla ifade etmesine bakın. Uyuyan, horlayan, hırlayan ama gene de kulakları iki kat kirişte bir vahşi hayvanın uykusuna benzeyen korkunç bir uyku!

Bu dilde her şey yırtıcıdır. İlk ya da son heceler, kelimeler hoyrattır ve tuhaflıklarıyla şaşırtır. Kadın "manita"dır. Şiirsellik de eksik değildir; saman yerine, "Beauce[1] tüyü"! Gece yarısı oldu, şu cümlemsiyle ifade edilmiş: "On iki kurşun yağdı!" İnsana ürperti vermiyor mu? "Bir güzel temizlemek", bir yeri soyup soğana çevirmek demek. "Postu yere sermek"le, "başka bir deriye bürünmek" le kıyaslanınca yatmak deyimi nedir ki? Ne canlı imgelerdir onlar! "Domino oynamak", yemek yemek anlamına gelir; takip edilen insanlar nasıl yer yemeklerini?

Zaten argo daima ilerlemektedir! Uygarlığı takip eder, yakından izler, her yeni icatta yepyeni deyimlerle zenginleşir. XVI. Louis ve Parmentier tarafından uydurulup kullanıma sokulan yerelması kelimesi argoda derhal "domuz portakalı" ismiyle selamlanmıştır. İlk banknotlar tedavüle sokulur, kürek âlemi banknotlarda imzası olan Garat'nın adından yola çıkarak "garatlı gıcırlar" der. Gıcır! İpek kâğıdın hışırtısı gelmiyor mu kulağınıza? Bin franklık kâğıt para "erkek gıcır", beş yüzlük ise "dişi gıcır" dır. Bekleyin, mahkûmlar yüz ya da iki yüz franklık kâğıt paralara da acayip bir isim bulacaklardır.

1. Fransa'nın tahıl üretimiyle ünlü bölgesi. (Ç.N.)

1790'da Guillotin, insanlığın yararına, ölüm işkencesinin yarattığı bütün sorunları kökünden çözen idam makinesini bulur. Forsalar, eski kürek mahkûmları da eski rejimin monarşik uç boylarıyla yeni adaletin sınırlarında kurulan bu mekanizmayı inceledikten sonra ona hemen "Gönülsüzler Manastırı" adını takarlar! Çelik kesicinin oluşturduğu açıyı inceler ve eylemi tasvir etmek için "biçmek" fiilini bulurlar! Ağır ceza zindanının adının "çayır" olduğu düşünülürse, dilbilimle uğraşanların gerçekten de bu korkunç kelimelerin –Charles Nodier böyle derdi– icadına hayran kalmaları lazım.

Bu arada, argonun geçmişinin çok eskilere dayandığını da bilelim! Roman dilindeki kelimelerin onda biri, Rabelais'nin kullandığı eski Galya dilindeki kelimelerin onda biri argodur. *Effondrer* (*enfoncer*, gömmek), *otolondrer* (*ennuyer*, canını sıkmak), *cambrioler* (bir odada yapılan her şey), *aubert* (para), *gironde* (Oksitancada bir nehrin adından, dilber), *fouilleuse* (cep) kelimeleri on dördüncü ve on beşinci yüzyıllardan kalmadır. Hayat anlamındaki l'*Affe*, çok eski çağlara ait bir kelimedir. *Troubler l'Affe*'tan (hayatını karartmak) *affres* türemiştir, *affreux* kelimesi buradan gelir, anlamı da "hayatı altüst eden şey" demektir.

Argonun en az yüz kelimesi Panurge'ün diline aittir. Panurge, Rabelais'nin eserinde halkı temsil eder, çünkü bu isim Yunanca "elinden her şey gelen" anlamında iki kelimeden oluşur. Bilim, demiryollarıyla uygarlığın çehresini değiştirirken, argo da trene çabucak bir isim yakıştırmıştır: *le roulant vif*, yani hızlı kayan.

Henüz omuzlarının üstünde duran kafa için kullanılan *sorbonne*, bu dilin ne kadar eski kaynaklara dayandığını gösterir; argo Cervantes gibi, İtalyan hikâyecileri ve Aretino gibi en eski romancılarda da karşımıza çıkar. Pek çok eski romanın kadın kahramanı olan "fahişe"; hırsızın,

uğursuzun, dolandırıcının, haydudun, düzenbazın koruyucusu, yoldaşı, tesellisi olmuştur.

Fuhuş ve hırsızlık, "doğal yaşayış"ın dişil ve eril olarak toplum düzenine iki başkaldırısıdır. Bu yüzdendir ki filozoflar, günümüz yenilikçileri, arkalarında komünistler ve Fourrier'ciler olan insan hakları savunucuları farkında olmadan iki sonuca varıyorlar; fuhuş ve hırsızlık. Hırsız, ağdalı kitaplar yazıp mülkiyeti, mirası, sosyal güvenceleri sorgulamıyor; hepten kaldırıyor. Ona göre çalmak, kendine ait olanı geri almaktır. Evliliği tartışmıyor, suçlamıyor, ütopyalar yayımlayıp evlilik karşılıklı uzlaşmaymış, ruh kaynaşmasıymış gibi toplumun geneline yayılması imkânsız durumlarla hiç ilgilenmiyor; sadece çiftleşiyor, her halkası ihtiyacın çekiciyle perçinlenen bir şiddetle çiftleşiyor. Bugünün yenilikçileri ya ağır, anlaşılması imkânsız, puslu kuramlar döşenir ya da insana olan sevgiyi işleyen romanlar yazarken, hırsız uygulamaya geçiyor! Hırsız bir olay kadar açık, bir yumruk darbesi kadar mantıklıdır. Hem de nasıl bir üslupla!

Bir gözlem daha... Fahişelerin, hırsızların, katillerin dünyası olan ağır ceza zindanları ve hapishaneler, kadın-erkek yaklaşık seksen bin kişilik bir nüfusu kapsar. Törelerimizi resmederken, toplum hayatımızı edebiyata aktarırken bu dünyayı küçümsememeliyiz. Yargı, jandarma ve polisin kullandığı memur sayısı da neredeyse aynıdır, tuhaf değil mi? Karşılıklı birbirini kovalayan ve birbirinden kaçan insanların bu çatışması bu incelemede şöyle bir geçilen, son derece dramatik, muazzam bir düellodur. Hırsızlık ve fahişelik de tiyatroya, polise, rahipliğe ve jandarmaya benzer. Bu altı meslekten birine giren, üzerine yapışan, üzerinden atamayacağı bir karakter kazanır. Artık başka şey olması imkânsızdır. İlahî görevin vurduğu damga asla silinmez. Askerler için de aynı şey söz konusudur. Uygarlığın ortasında göze batan bir kar-

şıtlık oluşturan, aykırı olan başka durumlar da vardır. Bu kendine has, *sui generis*, çarpıcı, tuhaf, acayip belirtiler bir fahişenin, hırsızın, katilin ve kaçağın rahatlıkla tanınmasını sağlar. Düşmanları olan muhbir ve jandarma için avcıya av gibidirler; hal ve tavırları, tarzları, kendine has ciltleri, bakışları, renkleri, kokuları, kısacası insanı hiç yanıltmayan "özellikleri" vardır. Ünlü kürek mahkûmlarının o derin kılık değiştirme ilmi de buradan gelir.

Büyük Fanandel'ler

Damgalamanın kaldırılması, cezaların hafifletilmesi ve jürinin aptalca hoşgörüsü yüzünden son derece tehditkâr hale gelen bu cemaatin yapılanması üzerine birkaç söz daha... Zira Paris yirmi yıl sonra hapishanelerden salıverilenlerin oluşturduğu kırk bin kişik bir ordu tarafından kuşatılmış olacak. Seine bölgesi ve bir buçuk milyonluk nüfusu bu sefillerin Fransa'da gizlenebileceği tek nokta olduğundan, yırtıcı hayvanlar için balta girmemiş ormanlar neyse Paris de bunlar için odur.

Bu âlemin Saint-Germain semti, aristokrasisi demek olan yüksek suç dünyası, 1816'da çok sayıda hayatı sorgulayan bir barış anlaşmasının ardından "Büyük Fanandel'ler" adı verilen bir cemaate indirgenmiş, ünlü çete reisleriyle o dönemde hiçbir yaşama olanağı kalmamış birtakım gözü kara haydutlar bu cemaatte bir araya gelmişti. 'Fanandel' kelimesi kardeş, dost, yoldaş anlamlarına gelir. Hırsızların alayı, kürek mahkûmları, mahpuslar fanandel'dir. Büyük Fanandel'ler ise yüksek suç dünyasının kaymak tabakasıdır; yirmi küsur yıl boyunca bu in-

sanların temyiz mahkemesi, enstitüsü, senatosu olmuştur. Büyük Fanandel'lerden her birinin kendi özel serveti, ortak sermayeleri ve birbirinden bağımsız yaşam biçimleri vardır. Aralarından başı derde girene yardım eder, destek sağlar ve birbirlerini tanırlar. Zaten polisin hile ve tuzaklarını yutmayacak kadar kurnaz olduklarından, kendilerine özel yasaları, parolaları ve işaretleri vardır.

Kürekler âleminin bu dük ve baronları 1815-1819 arasında, en aşağı on bin frank kazanç getirmeyecek bir işe kalkışmamayı şart koşan anlaşmanın adıyla, o ünlü "Onbinler" topluluğunu kurmuştu (Bkz. *Goriot Baba*). Hatta o dönemde (1829-1830) adli polisten ünlü bir isim tarafından yayımlanan belgelerde, bu topluluğun sahip olduğu güce işaret ediliyor, üyelerinin isimleri ifşa ediliyordu. Bunları okuyanlar karşılarında erkekli kadınlı büyük bir ordu görüp dehşete kapılıyordu; tuttuğunu koparan, elini attığı her işten çoğu zaman başarıyla çıkan bu müthiş orduda Lévy'ler, Pastourel'ler, Collonge'lar, Chimaux'lar gibi ellisine, altmışına gelmiş hırsızlar, söz konusu belgelerde çocukluklarından beri topluma başkaldırmış suçlular olarak ilan edilmişti! Bu kadar yaşını başını almış hırsızın varlığını itiraf etmek adalet için ne büyük bir acz!

Jacques Collin sadece Onbinler topluluğunun değil, kürekler âleminin kahramanları olan Büyük Fanandel'lerin kasasını da tutuyordu. Yetkili mercilerin açıklamasına göre, ağır ceza zindanlarının daima sermayesi olmuştur. Bu garipliğin nedeni anlaşılabilir. Tuhaf haller dışında, çalınan paralar hiç bulunmaz. Toplum içindeki insanlar paralarını nasıl bankaya yatırırsa, küreğe giderken yanlarında hiçbir şey götüremeyen mahkûmlar da paralarını güvendikleri birine teslim etmek zorundadır.

On yıldan beri Emniyet Müdürü olan Bibi-Lupin de bir zamanlar Büyük Fanandel'ler aristokrasisine dahildi.

Onuru çiğnenince ihanet etmişti. Dokuzcanlı'nın, yüksek zekâsı ve inanılmaz fiziksel gücüyle kendisine tercih edildiğini görmüştü. Ünlü Emniyet Müdürü'nün Jacques Collin'e karşı hiç eksilmeyen kini buradan geliyordu. Bibi-Lupin'in eski kürek yoldaşlarıyla birtakım uzlaşmalara girmesinin sebebi de buydu ve bu durum savcıları düşündürmeye başlamıştı.

Sorgu yargıcının, Jacques Collin'in kimliğini teşhis etme zorunluluğuyla verdiği tam yetki emniyet müdürünün intikam arzusunu harekete geçirmiş, yardımcılarını ustaca seçmiş, La Pouraille'ı, İbrişim'i ve le Biffon'u sahta İspanyol'un üstüne salmıştı. La Pouraille Onbinler'dendi, İbrişim ile le Biffon ise birer Büyük Fanandel'di.

Biffon'un korkunç "manitası" La Biffe, çeşitli kılıklara girerek kibar bir kadın görünümünde dolaşması sayesinde polisin bütün arama çalışmalarına rağmen hâlâ serbestti. Hayran olunacak bir ustalıkla markiz, barones, kontes kılığına giren kadının arabasıyla emrinde çalışan adamları bile vardı. Bu etekli Jacques Collin, Jacques Collin'in sağ kolu Asya'yla aşık atabilecek tek kadındı. Aslında, her kürek kahramanının arkasında sadık bir kadın vardır. Paris'in gizli dosyaları denilebilecek adli kayıtlar gösterir ki hiçbir namuslu kadının tutkusu, hatta dindar bir kadının eğiticisine duyduğu tutku bile, büyük suçluların yaşadığı tehlikeleri paylaşan metresin bağlılığıyla boy ölçüşemez.

Bu insanların cüretkârca işlere kalkışmasının, işledikleri cinayetlerin başlıca nedeni tutkudur. Doktorların deyişiyle, "fiziki yapıları" yüzünden onları kadına doğru sürükleyen aşırı cinsellik, bu enerjik erkeklerin bütün manevi ve fiziki gücünü tüketir. Gündüz saatlerinin avarelikle geçirilmesi bundandır; aşırı cinsellik hem istirahat ister hem de gücü takviye edici gıdalar. Bu insanların her türlü işten nefret etmesinin nedeni de aynıdır, dolayısıy-

la çabuk yoldan para bulmak zorundadırlar. Yaşamaya, hem de iyi yaşamaya duydukları şiddetli ihtiyaç gene de bu cömert Médor'ların[1] "manitalarını" mücevherlere, kıyafetlere gark etmek isterken saçtığı paraların yanında hiç kalır. Kadınların da iştahı yerindedir, leziz şeyler yemeye bayılırlar. Şal diye tuttururlar, âşıkları çalıp çırpar getirir, onlar da bunu erkeğin aşkının kanıtı olarak görürler! İnsan hırsızlığa işte böyle sürüklenir. Elimize bir büyüteç alıp insan kalbini inceleyecek olsak, hırsızlığın insanda neredeyse doğal bir duygu olduğu kabul edilecektir. Hırsızlık insanı cinayete sürükler, cinayet de seven adamı adım adım darağacına götürür.

Tıp fakültesine inanacak olursak, on cinayetten yedisinin sebebi bu adamların gemlenemez cinsellikleridir. İdam mahkûmlarının otopsisinde, bu durumun çok çarpıcı ve elle tutulur kanıtları ortaya çıkar. Yani metreslerinin, topluma dehşet saçan bu canavar sevgililere olan hayranlığı boşuna değildir. Pek çok davanın karanlıkta kalmasına, çözülememesine sebep, fedakârca hapishane kapılarında bekleyen, her an sorgulamanın tuzaklarını bertaraf etmekle meşgul, en karanlık sırların ağzı sıkı bekçisi olan kadının bağlılığıdır. Suçlunun gücü de, zaafı da buradadır. Fahişelerin dilinde "dürüst olmak", bu bağlılığın "raconuna" aykırı davranışta bulunmamak, elinde avucundakini "kodesteki" erkeğine vermek demektir. Rahat etmesini sağlamak, ona sonuna kadar inanmak, uğruna her şeyi göze almak anlamına gelir. Bir fahişenin bir diğerine edebileceği en dayanılmaz hakaret, onu "dama düşmüş" (hapse atılmış) erkeğine sadakatsiz etmekle suçlamaktır. Böyle bir şeye kalkışan fahişe kalpsiz damgasını yer!

1. Sadık köpek. Ariosto'nun *Orlando Furioso* (Öfkeli Orlando) eserindeki düşman karakterin adından.

Daha sonra görüleceği gibi, La Pouraille bir kadına körkütük âşıktı. Filozof tabiatlı bencil İbrişim ise kendi canı için çalar, Jacques Collin'in kulu kölesi olan ve yedi yüz elli bin frangı iç edip Prudence Servien'le kayıplara karışan Paccard'a çok benzerdi. Hiç kimseye bağlanmamıştı, kadınları hor görürdü, tek sevdiği İbrişim'di. Le Biffon'a gelince, artık bildiğimiz gibi, lakabı, kapatması La Biffe'e olan bağlılığından geliyordu. Kürekler âleminin üst katmanına mensup bu üç portrenin Jacques Collin'le görülecek hesapları vardı ve bu hesaplaşma pek de kolay olmayacaktı.

Kaç ortağın hayatta olduğunu, her birinin ne kadar serveti olduğunu bir tek kasadar bilirdi. Dokuzcanlı, kasadan alacağı olanlar arasındaki yüksek ölüm oranının hesabını kitabını yapmış, Lucien'in çıkarları için paraları yemeye ondan sonra karar vermişti. Jacques Collin dokuz yıl daha arkadaşlarının ve polisin dikkatinden kaçabilse, Büyük Fanandel'ler anlaşmasının hükümlerine göre kendisine güvenip paralarını emanet eden arkadaşlarının üçte ikisinin mirasına konacağından hemen hemen emindi. Hem zaten, "kellesi biçilen" yoldaşlara ödeme yapmış olamaz mıydı? Büyük Fanandel'lerin şefini kim denetleyebilirdi ki? Ona körü körüne güvenmeleri farz olmuştu, çünkü kürek mahkûmlarının sürdürdüğü yabani hayvan hayatı, bu vahşi dünyanın ileri gelenleri arasında yüksek bir nezaketi de içeriyordu. Jacques Collin zimmetine geçirdiği yüz bin ekünün yüz bin frangını verip işin içinden sıyrılabilirdi belki. Gördüğümüz gibi, kendisinden alacağı olanlardan La Pouraille'ın doksan günlük ömrü kalmıştı. Şefine emanet ettiğinden kuşkusuz çok daha fazlasına sahip olan La Pouraille'ın maraza çıkaracak hali yoktu ya...

Hapishane müdürleri, memurlar, polis ve yardımcıları, hatta sorgu yargıçları "ahıra dönen beygirleri", yani

eşek "baklasının" (devletin ağır ceza mahkûmlarını beslemekte kullandığı bir tür bakla) tadına bakmış olanları bir bakışta tanırlar. Çünkü bu adamlar hapishanede hiç yabancılık çekmez. Çıktıktan sonra tekrar suç işleyip dönenler hapishane âdetlerini iyi bilirler. Babalarının evinde gibidirler, hiçbir şey onları şaşırtmaz.

Jacques Collin bunu bildiği için gerek La Force'ta, gerek Conciergerie'de kendini iyi kontrol etmiş, o âna kadar masum ve yabancı rolünü harika oynamıştı. Ama artık üzüntüsünden yıkılmış, iki ölümle ezilmişti. Çünkü o uğursuz gecede iki defa ölmüş, yeniden Jacques Collin olmuştu. Gardiyan, İspanyol Rahip'in tarife hacet kalmadan avlunun yolunu tutmasına çok şaşırdı. Bu mükemmel oyuncu rolünü oynamayı unutmuş, Bonbec Kulesi'nin döner merdivenlerinden Conciergerie'nin müdavimi olan birinin rahatlığıyla inmişti.

"Bibi-Lupin'in hakkı var," dedi gardiyan kendi kendine, "bu adam ahıra dönen bir beygir. Jacques Collin bu."

Yabandomuzunun girişi

Dokuzcanlı, küçük kulenin kapı aralığında göründüğü sırada, mahpuslar, Saint-Louis Masası denen taş masanın etrafında alacaklarını almış, avluya dağılmışlardı. Avlunun darlığı yüzünden, yeni getirilen tutuklu ânında fark edildi. Zaten mahkûmlar bir bakışta her şeyi süratle kavrar ve hapishane avlusunda ağının ortasındaki birer örümceğe benzeyen bu adamların keskin bakışlarıyla hiçbir şey yarışamaz. Bu benzetme matematiksel doğruluk taşır; mahpus özellikle bakmasa dahi, bakışı

yüksek ve kararmış duvarlarla çepeçevre sınırlı olduğundan, gardiyanların girdiği kapıyı, görüş odasının pencerelerini ve Bonbec'in merdivenlerini görmemesi imkânsızdır, çünkü avluya bunlardan başka çıkış yoktur. İçinde bulunduğu derin tecrit edilmişlik halinde bir sanık için her şey olaydır, her şey dikkatini çeker. Botanik bahçesinde kafesteki aslanınkine eş can sıkıntısı yüzünden iki misli dikkat kesilir. Şunu da belirtmekte yarar var; Jacques Collin resmî rahip kıyafetine uymayan bir ruhani gibi giyinmişti, üzerinde siyah bir pantolon, siyah çoraplar, gümüş tokalı ayakkabılar, siyah bir yelek ve özellikle rahiplere has saç kesimiyle tamamlandığında, ne yaparsa yapsın ben rahibim diye bağıran koyu kahverengi bir redingot vardı. Jacques Collin başına tam din adamına yaraşır, son derece doğal görünen bir peruk takmıştı.

La Pouraille, le Biffon'un kulağına eğildi:

"Aman da aman! Uğursuzluk alameti; 'yabandomuzu'! Burada ne işi var?"

"Bu da onların numaralarından biri, yeni tip bir 'çorbacı' (muhbir)," diye karşılık verdi İbrişim. "Kisveyi değiştirmiş bir kaytan tüccarı bu, jandarma, buraya işini yapmaya gelmiş."

Argoda jandarmanın çeşitli adları vardır. Hırsızı kovalarken "kaytan tüccarı"dır, yakalamış götürürken "Grève kırlangıcı"dır, darağacına götürürken de "giyotin süvarisi" olur.

Avlunun betimlenmesi tamamlanırken, belki birkaç kelimeyle diğer iki fanandel'den söz etmek gerekli olacaktır. Asıl adı Sélérier olup Auvergne'li, Ralleau Baba, Farfaracı ve nihayet İbrişim (otuz adı ve bir o kadar da pasaportu vardı) olan fanandel'i bundan böyle yüksek suç dünyasının ona verdiği İbrişim lakabıyla anacağız. Sahte rahipte gizli jandarma gören bu derin filozof, her bir adalesi acayip çıkıntılar yapan, beş ayak

dört parmaklık herifçioğlunun tekiydi. Koca kafasının altında, alıcı kuşlarınki gibi donuk gri ve sert gözkapaklarıyla perdelenen küçücük gözleri çakmak çakmak parlıyordu. İlk bakışta sert çizgili ve alabildiğine çıkık çene kısmının uzunluğuyla kurtlara benziyordu ama çiçekbozuğu izlerine rağmen suratından akan kurnazlık, hatlarındaki canlılık bu benzerliğin içerdiği her türlü vahşeti, hatta yırtıcılığı yumuşatıyordu. Dibinden kopmuş, kenarları çok belirgin herbir yara ağzında sanki zekâ ve alaycılık okunuyordu. Suçluların açlıkla, susuzlukla, rıhtım boylarında, sahillerde, köprü altlarında ve sokaklarda sabahlanan gecelerle, zaferlerin kutlanıp sert içkilerle kafaların çekildiği sefahat âlemleriyle geçen hayatı bu yüze sanki bir tabaka cila çekmiş gibiydi. İbrişim doğal haliyle ortaya çıkacak olsa, bir polis memuru, bir jandarma avını otuz adımdan tanırdı ama yüzünü şekilden şekle sokma ve kılık değiştirme sanatında Jacques Collin'den aşağı kalır yanı yoktu. Kılık kıyafetlerine sadece sahnede özen gösteren büyük aktörler gibi derbeder bir halde olan İbrişim'in üstünde birkaç düğmesi kopmuş, boş kalan iliklerden beyaz astarı görünen avcı ceketi gibi bir şey, şekilsiz yeşil terlikler, rengi artık griye dönmüş nankin pamuklusundan bir pantolon, başında da altından yırtık pırtık, rengi kaçmış Madras bezinden eski bir bandananın uçları görünen siperliksiz bir kasket vardı.

Le Biffon, İbrişim'le tam bir tezat oluşturmaktaydı. Ufak tefek, şişko ve yağlı, yerinde duramayan, soluk benizli, çukura kaçmış kara gözlü, aşçılar gibi giyinmiş, adamakıllı çarpık bacaklarının üstünde dikilen bu namlı hırsız, etobur hayvanlara has bir bünyenin özelliklerinin ağır bastığı fizyonomisiyle ürkütücüydü.

İbrişim'le le Biffon, artık hiçbir umudu kalmamış La Pouraille'a yaltaklanıyorlardı. Tekrar tekrar suç işle-

yip hapishaneye geri dönen bu cani, dört aya kalmadan yargılanıp mahkûm olacağını, idam edileceğini biliyordu. Bu yüzden dostları İbrişim ve le Biffon ondan "kürsü rahibi" diye bahsediyorlardı; yani gönülsüzler manastırının, yani giyotinin rahibi. İbrişim'le le Biffon'un La Pouraille'a neden yaltaklandıklarını anlamak zor değildi. La Pouraille, Crottat çiftinin evinde ele geçirilen ganimetten payına düşen iki yüz elli bin altın frangı mahkemede açıklamak üzere bir yere saklamıştı. Gerçi bu iki eski kürek mahkûmu da birkaç gün içinde yeniden zindanı boylayacaktı ama yine de bu muhteşem miras iki fanandel'e bırakılsa hiç fena olmazdı. La Biffon ve İbrişim nitelikli (yani ağırlaştırıcı sebepleri bir araya toplayan) hırsızlık suçlarından on beş yıla mahkûm olacaklar, daha önce hüküm giydikleri ama firar edip yarıda bıraktıkları on yıllık mahkûmiyetleri de bunun üstüne binecekti. Biri yirmi iki, öteki yirmi altı yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış oldukları halde ikisi de firar edip La Pouraille'ın çil çil altınlarını bulmayı umuyordu. Ama Onbinler'den olan La Pouraille sırrını saklıyor, mahkûm edilmedikçe bu sırrı açıklamayı gereksiz buluyordu. Suçlar âleminin yüksek aristokrasisindendi, suç ortaklarını kesinlikle ele vermemişti. Karakteri biliniyordu; bu korkunç davanın sorgu yargıcı Popinot ağzından tek kelime alamamıştı.

Bu müthiş üçlü avlunun üst kısmında, yani pistollerin altında mevzilenmişti. İbrişim, daha ilk suçunu işlemiş ve on yıl ağır hapis cezasına çarptırılacağından emin olduğundan çeşitli kürek zindanları hakkında sorular soran bir genci bilgilendirme işini tamamlamak üzereydi.

Jacques Collin içeri girdiğinde İbrişim delikanlıya nutuk çekercesine, "Bak evlat..." diyordu, "Brest, Toulon ve Rochefort arasındaki fark şudur..."

Genç adam, acemi merakıyla, "Nedir ustam?" dedi.

İyi aile çocuğu olan bu sanık sahtecilikle suçlanıyordu ve Lucien'in yattığı odaya bitişik pistolden avluya inmişti.

"Oğulcuğum," diye devam etti İbrişim, "Brest'te karavanayı kaşıklarken daha üçüncü kaşıkta 'eşek baklası' geleceğinden eminsindir, Toulon'da baklayı beşinci kaşıkta bulursun, Rochefort'da ise 'kıdemli' değilsen, ancak hava alırsın."

Büyük filozof bunları söyledikten sonra, "yabandomuzundan" fena halde işkillenip avlunun aşağı kısmına inen La Pouraille ile le Biffon'un yanına gitti. Kederinden yıkılan Jacques Collin de aynı anda avlunun yukarı kısmına çıkmaktaydı. Korkunç düşüncelere, tahtını kaybetmiş hükümdar düşüncelerine gark olan Dokuzcanlı bütün bakışların kendisine çevrildiğinin, bütün dikkatlerin kendisine yöneldiğinin farkında olmadan Lucien de Rubempré'nin kendini astığı o uğursuz pencereye bakarak yavaş yavaş yürüyordu. Bu olaydan mahpusların hiçbirinin haberi yoktu, çünkü Lucien'in hücre komşusu olan sahteci genç, daha sonra öğreneceğimiz nedenlerle kimseye bir şey söylememişti. Üç fanandel, Rahip'in yolunu kesecek şekilde durdular.

"Bu 'yabandomuzu' değil," dedi La Pouraille, İbrişim'e, "ahıra dönen bir beygir. Baksana sağ ayağını nasıl da sürüye sürüye yürüyor!"

Her okuyucu aklına esince kürek zindanını ziyaret etmeye kalkışamayacağına göre, burada bir açıklama yapmak gerekiyor. Her kürek mahkûmu bir zincirle başka bir mahkûma bağlıdır (daima yaşlı biriyle genç birini eşleştirirler). Ayak bileğinin üstündeki bir halkaya bağlanan bu zincir öyle bir ağırlık yapar ki bir yılın sonunda kürek mahkûmu ayağını sürümeden yürüyemez hale gelir ve bu kusur ömrünün sonuna kadar düzelmez. Bu demir zinciri, ağır ceza âleminde verilen ismiyle "pran-

ga"yı sürükleyebilmek için bütün ağırlığını tek bacağına yüklemek zorunda kalan mahkûm, bu gayretin getirdiği alışkanlığı iflah olmaz biçimde benimser. İleriki yıllarda prangaya vurulmadığında bile hali tıpkı bacakları kesilenlerin acı çekmeye devam etmesine benzer; zinciri daima ayağında hisseder, yürüyüşündeki bu tikten hiçbir zaman kurtulamaz. Polisin diliyle "sağa çeker." Polisler gibi, kürek mahkûmlarınca da iyi bilinen bu araz, bir yoldaşın tanınmasına yardımcı olmasa da, en azından tanınmasında tamamlayıcı bir unsurdur.

Sekiz yıldır kaçak olan Dokuzcanlı'daki aksama epeyce hafiflemişti. Ama daldığı derin düşüncelerin etkisiyle o kadar ağır ve ciddi adımlarla yürüyordu ki, yürüyüşündeki kusur çok belirsiz de olsa, La Pouraille gibi tecrübeli bir gözün dikkatinden kaçmamış olmalıydı. Zaten ağır ceza hapishanesinde her an burun buruna yaşayan ve tek seyirlikleri birbirleri olan mahkûmlar, birbirlerinin yüzlerini çok iyi incelemişlerdir. Bu yüzden de, tescilli düşmanları olan muhbirlerin, polis komiserlerinin ve jandarmanın dikkatinden kaçan birtakım alışkanlıkları ânında fark edebilmeleri anlaşılır bir şeydir. Seine lejyonunda yarbay olan ünlü Coignard da, yüzleşmek için alaya gönderilen bir kürek mahkûmunun, sol yanağındaki çene adalelerinin seyirdiğini fark etmesi sayesinde tutuklanabilmişti. Aslında Bibi-Lupin emindi ama polis, Kont Pontis de Sainte-Hélene'le Coignard'ın aynı kişi olduğuna inanmaya cesaret edememişti.

İbrişim, Jacques Collin'in, umutsuzluktan perişan düşmüş insanların etraflarındaki her şeye boş boş bakan gözleriyle karşılaşınca, "Bu bizim *dab*![1]" dedi.

Le Biffon ellerini ovuşturarak, "Sahiden de o! Dokuzcanlı bu!" dedi. "Ooo! Boyu bosu, cesameti tamam da ne olmuş buna? Kendisi olmaktan çıkmış..."

"Ben durumu çaktım," dedi İbrişim, "bir planı vardır, yakında idam edilecek 'teyzesini' görmeye gelmiştir."

Hapistekilerin, aynasızların ve gardiyanların "teyze" dedikleri kişi hakkında küçük bir fikir vermek için, Paris'te kaldığı süre içinde bütün hapishaneleri ziyaret eden merhum Lord Durham'a bu hapishanelerden birinin müdürünün verdiği harika cevabı aktarmak yetecektir. Fransız adaletini bütün ayrıntılarıyla incelemeye pek meraklı olan bu lord, merhum cellat Sanson'a giyotin bile kurdurtup Fransız İhtilali'nin meşhur ettiği bu düzeneğin nasıl çalıştığını anlamak için canlı bir dananın idam edilmesini istemiştir.

Hapishane Müdürü bütün hapishaneyi, iç avluları, işlikleri, zindanları vs. gösterdikten sonra tiksinerek parmağıyla bir yeri işaret edip, "Sizi oraya götüremem ekselansları," der, "çünkü orası 'teyzelerin' bölgesi..."

"Aaa, o da ne demek?" der Lord Durham.

"Üçüncü cins lordum!"

La Pouraille, "Théodore'un kellesi gidecek!" dedi, "Ne de tatlı çocuktur... O ne el çabukluğu, o ne hınzırca edepsiz haller! Bizler için ne büyük kayıp!"

"Evet, Théodore Calvi son lokmasını zıkkımlanıyor,"

1. Üstat. (Ç.N.)

dedi le Biffon. "Ah, sürtükleri 'zırlayıp durur' artık! Keratanın seveni çoktu çünkü!"

La Pouraille, Jacques Collin'e, "Demek buradasın ahbap?" dedi.

Kol kola girdiği iki hempasıyla yeni gelenin yolunu keserken de ekledi:

"Ah be *dab*, 'yabandomuzu' kılığına mı girdin sen?"

La Biffon tehditkâr bir tavırla araya girdi:

"Senin bizim altınları iç ettiğini söylediler."

"Paraları uçlanacak mısın bize?" diye sordu İbrişim.

Bu üç soru üç tabanca mermisi gibi patlamıştı.

Jacques Collin eski arkadaşlarını hemen tanıdı ama ağzından, "Yanlışlıkla buraya atılan zavallı bir rahiple alay etmeyiniz..." sözleri döküldü elinde olmadan.

La Pouraille, "Evet, surat değilse bile ses aynı ses!" diyerek elini Jacques Collin'in omzuna koydu.

Bu hareket, üç arkadaşını bir arada görmek, *dab*'ı bir anda uyuşukluğundan koparırcasına çekip aldı ve onu gerçek hayat duygusuna geri döndürdü. Çünkü o uğursuz gece, duyguların sonsuz ve manevi dünyasına yuvarlanmış, orada kendine yeni bir yol aramıştı.

Boğuk bir aslan kükremesine benzeyen ifadesiz, tehditkâr ama alçak bir sesle, "Üstadını reklam edip durma!" dedi. "Aynasızlar şurada, bırak da tufaya gelsinler. Sıfırı tüketmiş bir fanandel için numara yapıyorum."

Jacques Collin bu sözleri, kötü yola düşmüş insanları imana getirmeye çalışan bir rahibin o yumuşacık diliyle söylerken, bir yandan da bir bakışta bütün avluyu tarayıp kemerlerin altında duran gardiyanları görmüş, alayla arkadaşlarına göstermişti.

"Çorbacı değil mi bunlar? Fenerlerinizi yakıp iyi bakın! Beni tanıdığınızı belli etmeyin, tedbiri elden bırakmayalım, siz de bana rahipmişim gibi davranın yoksa sizi de, manitalarınızı da, servetinizi de mahvederim, ona göre!"

"Bize güvenmiyor musun yani?" dedi İbrişim. "Anlaşılan buraya 'teyzeni' kurtarmaya gelmişsin."

"Oğlanı eşek cennetine göndermek için hazırlıklar tamam!" dedi La Pouraille.

Jacques Collin yerinden zıplayıp bağırmamak için kendini zor tuttu:

"Théodore mu!"

Bu, zaten yıkılmış dev gibi adam için son işkence darbesi oldu.

"Onu gebertecekler," dedi La Pouraille, "idam hükmü giyeli iki ay oluyor."

Fenalaşarak dizinin bağları çözülen Jacques Collin üç arkadaşının desteğiyle ayakta duruyordu. Ellerini birleştirerek yapmacık bir huşu havası takındı. La Pouraille ve le Biffon, Dokuzcanlı'nın kutsallıkla dalga geçen bu hareketini saygıyla desteklerken İbrişim, görüş yerine giden gişenin kapısında nöbet tutan gardiyana doğru koşuyordu.

"Şu saygıdeğer Rahip oturmak istiyor, ona bir sandalye versenize."

Böylece, Bibi-Lupin'in kurduğu tuzak boşa çıkmıştı. Napoléon'u terk etmeyen askerler gibi, üç kürek mahkûmu da Dokuzcanlı'ya itaat ve saygıda kusur etmiyordu. İki kelime yetmişti: "manitalarınız" ve "servetiniz". Bir erkeğin bütün tutkularını özetleyen iki kelime... Bu tehdit, üç mahkûmun gözünde büyük bir gücün kanıtıydı; kaderleri hâlâ *dab*'ın elindeydi. Dışarıda uçsuz bucaksız bir güce sahip olan *dab*'ları yalancı kardeşlerin söylediği gibi onlara ihanet etmemişti. Bu arada, adamın maharet ve kurnazlık konusundaki muazzam ünü üç mahkûmun merakını da celbediyordu. Merak, hapishanede bu solmuş ruhları dürtükleyen tek şeydir. Jacques Collin'in Conciergerie'nin kilidi altında bile koruduğu kılık değiştirme cüretkârlığı zaten üç suçluyu şaşkına çevirmişti.

"Üç gündür kimseyle görüştürülmedim. Théodore'

un giyotine bu kadar yakın olduğunu bilmiyordum..." dedi Jacques Collin. "Ben buraya zavallı bir genci kurtarmaya gelmiştim, ne çare ki dün saat dörtte kendini asmış... Ama bak, bir başka felaket daha görecekmişim. Elim kolum bağlanmış durumda!"

"Zavallı *dab*!" dedi İbrişim.

Jacques Collin arkadaşlarının kolları arasından sıyrılıp müthiş bir edayla dikildi.

"Ah!" dedi. "Fırıncı (şeytan) beni terk etti. Öyle bir an geliyor ki toplum bizden baskın çıkıyor! Sonunda leylek (Adalet Sarayı) bizleri yutuyor."

İspanyol Rahip'in fenalaştığını öğrenen Hapishane Müdürü, onu gözlemek için bizzat avluya gelerek güneşin altında bir sandalyeye oturttu. Bu tür görevlerin icrası sırasında tecrübeyle günden güne gelişen ve ilgisizlik maskesi altına saklanan keskin bir dikkatle her şeyi tek tek incelemeye koyuldu.

"Ah! Tanrım!" diyordu Jacques Collin, "Bu insanların, toplumun en aşağılık güruhunun, azılı canilerin, suçluların arasına karıştırılmak, onlarla bir tutulmak ne acı! Ama Tanrı bu hizmetkârını terk etmeyecektir. Değerli Müdürüm, burada geçireceğim zaman içinde, hatırası yaşayacak hayır işleri yaparak iz bırakmak istiyorum! Bu zavallıları hak yoluna döndüreceğim. Ruhları olduğunu, ebedi hayatın kendilerini beklediğini ve bu dünyada her şeylerini kaybetseler bile göklerde, sahici, içten bir pişmanlık karşılığında onların olacak cennette fethedilecek çok şey olduğunu öğrenecekler."

Yirmi otuz kadar mahpus koşup gelmiş, ancak üç azılı kürek mahkûmunun meraklıları kendilerinden belli bir uzaklıkta durmaya mecbur eden gaddar bakışları karşısında fazla yanaşamayıp biraz geride toplanmaya başlamıştı. İncil'den ayet okur gibi yumuşak bir edayla söylenen bu sözleri dinlediler.

Yaman mı yaman La Pouraille, "Mösyö Gault," dedi, "böyle konuşan bir adamı dinlemek isteriz..."

Jacques Collin, yanı başında duran Mösyö Gault'ya döndü:

"Bana bu hapishanede bir idam mahkûmunun olduğunu söylediler."

"Temyiz talebi geri çevrildi, şu anda kendisine reddin gerekçeli cevabı okunuyor," dedi Mösyö Gault.

Jacques Collin soran bakışlarla saf saf etrafına baktı.

"Bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum," dedi.

Az önce İbrişim'e, "En iyi bakla hangi kürek hapishanesinde çıkar," diye sorular soran delikanlı, "Hayda, bu da amma safmış!" dedi.

Bir tutuklu lafa karıştı:

"Anlamı şu; bugün yarın biçilecek!"

Jacques Collin üç fanandel'in ağzını açık bırakan bir masumiyet ve cehalet edasıyla, "Biçilmek mi?" diye sordu.

"Bunların dilinde bu kelime idam cezasının infazı anlamına geliyor," diye cevap verdi Müdür. Zabıt kâtibi red kararını okuduysa, cellada da cezanın infazı için emir gelmiştir. Zavallı, dinî yardım almayı sürekli reddetti..."

Jacques Collin, "Ah Sayın Müdürüm, o ruhu kurtarmamız lazım!" diye haykırdı.

Düzenbaz adam, umutsuz âşık gibi ellerini kenetlemişti. Gözünden hiçbir şey kaçmayan müdür bu ifadeyi ilahi bir coşkunun etkisine yordu.

Dokuzcanlı devam etti:

"Ah Sayın Müdür, izin verin de o katılaşmış kalbi nedamete getirip size kim olduğumu ve neler yapabileceğimi göstereyim! Tanrı bana öyle sözler söyleme yeteneği bahşetti ki, insanları etkileyebiliyorum. Ben taş kalpleri kırar, içlerini açarım... Zaten neden korkuyorsunuz? Yanıma jandarmaları, gardiyanları, kimi isterseniz katın, öyle gideyim."

Mösyö Gault, "Gidip bir bakayım, hapishane papazı yerini size bırakmak ister mi?" dedi.

Hapishane Müdürü, yarı Fransız yarı İspanyol diline İncil'den gelen sesiyle apayrı bir çekicilik kazandıran bu rahibe mahkûm ve mahpusların meraklı ama tamamen kayıtsız bir havayla bakmaları karşısında şaşırarak yanlarından ayrıldı.

Desise üzerine desise

Daha önce İbrişim'den ağır ceza zindanları hakkında bilgi alan genç, Jacques Collin'e sordu:

"Siz nasıl oldu da buraya düştünüz Sayın Peder?"

Jacques Collin, iyi aile çocuğunu tepeden tırnağa süzdü:

"Aah ah! Bir yanlışlık sonucu!" dedi. "Öldükten sonra parası çalınan bir fahişenin evinde buldular beni. Kızın intihar ettiği resmen doğrulandı ama herhalde evdeki hizmetçiler olacak hırsızlar henüz yakalanamadı."

"Peki o genç adam da bu hırsızlık yüzünden mi kendini astı?"

Dokuzcanlı, gözlerini gökyüzüne çevirdi.

"O zavallı yavrucak herhalde haksız yere hapse atılarak onurunun çiğnenmesine dayanamadı..." dedi.

"Evet," dedi delikanlı, "tam serbest bırakılacakken intihar etmiş. Şanssızlığa bak!"

"Ancak masumlar vesveseye kapılıp kurar da kurarlar. Düşünsenize, hırsızlık yapmakta hiçbir çıkarı yoktu ki..."

"Peki ne kadardı?" diye sordu derinden giden kurnaz İbrişim.

"Yedi yüz elli bin frank," diye cevap verdi Jacques Collin usulca.

Üç kürek mahkûmu birbirlerine baktılar ve uydurma din adamının etrafında toplanan tutukluların oluşturduğu gruptan uzaklaştılar.

İbrişim, le Biffon'un kulağına eğilip, "Kızın zulasını o boşaltmıştır!" dedi. "Bir de bizi üç kuruşumuz için korkutmaya kalktılar."

"Sonuna kadar Büyük Fanandel'lerin *dab*'ıdır o," diye cevap verdi La Pouraille. "Bizim paraların kalk gidelim olduğu falan yok."

Kendine güvenilir bir adam arayan La Pouraille'ın, Jacques Collin'i dürüst biri gibi göstermekte çıkarı vardı. İnsan olmasını umduğu şeye en çok da hapiste inanır!

"Adım gibi eminim, Başsavcı'yı tufaya getirip 'teyzesini' kurtaracak bu!" dedi İbrişim.

Le Biffon karşılık verdi:

"Becerebilse bile gene de *Meg* (Tanrı) olduğuna inanmam ama söyledikleri gibi fırıncıyla (iblis) al takke ver külah olduğu kesin."

"Herifin, 'Fırıncı beni terk etti,' diye bağırdığını duydun mu?" dedi İbrişim.

"Aaah ah!" diye haykırdı La Pouraille, "Şu benim kelleyi bir kurtarsa, payıma düşen para ve çalıp sakladığım sarılarla ne kıyak bir hayat yaşardım ama!"

"Ne derse yap!" dedi İbrişim.

La Pouraille, fanandel'ine bakarak, "Sen benimle kafa mı buluyorsun?" dedi.

Le Biffon lafa karıştı:

"Sen de saf mısın nesin? Kelleyi kaptıracaksın. Yani iki ayağının üstünde durabilmek, ziftlenmeye, kafa çekmeye ve hırsızlığa devam etmek için çalabileceğin başka kapı yok, çaresiz arkasını kollayacaksın."

"İşte bu kadar!" diye devam etti La Pouraille, "*Dab*'a

saygıda kusur edemeyiz, yoksa kalleşlik edeni gittiğim yere yanımda götürürüm ha!"

"Dediğini yapar da!" diye bağırdı İbrişim.

Bu tuhaf dünyaya karşı hiçbir yakınlık hissetmeyenler bile Jacques Collin'in ruh halini tasavvur edebilirler; gece beş saat tapınırcasına başında beklediği gözdesinin cesediyle, eski pranga arkadaşının her an gerçekleşebilecek ölümü, Korsikalı genç Théodore'un müstakbel cesedi arasında kalmıştı. O zavallıyı sadece görmek için bile kimsenin aklına gelmeyecek bir yol bulmak zorundaydı. Kurtarmaksa mucize olurdu! Şimdiden kafasını çalıştırmaya başlamıştı.

Jacques Collin'in kuracağı oyunun anlaşılması bakımından, katillerin, hırsızların, forsa zindanlarını dolduran herkesin sanıldığı kadar korkunç olmadığını belirtmekte yarar var. Kuşkusuz yüreklerini ezen sürekli korku yüzünden, birkaç istisna dışında bu insanların hemen hepsi miskindir. Bütün melekelerini daima hırsızlıkta kullanırlar. Üstelik iyi bir "voli vurmak" bütün hayati güçlerin seferber edilmesini, fiziksel maharete denk bir zihin işlekliğiyle ahlaki değerlerini zedeleyen bir dikkat gerektirdiğinden, kendi iradeleriyle zorlandıkları bu yoğun faaliyetin dışında aptala dönerler. Yorucu bir dans adımının ardından dansçıların ya da modern bestecilerin halka reva gördükleri o müthiş düetlerden birinin ardından opera şarkıcılarının bitap düşmesi de aynı sebeptendir. Suç işleyenler aslında akıldan o kadar yoksun ya da korku yüzünden öylesine eziktirler ki, çocuktan farksız olurlar. Son derece saf olup her şeye inandıklarından, basit bir hileyle bile tuzağa düşerler. İyi bir vurgunun ardından öyle bir gevşerler ki, hemen o saat kendilerini ihtiyaç duydukları zevk ve sefaya verirler; şarapla, içkiyle sarhoş olarak, kadınlarının kollarına çılgınca atılarak bütün güçlerini tüketircesine huzur bulmak isterler ve

aklı boş verip işledikleri suçları unutmaya çalışırlar. Böyle bir durumdayken polisin insafına kalmışlardır. Bir kere tutuklandılar mı, gözleri kör, akılları işlemez olur. Umuda o kadar ihtiyaçları vardır ki her şeye inanırlar, bu yüzden onlara kabul ettirilemeyecek saçmalık yoktur. "Kodesi boylayan" suçlunun ne kadar sersemleşebileceğini şu örnek açıklayacaktır.

Bibi-Lupin, kısa bir süre önce on dokuz yaşındaki bir katili, reşit olmayanların asla idam cezasına çarptırılmadığına inandırmış, böylece suçlunun ağzından itiraf kopartmıştı. Temyiz dilekçesinin reddedilmesinden sonra hükmün yerine getirilmesi için Conciergerie'ye nakledildiğinde çocuğu görmeye giden korkunç ajan, "Yirmi yaşında olmadığından emin misin sen?" diye sordu.

Katil son derece sakin, "Evet, on dokuz buçuk yaşındayım," diye cevap verdi.

"Tamam o zaman!" dedi Bibi-Lupin, "İçin rahat etsin, hiçbir zaman yirmi yaşında olamayacaksın..."

"Peki neden?"

"Neden mi? Üç gün sonra kelleni uçuracaklar da ondan!" diye cevap verdi Emniyet Müdürü.

Hakkındaki hükümden sonra bile, reşit olmayanların infaz edilmeyeceğine inanan katil bir anda balon gibi söndü.

Bu adamlar, tanıklıkları ortadan kaldırma zorunluluğu yüzünden son derece zalimleşir, çünkü sırf kanıtları yok etmek için adam öldürürler (idam cezasının kaldırılmasını isteyenlerin ileri sürdükleri nedenlerden biri de budur); el çabukluğuyla, keskin bakışlarıyla, vahşi insanlara has duyularla çalışan bu kurnazlık ve maharet abideleri ancak suç mahallinde kahraman olur, suçlar âleminde aslan kesilirler. Suçu işledikten sonra, sıkıntıları da başlar. Çünkü sefaletten ne kadar ezilmişlerse, çaldıklarını saklama mecburiyeti yüzünden de bir o kadar ser-

seme dönerler. Yeni doğum yapmış kadınlar gibi halsizleşirler. Plan yaparken insanı korkutacak kadar enerjikken, istediklerini elde ettikten sonra çocuklaşırlar. Özetle, karnı doyduktan sonra öldürülmesi çok kolay hale gelen yabani hayvanların doğası da böyledir. Bu garip adamlar hapishanede sır vermeme ve saklama özellikleriyle insandırlar, tutukluluk süresinin uzunluğu yüzünden kolları kanatları kırılıp pestilleri çıkınca ancak son anda dirençleri kırılır.

Bu durumda, üç ağır ceza mahkûmunun şeflerini ele vermek yerine ona hizmet etmek istemelerinin nedeni anlaşılabilir; çalınan yedi yüz elli bin frangın onun işi olduğundan şüphelenerek, Conciergerie'nin demir parmaklıkları arkasında bile ne kadar sakin olduğunu görerek ve kendilerini himayesi altına alabileceğine inanarak üstatlarına hayranlık duymaktaydılar.

İdam mahkûmunun odası

Mösyö Gault sahte İspanyol'un yanından ayrıldıktan sonra, görüşme odasından geçerek kaleme döndü ve Jacques Collin hücresinden aşağı indiğinden beri yirmi dakikadır avluya bakan pencerelerden birine sinmiş, bir göz deliğinden olan biteni gözetleyen Bibi-Lupin'in yanına gitti.

"Hiçbiri onu tanımadı," dedi. "Hepsini birden gözetleyen Napolitas da hiçbir şey duymamış. Zavallı Rahip dün gece kederinden ağzını açmamış, cüppesinin altında Jacques Collin'i sakladığını düşündürecek tek kelime etmemiş."

"Bu da onun hapishaneleri iyi tanıdığının bir kanıtı," diye cevap verdi Emniyet Müdürü.

Bibi-Lupin'in sekreteri olan ve o sırada Conciergerie'de tutuklu bulunanlardan kimsenin tanımadığı Napolitas orada sahtecilikle suçlanan iyi aile çocuğu rolünü oynamaktaydı.

Hapishane Müdürü devam etti:

"Az önce idam mahkûmuna günah çıkarttırmak istediğini söyledi!"

"İşte son çaremiz!" diye bağırdı Bibi-Lupin. "Bu hiç aklıma gelmemişti. O Korsikalı Théodore Calvi, Jacques Collin'in pranga arkadaşıydı; bizimki kürekte çocuğa güzel 'üstüpüler' hazırlarmış, öyle anlattılar..."

Kürek mahkûmları kıtık ve paçavralardan tampon gibi bir şeyler hazırlayarak bunları pranga halkasının ayak bileğinin boyun ve arka kısmındaki ağırlığını hafifletmek için deriyle demir halka arasına sokuştururlar. Kürekte bu tamponlara "üstüpü" adı verilir.

Bibi-Lupin, Mösyö Gault'ya, "Mahkûmu kim bekliyor?" diye sordu.

"Halkalı Yürek!"

"İyi. Ben de jandarma kılığında oraya gidiyorum; ne konuşuyorlar, dinleyeceğim. Bütün sorumluluk bana ait."

Conciergerie'nin müdürü, Bibi-Lupin'e sordu:

"Peki ya adam Jacques Collin ise, sizi tanıyıp gırtlaklamasından korkmuyor musunuz?"

"Jandarma kılığında olunca üstümde kılıcım olacak," diye cevap verdi şef. "Hem adam Jacques Collin ise enselenmemek için bir şey yapmaya kalkışmaz; rahipse zaten güvendeyim demektir."

Bunun üzerine Mösyö Gault, "Kaybedecek zaman yok," dedi, "saat sekiz buçuk, peder Sauteloup dilekçenin reddini okudu, Mösyö Sanson salonda infaz emrini bekliyor."

"Evet, 'dulun süvarileri' (giyotinin mekanizmasına verilen bir başka korkunç isim) bugün için hazırlandı," diye cevap verdi Bibi-Lupin. "Yine de Başsavcı'nın tereddüdünü anlıyorum; çocuk hep masum olduğunu söyledi durdu, bana göre aleyhinde inandırıcı bir delil de yok."

"Tam bir Korsikalı," diye devam etti Mösyö Gault, "tek kelime etmedi ve her şeye direndi."

Conciergerie Müdürü'nün Emniyet Müdürü'ne söylediği son sözde idam mahkûmlarının karanlık hikâyesi saklıydı. Adaletin yaşayanlardan ayırdığı bir adam artık iddia makamına aittir. Savcılık makamı mutlak bir güce sahiptir; kimseye bağlı değildir, sadece vicdanının sesine kulak verir. Hapishane savcılığa aittir, savcılık hapishanenin mutlak hâkimidir. Hayal güçlerini sarsmaya son derece uygun bu sosyal konuyu, "idam mahkûmu" konusunu şiir de hükmü altına almıştır. Şiir yücedir, düzyazınınsa gerçeklikten başka kaynağı yoktur ama olduğu haliyle gerçeklik lirizmle boy ölçüşebilecek kadar korkunçtur. Suçlarını itiraf etmeyen ya da suç ortaklarını ele vermeyen idam mahkûmunun hayatı korkunç işkencelerle geçer. Burada konu edilen işkence ne ayakları ezip kıran tahta kunduralar, ne mideye doldurulan su, ne de korkunç aletler kullanılarak uzuvların çekiştirilmesidir; sinsi, bir bakıma da negatif bir işkencedir. Savcılık idam mahkûmunu kendi haline bırakır, yanına uzak durması gereken bir arkadaş (koyun) vererek sessizliğe ve karanlığa terk eder.

Günümüzün şirin insan severliği, tecrit edilmenin ne kadar korkunç bir işkence olduğunu ilk kendisi keşfetti sanarak yanılıyor. İşkencenin kaldırılmasından sonra, jüri üyelerinin zaten çok ikircikli durumdaki vicdanlarını yatıştırmak isteyen savcılık makamı, sanığı vicdan azabının pençesinde kıvrandıran yalnızlığın adalete ne müthiş bir kaynak sağladığını keşfetmişti. Yalnızlık boş-

luktur; manevi doğa da tıpkı maddi doğa gibi boşluk karşısında dehşete kapılır. Yalnızlık ancak onu tinsel dünyanın çocukları olan fikirleriyle dolduran deha sahibi bir insana ya da onu göğün ışığıyla nura boğulmuş, Tanrı'nın nefesi ve sesiyle canlanmış olarak gören tasavvuf erbabına mahsustur. Cennet'e çok yakın olan bu iki insan dışında yalnızlıkla işkence arasındaki bağ, maneviyatla maddi dünya arasındaki bağ gibidir. İşkence cerrahi müdahale gerektiren bir hastalıkken yalnızlık sinirsel bir hastalıktır; aralarındaki fark budur. Sonsuzla çarpılan bir acıdır. Zihin sonsuzluğa düşünceyle, beden sinir sistemiyle nüfuz eder. Bu yüzden, Paris'in adliye yıllıklarında itirafta bulunmayan suçluların sayısı sınırlıdır.

Bazı vakalarda, mesela bir hanedan ya da devlet söz konusu olduğunda politikada muazzam boyutlara varan bu korkunç durum *İnsanlık Komedyası*'nda hikâyesiyle yerini alacaktır. Gene de, Paris adaletinin Restorasyon Dönemi'nde idam mahkûmunu içine tıktığı taş kutunun tasviri, tecrit edilmiş birinin son günlerinde yaşadığı dehşet hakkında bir fikir edinilmesi için yeterli olacaktır.

Temmuz İhtilali'nden önce Conciergie'de idam mahkûmlarına ayrılmış bir hücre vardı, hâlâ da vardır. Hapishane kalemine bitişik olan bu hücre, kalemden, bütünüyle kesme taştan kalın bir duvarla ayrılır. Karşı tarafta ise, geniş Pas-Perdus salonunun bir bölümünü taşıyan yedi-sekiz ayak kalınlığında muazzam bir duvara dayanır. Gişenin büyük kemerli salonunun ortasında durduğunuzda bakışlarınız uzun ve karanlık bir koridora dalar, işte idamlık hücresine bu koridordaki ilk kapıdan girilir. Bu tüyler ürpertici oda korkunç demir parmaklıklarla örülmüş daracık bir pencereden ışık alır. Conciergerie'ye girilirken bu pencere pek görülmez, çünkü gişe parmaklıklarının yanındaki hapishane kaleminin penceresiyle, mimarın girişteki avlunun en dip kısmına bir do-

lap gibi oturttuğu Conciergerie mübaşirinin lojmanı arasında kalan dar alanda yer almaktadır. Bu konum, dört kunt duvarla çevrili bu odanın Conciergerie'nin elden geçirilişi sırasında neden bu uğursuz ve tekinsiz kullanıma ayrıldığını açıklar. Buradan kaçmak olanaksızdır. Kimseyle görüştürülmeyen tutuklularla kadınlar kısmına giden koridor, jandarmalarla gardiyanların daima başına üşüştüğü sobanın karşısına açılır. Dışa açılan tek çıkış olan ve taş zeminden dokuz ayak yüksekte bulunan dar pencere, Conciergerie'nin dış kapısında nöbet tutan jandarmaların koruduğu birinci avluya bakar. Zaten idam mahkûmuna hemen bir gömlek giydirilir, bilindiği gibi bu kıyafet ellerin hareket etmesini engeller. Mahkûm daha sonra ayağından karyolasına zincirlenir; işlerini görmesi ve ona gözkulak olması için yanına bir koyun verilir. Bu odanın zemini kalın taşlarla döşelidir. Işık o kadar zayıftır ki insan etrafını zor seçer.

Yargı hükümlerinin infazı konusunda Paris'e getirilen değişiklikler sonucu bu oda on altı yıldan beri kullanılmaz olmuşsa da, bugün bile içeri girince insanın iliklerine kadar ürpermemesi mümkün değildir. Bir de sessizlik ve karanlık gibi iki dehşet kaynağı içinde vicdan azaplarıyla kıvranan mahkûmun halini düşünün ve insan nasıl delirmez diye kendinize bir sorun. Üstüne üstlük, idam gömleğiyle hareketleri de engellenen, kıpırdayamaz hale getirilen ve bütün bunlara direnebilen bir bünye nasıl bir bünyedir!

O sırada yirmi yedi yaşında bulunan Korsikalı genç Théodore Calvi tam bir sessizliğe bürünmüş, iki aydır hem zindanın yıpratıcılığına hem de ağzından laf almaya bakan koyunun gevezeliğine direniyordu!

Korsikalının idama mahkûm edildiği garip cinayet davasından bahsetmek de artık şart oldu. Son derece ilginç olsa da, çok kısa bir analiz olacak.

Jacques Collin'in akıbetinden başka merak uyandıran bir yanı kalmayan hikâyenin sonu yayıldıkça yayıldığı için, bu noktada uzun uzadıya konu dışına çıkmak doğru olmayacak. Çünkü Jacques Collin korkunç etkisiyle *Goriot Baba*'yı *Sönmüş Hayaller*'e, *Sönmüş Hayaller*'i de bu incelemeye bağlayan bir tür belkemiğidir. Okuyucu, Théodore Calvi'nin ifade verdiği celsede jüri üyelerini büyük endişe ve kararsızlığa sürükleyen bu karanlık temayı kendi hayal gücüyle zaten geliştirecektir. Suçlunun dilekçesi temyiz mahkemesince reddedileli sekiz gün olmuştu, sekiz günden beri bu davayla meşgul olan Mösyö de Granville, infaz emrini hergün başka bir güne erteliyordu, çünkü mahkûmun ölümün eşiğinde suçunu itiraf ettiğini ilan ederek jüri üyelerinin vicdanını rahatlatmak istiyordu.

Tuhaf bir cinayet davası

Bilindiği gibi Mont Valérien'la Saint-Germain, Sartrouville ve Argenteuil tepeleri arasındaki verimsiz ovanın ortasında yer alan o bucakta ıssız bir yerdeki evinde yaşayan Nanterre'li zavallı dul bir kadın, hiç beklemediği bir mirasa konduktan birkaç gün sonra soyulup öldürülmüştü. Miras üç bin frankla bir düzine sofra takımı, altın bir saatle kösteği, yatak takımları ve masa örtülerinden ibaretti. Yaşlı kadın, mirası bırakan şarap tüccarının noterinin tavsiye ettiği gibi üç bin frangı Paris'te bir yere yatırmak yerine hepsini evinde saklamak istemişti. Bir kere, ömründe bu kadar parayı bir arada görmemişti, sonra basit ya da kırsal kesimde yaşayan insanların çoğu

gibi her işte herkesten pireleniyordu. Sonunda vefat eden şarap tüccarıyla ikisinin akrabası olan Nanterre'li bir şarap tüccarıyla uzun uzun görüşen dul, parasını kendisine hayat boyu gelir getirecek şekilde faize yatırmaya, Nanterre'deki evini satmaya ve Saint-Germain'e yerleşip kibar bir kadın gibi yaşamaya karar vermişti.

Bakımsız çitlerle çevrili oldukça büyük bir bahçesi olan evi, Paris civarındaki küçük çiftçilerin kendileri için yaptığı derme çatma evlerdendi. Arazileri açıkta işletilen taş ocaklarıyla kaplı olan Nanterre'de son derece bol olan kireçtaşı ve moloz, şehrin civarında yaygın olarak görüldüğü gibi gelişigüzel ve hiçbir mimari endişeye kapılmadan kullanılmıştı. Uygarlaşan vahşilerin kulübeleri de hemen hemen her zaman öyledir. Bu ev bir zemin katıyla birinci kattan oluşuyor, daha yukarıda da tavan arasının pencereleri sıralanıyordu.

Kadının kocası olan ve bu berhaneyi inşa eden taş ocağı sahibi bütün pencerelere son derece dayanıklı demir parmaklıklar takmıştı. Giriş kapısı dikkati çekecek kadar sağlamdı. Merhum, orada kırlığın ortasında yapayalnız olduğunu biliyordu. Hem de ne kırlık! Müşterileri Paris'in belli başlı duvarcılarından oluşuyordu. Taş ocağına beş adım mesafedeki evini inşa ederken, en gerekli inşaat malzemelerini mal götürüp boş dönen arabalarıyla Paris'ten taşımıştı. Şehirdeki yıkıntılar arasından işine yarayan şeyleri seçip çok ucuza kapatıyordu. Böylece, evin pencereleri, parmaklıkları, kapıları, kepenkleri, ahşap doğramaları, her bir şey, meşru yağmalamalardan, yaptığı işler sayesinde kendisine verilen armağanlardan ama iyi seçilmiş güzel armağanlardan gelmişti. İki pencere çerçevesi arasından daha iyi durumda olanı o götürüyordu. Evin önünde at ahırlarının bulunduğu oldukça geniş bir avlu vardı, yol tarafı duvarlarla kapanmıştı. Sağlam bir demir parmaklık kapı işlevini görüyordu. Zaten

at ahırlarında bekçi köpekleri barınıyordu ve küçük bir köpek de geceleri evde kalıyordu. Evin arkasında yaklaşık bir hektarlık bahçe vardı.

Taş ustası kocası ölen, çocuğu da olmayan kadın bu evde tek bir hizmetçiyle yalnız yaşıyordu. Satılan taş ocağından gelen para iki yıl önce ölen ocak sahibinin borçlarını karşılamıştı. Dul kadının tek varlığı, bahçesinde tavukla inek besleyip yumurtayla sütünü Nanterre'de sattığı bu ıssız evdi. Ölen kocanın her işe koştuğu at uşağı, arabacı, taş ocağı işçisi filan da kalmadığından, artık bahçeyle de uğraşamaz olmuştu. Ancak çakıllı toprakta kendi kendine yetişen birkaç yeşillikle sebzeyi topluyordu.

Evin satış bedeli ve mirastan gelen para toplamda yedi-sekiz bin frangı bulabileceğinden, kadın sekiz bin frangının getireceği ömür boyu yedi yüz-sekiz yüz franklık gelirle kendini Saint-Germain'de mutlu mesut yaşarken hayal edebiliyordu. Saint-Germain noteriyle birçok defa görüşmüştü, çünkü parayı ömür boyu gelir için Nanterre'li şarap tüccarına vermeyi reddediyordu. Durumlar böyle iken, günün birinde dul Madam Pigeau da hizmetçisi de ortadan kayboldu. Avlunun demir kapısı, evin giriş kapısı, kepenkler; her şey kapalıydı. Üç gün sonra bu durumdan haberdar edilen adalet, soruşturma başlattı. Sorgu yargıcı Mösyö Popinot, yanında kraliyet savcısıyla Paris'ten geldi. Zapta geçenler şunlardı:

Ne avlunun parmaklığında zorlama izi vardı ne de evin giriş kapısında. Giriş kapısı içeriden kilitlenmişti, anahtar da üzerindeydi. Tek bir demir parmaklık dahi zorlanmamıştı. Sürgü, kepenk ve kapıların hepsi sağlamdı.

Dış duvarlarda eve hırsız girdiğini gösterebilecek hiçbir iz yoktu. Tuğla bacalar, içinden geçilemeyecek kadar dardı. Çatı kirişleri de sapasağlam ve eksiksizdi, hiçbir zorlama belirtisi yoktu. Birinci kattaki odalara giren savcılar, jandarmalar ve Bibi-Lupin dul Madam Pigeau'yla

hizmetçiyi yataklarında gecelik şallarıyla boğulmuş olarak buldular. Üç bin frankla birlikte yemek takımları ve mücevherler de çalınmıştı. Cesetler çürümeye yüz tutmuştu. Küçük köpekle kümesteki büyük köpeğin cesetleri de aynı durumdaydı. Bahçenin etrafındaki kazıklar incelendi; kırılan bir şey yoktu. Bahçedeki yollarda hiçbir ayak izi görünmüyordu. Sorgu yargıcı, katilin ayak izi bırakmamak için otların üstünden yürüdüğünü düşündü ama bahçeye oradan girdiyse bile, eve nasıl girebilmişti? Bahçe tarafındaki kapının üç demir parmaklıkla süslü alınlığı da hiç bozulmamıştı. Avlu tarafındaki giriş kapısı gibi bu tarafta da anahtar, kilidin içinde duruyordu.

Bu akıl almaz hususların Mösyö Popinot, bütün bir gün kalıp her şeyi inceleyen Bibi-Lupin, bizzat kralın savcısı ve Nanterre jandarması tarafından harfiyen tespit edilmesinden sonra, bu cinayet politikayla adaletin aczini gösteren korkunç bir sorun haline geldi.

Gazette des tribunaux'da yer alan bu trajik vaka, 1828-1829 kışında gerçekleşmişti. Paris'te bu tuhaf olay kim bilir nasıl merak uyandırmıştır. Ama her sabah tüketeceği yeni dramlara uyanan başkent her şeyi unutur, polisse unutmaz. Bu sonuçsuz araştırmalardan üç ay sonra, yaptığı harcamalarla Bibi-Lupin'in muhbirlerinin dikkatini çeken ve birtakım hırsızlarla yakınlığı nedeniyle takibe alınan sokak kızı, arkadaşlarından biri aracılığıyla on iki tabakla köstekli altın bir saati rehine vermek istedi. Arkadaşı reddetti. Olay Bibi-Lupin'in kulağına gidince, Nanterre'de çalınan on iki tabağı, altın saati ve altın zinciri hatırladı. Rehine komisyoncuları, Paris'teki bütün yatakçılar, çalıntı eşya depoları derhal uyarılırken Bibi-Lupin de hafiyeleriyle, Manon-la-Blonde (Sarı Manon) denen kızı sıkı takibe aldı.

Çok geçmeden, Sarı Manon'un genç bir adama deliler gibi vurulduğu öğrenildi. Ama adam Sarı Manon'un

aşkına karşılık vermediği için ortalarda görünmüyordu. Esrar üzerine esrar... Muhbirlerin izlediği bu delikanlı çok geçmeden ortaya çıktı, sonra da kaçak bir kürek mahkûmu olduğu anlaşıldı; Korsika kan davalarının ünlü kahramanı, Madeleine lakaplı yakışıklı Théodore Calvi.

Hem hırsızlara hem polise çalışan çift taraflı yatakçılardan biri Théodore'la temasa geçirildi. Adam yemek takımını, saati ve altın zinciri satın alacağına söz verdi. Saint-Guillaume avlusundaki hurdacı akşam saat on buçukta, kadın kılığına girmiş Théodore'a paraları sayarken polis baskın yaptı, oğlanı yakalayıp eşyalara el koydu.

Soruşturma derhal başladı. Savcılığın bu kadar yetersiz kanıtlarla idam cezası çıkarması olanaksızdı. Calvi ilk söylediklerinden asla geri dönmedi. İfadesini kesinlikle değiştirmedi. Eşyaları Argenteuille'de bir köylü kadından satın aldığını söylüyordu. Nanterre'de işlenen cinayetin gürültüsü üzerine bu tabakları, saati ve altın zinciri elde tutmanın sakıncalı olacağını anlamıştı. Zaten mallar dul Madam Pigeau'nun amcası Parisli şarap tüccarının ölümünden sonra çıkarılan envanterde kayıtlı olduğundan, çalıntı eşya sayılıyordu. Calvi yokluk çektiğinden hepsini elden çıkarmak zorunda kaldığını, bunun için de suça bulaşmamış birini kullandığını ifade ediyordu.

Ağzından daha fazla bir şey alınamamış kaçak kürek mahkûmu, sessizliği ve dik duruşuyla adaleti, cinayeti Nanterre'li şarap tüccarının işlediğine ve bu çalıntı eşyayı satın aldığı kadının da bu adamın karısı olduğuna inandırmayı başarmıştı. Dul Madam Pigeau'nun zavallı akrabası karısıyla birlikte tutuklandıysa da sekiz günlük tutukluluğun ve titiz bir soruşturmanın ardından, karıkocanın cinayet sırasında bulundukları yerden ayrılmadıkları ortaya çıktı. Zaten Calvi de şarap tüccarının karısıyla, güya gümüş takımları ve mücevherleri kendisine satan kadının aynı kişi olmadığını kabul etti.

Metresi de davaya dahil edilince, cinayet tarihinden Calvi'nin gümüş takımlarla mücevherleri rehine yatırmak istediği âna kadar yaklaşık bin frank harcadığına ikna olundu ve bu kanıtlar ikisini de cinayet mahkemesine göndermek için yeterli bulundu. Bu cinayet Théodore'un işlediği on sekizinci cinayet olduğundan idama mahkûm oldu, çünkü büyük bir ustalıkla işlenen bu cinayet onun elinden çıkmış gibi görünüyordu. O Nanterre'li şarap tüccarının karısını tanımamıştı ama kadın da kocası da onu tanıdılar. Çok sayıda tanığın ifadesiyle Théodore'un Nanterre'de yaklaşık bir ay kaldığı doğrulandı; orada yüzü gözü kireç içinde ve üstü başı dökülür vaziyette duvar ustalarına yardım etmişti. Nanterre'de bir ay boyunca cinayeti tasarlayan oğlanın on sekiz yaşında olduğu tahmin ediliyordu.

Savcılık ise Calvi'nin suç ortakları olduğuna inanıyordu. Sarı Manon'un beden ölçüleriyle bacaların genişliği ölçülüp kızın bacadan girip girmediği araştırıldı ama modern mimarinin eskinin geniş bacalarının yerine koyduğu bu tuğla bacalardan altı yaşında bir çocuk bile geçemezdi. Bu tuhaf ve can sıkıcı esrar perdesi olmasa Théodore bir hafta önce idam edilmiş olurdu. Görüldüğü üzere, hapishane papazı da bir sonuca varamamıştı.

Bu olay ve Calvi adı o zamanlar Contenson, Corentin ve Peyrade'la düello etmekle meşgul olan Jacques Collin'in dikkatinden kaçmış olmalıydı. Zaten Dokuzcanlı, eski kürek arkadaşları ve Adalet Sarayı'yla ilgili her şeyi mümkün olduğunca unutmak istiyordu. Bir yoldaşla karşı karşıya gelecek de, adam *dab*'dan verilmesi imkânsız hesaplar isteyecek diye korkudan ödü kopuyordu.

Conciergerie Müdürü hemen Başsavcılık'a gitti. Elinde tuttuğu infaz emriyle Mösyö de Granville'le sohbet eden temyiz dairesi üyesini orada buldu. Bütün geceyi Sérisy konağında geçiren Mösyö de Granville, hekimlerin Kontes'in akıl sağlığının iyiye gittiği konusunda henüz bir şey söylemeye cesaret edememeleri yüzünden yorgun ve üzüntüden perişan bir haldeydi ama bu önemli infaz dolayısıyla görevine birkaç saat ayırmak zorunda kalmıştı. Müdür'le bir süre sohbet ettikten sonra infaz emrini temyiz temsilcisinden alıp Gault'ya teslim etti.

"Olağanüstü bir durum olmadıkça infaz yerine getirilsin," dedi, "buna karar verecek olan da sizsiniz; ihtiyatlı davranacağınıza güveniyorum. Giyotinin kurulması saat on buçuğa kadar geciktirilebilir, yani bir saatiniz kalıyor. Böyle sabahlarda saatler yüzyıllar kadar değerlidir, bir yüzyılda neler olmaz! İnfaz hükmünün tecil edileceği inancını uyandırmamaya bakın. Gerekirse yıkansın, giydirilsin; hâlâ itiraf etmiyorsa saat dokuz buçukta emri Sanson'a teslim edin. Beklesin."

Hapishane Müdürü, Başsavcı'nın dairesinden çıkarken galeriye açılan dar yoldaki kemerin altında oraya giden Mösyö Camusot'yla karşılaştı. Böylece Yargıç'la ayaküstü bir konuşma yaptılar. Conciergerie'de Jacques Collin'le ilgili olanları anlattıktan sonra, Dokuzcanlı'yla Madeleine lakaplı Calvi'nin yüzleştirilmesi işi için Conciergerie'ye indi; ama sözde din adamının idam mahkûmuyla görüşmesine ancak büyük bir başarıyla jandarma kılığına girmiş Bibi-Lupin'in Korsikalı gencin hücresine girip çocuğu gözetleyen koyunun yerini almasından sonra izin verdi.

Bir gardiyanın gelip Jacques Collin'i idam mahkû-

munun hücresine götürdüğünü gören üç forsanın uğradığı derin şaşkınlık tarif edilemez. Aynı anda fırlayarak Jacques Collin'in oturduğu sandalyeye yanaştılar.

İbrişim, gardiyana, "Mösyö Julien, infaz bugün değil mi?" diye sordu.

Gardiyan tam bir kayıtsızlıkla cevap verdi:

"Evet. 'Charlot' beklemede."

Halk ve hapishane dünyası Paris'te idam cezalarını infaz eden cellatlara bu adı verir. Bu lakap 1789 İhtilali'nden kalmadır. İsmin telaffuzu büyük heyecan yarattı. Bütün mahkûmlar birbirlerine baktılar.

"İş bitti artık!" dedi gardiyan, "İnfaz emri Mösyö Gault'ya geldi, hüküm de okundu."

La Pouraille, "Demek güzel Madeleine'i son duası da okundu ha?" dedi. "Yani son nefesleri..."

"Zavallı Théodore'cuk..." diye bağırdı le Biffon, "Ne de naziktir. O yaşta başını bıçağın altına uzatmak ne acı..."

Gardiyan, Jacques Collin'in arkasından geldiğini sanarak gişeye doğru yönelmişti ama İspanyol çok yavaş yürüyordu, Julien'in on adım yakınına gelince de fenalaşır gibi oldu ve bir el hareketiyle La Pouraille'ın koluna tutunmak istedi.

Napolitas, La Pouraille'ı işaret ederek, "Katil o!" dedi ve kendi kolunu uzattı.

Dokuzcanlı, Cambrai başpiskoposuna yaraşır kıvrak bir zekâ ve dokunaklılıkla, "Hayır, benim gözümde o talihsiz bir insandır," diye cevap verdi.

Napolitas'ı daha ilk bakışta gözü tutmamıştı, hemen uzaklaştı.

"Sehpanın ilk basamağında olsa da duacısı ben olacağım! Göreceksiniz, Başsavcı'yı nasıl faka bastıracağım. O kelleyi patilerinden çekip kurtaracağım."

"Arkası sağlam!" dedi İbrişim gülerek.

Jacques Collin birkaç mahkûmun etrafını sardığını

görünce ciddileşerek cevap verdi:

"Ben o ruhu Tanrı'ya kazandıracağım!"

Sonra gardiyanın yanına gişeye gitti.

İbrişim, "Madeleine'in ruhunu kurtarmaya gelmiş," dedi. "Doğru 'çakozlamışız'. Ne *dab*'mış yahu!"

Le Biffon araya girdi:

"Nasıl olacak bu? Giyotin süvarileri orada bekliyor, oğlanı görmesi bile mümkün olmayacak."

"Fırıncısı da yanındadır onun!" diye haykırdı La Pouraille. "Paracıklarımızı yedi, dediler bir de! O arkadaşlarını çok sever! Bize fazlasıyla ihtiyacı var. Kalleşlik etmemizi istediler, biz de enayiyiz sanki! Şu Madeleine'ciğini bir kurtarsın, ben de ona sırrımı açık ederim."

Bu son söz üç kürek mahkûmunun ilahlarına duyduğu bağlılığı bir kat daha pekiştirdi; çünkü o anda bütün umutları dillere destan *dab*'larındaydı.

Madeleine tehlikesine rağmen, Jacques Collin rolünü iyi oynadı. Tıpkı üç kürek zindanı gibi Conciergerie'yi de gayet iyi bilen bu adam o kadar doğal bir şekilde yanlış yerlere saptı ki, gardiyan kaleme gelene kadar ikide birde, "Şuradan! Bu taraftan!" demek zorunda kaldı. Jacques Collin bakar bakmaz orada dirseklerini sobaya dayamış iriyarı bir adam gördü, adamın uzun kırmızı yüzü belli bir seçkinlikten de yoksun değildi. Collin, Sanson'u tanıdı. Tamamen saf bir tavırla cellada doğru yürüyerek, "Papaz efendi..." dedi.

Bu o kadar korkunç bir yanlışlıktı ki etraftakiler dondu kaldı.

"Hayır Mösyö," diye cevap verdi Sanson, "benim başka görevlerim var."

Yakın bir tarihte görevinden azledilen bu isimdeki son celladın babası olan Sanson, XVI. Louis'yi idam eden celladın oğluydu.

Aile bu görevi dört yüzyıl icra ettikten sonra, nice

işkencecinin mirasçısı, babadan oğula geçen bu ağır yükten kurtulmaya kalkmıştı. İki yüzyıl boyunca Rouen'da cellatlık yapan Sansonlar, krallık baş celladı olmadan önce on üçüncü yüzyıldan bu yana yargının verdiği idam kararlarını babadan oğula infaz ediyorlardı. Babadan oğula geçerek altı yüzyıl boyunca aynı görevi sürdürmüş ya da asaletini korumuş pek az aile vardır. Süvari yüzbaşısı olan bu genç adam orduda başarıyla yükselmeye hazırlanırken, babası gelip kralın idamında yanında bulunmasını istemişti. Sonra, 1793'te biri Trone sınırında, diğeri Grève Meydanı'nda iki daimi giyotin kurulunca oğlunu yardımcısı yaptı. O sırada altmış yaşlarında olan bu dehşet verici memur mükemmel kıyafetleriyle, yumuşak ve ağırbaşlı hareketleriyle, bir de ölüm mekanizmasının tedarikçisi Bibi-Lupin ve hempalarına karşı duyduğu büyük nefretle kendini belli ediyordu. Bu adamda eski Ortaçağ işkencecilerinin kanını ele veren tek şey ellerinin korkunç geniş ve kalın olmasıydı. Bu arada, bir hayli bilgili olan, yurttaşlık ve seçmenlik haklarına çok önem veren, söylendiğine göre bahçe işlerine çok meraklı olan, alçak sesle konuşan, sakin huylu, çok sessiz, geniş ve açık alınlı bu iriyarı adam idam kararlarını infaz eden bir cellattan çok İngiliz asilzadelerine benziyordu. Bu yüzden, Jacques Collin'in bile bile yaptığı hatayı, bir İspanyol Papaz rahatlıkla yapabilirdi.

Başgardiyan, Müdür'e döndü.

"Bu adam forsa olamaz," dedi.

Mösyö Gault memuruna bir baş hareketiyle karşılık vererek kendi kendine söylendi:

"Bana kalırsa da öyle..."

İtiraf

Jacques Collin, in gibi bir yere alındı. Genç Théodore üzerindeki idam gömleğiyle berbat sahra karyolasının kenarına oturmuştu. Dokuzcanlı bir an için koridordan vuran ışıkta, kılıcına yaslanmış ayakta duran jandarmanın Bibi-Lupin olduğunu hemen anladı.

Hızlı hızlı konuştu:

"Io sono Gaba-Morto! Parla nostro italiano, Vengo ti salvar."[1]

İki arkadaşın aralarında konuştuklarını sahte jandarmanın anlaması olanaksızdı. Güya mahkûma göz kulak olmakla görevli bulunduğundan, yerinden de ayrılamayan Bibi-Lupin'in öfkesi anlatılacak gibi değildi.

Solgun ve zeytin yeşili tenli, sarı saçlı, çukur ve bulanık mavi gözlü, endamı yerinde, bazı güneyliler gibi uyuşuk görünüşünün altında müthiş bir adale gücüne sahip bir delikanlı olan Théodore Calvi, kendisine meymenetsiz bir hava veren o yay biçimi kaşları, içine göçük alnı ve gaddarca yırtıcı kıpkırmızı dudakları olmasa, onları bir anlık dalaşmada cinayet işlemeye kadar götürebilecek, Korsikalılara has o tepesinin atması huyunu ele veren kas seyirmesi olmasa çok sevimli bir yüze sahip olabilirdi.

Sesi duyunca afallayan Théodore aniden başını kaldırdı. Sanrı gördüğünü düşündü. İki aydır kesme taştan bu dört duvarın koyu karanlığına alıştığı için sahte din adamına bakıp iç çekti. Sülfürik asit yüzünden delik deşik olan yüzünü, *dab*'ının yüzüne hiç benzetemediği Jacques Collin'i tanıyamadı.

1. (İt.) Ben Dokuzcanlı. İtalyanca konuşalım, seni kurtarmaya geldim. (Y.N.)

"Benim ben, senin Jacques! Rahip kılığına girdim. Seni kurtarmaya geldim. Beni tanıdığını belli edip aptallık edeyim deme ve günah çıkartıyormuş gibi yap!"

Jacques Collin bunları bir solukta söyledikten sonra jandarmaya döndü:

"Bu delikanlı çok bitkin, ölümden korkuyor, her şeyi itiraf edecek."

"Bana 'o' olduğunu kanıtlayacak bir şeyler söyleyin, çünkü bir tek sesiniz benziyor."

Jacques Collin tekrar jandarmaya dönerek, "Gördünüz mü?" dedi, "Zavallı çocuk bana masum olduğunu söylüyor."

Bibi-Lupin tanınma korkusundan konuşmaya cesaret edemedi.

Jacques, Théodore'a dönüp kulağına aralarındaki parolayı fısıldadı:

"Sempremi!"

Delikanlı cevap verdi:

"Sempreti! Bu benim *dab*'ın ta kendisi..."

"O işleri sen mi yaptın?"

"Evet."

"Her şeyi anlat da bakayım, seni nasıl kurtarabilirim. Vakit geldi, Charlot burada."

Korsikalı o zaman diz çökerek sanki günah çıkartmak istiyormuş gibi davrandı. Bibi-Lupin ne yapacağını bilemiyordu. O kadar hızlı konuşmuşlardı ki, bu konuşma ancak okunduğu süre kadar zaman almıştı. Théodore suçunun bilinen ama Jacques Collin'in bilmediği ayrıntılarını çarçabuk anlattı. Sözlerini bitirirken, "Jüri üyeleri beni kanıt olmadan mahkûm ettiler," dedi.

"Evladım, saçlarını kesecekler, sen kalkmış hâlâ hikâye anlatıyorsun!"

"İyi ama beni suçlasalar suçlasalar sadece mücevherleri yatakçıya vermekle suçlayabilirler... Şu işe bak,

Paris'te bile insanı hâlâ böyle yargılıyorlar!"

"İyi de iş nasıl oldu?" diye sordu Dokuzcanlı.

"Hiç sorma! Seninle koptuktan sonra Korsikalı bir kızla tanışmıştım. Paris'e gelirken rastladım ona..."

"Bir kadına tutulacak kadar salak erkeklerin sonu budur!" diye bağırdı Jacques Collin. "Kadın milleti zincirsiz kaplandır, bıcır bıcır konuşup aynada kendilerini seyreden kaplanlar... Gene uslu durmamışsın!"

"Ama..."

"Haydi anlat, o lanet karı ne yaptı da işine yaradı senin ha?"

"Bu tatlı kadın çırpı gibi bir şeydi. Yılanbalığı gibi ince, maymun gibi çevikti. Ocağın üstünden içeri girip bana evin kapısını açtı. Tıka basa köfte yedirilen köpekler ölmüştü. İki kadının işini bitirdim. Parayı alınca, La Ginetta kapıyı tekrar kapatıp gene ocağın davlumbazından dışarı çıktı."

Jacques Collin cinayetin işleniş biçimine hayran olmuştu, küçük heykelciğine hayran kalan oymacı gibi, "Hayat böyle bir buluşa değer," dedi.

"Ben bu yeteneği bin ekü için harcayarak aptallık ettim!"

"Hayır, bir kadın için!" diye devam etti Jacques Collin. "Ben sana onlar bizde akıl bırakmaz demez miydim!"

Jacques Collin, Théodore'a küçümsemeyle dolu alev alev parlayan gözlerle bakıyordu.

Korsikalı cevap verdi:

"Sen ortalarda yoktun! Terk edilmiştim."

Jacques Collin, bu cevabın içindeki sitemden duygulanarak, "Peki seviyor musun o zilliyi?" diye sordu.

"Aaah! Yaşamak istesem, artık onun için değil, senin için yaşarım."

"Merak etme, bana boşuna Dokuzcanlı dememişler! Seni kurtaracağım!"

Korsikalı genç idam gömleğine sarılı kollarını zindanın rutubet içindeki kemerine doğru kaldırarak bağırdı:

"Nee! Yaşayacak mıyım?"

Jacques Collin devam etti:

"Madeleine küçüğüm, zindana dönmeye hazırla kendini. Buna razı olacaksın, karnaval öküzü gibi başına güllerden taç takmayacaklar ya! Bizi daha önce Rochefort'a postalamışlardı, çünkü orada geberip kalacağımızı sanıp bizden kurtulacaklarını düşünmüşlerdi! Ama ben seni Toulon'a gönderteceğim, oradan kaçıp Paris'e döneceksin, ben de sana burada güzel bir yaşam ayarlayacağım..."

Bu zalim kemerin altında pek az yankılanmış bir iç çekiş, kurtuluşun verdiği mutlulukla yükselen bir iç çekiş duyuldu. Bu ses taşa çarptı, taş müzikte karşılığı olmayan bu notayı aptallaşan Bibi-Lupin'in kulağına gönderdi.

Jacques Collin, Emniyet Müdürü'ne döndü:

"Yaptığı itiraflar karşılığında ona kurtuluş müjdesi verdim, iç çekişi ondandır. Bu Korsikalılar var ya, imanları pek kuvvetlidir Mösyö Jandarma! Ama bu genç, Çocuk İsa kadar masum, onu kurtarmaya çalışacağım..."

"Tanrı sizinle olsun Sayın Peder!" dedi Théodore, Fransızca.

Her zamankinden daha Carlos Herrera, her zamankinden daha din adamı gibi davranan Dokuzcanlı, mahkûmun hücresinden çıktı, koridora fırlayıp Mösyö Gault'nun karşısına çıktı. Dehşet içinde kalmış adam numarası yaparak, "Sayın Müdürüm!" dedi, "Bu genç adam masum, bana asıl suçluyu itiraf etti! Anlamsız gururu yüzünden ölecekti... Korsikalı ya! Benim adıma gidip Sayın Başsavcı'yla bir görüşün. Bana beş dakikasını ayırsın. Mösyö de Granville, Fransız adaletinin hatalarından çok çekmiş bir İspanyol Rahip'i dinlemeyi hemen reddetmeyecektir!"

Mösyö Gault, bu olağanüstü sahneye tanık olanların

büyük şaşkınlığı altında, "Gidiyorum," diye cevap verdi.

Jacques Collin devam etti:

"Bu arada beklerken beni tekrar avluya götürsünler, çünkü yüreğine dokunduğum bir suçluyla konuşmamı tamamlamam lazım... Bu insanların yürekleri var!"

Bu kısa ve ciddi konuşma orada bulunan herkes arasında bir hareketlenmeye neden oldu. Hapishane usulü giyotin kurmak için emir bekleyen jandarmalar, hapishane kâtibi, Sanson, gardiyanlar, cellat yamağı; heyecan duyguları nasırlaşmış bütün bu insanlar çok anlaşılır bir merakla heyecana kapılmışlardı.

Matmazel Collin'in sahneye çıkışı

O sırada, rıhtım tarafında zarif atlarıyla gösterişli bir şekilde Conciergerie'nin parmaklıklarının önünde duran bir arabanın şakırtısı duyuldu. Arabanın kapısı o kadar çabuk açıldı, basamak o kadar telaşla indirildi ki, herkes önemli bir şahıs geliyor diye koşuştu. Hemen arkasından, peşinde bir uşak ve arabacıyla, elinde mavi bir kâğıt sallayan bir hanımefendi gişenin parmaklıklarında arzıendam eyledi. Tepeden tırnağa siyahlar içinde, gayet şıktı. Şapkası tülle örtülüydü, bohça genişliğinde işlemeli bir mendille gözyaşlarını siliyordu.

Jacques Collin Asya'yı, daha doğrusu gerçek ismiyle halası Jacqueline Collin'i hemen tanıdı. Yeğenine layık, aklı fikri hapishane, onda olan ve onu en az adaletinki kadar keskin bir zekâ ve ferasetle savunan bu ihtiyar cadalozun elinde bir gün önce Mösyö de Sérisy'nin isteği üzerine Maufrigneuse Düşesi'nin oda hizmetçisi adına

verilmiş izin belgesi vardı. Hapishanelerle ilgili bölüm şefinin üzerine bir not düştüğü bu belgeye göre, Lucien'le ve tecritten çıkarılır çıkarılmaz Carlos Herrera'yla görüşebilecekti. Kâğıdın rengi bile büyük yerlerden tavsiyelerle geldiğini belli ediyordu; çünkü bu izin belgeleri, tıpkı tiyatrolardaki davetiyeler gibi farklı biçim ve renklerde oluyordu.

Anahtarcı o yüzden, özellikle de Rus generali üniforması gibi yeşil ve altın sırmalı parlak kıyafetiyle sorguçlu arabacıyı görünce gişenin kapısını hemen açtı. Böyle gösterişli bir arabacı, aristokrat bir ziyaretçi ve neredeyse kralınkine yakın bir arma demekti.

Sahte hanımefendi, din adamını görünce sular seller gibi gözyaşı dökerek çığlığı bastı:

"Aah sevgili pederim! Böyle mübarek bir adamı bir an için bile olsa buraya nasıl koyarlar!"

Müdür izin belgesini alıp okudu:

"Ekselansları Sérisy Kontu'nun tavsiyesi üzerine."

"Ah Madam de San-Esteban, Sayın Markiz," dedi Carlos Herrera, "Ne güzel bir vefadır bu!"

İyi kalpli yaşlı Gault, "Madam," dedi, "bu şekilde görüşemezsiniz."

Ve bizzat gidip bu tonlarca siyah muare kumaş ve dantel yığınına nerede durması gerektiğini gösterdi.

Jacques Collin oradakileri çepeçevre süzüp söylendi:

"Ama bu kadar uzaktan nasıl görüşeceğiz! Hem de herkesin önünde!"

Süsü püsüyle zabıt kâtibini, müdürü, gardiyanları, jandarmaları şaşkına düşüren hala pis pis misk yağı kokuyordu. Bin ekülük dantellerden başka altı bin franklık bir kaşmir de vardı üstünde. Bu arada, arabacı da istekleri bitmeyen prensesin kendisinden vazgeçemeyeceğini bilen bir uşağın küstahlığıyla Conciergerie'nin avlusunda kabararak volta atıyordu. Gündüzleri daima açık tu-

tulan rıhtımın parmaklığında bekleyen ve ayak işlerine bakan diğer uşakla konuşmuyordu.

Madam de San-Esteban, halayla yeğenin aralarında kavilleştikleri argoyla ona, "İstediğin nedir? Ne yapmam gerekiyor?" diye sordu.

Un drame dans les prisons'da da görüldüğü gibi, bu dil ister Fransızca olsun ister argo, sonlarına -ar, -or ya da -al, -i ekleyip kelimeleri yayıp bozmaktan ibaretti. Diplomasideki şifrenin dile uygulanmış haliydi.

"Mektupların hepsini emin bir yere koy, bu hanımefendilerin her birinin başına iş açacak gibi olanları al, hırsız kılığında Pas-Perdus salonuna gelip emirlerimi bekle."

Asya ya da Jacqueline kutsanmak ister gibi diz çöktü, sahte rahip de halasını İncil'e layık bir huşuyla kutsadı.

"Addio, marchesa!" dedi yüksek sesle. Sonra kavilleştikleri dili kullanarak ekledi:

"Avrupa ve Paccard'la, o yürüttükleri yedi yüz elli bin frangı bul, o para bize lazım."

İnançlı Markiz, gözlerinde yaşlarla arabacıyı gösterdi:

"Paccard burada."

Kavrayıştaki bu çabukluk adamı gülümsetmekle kalmadı, şaşkınlık belirten bir hareket yapmasına da neden oldu. Zaten bu adamı şaşırtabilecek tek kişi halasıydı. Sözde Markiz gösteriş yapmaya alışkın kadın edalarıyla orada bulunanlara dönerek kötü bir Fransızcayla, "Evladının cenazesine gidemeyeceği için çok üzgün," dedi, "çünkü adaletin bu korkunç hatası, bu aziz adamın sırrını orta çıkardı! Ben cenaze ayinine gidiyorum."

Sonra Mösyö Gault'ya dönüp bir kese dolusu altın uzattı:

"Buyurun Mösyö. Yoksul mahpusları rahatlatmanız için..."

Durumdan hoşnut kalan yeğen, halasının kulağına eğildi:

"Sen de az uydurukçu değilsin ha!"

Jacques Collin kendisini avluya götüren gardiyanın peşine takıldı.

Umutları kırılan Bibi-Lupin, Jacques Collin gittikten sonra, anlasın diye öksürür gibi yaparak gerçek bir jandarmaya kendini göstermeyi başarmış, jandarma da gelip idam mahkûmunun hücresinde onun yerini almıştı. Dokuzcanlı'nın azılı düşmanı hücreden zamanında çıkamadığı için şatafatlı arabasıyla gözden kaybolan hanımefendiye yetişememişti ama kadın sesini değiştirmiş de olsa, kulağına içkiden boğuklaşmış tınılar gelmişti.

Başgardiyan, Mösyö Gault'nun zabıt kâtibine teslim ettiği keseyi Bibi-Lupin'e göstererek, "Tutuklular için üç yüz altın!" dedi.

"Bakayım şuna Mösyö Jacomety," dedi Bibi-Lupin.

Gizli polis servis şefi keseyi aldı, altınları avucuna boşaltıp dikkatle inceledi.

"Sahiden de altın!" dedi. "Üstelik kesenin üstünde arma da var! Ah alçak herif, nasıl da yaman! Nasıl da her bir şeyi düşünüyor! Hepimizi faka bastırıyor, hem de her an! Köpek gibi vuracaksın namussuzu!"

Kâtip keseyi tekrar alırken sordu:

"Ne oldu ki?"

Bibi-Lupin ayağını büyük bir hiddetle gişenin dış zeminindeki taşlara vurarak bağırdı:

"Ne olacak; o kadın kesin hırsızın tekiydi!"

Bu sözler, Mösyö Sanson'dan belli bir mesafede toplanan seyirciler arasında büyük bir heyecan yarattı. Cellat Sanson bu geniş ve kemerli salonun ortasında sırtını koca sobaya dayamış, mahkûma idamlık temizliğini yaptırmak ve Grève Meydanı'nda giyotini kurmak için emir bekliyordu.

Kandırmaca

Kendini yeniden avluda bulan Jacques Collin, ağır ceza avlularına aşina birinin adımlarıyla arkadaşlarına doğru yürüdü.

"Dökül bakalım, neyin var senin?" dedi La Pouraille'a.

Jacques Collin'in köşeye çektiği katil, "İşim bitti. Şimdi güvenilir bir arkadaşa ihtiyacım var," diye cevap verdi.

"Neden?"

La Pouraille işlediği bütün suçları argo diliyle şefine anlattıktan sonra, karıkoca Crotta'ların evinde işlenen cinayet ve hırsızlığın ayrıntılarına geçti.

"Seni takdir ettim," dedi Jacques Collin. "İyi iş çıkarmışsın... Ama bana kalırsa bir hata yaptığın için suçlusun."

"Ne hatası?"

"İşi bitirince, hemen bir Rus pasaportu edinip Rus prensi kılığına girmeli, armalı güzel bir araba satın almalı, altınlarını göğsünü gere gere bir bankacıya teslim etmeli, paranın Hamburg'a gönderilmesi için havale mektubu isteyip arkanda bir uşak, bir oda hizmetçisi ve prensesler gibi giyinmiş metresinle posta arabasına atlamalı, sonra da Hamburg'dan Meksika'ya giden gemiye binmeliydin. Aklı olan biri iki yüz seksen bin altın frankla canının istediğini yapabilir, nereye isterse gidebilir. Seni ahmak!"

"Ah! Böyle şeyleri ancak sen akıl edebilirsin, çünkü *dab*'sın! Kafayı hiçbir zaman kaybetmiyorsun! Ama ben..."

Jacques Collin, fanandel'ine büyülemek istercesine bakarak, "Olan olmuş, artık senin durumundaki birine nasihat vermek, ölüye çorba vermeye benzer," dedi.

La Pouraille kararsız bir tavırla, "Doğru!" dedi. "Sen gene bana çorba vermeye devam et; karnımı doyurmasa bile, ayaklarımı yıkarım..."

"Sen leyleğin pençesine düşmüşsün. Beş adet nite-

likli hırsızlığın, üç cinayetin var, ki sonuncusu varlıklı iki burjuvaymış... Jüri üyeleri burjuvaların öldürülmesinden hoşlanmaz. Giyotinde biçileceksin. En ufak bir kurtuluş umudun da yok!"

La Pouraille acınacak bir tavırla, "Herkes öyle söylüyor..." dedi.

"Jacqueline halamla kalem dairesinin orta yerinde kısaca sohbet ettik, biliyorsun. Kendisi yoldaşların anasıdır. Leyleğin senden kurtulmak istediğini söyledi. O kadar korkuyorlarmış senden."

La Pouraille, hırsızların çalma hakkını nasıl doğal görüp içselleştirdiklerini gösteren bir saflıkla, "Ama artık zenginim, neden korkuyorlar ki?" dedi.

"Felsefe yapacak zamanımız yok," dedi Jacques Collin. "Senin durumuna gelelim tekrar..."

La Pouraille, *dab*'ının sözünü keserek sordu:

"Benimle ne yapacaksın?"

"Görürsün! Köpeğin leşi de işe yarar."

"Başkalarının işine!" dedi La Pouraille.

Jacques Collin karşılık verdi:

"Seni de oyunuma alıyorum!"

"Bu da bir şey..." dedi katil, "Peki, sonra ne olacak?"

"Sana paranın nerede olduğunu sormuyorum ama o parayla ne yapmak istiyorsun?"

La Pouraille nüfuz edilmesi imkânsız gözlerini yoklarken *dab* soğuk bir ifadeyle devam etti:

"Sevdiğin bir manitan falan var mı? Çocuğun, koruyacak bir yoldaşın falan? Ben bir saat sonra dışarıda olacağım; iyiliğini istediğin kim varsa söyle, her şeyi yaparım."

La Pouraille hâlâ tereddüt ediyordu. Ne yapacağını bilememenin verdiği şüpheyle tetikte duruyordu. Jacques Collin bunu fark edince son bir koz daha öne sürdü:

"Senin kasadaki payın otuz bin frank. Pranga yoldaşlarına mı bırakacaksın, başka birine mi vereceksin? Payın

emin bir yerde, bu akşam kime bırakmak istiyorsan verebilirim."

Katil memnuniyetini belli eden bir hareket yaptı.

"Kandırdım!" dedi Jacques Collin içinden. Sonra La Pouraille'ın kulağına fısıldadı: "Ama avarelik etmeyelim, iyi düşün! Baş başa kalabileceğimiz on dakikamız bile yok azizim... Başsavcı beni çağırtacak, onunla bir görüşme yapacağız. Adam elimde, leyleğin ümüğünü sıkabilirim! Madeleine'i kurtaracağımdan eminim."

"Madeleine'i kurtarırsan benim güzel *dab*'ım, beni de haydi haydi..."

"Boş yere nefes tüketmeyelim," dedi Jacques Collin kısa keserek. "Vasiyetini hazırla."

La Pouraille acıklı bir edayla cevap verdi:

"Öyle olsun... Parayı La Gonore'a vermek isterdim."

Jacques Collin, "Bak sen! Moise'ın dul karısıyla yaşıyorsun demek? Hani güneydeki hırsızların izini süren şu Yahudi'nin?" diye sordu.

Büyük generallere benzeyen Dokuzcanlı'nın, tıpkı onlar gibi kendine bağlı birliklerdeki herkesi tek tek tanıması hayranlık vericiydi.

Gururu okşanan La Pouraille, "Ta kendisi," dedi.

Bu müthiş manevraları idare etmekte Jacques Collin'in üstüne yoktu. "Güzel kadın!" dedi. "Karı kurnaz! Çok önemli tanıdıkları var ve çok da dürüst! Kadın olarak mükemmel bir hırsız. Vah! Vah! La Gonore gibi bir karı bulmuşken kodesi boylamak ne büyük aptallık! Salak şey! Şöyle namuslu küçük bir dükkân falan açıp geçinip gitseydin ya! Peki ne iş yapıyor?"

"Sainte Barbe Sokağı'nda işyeri var. Bir ev işletiyor..."

"Sen de onu mirasçın mı yapıyorsun? İşte azizim, bir kere sevmeyegörelim, bu sürtükler bizi buralara getirir..."

"Evet, ama sakın infazımdan önce verme parayı!"

"Tamam," dedi Jacques Collin ciddi bir tavırla. "Pran-

ga yoldaşlarına bir şey yok mu?"

"Yok," dedi La Pouraille, "bana kalleşlik ettiler."

Jacques Collin bu adamların kalplerini son anlarında titretecek yegâne duyguyu uyandırmaya çalışarak heyecanla sordu:

"Kim sattı seni? İntikamını almamı ister misin? Bakarsın senin intikamını alırken, leylekle de barışmanı sağlayabilirim a koca yoldaşım benim..."

Bu söz üzerine katil mutluluktan sersemlemiş bir ifadeyle baktı.

Dab, bu yüz ifadesine, "Ama şu anda sadece Théodore'u kurtarmak için numara yapıyorum," diye karşılık verdi. "Bu maskaralık bir başarılı olsun, başka bir arkadaş için de oynayacağım, çünkü sen benim arkadaşlarımdan birisin ahbap! Çok şey yapabilecek güç var elimde."

"Şu zavallı Théodore yavrucağının giyotin törenini ertelet hele, ne istersen yaparım!"

"Oldu bil! Kellesini de leyleğin pençesinden kurtaracağımdan eminin ben. La Pouraille dostum, görüyorsun işte, el ele vermek lazım... Tek başına hiçbir halt olmuyor..."

"Doğru!" diye bağırdı katil.

Güven duygusu iyice pekişmişti. Üstada inancı o kadar fanatikçeydi ki, La Pouraille'ın tereddütü geçiverdi.

Son kimlik

La Pouraille o âna kadar büyük bir ağzısıkılıkla koruduğu sırrı açarak suç ortaklarının kimler olduğunu açıkladı. Jacques Collin'in bütün bilmek istediği de buydu.

"İşte böyle... Ganimetin üçte birini Bibi-Lupin'in ajanı Ruffard'la ben alacaktık, diğer üçte birini de Godet..."

"Arrachelaine mi?" diye haykırdı Jacques Collin. Ruffard'ın hırsızlık adını söylemişti.

"Aynen. Herifler beni sattı. Neden dersen, ben onların zulalarının yerini biliyorum ama onlar benimkini bilmiyor."

"Beni ihya ettin hayatım," dedi Jacques Collin.

"Ne?"

"Ne mi?" diye cevap verdi *dab*, "Her şeyinle bana güvenirsen, işte böyle kazançlı çıkarsın! Şimdi oynadığım oyunla senin intikamın da alınmış olacak! Ben senden zulanın yerini istemiyorum, son anda söylersin; ama Ruffard ve Godet'yle ilgili ne varsa anlat."

La Pouraille, "Sen bizim üstadımızsın, daima da öyle kalacaksın," diye karşılık verdi, "senden sır saklayacak değilim. Benim altınlar derinde, La Gonore'un evinin bodrumunda gömülü."

"Senin karıdan hiç korkmuyor musun?"

"Aman, boş ver onu! Benim ne dümenler çevirdiğimi hiç bilmez! La Gonore'u bir güzel sarhoş ettim. Gerçi kafasını giyotine soksan ağzını açıp konuşmayacak bir kadındır... Ama onca altın!"

Jacques Collin, "Evet, en temiz vicdanı bile bozar o kadarı!" dedi.

"Senin anlayacağın, kimseye görünmeden işimi hallettim! Tavukların alayı kümeste uyuyordu. Altınlar şarap şişelerinin arkasında yerden üç ayak aşağıda. Üstünü de bir kat çakıl taşı ve molozla örttüm."

"Güzel!" dedi Jacques Collin. "Peki ya ötekilerin zulaları?"

"Ruffard'ın payı La Gonore'un evinde, zavallı kadının odasında. Kadını bu sayede avucuna almış, çünkü çalıntı paraya yataklık etmekten kalan ömrünün geri ka-

lanını Saint-Lazare'da geçirebilir."

"Vay namussuz herif! Aynasızlardan nasıl da has hırsız çıkıyor be!" dedi Jacques.

"Godet payını kız kardeşinin evinde saklıyor. İnce iş çamaşırcı, dürüst bir kızcağız. Ne olduğunu anlamadan La Force'ta beş yıl yiyebilir. Bizim fanandel zemindeki karoları kaldırıp altınları oraya koydu, sonra da sıvıştı."

Jacques Collin o an mıknatıslı gözlerini La Poulaille'a dikti:

"Senden ne istiyorum, biliyor musun?"

"Ne?"

"Madeleine'in suçunu da üstlenmeni..."

La Pouraille tuhaf bir şekilde irkildi. Ama üstadın sabit bakışları karşısında o saat itaatkar duruşa geçti.

"Ne oldu? Daha şimdiden surat ediyorsun! Ben senin intikamını üstleniyorum yahu! Hem sonra, dört cinayet olmuş, üç cinayet olmuş ne fark eder, hepsi aynı kapıya çıkmıyor mu?"

"Belki..."

"Bak, pranga yoldaşlarının ilahı olarak söylüyorum; senin damarlarında kan diye bir şey kalmamış. Ben de kalkmış seni kurtarmayı düşünüyorum..."

"İyi de nasıl?"

"Altınları aileye geri vermeye söz verirsen, postu kurtarır, küreğe yollanırsın salak herif! Eğer para adliyenin eline geçmiş olsaydı, tek kuruş etmezdin ama şu anda senin değerin yedi yüz bin frank a sersem!"

"*Dab! Dab!*" diye çığlıklar attı La Pouraille. Sevinçten çıldırıyordu.

Jacques Collin devam etti:

"Bu arada cinayetleri Ruffard'ın üstüne atacağımızı söylememe bile gerek yok... Bu meyanda Bibi-Lupin'in de defteri dürülmüş olur... Herif avcumu içinde!"

La Pouraille bu fikir karşısında apışıp kaldı, gözleri

büyüdü, taş kesildi. Üç aydır tutukluydu, birkaç güne kadar cinayet mahkemesine çıkarılacaktı, suç ortaklarından bahsetmemekle birlikte La Force'taki arkadaşlarına akıl danışmıştı ve işlediği suçları enine boyuna tarttıktan sonra umutları yıkılmış bir haldeydi. Ama böyle bir plan kodesteki o ileri zekâlıların hiçbirinin aklına gelmemişti. Bu yüzden azıcık da olsa umut veren bu plan onu adeta aptala çevirmişti.

Jacques Collin sordu:

"Ruffard'la Godet vur patlasın çal oynasın yaşamaya başladılar mı? Altınların birkaçını gün yüzüne çıkardılar mı?"

"Cesaret edemiyorlar," diye cevap verdi La Pouraille. "Alçaklar, kellemin uçurulmasını bekliyorlar. La Biffe le Biffon'u görmeye geldiğinde, bizim karı La Biffe'in ağzından almış."

"Oldu bu iş!" diye bağırdı Jacques Collin. "Payları yirmi dört saat içinde bizim olacak! Salaklar senin gibi parayı geri de veremeyecekler; sen kar gibi bembeyaz kesilirken, onlar kan kırmızı olacak! Sen düzgün bir çocuk olacaksın, seni onlar ayartmış olacaklar, bu tarafını ben halledeceğim. Nasıl olsa servetin bende olacak, böylece diğer davaların için rahatça yalancı tanık ayarlayabileceğiz... Küreğ boyladın mı da (çünkü oraya döneceksin) firar etmeye bakacaksın... Berbat bir hayat ama, gene de hayat işte!"

La Pouraille'ın gözlerinde bir kendinden geçişin izleri belirdi.

Jacques Collin, "Vay be! İnsan yedi yüz bin frankla ne kafalar çeker ama!" derken yoldaşını da umuttan sarhoş ediyordu.

"*Dab! Dab!*"

"Adalet bakanının kafasını karıştıracağım... Ah, Ruffard'ın sonu geldi! Herif zaten polis, ortadan kalkması iyi olur. Bibi-Lupin hapı yuttu demektir."

La Pouraille vahşi bir sevinçle bağırdı:

"Tamam o zaman, oldu bu iş! Emret, ne istersen yapayım."

Jacques Collin'i, gözlerindeki sevinç gözyaşlarını göstere göstere sımsıkı kucakladı. Kellesini kurtarabileceği aklına iyice yatmıştı çünkü.

"Hepsi bu kadarla da kalmıyor," dedi Jacques Collin. "Leylek öyle her şeyi kolayca yutmaz, özellikle de başka bir suçu üstüne aldığını açıkladığında. Şimdi mesele, yalancıktan bir karıyı gammazlamak."

Katil sordu:

"Peki ama nasıl? Hem neden?"

"Sen bana yardım et, görürsün," diye cevap verdi Dokuzcanlı.

Jacques Collin, La Pouraille'a Nanterre'de işlenen iki cinayetin sırrını açıkladı ve La Ginetta'nın rolünü oynamaya razı gelecek bir kadın bulmanın gerekliliğini anlattı. Sonra, neşesi yerine gelen La Pouraille'la birlikte le Biffon'un yanına gitti.

"Senin La Biffe'i ne kadar sevdiğini bilirim..." dedi Jacques Collin, le Biffon'a.

Le Biffon'un bakışında korkunç bir şiir vardı.

"Sen hapisteyken o ne yapacak?"

Le Biffon'un yırtıcı gözleri yaşla ıslandı.

"Bak ne diyeceğim... Onu bir yıllığına kadınlar hapishanesine attırsam? Sadece senin mahkemede yargılanman, kürek zindanına yollanman, oraya varışın ve hapisten kaçışın süresince kalsa, ne dersin?

La Biffe'in âşığı, "Mucize yaratacak değilsin ya... Suç ortaklığı falan yok ki onun," diye cevap verdi.

"Ah le Biffon'um benim!" dedi La Pouraille, "Bizim *dab* yukardakinden bile kudretlidir!"

Jacques Collin, le Biffon'a, itiraz kabul etmeyen bir efendinin kendine olan güveniyle sordu:

"Aranızdaki parola ne?"

"'Paris'te gece.' Bunu söyleyince, benim tarafımdan gelindiğini anlar. Söylediklerini yapmasını istiyorsan, ona beş franklık bir madenî para gösterip şöyle de: *Tondif!*"

Jacques Collin, La Pouraille'a bakarak, adeta bir hüküm okur gibi devam etti:

"La Pouraille'ın mahkemesinde o da yargılanıp hüküm giyecek ve bir yıl kodeste kaldıktan sonra, itiraf ettiği için serbest kalacak!"

La Pouraille üstadın planını anlamıştı, tek bir bakışla ona La Biffe'i cinayet suçunu üstlenmeye ve sahte suç ortaklığına razı etmesi için le Biffon'u ikna edeceğine dair söz verdi.

"Hoşça kalın evlatlarım," dedi Dokuzcanlı. "Yakında küçüğümü Charlot'nun elinden kurtardığımı öğrenirsiniz. Evet, Charlot, Madeleine'imi hazırlamak için yamaklarıyla kalemde emir bekliyordu! Her neyse... 'Leyleğin *dab*'ı (Başsavcı) beni istetmiş."

Sahiden de gişeden çıkan bir gardiyan, Jacques Collin'e el etti. Korsikalı genci bekleyen tehlike, bu olağanüstü adamın toplumla savaşırken sahip olduğu o vahşi gücü geri getirmişti.

Lucien'in naaşı kendisinden kaçırıldığı sırada Jacques Collin'in büyük bir iradeyle son bir kimliğe daha bürünmeye karar verdiğini belirtmek gereksiz kaçmayacaktır. Bu defa bir insanla değil, bir şeyle yapacaktı bunu. Sonunda Napoléon'un kendisini Bellerophon'a[1] götüren teknede yaptığı gibi, kaderin yolunu seçti. Tesadüflerin cilvesiyle bu şer ve ahlaksızlık dehasının kalkıştığı işte her şey yolunda gitti.

Suçlarla geçen bu hayatın beklenmedik akıbeti, gü-

1. Waterloo yenilgisinden sonra İngilizlere teslim olan Napoléon'u Sainte-Hélène Adası'na götüren savaş gemisi. (Ç.N.)

nümüzde ancak kabul edilmesi imkânsız gerçekdışı yollardan elde edilebilecek o mucizevi özelliğinden biraz kaybedecek olsa da, Jacques Collin'le Başsavcı'nın dairesine girmeden önce, Conciergerie'de bütün bunlar olup biterken Madam Camusot'yu ziyaret ettiği yerlerde takip etmemiz yerinde olur. Töre tarihçilerinin hiçbir zaman gözden uzak tutmamaları lazım gelen yükümlülüklerinden biri de gerçeği dramatik görünüşlü ayarlamalarla asla bozmamaktır. Özellikle de gerçek zaten romaneskleşmişse. En çok da Paris'te sosyal doğa öylesine rastlantılarla, öylesine bir ânı bir ânına uymayan iç içe geçmiş durumlarla doludur ki, mucitlerin hayal gücü yanlarında yaya kalır. Gerçekler son derece cüretkâr, son derece akıl almaz, edepten bu kadar uzak olabilirken, sanattaki hayal ürünü benzeri kurgular yasak damgası yemekten kurtulamaz; tek çıkış yolu, yazarın yazdıklarını yumuşatıp budayıp orasını burasını kesilip hadım etmesidir.

Madam Camusot'nun ilk ziyareti

Madam Camusot üstüne zevk sahibi olduğunu gösterecek bir sabah kıyafeti uydurmaya çalıştı. Altı yıldır sürekli taşrada yaşamış olan bir savcı karısı için oldukça zor bir işti. Sabah saat sekizle dokuz arasında Markiz d'Espard ve Maufrigneuse Düşesi'ni ziyaret edecekti. Arkasından konuşsunlar istemiyordu. Hemen belirtelim; Amélie-Cécile Camusot, Thirion ailesinden gelmesine rağmen, bu işi ancak yarım yamalak başarabildi. Kıyafet konusunda ikinci yanılgısı değil miydi?

Her türden yükselme hırsıyla dolu erkekler için Parisli kadınların ne kadar işe yaradığı hayal bile edilemez; yüksek tabakada da, daha önce gördüğümüz gibi muazzam bir rol oynadıkları hırsızlar dünyasında da çok gereklidirler. Yarışta geri kalmamak için Restorasyon Dönemi'nde büyük bir nüfuzu olan ve bugün de adı mühürdar (Adalet Bakanı) olan bir adamla kısıtlı bir zaman içinde konuşmak zorundaki birini getirin gözünüzün önüne... Uygun koşullara sahip bir adam olsun; mesela Yargıç, yani aynı camiadan biri. Bu Yargıç ya bir bölüm şefini ya şefin özel sekreterini ya da genel sekreteri bulmak ve acilen bir görüşme izninin verilmesi gerektiğini kanıtlamak zorundadır. Mühürdar dediğiniz öyle her istendiğinde görüşülebilecek biri midir? Gün ortasında mecliste değilse, bakanlar kurulundadır. Ya evrak imzalıyordur ya görüşmededir. Sabah nerede uyuduğu belli değildir. Akşam sosyal ve kişisel vecibeleri vardır. Eğer her yargıç şu ya da bu gerekçeyle bir randevu talep edecek olsa, adaletin başı nefes alacak zaman bulamazdı. Yani özel ve acil bir görüşme talebinin konusu önce nüfuz sahibi aracı güçlerden birinin takdirine sunulur. Eğer daha önceden rakip tarafın safına geçmemişse, bu aracılar birer engel, açılması gereken birer kapı haline gelirler. Oysa bir kadın başka bir kadınla rahatça görüşebilir; evin hanımını ya da oda hizmetçisini meraklandırarak ânında yatak odasına alınabilir. Hele hanımın çıkarları söz konusuysa ya da başı dertteyse. Nüfuz sahibi bu dişinin adına Madam Markiz d'Espard diyelim. Yani bir bakanın atlatamayacağı bir kadın. Amber kokulu iki satır bir not yazıp oda işlerine bakan uşağıyla bakanın oda işlerine bakan uşağına iletir. Bakan daha gözünü açamadan bu not burnuna dayanmış, kendini bir güzel okutmuştur bile. İşleri olsa da, bir erkek olarak Paris'in kraliçelerinden birini, Saint-Germain semtinin kudretlilerinden bi-

rini, Madam'ın, Naip ya da Kral'ın gözdelerinden bir kadını ziyaret edeceği için sevinç içindedir. Temmuz İhtilali'nin gördüğü tek gerçek başbakan olan Casimir Perier de, Kral X. Charles'ın maiyetinden eski bir asilzadenin evine gitmek için işi gücü bir yana bırakmıştı.

Bu örnekler, hanımın uyandığını sanan oda hizmetçisinin Markiz d'Espard'a söylediği şu kelimelerin neden bu kadar güçlü olduğunu açıklar:

"Madam! Madam Camusot geldi. Madam'ın bildiği çok acil bir mesele için!"

Bunun üzerine Markiz, Amélie'nin derhal içeri alınması için seslendi. Savcı'nın karısı söze, "Madam Markiz, sizin öcünüzü alacağız diye mahvolduk..." diye başlayınca da can kulağıyla dinlendi.

Markiz, aralık duran kapıdan içeri giren yarı aydınlıkta Madam Camusot'ya bakarak karşılık verdi:

"Nasıl canım? Bu sabah şu minicik şapkanızla nefis olmuşsunuz. Böyle modelleri de nereden bulursunuz?"

"Çok naziksiniz Madam... Ama biliyorsunuz ki Camusot'nun kendisini sorgulama usulü Lucien de Rubempré'yi umutsuzluğa sürükledi ve genç adam hapishanede kendini astı..."

Markiz olanları bir kez daha dinlemek için hiç haberi yokmuş numarası yaparak bağırdı:

"Peki Madam de Sérisy'ye ne olacak?"

"Heyhat! Delirmiş diyorlar..." diye cevap verdi Amélie. "Ah, Bakan hazretlerinden rica etseniz de hemen bir ulak gönderip kocamı adliyeden çağırtsa... Böylece kendisi işin içinde tuhaf sırlar olduğunu öğrenecek ve kuşkusuz bunlardan Kral'a da bahsedecektir... O zaman Camusot'nun düşmanlarının sesleri kesilir..."

"Camusot'nun düşmanları da kim?" diye sordu Markiz.

"Başsavcı. Şimdi de Mösyö de Sérisy..."

Madam d'Espard, kocasını hacir altına aldırtmak için açtığı o rezil davada bozguna uğramasını Granville ve Sérisy'ye borçluydu.

"Tamam şekerim," dedi, "sizi koruyacağım. Ben dostumu da, düşmanımı da unutmam."

Zili çaldı, perdeleri açtırdı, içeri dalga dalga ışık doldu. Yazı takımını istedi, oda hizmetçisi getirdi. Markiz bir pusulaya çabucak bir şeyler karaladı. Hizmetçiye verdi:

"Godard atına atlayıp bu notu şansölyeliğe götürsün. Cevaba gerek yok."

Hizmetçi aceleyle çıktı ama verilen emre rağmen kapıda birkaç dakika öylece durdu.

"Demek büyük sırlar varmış, ha?" diye sordu Madam d'Espard. "Yavrum, şunları bana anlatsanıza. Clotilde de Grandlieu de işin içine karıştı mı?"

"Madam Markiz her şeyi Bakan hazretlerinden öğrenecektir. Çünkü kocam bana hiçbir şey anlatmadı, sadece tehlikeli olduğunu söyleyip beni uyardı. Madam de Sérisy delireceğine ölseydi, bizim için çok daha iyi olurdu."

"Zavallı kadın!" dedi Markiz. "Zaten aklı yerinde miydi ki?"

Yüksek tabakaya mensup kadınlar aynı cümleyi yüz farklı biçimde telaffuz ederek dikkatli gözlemcilere müzik makamlarının ne kadar uçsuz bucaksız olduğunu gösterirler. Ruh bakışlar kadar sese de bütünüyle yansır, gözleri çalıştıran ışıkla hançereyi çalıştıran hava ruha işler.

"Zavallı kadın!"

Markiz bu iki kelimeyi vurgulama biçimiyle, öcünün alınmasından duyduğu büyük keyfi ve zafer sevincini belli etmişti. Aah, ah! Lucien'in hamisi olan o kadına ne beddualar etmemişti! Ne belalar okumamıştı ki! Nefret edilen kişinin ölmesiyle insanın içinde kalan, hiçbir şekilde tatmin bulmayan intikam duygusu tüyler ürpertircidir. Bu yüzden, hırçın, kindar ve cansıkıcı bir kadın

olan Madam Camusot bile apışıp kaldı. Söyleyecek laf bulamayıp sustu.

Madam d'Espard devam etti:

"Aslında Diane bana Léontine'in hapishaneye gittiğini söylemişti. Sevgili Düşes bu rezalete çok üzülmüş, çünkü kendisinin Madam de Sérisy'yi çok sevmek gibi bir zaafı var... Gerçi bunu anlayabiliriz; ikisi de o Lucien salağına neredeyse aynı anda vuruldu, hiçbir şey iki kadını aynı sunakta tapınmak kadar sıkı birbirine kenetlemez ya da büsbütün ayırmaz. Bu yüzden de bu sevgili dostumuz dün iki saatini Léontine'in odasında geçirmiş. Galiba bizim zavallı Kontes feci şeyler söylüyormuş... Bana çok iğrenç olduğunu söylediler! Rabıtalı bir kadın böyle hezeyanlara kapılmamalıydı! Ay! Derdi tamamen fiziksel bir tutku... Düşes benimle görüşmeye geldiğinde yüzü ölü gibi sapsarıydı. Çok cesurmuş doğrusu! Bu meselede çok korkunç şeyler var..."

"Kocam haklılığını göstermek için her şeyi Adalet Bakanı'na anlatacak, çünkü onlar Lucien'i kurtarmak istiyorlardı, kocam da görevini yaptı Sayın Markiz. Bir sorgu yargıcı yasaların öngördüğü süre içerisinde, tecritteki sanıkların ifadesini almak zorundadır! O biçare gence birkaç şey sormak gerekiyordu, ama o usulen sorguya çekildiğini anlayamadı, ânında itirafa geçti..."

Madam d'Espard ters bir tavırla, "Hem sersem hem de küstahtı!" dedi.

Savcı'nın karısı bu ani müdahale karşısında sessiz kaldı.

Markiz kısa bir duraklamadan sonra devam etti:

"Mösyö d'Espard'ın hacir davasında kazanamamamız Camusot'nun hatası değil, bunu hiç unutmayacağım! Bizi bitiren Lucien, Sérisy, Bauvan ve Granville beyler oldu. Zamanı gelince Tanrı benden yana olacaktır! Hepsinin çekecekleri var. Siz içinizi rahat tutun, ben

Şövalye d'Espard'ı derhal Bakan'a gönderiyorum. O da, gerekirse kocanızı bir an önce makamına çağırtır."

"Ah Madam..."

"Bakınız!" dedi Markiz, "Size derhal Légion d'Honneur nişanı sözü veriyorum, hemen yarın! Bu meseledeki tavrınız karşısında duyulan memnuniyetin apaçık bir nişanesi olacak. Evet, bu nişan Lucien için yeni bir hakaret olacak, suçlu olduğunu ilan edecek. İnsan kendini zevk için kolay kolay öldürmez... Haydi bakalım, hoşça kalın güzelim!"

Madam Camusot'nun ikinci ziyareti

Madam Camusot on dakika sonra Diane de Maufrigneuse'ün yatak odasından içeri giriyordu. Güzel Düşes gece saat birde yatmış, saat dokuza geldiği halde gözüne uyku girmemişti.

Düşesler, her ne kadar duygusuz da olsalar, kalpleri taştan da olsa, arkadaşlarından birinin delirdiğini görmeye dayanamaz, bundan derin biçimde etkilenirler.

Ayrıca, Lucien'le ilişkileri on sekiz aydır kopuktu ama gene de ruhunda öyle çok anı bırakmıştı ki, o zavallı çocuğun feci ölümü onun için korkunç bir darbe olmuştu. Diane bütün gece o nasıl da çekici, nasıl da şairane, sevmesini ne de güzel bilen yakışıklı genç adamı Léontine'in nöbetler arasında hummalı el hareketleriyle anlattığı gibi asılmış olarak görmüştü. Lucien'in çok şey söyleyen, insanı kendinden geçiren mektuplarını saklamıştı. Mirabeau'nun Sophie'ye yazdıklarına benzer mektuplardı ama daha özenli ve daha edebiydi, çünkü

bunları yazdıran tutkuların en şiddetlisi olan kibir ve kendini beğenmişlikti! Düşeslerin en güzeline sahip olmanın, onun kendisi uğruna çılgınlıklar, elbette gizli çılgınlıklar yaptığını görmenin mutluluğu Lucien'in başını döndürmüştü. Âşığın gururu, şaire esin kaynağı olmuştu. Bazı ihtiyarların ellerinde açık saçık gravürler bulundurması gibi, Düşes de içindeki düşeslikle hiç ilgisi olmayan şeylere düzülen coşkun ve abartılı methiyeler nedeniyle insanın yüreğini hop ettiren o mektupları saklamıştı.

Mektupları dehşetle göğsüne bastırarak içinden, "İğrenç bir hapishanede öldü!" dediği anda oda hizmetçisinin hafifçe kapıya vurduğunu duydu.

"Madam Camusot, Madam Düşes'i de ilgilendiren son derece ciddi bir mesele için burada."

Diane büyük bir dehşete kapılıp bacakları üstünde doğruldu. Duruma uygun bir yüz ifadesi takınmış olan Amélie'ye bakarak, "Ah, her şeyi anladım!" dedi. "Konu, benim yazdığım mektuplar... Ah mektuplarım... Ah mektuplarım!"

Fiskos koltuğunun üzerine yığılıverdi. Tutkudan kendini kaybettiği bir anda Lucien'e yazdığı cevap aklına geldi; muhteşem kadınlığına övgüler düzen Lucien'in şiir dolu erkekliğini göklere çıkararak karşılık vermişti. Hem de nasıl bir coşkuyla!

"Ne yazık ki evet Madam, hayatınızdan çok daha fazlasını kurtarmaya geldim! Söz konusu olan onurunuz... Toplayın kendinizi, giyinin, Grandlieu Düşesi'ne gidiyoruz. Gene de şansınız varmış, itibarı tehlikede olan tek kadın siz değilsiniz çünkü."

"Ama dün Léontine zavallı Lucien'in evinde el koyulan bütün mektuplarını Adliye Sarayı'nda yakmış... Bana öyle söylendi."

"Ama Madam, Lucien'in arkasında hep Jacques Collin vardı!" diye bağırdı savcının karısı, "O sevimli ve

bahtsız gencin ölümünün kesinlikle tek nedeni olan o rezil yoldaşlığı hiç aklınıza getirmiyorsunuz! Oysa, o kürek canavarın aklı sürekli çalıştı! Mösyö Camusot bu canavarın... şeyinin... metreslerine ait en tehlikeli olabilecek mektupları emin bir yerde sakladığından kesinlikle emin..."

"Arkadaşının..." diye tamamladı Düşes telaşla. "Hakkınız var güzelciğim, gidip Grandlieu'lerde hep beraber görüşelim. Bu mesele hepimizi ilgilendiriyor. Neyse ki Sérisy de bize el verecek..."

Conciergerie'deki sahnelerde görüldüğü gibi, büyük tehlikeler insan ruhunun üzerinde korkunç etkiler yaratır. Bu etkinin, kuvvetli uyarıcıların bünye üzerinde yarattığı etkiden farkı yoktur. Tehlike, bir çeşit manevi Volta pilidir. Tıpkı elektrik gibi duyguların da kimyasal olarak bir akışkan halinde yoğunlaşacağı bir yöntem bulunacağı günler belki o kadar da uzak değildir.

Forsada da Düşes'te de benzer tepkiler kendini göstermişti. Uyku yüzü görmemiş, bitik, ölecek gibi olan bu kadın, giydirilmesi son derece zor olan o Düşes kıstırılmış dişi aslanın gücüne ve ateş hattındaki generalin işlek zekâsına kavuştu. Diane kıyafetlerini bizzat kendisi seçti ve üzerine, kendi kendinin hizmetçisi olan terzi kız çabukluğuyla rastgele bir şeyler geçirdi. O kadar şahane oldu ki, oda hizmetçisi bir an yerinden kıpırdayamadı. Hanımını iç kıyafetiyle, belki de Canova'nın *Venüs*'ü kadar kusursuz, bembeyaz vücudunu ketenin şeffaf sisleri arasından Savcı'nın karısına göstermenin hazzı içinde görünce çok şaşırmıştı. İpek kâğıda sarılı mücevher gibiydi. Diane birden randevu korsesinin nerede olduğunu keşfetti; hani şu önden tutturulup da acelesi olan kadınları yorgunluktan ve o çok zaman alan bağlama derdinden kurtaran korseyi. Gömleğinin dantellerini çoktan takmış ve korsajını güzelliklerini kavrayacak biçimde oturtmuş-

tu ki, oda hizmetçisi jüponunu getirip elbisesini vererek kıyafetini tamamladı. Amélie, hizmetçinin işareti üzerine elbiseyi arkadan kopçalayarak Düşes'e yardım ederken, hizmetçi de gidip İskoç ipliğinden çoraplarını, kadife potinlerini, şalını ve şapkasını getirdi. Düşes'in bir bacağını Amélie, diğer bacağını hizmetçi giydirdi.

Amélie tutkulu bir hareketle Diane'ın zarif ve parlak dizine bir öpücük kondurarak ustaca bir manevrayla, "Sizin kadar güzel bir kadın görmedim!" dedi.

"Madam'ın bir eşi daha yoktur," dedi oda hizmetçisi.

"Aman Josette, susun bakayım!" diye karşılık verdi Düşes. Sonra Madam Camusot'ya döndü:

"Arabanız var mıydı? Haydi gidelim şekerim, sohbetimize yolda devam ederiz."

Düşes, Cadignan Konağı'nın büyük merdivenlerinden koşarak inerken bir yandan da eldivenlerini takıyordu, ki görülmüş şey değildi.

Hizmetkârlardan birine arabanın arkasına geçmesini işaret etti.

"Grandlieu Konağı'na. Çok çabuk!" dedi.

Hizmetkâr tereddüt etti çünkü araba, kira arabasıydı.

"Ah Madam Düşes, siz bana o genç adamda mektuplarınız olduğunu söylemediniz ki! Söyleseydiniz, Camusot işi farklı şekilde ele alırdı..."

"Léontine'in durumu zihnimi o kadar meşgul etti ki kendimi tamamen unuttum. Zavallı kadın zaten önceki gün çoktan delirmiş gibiydi; o korkunç olayın onu nasıl tarumar ettiğini varın siz hesaplayın! Ah tatlım, dün nasıl bir sabah geçirdiğimizi bir bilseniz... İnsanın aşka tövbe edesi geliyor. Dün Léontine'le beraber ihtiyar bir acuzenin, bir bohçacı kadının, erkek gibi tuttuğunu koparan bir kadının peşine takılıp adına adalet denen o pis kokulu kanlı izbeye sürüklendik. Léontine'i Adalet Sarayı'na götürürken şöyle diyordum: 'Tıpkı Napoli'ye gi-

derken Akdeniz'in o dehşetli fırtınalarından birine yakalandığında dizlerinin üstüne çöküp, 'Tanrım, kurtar beni, bir daha asla yapmayacağım,' diye haykıran Madam de Nucingen gibiyiz, değil mi?' Hayatımda unutamayacağım iki gündü! Mektup yazmakla aptallık mı ediyoruz? Ama seviyorsunuz! Gözlerinizle yüreğinizi yakıp kavuran sayfalar yolluyorlar ve her şey alev alev! İhtiyat falan da kalmıyor tabii! Ve cevap veriyorsunuz..."

"Bunları yaşayabilecekken neden cevap yazıyorsunuz ki?" dedi Madam Camusot.

Düşes gururlanarak cevap verdi:

"İnsanın kendini kaybetmesi o kadar güzel bir şeydir ki! Ruhun şehveti bu..."

Madam Camusot alçakgönüllülükle, "Güzel kadınları hoş görmek lazım," dedi, "karşılarına bizim gibilerden çok daha fazla baştan çıkarılma fırsatı çıkıyor!"

Düşes gülümsedikten sonra konuşmasını sürdürdü:

"Bizler her zaman fazlasıyla cömertiz. Bundan sonra ben de o şirret Madam d'Espard gibi yapacağım."

"Peki o ne yapıyor?" diye merakla sordu Savcı'nın karısı.

"Şimdiye kadar binlerce aşk mektubu yazmıştır..."

Madam Camusot, Düşes'in sözünü keserek, "Vay canına!" diye bağırdı.

"Hiçbirinde de kadının başına dert açacak tek cümle bulamazsın şekerim..."

Madam Camusot, "Siz böyle soğukkanlı ve dikkatli olmayı başaramazdınız," diye cevap verdi. "Siz kadınsınız, şeytana karşı direnemeyen o meleklerdensiniz..."

"Bir daha asla mektup yazmamaya yemin ettim. Zaten hayatım boyunca bir tek o zavallı Lucien'e yazmıştım. Mektuplarını ölene kadar saklayacağım! Sevgili küçüğüm... Her biri adeta birer yangın... İnsanın bazen ihtiyacı oluyor..."

Madam Camusot hafiften utanarak, "Ya birinin eline geçerlerse?" dedi.

"Aman, ne olacak! Yarım kalan bir romandan alınma mektuplar olduğunu söylerim. Çünkü hepsini kopya ettim hayatım, asıllarını da yaktım!"

"Mükâfat olarak şunları okumamama izin verseniz Madam..."

"Olabilir..." dedi Düşes. "O zaman Léontine'e yazdıklarının benimkilere hiç benzemediğini de görürsünüz hayatım!"

Bu son sözde tepeden tırnağa kadın vardı; bütün zamanların ve bütün diyarların kadını.

Kaderinde unutulmak olan büyük bir şahsiyet

Madam Camusot, La Fontaine'in masalındaki kurbağa gibi, güzeller güzeli Diane de Maufrigneuse eşliğinde Grandlieu'lerin konağına gireceği için sevincinden kabına sığmaz haldeydi. O sabah, yükselme yolunda çok gerekli olan bağlantılardan birini kuracaktı. Kendisine "Başkanın Eşi" dendiğini şimdiden duyar gibiydi. Başta kocasının çapsızlığı olmak üzere uçsuz bucaksız engelleri aşmanın o anlatılmaz hazzını duyuyordu. Her ne kadar henüz açığa çıkmadıysa da kocasının beceriksiz olduğunu çok iyi biliyordu. Sıradan bir adamı bir yerlere getirmek, krallar için olduğu gibi kadınlar için de büyük zevktir. Kötü bir piyesi yüz kere oynamaya benzer ve büyük aktörler buna bayılır. Bencilliğin sarhoşluğudur

bu! Yani bir bakıma iktidarın sefahat âlemidir. İktidar ne kadar güçlü olduğunu kendi kendine ispatlamak için dürüst yoldan sapar, birtakım saçmalıkları zaferle taçlandırarak mutlak iktidarın erişemeyeceği tek güç olan dehayı aşağılar. Caligula'nın atını senatör ilan etmesi, büyük iktidar sahiplerinin bu maskaraca komedisi defalarca sahnelenmiştir, daima da sahnelenecektir.

Diane ile Amélie, birkaç dakika içinde güzeller güzeli Diane'ın yatak odasının şık dağınıklığından Grandlieu Düşesi'nin evinin gösterişli ama asık suratlı derli topluluğuna geçiverdiler.

Son derece dindar olan bu Portekizli kadın hiç şaşmadan sabahın sekizinde kalkar, Saint-Thomas-d'Aquin Kilisesi'nin bir kolu olup o sıralar Invalides gezisinde bulunan küçük Sainte Valere Kilisesi'ne giderdi. Bugün yıkılmış bulunan bu şapel, Azize Clotilde'e adanacağı söylenen gotik kilisenin inşasına kadar Bourgogne Sokağı'na nakledilmişti.

Sofu Grandlieu Düşesi, Diane de Maufrigneuse'ün kulağına birkaç cümle fısıldaması üzerine hemen Mösyö de Grandlieu'nün odasına geçip onu getirdi. Dük, büyük asilzadelerin, bütün bir hayatı, çoğu zaman da ruhu didik okudukları o hızlı bakışlardan biriyle Madam Camusot'ya baktı. Amélie'nin kıyafeti Alençon'dan Mantes'a, Mantes'dan Paris'e uzanan bu burjuva hayatını keşfetmesinde çok yardımcı oldu.

Savcı'nın karısı düklerin bu marifetini bilseydi, bu kibar ama alaycı bakışı bu kadar zarifçe karşılamazdı. Bu bakışta sadece nezaket görmüştü. Cehalet, kurnazca inceliğin ayrıcalıklarını paylaşır.

Düşes, kocasına, "Madam Camusot, krallık dairesinin mübaşirlerinden Thirion'un kızı," dedi.

Dük, hukukçu bir aileden gelen kadını "pek" kibarca selamladı ve yüzündeki ciddiyet biraz hafifledi. Efendi-

sinin zili çalması üzerine uşağı göründü.

"Bir arabaya atlayıp Honoré-Chevalier Sokağı'na gidin. Oraya varınca 10 numarada küçük bir kapının zilini çalın. Size kapıyı açan hizmetkâra, efendisinin buraya gelmesini rica ettiğimi söyleyin, beyefendi evde ise bana getirin. İsmimi kullanın, bu sayede bütün engeller ortadan kalkacaktır. Her şeyi on beş dakika içinde halletmeye gayret edin."

Dük'ün uşağı gider gitmez bu defa Düşes'in uşağı göründü.

"Tarafımdan Chaulieu Dükü'ne gidip bu kartı kendisine iletin."

Dük belli bir şekilde katlanmış kartını uzatıyordu. Bu çok yakın iki arkadaş, yazıya dökülmesi sakıncalı acil ve esrarengiz bir mesele dolayısıyla hemen görüşme ihtiyacını hissettiklerinde bu şekilde haberleşiyorlardı.

Görüldüğü gibi; tarz, usul ve nüansları bir yana bırakırsak, toplumun her tabakasında başvurulan yollar birbirine benzer. Kibarlar âleminin de bir argosu vardır. Ama bu argonun adı "stil"dir.

Grandlieu Dükü, Madam Camusot'ya, "Matmazel de Grandlieu tarafından o genç adama yazıldığı iddia edilen mektupların varlığından iyice emin misiniz Madam?" diye sordu.

Madam Camusot'ya, denize iskandil atan denizci gibi bakıyordu.

Madam Camusot titreyerek cevap verdi:

"Ben mektupları görmedim, ama korkarım ki..."

"Benim kızım itiraf edilemeyecek hiçbir şey yazmış olamaz!" diye bağırdı Grandlieu Düşesi.

Diane içinden, "Zavallı Düşes!" diye geçirirken Grandlieu Dükü'ne öyle bir baktı ki, adam ürperdi.

Maufrigneuse Düşesi'ni bir pencere girintisine götürüp kulağına eğildi:

"Sen ne düşünüyorsun sevgili Diane?"

"Azizim, Clotilde Lucien'e o kadar delicesine sevdalıydı ki, gitmeden önce randevulaşmışlardı. Yanında Matmazel de Lenoncourt olmasa, belki de onunla Fontainebleau Ormanı'na bile kaçardı! Ben Lucien'in Clotilde'e bir azizeyi bile baştan çıkaracak mektuplar yazdığını biliyorum! Biz üçümüz, mektup yılanıyla birbirine dolanmış üç Havva kızıyız..."

Dük'le Diane pencere girintisinden ayrılıp alçak sesle konuşan Düşes'le Madam Camusot'nun yanına döndüler. Bu konuda Maufrigneuse Düşesi'nin tavsiyelerini dinleyen Amélie, mağrur Portekizli kadının gönlünü kazanmak için dindarmış gibi davranıyordu.

Dük, omuzlarını kaldırarak, "Aşağılık bir kürek kaçkınının insafına kalmış durumdayız!" dedi. "İşte ne idüğü belirsiz kimseleri evinize alırsanız sonu böyle olur! Birini kabul etmeden önce serveti nedir, ailesi, gelmişi geçmişi kimdir iyice bilmek lazım..."

Bu cümle, aristokrasinin bakış açısından bu hikâyeden çıkarılacak ahlak dersinin özetidir.

"Olan oldu," dedi Maufrigneuse Düşesi. "Şimdi Madam de Sérisy'yi, Clotilde'i ve beni kurtarmaya bakalım..."

"Henri'yi çağırttım, gelmesini beklemekten başka çaremiz yok. Ama her şey Gentil'in bulmaya gittiği şahsa bağlı. Şansımız yaver gitse de adam Paris'te olsa..."

Sonra, Madam Camusot'ya dönerek, "Bizi düşündüğünüz için size teşekkür ederim Madam..." dedi.

Madam Camusot'ya güle güle demekti bu. Kraliyet mübaşirinin kızı bunu anlayacak kadar zekâ sahibiydi. Ayağa kalktı. Ama Maufrigneuse Düşesi, kendisine nice sırdaşlık ve dostluk kazandıran o harika zarafetiyle Amélie'nin elinden tuttu ve anlamlı bir hareketle Dük'le Düşes'in gözüne soktu:

"Madam Camusot hepimiz için sabahın köründe ayağa kalkıp yollara düştü, ama ben sadece kendi adıma benim küçük sevgili Madam Camusot'm için hatıradan fazla bir şey istiyorum. Daha önce de yardımı dokundu bana, bunlar hiç unutulmaz. Hem sonra hepimizi kazandı. Hem kendisi hem kocası. Camusot'nun terfi ettirileceğine söz verdim. Bana olan sevginizden dolayı sizden, her şeyden önce onu korumanızı rica ediyorum."

Dük, Madam Camusot'ya döndü:

"Bu tavsiyeye ihtiyacınız yok," dedi. "Grandlieu'ler kendilerine yapılan hizmetleri hiçbir zaman karşılıksız bırakmazlar. Kral'ın adamları çok yakında kendilerini göstermek fırsatını yakalayacak. Beklenen tek şey bağlılık, sizin kocanız da ön saflarda..."

Madam Camusot gururlu ve mutlu bir halde çıktı. İçi içine sığmıyordu. Zafer sarhoşluğu içinde evine döndü. Kendine hayrandı, Başsavcı'nın düşmanca tavrına gülüyordu. İçinden, "Şu Mösyö de Granville'in ayağını da bir kaydırdık mı..." diyordu.

Karanlık ve kudretli Corentin

Madam Camusot tam zamanında çıkmıştı. Kral'ın gözdelerinden olan Chaulieu Dükü evin girişinde bu burjuva kadınıyla karşılaştı.

Grandlieu Dükü, dostunun geldiği haber verilince, "Henri!" diye seslendi. "Senden rica ediyorum, şatoya koşup Kral'la konuşmaya çalış! Mesele şu..." diyerek az önce uçarı ve zarif Diane'la konuştuğu pencere girintisine götürdü.

Chalieu Dükü arada bir, kaçamak bakışlarla kaçık Düşes'e bakıyor, dindar Düşes'le sohbet edip vaazlarını dinler gibi yapan kadın da Dük'ün bakışlarına karşılık veriyordu.

Arkadaşıyla baş başa görüşmesi sona eren Grandlieu Dükü, "Sevgili kızım," dedi, "aklınızı başınıza alın artık!"

Sonra Diane'ın ellerini eline alarak devam etti:

"Hareketlerinize dikkat edin artık, itibarınızı düşürmeyin, bir daha sakın mektup falan yazayım demeyin! Yavrucuğum, şu mektup denen şey gerek özel, gerek kamusal olarak nice felaketlere sebep olmuştur... İlk kez seven Clotilde gibi genç bir kızda hoş görülebilecek bir şeyin, bir... şeyde bağışlanır tarafı yoktur..."

Düşes suratını buruşturarak Dük'e baktı, "Nice ateşler görmüş eski bir humbaracıda mı?" dedi.

Bu yüz hareketi ve yaptığı şaka her iki Dük'ün de, hatta sofu Düşes'in bile kederli yüzlerini güldürdü. Endişelerini çocukça tavırların ardında gizleyen Diane sözüne devam etti:

"Dört yıldır tek bir aşk pusulası yazmamıştım... Kurtulduk mu?"

"Daha değil!" dedi Chaulieu Dükü, "Çünkü keyfî kararlar almak ne kadar zorlaştı bilemezsin... Artık yasal çerçevenin dışına çıkmak imkânsız gibi. Meşruti bir kral için böyle bir davranış evli bir kadının ihanet etmesi gibidir. Onun zinasıdır."

"Minik günahıdır!" dedi Grandlieu Dükü.

Diane gülerek ekledi:

"Yasak meyvesi! Ah, keşke hükümet olsaydım! Çünkü o meyveden bende hiç kalmadı, hepsini yedim."

"Aaa!" dedi sofu Düşes, "Fazla ileri gidiyorsunuz ama şekerim!"

Ancak dörtnala koşturulan atların çıkarabileceği bir şakırtıyla evin girişinde duran bir arabanın sesini duyan

iki dük iki kadını selamladıktan sonra yalnız bırakıp Grandlieu Dükü'nün çalışma odasına gittiler. Honoré-Chevalier Sokağı'ndan gelen adam da oraya alındı. Kendisi, Kraliyet Gizli Polis Teşkilatı'nın, siyasal polisin gizli ve kudretli şefi Corentin'den başkası değildi.

"Buyurun," dedi Grandlieu Dükü, "buyurun Mösyö de Saint-Denis."

Dük'ün hafızasının bu kadar iyi olmasına şaşıran Corentin iki dükü yerlere kadar eğilip selamladıktan sonra önden içeri girdi.

"Mesele gene aynı şahısla ilgili ya da onun yüzünden sevgili beyefendi," dedi Grandlieu Dükü.

"Ama o öldü..." dedi Corentin.

Chaulieu Dükü, "Bir avanesi var," dedi, "hem de ne yaman bir avane..."

Corentin karşılık verdi:

"Kürek mahkûmu Jacques Collin!"

Chaulieu Dükü, eski büyükelçiye döndü:

"Anlatsana Ferdinand!"

Grandlieu Dükü devam etti:

"O sefil heriften korkmak için nedenimiz var; şantaj yapabilmek için Madam de Sérisy ile Madam de Maufrigneuse'ün Lucien Chardon'a, hani şu bendesi olan genç yazdığı mektupları ele geçirmiş. Anlaşılan kendininkilere karşılık ateşli mektuplar koparmak bu genç adamın sistemiymiş; çünkü söylendiğine göre galiba Matmazel de Grandlieu de ona birkaç mektup yazmış... En azından yazmış olmasından korkuyoruz. İşin aslını öğrenmemiz de imkânsız, çünkü küçükhanım seyahatte..."

Corentin, "Küçükbeyimiz bu çeşit tedbirler almayı düşünebilecek kadar becerikli değildi, rahip Carlos Herrera'nın marifetidir o!" dedikten sonra dirseğini oturduğu koltuğun koluna dayadı ve başını ellerinin arasına alarak düşünmeye başladı.

"Para için mi acaba? Bu adam hepimizi satın alır..." dedi. "Esther Gobseck'i yem olarak kullanıp adına Nucingen denen altın batağından iki milyona yakın para avladı... Beyler, kimden alınacaksa alınsın, bana tam yetki verin, sizi bu adamdan kurtarayım!"

"Peki mektuplar ne olacak?" diye sordu Grandlieu Dükü.

Corentin yerinden kalktı, sevinç içindeki sansar suratı ortaya çıktı. Ellerini yumuşacık siyah yün pantolonunun ön ceplerine soktu. Zamanımızın bu büyük tarihî dram aktörü üzerine sadece bir yelekle bir redingot geçirmişti. Sabahlık pantolonunu hiç çıkarmamıştı, çünkü bazı durumlarda büyüklerin çabukluk karşısında nasıl minnettar kaldıklarını çok iyi biliyordu. Sanki yalnızmış gibi teklifsiz bir şekilde odada dolaşarak yüksek sesle tartışmaya başladı.

"Adam kürek mahkûmu! Duruşmasız falan Bicetre' de dışarıyla hiçbir bağlantısı olmayan gizli bir hücreye atarız, orada geberir gider... Ama bu gibi durumların olacağını önceden görüp hempalarına talimat vermiş olabilir!"

Grandlieu Dükü bir acele, "Evet, ama fahişenin evinde baskınla yakalandıktan sonra zaten tecrit edilmiş, kimseyle görüştürülmemişti ki..." dedi.

"O herife tecrit mecrit vız gelir!" diye cevap verdi Corentin. "Adam öyle kuvvetli ki... Tıpkı... benim gibi!"

İki dük birbirine baktı. Bakışları, "Ne yapmalı?" der gibiydi.

"Namussuz herifi derhal küreğe postalayabiliriz... Altı aya kalmaz, Rochefort'dan ölüsü çıkar!"

Grandlieu Dükü'nün hafifçe tepki göstermesi üzerine, "Yok canım!" diye karşılık verdi. "Cinayet falan yok! İşin aslı şu; bir kürek mahkûmunu Charente Nehri'nin bataklıklarında bilfiil çalışmaya mecbur ederseniz, adam

yaz sıcağına altı aydan fazla dayanamaz. Ama bu şık, ancak adamımız bu mektuplar için önlemini çoktan almamışsa geçerli olabilir. Herifçioğlu hasımlarından işkillendiyse, ki çok mümkündür, bu önlemlerin neler olduğunu ortaya çıkarmamız lazım. Eğer mektupları emanet ettiği şahıs fakirse, parayla satın alınabilir... Yani iş, Jacques Collin'in ötmesini sağlamakta! Ne düello ama! Bu beni aşar. En iyisi, bu mektupları başka mektuplarla, yani affedildiğini gösteren mektuplar karşılığında satın almak ve herifi benim yanıma vermek. Zavallı Contenson ve sevgili Peyrade öldüler, bu durumda Jacques Collin benim yerimi alabilecek tek adam. Jacques Collin sanki kendine yer açmak ister gibi benim çok değerli iki ajanımı öldürdü. Görüyorsunuz ya beyler, bana açık kart vermeniz lazım. Adam Conciergerie'de. Şimdi Mösyö de Granville'in dairesine gidiyorum. Oraya güvenilir birini gönderin, benim yanımda olsun; çünkü Mösyö de Granville hakkımda hiçbir şey bilmiyor, bu yüzden kendisine sunacağım bir tavsiye mektubuna ya da nüfuz sahibi bir aracıya ihtiyacım var. Zaten mektubu konsey başkanına iade edeceğim... Yarım saat zamanınız var, çünkü giyinmek, daha doğrusu Sayın Başsavcı'nın huzuruna layığıyla çıkmak için yaklaşık yarım saate ihtiyacım var."

Chaulieu Dükü sordu:

"Ne kadar becerikli olduğunuzu biliyorum Mösyö. Sizden tek bir cevap istiyorum; evet ya da hayır. Bu meselenin üstesinden gelebilecek misiniz?"

"Evet. Tam yetki ve beni bu konuda asla sorguya çekmeyeceğinize dair söz vermeniz şartıyla, evet. Planım hazır."

Pek de hayra yorulamayacak bu cevap karşısında iki asilzade hafifçe ürperdi.

"Haydi," dedi Chaulieu Dükü. "Bu meseleyi her zamanki görevlerinizden biri olarak kabul edin Mösyö."

Corentin, iki asilzadeyi selamlayıp çıktı.

Henri de Lenoncourt, Ferdinand de Grandlieu'nün kendisi için hazırlattığı arabaya atlayıp derhal Kral'ın huzuruna çıktı. Görevinin ayrıcalığı sayesinde hükümdarla istediği an görüşebiliyordu.

Böylece toplumun üst ve alt tabakalarında birbirine düğümlenen farklı çıkarlar Başsavcı'nın odasında bir araya gelecekti. Hepsini oraya getirten şey zorunluluktu ve her biri üç adam tarafından temsil ediliyordu; adaleti temsil eden Mösyö de Granville ile aileyi temsil eden Corentin ve karşılarında o müthiş rakip, toplumdaki kötülüğü o vahşi enerjisiyle simgeleştiren Jacques Collin.

Adalet ve hukuk dışı keyfî uygulamalar el ele vermiş, kürek âlemine ve desiselerine karşı mücadele ediyordu! Ne müthiş bir düelloydu! Kürekler âlemi ; hesabı kitabı, uzun boylu düşünmeyi bir yana bırakan, her yolu mübah gören, keyfî uygulamaların ikiyüzlülüğüne kalkışmayan, aç karınların çıkarlarını özetleyen, açlığın kanlı, hızlı bir başkaldırısı olan cüretkârlığın simgesi! Bu bir saldırı ve savunma değil miydi? Hırsızlıkla mülkiyetin boğuşması? Doğal halle sosyal halin olabilecek en dar alana sıkıştırılmış müthiş mücadelesi? Özetle, iktidarı temsil eden zayıf tarafın aman vermez asilerle yaptığı toplum karşıtı uzlaşmaların korkunç ve çok canlı bir imgesiydi.

Başsavcı'nın acıları

Başsavcı, geldiği haber verilen Mösyö Camusot'nun içeri alınması için işaret etti. Bu ziyareti bekleyen Mösyö de Granville, Lucien davasının nasıl kapatılacağı konu-

sunda Yargıç'la anlaşmak istedi. Bir gün önce, zavallı şair henüz hayattayken Camusot'yla birlikte aldıkları karardan vazgeçmeleri gerekiyordu.

Mösyö de Granville kendini koltuğuna bırakarak, "Oturun Mösyö Camusot," dedi.

Yargıç'la yalnız kalan Başsavcı, ne kadar bitkin olduğunu saklamadı. Camusot, Mösyö de Granville'e bakınca o son derece metin yüzde neredeyse mora kaçmış bir solgunluk, müthiş bir yorgunluk ve perişanlık gördü. Bütün bunlar, temyiz talebiyle ilgili kararı okuyan zabıt kâtibinden davasının yeniden görülmesi isteğinin reddedildiğini öğrenen idam mahkûmunun acılarından çok daha zalimce acıları ele veren belirtilerdi. Oysa böyle bir okuma, adliye usulüne göre şu anlama geliyordu; "hazırlan bakalım, son anlarını yaşıyorsun."

"Sonra geleyim Sayın Kont," dedi Camusot, "gerçi olay da çok acil ama..."

"Kalın," diye cevap verdi Başsavcı asil bir tonla. "Beyefendi, gerçek hukukçular sıkıntılarını kabul edip saklamasını bilmek zorundadır. Eğer bende birtakım rahatsızlıklar fark ettiyseniz, hatalı davrandım demektir..."

Camusot eliyle bir hareket yaptı.

"Tanrı size bizlerin hayatındaki bu sıkıntılı mecburiyetleri yaşatmasın Mösyö Camusot! O zaman insan bu kadar yıkılmaz. Geceyi en yakın dostlarımdan biriyle geçirdim. Zaten sadece iki dostum var; Octave de Bauvan Kontu ile Sérisy Kontu. Üçümüz dün akşam altıdan bu sabahın altısına kadar ayaktaydık. Sırayla salondan Madam de Sérisy'nin başucuna gidip gelerek saatler geçirdik ve her defasında onu ölmüş ya da büsbütün delirmiş bulacağız diye korktuk! Desplein, Bianchon, Sinard yanlarında iki hasta bakıcıyla odadan hiç çıkmadılar. Kont, karısına tapar. Benim, aşktan delirmiş bir kadınla umutsuzluktan delirmiş dostumun arasında geçirdiğim geceyi

siz düşünün artık. Devlet adamlarının umutsuzluğu salaklarınkine benzemez! Sérisy devlet konseyindeki kürsüsündeki gibi sakin sakin oturuyor, oysa sakin görünmek için oturduğu yerde kıvranıp duruyordu. Nice çalışmanın yükü altında eğilen o alın, ter içindeydi. Uykusuzluğa dayanamayarak saat beşten yedi buçuğa kadar saat uyumuşum... Bir infaz emri vermek için saat sekiz buçukta burada olmam gerekiyordu. İnanın Mösyö Camusot, bir başsavcının gece boyu kederin uçurumlarına yuvarlandıktan, Tanrı'nın o okkalı elini insani şeyler üzerinde hissettikten ve o elin asil yüreklere bir şamar gibi indiğini sezdikten sonra masasına kurulup soğukkanlılıkla, 'Saat dörtte bir kelleyi uçurun! Tanrı'nın yarattığı, hayat dolu, güçlü kuvvetli, sağlıklı bir canlıyı yok edin!' demesi çok zordur. Ama gelin görün ki, benim görevim de böyle! Kederden perişan olsam da darağacının kurulması emrini vermek zorundayım... Mahkûm, Başsavcı'nın da kendisi gibi acılar çektiğini bilmez. O an, intikam alan toplumu temsil eden benle, kefareti ödenecek cinayeti temsil eden o, birbirimize bir kâğıt parçasıyla bağlıyızdır. Aynı görevin iki farklı yüzü, bir an için kanunun kılıcıyla birbirine tutturulan iki hayatızdır. Başsavcının o derin kederine acıyan var mı, onu kim teselli edecek? Bize düşen, bu acıları kalplerimizin derinliklerine gömmek. Ancak o zaman başarılı sayılırız! Tanrı'ya adanmış hayatıyla bir rahip ve memleket uğruna verilmiş binlerce ölüyle asker bana kuşkuları, korkuları, korkunç sorumluluğuyla Başsavcı'dan çok daha mutlularmış geliyor."

Başsavcı devam etti:

"Biliyorsunuz, yirmi yedi yaşında bir genç idam edilecek. Dünkü ölümüz kadar yakışıklı, onun gibi sarışın... Bu cezayı almasını beklemiyorduk çünkü hakkında sadece yataklık yapmakla ilgili kanıtlar var. İdama mahkûm olan bu çocuk, suçunu itiraf etmedi! Yetmiş gündür her

türlü baskıya direnerek masum olduğunu söyleyip duruyor. İki aydır omuzlarımın üstünde iki kelle taşıyorum! Ah! İtirafına karşılık hayatımın bir yılını verirdim! Ne de olsa jüri üyelerini de rahatlatmak lazım... Hayatıyla ödediği cinayetin günün birinde başka biri tarafından işlendiğinin ortaya çıkması halinde adalete indirilecek darbeyi düşünebiliyor musunuz?"

"Paris'te her şey korkunç bir vahamet kazanıyor, en küçük adli olaylar bile siyasallaşıyor..."

"Jüri! İhtilal hukukçularının çok sağlam olduğuna inandıkları bu kurum sosyal çöküşün bir unsuru halin gelmiş, çünkü misyonunu yerine getirip toplumu yeterince koruyamamıştır. Görev ve yetkilerini ciddiye almayan jürinin üyeleri iki kampa ayrılmıştır. Bir taraf idam cezasının kaldırılmasını istiyor, bunun sonucu olarak da yasalar karşısında eşitlik tam anlamıyla tepetaklak oluyor. Korkunç bir cürüm, mesela baba katili olmak bir bölgede mahkûm edilmezken, başka bir bölgede deyim yerindeyse sıradan bir suç ölümle cezalandırılıyor! Şimdi Paris'te bizim yetkili olduğumuz bölgede bir masumun idam edilmesi durumunda neler olur, düşünebiliyor musunuz?"

Mösyö Camusot çekingen bir sesle, "Bu genç kaçak bir ağır ceza mahkûmu..." diyecek oldu, Mösyö de Granville, "Muhalefetin ve basının elinde adam Paskalya kuzusuna döner!" diye bağırdı. "Muhalefetin elinde onu aklayacak pek çok da gerekçe olurdu, çünkü adam Korsikalı, kafası ülkesindeki fanatik fikirlerle dolu, işlediği cinayetler kan davasının sonucu! O adada insanlar düşmanlarını öldürüp sonra kendilerini dürüst insandan sayar. Başkaları da onları öyle görür!"

"Aah, ah! Gerçek başsavcılar sahiden de çok bahtsızdır! Bakın, ne diyeceğim; eskiden din büyüklerinin yaptığı gibi, bizler de toplumdan ayrı yaşamalıydık. Eski

çağ toplumlarındaki gibi adli yargı yetkisiyle ruhani yetkiyi ellerinde birleştiren kilise babaları gibi hüküm vermeliydik. İnsanlar bizi o ciddi, yaşlı ve saygın hallerimizle ancak belli saatlerde hücrelerimizden çıkarken görmeliydi. Ancak makam koltuğumuzda otururken görürlerdi... Bugünse herkes gibi acı çeker ya da eğlenirken görüyorlar! Salonlarda, aile arasında, bir yurttaş olarak, tutkularımızla görülüyoruz ve korkunç olacağımıza grotesk varlıklar haline geliyoruz..."

Suskunluklar ve ünlemlerle ritmlenen, kâğıt üzerine aktarılması zor bir ifade zenginliği kazandıran el kol hareketlerinin eşlik ettiği yürekten kopan bu çığlık, Camusot'yu ürpertmişti.

Ne yapmalı?

"Efendim," dedi Camusot, "mesleğimizin acılarını ben de dün anlamaya başladım! O genç adamın ölümüyle az kalsın ben de ölecektim... Taraf tuttuğumu anlayamadı, zavallı kendi tuzağına düştü."

"Ah, onu sorguya çekmemek lazımdı!" diye haykırdı Mösyö de Granville, "İmtina ederek de hizmet edebilirsiniz, o kadar kolay bir şeydir ki!"

"Yasalar ne olacaktı?" diye cevap verdi Camusot, "İki gündür tutukluydu!"

Başsavcı devam etti:

"Her neyse, olan olmuş artık. Ben geriye dönüşü imkânsız olan durumu elbette elimden geldiği kadar telafi etmeye çalıştım. Arabamla hizmetkârlarım o zavallı kırılgan şairin cenaze alayında. Sérisy de benim gibi yap-

tı. Üstelik zavallı gencin kendisine verdiği görevi de üstlenip vasiyetinin takipçisi olacak. Verdiği bu sözle, karısının gözlerinde bir sağduyu pırıltısı gördü. Bir de, Kont Octave cenazede bizzat bulunacak."

Camusot, "Tamam öyleyse işimizi bitirelim Mösyö Kont," dedi. "Elimizde azılı bir tutuklu var. Bildiğiniz gibi, Jacques Collin. O sefilin kim olduğu ortaya çıkacaktır..."

Mösyö de Granville, "Mahvolduk!" diye haykırdı.

"Kendisi şu anda sizin idam mahkûmunun yanında. Lucien Paris'te onun için ne idiyse, bu çocuk da bir zamanlar zindanda oydu. Oğlanı kanatları altına almış yani! Bibi-Lupin jandarma kılığına girip görüşmede hazır bulunacak."

"Adli polis neden işe karışıyor?" dedi Başsavcı, "Ben emir vermedikçe icraat yapamaz ki!"

"Bütün Conciergerie Jacques Collin'in elimizde olduğunu öğrenecek... Size şunu söylemek için geldim; bu kudurmuş caninin elinde Madam de Sérisy'ye, Maufrigneuse Düşesi'ne ve Matmazel de Grandlieu'ye ait en belalı mektuplar olmalı..."

"Bundan emin misiniz?" diye sordu Mösyö de Granville. Yüzünde hazin bir şaşkınlık vardı.

"Böyle bir felaketten korkup korkmamam gerektiğine siz karar verin Mösyö Kont. Ben o bahtsız genç adamın evinde el koyduğum mektup tomarını açtığımda Jacques Collin bunlara keskin bir bakış atıp memnuniyetle gülümsedi. Bu gülümsemenin anlamı konusunda hiçbir sorgu yargıcı yanılmazdı. Jacques Collin gibi anasının gözü bir cani böyle silahları elinden kaçırmamak için her şeyi yapar. Bu belgelerin, herifçioğlunun hükümet ve aristokrasi düşmanlarının arasından seçeceği bir avukatın eline düşmesine ne diyorsunuz? Maufrigneuse Düşesi'nin çok iyiliğini görmüş olan karım, kendisine haber vermeye gitti. Şu anda da Grandlieu'lerde kafa ka-

faya vermiş düşünüyor olmalılar..."

Başsavcı ayağa kalkıp geniş adımlarla odayı arşınlamaya başladı.

"Bu adamı mahkûm etmek imkânsız!" diye bağırdı. "Herif mektupları emin bir yere saklamıştır..."

"Ben neresi olduğunu biliyorum," dedi Camusot.

Sorgu yargıcı bu sözle Başsavcı'nın kendisiyle ilgili bütün olumsuz düşüncelerini silmişti.

Mösyö de Granville yerine otururken, "Haydi söyleyin!" dedi.

"Evimden Adliye Sarayı'na gelirken bu üzücü olayı enine boyuna düşündüm. Jacques Collin'in bir halası var. Öz halası, uydurma değil. Siyasi polis bu kadın hakkında emniyete not geçmiş. Adam, babasının kız kardeşi olan bu kadının yetiştirmesi ve ilahıymış. Adı Jacqueline Collin. Bu acuzenin iç giyim ve bakım eşyası satan bir dükkânı var, bu ticaret sayesinde kurduğu bağlantılarla da pek çok ailenin sırrına vakıf oluyor. Eğer Jacques Collin kendisini kurtaracak belgeleri birine verecekse, ancak bu acuzeye verir. Tutuklayalım şu kadını..."

Başsavcı, Camusot'ya yönelttiği zekice bakışla şöyle der gibiydi:

"Bu adam dün sandığım kadar enayi değil. Sadece çok genç; adaletin dizginlerini kullanmasını henüz bilmiyor."

Camusot devam etti.

"Ama," dedi, "başarmak için, dün aldığımız bütün kararları değiştirmemiz lazım. Ben de size bunun için danışmaya geldim. Talimatlarınızı almaya..."

Başsavcı kâğıt kesicisini alarak tefekküre dalan düşünürlerde görülen o jestlerden biriyle yavaşça masanın kenarına vurdu.

"Üç büyük aile tehlikede!" diye bağırdı. "Yanlış bir adım atmamalıyız! Haklısınız, kendimize Fouché'nin sö-

zünü şiar edinelim, "tutuklayalım"! Jacques Collin'i da derhal tecrite kapatmalı!"

"Böyle yaparsak onun ağır ceza mahkûmu olduğunu itiraf etmiş oluruz! Bu da Lucien'in hatırasına zarar verir."

"Ne pis bir iş!" dedi Mösyö de Granville, "Nereye baksan tehlike var."

Aynı anda Conciergerie'nin müdürü kapıyı vurarak içeri girdi. Başsavcı'nınki gibi bir daire o kadar iyi korunur ki, kapıya ancak yakınları vurabilir.

"Sayın Kont," dedi Mösyö Gault, "Carlos Herrera adındaki tutuklu sizinle konuşmak istiyor."

Başsavcı sordu:

"Hiç kimseyle görüştü mü?"

"Tutuklularla konuştu, çünkü yaklaşık yedi buçuk saattir avluda. İdamlık mahkûmla da görüştü. Çocuk galiba 'konuşmuş'."

Mösyö de Granville, Mösyö Camusot'nun kendisine bir ışık huzmesi gibi gelen bir sözünü hatırladı; Jacques Collin'in Théodore Calvi'yle yakınlığı itiraf ettirilirse, bunu kullanıp mektupları ele geçirmek mümkün olabilirdi.

Beklenmedik gösteri

İnfazı geciktirmek için bir sebep bulduğuna sevinen Başsavcı bir el işaretiyle Mösyö Gault'yu yanına çağırdı.

"Niyetim, infazı yarına bırakmak," dedi. "Ama bu ertelemeyi Conciergerie'de kimse bilmemeli. Mutlak sessizlik istiyorum. Cellat hazırlıkları gözden geçiriyormuş gibi görünsün. O İspanyol Rahip'i sıkı koruma altında buraya getirin, bunu bizden İspanya Büyükelçiliği talep

ediyor. Kimseyi görmemesi için jandarmalar Carlos efendiyi sizin arka merdivenlerden getirecek. Adamları uyarın, her biri bir kolundan, iki kişi tutsun ve ancak dairemin kapısına gelince bıraksınlar. Bu tehlikeli yabancının mahkûmlardan başkasıyla temasa geçmediğinden emin misiniz Mösyö Gault?"

"Şey... Ben idam mahkûmunun hücresinden çıkarken, onunla görüşmek isteyen bir hanım ortaya çıktı..."

İki hukukçu o anda birbirine baktı... O nasıl bir bakıştı!

"Ne kadını?" dedi Camusot.

Mösyö Gault cevap verdi:

"Kendisine günah çıkartan kadınlardan biri... Markizmiş."

"İşler iyice sarpa sarıyor!" diye haykırdı Mösyö de Granville, Camusot'ya bakarak.

Şaşıran Mösyö Gault anlatmaya devam etti:

"Kadın, jandarmalarla gardiyanların burnundan getirdi."

Başsavcı sert bir tavırla söylendi:

"Görevlerinizin hiçbiri ihmale gelemez. Conciergerie'nin etrafının böyle duvarlarla kuşatılmış olması boşuna değil ki! O kadın içeri nasıl girmiş?"

"Usulüne uygun bir izin belgesiyle," diye karşılık verdi müdür. "Son derece düzgün giyinmişti. Beraberinde arabacı ve uşakla, gösterişli bir arabayla gelen bu hanım, ölüsünü kaldırdığınız o bahtsız delikanlının cenazesine gitmeden önce günah çıkartıcısını görmeye gelmiş..."

"Bana müdüriyetin izin belgesini getirin," dedi Mösyö de Granville.

"Ekselansları Sérisy Kontu'nun tavsiyesi üzerine verilmiş."

Başsavcı sordu:

"Nasıl bir kadındı?"

"Düzgün ve kibar bir kadın gibi geldi bize."

"Yüzünü gördünüz mü?"

"Siyah bir tül takmıştı."

"Ne konuştular?"

"Elinde bir dua kitabıyla sofu bir kadındı... Ne konuşacak ki? Rahip'in kendisini kutsamasını istedi, diz çöktü..."

Yargıç sordu:

"Uzun süre mi konuştular?"

"Beş dakika bile sürmedi ama aramızda hiç kimse ne konuştuklarını anlamadı. Galiba İspanyolca konuşuyorlardı."

"Bize her şeyi anlatın Mösyö!" dedi Başsavcı. "Bakın, tekrar söylüyorum, bizim için en küçük bir ayrıntı bile hayati önem taşıyor. Bu da size bir ders olsun!"

"Kadın ağlıyordu Mösyö."

"Sahiden mi ağlıyordu?"

"Göremedik ki... Mendiliyle yüzünü saklıyordu. Tutuklular için üç yüz altın frank bıraktı."

"O değildir!" diye bağırdı Camusot.

Mösyö Gault, "Bibi-Lupin, kadının arkasından, 'Bu kadın hırsız!' diye bağırdı."

"O bu işlerin piridir de ondan," dedi Mösyö de Granville. Sonra Camusot'ya bakarak ekledi:

"Hemen bir tutuklama emri çıkartıp kadının evini, dükkânını, her yeri derhal mühürletin! Peki ama bu kadın Mösyö de Sérisy'nin tavsiye mektubunu nasıl elde edebilmiş? Bana emniyetin iznini getirin... Çabuk Mösyö Gault, o rahibi derhal bana gönderin! O burada oldukça tehlike fazla büyümeyecek demektir. İki saatlik bir konuşmayla bir insanın ruhunda bir hayli ilerleme kaydetmek mümkündür."

"Hele sizin gibi bir Başsavcı olursa..." dedi Camusot kurnazca.

Başsavcı nazik bir tavırla cevap verdi:

"İki kişi olacağız."

Bir süre düşüncelere daldıktan sonra konuşmasına devam etti:

"Hapishanelerin görüş yerlerinde, gözcülük yapacak gardiyanlar için bir yer olmalıydı; emekliye ayrılan ajanlar arasından en usta ve sadık olanlar dolgun bir maaşla buralara yerleştirilirdi. Bibi-Lupin ömrünün son günlerini burada tamamlayabilirdi. Bizim de şimdikinden çok daha ustalıklı bir denetim gerektiren bir yerde kulağımız gözümüz olurdu. Mösyö Gault da bize dişe dokunur bir şey söyleyemedi ki..."

"Çok meşgul," dedi Camusot. "Ama tecritteki hücrelerle bizim aramızda bir boşluk var, böyle olmamalıydı. Conciergerie'den bizim dairelere gelene kadar bir sürü koridordan, avludan, merdivenlerden geçiyorsunuz. Ajanlarımızın dikkati zaman zaman dağılabiliyor, oysa tutuklu her an tetikte, sadece yapacağı işi düşünüyor."

"Bana daha önce de bir kadının Jacques Collin'in yoluna çıktığı söylendi. Tecritten alınıp sorgulanmak üzere getirilirken. Bu kadın fare kapanında küçük merdivenlerinden yukarı çıkmış, jandarma karakoluna kadar gelmiş. Mübaşirler söyledi, ben de bu yüzden jandarmaları haşladım."

"Ah! Adliye Sarayı'nı baştan aşağı yenilemek gerekiyor!" dedi Mösyö de Granville. "Ama yirmi-otuz milyonluk bir masraf bu! Gidin de adaletin itibarı için meclisten otuz milyon isteyin bakalım..."

Bir sürü ayak sesiyle silah şakırtısı duyuldu. Jacques Collin olmalıydı.

Başsavcı'nın yüzüne geçirdiği ciddiyet maskesi altında insani yanları kayboldu. Camusot da Başsavcı'yı örnek aldı.

Ayak işlerine bakan çocuk kapıyı açtı, gerçekten de sakin ve yüzünde hiçbir şaşkınlık belirtisi görülmeyen Jacques Collin arzıendam etti.

"Benimle konuşmak istemişsiniz," dedi Başsavcı, "sizi dinliyorum."

"Sayın Kont, ben Jacques Collin'im, teslim oluyorum!"

Camusot ürperirken Başsavcı sakinliğini korudu.

Suçla adalet baş başa

Jacques Collin, iki hukuk adamını alaycı bir bakışla süzerek, "Böyle davranmamın sebepsiz olmadığını düşünüyor olmalısınız," diye devam etti. "Fena halde canınız sıkılmış olmalı; çünkü İspanyol Rahip'i olarak kalsam, jandarma nezaretinde beni ta Bayonne'a postalar, orada da İspanyol süngüleri sayesinde benden kurtulmuş olurdunuz!"

İki hukukçu tepkisiz ve suskun kaldılar.

Kürek mahkûmu devam etti:

"Sayın Kont, beni böyle davranmaya iten nedenler şu söylediğimden çok daha vahim, ancak son derece özel. Yine de size söyleyebilirim... Eğer korkuyorsanız..."

"Kimden? Neden korkacakmışım?" dedi Granville Kontu.

Tavrı, fizyonomisi, başını tutuşu, jestleri, bakışı o an bu büyük Başsavcı'yı medeni cesaretin en güzel örneklerini sunması gereken yargının canlı bir imgesi haline getirmişti. O kısacık anda, iç savaşlar sırasında başkanların ölümle burun buruna geldiği ve gene de tıpkı adlarına

dikilen heykeller gibi mermerden farksız kaldıkları eski parlamentodaki kıdemli yargıçların düzeyine yüksemişti.

"Kaçak bir kürek mahkûmuyla yalnız kalmaktan."

"Bizi yalnız bırakın Mösyö Camusot," dedi Başsavcı sert bir tavırla.

Jacques Collin iki hukuk adamını müthiş bir bakışla süzdükten sonra soğukkanlılıkla devam etti:

"Size el ve ayaklarımı bağlamanızı teklif edecektim de..."

Bir an durduktan sonra ciddileşerek, "Sayın Kont," dedi, "daha önce size sadece saygı beslemekteydim, ama şu anda hayranlığımı da kazandınız..."

Yargıç küçümser bir ifadeyle sordu:

"Kendinizi korkunç mu sanıyorsunuz yani?"

Kürek mahkûmu, "Kendimi korkunç sanmak mı!" dedi, "Neden sanayım ki, zaten öyleyim, öyle olduğumu da biliyorum."

Jacques Collin bir sandalye çekerek başa baş bir tartışmada rakibiyle aynı ayarda olduğunu bilen biri gibi teklifsizce oturdu.

O sırada, eşikte duran Mösyö Camusot tam dışarı çıkıp kapıyı kapatacakken döndü, Mösyö de Granville'in yanına gelerek kendisine katlanmış iki kâğıt uzattı...

Başsavcı'ya kâğıtlardan birini göstererek, "Bakın," dedi.

Granville Kontu, Madam de Maufrigneuse'ün, kendisinin de tanıdığı oda hizmetçisinin adını okuyunca, "Mösyö Gault'yu geri çağırın," diye bağırdı.

Conciergerie Müdürü Gault içeri girdi. Başsavcı, Müdür'ün kulağına eğilip, "Tutukluyu görmeye gelen şu kadını iyice bir tarif edin bakalım," dedi.

"Kısa boylu, şişman, etli butlu, tıknaz," diye cevap verdi Mösyö Gault.

"Kendisine izin belgesi verilen kadın ise uzun boylu,

ince," dedi Mösyö de Granville. "Peki kaç yaşlarındaydı?"

"Altmış."

Jacques Collin araya girdi:

"Konu benimle mi ilgili beyler?"

Arkasından babacan bir tavırla devam etti:

"Haydi ama, boşuna yorulmayın. O kişi benim halam olur. Gerçek hala. Kadın, yaşlı bir kadın... Sizi daha pek çok sıkıntıdan kurtarabilirim... Halamı ancak ben istersem bulabilirsiniz... Eğer böyle debelenip duracaksak, hiçbir yere varamayız."

"Sayın Peder artık Fransızcayı İspanyolca gibi konuşmaz oldu," dedi Mösyö Gault, "artık kekelemiyor."

Jacques Collin buruk bir tebessümle Müdür'e ismiyle hitap ederek cevap verdi:

"Çünkü işler zaten yeterince karışık da ondan azizim Mösyö Gault!"

Aynı anda Mösyö Gault Başsavcı'ya yaklaşıp kulağına, "Kendinize dikkat edin Sayın Kont," dedi, "adam öfke küpü!"

Mösyö de Granville yavaşça Jacques Collin'e baktı, onu sakin buldu. Ama çok geçmeden müdürün sözüne hak verdi. Bu aldatıcı tavırların altında bir vahşinin gerilen sinirlerindeki soğuk ve korkunç öfke gizliydi. Jacques Collin'in gözlerinde patlamak üzere olan bir volkan yatıyordu. Yumrukları sımsıkı sıkılmıştı. Avının üstüne saldırmak üzere olduğu yerde büzülüp dertop olan bir kaplandan farksızdı.

Başsavcı, Conciergerie'nin Müdürü'yle Yargıç'a dönerek, "Bizi yalnız bırakın," diye tekrarladı.

"Lucien'in katilini göndermekle iyi ettiniz!" dedi Jacques Collin. Camusot'nun duyup duymaması umrunda bile değildi. "Kendimi zor tuttum, az kalsın gırtlaklayacaktım..."

Mösyö de Granville ürperdi. Bir insanın gözlerinde

hiç bu kadar kan, yanaklarında bu kadar solukluk, alnında bu kadar ter ve kaslarında böyle bir gerginlik görmemişti.

Caniye sakin bir tavırla sordu:

"Bu cinayet ne işinize yarardı?"

"Mösyö, siz her gün toplumun intikamını alıyorsunuz ya da aldığınızı sanıyorsunuz. Şimdi kalkmış bana bir intikamın nedenini soruyorsunuz! O halde siz intikam arzusunun damarlarınızda derin dalgalar halinde köpürdüğünü hiç hissetmemişsiniz... Onu o salak yargıcın öldürdüğünü bilmiyor musunuz yani? Siz Lucien'imi severdiniz, o da sizi severdi! Sizi çok iyi tanıyorum Mösyö. O sevgili çocuk akşamları eve döndüğünde bana her şeyi anlatırdı. Onu tıpkı bir dadının yavrusunu yatırdığı gibi yatırır, her şeyi anlattırırdım... En önemsiz duygularına varıncaya kadar her şeyi itiraf ederdi bana... Ah, hiçbir şefkatli anne biricik oğlunu benim o meleği sevdiğim kadar sevmemiştir! Ah, bir bilseniz... Çayırlardaki çiçekler gibi iyilikler açardı kalbinde. Zayıftı, tek kusuru buydu. Zayıftı ama gerildiğinde çok güçlü olabilen lir telleri gibi zayıftı... Onlar en harikulade yaratıklardır; zayıflıkları hep sevgidir, hayranlıktır, sanat, aşk ve Tanrı'nın insan için binbir biçimde yarattığı güzellik güneşinde serpilme yeteneğidir! Aslında, Lucien kadın olacakken erkek doğmuştur. Aah ah! Az önce dışarı çıkan şu kudurmuş hayvana neler neler demedim! Tanrı oğlunu kurtarmak isteseydi, Pilatus'un[1] huzuruna onunla birlikte çıkardı Mösyö! İşte ben de tutuklu halimle, Tanrı'nın oğlunu kurtarmak için yapacağı şeyi yaptım, yargıcın huzuruna çıktım!"

1. Pontius Pilatus: Roma'da eyalet valisi. Hz. İsa'yı yargılayan mahkemeye başkanlık etmiş, ama çarmıha gerilmesini kabul etmeyerek çekilmiştir. (Ç.N.)

Kürek mahkûmunun az önce Ukrayna'da altı ay kar altında aç kalmış kurtlar gibi alev saçan açık sarı gözlerinden sel gibi yaş boşandı. Ama anlatmaya devam etti:

"O kalın kafalı herif hiçbir şey dinlemek istemedi ve çocuğu mahvetti! Mösyö, yavrucağın cesedini gözyaşlarımla yıkadım ben, 'tanımadığım' ve hepimizin üstünde olana dualar ederek! Tanrı'ya inanmayan ben! (Materyalist biri olmasam, ben ben olmazdım!) Size tek cümlede her şeyi söyledim işte! Bilmezsiniz, acı nedir kimse bilmez; bir tek ben bilirim. Acının ateşinden gözyaşlarım öylesine kurumuştu ki, o gece ağlayamadım. Şimdi ağlıyorum, çünkü sizin beni anladığınızı hissediyorum. Az önce size baktım, tam bir adalet timsaliydiniz... Ah Mösyö, Tanrı... (Ona inanmaya başlıyorum!) Tanrı sizi benim durumuma düşmekten esirgesin... O lanet olası Yargıç, ruhumu benden aldı. Mösyö! Mösyö! Şu anda hayatımı, güzelliğimi, erdemimi, vicdanımı, bütün gücümü toprağa gömüyorlar! Kanı bir kimyacı tarafından çekilen bir köpek düşünün... İşte o benim! O köpek benim... İşte bu yüzden gelip size, 'Ben Jacques Collin'im, teslim oluyorum!' dedim. Bu sabah aklını kaçırmış biri gibi, ana gibi, mezardaki İsa'yı öpen Meryem Ana gibi öpüp durduğum o bedeni benden koparmaya geldiklerinde karar verdim... Kayıtsız şartsız adaletin hizmetine girmek istiyordum... Ama şimdi şartlarım var. Nedenini söyleyeceğim..."

"Siz Mösyö de Granville'le mi, yoksa Başsavcı'yla mı konuşuyorsunuz?" dedi Başsavcı.

İki adam, suç ve adalet, bakıştılar. Kürek mahkûmu savcıyı derinden duygulandırmış, savcı bu bahtsız adama karşı ilahî bir merhamete kapılmıştı. Adamın duygularını ve nasıl bir hayatı olduğunu anladı. Ayrıca, Jacques

Collin'in firar ettikten sonra neler yaptığından bihaber olan savcı (savcı her zaman savcıdır) sonuçta sadece sahtecilikten hüküm giyen bu suçluyu yola getirebileceğini düşündü ve tıpkı çeşitli metallerden oluşan bronz gibi, iyilik ve kötülükten oluşan bu doğaya karşı cömertçe davranmayı denedi. Sonra, elli üç yaşına gelmiş ama kimsede en ufak bir sevgi uyandırmamış olan Mösyö de Granville, sevilmeyen erkeklerin çoğu gibi sevgi dolu ruhlara hayrandı. Kadınlardan sadece saygı ya da dostluk gören pek çok erkeğin nasibi olan bu umutsuzluk belki de Bauvan, de Granville ve de Sérisy arasındaki derin dostluğu pekiştiren gizli bir bağdı. Çünkü tıpkı karşılıklı mutluluk gibi, paylaşılan mutsuzluk da ruhları birbirine yaklaştırır.

Başsavcı, bitkin haldeki haydudu sorgulayıcı bir bakışla süzerek, "Geleceğiniz garanti!" dedi.

Adam eliyle hiçbir şeyi umursamadığını ifade eden bir hareket yaptı.

"Lucien vasiyetnamesinde size üç yüz bin frank bırakmış."

Jacques Collin, "Zavallı! Zavallı yavrucak! Zavallı yavrucak!" diye feryat etti, "Hep böyle 'fazla' dürüsttür! Ne kadar kötü duygu varsa o bendim; o ise iyiydi, asildi, güzeldi, yüceydi! Böyle güzel ruhları değiştiremezsiniz! Benden aldığı sadece paraydı Mösyö!"

Bu derin, bu bütünüyle kendini bırakış adamın ağzından çıkan o müthiş sözlerin doğruluğunu öyle güzel kanıtlıyordu ki, adamı canlandırmayı başaramayan Mösyö de Granville suçludan tarafa geçti. Başsavcılığını unutmuştu!

Mösyö de Granville, "Madem artık hiçbir şey sizi ilgilendirmiyor, o halde bana ne söylemeye geldiniz?" diye sordu.

"Size teslim oldum ya, yetmez mi? Didinip duru-

yordunuz ama beni yakalayamıyordunuz! Zaten başınıza çok dert açardım..."

Başsavcı, içinden, "Ne biçim bir hasım bu yahu!" diye geçirdi.

Jacques Collin gözyaşlarını silerek ciddileşti:

"Sayın Başsavcı, siz masum bir insanın boynunu vurduracaksınız, ama ben suçluyu buldum. Ben onlar için değil, sizin için buradayım. Sizi vicdan azabından kurtarmaya geldim, çünkü Lucien'e karşı şu ya da bu şekilde ilgi duymuş herkesi seviyorum, kinimle de kadın erkek onu yaşamaktan mahrum bırakan herkesin yakasına yapışacağım gibi..."

Bir an durakladıktan sonra, "Benim için bir kürek mahkûmunun ne değeri olabilir?" diye devam etti. "Benim gözümde bir kürek mahkûmu, sizin içinse bir karınca, o kadar. Ben İtalya'daki haydutlar gibiyim. Gururlu adamlardır! Yolcunun üstünde atacakları kurşunun bedelinden fazla bir şey bulurlarsa yere sererler! Ben sadece sizi düşündüm. Bir tek bana güvenen o genç adama günah çıkarttırdım. Kendisi pranga arkadaşımdı! Théodore iyi çocuktur; çalıntı eşyayı satarak ya da rehine yatırarak metresine yardım etmeye kalkmış ama Nanterre olayında siz ne kadar suçluysanız, o da o kadar suçlu. Korsikalı; intikam almak, birbirlerini sinek gibi öldürmek geleneklerinde var. İtalya'da ve İspanya'da insan hayatına saygı yoktur, bu da çok doğaldır. Oralarda bizlerin bir ruhu, bir şeyi olduğuna inanılır; bizden sonra da yaşamaya devam edecek, sonsuza kadar yaşayacak kendimizin bir sureti olduğuna. Haydi gidin de bu saçmalığı bizim analizcilere anlatın! İnsan hayatına kastedenlere bunu pahalıya ödetenler ateist ülkeler ya da filozoflardır. Hakları da var, çünkü onlar sadece maddeye ve içinde yaşanan ana inanıyorlar! Eğer Calvi size çalıntı eşyaları aldığı kadını göstermiş olsaydı, siz asıl suçluyu değil

(çünkü o zaten sizin pençenizde) ama zavallı Théodore'un kadın olduğu için harcamak istemediği suç ortağını bulacaktınız... Ne yaparsınız? Her durumun onur meselesi yaptığı bir şey var; kürek mahkûmları ve hırsızların da bir namus anlayışı var! Ben şimdi o iki kadının katilini ve bu cüretkârca, tuhaf, acayip işi yapanları tanıyorum. Bana her bir ayrıntısıyla anlattılar. Calvi'nin infazını durdurun, her şeyi öğreneceksiniz. Ama önce bana, cezasını hafifleterek onu tekrar hapse göndereceğinize söz verin... Benim gibi acı çeken bir insan yalan söyleme zahmetine girmez, bunu bilirsiniz. Size söylediklerim gerçeğin ta kendisi..."

"Jacques Collin, adalet bu tip uzlaşmalara yanaşmaz. Ama yapacağım şey adaleti alçaltmak demek olsa da, sanırım sizin için görevimin sıkı kurallarını gevşetebilir, ilgililere başvurabilirim."

"O hayatı bana bağışlayacak mısınız?"

"Olabilir..."

"Mösyö, sizden bana söz vermeniz için yalvarıyorum. O bana yeter."

Mösyö de Granville gururu incinmiş gibi bir el hareketi yaptı.

Soylu hanımefendilerin dosyası

Jacques Collin devam etti:

"Benim elimde üç büyük ailenin şerefi var, sizin elinizdeyse üç kürek mahkûmunun hayatı. Elim sizinkinden çok daha güçlü."

Başsavcı sordu:

"Yeniden tecrit edilebilirsiniz; o zaman ne yapacaksınız?"

"Yani oyun mu oynuyoruz!" dedi Jacques Collin. "Oysa ben sizinle 'içimden geldiği gibi' konuşmuştum! Ben Mösyö de Granville'le konuşmuştum; ama konuştuğum kişi Başsavcı'ysa, kartlarımı göğsüme kapatır, oyundan çekilirim. Oysa söz vermeniz halinde, Matmazel Clotilde de Grandlieu'nün Lucien'e yazdığı mektupları size vermeye niyetliydim!"

Jacques Collin bu sözleri öyle bir vurgu, soğukkanlılık ve bakışla söyledi ki, Mösyö de Granville en küçük bir hatada tehlikeli olabilecek bir hasımla karşı karşıya olduğunu hissetti.

"Benden bütün istediğiniz bu kadar mı?" diye sordu Başsavcı.

"Şimdi de kendim için konuşacağım," dedi Jacques Collin. "Grandlieu ailesinin şerefi, Théodore'un cezasının hafifletilmesinin karşılığını fazlasıyla öder. Bu, çok verip az almak demektir. Ömür boyu hapse mahkûm olmuş bir ağır ceza mahkûmunun kaç paralık değeri olur? Firar edecek olursa, ondan kolayca kurtulabilirsiniz! Bedeli giyotin olan bir senettir bu! Ancak, kendisi daha önce pek de hoş olmayan niyetlerle Rochefort'a tıkıldığından, bu defa, iyi muamele görmesi talimatınızla Toulon'a sevk edileceğine söz vereceksiniz. Şimdi daha fazlasını isteyeceğim... Madam de Sérisy ile Madam de Maufrigneuse'ün dosyaları elimde. Ne mektuplar ama! Sokak kızları mektup yazarken süslü ve kibar ifadeler kullanır, yüce duygulardan dem vururlar, bütün gün kibarlık taslayıp yüce duygular sergileyen büyük hanımefendiler ise mektuplarıyla fahişelik yapar, o kızların yaşadıklarını mektuplarına dökerler Sayın Kont. Bu çapraz bulmacayı filozoflar çözer, benim uğraşmaya hiç niyetim yok. Kadın aşağılık bir varlıktır, bedeninin istekle-

rine fazlasıyla boyun eğer. Bana göre bir kadın ancak erkeğe benzediğinde güzeldir!"

"Kafaları bakımından erkeksi olan bu tatlı düşesler de başyapıtlar döktürmüşler... Ooof of! Piron'un şu ünlü şiiri gibi başından sonuna kadar nefis mektuplar..."

"Sahi mi?"

Jacques Collin gülümseyerek sordu:

"Görmek ister miydiniz?"

Başsavcı utandı.

"Size okutabilirim, ama bu konuda şaka yok! Oyunumuzu açık oynuyoruz, değil mi? Mektupları bana iade edecek, onları size getiren kişiye bakmayacak, ele verilmesini, takip edilmesini önleyeceksiniz."

"Uzun sürer mi?" dedi Başsavcı.

Jacques Collin duvar saatine baktı.

"Hayır," dedi, "şimdi saat dokuz buçuk... Tamam; dört dakika sonra bu iki hanımefendiden birer mektup elimizde olacak. Okuduktan sonra da giyotinin hazırlanması için verdiğiniz emri geri alacaksınız! İşler benim dediğim gibi olmasa, beni bu kadar sakin göremezdiniz. Zaten o hanımefendilerin de haberi var..."

Mösyö de Granville şaşırdığını gösteren bir hareket yaptı.

"Şu anda bu hanımlar telaş içinde olmalılar. Adalet Bakanlığı'nı seferber edip kim bilir belki Kral'a kadar çıkacaklardır... Gelecek şahsı tanımamazlıktan geleceğinize, bir saat süresince takip etmeyeceğinize ve ettirmeyeceğinize söz veriyor musunuz bana?"

"Söz veriyorum!"

"Tamam, kaçak bir kürek mahkûmunu kandırmak istemezsiniz siz. Turenne'lilerin soyundansınız, hırsızlara verdiğiniz sözü de tutarsınız... Tamam o zaman, şu anda Pas-Perdus salonunda, salonun tam ortasında hırpani kılıklı dilenci bir kadın var. İhtiyar bir kadın. Orada ortak

duvardaki dilekçe yazarlarına bir dava konusunda danışıyor olmalı. Hademe çocuğu gönderin, onu bulup şöyle desin: *Dabor ti mandana.*[1] Kadın gelecektir... Ama gereksiz yere zalimliğe kalkışmayın! Ya teklifimi kabul edersiniz ya da kaçak bir kürek mahkûmu yüzünden itibarınızı lekelemek istemezsiniz... Dikkatinizi çekerim, ben sadece sahtecilikten suçluyum! Calvi'yi infaza hazırlık faslının o korkunç zulmü içinde bırakmayın artık..."

Mösyö de Granville, Jacques Collin'e, "İnfaz emri çoktan geri alındı..." dedi. "Adaletin sizden geri kalmasını istemem doğrusu."

Jacques Collin Başsavcı'ya şaşırmış gibi bakarken zilin kordonunu çektiğini gördü.

"Kaçmaya kalkmayınız. Bana söz vermeniz yeterli. Gidip şu kadını kendiniz bulun."

Hademe çocuk göründü.

"Félix, jandarmaları geri gönderin..." dedi Mösyö de Granville.

Jacques Collin yenilmişti.

Başsavcı'yla düellosunda ondan daha büyük, daha güçlü, daha yüce gönüllü olmak istemişti ama Başsavcı onu ezmişti. Gene de kürek mahkûmu adaleti oyuna getirdiği, suçlunun masum olduğuna inandırdığı ve bir insanın kellesini kurtarıp zafer kazandığı için kendini çok daha üstün hissetti. "Leylek" onu ayan beyan, hiç saklanmadan ve bütün ihtişamıyla ezerken, kendi üstünlüğü sessiz, gizli saklı bir üstünlüktü.

1. Patron seni istiyor. (Y.N.)

Jacques Collin'in sahneye çıkışı

Jacques Collin, Mösyö de Granville'in dairesinden çıkarken meclis başkanlığı genel sekreteri ve milletvekili Lupeaulx Kontu, yanında ufak tefek hastalıklı bir ihtiyarla içeri giriyordu. Sanki karakış hâlâ devam ediyormuş gibi kızıl kahve muflonlu bir üstlüğe sarınmış, saçları pudralı, solgun ve soğuk çehreli, başı açık, şapkası elinde, altın topuzlu bastonuna dayanmış, yakası yedi haçlı ufak bir broşla süslü bu şahıs, Orléans dana derisinden kunduralarının içinde şişmiş ayaklarına güvenemediğinden damlalılar gibi yürüyordu.

"Ne vardı sevgili des Lupeaulx?" diye sordu Başsavcı.

Des Lupeaulx, Mösyö de Granville'in kulağına eğildi:

"Beni Prens gönderdi. Madam de Sérisy ve Madam de Maufrigneuse ile Matmazel Clotilde de Grandlieu'nün mektuplarını almanız için size tam yetki tanıdı. Bu beyle anlaşabilirsiniz..."

"Bu da kim?" diye sordu Başsavcı des Lupeaulx'un kulağına.

"Sizden saklayacak değilim azizim Başsavcı, bu meşhur Corentin. Majesteleri bu olayla ilgili ayrıntıları ve meselenin ne şekilde halledildiğini kendilerine bizzat sizin rapor etmenizi istiyor."

"Bana bir iyilik yapın," diye cevap verdi Başsavcı des Lupeaulx'un kulağına. Sonra Corentin'i işaret ederek, "Prens'e her şeyin tamam olduğunu, bu beyefendiye ihtiyacım kalmadığını söyleyin. Davayı sonuçlandırmak adalet bakanlığının işi, bu yüzden bizzat gidip Majestelerinden talimat alacağım, çünkü iki af kararı gerekiyor."

Des Lupeaux, Başsavcı'nın elini sıkarak, "Erken davranmakla akıllılık ettiniz," dedi, "kral büyük bir işe kalkışmanın arifesinde ayan meclisinin ve büyük ailelerin dille-

re düşmesini, itibarlarının zedelenmesini istemiyor... Bu artık adi bir cinayet davası değil, bir devlet meselesi..."

"Ama Prens'e, buraya geldiğinizde her şeyin halledilmiş olduğunu söyleyin!"

"Sahi mi?"

"Öyle sanıyorum."

"O halde azizim, şimdiki adalet bakanı başbakan olunca, siz de adalet bakanı oldunuz gitti demektir..."

"Benim yükseklerde gözüm yok!" diye cevap verdi Başsavcı.

Des Lupeaulx gülerek çıktı. Mösyö de Granville, Kont'u geçirirken ekledi:

"Prens'ten rica edin, saat iki buçuğa doğru on dakika kadar Kral'la görüşebilmem için aracı olsun."

"Hani gözünüz de hiç yükseklerde değilmiş!" dedi des Lupeaulx, Mösyö de Granville'e kurnazca bakarak. "Yapmayın ama; iki evlat sahibisiniz, en azından ayan üyesi seçilmek istersiniz..."

Mösyö de Granville son derece anlaşılabilir bir merakla Corentin'i süzüyordu. İkisi yalnız kalınca Corentin, "Eğer mektuplar Sayın Başsavcı'nın elindeyse benim müdahaleme gerek kalmıyor," dedi.

Başsavcı, Corentin'in her şeyi anladığını ya da duyduğunu fark edince, "Sizin gibi biri böylesine hassas bir meselede asla fazlalık değildir," dedi.

Corentin bu söze karşılık neredeyse korumak ister gibi küçük bir baş hareketiyle selam verdi.

"Siz söz konusu şahsı tanıyor musunuz Mösyö?"

"Evet Sayın Kont, Jacques Collin. Onbinler cemaatinin başkanı, üç kürek zindanının kasası, beş yıldan beri rahip Carlos Herrera'nın cüppesi altında kendini saklamasını bilen bir kürek mahkûmu. Nasıl oldu da böyle bir adam İspanya kralı tarafından merhum kralımıza elçi olarak gönderildi, bu meselede gerçek nedir bulacağız

diye hepimiz helak oluyoruz. Mektuplarla bir adamımı Madrid'e yolladım, oradan cevap bekliyorum. Bu kürek mahkûmu iki kralın da sırrına vâkıf..."

"Çok yaman bir adam! Önümüzde sadece iki seçenek var; ya kendimize bağlayacağız ya ondan kurtulacağız," dedi Başsavcı.

"İkimiz de aynı şeyi düşünmüşüz, bu benim için büyük bir şeref!" diye karşılık verdi Corentin. "O kadar çok insan hakkında o kadar çok düşünmek zorundayım ki, bu kadar insan arasında zeki bir zatla karşılaşmak iyi geliyor." Bu sözler öylesine kuru bir ifadeyle ve buz gibi bir tonla sıralanmıştı ki, Başsavcı sesini çıkarmadı ve birkaç acil işi halletmeye koyuldu.

Jacques Collin Pas-Perdus salonunda göründüğü an, Matmazel Jacqueline Collin'in uğradığı şaşkınlık tasavvur dahi edilemez. Kadın elleri belinde, bacaklarının üstünde çakılı kalakaldı. Çünkü sebze meyve satıcısı gibi giyinmişti. Her ne kadar yeğeninin numaralarına alışık olsa da, bu hepsini geride bırakıyordu.

Jacques Collin, halasını kolundan tutup Pas-Perdus salonunun dışına sürükledi. "Yeter ama!" dedi. "Doğa tarihi müzesiymişim gibi bakmaya devam edersen, ikimizi de ilginç bir parça zannedecek, belki de bizi tutuklayacaklar, biz de zaman kaybetmiş olacağız.

Barillerie Sokağı'na çıkan Marchande Geçidi'nin merdivenlerinden inerken sordu:

"Paccard nerede?"

"Kızıl'da bekliyor beni Fleurs Rıhtımı'nda dolaşıyor."

"Peki ya Prudence?"

"Onu vaftiz kızım sanıyorlar."

"Oraya gidelim..."

"Bak bakalım, takip ediliyor muyuz?"

Kızıl'ın hikâyesi

Fleurs Rıhtımı'nda ıvır zıvır satan Kızıl, namlı bir katilin, Onbinler'den birinin duluydu. Jacques Collin 1819'da âşığının idamından sonra onun adına bu kıza sadık bir şekilde yirmi küsur bin frank teslim etmişti. O sıralar şapkacılık yapan genç kızın pranga yoldaşıyla yakınlığını bir tek Dokuzcanlı biliyordu.

O dönemde Madam Vauquer'nin pansiyonunda kiracıyken, şapkacı kızı botanik bahçesine getirtmiş, "Ben senin adamın *dab*'ıyım," demişti. "Bak yavrum, herhalde sana benden bahsetmiştir. Bana ihanet eden o yıl ölür! Sadık olanınsa kılına dokunmam. İyiliğini istediklerimi tehlikeye atmamak uğruna ser verip sır vermeyen bir yoldaşım. Şeytan'a teslim olan bir ruh gibi kendini bana bırak, faydasını göreceksin. Seni bolluk içinde yaşatmak isteyen zavallı Auguste'üne mutlu olacağına dair söz verdim ben. Zaten kellesini senin uğruna kaybetti. Ağlama. Bak şimdi; şu dünyada kimse senin bir kürek mahkûmunun, cumartesi günü idam edilen bir katilin metresi olduğunu bilmiyor, ben de bu konuda ağzımı asla açmayacağım. Yirmi iki yaşındasın, güzelsin, bak yirmi altı bin frankla zengin de oldun; Auguste'ü unut, evlen, becerebilirsen namuslu bir kadın ol. Bu suskunluğuma karşılık senden bana yardımcı olmanı istiyorum. Hem bana hem de sana göndereceklerime. Ama hiç teredütsüz. Senden kendini, çocuklarını, varsa kocanı, aileni töhmet altına sokacak bir şey istemem. Benim mesleğimde insanın konuşmak için, saklanmak için sık sık emin bir yere ihtiyacı oluyor. Bir mektubu iletmek, bir işi halletmek için ağzı sıkı bir kadın lazım bana. Sen benim posta kutularımdan, kapıcı odalarımdan, elçilerimden biri olacaksın, ne eksik ne fazla. Fazla sarışın; Auguste'le sana

Kızıl derdik, bu ismi koruyacaksın. Temple'da satıcı olan ve seninle tanıştıracağım halam dünyada itaat etmek zorunda olduğun tek kişi olacak. Başına ne gelirse anlat ona. Seni evlendirir de. Çok faydası dokunur."

Şeytan'la ittifaklardan biri daha işte böyle başlamıştı; Jacques Collin'i çok uzun zamandır Prudence Servien'a bağlayan ve Dokuzcanlı'nın sımsıkı perçinlemeyi asla ihmal etmediği ittifaklar tarzında bir ittifaktı bu. Çünkü adamda tıpkı Şeytan gibi etrafına yardakçı toplama merakı vardı.

Jacqueline Collin, Kızıl'ı 1821'e doğru zengin bir hurda toptancısının yanında çalışan bir başkâtiple evlendirmişti. Patronunun ticarethanesini alıp işleten başkâtibin işleri yolundaydı, mahalle belediyesinde başkan yardımcısı seçilmişti. Çiftin iki de çocukları olmuştu. Artık Madam Prélard olan Kızıl ne Jacques Collin'den şikâyetçiydi ne de halasından; ama istenen her yardımda eli ayağı zangır zangır titrerdi. O yüzden, bu iki korkunç şahsın dükkânına girdiğini görünce beti benzi attı, sapsarı kesildi.

"Sizinle konuşmalıyız Madam," dedi Jacques Collin.

"Kocam burada," diye cevap verdi kadın.

"İyi o zaman, şimdilik size çok da fazla ihtiyacımız yok. Ben insanları hiçbir zaman gereksiz yere rahatsız etmem."

Jacqueline Collin, "Birini yollayın da araba çağırsın yavrucuğum," dedi. "Vaftiz kızıma da söyleyin aşağı insin; onu büyük bir hanımefendinin yanına oda hizmetçisi olarak yerleştirmeyi planlıyorum, evin kâhyası yanında götürecek."

Sivil giyinmiş jandarmaya benzeyen Paccard o sırada Mösyö Prélard'la bir köprü için önemli bir demir teli alımı hakkında görüşüyordu.

Çıraklardan biri araba bulmaya gitti. Birkaç dakika

sonra da Paccard, Jacques Collin, halası ve Avrupa, ya da Esther'e hizmet ederken kullandığı bu adı unutursak, Prudence Servien, arabaya doluşarak Kızıl'a rahat bir nefes aldırdılar. Dokuzcanlı, arabacıya "Ivry Kapısı'na!" buyurdu.

Dab'ın karşısında yaprak gibi titreyen Prudence Servien ve Paccard, Tanrı'nın huzurundaki mücrim ruhlara benziyorlardı.

Dab, gayet net sabit bakışlarıyla onlara baktı. Bu bakışlar, kabahatli olduklarını bilen bu lanetli ruhları öylesine dehşete düşürüyordu ki kafalarındaki her tel saç iğne gibi batıyordu.

"Yedi yüz elli bin frank nerede?" diye sordu.

Jacqueline Collin araya girerek, "Yedi yüz otuz bin frank emin ellerde. Bu sabah mühürlü bir paketin içinde La Romette'e bıraktım..." dedi yeğenine.

Dokuzcanlı, arabanın durduğu Grève Meydanı'nı işaret ederek, "Zaten Jacqueline'e teslim etmeseydiniz, dosdoğru şurayı boylardınız..." dedi.

Prudence Servien, yıldırım çarpmış gibi istavroz çıkardı. Memleketinde âdettendi.

"Bir daha böyle hatalar yapmamanız şartıyla sizi affediyorum," diye devam etti dab. İşaretparmağıyla ortaparmağını göstererek. "Bundan böyle sağ elimin bu iki parmağı neyse o olacaksınız," dedi, "çünkü başparmak bu kocakarı!" Halasının omzuna vurdu. "Şimdi beni dinleyin... Bundan sonra korkacak şeyin kalmadı Paccard, Paris'i fellik fellik arşınlarsın artık! Prudence'la evlenmene de izin veriyorum."

Paccard ile Prudence ev bark sahibi oluyor

Paccard, Jacques Collin'in eline sarılıp saygıyla öptü.

"Ne yapmam gerekiyor?" diye sordu.

"Hiç. Üstelik bir sürü gelirin ve kadının da olacak. Kendi karını saymıyorum tabii, çünkü pek Rejans tipi bir adamsın birader!"

Paccard, sultanının bu alaycı övgüsü karşısında kızardı.

Jacques Collin devam etti:

"Sana bir meslek lazım Prudence, bir konum, bir gelecek. Ayrıca benim hizmetinde kalman lazım. Beni iyi dinle. Sainte Barbe Sokağı'nda Madam Saint-Estève'e ait çok iyi bir iş yeri var, hani halamın ara sıra ismini kullandığı kadın... Çok müşterisi olan, yılda on beş yirmi frank gelir getiren çok iyi bir yer. Saint-Estève denen kadın bu evin idaresini şeye vermiş..."

"La Gonore'a," diye cevap verdi Jacqueline.

"Şu zavallı La Pouraille'ın karısı," dedi Paccard. "Zavallı hanımımız Madam Van Bogseck'in öldüğü gün Avrupa'yla ben oraya kaçmıştık..."

"Ben konuşurken siz böyle gevezelik mi edeceksiniz?" dedi Jacques Collin.

Arabaya derin bir sessizlik çöktü. Prudence'la Paccard gözgöze gelmeye bile cesaret edemediler. Jacques Collin devam etti:

"Her neyse, evi La Gonore işletiyor. Paccard, Prudence'la gidip oraya saklandıysanız, polisi atlatacak kadar zekiymişsin. Ama hala hanımı atlatacak kadar kurnaz değilsin..." Halasının çenesini okşadı. "Seni nasıl yakaladığını şimdi anlıyorum... İyi olmuş. La Gonore'un

yanına döneceksiniz... Baştan alıyorum; Jacqueline, Sainte Barbe Sokağı'ndaki iş yerini almak için Madam Nourisson'la pazarlık edecek..."

Sonra Prudence'a bakarak, "Adam gibi davranırsan orada paraya para demezsin yavrucuğum!" dedi. "Bak bu yaşta kadınlar manastırına başrahibe oluyorsun!"

Sonra iğneleyici bir sesle ekledi:

"Tam Fransız kızlarına göre bir iş."

Prudence, boynuna atlayıp Dokuzcanlı'yı öptü. *Dab*, olağanüstü gücünü belli eden sert bir darbeyle onu öyle bir itti ki Paccard olmasa, kızın kafası arabanın camına çarpar, cam kırılırdı.

Sert bir tavırla, "Çek şu toynaklarını!" dedi. "Böyle tavırlardan hiç hoşlanmam! Kendime saygısızlık sayarım."

"*Dab*'ın hakkı var yavrum," dedi Paccard. "Gördün mü, sana yüz bin frank vermiş kadar oldu. Dükkân eder bu kadar. Bulvarın üstünde. Lisenin karşısında. Tiyatroların çıkışı var..."

"Daha da iyisini yapacağım; evi de satın alacağım," dedi Dokuzcanlı.

Paccard sevinçle bağırdı:

"Altı yılda milyonluk zengin olduk demektir!"

Sözünün kesilmesine fena halde bozulan Dokuzcanlı'nın sabrı taştı. Paccard'ın kaval kemiğine okkalı bir tekme savurdu. Başkası olsa kemikleri kırılırdı ama Paccard'ın sinirleri lastikten, kemikleri tenekedendi.

"Tamam *dab*, sustuk!" diye cevap verdi.

Paccard'ın içkiyi fazla kaçırdığını o an fark eden Dokuzcanlı, "Ben size burada masal mı anlatıyorum sanıyorsunuz!" diye devam etti. "İyi dinleyin; o evin mahzeninde iki yüz elli bin altın frank var..."

Arabaya yeniden derin bir sessizlik çöktü.

"Altın çok sert bir kütlenin içinde... Oradan çıkarıl-

ması gerekiyor, bunu başarmak için de sadece üç geceniz var. Jacqueline size yardım edecek...Yüz bin frank dükkânın bedelini karşılar, elli biniyle de evi satın alırız, geri kalanı bırakacaksınız."

"Nerede?" dedi Paccard.

Prudence tekrarladı:

"Mahzende!"

"Susun!" dedi Jacqueline.

Paccard:

"Evet, ama intikal için polisin izni lazım."

Dokuzcanlı sert bir tavırla çıkıştı:

"İzni alırız. Sen ne karışıyorsun?"

Jacqueline yeğenine baktı ve duygu ve heyecanını her zaman duygusuzluk maskesi altında saklayan sinirleri son derece sağlam bu adamın yüzündeki değişiklik karşısında sarsıldı.

Dokuzcanlı, Prudence Servien'a döndü.

"Kızım," dedi, "halam yedi yüz elli bin frangı sana iade edecek."

"Yedi yüz otuz," dedi Paccard.

"Peki tamam, yedi yüz otuz olsun!" diye devam etti Jacques Collin. "Bu gece bir bahaneyle Esther'in evine geri dönmen lazım. Çatıdaki tavan penceresinden çatıya çıkacaksın bacadan, toprağı bol olsun, hanımının yatak odasına inip onun hazırladığı paketi yatağın arasına koyacaksın..."

"Neden kapıdan girmiyorum?" dedi Prudence Servien.

Jacques Collin çıkıştı:

"Kapılar mühürlendi ya, salak! Birkaç gün içinde eşya sayımı yapılacak, böylece hırsızlık yapmadığınız ortaya çıkacak..."

"Yaşa *dab*!" diye bağırdı Paccard. "Ah! Bu çok büyük bir iyilik!"

Jacques Collin davudi sesiyle arabacıya bağırdı:

"Arabacı, burada dur!"

O sırada botanik bahçesinin araba meydanına gelmiş bulunan araba durdu. Jacques Collin, "Dağılın bakalım evlatlarım," dedi, "sakın bir salaklık yapayım demeyin! Bu akşam saat beşte Pont des Arts'da buluşun, halam orada size kararımızda bir değişiklik olup olmadığını bildirecek."

Sonra, halasının kulağına eğilip, "Her şeyi hesaba katmak lazım," diye fısıldadı.

"Jacqueline altını toprağın altından nasıl çıkaracağınızı size yarın açıklayacak. Çok hassas bir iştir..."

Prudence ile Paccard, affa uğramış hırsızlar gibi şen, kaldırıma atladılar.

"Ah şu *dab* ne muazzam bir adam!" dedi Paccard.

"Bir de kadınları bu kadar aşağılamasaydı... O zaman erkeklerin kralı olurdu!"

"Ah çok sevimliydi!" diye bağırdı Paccard. "Bana nasıl tekmeler attı, gördün mü? Darağacına gönderilmeyi hak etmiştik çünkü sonuçta onu sıkıntıya sokan biziz..."

Nüktedan ve kurnaz olan Prudence, "Yeter ki bizi birtakım suçlara bulaştırıp da kodesi boylatmasın..." dedi.

"*Dab* mı? Yok canım! Sen onu tanımıyorsun, eğer kafasından böyle bir şey geçirseydi, bize söylerdi! Bak sana ne güzel bir gelecek hazırladı! Burjuva olduk işte. Ne kadar şanslıyız! Ah! Sizi bir sevmeye görsün, o zaman iyilikte bu adamın eline kimseler su dökemez!"

Av avcı oluyor

"Cicim!" dedi Jacques Collin halasına, "Sen şu La Gonore'la ilgilen. Kadını oyalamak lazım; beş gün içinde tutuklanacak, noterin annesiyle babası olan ihtiyar Crottat'ları öldürenlerden birinin payına düşen yüz elli bin altın frank onun odasında bulunacak."

"Bunun için kadınlar hapishanesinde beş yıl yer," dedi Jacqueline.

"Aşağı yukarı," diye cevap verdi Jacques Collin. "Bu durumda Nourisson'un evi elden çıkartması şart oluyor. Kendi başına çalıştıramaz, insanın istediği gibi bir işletmeci bulması da zor. Dolayısıyla sen bu işi çok güzel halledersin. Orada bir 'gözümüz' olur... Ama bu operasyonların üçü de, elimizdeki mektuplarla ilgili olarak yaptığım pazarlıktan çıkacak sonuca bağlı. Haydi artık şu elbisendeki teyelleri sök de mallardan örnekler ver. O üç paket nerede?"

"Hay aksi! Kızıl'da!"

"Arabacı!" diye seslendi Jacques Collin, "Hemen Adalet Sarayı'na dönüyoruz, hem de çok acele! Çabuk davranmaya söz vermiştim. Yarım saattir ortada yokum, çok uzun! Sen Kızıl'da kal, mühürlü paketleri de gelip Madam 'de' Saint-Estève'i soracak olan odacıya ver. Parola bu 'de' olacak ve odacı sana şöyle diyecek: 'Madam, ben bildiğiniz iş için Sayın Başsavcı tarafından geliyorum.' Sen Kızıl'ın kapısında durup Prélard'ın dikkatini çekmemek için çiçek pazarında olan bitene bakıyormuş gibi yap. Mektupları verir vermez, Paccard ile Prudence'ı harekete geçirebilirsin."

"Ne yapmak istediğini anlıyorum," dedi Jacqueline, "Bibi-Lupin'in yerine geçmek istiyorsun sen. O çocuğun ölümü aklını başından aldı!"

Jacques Collin, "Ya, bir de Théodore var!" diye bağırdı, "Az kalsın bu akşam saat dörtte saçlarını kesip kafasını uçuracaklardı!"

"Sonuçta seninki iyi fikir! Hayatımızın bundan sonrasını Touraine'de hoş bir iklimde güzel bir malikânede namuslu burjuvalar olarak geçiririz."

"Başka ne yapabilirdim? Lucien ruhumu, bütün mutluluğumu alıp da gitti; önümde can sıkıntısıyla geçecek otuz yıl daha var ama içimde istek kalmadı. Zindanda *dab* olmaktansa, adaletin Figaro'su olur, Lucien'in öcünü alırım. Corentin'in işini rahatça bitirebilmem ancak polis kılığına girmemle mümkün olacak; bir adamın ciğerini yemek de yaşamak demektir. Dünya üzerindeki durumlar sadece birer görüntüden ibarettir..."

Sonra, alnına vurarak ekledi:

"Gerçek olan fikirdir! Şimdi söyle bakalım, hazinemizde ne kadar var?"

"Hiç," dedi hala. Yeğeninin ses tonundan ve tavırlarından ürkmüştü. "Ne varsa senin oğlana harcadım. La Romette'in elinde işini yürütmek için ancak yirmi bin frank var. Madam Nourisson'un yaklaşık altmış bin frangı vardı, hepsini aldım... Ah, bir yıldır halimiz duman! Senin oğlan pranga yoldaşlarının parasını da, bizim hazineyi de, Nourisson'un elindekini de yedi bitirdi."

"Ne kadar yapıyordu?"

"Beş yüz altmış bin..."

"Paccard ve Prudence'ın bize borçlu olduğu yüz elli bin altın frangımız var. Diğer iki yüz frangı nereden alacağını sana söyleyeceğim... Gerisi Esther'in mirasından gelecek. La Nourisson'u ödüllendirmek lazım. Théodore, Paccard, Prudence, La Nourisson ve seninle yakında bana lazım olan kutsal taburu kuracağım... Yaklaşıyoruz..."

Elbisesinin astarına son makas darbesini de indiren Jacqueline, "İşte üç mektup," dedi.

"Tamam," diye cevap verdi Jacques Collin üç kıymetli imzayı, hâlâ mis gibi kokan üç ipek kâğıdı alırken. "Nanterre işini Théodore yapmış."

"Aaa, o muymuş!"

"Sus da dinle, zaman çok değerli! Ginetta adındaki Korsikalı minik kuşa gagasında mama getirmek istemiş... Bu kızı bulmak için La Nourisson'u kullanırsın, sana bir mektupla gereken bilgileri ileteceğim. Mektubu Gault' dan alırsın. İki saat içinde Conciergerie'nin gişesinde ol. Bu kızcağızı Godet'nin kız kardeşi olan çamaşırcı kadının yanına yerleştirmek, orada kendisini kabul ettirip dizginleri ele geçirmesini sağlamak gerekiyor... Godet ile Ruffard Crottat'ların evinde işlenen hırsızlık ve cinayette La Pouraille'ın suç ortağı. Dört yüz elli bin frank el değmemiş bir halde öylece duruyor. Üçte biri La Gonore'un mahzeninde. Bu, La Pouraille'ın payı. Diğer üçte biri La Gonore'un odasında, o da Ruffard'ın payı. Üçüncüsü ise Godet'nin kız kardeşinin evinde saklı.

"İşe La Pouraille'ın payından yüz elli bin frangı almakla başlayacağız, sonra Godet ve Ruffard'ınkinden de yüzer alacağız. Ruffard ile Godet hapsi boylayınca, paylarından eksik çıkan miktarı kendileri saklamış olacaklar. Godet'yi kendisi için bir tarafa yüz bin frank ayırdığımızı, Ruffard ve La Pouraille'ı ise La Gonore'un yüz ellişer bin franklarını kurtardığına inandıracağım! Prudence ile Paccard La Gonore'un evinde çalışacaklar. Bana anasının gözü bir kız gibi gelen Ginetta'yla sen, Godet'nin kız kardeşinin evinde iş göreceksiniz. Oynayacağım oyundaki açılış için, Crottat'lardan çalınan dört yüz bin frankla suçluları leyleğe teslim edeceğim. Nanterre cinayetini de aydınlığa kavuşturmuş gibi yapacağım. Paracıklara kavuşacağız, hem de polis teşkilatının tam göbeğinde! Avdık, şimdi avcı oluyoruz. Arabacıya üç frank ver."

Araba Adalet Sarayı'na gelmişti. Serseme dönmüş olan Jacqueline parayı ödedi. Dokuzcanlı da Başsavcı'ya gitmek üzere merdivenlerden çıktı.

İngiliz centilmenler, ilk siz ateş edin

Hayattaki köklü değişiklikler, çok şiddetli bir sarsıntı yaratır. Jacques Collin de kararlılığına rağmen, La Barillerie Sokağı'ndan Marchande Geçidi'ne giden merdivenlerden ağır adımlarla çıkıyordu. Başsavcılık dairesinin karanlık girişi cinayet mahkemesinin sütunlu girişinin altındaydı. Cinayet mahkemesine çıkan çifte merdivenin dibinde siyasi bir dava dolayısıyla bir kalabalık toplanmıştı. Kendi düşüncelerine gömülen kürek mahkûmu bu yüzden bir süre durmak zorunda kaldı. Bu çifte merdivenin sol tarafında muazzam bir fil ayağı halinde sarayın istinat duvarlarından biri yükselir, duvarın içinde de küçük bir kapı göze çarpar. Kapı, Conciergerie'yle bağlantılı olan helezoni bir merdivene açılır. Başsavcı, Conciergerie'nin müdürü, cinayet mahkemesi başkanları, başsavcı yardımcıları ve emniyet müdürü bu kapıdan gidip gelirler. Bilindiği gibi, Fransa Kraliçesi Marie-Antoinette de cinayet mahkemesinin devasa duruşma salonunda kurulan ihtilal mahkemesine bugün kapalı bulunan bu merdivenin bir yan kolundan geçirilerek götürülmüştü.

Maria Theresa'nın kızının maiyeti, peruğu, kabarık etekleriyle Versailles'ın o geniş merdivenlerini dolduran Marie Antoinette'in buradan geçtiğini düşününce, bu tüyler ürpertici merdiven karşısında insanın yüreği sıkışıyor! Belki de annesinin suçunun, aşağılık bir biçimde

paylaşılan Polonya'nın kefaretini ödüyordu. Böyle cinayetlere kalkışan hükümdarlar mukadderatın kendilerinden nasıl bir bedel isteyeceğini belli ki akıllarına hiç getirmiyorlar.

Jacques Collin, Başsavcı'ya gitmek için bu merdivenin kemeri altına girdiği sırada, duvardaki saklı kapıdan Bibi-Lupin çıktı.

Emniyet Müdürü, Conciergerie'den geliyor, Jacques Collin gibi Mösyö de Granville'e gidiyordu. Carlos Herrera'nın o sabah uzun uzun incelediği redingotunu karşısında görünce Bibi-Lupin'in ne kadar şaşırdığı tahmin edilebilir. Önüne geçmek için koştu, Jacques Collin arkasına döndü ve iki düşman karşı karşıya kaldılar. Her iki taraf da tetikteydi, ikisinin birbirinden çok farklı gözlerinden, düelloda aynı anda çekilen iki tabanca gibi aynı bakış çıkıverdi.

"Bu defa seni yakaladım haydut!" dedi Emniyet Müdürü.

"Hah ha!" diye cevap verdi Jacques Collin alaycı bir tavırla. Şimşek gibi, bir an Mösyö de Granville'in kendisini takip ettirmiş olabileceği aklından geçti. Gariptir, o adamın gözünde büyüttüğü gibi biri olmadığını anlayınca üzüntüye kapıldı.

Bibi-Lupin cesaretle Jacques Collin'in boğazına atıldı, gözünü hasmından ayırmayan Jacques Collin ise onu sert bir darbeyle sırtüstü üç adım öteye fırlattıktan sonra ağır ağır yanına gidip gücünden emin olduğundan, tek isteği oyuna daha avantajlı olarak devam etmek olan İngiliz boksörü gibi, ayağa kalkması için elini uzattı. Bibi-Lupin bağırmaya başlamayacak kadar kuvvetli biriydi. Ama kalkıp koridorun girişine koşarak bir jandarmaya orada durmasını işaret etti. Arkasından da şimşek hızıyla, sakin sakin onu seyreden düşmanına geri döndü. Jacques Collin aklından şöyle geçiriyordu:

"Ya Başsavcı sözünde durmadı ya da Bibi-Lupin'in gelişmelerden haberi yok. O zaman durumumum hakkında bir açıklama yapmam gerekiyor..."

"Beni tutuklamak mı istiyorsun?" diye sordu düşmanına. "Uzatmadan söyle. 'Leyleğin' bağrında senin borunun öttüğünü bilmiyor muyum ben? Jandarmalarla nöbetçiler olmasa seni döve döve öldürürdüm. Ama gürültü yapmayalım. Beni nereye götürmek istiyorsun?"

"Mösyö Camusot'ya."

"Peki haydi Mösyö Camusot'ya," diye cevap verdi Jacques Collin. "Neden Başsavcı'nın dairesine gitmiyoruz? O daha yakın."

Böyle değerli bir avla Başsavcı'nın huzuruna çıkmak, yargının üst kademelerinde pek itibarı olmadığını ve suçlularla kurbanlarının sırtından yükünü tuttuğundan şüphelenildiğini bilen Bibi-Lupin'in işine geldi.

"Gidelim hadi," dedi, "bana uyar! Ama madem teslim oluyorsun, bırak da seni şekle sokayım. Pençelerinden korkarım doğrusu!"

Cebinden kelepçe çıkardı. Jacques Collin ellerini uzattı, Bibi-Lupin başparmaklarını birbirine bağladı.

"Şu işe bak... Madem uslu çocuk oldun, Conciergerie'den dışarı nasıl çıktığını da anlat bakalım."

"Senin çıktığın yerden çıktım; küçük merdivenden."

"Demek jandarmaları atlattın?"

"Hayır. Mösyö de Granville verdiğim bir söz üzerine beni serbest bıraktı."

"Matrak mı geçiyorsun?"

"Göreceksin. Belki de kelepçeleri sana takarlar."

Eski bir tanıdık

O sırada Corentin, Başsavcı'ya şöyle diyordu:

"Efendim, adam çıkalı tam bir saat oldu. Bizimle alay etmiş olmasından korkmuyor musunuz? Belki de çoktan İspanya yolundadır, bir daha da bulamayız, çünkü İspanya fantezilerle dolu bir ülke."

"Ya ben insanları tanımıyorum ya da dönecek. Bütün çıkarları onu buraya dönmeye zorluyor; vereceğinden çok alacağı var benden..."

Aynı anda Bibi-Lupin göründü.

"Sayın Kont," dedi, "size iyi bir haberim var; kaçak Jacques Collin yakalandı."

Jacques Collin, "Siz sözünüzü böyle mi tutuyorsunuz? İkiyüzlü ajanınıza beni nerede bulduğunu sorun bakalım!" diye veryansın etmeye başladı.

"Nerede?" dedi Başsavcı.

"Savcılıktan iki adım uzakta, kemerin altında," diye cevap verdi Bibi-Lupin.

Mösyö de Granville sert bir tavırla Bibi-Lupin'e döndü.

"Kelepçelerini çıkarın," dedi. "Yeniden tutuklama emri verilene kadar bu adamı serbest bırakmak zorunda olduğunuzu da bilin... Gidebilirsiniz! Tek başınıza adalet ve polismiş gibi davranıp iş görmeye alışmışsınız siz!"

Başsavcı, Emniyet Müdürü'ne arkasını döndü. Bibi-Lupin, Jacques Collin'in bakışlarıyla karşılaşınca sapsarı kesildi çünkü bu bakışlarda kendi düşüşünü görüyordu.

"Ben odamdan dışarı çıkmadım, sizi bekliyordum. Siz nasıl sözünüzü tuttuysanız, benim de sözümü tuttuğumdan emin olabilirsiniz," dedi Mösyö de Granville, Jacques Collin'e.

"Bir an için sizden şüphe ettim efendim, yerimde

olsanız belki siz de benim gibi düşünürdünüz. Ama düşününce, yanıldığımı anladım. Sizin bana verdiğinizden çok daha fazlasını ben size getiriyorum; beni kandırmakla elinize bir şey geçmeyecekti..."

Başsavcı'yla Corentin o an göz göze geldiler. Dikkatini Mösyö de Granville'de toplayan Dokuzcanlı'nın gözünden kaçmayan bu bakışma, köşedeki koltukta oturan o tuhaf ihtiyarı fark etmesine neden oldu. Bir düşmanın mevcudiyetini ânında haber veren keskin bir içgüdünün etkisiyle aniden uyanan Jacques Collin, bu şahsı inceledi; gözlerin kıyafetin gösterdiği yaşa uymadığını ilk bakışta anlayarak adamın kılık değiştirmiş olduğunu fark etti. Jacques Collin, Peyrade'ın evinde maskesini düşüren Corentin'deki gözlem süratinin rövanşını bir saniyede almış oldu. (Bkz. II. Bölüm)

"Yalnız değilmişiz," dedi Jacques Collin, Mösyö de Granville'e.

Başsavcı kuru bir tonla, "Değiliz," diye karşılık verdi.

Mahkûm devam etti:

"Üstelik beyefendi çok iyi tanıdığım şahıslardan biri oluyor galiba..."

Bir adım attı ve Lucien'in mahvının gerçek, tescilli baş mimarı Corentin'i tanıdı. Kiremit kırmızısı bir yüzü olan Jacques Collin fark edilmeyecek bir hızla bir anda sarardı, adeta bembeyaz kesildi. Bütün kanı çekilip kalbine doldu. Bu azgın hayvanın üzerine atlayıp ezmek için şiddetli ve dayanılmaz bir arzu duyuyordu ama bu şiddetli arzuyu bastırdı, kendisini korkunç biri yapan irade gücüyle engelledi. Üst kademeden bir ruhaniyi oynadığından beri çok alıştığı o sevecen tavrı takındı, o abartılı nezaket havasına büründü ve ufak tefek ihtiyarı selamladı.

"Mösyö Corentin," dedi, "sizinle karşılaşma zevkini bir tesadüfe mi borçluyum, yoksa savcılığı ziyaretinizin sebebi olma mutluluğuna mı eriştim?"

Başsavcı'nın şaşkınlığı inanılmazdı. Karşısında duran bu iki adamı incelemekten kendini alamadı. Jacques Collin'in hareketleri ve sözlerindeki vurgulardan aralarında bir mesele olduğu anlaşılıyordu. Nedenlerini merak etti. Corentin, bu kadar çabuk ve mucizevi biçimde tanınması karşısında, kuyruğuna basılan yılan gibi dikildi.

"Evet, benim sevgili peder Carlos Herrera!"

"Sayın Başsavcı'yla arama girmek için mi geldiniz," dedi Dokuzcanlı. "Yoksa yeteneklerinizin parladığı şu pazarlıklardan birinin konusu olma bahtiyarlığına mı erişeceğim?"

Sonra da Başsavcı'ya dönen ağır ceza mahkûmu, "Bakın beyefendi..." dedi, "Değerli zamanınızı kaybettirmek istemem. Buyurun, okuyun, işte elimdekilerden örnekler..."

Redingotunun yan cebinden çıkardığı üç mektubu Mösyö de Granville'e uzattı:

"Siz bunlara bakarken, ben de izninizle beyefendiyle sohbet edeceğim."

Ufuktaki mevki

"Onur duyarım," diye cevap verdi Corentin. Ama ürpermekten de kendini alamamıştı.

"Bizim o meselede mükemmel bir başarı kazandınız beyefendi," dedi Jacques Collin. Sonra, parasını kumarda kaybeden kumarbaz edasıyla yavaşça ekledi:

"Ben yenildim... Ama siz de birkaç adamınızı yerde bıraktınız... Pahalı bir zafer oldu..."

"Evet," diye cevap verdi Corentin şakayı kabul ede-

rek. "Siz vezirinizi kaybettiyseniz, ben iki kalemi kaybettim..."

"Ah, Contenson piyondan başka bir şey değildi!" diye karşılık verdi Jacques Collin alayla, "Onun yeri doldurulur. Oysa siz, izninizle yüzünüze karşı iltifat edeyim; 'içtenlikle söylüyorum' ki müthiş bir adamsınız."

Corentin içinden, "Palavradan methiye düzme yarışı istiyorsan, ona da varım," diye geçiren profesyonel komedyen gibi cevap verdi:

"Hayır hayır, asıl ben sizin üstünlüğünüz karşısında eğiliyorum! Benim elimde her türlü imkân vardı, oysa siz neredeyse tek başınasınız..."

"Ooo!" dedi Jacques Collin.

Corentin bu ünlemi fark etmişti. "Neredeyse kazanıyordunuz" dedi. "Siz benim hayatımda rasladığım en olağanüstü insansınız. Üstelik hayatımda pek çok olağanüstü insan görmüşümdür, çünkü mücadele ettiğim insanların hepsi de cüretkârlıklarıyla, pervasız fikirleriyle gayet ilginç insanlardır. Şanssızlığım şu oldu; merhum Otranto Dükü'yle fazla içli dışlı oldum... Hükümdarlığı sırasında XVIII. Louis'e, kendisi sürgüne gönderildiğinde de İmparator ve Hükümet[1] idaresine çalıştım... Louvel karakterine sahipsiniz ki kendisi gördüğüm en güzel politik araçtır. Ama sizde diplomatlar prensinin esnekliği de var. Hele yardımcılarınız... Onlara da diyecek yok doğrusu! O zavallı Esther kızın aşçısını hizmetime alabilmek için kesilecek kaç kelleden vazgeçerdim... Bir ara Mösyö de Nucingen'i kandırmak için Yahudi kızın yerine geçen o bir içim su gibi varlıkları da nereden buluyorsunuz? İhtiyacım olsa, böylelerini nerede bulacağımı bilemem ben..."

1. Fransa'nın 27 Ekim 1795-9 Kasım 1799 arasındaki, III. Yıl Anayasası'yla yetkilendirilmiş hükümeti (Direktuvar). İcra yetkisi beş yöneticiye aitti. (Y.N.)

"Beni eziyorsunuz Mösyö... Bu övgüler, sizden gelince insana aklını şaşırtır..." dedi Jacques Collin,

"Doğrusu, bu kadar övülmeyi hak ediyorsunuz siz! Peyrade'ı nasıl da aldattınız; sizi asayiş polisi zannetti! Bakın, eğer siz o küçük salağı savunmak zorunda kalmasaydınız, bizim canımıza okurdunuz..."

"Aman efendim, melez kılığına girmiş Contenson'la İngiliz kılığındaki Peyrade'ı unutuyorsunuz! Aktörler tiyatro kaynaklıdır. Ama güpegündüz, günün her saati bu kadar mükemmel oynamak ancak size ve sizin adamlarınıza has bir şey..."

"İyi öyleyse," dedi Corentin, "ikimiz de karşılıklı olarak birbirimizin değeri, meziyetleri konusunda ikna olduk. Artık ikimiz de tek başımıza kaldık; benim yanımda eski dostum yok, sizin de hamisi olduğunuz genç. Şu an için ben daha kuvvetli durumdayım. Neden *L'Auberge des Adrets*'deki[1] gibi yapmıyoruz? Ben size elimi uzatıp, 'Kucaklaşalım da bu iş bitsin,' diyorum. Sayın Başsavcı'nın huzurunda size tam ve koşulsuz af belgelerini sunuyorum, benim adamlarımdan biri olacaksınız. Benden sonra gelen ilk kişi, belki de benden sonra yerime geçecek halefim."

"Yani, bu durumda bana bir mevki mi sunuyorsunuz?" dedi Jacques Collin. "Ne hoş bir görev! Esmerden sarışına geçiyorum..."

"Yeteneklerinizin çok takdir göreceği, taltif edileceği bir dünyaya giriyorsunuz ve istediğiniz gibi hareket edeceksiniz. Hükümete bağlı siyasal polisin kendine göre tehlikeli yanları var. Şu karşınızda duran bendeniz, daha önce iki defa hapse girdim... Ama sapasağlam çıktım işte.

1. B. Antier'nin, Saint-Amand ve Paulyanthe ile ortaklaşa yazdığı üç perdelik melodramı (1823). Haydutların ve kaçakçıların yolu üzerindeki bir handa geçer. (Ç.N.)

Ayrıca seyahat de ediyorsunuz! Ne olmak istiyorsanız o oluyorsunuz... Politik dramların makinisti oluyorsunuz, yükseklerdeki beyefendiler size çok kibar davranıyor... Ne diyorsunuz sevgili Jacques Collin, size uygun mu?"

Ağır ceza mahkûmu sordu:

"Bu konuda yetkiniz var mı?"

Böyle bir şeyi akıl ettiği için çok keyiflenen Corentin, "Tam yetkiliyim," diye karşılık verdi.

"Dalga geçiyorsunuz! Siz çok güçlü bir adamsınız... Kabul edin ki korkulacak birisiniz... Kaç adamı bir çuvala bağlayıp satmadınız, kendiliğinden çuvala girmelerini sağlamadınız ki... Parlak savaşlarınızdan haberim var; Montauran davası, Simeuse olayı... Ah, hepsi casusluğun Marengo savaşları..."

"Pekâlâ..." dedi Corentin, "Sayın Başsavcı'ya da mı güveniniz yok?"

Jacques Collin saygıyla eğildi:

"Elbette var. Yüksek karakteri, metaneti, asaletine hayranlık duyuyorum. Kendisini memnun etmek için canımı verirdim. Bu yüzden de işe, Madam de Sérisy'nin içinde bulunduğu tehlikeli duruma bir son vererek başlayacağım."

Başsavcı memnuniyetini ifade eden bir hareketle kıpırdadı.

Corentin devam etti:

"İyi o zaman, kendisine sorun bakalım; sizi içinde bulunduğunuz yüz kızartıcı durumdan çekip kurtarmak ve kendime bağlamak konusunda tam yetkim var mıymış, yok muymuş."

"Söyledikleri doğru," dedi Mösyö de Granville, kürek mahkûmunu süzerek.

"Sahi mi! Size ne kadar maharetli olduğumu kanıtlarsam, geçmişim bağışlanacak mı? Halefiniz olma sözü alacak mıyım?"

Corentin herkesi kandıracak bir ruh yüceliğiyle konuşmasını sürdürdü:

"Bizim gibi iki adam arasında anlaşmazlığın lafı bile olmaz."

"Bu uzlaşmanın bedeli de bu üç mektubun tarafınıza teslimi olacaktır sanırım?" dedi Jacques Collin.

"Bunu söylemeye gerek olmadığını düşünmüştüm..."

Düş kırıklığı

Dokuzcanlı, Talma'ya "Nikomed" rolünde büyük bir başarı kazandıran ironiye layık bir alaycılıkla, "Sevgili Mösyö Corentin," dedi, "size teşekkür ederim, ne kadar değerli olduğumu ve beni bu silahlardan yoksun bırakmaya ne kadar önem verildiğini öğrendiğim için size çok müteşekkirim.... Bunu asla unutmayacağım.... Daima ve her türlü durumda hizmetinizde olacağım. Robert Macaire gibi, 'Öpüşelim!' demeyeceğim, sizi öpeceğim."

Öyle çabuk davranıp Corentin'i belinden kavradı ki, beriki bu kucaklaşmadan kendini kurtaramadı; Dokuzcanlı onu bir bebek gibi göğsüne bastırdı, iki yanağından öptü, tüy kaldırır gibi kaldırdı ve odanın kapısını açıp bu hoyrat kucaklaşmadan adeta ezilen Corentin'i kapının dışına koyuverdi.

"Güle güle azizim," dedi alçak sesle kulağına. "Birbirimizden ayrıyız, aramızda üç cesetlik bir mesafe var. Kılıçlarımızı ölçüştük; ikisi de aynı çelikten, aynı boydan... Birbirimize karşı saygılı olalım; ama ben sizin eşitiniz olmak isterim, astınız değil... Sizin gibi bir general, elindeki silahlarla yaveri için çok tehlikeli olabilir. Ara-

mıza bir uçurum koyacağız. Eğer alanıma girecek olursanız vay halinize! Siz adınıza devlet diyorsunuz, tıpkı efendilerinin adını taşıyan uşaklar gibi; ben adımın adalet olmasını istiyorum. Sık sık görüşeceğiz; birbirimize karşı büyük bir ağırbaşlılıkla, edep usul çerçevesinde davranmaya devam edelim, çünkü ne yaparsak yapalım, daima aşağılık düzenbazlar olarak kalacağız. Sizi öpmem de bunun bir örneğidir."

Corentin hayatında ilk kez aptallaştı ve korkunç hasmının elini uzun uzun sıkmasına göz yumdu.

"Madem öyle, sanırım ikimizin de 'dost' kalmakta çıkarı var..."

Jacques Collin alçak sesle ekledi:

"Bu şekilde ikimiz de kendi safımızda daha güçlü ama aynı zamanda çok daha tehlikeli olacağız. Onun için izninizle sizden yaptığımız pazarlık üzerinden bir pey isteyeceğim..."

"Tamam tamam," dedi Corentin babacan bir tavırla, "işinizi benden alıp Başsavcı'ya veriyorsunuz; terfiine vesile olacaksınız. Ama söylemeden geçemeyeceğim, çok isabetli bir karar verdiniz... Bibi-Lupin fazlasıyla tanınıyor, devrini tamamladı; onun yerine geçerseniz, size en uygun tek mesleğe kavuşmuş olarak yaşarsınız. İçtenlikle söylüyorum; sizi o kimlik altında görmek bana büyük bir haz verecek..."

"Yakında görüşmek üzere..." dedi Jacques Collin.

Dokuzcanlı içeri döndüğünde Başsavcı'yı masasında başını ellerinin arasına almış oturur vaziyette buldu.

"Sérisy Kontesi'nin delirmesini nasıl önleyebilirsiniz?" diye sordu Mösyö de Granville.

Jacques Collin, "Beş dakikada hallederim," diye karşılık verdi.

"Bu hanımefendilerin diğer mektuplarını da bana verebilir misiniz?"

"Üçünü de okudunuz mu?"

"Evet," dedi Başsavcı coşkuyla. "Bunları yazan kadınlar adına utanç duyuyorum!"

"Tamam, ikimiz yalnızız; kapınızı kapalı tutun da iş konuşalım," dedi Jacques Collin.

"İzninizle... Adalet her şeyden önce görevini yerine getirmeli; Mösyö Camusot'nun elinde halanız hakkında tutuklama emri var..."

"Hayatta bulamaz!" dedi Jacques Collin.

"Temple'da yer işleten Matmazel Paccard diye birinin evinde arama yapılacak."

"Orada pılı pırtıdan, kostümlerden, elmaslardan, üniformalardan başka bir şey bulamayacaklar. Fakat Mösyö Camusot'nun gayretkeşliğine bir son vermek lazım."

Mösyö de Granville zili çalıp ayak işlerine bakan çocuğu çağırdı ve ona, Mösyö Camusot'nun konuşmak üzere bürosuna gelmesini istediğini söyledi.

"Haydi," dedi Jacques Collin'e, "bitirelim şu işi! Kontes'i iyileştirecek reçetenizi öğrenmek için sabırsızlanıyorum..."

Jacques Collin'in dab krallığından feragat ettiği an

"Sayın Başsavcı..." dedi Jacques Collin ciddileşerek, "Ben, bildiğiniz gibi sahtecilik yüzünden beş yıl forsa cezasına mahkûm edildim. Özgürlüğüme düşkünümdür. Bütün aşklar gibi bu aşk da ters tepti. Nitekim âşıklar çok seviştikçe bozuşurlar. Kaçıp da tekrar tekrar yakala-

nınca, yedi yıl küreğe çarptırıldım. Yani aslında sadece kodeste, pardon, kürek zindanında yediğim ağırlaştırılmış cezalar için bağışlanmam gerekiyor. Zaten aslında cezamı çektim ve kötü bir olaya karıştırılmadıkça, ki adaletin, hatta Corentin'in bile böyle bir şeye kalkışmayacağına bahse girebilirim, Fransız vatandaşlık haklarımın geri verilmesi gerekir. Paris'ten sürülmek ve polis gözetiminde olmak hayat mıdır! Nereye gidebilirim? Ne yapabilirim? Kapasitemi biliyorsunuz... Corentin'i gördünüz, o hile ve ihanet küpü bile karşımda korkusundan nasıl da sapsarı kesildi, üstünlüğümü teslim etmek zorunda kaldı... Bu adam benim her şeyimi çaldı! Çünkü hangi yollardan, hangi amaçla bilmiyorum ama Lucien'in parlak geleceğini yerle bir eden odur... Her şey Corentin ile Camusot'nun başının altından çıktı..."

Mösyö de Granville, "Suçlamalara girmeyin," dedi. "Sadede gelin!"

"Peki, tamam. İşin aslı şu... O gece o gencecik ölünün buz gibi elini avuçlarımda tutarken, kendi kendime söz verdim; yirmi yıldır topluma karşı açtığım savaştan artık vazgeçecektim. Dini inançlarım hakkında söylediklerimden sonra ahlak ve erdemden dem vurmam size inandırıcı gelmeyebilir... Evet, ben dünyayı yirmi yıldır tersinden gördüm, dünyaya mahzenlerinden baktım... Olayların akışını yöneten, sizin mukadderat, benim tesadüf dediğim, arkadaşlarımın ise şans dediği bir gücün var olduğunu anladım. Ne olursa olsun kötülük cezasız kalmıyor, intikam saati çabuk geliyor. Bu hayat kavgasında kozlar sizdeyken, en yüksek kâğıtlar elinizdeyken, üstünlük sizdeyken, bir de bakarsınız ki şamdan devrilir, iskambil kâğıtları tutuşur ya da oyuncu beyin kanamasından gider! Lucien'inki de o hesap. O melek gibi çocuk en ufak bir suç dahi işlememişti. Kendini bıraktı, kendisine yapılanlara seyirci kaldı! Matmazel de Grandlieu'y-

le evlenecek, marki ünvanı alacaktı, önünde parlak bir gelecek vardı... Ama ne oldu; fahişenin biri kendini zehirledi, gelir senetlerini satıp parasını sakladı ve bu parlak geleceğin binbir zahmetle yükseltilen binası bir anda çöküverdi! Peki ilk hançer darbesini indiren kim? Tepeden tırnağa birtakım gizli soysuzluklara batmış bir adam, çıkarlar dünyasında işlediği suçlarla (Bkz. *Nucingen Bankası*), servetinin her kuruşunda bir ailenin gözyaşı bulunan bir canavar, yasal olarak para dünyasının Jacques Collin'i olan Nucingen diye biri. Aslında bu adamın aşağılık oyunlarını, çevirdiği dolapları siz de biliyorsunuz. Ben ne kadar namuslu olursam olayım, en erdemli davranışlarım dahi ayaklarıma vurulan zincirin damgasını taşıyacaktır. Birinin adı kürek zindanı, diğerininki polis olan iki raket arasında gidip gelmek öyle bir hayattır ki, zafer kazanmak için sonu gelmemecesine didinirsiniz, rahat yüzü görmek imkânsızdır. Şu anda üzerine kutsal sular serpilen ve Père Lachaise'e doğru yola çıkan Lucien'le birlikte Jacques Collin de gömülüyor Mösyö de Granville. Ama bana gidecek bir yer lazım... Yaşamak için değil ölmek için... Şu anki durumda, siz adalet temsilcileri cezasını tamamlayıp serbest kalan kürek mahkûmunun medeni ve sosyal durumuyla uğraşmak istemiyorsunuz. Yasa tatmin olsa bile toplum olmuyor, önyargılarından vazgeçemiyor ve kuşkularında ne kadar haklı olduğunu göstermek için elinden ne gelirse yapıyor. Serbest kalan kürek mahkûmunu yaşaması imkânsız bir insan haline getiriyor, aslında ona bütün haklarını geri vermek zorundayken belli bir bölgede yaşamasını yasaklıyor. Toplum bu bahtsıza şöyle diyor: Gizlenebileceğin tek yer olan Paris'te ve falanca mesafeye kadar olan banliyöde oturamazsın! Sonra kürek mahkûmunu polisin gözetimine mahkûm ediyor. Peki bu koşullar altında yaşanabileceğine inanıyor musunuz siz? Yaşamak için ça-

lışmak lazım, zindandan para kazanılarak çıkılmıyor çünkü. Kürek mahkûmunun apaçık belli olması, damgalanması, herkesçe tanınması için ne mümkünse yapıyorsunuz; sonra da toplum, adalet, etrafındaki insanlar ona güvenmezken, vatandaşların güvenmesini bekliyorsunuz. Onu açlığa ya da suça mahkûm ediyorsunuz. İş bulamıyor, kadere boyun eğerek mecburen eski mesleğine geri dönüyor ve giyotini boyluyor. Özetle, kanunlarla mücadeleden gerçekten vazgeçmek istiyorum ama şu yeryüzünde kendime göre bir yer bulamadım. Bana uygun bir tek yer var; üzerimizde ağırlığını hissettiren o gücün hizmetkârı olmak. Bu düşünce aklıma geldiğinde size bahsettiğim o güç apaçık etrafımda beliriverdi... Üç büyük aile benim elimde. Onlara şantaj yapacağımı sanmayın... Şantaj en aşağılık cinayetlerden biridir. Benim gözümde cinayetten çok daha alçakça bir cürümdür. Katilin korkunç bir cesarete ihtiyacı vardır. Görüşlerimin altına imzamı atarım; çünkü benim güvenliğimi sağlayan, sizinle bu şekilde konuşmama izin veren, ben suç, siz adalet olarak, beni sizinle aynı düzeye getiren o mektuplar emrinizdedir. Odacınızı gönderip aldırtın, mektuplar kendisine verilecek... Fidye falan istemiyorum, onları satmıyorum! Heyhat! Sayın Başsavcı, ben onları bir kenara koyarken kendimi düşünmemiştim, günün birinde Lucien'in başı derde girerse bu mektuplar işe yarayabilir demiştim... İsteğime karşı çıkacak olursanız, beynime bir kurşun sıkıp sizi kendimden kurtarırım. Bunu yapacak cesaretim fazlasıyla var. Zaten hayattan fena halde tiksinmiş haldeyim... Bir pasaport ayarlayıp Amerika'ya giderek tek başıma yaşayabilirim; vahşi insanın bütün özelliklerine sahibim... Dün gece bunları düşündüm durdum işte. Kâtibinizle size haber yollamıştım, herhalde söylemiştir. Lucien'in anısına en ufak bir leke gelmemesi için nasıl önlemler aldığınızı görünce hayatımı size

adadım. Zavallı bir armağan bu! Umudum kalmamıştı, onu aydınlatan ışık olmadan, onu canlandıran mutluluk olmadan, bütün anlamı o olan duygular olmadan, güneşi olan o genç şairin parlaklığı olmadan hayatı olanaksız görüyor ve bu üç mektup paketini size verilmesini istiyordum..."

Mösyö de Granville başını öne eğdi.

Feragatten sonra olanlar

Jacques Collin anlatmaya devam ediyordu:

"Avluya inince, Nanterre'de işlenen cinayetin faillerini ve istemeden bu cinayete karıştığı için giyotin altında bekleyen genç pranga arkadaşımı buldum. Bibi-Lupin'in adaleti yanılttığını, ajanlarından birinin Crottat'ların katili olduğunu öğendim. Sizin de dediğiniz gibi, ilahî adaletin tecellisi değil de neydi bu? Böylece iyilik etme, sahip olduğum yetenekleri, edindiğim korkunç bilgileri toplumun hizmetinde kullanma fırsatı belirdi önümde. Zarar vermek yerine yararlı olma fırsatı... Kendimde sizin zekânıza, iyiliğinize güvenme cesaretini de buldum..."

Burukluktan uzak sözlerle, kendisini korkunç biri yapan kötülüğün felsefesine o âna kadar hiç kalkışmadan içini döken bu adamın iyi hali, saflığı, sadeliği, karşısındakini onda büyük bir değişiklik olduğuna inandırabilirdi. Artık kendisi olmaktan çıkmıştı.

Konuşmasını, günah çıkartan tövbekâr gibi, alçakgönüllülükle sürdürdü:

"Size o kadar inanıyorum ki, tamamen sizin emri-

nizde olmak istiyorum. Bakın, üç yol ağzındayım ben; canıma kıymak, Amerika ve Jérusalem Caddesi (emniyetin bulunduğu cadde). Bibi-Lupin zengin, devrini tamamladı. Çift taraflı bir fesatçı o, eğer ona karşı harekete geçmeme izin verirseniz, sekiz gün içinde onu iş üstünde yakalarım. Eğer o aşağılığın yerini bana verirseniz, toplumа en büyük hizmette bulunmuş olursunuz. Benim artık hiçbir şeye ihtiyacım yok. Çok dürüst ve vicdanlı olacağım. İş için gereken bütün niteliklere sahibim. Eğitim konusunda Bibi-Lupin'den çok daha üstünüm; retorik sınıfına kadar okula devam ettim. Onun gibi hırtlık etmem, gerektiğinde nasıl davranılır, onu da bilirim. Yozlaşmanın bizzat kendisi olmak yerine, düzen ve ıslahın bir unsuru olmaktan başka hırsım yok. Artık o büyük şer ordusundan kimseyle işim olmayacak. Beyefendi, bir savaşta düşman generalini esir aldığınızda, onu kurşuna dizemezsiniz; kılıcını iade eder, hapishane olarak ona bir şehir verirsiniz. Ben de kürekler âleminin generaliyim ve teslim oluyorum... Beni yenen adalet değil, ölüm oldu... Eyleme geçmek ve yaşamak istediğim dünya, bana uyan tek dünya. Kendimde hissettiğim gücü orada geliştireceğim... Karar sizin..."

Jacques Collin itaatkâr ve alçakgönüllü bir tavırla bekledi.

"Bu mektupları bana mı teslim ediyorsunuz?" dedi Başsavcı.

"Onları aldırtabilirsiniz, göndereceğiniz kişiye teslim edilecekler..."

"Peki ama nasıl?"

Jacques Collin, Başsavcı'nın aklından geçenleri okuyarak oyununa devam etti:

"Calvi'nin idam cezasının yirmi yıl kürek cezasına çevrileceğine söz vermiştiniz.." Başsavcının bir hareket yaptığını görerek, "Yoo!" dedi hararetle, "Pazarlık yap-

mak için hatırlatmıyorum... Bu hayat başka nedenlerden dolayı kurtarılmak zorundadır; o çocuk masum..."

"Mektupları nasıl alabilirim?" diye sordu Başsavcı. "Söylediğiniz gibi bir insan olup olmadığınızı bilmeye hakkım var. Bilmek zorundayım da. Ben sizi koşulsuz olarak istiyorum..."

"Güvendiğiniz birini Fleurs Rıhtımı'na gönderin; ıvır zıvır satan bir dükkânın basamaklarında "Akhilleus Kalkanı" tabelasını görecek..."

"Kalkan dükkânı mı?"

"Benim kalkanım orası," dedi Jacques Collin acı bir tebessümle. "Adamınız orada, size söylediğim gibi, kulaklarında sallantılı küpeler, sırtında zengin bir hal kadının kıyafetiyle balıkçı kılığında yaşlı bir kadın bulacak; Madam *de* Saint-Estève'i sorsun ona. *De*'yü sakın unutmasın... Madam *de* Saint-Estève'e şöyle diyecek: 'Bildiğiniz şeyi almaya geldim, beni Başsavcı yolladı...' Mühürlenmiş üç paket az sonra elinizde olacak..."

"Mektupların hepsi o paketlerin içinde mi?" dedi Mösyö de Granville.

Jacques Collin gülümsedi:

"Siz de az yaman değilsiniz! Makamınıza boşuna yükselmemişsiniz. Görüyorum ki sizi atlatmaya kalkıp boş kâğıt vereceğimi sanıyorsunuz..."

"Beni tanımıyorsunuz!" diye ekledi. "Ben size, bir oğul babasına nasıl güvenirse, öyle güveniyorum..."

Başsavcı, "Şimdi Conciergerie'ye geri götürüleceksiniz," dedi, "Orada size ne yapılacağına dair kararı bekleyeceksiniz."

Zili çaldı ve gelen hademeye, "Eğer yerindeyse, Mösyö Garnery'den gelmesini rica edin," dedi.

Paris'e kırk sekiz polis komiseri bakar. Ayaklı kırk sekiz küçük kayra gibidirler. Ayrıca bir de emniyet genel müdürlükleri vardır, bölge başına dört polis düşer, hırsızla-

rın kendi jargonlarında bunlara taktığı "çeyrek göz" adı da buradan gelir. Bunların dışında hassas görevleri yerine getirmek, pek çok vakada sorgu hâkimlerinin yerini doldurmak için hem polise hem de yargıya bağlı iki komiser vardır. Savcı sınıfından olan bu komiserlerin görevli oldukları daire delegasyon dairesi adını taşır, çünkü her defasında temsilci olarak seçilerek düzenli olarak kovuşturma ya da tutuklamalarda savcıya vekalet etmekle görevlendirilirler. Bu iki mevki, tecrübeyle sabit meslek derinliği olan, ahlaki açıdan son derece dürüst, kesinlikle ketum ve olgun insanlar gerektirmektedir. Paris'in her zaman için bu kıratta insanlara sahip olması Tanrı'nın bu şehir adına yarattığı mucizelerden biridir. Bir bakıma, yargının en güçlü yardımcıları olan bu önleyici hukukçuları anmazsak Adalet Sarayı'nın tasviri eksik kalır çünkü yargı, yaşanan olayların etkisiyle eski şaşaasından, eski zenginliğinden çok şey kaybettiyse de maddi olarak kazançlı çıktığını kabul etmek gerekir. Özellikle Paris'te hukuk sisteminin işleyişi hayranlık verici bir şekilde mükemmelleşmiştir.

Mösyö de Granville, sekreteri Mösyö de Chargeboeuf'ü Lucien'in cenazesine yollamıştı. Bu görev için, kendisinin yerini alacak güvenilir bir adam gerekiyordu. Mösyö de Garnery, delegasyon dairesindeki iki komiserden biriydi.

Cenaze

"Sayın Başsavcı," dedi Jacques Collin, "bugün size benim de bir şerefim olduğunu kanıtladım. Serbest bıraktınız, geri döndüm... Saat neredeyse on bir oldu... Lu-

cien'in cenaze ayini sona ermek üzere. Az sonra mezarlığa götürülecek... Beni Conciergerie'ye göndermek yerine, Pere Lachaise'e kadar gidip çocuğun cenazesine katılmama izin verseniz, geri gelip hapse girerim..."

"Gidin," dedi Mösyö de Granville iyilik dolu bir ses tonuyla.

"Son bir şey daha Sayın Başsavcı... O kızın, Lucien'in metresinin parası çalınmadı... Bana tanıdığınız o kısacık özgürlük anlarında insanları sorgulama fırsatı buldum... Siz nasıl delegasyon dairesindeki iki komiserinizden eminseniz, ben de onlardan o kadar eminim. Matmazel Esther'in odasının mührü kırıldıktan sonra, satılan gelir senedinin bedeli bulunacaktır. Oda hizmetçisi, ölen kızın... nasıl derler, vesveseli olduğunu, gizliyi saklıyı çok sevdiğini ve hiç kimseye güvenmediğini ifade etti. Paraları yatağının altına saklamış olmalı. İyice araştırılsın, yatağı söksünler, şilteler, karyola açılsın, para bulunacaktır..."

"Emin misiniz?"

"Benim çocukların dürüstlüğünden eminim, benimle asla oynamazlar... Yaşamaları, ölmeleri benim elimdedir; onları ben yargılar, ben mahkûm ederim. Kararlarımı da sizin o formaliteleriniz olmadan icra ederim. Gücümün etkisini görüyorsunuz. Ben size Crottat'lardan çalınan paraları da bulacağım; Bibi-Lupin'in ajanlarından birini, onun sağ kolunu suçüstü yakalayacağım ve Nanterre'de işlenen cinayetin sırrını size açıklayacağım. Bunları avans sayın... Şimdi, beni adaletin ve polisin hizmetine koşarsanız, bir yılın sonunda yaptığım ifşaatları alkışlarsınız. Ben de ne olmam gerekiyorsa olurum. Bana verilen bütün işlerin altından başarıyla kalkarım."

"Size iyi niyetimden başka hiçbir söz veremem. İstediğiniz şey tamamen benim elimde değil. Bağışlama hakkı adalet bakanının raporu üzerine sadece krala mahsustur. Geçmek istediğiniz pozisyona atanmanıza gelin-

ce, o da polis müdürünün yetkisindedir."

Odacı çocuk Mösyö Garnery'nin geldiğini haber verdi.

Başsavcı'nın bir el hareketi üzerine içeri giren delegasyon komiseri, insandan anlar bakışlarla Jacques Collin'e baktı ve Mösyö de Granville'in Jacques Collin'e, "Gidebilirsiniz!" demesi yüzünden duyduğu şaşkınlığı zor bastırdı.

Jacques Collin durdu:

"Müsaade etseniz de Mösyö Garnery, elimi güçlendiren o mektupları size teslim etmeden çıkmasam... Çünkü sizi memnun ettiğimden emin olmak istiyorum."

Bu alçakgönüllülük, bu katıksız iyi niyet Başsavcı'yı duygulandırdı.

"Gidin," dedi. "Size güveniyorum."

Jacques Collin, amirine itaat eden ast gibi hararetle selam verdi. Mühürlenmiş ve bozulmamış bir haldeki üç mektup paketi on dakika sonra Mösyö de Granville'in elindeydi. Ama olayın önemi, Jacques Collin'in itiraf benzeri açıklamaları Başsavcı'ya Madam de Sérisy'yi iyileştirme vaadini unutturmuştu.

Jacques Collin dışarı çıkınca inanılmaz bir rahatlık duygusuna kapıldı. Kendini özgür hissetti, yeniden doğmuş gibiydi. Adalet Sarayı'ndan çıkıp hızla Saint-Germain-des-Prés Kilisesi'ne yürüdü. Ayin bitmişti. Tabutun üzerine okunmuş su serpiyorlardı. Büyük bir sevgiyle sevdiği bu çocuğun ölüsüne bir Hıristiyan gibi veda etmek için tam zamanında yetişmişti. sonra bir arabaya bindi ve cenazeyi mezarlığa kadar takip etti.

Olağanüstü durumlar ya da nadiren eceliyle ölen birkaç ünlü söz konusu olmadıkça, Paris'teki cenazelerde, kiliseye gelen kalabalık Père Lachaise'e ilerledikçe azalır. İnsanlar kilisede kendilerini göstermeye zaman bulur ama herkesin işi gücü olduğundan bir an evvel iş-

lerinin başına dönerler. Bu nedenle on cenaze arabasından ancak dördü doluydu. Alay, Père Lachaise'e vardığında cenaze kalabalığı on iki kişi kadar kalmıştı, aralarında Rastignac da vardı.

"Vefalı olmanız ne güzel," dedi Jacques Collin eski tanıdığına.

Rastignac, Vautrin'i karşısında görünce çok şaşırmıştı.

Madam Vauquer pansiyonunun eski kiracısı, "İçiniz rahat olsun," dedi, "sizin kölenizim, çünkü burada bulunmanız buna değer. Desteğimi küçümsemeyin, hiç olmadığı kadar güçlüyüm, daha da güçlü olacağım. İşinizi iyi yürüttünüz, çok becerikliydiniz ama bakarsınız bana ihtiyacınız olur... Her zaman emrinizdeyim."

"Peki ne olacaksınız?"

"Kürekler âleminin kiracısıydım, artık tedarikçisi olacağım," diye cevap verdi Jacques Collin.

Rastignac tiksintiyle irkildi.

"Canım, paranız falan çalınır diye söylüyorum!"

Rastignac, Jacques Collin'den uzaklaşmak için hızla yürüdü.

"Başınıza neler geleceğini bilemezsiniz."

Esther'in mezarının yanındaki çukurun başına gelmişlerdi.

"Birbirini seven ve mutlu olan iki insan!" dedi Jacques Collin. "Artık birleştiler. Birlikte çürümek de bir mutluluk. Beni de buraya gömsünler."

Lucien'in bedeni mezara indirildiği an, Jacques Collin bayılarak yere düştü. Bu son derece metin adam, mezarcılar bahşişi hak etmek için tabutun üzerine toprak atarken küreklerinden çıkan o hafif sese dayanamamıştı. Aynı anda güvenlik biriminden iki memur göründü; Jacques Collin'i tanıdılar ve alıp bir arabaya bindirdiler.

Dokuzcanlı, leylekle nasıl anlaştı

Jacques Collin, kendine gelince bir arabada olduğunu gördü. "Gene ne var?" dedi. İki polis memurunun arasındaydı, biri Ruffard'ın ta kendisiydi. Caniye La Gonore'un sırrı da dahil, adamın ciğerini didik didik okuyan bir bakışla baktı.

"Şu var; Başsavcı sizi istedi," diye cevap verdi Ruffard, "her yeri aradık, sizi ancak mezarlıkta bulabildik. Az daha o genç adamın çukuruna düşecektiniz."

Jacques Collin sessizliğini korudu. Diğer memura dönüp sordu:

"Beni aratan Bibi-Lupin mi?"

"Hayır, sizi aramamızı Mösyö Garnery istedi."

"Size hiçbir şey söylemedi mi?"

İki memur manidar bir mimikle ne diyeceklerini düşünürcesine bakıştılar.

"Söylesenize! Size nasıl bir emir verdi?"

Ruffard, "Sizin Saint-Germain-des-Pres Kilisesi'nde olacağınızı söyleyerek hemen bulmamızı emretti," dedi. "Alay kiliseden ayrılmışsa mezarlıkta bulacağımızı söyledi."

"Beni Başsavcı mı istetmiş?"

"Olabilir."

"Öyledir, öyledir," diye karşılık verdi Jacques Collin, "bana ihtiyacı var!"

Ardından öyle bir sessizliğe gömüldü ki, iki memuru bir endişedir aldı. Jacques Collin aşağı yukarı saat iki buçuk civarında Mösyö de Granville'in dairesine gittiğinde yeni bir şahıs gördü. Mösyö de Granville'in selefi Kont Octave de Bauvan, temyiz mahkemesinin başkanlarından biriydi.

"Madam de Sérisy'nin içinde bulunduğu tehlikeyi

unuttunuz. Oysa kendisini kurtaracağınıza söz vermiştiniz.

Jacques Collin, iki memura içeri girmelerini işaret ederek, "Sayın Başsavcı," dedi, "bu iki adamın beni ne halde bulduklarını kendilerine sorun."

"Sayın Başsavcı, toprağa verilen genç adamın mezarının başında kendinden geçmiş bir haldeydi."

Kont Bauvan, "Madam de Sérisy'yi kurtarın, ne isterseniz olacak!" dedi.

"Hiçbir şey istemiyorum," diye karşılık verdi Jacques Collin, "kendi irademle teslim oldum, Sayın Başsavcı da şeyleri..."

"Mektupların hepsi elimde!" dedi Mösyö de Granville. "Ama Madam de Sérisy'yi kurtaracağınıza da söz vermiştiniz. Yapabilecek misiniz, yoksa palavra mıydı?"

Jacques Collin alçakgönüllülükle cevap verdi:

"Umarım yapabilirim."

"Peki o zaman, benimle gelin," dedi Kont Octave.

Jacques Collin itiraz etti.

"Hayır Mösyö," dedi, "sizinle aynı arabaya binip yanınızda oturamam... Ben hâlâ bir forsayım. Adalete hizmet etmek istesem de, işe sizin itibarınıza gölge düşürmekle başlayamam... Siz Madam Kontes'in evine gidin, ben de arkanızdan geleceğim. Kendisine, Lucien'in en iyi dostu Peder Carlos Herrera'nın geleceğini söyleyin... Ziyaretimi öğrenmek ister istemez üzerinde olumlu bir etki yapacak, sıkıntısı hafifleyecektir. Bir kez daha o yalancı İspanyol din adamı kimliğine bürüneceğim için beni affedin ama bunu büyük bir iyilik için yapıyorum!"

"Sizinle dört saat sonra orada görüşürüz," dedi Mösyö de Granville, "çünkü önce adalet bakanıyla birlikte krala gitmek zorundayım."

Jacques Collin gidip kendisini Fleurs Rıhtımı'nda bekleyen halasını buldu.

Hala, "Sen şimdi," dedi, "kendi ayağınla leyleğe gidip teslim mi oldun?"

"Evet."

"Bir arıza çıkarmasınlar!"

"Hayır, o zavallı Théodore'un hayatını kurtarmak zorundaydım. Çocuk affa uğrayacak."

"Sen ne olacaksın?"

"Ben ne olmam gerekiyorsa onu olacağım! Her zamanki gibi bizimkileri korkudan titretmeye devam edeceğim! Onu bırak da, bir an önce işe koyulmak lazım! Git Paccard'a söyle, son sürat harekete geçsin. Avrupa da emirlerimi yerini getirsin."

Belalı Jacqueline, "Hallederiz," dedi, "La Gonore karısıyla nasıl başa çıkacağımı iyi biliyorum! Burada, şebboyların arasında bekleyerek vakit kaybetmedim ben!"

Jacques Collin halasına gülümsedi:

"La Ginetta denen şu Korsikalı kızı da yarına kadar bulun."

"İpucu var mı?"

"Sarı Manon'da bulursun," diye cevap verdi Jacques Collin.

"Akşama hallederiz!" dedi hala. "Ne bu telaş? Çok ballı bir iş galiba, ha?"

"İlk hamlede Bibi-Lupin'in gösterdiği başarıların hepsini geride bırakmak istiyorum. Lucien'imi öldüren o melunla kısa bir süre sohbet ettik; sırf onun intikamını almak için yaşıyorum! Pozisyonlarımız gereği eşit olacağız; ikimiz de silahlı, ikimiz de eşit derecede korunmuş! O sefile hak ettiği cezayı vermek yıllarımı alacak ama darbeyi göğsünün tam ortasına yiyecek!"

"O da senden intikam almaya ant içmiştir," dedi hala, "çünkü Peyrade'ın kızını kendi evine almış... Biliyorsun, hani şu Madam Nourisson'a satılan genç kız."

"İlk hamlemiz ona bir uşak temin etmek."

"Zor olacak, herifçioğlu cin gibi!" dedi Jacqueline.

"Haydi canım, kin insanın canına can katıyor! İş başına!"

Jacques Collin bir araba tutarak Lucien'in dairesiyle bağlantısı olmayan küçük odasına çıkmak için Malaquais Rıhtımı'ndaki eve gitti. Döndüğünü görünce çok şaşıran kapıcı olanları anlatmak istedi.

"Hepsini biliyorum," dedi Rahip. "Din adamı olmama rağmen beni de bu işe bulaştırdılar. Ama İspanya büyükelçisinin araya girmesiyle salıverildim!"

Çabucak odasına çıktı, bir dua kitabının kapağının arasından Lucien'in kendisini İtalyan tiyatrosunda Esther'le beraber görmesi üzerine Madam de Sérisy'nin ilişkilerinin sona erdiğini bildiren mektubuna verdiği cevabı çıkardı.

Doktor

Lucien artık her şeyin bittiği, hayatının mahvolduğu inancıyla umutsuzluğa kapılıp göndermeye gerek bile görmemişti ama Jacques Collin bu başyapıtı okumuştu. Lucien'in yazdığı her şey de kendisi için kutsal olduğundan, bu havai aşkın şiirsel ifadesi nedeniyle mektubu dua kitabının arasına sıkıştırmıştı. Mösyö de Granville, Madam de Sérisy'nin içler acısı halinden bahsederken, her şeyi ince ince tartan bu adam da kadıncağızın içine düştüğü umutsuzluğun ve aklını kaçırmasının Lucien'le aralarında devam eden dargınlıktan ileri geldiğini düşünmüştü. Yargıçlar suçluları nasıl tanırsa, o da kadınları öyle tanır, kalplerindeki en gizli kıpırtıları bile sezerdi.

Birden, Kontes'in Lucien'in ölümünü biraz da kendi katı tutumuna bağladığını ve bu yüzden pişmanlık içinde kıvrandığını düşündü. Kendi aşkıyla dolu bir erkeğin nasıl olup da canına kıyabildiğini aklı almıyor olmalıydı. Bu yüzden, bütün nobranlığına rağmen hep sevildiğini bilmek Kontes'in aklını başına getirebilirdi.

Jacques Collin kürek mahkûmlarının şanlı komutanıydı ama aynı zamanda büyük bir ruh doktoru olduğunu da itiraf etmek gerek. Sérisy konağının içine kadar girmesi hem utanç kaynağı hem de umuttu. Kont, hekimler, daha pek çok kişi Kontes'in yatak odasından önceki küçük salonda toplanmıştı; ama Bauvan Kontu, Kont'un itibarına hiçbir şekilde gölge düşürmemek için herkesi gönderip dostuyla baş başa kaldı. Bu karanlık ve uğursuz şahsiyetin içeri girdiğini görmek bile bir devlet konseyi başkan yardımcısı için, bir özel konsey üyesi için zaten yeterince hissedilir bir darbe olmuştu.

Jacques Collin kıyafetini değiştirmiş, siyah çuha pantolonla redingot giymişti. Hali tavrı, bakışları, jestleri; her şeyiyle son derece kibar ve görgülüydü. İki devlet adamını selamladı ve Kontes'in odasına girip giremeyeceğini sordu.

"Sabırsızlıkla sizi bekliyor," dedi Mösyö de Bauvan.

Müthiş büyücü, "Sabırsızlıkla mı?" dedi. "Kurtuldu demektir!"

Gerçekten de yarım saatlik baş başa bir görüşmeden sonra kapıyı açan Jacques Collin, "İçeri buyurun Sayın Kont" dedi, "artık başınıza felaket gelecek diye korkmanıza gerek kalmadı."

Mektubu göğsüne bastırmış Kontes sakin ve kendisiyle barışık görünüyordu. Bunu gören Kont mutluluktan derin bir oh çekti.

İki dost içeri girince Jacques Collin omuz silkerek, "İşte bizlerin ve halkın kaderini ellerinde tutan insanlar!"

dedi içinden. "Bir dişinin uygunsuzca iç çekişi akıllarını eldiven gibi tersine çevirivermiyor! Bir göz süzüş için akılları başlarından gidiyor! Biraz daha eksik, biraz daha fazla bir etek uğruna umutsuzluk içinde Paris'in altını üstüne getirir bunlar. Bir kadının fantezileri bütün devleti etkiler! Aaah ah! Her erkek benim gibi bu çocukça zorbalıklardan, tutku yüzünden yönünü şaşırmış dürüstlüklerden, o masum hınzırlıklardan, o vahşi kurnazlığından kendini uzak tutabilse, ne büyük bir güç kazanır! Kadın, o cellat dehasıyla, işkence yetenekleriyle daima erkeğin mahvına sebep olmuştur, daima da olacaktır. Başsavcısı, bakanı; hepsinin gözü kararmış. Hepsi birden Düşes'in mektupları, kendi kızlarının mektupları, bir kadının akıl sağlığı için kıvranıyorlar. Oysa kadın aklı başındayken deli halinden çok daha çılgındır da haberleri yok."

Jacques Collin mağrur bir ifadeyle gülümsedi. "Bana inanıyorlar," dedi içinden, "yaptığım ifşaata boyun eğiyorlar. Beni yerimde bırakacaklar. Yirmi beş yıldır bana itaat eden bu dünyaya hükmetmeye devam edeceğim..."

Bir zamanlar zavallı Esther'e uyguladığı o muazzam etkileme gücünü kullanmıştı; çünkü delileri bile zapturapt altına almasını bilen bir konuşma tarzı, bakışları, jestleri vardı. Kontes'i, Lucien'in ölüme giderken onun hayalini de birlikte götürdüğüne inandırmıştı.

Hiçbir kadın, tek sevilenin kendisi olduğu düşüncesine dayanamaz.

"Artık rakibeniz kalmadı!"

Soğukkanlı alaycının son sözleri bunlar olmuştu.

Tam bir saat salonun bir köşesinde varlığı unutulmuş olarak kaldı. Mösyö de Granville geldiğinde onu yüzü asık, ayakta ve ancak hayatlarında bir 18 Brumaire[1] yaşa-

1. Napoléon'un askerî darbeyle (1799) iktidarı ele geçirdiği tarihin İhtilal takvimindeki karşılığı.

mış olanların yapabileceği şekilde hayallere dalmış buldu.

Başsavcı, Kontes'in odasının kapısına kadar gitti, birkaç saniye orada kaldı; sonra Jacques Collin'e dönüp şöyle dedi:

"Kararlı mısınız?"

"Evet efendim."

"Pekâlâ! Siz Bibi-Lupin'in yerini alacaksınız, mahkûm Calvi'nin cezası da hafifletilecek."

"Rochefort'a gitmeyecek mi?"

"Toulon'a bile gitmeyecek. Hizmetinizde kullanabilirsiniz. Ama bu aflar ve sizin atanmanız Bibi-Lupin'in yardımcılığını yapacağınız altı ay boyunca göstereceğiniz hal ve gidişinize bağlı olacak."

Sonuç

Bibi-Lupin'in yardımcısı sekiz gün içinde Crottat ailesinden çalınan dört yüz bin frangın bulunmasını sağladı ve Ruffard ile Godet'yi teslim etti.

Esther'in sattığı gelir senedinin bedeli yatağının altında bulundu ve Mösyö de Sérisy, Lucien de Rubempré'nin mirasından kalan üç yüz bin frangın Jacques Collin'e devredilmesini sağladı.

Lucien'in kendisi ve Esther için sipariş ettiği anıt, Père Lachaise Mezarlığı'ndaki en güzel anıtlardan biri kabul edilir. Hemen üstündeki yer de Jacques Collin'e aittir.

Jacques Collin yaklaşık on beş yıl görevde kaldıktan sonra 1845'e doğru emekli oldu.

1838-1847

KLASİKLER

Balçıkta debelenen küçük bir "fare"ydi, hamurunda yosmalık vardı gelecek vaat eden. Henüz eğitimle bozulmamıştı, okuma yazması yoktu. Çok güzeldi. Gübrenin içinde açan bir zambaktı... Çiçek tanrıçası Flora kadar güzel... Rüzgâr tanrısı Zephyros gibi yakışıklı Lucien'e âşık oldu.

Böyle aşklara hak tanınmaz. Üstelik böyle âşıklar kendilerine de hak tanımaz. Hele Lucien'in arkasında, onu soylu ve zengin bir kızla evlendirerek sınıf atlatmak isteyen bir babası varsa... Lucien'i sevgilisinden ayırmak istediğini söylerse ikisini birbirine daha çok bağlayacağını bilen, gizlice Esther'i ayakaltından çekerek bir manastıra gitmeye ikna eden yalancı rahip bir baba: Herrera.

Manastır, bir sokak yosmasından melek yaratmaz, sonuçta kibar bir fahişe çıkar kapıdan. Tarihi değiştiren meslektaşları gibi...

Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti, Balzac'ın kendi deyimiyle, "dünyayı düşüncelerine sardığı, yoğurduğu, işlediği, içine sızarak anladığı" eserlerinden biri.

Kapak resmi: JAMES JACQUES JOSEPH TISSOT

ISBN 978-975-07-1451-1

38 TL
KDV DAHİL